

**Boşanma Olgusunun Sosyolojik Analizi: Denizli’de Uygulamalı
Bir Araştırma**

Proje No: 110K399

Prof.Dr. Mehmet MEDER

Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN

MAYIS 2013
DENİZLİ

ÖNSÖZ

Aile bir toplumun vazgeçilmez temel taşlarındandır. Bu temelin sarsılması toplumsal açıdan ciddi sorunları da beraberinde getirebilmektedir.

Boşanma bugün dünya üzerindeki tüm toplumların problemi olarak görülmekte ve boşanma oranları her geçen yıl artmaktadır. Özelde Ailenin kutsal olarak kabul edildiği Türk toplumunda boşanma oranı, çeşitli nedenlerle, son yıllarda giderek artmış bulunmaktadır. Boşanmanın nedenleri ve çözüm önerilerini içeren araştırmalar da bu açıdan önem kazanmaktadır.

Bu çalışmamızda biz, özellikle son yıllarda Türkiye’de en çok boşanmanın yaşandığı il olan Denizli’de bunun nedenlerini toplumsal cinsiyet açısından ele almaya çalıştık. Ümidimiz odur ki bu tür çalışmalar karar vericilere ışık tutsun.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde büyük emeği geçen Doç. Dr. Türkan Erdoğan’a, Yüksek Lisans öğrencilerim Fatma Pınarbaş, Gamze Uslu, Meryem Aydın ve Nurdan Onurlu’ya, Doktora öğrencim Zühal Çiçek’e teşekkürü bir borç bilirim.

Kuşkusuz bu çalışma TÜBİTAK desteği olmadan gerçekleşemezdi. Bu vesile ile projemize destek veren TÜBİTAK kurumuna da teşekkürü borç biliriz.

Denizli, Mayıs 2013

Prof. Dr. Mehmet Meder

Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
TABLO VE ŞEKİL LİSTELERİ	XII
ÖZET	XIV
ABSTRACT	XV
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.1. Evliliğin Tanımı.....	5
1.1.2. Evlilik Kavramına Sosyolojik Bir Bakış.....	7
1.1.3. Evliliğin Değişen Anlamı.....	10
1.1.4. Boşanma Olgusu.....	13
1.1.5. Toplumsal Açıdan Boşanma.....	15
1.1.6. Hukuksal Açıdan Boşanma.....	18

1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE .....

1.2.1. Sosyal Alış-Veriş Kuramı ve Boşanma.....	23
1.2.2. Yaşam Seyri Kuramı ve Boşanma.....	33
1.2.3. Kriz ve Yas Kuramı ve Boşanma.....	35
1.2.4. Psiko-Sosyal Kuram ve Boşanma	38
1.2.5. Boşanmanın Altı İstasyonu	39

BÖLÜM 2. BOŞANMANIN DAYANDIĞI SİSTEMLER VE TOPLUMSAL PRATİKLER

2.1. Boşanmayı Yasaklayan Sistem.....	41
2.2. Boşanmayı Serbest Kabul Eden Görüş	42
2.3. Boşanmanın Hakim Kararına Bağlı Olarak Gerçekleşmesi	43

BÖLÜM 3. DÜNYADA VE TÜRKİYE BOŞANMA SORUNU

3.1. Dünyada Boşanma Sorunu	44
3.2. Türkiye’de Boşanma Sorunu.....	52

BÖLÜM 4. BOŞANMANIN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

4.1. Boşanmanın Nedenleri	65
4.1.1. İletişim Çatışmaları	66
4.1.2. Aile İçi Şiddet	67
4.1.3. Cinsel Sorunlar	69
4.1.4. Alkol, Madde Kullanımı ve Kumar Alışkanlıkları	70
4.1.5. Ekonomik Sorunlar	71
4.1.6. Boşanmaya Neden Olan Diğer Faktörler	71
4.2. Boşanmanın Sonuçları.....	74
4.2.1. Boşanmanın Birey Açısından Sonuçları.....	74
4.2.2.Boşanmanın Çocuklar Açısından Sonuçları.....	77

BÖLÜM 5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

5.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	84
5.2. Araştırmanın Amacı	86
5.3. Araştırmanın Önemi	88
5.4. Araştırmanın Yöntemi	90
5.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	90
5.4.2. Araştırmanın Soruları	92
5.4.3. Araştırmanın Hipotezleri	94
5.4.4.Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntemler.....	95

BÖLÜM 6. ARAŞTIRMANIN NİCEL VERİLERİ VE ANALİZİ

6.1.Frekans Tablolarinin Analizi.....	96
6.1.1. Tanıtıcı Bulgular	96
6.1.2. Evliliği Riskli Kılan Durumlar.....	124
6.1.3. Evlilik Süresince Görev ve Sorumlulukların Paylaşımı.....	134
6.1.4. Şiddete Maruz Kalma Durumu	142
6.1.5.Boşanma Kararı Sürecine İlişkin Bulgular	146
6.1.6.Boşanmanın Nedenleri ve Profesyonel Yardım Alma Durumu	153
6.1.7.Boşanmadan En çok Etkilenen Taraf	162

6.1.8. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşanan Süre ve Yeniden Evlenme Düşünce	162
6.1.9. Boşanma Sonrası Sosyal Dayanışma ve Yaşanılan Temel Sorunlar	165
6.1.10.Boşanma Sonrasında Sosyal Kontrol (Yaptırım)	179
6.1.11. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Faktörler	182
6.1.12. Kadın ve Erkek Rollerinin Değerlendirilmesi	186
6.2. Ki-Kare Tablolarının Analizi.....	197
6.2. 1. Eşle Çatışma/Anlaşmazlık Nedenleri	224
6.2.2. Boşanmadan En Çok Etkilenen Taraf	233
6.2.3. Maruz Kalınan Şiddet Türü	249
6.2.4. Tartışma Konuları	265

BÖLÜM 7. ARAŞTIRMANIN NİTEL VERİLERİ VE ANALİZİ

7. 1. Mülakat Katılımcılarının Seçimi ve İşleyiş Süreci.....	354
7.2. Mülakat Sorularının Genel Çerçevesi ve Verilerin Analizi.....	354
7.3. Verilerin Analizi.....	356
7.4. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular.....	356
7.5. Evlilik Süreci.....	356
7.5.1.Katılımcıların Kendileri Ve Eşlerine Ait Yaş, Cinsiyet, Doğum Yeri, Meslek Ve Gelir Bulguları.....	356
7.5.2. Katılımcıların Evlenme Yaşı ve Boşanma Süreleri.....	359
7.5.3. Evlenme Biçimi ve Ailelerin Evlilik Kararına Etkisi	364
7.5.4. Katılımcıların Sosyal Yaşamları.....	369
7.6. Boşanma Süreci.....	370
7.6.1. Boşanma Nedenleri ve Evlilikte Geçimsizliğin Kaynağı.....	370
7.6.2. Aile İçi Şiddet.....	378
7.6.3.Kişisel Özellikler ve Eşler Arasındaki Farklılıklar.....	382
7.6.4. Ekonomik Sorunların Boşanmaya Etkisi.....	387
7.6.5. Çocuğun Varlığının Boşanmaya Etkisi.....	390
7.6.6. Ailelerin Boşanmayı Tetikleyen Davranışları.....	395
7.6.7. Boşanma Kararlarında Aldatma ya da Aldatılmanın Etkisi	399
7.6.8. Evliliğe Yüklenen Anlamın ve Değerin Azalması.....	403
7.6.9. Katılımcıların Boşanma Sonrasında Yaşadıkları Sorunlar.....	404
7.6.10. Cinsel Sorunlar ve Patolojik Hastalık.....	406

7.6.11. Boşanma Kararı Veren Tarafın Maddi ve Manevi Güvencesi (Sosyal ya da Ailevi Destek vs.).....	410
7.6.12. Boşanma Kararından Pişmanlık Duyma	412
7.6.13. Yeniden Evlenme Konusundaki Düşünceler	413
7.6.14. Evliliklerin Devamlılığının Dayanakları.....	415
7.6.15. Katılımcıların Kadının Çalışması Konusundaki Düşünceleri.....	417
7.6.16. Katılımcıların Kadın-Erkek Rollerini Konusundaki Düşünceleri.....	419
7.6.17. Boşanma Süreci Sorunları.....	421
7.6.18. Katılımcıların Evlilik Sonrası Çalışma Durumları.....	423
7.6.19. Katılımcıların Aile, Evlilik ve Boşanma Olgularına Yönelik Fikirleri ...	425
SONUÇ.....	431
ÖNERİLER.....	459
KAYNAKÇA.....	463
EK-1 MAHALLE GRUPLAMALARI.....	488
EK-2 ANKET FORMU.....	489

TABLolar DİZİNİ

1. Frekans Tabloları

- Tablo 1. Cinsiyet
- Tablo 2. Yaş
- Tablo 3. Medeni Durum
- Tablo 4. Doğum Yeri
- Tablo 5. (Boşanılan) Eşin Doğum Yeri
- Tablo 6. Eğitim Durumu
- Tablo 7. (Boşanılan) Eşin Eğitim Durumu
- Tablo 8. Meslek
- Tablo 9. (Boşanılan) Eşin Mesleği
- Tablo 10. Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı
- Tablo 11. Gelir
- Tablo 12. Gelir Kaynağı
- Tablo 13. Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor Olmanın Bağımsız Olmaya Etkisi
- Tablo 14. Gelir Getirici İşte Çalışmanın Öncelikli Nedeni
- Tablo 15. Sosyal Güvenlik
- Tablo 16. Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kuruluşu
- Tablo 17. Akraba Ziyaretleri
- Tablo 18. Gazete, Dergi, Kitap Okuma Sıklığı
- Tablo 19. Sinemaya, Tiyatroya ve Konsere Gitme Sıklığı
- Tablo 20. Arkadaşlarla Zaman Geçirme Sıklığı
- Tablo 21. Dernek, Kurs vb. gibi Faaliyetlere Katılma Sıklığı
- Tablo 22. Yaşamın En Uzun Geçirildiği Yer
- Tablo 23. (Boşanılan) Eşin Yaşamının En Uzun Nerede Geçirdiği
- Tablo 24. Evlenmeden Önce Yaşanılan Yer
- Tablo 25. (Boşanılan) Eşin Evlenmeden Önce Yaşadığı Yer
- Tablo 26. İlk Evlenme Yaşı
- Tablo 27. (Boşanılan) Eşin İlk Evlenme Yaşı
- Tablo 28. Boşanılan Eşle Yaş Farkı
- Tablo 29. Boşanılan Eşle Yakınlık/Akrabalık Durumu
- Tablo 30. Evli Kalınan Süredeki Gelir Düzeyi
- Tablo 31. İlk Boşanma Deneyimi Olup Olmadığı
- Tablo 32. Kaç Defa Boşanma Yaşandığı
- Tablo 33. Anne-Babanın Durumu
- Tablo 34. (Boşanılan) Eşin Anne-Babası
- Tablo 35. Yakın Akraba Çevresinde Boşanma Sıklığı
- Tablo 36. Çocuk Sayısı
- Tablo 37. Çocuğun Yaşı
- Tablo 38. Çocukların Kimin Yanında Kaldığı
- Tablo 39. Eski Eşi Çocuklarla İletişim Durumu
- Tablo 40. Eski Eşle Evlenme Biçimi
- Tablo 41. Evlilik Kararına Etki Eden Neden/Nedenler
- Tablo 42. Boşanma İle Sonuçlanan Evliliğe Karşı Çıkma Durumu
- Tablo 43. Evliliğe Karşı Çıkan Kişi/Kişiler
- Tablo 44. Evliliğe Karşı Çıkma Nedeni
- Tablo 45. Eski Eşle Flört Süresi

- Tablo 46. Evliliğin İlk Zamanlarındaki Duygu Durumu
 Tablo 47. Eski Eşle Tartışma Durumu
 Tablo 48. Tartışma Sıklığı
 Tablo 49. Tartışma Nedeni (Maddi Nedenler Olup Olmadığı)
 Tablo 50. Tartışma Nedeni (Giyim Tarzı)
 Tablo 51. Tartışma Nedeni (Geleneklere Uygun Davranma)
 Tablo 52. Tartışma Nedeni (Kişisel Bakım vb)
 Tablo 53. Tartışma Nedeni (Siyasi Konular)
 Tablo 54. Tartışma Nedeni (Büyüklerle Olan İlişkiler)
 Tablo 55. Tartışma Nedeni (Akrabalarla Olan İlişkiler)
 Tablo 56. Tartışma Nedeni (Komşularla İlişkiler)
 Tablo 57. Tartışma Nedeni (Sigara, Alkol vb. Kullanımı)
 Tablo 58. Tartışma Nedeni (Çocukların Arkadaş Seçimi)
 Tablo 59. Tartışma Nedeni (Ev İşlerine Katılım)
 Tablo 60. Tartışma Nedeni (Duygu ve Düşüncelerin Paylaşımı)
 Tablo 61. Tartışma Nedeni (Aile Kararlarına Katılma, Söz Hakkının Tanınması)
 Tablo 62. Tartışma Nedeni (Çocukların Eğitimi)
 Tablo 63. Tartışmalara Gösterilen Tepki
 Tablo 64. Boşanmadan Önceki Süreçte Karar Yetkisi
 Tablo 65. Evli Kalınan Süre
 Tablo 66. Eski Eşle İkamet Yerini Değiştirme Durumu
 Tablo 67. (Evet diyenler) Değişen Yerleşim Yeri
 Tablo 68. Eski Eşle Evlendikten Sonra Kimlerle Yaşandığı
 Tablo 69. Evlilik Süresince Kimlerle Yaşandığı
 Tablo 70. Eski Eşle Etnik ve Kültürel Yakınlık Düzeyi
 Tablo 71. Katılımcıların Ailelerinde Karar Mercisi
 Tablo 72. Boşanılan Eşin Ailesinde Karar Mercisi
 Tablo 73. Gayrimenkul Alma Sürecinde Karar Mercisi
 Tablo 74. Araba Alıp-Satma Kararı
 Tablo 75. Tasarruf Yapma
 Tablo 76. Tatil-Eğlence Kararı
 Tablo 77. Ev Eşyası Tercihi
 Tablo 78. Giyim-Kuşam Konuları
 Tablo 79. Günlük Alış-Veriş Yapma Kararları
 Tablo 80. Çocuklarla İlgili Kararlar
 Tablo 81. Ev Temizliği Yapma
 Tablo 82. Ütü Yapma
 Tablo 83. Çamaşır Yıkama
 Tablo 84. Yemek Pişirme
 Tablo 85. Bulaşık Yıkama
 Tablo 86. Çocuk Bakma
 Tablo 87. Genel Alış-Veriş Yapma
 Tablo 88. Fatura Ödeme
 Tablo 89. Eski Eşin Gergin Bir Ortam Yaratma Sıklığı
 Tablo 90. Boşanma Öncesinde Evlilik İlişisini Değerlendirme
 Tablo 91. Evlilik Süresince Şiddete Maruz Kalma
 Tablo 92. Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumu
 Tablo 93. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumu
 Tablo 94. Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumu

- Tablo 95. Cinsel Şiddete Maruz Kalma Durumu
- Tablo 96. Duygusal Şiddete Maruz Kalma Durumu
- Tablo 97. Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Durumu
- Tablo 98. Tehdit/Gözdağı Gibi Olumsuz Durumlara Maruz Kalma
- Tablo 99. Ruhsal Sıkıntı Yaşama Durumu
- Tablo 100. Evlilik Süresince Sorunlara Karşı Genel Tutum
- Tablo 101. Evlilik İçindeki Sorunlara Karşı Eşin Tutumu
- Tablo 102. Boşanmanın Üzerinden Ne Kadar Süre Geçtiği
- Tablo 103. Boşanma Fikrini İlk Kimin Ortaya Attığı
- Tablo 105. Boşanma Kararını Eşin Nasıl Karşılıdığı
- Tablo 106. Boşanma Kararının Nasıl Karşılındığı
- Tablo 107. Boşanma Kararı Öncesinde Eşe Karşı Duygu Durumu
- Tablo 108. Boşanma Öncesinde Aile Geçimsizliklerde Kimlerden Yardım Alındığı
- Tablo 109. Eski Eşle Duygu ve Düşüncelerin Paylaşım Durumu
- Tablo 110. Boşanmadan Önceki Süreçte Eve/İşe Bağlılık Durumu
- Tablo 111. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Durumu
- Tablo 112. Ne Kadar Süre Ayrı Yaşandığı
- Tablo 113. Ayrı Yaşanılan Sürede Kimlerle Birlikte Yaşandığı
- Tablo 114. Boşanılan Eşle Geçimsizliğin Başladığı Zaman
- Tablo 115. Evliliğin Bitme Nedeni (Eşin Baskı ve Kıskançlıkları)
- Tablo 116. Evliliğin Bitme Nedeni (Anne-Babaların Müdahaleleri)
- Tablo 117. Evliliğin Bitme Nedeni (İlgisizlik ve İhmal)
- Tablo 118. Evliliğin Bitme Nedeni (Kişisel Uyumsuzluk ve Karşılıklı Beklentilerin Gerçekleşmemesi)
- Tablo 119. Evliliğin Bitme Nedeni (Başka Birinin Varlığı)
- Tablo 120. Evliliğin Bitme Nedeni (Evi Geçindirememe, İşsizlik vs.)
- Tablo 121. Evliliğin Bitme Nedeni (Alkol, Kumar gibi Kötü Alışkanlıklar)
- Tablo 122. Evliliğin Bitme Nedeni (Cinsel Uyumsuzluk)
- Tablo 123. Evliliğin Bitme Nedeni (Çocuk İsteği)
- Tablo 124. Boşanmadan Önce Çalışıyor Olma Durumu
- Tablo 125. Çalışmanın Boşanma Kararına Etkisi
- Tablo 126. Çalışıyor Olmanın Boşanma Üzerindeki Etkinin Nedeni
- Tablo 127. Çalışmama Durumunun Boşanmaya Etkisi
- Tablo 128. Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Durumu
- Tablo 129. Profesyonel Desteğin Alındığı Yer
- Tablo 130. Ne Kadar Süre Profesyonel Destek Alındığı
- Tablo 131. Çatışmaların Nedeni (İletişim Eksiliği)
- Tablo 132. Çatışmaların Nedeni (Beklentilerdeki Farklılıklar)
- Tablo 133. Çatışmaların Nedeni (Sosyo-Kültürel Farklılıklar)
- Tablo 134. Çatışmaların Nedeni (Ailelerin Etkisi)
- Tablo 135. Çatışmaların Nedeni (Farklı Kişilik Yapıları)
- Tablo 136. Çatışmaların Nedeni (Fikir Çatışmaları)
- Tablo 137. Mahkemeye Başvuru Süresi
- Tablo 138. Evli Kalınan Süre
- Tablo 139. Boşanma Sürecinden En Çok Etkilenen Taraf
- Tablo 140. Çocuklar için Profesyonel Yardım Alınma Durumu
- Tablo 141. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşanan Süre
- Tablo 142. Yeniden Evlenme Düşüncesi

- Tablo 143. Yeniden Evlenmeyi Düşünmeme Nedeni
- Tablo 144. Yeniden Evlenme Kararının Nedeni
- Tablo 145. Yeniden Evliliğe Karşı Çıkma Durumu
- Tablo 146. Boşandıktan Sonra Birlikte Yaşanılan Kişiler
- Tablo 147. Boşanma Sonrasında Dayanışma İçinde Olunan Kişiler
- Tablo 148. Boşandıktan Sonra Aile Ortamı İçinde Karar Yetkisi
- Tablo 149. Boşandıktan Sonra Duygu Durumu
- Tablo 150. Boşanma Sonrasında İkamet Yerinin Değişmesi Durumu
- Tablo 151. İkamet Edilen Yer
- Tablo 152. Mahkeme Kararında Boşanma Gerekçesi
- Tablo 153. Boşanma Davası Sonrasında Profesyonel Destek Alma Durumu
- Tablo 154. Kimlerden Profesyonel Destek Alındığı
- Tablo 155. Boşanma Sonrasında Ailenin Yaklaşımı
- Tablo 156. Boşanma Sonrasında En Çok Sıkıntı Veren Konu
- Tablo 157. Boşandıktan Sonra Maddi Sıkıntı Yaşama
- Tablo 158. Boşanma Sonrasında Çevreyle İlişkiler
- Tablo 159. Aynı Koşullar Altında Olma Durumunda Boşanma Düşünesi
- Tablo 160. Boşanılan Eşe Karşı Duygu Durumu
- Tablo 161. Boşanılan Eşle Şu Anki İlişki Durumu
- Tablo 162. Şu An ki Evlilikten Duyulan Memnuniyet
- Tablo 163. Nafaka Konusundan Duyulan Memnuniyet (Miktar, Düzenlilik, Nafaka Bağlanıp Bağlanmaması vs.)
- Tablo 164. Boşandıktan Sonra Yaşamdan Memnuniyet
- Tablo 165. Evliliğin Tanımı
- Tablo 166. Toplumsal Açından Boşanma
- Tablo 167. Boşanma İle İlgili Kişisel Görüşler
- Tablo 168. Boşanma Deneyiminin Tanımı
- Tablo 169. Boşanılan Eşle Geçimsizliğin Kaynağı
- Tablo 170. Toplumun Boşanmış Bir Kadına Bakışı
- Tablo 171. Boşanma Sonrası Sosyal Baskı
- Tablo 172. Sosyal Kontrolün Gerçekleştiği Konular
- Tablo 173. Boşandıktan Sonra İlişkilerde Kimler Tarafından Kontrol Edildiği
- Tablo 174. Boşanma Sonrasında Kendini Tanımlama
- Tablo 175. Boşanma Sonrasındaki En Önemli Gelişme/Problem
- Tablo 176. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (İletişim)
- Tablo 177. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Cinsel Uyum)
- Tablo 178. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Yaş Farkının Az Olması)
- Tablo 179. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kültürel-Dini Değerlere Bağlı Olmak)
- Tablo 180. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kadının Evine/İşine Bağlı Olması)
- Tablo 181. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kadının Dışarıda Çalışmaması)
- Tablo 182. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (İlgi ve Beğeni Alanlarının Uyum)
- Tablo 183. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Çocuk Sahibi Olmak)
- Tablo 184. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Duygusal Uyum)
- Tablo 185. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Ailelerin Uyuşması)
- Tablo 186. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Maddi Olanaklar)
- Tablo 187. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kadının ve Erkeğin Ailenin Geçimini Sağlaması)
- Tablo 188. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Ailede Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk)

- Tablo 189. Kadın ve Erkek Rollerini Konusundaki Görüşler
 Tablo 190. Kadının Rollerini-Ev İçi Roller
 Tablo 191. Çocukların Bakımını Üstlenmek-Annelik Rolü
 Tablo 192. Eşin Bakımı-Eş Rolü
 Tablo 193. Gelir-Getirici Bir İşte Çalışmak-Mesleki Rol
 Tablo 194. Akrabalık Rolü
 Tablo 195. Erkeğin Rollerini –Ev İşleri Rolü
 Tablo 196. Çocukların Bakımı-Babalık Rolü
 Tablo 197. Eşin Bakımını Üstlenmek –Eş Rolü
 Tablo 198. Çalışma-Mesleki Rol
 Tablo 199. Akrabalık Rolü
 Tablo 200. Kadının Çalışmasına Yönelik Fikirler
 Tablo 201. Kadının Çalışmasının Ev İçi Rollerine Etkisi
 Tablo 202. Kadının Çalışması İle İlgili Fikirler
 Tablo 203. Kadının Çalışmasına Karar Veren Taraf
 Tablo 204. Evliliğin Kadının Çalışma Yaşamına Etkisi
 Tablo 205. Sorunların Çocukların Yanında Tartışılma Durumu

2. Ki-Kare Tabloları

- Tablo 1. Cinsiyet ile Aile İçi Geçimsizliklerin Çözümünde Başvurulan Kişi/Kurum Arasındaki İlişki
 Tablo 2. Cinsiyet İle Boşanma Davası Sürecince Profesyonel Bir Yardım Alma Durumu Arasındaki İlişki
 Tablo 3. Cinsiyet ile Profesyonel Destek Alınan Kişiler Arasındaki İlişki
 Tablo 4. Cinsiyet İle Boşanma Davası Sürecinde Profesyonel Destek Alınan Süre Arasındaki İlişki
 Tablo 5. Cinsiyet ile Boşanma Fikrini Ortaya Atan Taraf Arasındaki İlişki
 Tablo 6. Cinsiyet İle Boşanma Kararını Veren Taraf
 Tablo 7. Cinsiyet ile Boşanma Davası Açıldığında Evli Kalınan Süre Arasındaki İlişki
 Tablo 8. Cinsiyet İle Boşanma İle Sonuçlanan Evliliğe Karşı Çıkanlar Arasındaki İlişki
 Tablo 9. Cinsiyet Ve Boşanma İle Sonuçlanan Evliliği Karşı Çıkma Nedeni Arasındaki İlişki
 Tablo 10. Cinsiyet İle Boşanmadan Önce Çalışma Durumu Arasındaki İlişki
 Tablo 11. Cinsiyet ile Evliliğiniz Süresince Çalışıyor Olma Durumunun Boşanma Kararını Vermedeki Etkisi Arasındaki İlişki
 Tablo 12. Cinsiyet ile Çalışıyor Olmak Boşanma Kararının Verilmesinde Etkili Olma Nedeni Arasındaki İlişki
 Tablo 13. Cinsiyet İle Evlilik Süresince Çalışmama Durumunun Boşanmaya Etkisi
 Tablo 14. Cinsiyet İle Eşle Yaşanılan Çatışmanın Temelinde İletişim Eksikliğinin Olması Arasındaki İlişki
 Tablo 15. Cinsiyet ile Eşle Yaşanılan Çatışmanın Beklentilerdeki Farklılıklara Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki
 Tablo 16. Cinsiyet İle Eşle Yaşanılan Çatışmanın Sosyo-Kültürel Farklılıklara Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki
 Tablo 17. Cinsiyet İle Eşle Yaşanılan Çatışmanın Ailelere Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki
 Tablo 18. Cinsiyet ile Eşle Yaşanılan Çatışmaların Temelinde Farklı Kişilik Yapılarının Olması Arasındaki İlişki

Tablo 19. Cinsiyet ile Eşle Yaşanılan Çatışmaların Temelinde Fikir Çatışmalarının Olması Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 20. Cinsiyet ile Boşanma Sürecinden En Fazla Kimin Olumsuz Etkilendiği Arasındaki İlişki

Tablo 21. Cinsiyet ile Boşanmaya Karar Vermeden Önce Evlilik İlişkisinin Değerlendirilmesi Arasındaki İlişki

Tablo 22. Cinsiyet ile Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor Olmanın Bağımsız Olmaya Etkisi Arasındaki İlişki

Tablo 23. Cinsiyet ile Boşanılan Eşin Evde Gergin Bir Ortam Yaratma Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 24. Cinsiyet ile Boşanmadan Önceki Süreçte Ailedeki Önemli Kararların Kimin Tarafından Alındığı Arasındaki İlişki

Tablo 25. Cinsiyet ile Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Sorunlara Karşı Sergilenen Tutum Arasındaki İlişki

Tablo 26. Cinsiyet ile Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Yaşanan Sorunlara Karşı Eşin Tutumu Arasındaki İlişki

Tablo 27. Cinsiyet ile Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Şiddet Görme Durumu

Tablo 28. Cinsiyet ile Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

Tablo 29. Cinsiyet ile Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

Tablo 30. Cinsiyet ile Sözel Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

Tablo 31. Cinsiyet ile Cinsel Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

Tablo 32. Cinsiyet ile Duygusal Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

Tablo 33. Cinsiyet ile Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

Tablo 34. Cinsiyet ile Tehdit/Gözdağına Maruz Kalma Arasındaki İlişki

Tablo 35. Cinsiyet ile Ruhsal Sıkıntı Yaşama Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 36. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 37. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Yaşanılan Tartışma Sıklığı Arasındaki İlişki

Tablo 38. Cinsiyet ile Maddi Konular Üzerine Yapılan Tartışmalar Arasındaki İlişki

Tablo 39. Cinsiyet ile Giyim Tarzı Konusunda Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 40. Cinsiyet ile Geleneklere Uygun Davranma Konusunda Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 41. Cinsiyet ile Kişisel Bakımın (Makyaj vb.) Tartışma Nedeni Olması Arasındaki İlişki

Tablo 42. Cinsiyet ile Siyasi Konular Üzerine Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 43. Cinsiyet ile Büyüklerle Olan İlişkilerin Tartışma Nedeni Olarak Değerlendirilmesi Arasındaki İlişki

Tablo 44. Cinsiyet ile Komşularla Olan İlişkilerin Tartışma Nedeni Olması Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 45. Cinsiyet ile Sigara, Alkol vs. Kullanımının Tartışmaya Neden Olması Arasındaki İlişki

Tablo 46. Cinsiyet ile Tartışmaların Çocukların Arkadaş Seçimine Bağlı Olması Arasındaki İlişki

Tablo 47. Cinsiyet ile Duygu ve Düşüncelerin Paylaşılması Üzerine Tartışma Arasındaki İlişki

Tablo 48. Cinsiyet ile Aile Kararlarına Katılma (Söz Hakkının Tanınması) Konusunda Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 49. Cinsiyet ile Çocukların Eğitimi Üzerine Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

- Tablo 50. Eşle Evlenme Biçimi ve Geçimsizliğin İlk Ne Zaman Başladığı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 51. Boşanılan Eşle Akrabalık ya da Yakınlık Durumu ve Boşanma Kararı Öncesinde Eşe Karşı Hissedilen Duygu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 52. Boşanılan Eşle Yakınlık Durumu ve Boşanmayla Sonuçlanan Evlilikte Aile İçi Geçimsizliklerde Çözüm İçin Başvurulan Yer/Kişi ile Cinsiyet
- Tablo 53. Cinsiyet ile Evli Kalınan Süre Arasındaki İlişki
- Tablo 54. Cinsiyet ile Boşanma Kararının Eş Tarafından Nasıl Karşılandığı Arasındaki İlişki (Boşanma kararını siz verdiyseniz...)
- Tablo 55. Cinsiyet ile Boşanma Kararının Nasıl Karşılandığı Arasındaki İlişki (Boşanma kararını eşiniz verdiyse..)
- Tablo 56. Cinsiyet ile Boşanmadan Önce Eşle Ayrı Yaşama Durumu Arasındaki İlişki
- Tablo 57. Cinsiyet ile Boşanmadan Önce Eve/İşe Bağlılık Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 58. Cinsiyet ile Evlilik Süresince Çalışma Durumunun Boşanma Kararına Etkisi Arasındaki İlişki
- Tablo 59. Cinsiyet ile Eşle Tartışmaların Başladığı Zaman Arasındaki İlişki
- Tablo 60. Cinsiyet ile Boşanma Sonrasında Yaşamdan Duyulan Memnuniyet Arasındaki İlişki
- Tablo 61. Cinsiyet ile Boşanma Kararı Öncesinde Eşe Karşı Duygu Durumu Arasındaki İlişki
- Tablo 62. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Duygu ve Düşüncelerin Paylaşılma Düzeyi Arasındaki İlişki
- Tablo 63. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Evli Kalınan Süre Arasındaki İlişki
- Tablo 64. Cinsiyet ile Evliliğin Uzun Sürmesi Aile İçi Sorumlulukların Yerine Getirilmesinde Eşit Paylaşımın Rolü Arasındaki İlişki
- Tablo 65. Cinsiyet ile Evliliğin Uzun Sürmesi Kadının Dışarıda Çalışmamasına Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki
- Tablo 66. Cinsiyet ve Evliliğin Uzun Sürmesinin Bağlı Olduğu Etken
- Tablo 67. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Yaşanılan Geçimsizliğin Nedeni Arasındaki İlişki
- Tablo 68. Cinsiyet ile Mahkeme Kararında Boşanma Gerekçesi Arasındaki İlişki
- Tablo 69. Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı ve Boşanma Deneyiminin Tanımlanması ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 70. Meslek ve Boşanma Deneyiminin Tanımı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 71. Cinsiyet ile Boşanma Sonrası Süreçte Ailenin Yaklaşımı Arasındaki İlişki
- Tablo 72. Cinsiyet ile Boşandıktan Sonra Çevre ile İlişkilerdeki Değişim Arasındaki İlişki
- Tablo 73. Cinsiyet ile Boşandıktan Sonra Maddi Sıkıntı Yaşanan Süre Arasındaki İlişki
- Tablo 74. Çocuk Sayısı ve Yeniden Evlenme Düşüncesi ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 75. Cinsiyet ve Kadının Çalışması Konusundaki Görüşler Arasındaki İlişki
- Tablo 76. Boşandıktan Sonraki Medeni Durumu (şu andaki) ve Boşandıktan Sonra Maddi Sıkıntı Yaşama Düzeyi ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 77. Cinsiyet ile Boşanma Sonrasındaki Süreçte Dayanışma İçinde Olunan Kişiler
- Tablo 78. Cinsiyet ile Evliliğin Nasıl Tanımlandığı Arasındaki İlişki
- Tablo 79. Kaç Yıl Evli Kalındığı ve Tartışma Durumu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 80. Cinsiyet ile Toplumsal Açından Boşanmanın Tanımı Arasındaki İlişki
- Tablo 81. Yaş ve Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Sorunlara Karşı Sergilenen Turum ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 82. Yaş ve Boşanma Öncesinde Evlilikle İlgili Sorunlara Eşin Sergilediği Tutum ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 83. Yaş ve Evliliğin Nasıl Tanımlandığı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki
- Tablo 84. Yaş ve Toplumsal Açından Boşanma ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

ÖZET

Son yıllarda aileye özgü değer, yaşam biçimi ve ilişki-etkileşim sürecinde yapısal ve fonksiyonel düzlemde önemli farklılaşmalar gözlemlenmektedir. Ailenin küçülmesi, aile içinde kadın/erkek rollerinin, ilişki ve etkileşim biçimlerinin yeniden inşa edilmesi, eşlerin birbirlerinden beklentilerinin değişmesi, aile üyeleri arasındaki kontrol düzeyinin düşmesi, çocuk yetiştirme biçimi, ebeveynlerin çocuklarına ayırdıkları zamanın azalması, ailenin sosyalleşme ve dışa açık kimlik örgüsünde dışsal faktörlerin daha belirleyici olması, aile üyelerinin karşı karşıya kaldıkları yeni ekonomik, sosyal, kültürel sorunlar, yeni riskler ve bunlarla mücadeleye yönelik yeni stratejiler, bu farklılaşma sürecini ifade etmektedir. Bu farklılaşma sürecinde ailenin karşı karşıya kaldığı en önemli risk boşanmadır. Boşanma oranlarındaki artış, günümüzde ailenin yapısal ve fonksiyonel açıdan yaşadığı farklılaşmanın bir göstergesidir. Söz konusu farklılaşmanın merkezinde ise “özgürlük”, “eşitlik”, “aileye ve evliliğe yönelik bağlılık” gibi temel çağdaş değerler olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde bir yandan aile içindeki tutum, davranış ve değerlerde bireysel farklılıkların daha çok önem kazanmasıyla birlikte bireysel özerkliğin ve toleransın önemli bir hale geldiği, aile ve evliliğin kültürel olarak önemini koruduğu, diğer yandan ise boşanmaların yaygınlaştığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Denizli ilinde artan boşanma oranlarının nedenleri ve sonuçlarını, toplumsal cinsiyet perspektifiyle analiz etmektir. Çalışmamızda, boşanma olgusunun nedenleri, etkileri ve sonuçları, makro (birey-kurum) ve mikro (bireyler arasındaki ilişki ve birey-grup arasındaki ilişki) düzlemde, sosyo-kültürel değerler ve normlar, sosyal statü ve roller, tutumlar ve davranışlar üzerinden analiz edilmektedir. Boşanma nedenlerinin Denizli ili özelinde araştırılmasının nedeni ise Denizli'nin, son yıllarda Türkiye'deki en yüksek boşanma oranlarına sahip il olmasıdır. Araştırmada, tesadüfi örnekleme tekniği ile temsil gücü olduğu düşünülen 354 kişi belirlenmiştir. Araştırmada anket ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Aile, Boşanma, Sosyo-Kültürel Değişme, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Toplumsal Cinsiyet Sterotipleri, Türkiyede Boşanma.

ABSTRACT

In recent years, significant differentiations have been observed in familial values, attitudes, habits, life styles and the relationship-interaction process at structural and functional levels. It could be claimed that this process of differentiation has taken a different form, which can be summarized by reduction in family size, reconstruction of gender roles and relationship-interaction forms in the family, decline in the control level among family members, ways of childrearing, decline in the amount of time parents spare for their children, more determinative external factors in the socialization and extroverted identity patterns of the family, economic, social and cultural problems, new risks that family members are faced with and new strategies aimed at struggling with them. This is the most significant risk faced by the family is divorce in the process of differentiation. This article deals with the structural and functional differentiation that family has been going through in recent years, on the basis of three basic modern values: “freedom”, “equality” and “commitment to family-marriage-children”. The assumption of the article on the one hand is the fact that individual autonomy and tolerance has become important as individual differences gained more importance in the attitude, behavior and values within the family, on the other hand the fact that family and marriage maintain their importance culturally and as ethos.

The subject of this paper is to analyze “reasons, effects and results” of the divorce phenomenon in Denizli on social and individual level within the gender perspective. In the study, the reasons, effects and results of the divorce phenomenon will be analyzed in macro (individual-institutions relations) and micro (relations between the individuals and between the individual and groups) levels in the context of socio-culture values and norms, social status and roles, attitudes and behaviours. The reasons why Denizli/divorces in Denizli has been chosen as the study space is that Denizli has the highest rate of divorce (0.63 per mille) in Turkey. Random sampling technique will be used to determine the sample which will include 354 persons which is believed to provide representation ability. In the research, survey technique and in-depth interviews will be used to get the data. The range of the sample group will include above 18 considering younger marriage age in Turkey. In determining the divorced individuals to be involved in the sample the criteria will be to have lived in Denizli and the case should be closed in Denizli.

Key Words: Modernization, the Family, Divorce, Socio-Cultural Change, Gender Roles and Gender Stereotypes in Family, Divorce in Turkey.

GİRİŞ

Bireyin toplumsal ilişkilerinin önemli bir kısmının şekillendiği kurum olarak aile, biyolojik, psikolojik ve toplumsal pek çok işlevi yerine getirmektedir. Cinsel yaşamın düzenlenmesi, neslin devamının sağlanması, sevgi ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması, bireyin sosyalleşmesinin sağlanması gibi işlevler, ailenin üstlendiği işlevlerden birkaçıdır (Özgüven, 2000:19). Kurumlaşmış ilişkiler sistemi olan ve sosyal kontrolden bağımsız olmayan aile kurumu, son on yılda ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimlerle birlikte yapısal ve işlevsel yönden farklılaşmıştır. Bireylerin yaşam standartlarındaki değişimler, artan ekonomik sorunlar ve işsizlik, gelir düzeylerinin farklılaşması, farklı mesleklerin ya da iş alanlarının yaygınlaşması, kadınların iş yaşamında aktif olmaya başlaması gibi pek çok neden, ailedeki değişimin zeminini oluşturmuştur. Sosyal, ekonomik, kültürel nitelikli bu değişimlerin aile ve evlilik kurumu üzerindeki en önemli etkisi, kadınların ve erkeklerin evlilikten beklentilerinin giderek farklılaşması olarak gösterilebilir. Eşler arasında artan sorunlar, sorunlarla başetme stratejilerine bağlı olarak çözümlenmemesi durumunda aile birliğinin sona erdirilmesi gündeme gelmektedir. Ekonomik ihtiyaçların karşılanmaması, güven ve sevgi duygularının tatmin edilememesi, sosyal ihtiyaçların karşılanmaması gibi ailenin üstlendiği pek çok işlevin yerine getirilememesi durumunda boşanma kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla, günümüzün değişen sosyo-ekonomik koşullarında ailenin karşılaştığı en önemli riskin boşanma olduğu gözlenmektedir.

Genel olarak bakıldığında bir kadın ve erkeğin, yasal geçerliliği olan belirli hak ve yükümlülükleri beraberinde getiren bir sözleşme temelinde gerçekleştirdikleri evliliklerini, psikolojik, sosyal, ekonomik faktörlere bağlı olarak hukuki bir kararla sona erdirilmesi olarak tanımlanan boşanma (Marshall, 2005:223), karmaşık ve çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç eşlerin fiziksel, duygusal ve iletişimsel olarak uzaklaşmasıyla başlamakta ve yasaların belirlediği çerçevede sonlandırılmaktadır (Nazlı, 2000: 50).

Evlilik ilişkisinde, bireysel gereksinim ve beklentilerin karşılanmaması, eşler arasındaki etkileşim, paylaşım ve sosyal ilişkilerin hoşgörü sınırlarını aşacak düzeyde bozulması gibi nedenler eşlerden biri veya her ikisi üzerinde stres veya kaygılara neden olmaktadır. Bu stres, kaygı ve korkular başlangıçta aile içinde çeşitli uyum çabaları ile giderilmeye çalışılmaktadır. İlişkiyi sürdürme ve evliliği korumaya yönelik bu uyum çabalarında başarısız kalındığında

boşanma gerçekleşmektedir (Özgüven, 2001: 309). Bu süreç, evliliğin çekiciliğinin yerini evlilik dışı çekiciliklerin aldığı bir süreçtir. İlişkinin başlangıç aşamasında evlilikten sağlanması düşünülen kazançlar, boşanma sürecinde evlilik sonrasında elde edilecek kazançlarla yer değiştirmiştir. Şu halde boşanma, eşlerin beklentilerinin, umutlarının radikal bir dönüşüme uğradığı bir sürece karşılık gelmekte, eşlerin gündeminde hep bir olasılık olarak görülmektedir (Ay, 2000:60; Özkan, 1989:20; Yıldırım, 2001:22).

Toplumda önemli sorunlardan biri olarak giderek yaygınlaşan boşanma olgusu, bir toplumun sosyo-ekonomik düzeyi ve kültürel yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Kadının ve erkeğin toplumsal alandaki konumları, toplumsal cinsiyet rolleri, dini inançları, gelenekleri, toplumun boşanmaya yönelik bakış açısını şekillendirmektedir (Cansel, 1990:55; Erkal, 2000:412). Dolayısıyla boşanma olgusunun toplumun değişim dinamikleriyle birlikte ve çok boyutlu olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Genel olarak boşanma sorununu analiz eden çalışmalarda boşanmanın, boşanmış kadın ve erkek üzerindeki psikolojik, ekonomik, sosyal etkileri düzleminde, boşanma öncesi ve sonrası süreçteki deneyimlerle ele alındığı görülmektedir. Buna göre, boşanma sürecinde bireylerin karşılaştıkları sorunlar, sorunlarla baş etme stratejileri, boşanmanın olumlu ya da olumsuz sonuçları, tarafların boşanmayı algılama biçimleri, evlilikten beklentilerin değişen boyutları gibi sayılabilecek çeşitli konular ön plana çıkmaktadır.

Boşanma olgusunun farklı konular odağında araştırılması konusunda son yıllarda artan çabaların temel nedeni, farklı gelişmişlik düzeyinde yer alan toplumlarda boşanmaların artmasıyla birlikte ailenin geleceğinden duyulan kaygılardır. Her ne kadar farklı toplum yapılarında boyutları, nedenleri ve oranları farklılaşsa da genel olarak boşanmanın yapısal bir sorun olarak algılanması gerektiğine işaret edilmektedir. Geçmişteki boşanma oranlarıyla karşılaştırıldığında günümüzde kadınların ve erkeklerin boşanma konusunda oldukça esnek davrandıkları gözlenmekte ve bu da ancak günümüze özgü sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklerle birlikte açıklanabilmektedir.

Yapılan pek çok araştırmada ileri sürülen temel varsayım, boşanma oranlarındaki artışın temel nedeni, kadının çalışma yaşamındaki giderek artan oranda aktif katılımıyla ailedeki hiyerarşik ilişkilerin değişimi olarak belirtilmiştir. Kadınlar, çalışmaya başladıklarında erkeklerle rekabet edebilecek konuma gelmişler ve ekonomik özgürlüğe sahip oldukları için de kendi

yaşamları üzerinde bireysel olarak karar vermeye başlamışlardır. Bu bir anlamda kadınların evliliğe bakış açılarını ya da genel olarak kadınların ve erkeklerin evlilikten beklentilerinin farklılaşmasını da ifade etmektedir. Kadınlar, yaşamlarını sürdürmek için sorunlu bir evlilik ilişkisi içinde kalmalarının gerekmediğini kavramışlardır. İş olanaklarının artması, yasal değişiklikler, kadının kocası karşısında daha güçlenmesine yol açmış, boşanma oranlarında böylece artış meydana gelmeye başlamıştır. Daha genel bir ifadeyle, ataerkil aile yapısının yerine demokratik aile yapısının yaygınlaşması, feminist hareketler ve ekonomik dalgalanmalar boşanma oranlarının artmasının temel dinamikleri olarak görülmüştür (Arıkan, 1990:4). Dolayısıyla, boşanma oranının artması, kadının toplumsal yapıda değişen statüsüyle birlikte açıklanmıştır. Edilgin bir konumda erkeğin yardımcısı olarak görülen kadın, artık eğitim olanaklarına sahip olan, kişisel gelişimini gerçekleştirebilen, sosyal yaşamda çeşitlenen rolleriyle etkin bir konuma gelmiştir (Dallos, 1990:385). Kişisel haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki cinsiyete dayalı eşitsizlikler sorgulanmaya başlanmış (Hala ve Scraton, 1990:472), iktidar, güç, otorite kavramlarının sorgulanması ile birlikte ailedeki geleneksel ilişki ve güç yapısı da değişmeye başlamıştır. Bu süreç kadınların bireysel hak ve özgürlükleri konusunda giderek artan bilinçlenmesine karşılık gelmektedir (Greenstein ve Davis, 2006:33).

Kadınların toplumsal yaşamdaki cinsiyete dayalı eşitsizliklere yönelik verdikleri mücadele belli bir süreci kapsamakta, bu da modern yaşam dinamikleriyle, aileye özgü geleneksel değerlerin çözülmeye başlamasına, evlenme ve boşanma gibi olguların farklı şekillerde değerlendirilmesine yol açmıştır (Abadan, 1982:1-32). Geçmişte, bireyin kararından görelî olarak bağımsız bir şekilde gerçekleştirilen evlilikler, modern zamanlarda artık dinsel, dilsel, etnik ve kültürel bağlılıklardan bağımsız bireysel değerlerin, kararların, seçimlerin ön planda olduğu, sevgi, aşk ve bağlılık gibi güçlü ve duygusal temele dayanan güdülerin etkisiyle gerçekleştirilmektedir. Başka bir ifadeyle, modern zamanlarda evliliklerin temeli, karşılıklı uyum, beklentiler ve romantik bir ilişki olarak algılanmaya başlanmıştır (Rothrauff, 2005:63; Sprecher, 1998:33). Arıkan'ın belirttiği gibi bütün değişimlerde kitle iletişim araçlarının ve eğitimin bireysel ve toplumsal yaşamın merkezi haline gelmesinin etkisi büyüktür (1990:4).

Boşanmanın artmasına neden olan dikkati çeken diğer bir değişim, sanayileşmiş pek çok ülkede boşanmanın kolaylaştırılması yönündeki çabalardır. Kadınların geçmişe göre ekonomik özgürlüklerinin olması, evliliğin maddi bir güvence olarak görülmesi yönündeki

eğilimi azaltmıştır. Genel refah düzeyindeki artış, evlilik ile ilgili sorunlarla karşılaştırıldığında ayrı ev açmayı eskisinden daha kolay bir hale gelmiştir. Boşanan kişilere atfedilen olumsuz yargılar geçmişle kıyaslandığında azalmıştır. Bunun yanı sıra diğer bir önemli değişim, evliliğin mal aktarımı sağlayan bir anlaşma olarak değil, kişilerin özel duygu ve isteklerini karşılamaya yönelik bir kurum olarak algılanmaya başlamasıdır (Giddens, 2000:158, akt. Kaya, 2009:2).

Batılı ülkelerde boşanma oranlarının daha çok artış göstermesinin yanı sıra Türkiye’de evlenme oranlarındaki artışın yanı sıra boşanma oranları da önemli ölçüde artış gösterdiği dikkat çekmiştir. Türkiye’de yaşanan hızlı kentleşme süreci, kadınların iş alanında ve sosyal yaşamdaki konumlarındaki değişimler, geleneksel değerlerdeki ve bakış açısındaki farklılaşmalar, boşanma oranındaki artışın bir yansıması olarak görülmüştür.

Boşanma nedenleri ülkere göre farklılık gösterse de Türkiye’de yapılan araştırmalara göre en yaygın boşanma nedenleri, şiddetli geçimsizlik, terk, zina, sosyo-ekonomik yetersizlik, cana kast, kötü muamele, akıl hastalığı, şan, şöhret olarak kategorileştirilmiştir. Boşanma, sosyal ve psikolojik pek çok problemi de beraberinde getirmesi açısından farklı boyutlarla araştırılması gereken bir konudur. Bu araştırmada, son üç yıl içinde (2010,2011,2012) Denizli ilinde dikkate değer bir artış gösteren boşanmaların sosyo-kültürel boyutları analiz edilmektedir.

BÖLÜM 1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.1. Evliliğin Tanımı

Toplumun temel kurumlarından biri olan evlilik kurumu, bir kadın ve erkeğin ortak hayat kurmak için bir araya geldikleri, paylaşma, sevgi, şefkat gibi duygular üzerine temellenen, ekonomik, hukuki ve manevi bir birlikteliktir (Ayan, 2004:10). Nirun, endüstri düzeni içinde insanın yalnız, huzursuz ve yorgun olduğunu, modern insanın aktivist insan olarak yetiştirilmesi, onun sıkıntılarından kurtarılması ve ona yön kazandırılması için mutlu ve huzurlu bir ailenin var olması gerektiğini belirtmiştir (2004:56). Bu anlamda evlilik, hem bireysel ihtiyaçların giderildiği hem de bireyin yetiştirilmesinde önemli bir işleve sahip olan ailenin olduğu ortak bir birlikteliği ve yaşam tarzını ifade etmektedir.

Evlilik, bireylerin geçmiş yaşam deneyimleriyle biçimlendirdikleri psikolojik, duygusal, sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamaları bağlamında yaşamın belli döneminde yaptıkları bir seçimle, ortak bir yaşamı benimsedikleri, ortak ilişkiler geliştirdikleri, yeni alışkanlıklar kazandıkları, toplumun öngördüğü rolleri ve görevleri yerine getirdikleri bir paylaşım sürecini ifade etmektedir. Çocuk yetiştirme, cinsel gereksinimleri karşılama, sevme, değer verme ve değer verilme, beğenilme, saygı görme, güven içinde yaşama, dayanışma, prestij elde etme gibi ihtiyaçların karşılanmasına yönelik beklentiler söz konusudur. Bu yönüyle değerlendirildiğinde evlilik, psikolojik, ekonomik, sosyal ve biyolojik yönleri olan bir birlikteliğe işaret etmektedir (Şener, 2008:8-14).

Özgüven, evliliğin kurumsallaşmış bir ilişkiler sistemi olarak tanımlamıştır. Bir yandan doğacak çocuğa belli bir statü sağlamak amacı güdülürken diğer yandan devletin kontrol, hak ve yetki alanı dışında yer almayan yasal bir ilişki biçimidir (2000:19). Birçok teorisyen evliliğin, güçlü bir kimlik duygusunun, öz değer, kendine güvenin ve saygının, hakimiyetin geliştirilmesinde önemli bir işleve sahip olduğunu vurgulamışlardır. Buna bağlı olarak bir eşe güvenmenin yaşamın zorluklarıyla mücadele etme sürecinde sorunları azaltma ve yeni savunma mekanizmaları ya da başa çıkma stratejileri geliştirmede önemli olduğu dile getirilmiştir. Başka bir ifadeyle evliliğin kişilerin yaşamlarına anlam katma, sosyal roller geliştirme, sorumluluk sahibi olma ve sorumluluklarını yerine getirmelerine aracılık ederek ruh sağlığını koruduğu ileri sürülmüştür (Diener vd., 2000:419-436; Gove vd., 1990:419).

Evlenen kişiler, yaşamın acı ve tatlı tüm durumlarını birlikte karşılamaktadırlar ve evliliğin uzun süre devam etmesi için çaba sarf etmektedirler (Keskin, 2007:7-11). Evlilikte eşlerin ortak yaşamı idame ettirmek amacıyla birbirlerine sürekli destek vermeleri, empati kurmaları, hoşgörü geliştirmiş olmaları gibi pozitif tutum ve davranışlar, evliliğin olumlu işlevleri olarak değerlendirilmiştir. Bu tarz bir anlayış ortamının hakim olduğu evliliklerde depresyon ve stres düzeyinin düşük olacağı, stres yaratan kaynakları daha etkin bir şekilde kontrol edebilecekleri ileri sürülmüştür (Dehle vd., 2001:307-324).

Hukuksal açıdan evlilik kurumuna bakıldığında ise, üç farklı görüş dikkati çekmektedir: Sözleşme görüşü, kurum görüşü ve şart-tasarruf görüşü.

Sözleşme görüşüne göre; evlenme medeni bir hukuk sözleşmesidir. Çiftler karşılıklı ve birbirine uygun şekilde bir araya gelirler. Evlendikten sonra çiftlerin birbirine karşı bazı ödevleri doğar. Yargıtay da evlenmenin bir sözleşme olduğunu savunmaktadır. Kurum görüşüne göre; evlenme bir sözleşme değil bir kurumdur. Sözleşme yapanlar onun şartlarını serbestçe düzenleyebilirler. Oysa evlilik kurumunda eşler istedikleri düzenlemeyi yapamazlar. Şart- tasarruf görüşüne göre; kadın ve erkek birbirleriyle evlenmek istediklerini beyan ederler ve iradelerinin hükmü daha ileriye gidemez. Böylece kişiler hukuki bir rejim altına girerler. Bu görüşlerin yanlış olduğu düşünülemez ama bunlar içinden yaygın ve baskın olan, Yargıtay'ın da kabul ettiği görüş evliliğin bir sözleşme olduğudur (Akıntürk, 2003: 233-240).

Türk Medeni Kanunu'nda evlenmeye ehil erkek ve kadının, yetkili kanuni merci önünde yapmış oldukları çift taraflı bir akit olarak tanımlanmaktadır (Ruhi, 2004: 11-15). Bununla birlikte TC Anayasası'nın 41. Maddesinde "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanmaktadır" ibaresi, evlilik ve aile kurumun hukuksal önemine dikkat çekmektedir (T.C. Anayasası, 1982). T.C. Anayasasının 10. maddesi kadınların ve erkeklerin yasalar önünde eşit olduklarını belirtmektedir. Buna rağmen söz konusu eşitliğin yasal olarak bozulduğu yer Medeni Kanununun Aile Hukuku bölümü idi. Yeni yasal düzenlemeler ile bu eşitsizlik giderilmeye çalışılmıştır. Yeni Türk Medeni Kanunu'nun en önemli ve çok sayıdaki değişikliği, Aile Hukuku kitabında olmuştur. Yeni Medeni Kanun'un 124. maddesi, kadın ve erkek için evlenme yaşında eşitlik getirmiştir. Kadın (genç kız) ve erkek 17 yaşını doldurmadıkça evlenemezler. Eski Medeni Kanun'da evlenebilmek için erkeklerin 17, kızların 15 yaşını doldurmuş olması gerekiyordu. Kız çocuklarının evlenme yaşının 17'ye

yükseltilmesi, gerek kız çocukları ve gerekse toplum için olumlu bir gelişmedir. Çünkü 15 yaşında evlenen kız çocuk daha biyolojik gelişimini tamamlamadan evlilik sorumluluğu altına giriyordu. Küçük yaşta evliliğin erkek için de önemli sorunlara yol açtığı bir gerçektir. Maddi imkansızlıklar, psikolojik uyum eksikliği, eğitimsizlik, mesleksizlik vs. gibi sebeplerle gençler arasında şiddetli geçimsizlik başlamaktadır. Yeni Medeni Kanunda evlenme yaşı mahkeme kararı ile istisnai olarak 16 yaşa indiriliyor. Kız ve erkek çocuklar 16 yaşlarını doldurduklarında hakim kararı ile evlenebilmektedirler. Eski Medeni Kanun'da erkek çocuk 15, kız çocuk 14 yaşını doldurunca evlendirilebilirlerdi. Yeni Medeni Kanun'da "Mahkeme kararı ile evlenmede, karardan önce anne-bab veya vasi dinlenmektedir. Dinlenme olanağı yoksa hakim kendiliğinden karar verir" hükmü getirilmiştir. Eski Medeni Kanun'da ise anne, baba veya vasinin dinlenmesi şarttı. Dinlenme şartı, Yeni Medeni Kanun'da yumuşatılmıştır (YTMK'dan akt. Başpınar, 2003:79-101). Uluslararası metinlerde evlenme ve aile kurma hakkı, 1948'den bu güne BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 16. maddesinde yer alan "evlenme çağına gelen her erkek ve kadın, ırk, uyruk ve din bakımından hiçbir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurma hakkında sahiptir" ifadesi ile bunun temel bir insan hakkı olduğunu bildirmektedir (Ruhi, 2004:15-17). Fakat uluslar arası sözleşmelerde kız veya erkek çocukların evlenme yaşları 18 olarak belirlenmiştir (Başpınar, 2003:79-101).

1.1. 2. Evlilik Kavramına Sosyolojik Bir Bakış

Evlilik, insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Kültürlerarası farklılık göstermesi, sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve farklı değer yargılarıyla yüklü olmasıyla açıklanmaktadır. Toplumlar, kiminle kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenilebileceğine dair bir takım kurallar yaratmışlardır. Farklı uygulamalar olmakla birlikte evlilik, esas itibariyle toplum tarafından onanan kadın ve erkek arasında yaratılan bir ilişki türünü karakterize etmektedir. İlişkinin belli kalıplar içinde gerçekleşmesi de evliliğin sosyal bir kurum olarak ele alınıp incelenmesine olanak vermektedir (Gökçe, 1978:7-8).

Sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlara sahip olan evlilik kurumu, toplumda belirleyici olan değişkenlere göre biçimlenmektedir. Evlilik kurumu, tarihsel süreçte bakıldığında büyük ölçüde kültürel koşulların zorlayıcı kurallarının etkisi altında biçimlenmiş ve değişime uğramıştır. Geçirdiği değişimlere karşın evlilik kurumu, aile kurumunun varlığını devam ettirmesinde ve toplumsal işlevlerini yerine getirilmesinde gereklidir. Başka bir

ifadeyle biyolojik varlık olan insanı toplumsal bir varlık olarak yeniden yaratımı evlilik kurumuyla gerçekleşmektedir.

Evlilikle ilgili en önemli kuramlardan biri Morgan'a aittir. Akrabalık sistemlerine yönelik incelemesinden ailenin evrimine ilişkin bir kuram geliştiren Morgan, ailenin ilkel çok eşliden tek eşli aileye doğru evrimsel evrelerden geçtiğini ileri sürmüştür. Kan yakınları ailesi, Punaula Ailesi, Syndyasmian Ailesi, Ataerkil Aile ve Tek Eşli Aile şeklinde evlenme biçimlerine dayandırdığı aşamalar olduğunu ortaya koymuştur (1994:134). Evlilik ve aile konusunda diğer önemli isimler Marx ve Engels'dir. "Ailenin ve Özel Mülkiyetin Kökenleri" isimli eserinde, Morgan'ın ailenin evrimi çalışmasından büyük ölçüde yararlanmışlar, evlilik ve ailenin gelişimsel sürecini ekonomik temelde açıklamışlardır. Marx ve Engels evliliği ve aileyi kadına sahip olma temeli üzerine inşa edildiğini vurgulamışlardır. Evlilik ve aile kurumları, belli bir sömürü tipin tarihsel ürünü olduğunu göstermek için sınıfsız ilkel komünal toplum fikrini savunmuşlardır. Bu bağlamda evlilik, aile, mülkiyet ve devlet gibi kavramların belli bir toplumsal sistemin ürünü olduğunu ve geçici kurumlar olduklarını ileri sürmüşlerdir (akt. Bloch, 2002:120-134).

Millet, Engels'e paralel bir şekilde evlilik ve aileyi tarihsel süreçte değerlendirmiş ve ataerkil tek eşli aileyi, baba otoritesinin hakim olduğu ekonomik bir birim olarak tanımlamıştır. Evlilik ve ailenin bu aşamasında, ekonomik kaynaklar erkeğin yetkesi altındadır. Erkeğin rolü çalışmak, para kazanmaktır. Kadın ise ailede ikinci plandadır ve ev içi rollerle sınırlandırılmıştır (1987:200-210).

Evlilik kurumunu sosyolojik perspektifle değerlendiren diğer bir kuramcı Reich'dir. Evlilik, ekonomik ilişkiler ve cinsel bastırma arasında ilişkiyi ortaya koyduğu çalışmasında, kadının toplumsal yaşamda değişen konumu üzerinden hareket etmiştir. Kadının el değmemişliği şeklinde bir tanım yaparak, bu düşüncenin kapitalizmle birlikte ortaya çıktığını, bunun da evliliğin ve buyurgan ailenin güçlenmesine neden olduğunu ileri sürmüştür. Ataerkil ve tek eşli aile yapısını, cinsel bastırmanın hakim olduğu, evliliğin ve eşitsiz aile yapısının güçlendiği, özel mülkiyetin çıkarın ön plana çıktığı bir toplum yapısından yola çıkarak eleştirmiştir (1995: 60-70).

Genel olarak bakıldığında evlilik ve aile kurumunu daha erken bir dönemde analiz eden kuramcılarının günümüze kadar gelinen süreçte, evlilik ve aile kurumunun evrimsel çizgisini ve aynı zamanda evlilik ve aile kurumunun sosyo-kültürel ve ekonomik yönlerden değişen anlamlarını ortaya koymuşlardır. Çözümlemeler, eş seçimi, evlenme biçimi, aile tipleri gibi kategorilere bağlı olarak yapılmış, temelde değişen ekonomik ilişkiler vurgulanmıştır. Bununla birlikte, kuramcılar, ataerkil aile biçimini eşitsizlikler düzleminde eleştirmişlerdir. Evlilik ve ailenin evrimiyle ilgili saptamalar, bir anlamda kadının günümüze kadar gelinen aşamada toplumsal konumunda yaşadığı değişimin de bir sürecini göstermektedir. Nihayetinde değişen ekonomik ilişkilerle birlikte yeniden üretilen, organize edilen, biçimlendirilen kadın ve erkek arasındaki ilişkiler olmaktadır.

Günümüzde evlilikle ilgili kuramlara bakıldığında, evlilik ve aile kavramlarını açıklayan kuramların iç içe olduğu görülmektedir. Bu kuramlarda evliliğin hümanistik, davranışsal yönü, eşler arasındaki ilişkinin niteliği ve eşlerin birbirleriyle etkileşimlerinin boyutları, eşlerin paylaşımları, ilişkiden elde ettikleri doyum, eşler arasındaki çatışmalar ve çatışmalara yönelik geliştirilen stratejiler gibi konular ele alınmaktadır (Cook, 1985:141-157; Wiseman, 1975:205-212). Bu kuramlar, aile üyelerini etkileyen ekonomik, cinsel, psikolojik, iletişimsel sorunları analiz etmekte; aile ve evliliğin yapısının eşler, çocuklar ve diğer fertler açısından irdelenmesinin önemli olduğunu ve eşlerin beklentilerinin, isteklerinin, umutlarının karşılanmasının aile ve evlilik doyumunu açısından büyük önem taşıdığını vurgulamaktadır. Ayrıca kuramlar açısından aile ve evliliği etkileyen faktörler olarak, ailenin yaşam döngüsü süreci, sosyo-ekonomik düzeyi, eşlerin eğitim düzeyi, etnik köken, din, cinsiyet rolleri belirtilmekte ve faktörlerin eşler arasındaki doyumunu olumlu veya olumsuz etkilediği şeklinde veriler ortaya koymaktadır (McCubbin, 1982:385-390; Cook, 1985:141-157)

Yapılan çalışmalarda evlilik, toplumun temel kurumu olarak görülmekte, özellikle niteliksel ve niceliksel araştırmalarla bu kurumun daha verimli bir şekilde açıklanabileceği savunulmaktadır. Özellikle psikoanalitik, yapısal, bilişsel-davranışçı ve sistem yaklaşımlarının aile ve evlilik çalışmalarının kuramsal yapısını oluşturduğu görülmektedir (Booth, 1980:605-616).

Evlilik ve aile üzerine geliştirilen kuramlarda, özellikle son 30 yılda önemli değişimlerin yaşandığı vurgulanmaktadır. Evlilik ve aile, birbirini tamamlayan birimler olarak

değerlendirilmekte, ailenin zaman içinde değişimini analiz eden modeller geliştirilmektedir. Özellikle son yıllarda aile yaşam seyri modeli, evlilik ve aile kurumlarındaki değişimin açıklanmasında öne çıkan bir kuram olmaktadır. Bireyin doğumdan ölüme kadar yaşam sürecini farklı boyutlarına odaklanarak değerlendiren bu model evliliği bireyin yaşamında bir dönüm noktası olarak kabul etmektedir. Şu halde evlilik ve aile üzerine geliştirilmiş kuramlarda dikkati çeken temel nokta, daha erken bir dönemde geliştirilmiş olan kuramların evlilik ve aile kurumunu makro boyutta değerlendirdikleri, günümüzdeki kuramlarda ise mikro konulara ya da daha spesifik konular dayalı olarak evlilik ve ailenin analiz edilmesidir. Ailenin evrimsel aşamalarının ortaya konulduğu kuramlarda evlilik ve aile yapısal bir sorun olarak ele alınmıştır. Yani ekonomik değişimler ya da üretim biçimi ve ilişkilerindeki değişimlerin bu kurumlara yansması sorgulanmıştır. Bu da konunun daha bütünsel bir şekilde görülmesine olanak sağlamaktadır.

1.1.3. Evliliğin Değişen Anlamı

Evlilik kurumundaki değişimleri analiz eden kuramlara bakıldığında, Sanayi Devrimi ve sonrasındaki dönüşmeleri çıkış noktası olarak alındığı görülmektedir. Felsefi temelli Aydınlanma, ekonomik temelli Sanayi Devrimi ve siyasal temelli Fransız İhtilali üzerine inşa edilen modern toplum anlayışı, yaşamın hemen her alanında kapsamlı değişimlere yol açmıştır (Tallman, 2004:172-180). Sosyo-ekonomik ve siyasal değişimlere açık dinamik bir yapıya sahip olan aile kurumu bu süreçte yapısal ve işlevsel olarak farklılaşmıştır (Sears, 1992:52-67).

Sanayi öncesi toplumlarda, evlilik, akrabalık ilişkilerine bağlı olarak ve sınıf sisteminin bütün düzeylerinde duygusal bağların belirleyici olmadığı bir bağlamda değerlendirilmiştir. Evlilikte kişisel tercihler, romantik aşk, sevgi ve paylaşım yerine özellikle toplumun üst sınıflarında mal varlığının güvenceye alınmasının bir yolu olarak ekonomik ve siyasal çıkarlar belirleyici olmuştur. Kapitalizm süreci, aileyi ve iş yaşamını büyük ölçüde etkilemiştir. Sanayi devrimiyle ailenin üye sayısı azalmış ve aile kişilerin özel yaşam alanları olarak görülmüştür. Bununla birlikte, sanayi devrimiyle aile, kilise, okul, işyeri gibi işlevlerini farklı kurumlara aktarılmıştır (Giddens, 1993:120-121).

Sanayi devrimiyle birlikte değişim gösteren diğer bir durum, kadının toplumsal konumudur. 19. yüzyıldaki ekonomik gelişmelere paralel olarak ev ve iş yerlerinin ayrılmasıyla, dışarıda

çalışan kadın, ev içi işlerini yerine getiren kişi olarak konumlandırılmıştır. Bu değişim, toplumun bütün sınıfsal katmanlarında gözlemlenmiştir. Kişisel yaşam ve çalışma yaşamı radikal bir şekilde farklılaşmış, kadının ev içi rollerle sınırlandığı, üretken ve değerli olmayan bir varlık olarak değerlendirildiği bir dönem başlamıştır. İşin para ya da maddi kazançla değerlendirildiği bu süreçte, kadının konumu bu dinamiklere bağlı olarak algılanmaktadır (Johnson vd., 1980: 799-800).

Sanayi devriminden sonraki süreçte şekillenen toplum yapısında, evli kadınlar arasında ev dışında çalışan kadınların oranı oldukça düşüktür. Kadınların çalışma yaşamında yer almaya başlaması 20. yüzyılında başlarında olmuştur. Bu dönemde kadınlar her ne kadar çalışma yaşamında yer almış olsalar da erkeklerle eşit konumda olmadıkları görülmektedir. Kadınlar için belirlenen temel roller, ev işleriyle tanımlanmıştır. Nitekim bu süreçte, çalışan kadınlar erkeklerden çok çalışıyor olsalar da onlardan daha düşük ücret almaktadırlar (Johnson vd., 1980: 799-800).

Son yıllarda yapılan pek çok araştırma evlilik ve aile kurumunun geçmişten farklı bir değişim sürecinde olduğuna dikkat çekmektedir. Genç yaşta evliliklerin ve anneliğin yaygınlaşması, boşanmaların artışı, kadın istihdamının artması, kariyer merkezli bir yaşam tarzının ve çift kariyerli ailelerin yaygınlaşması, doğurganlık oranlarının düşmesi, çiftlerin evliliğe bağlılığını etkileyen faktörlerde daha ziyade psikolojik gereksinimlerin ön plana çıkması gibi bir dizi değişim, evlilik ve aile kurumunun yeniden ve farklı boyutlarda tartışılmasını gerektirmektedir.

Sayın, evlilik kurumundaki güç ve otoritenin paylaşımındaki değişimi, eğitim faktörüyle açıklamıştır. Günümüzde güç ve otoritenin paylaşımını belirleyen değişkenler farklılaşmış, eğitim, bilgi, kişisel gelişim düzeyi gibi güç kaynaklarının belirleyici olduğu toplumlarda, bireyler sadece ekonomik kaynaklara sahip olmakla değil, eğitim olanaklarını optimum kullanma, başarı düzeylerini arttırmakla da konumlandırılmaktadırlar. Dolayısıyla, eğitim, bireyin, toplumda belli bir statüye ulaşması ya da prestije sahip olabilmesi için önemli bir araç olarak görülmektedir (1982:85).

Eğitim, sosyal konumun belirlenmesinde belirleyici bir güç olarak görülmesi daha çok, geleneksel ve ataerkil toplumda ikincilleştirilen ve aile içi alana özgü rollerle tanımlanan

kadının toplumdaki konumunun yeniden belirlenmesinde önem kazanmıştır. Gücün önemli bir kaynağı olarak görülen maddi sermayeye sahip olmayan bireyler, eğitim olanaklarını kullanarak ve iyi bir eğitim sürecinden geçerek belli maddi olanaklara sahip olabilmektedir. Bu noktada eğitim, meslek ve statünün belirlenmesinde günümüzde önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Geleneksel toplumda eğitim olanaklarından yararlanmayan kadın, ailede söz sahibi değildi. Bu durum, onu erkeğe bağımlı kılmaktaydı. Bu bağımlılık, aile içindeki sorunların çözümlenmesinde kadının daha kabullenici bir tutum sergilemesine ve evliliğe dair hoşnutsuzluklarını ve gereksinimlerini dile getirme konusunda daha çekingen bir yaklaşım benimsemesine zemin hazırlamıştır. Kadın bu şekilde erkeğe bağımlı bir konumda iken herhangi bir sorun karşısında boşanmayı da tercih etmemektedir. Fakat elli yıllık süreçte ekonomik, siyasal ve sosyal alandaki gelişmeler kadının konumunda farklılıklar yaratmıştır. Dolayısıyla evlilik kurumu da buna bağlı olarak değişmeye başlamıştır.

Fişek, bu değişimi, kadının çalışma yaşamına katılımı, kentleşme, göç, gecekondulaşma, feminizm hareketleri, bireyci yaşam öğretileri, yaşam standartlarının farklılaşması, yaşam alanlarının çeşitlenmesi, eğitim olanaklarının artması gibi pek çok etkenle açıklamıştır. Sonuç olarak bireylerin evlilikten beklentilerini yükseltmiştir (1991:290-298). Bu şekilde geleneksel değerlerin hakim olduğu anlayıştan demokratik bireysel hak ve özgürlüklerin ön plana çıktığı, eşitliğe dayalı anlayışın yaygınlaşması, evliliğin ve ailenin toplumsal rolünün yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Levinger, erkekle aynı koşullarda çalışma yaşamına katılan kadın, geleneksel değer ve normlar ile aktarılan rolleri daha fazla sorguladığını ve daha eşitlikçi bir aile yapısını talep ettiğini ileri sürmüştür. Erkeğin aile içinde geleneksel değer ve normlar içinde beklentilerini sürdürerek aile içindeki otoritesini korumaya yönelmesi, ilişkinin bozulmasına yol açmaktadır. Çalışma yaşamına katılan kadın, evlilik içinde artan beklentilerini karşılayamadığında, evlilik dışındaki koşulları değerlendirip bu koşulların daha iyi olduğuna karar verdiğinde evliliğini sonlandırmayı tercih edebilmektedir (1976:21-47).

Kadınlar, geleneksel kalıplarla örülmüş roller konusunda görece olarak daha eleştirel ve kabullenici olmayan bir şekilde hareket etmektedirler. Çalışma yaşamına katılmakla birlikte, eve ait sorumluluklar yine kadına ait olmaya devam etmekte, fakat geçmişle kıyaslandığında eşler arasındaki görev paylaşımı konusunda önemli bir yol alındığını da söylemek mümkündür. Kentsel yaşam deneyimi ve çalışma yaşamı içinde yer alma, kadının, sosyal

çevresiyle ilişki ve etkileşimi sonucu beklentilerini değiştirmiştir. Eğitim düzeyi ve mesleki statüsü ile, kentsel örgütlerde yer alan ve kentsel olanakları kullanan kadın, evlilik içindeki negatif durumlardan kurtulmak için görece olarak daha kolay karar verebilmekte, boşanma sonrasında bağımsız olarak yaşamını sürdürme konusunda daha kararlı olabilmektedir (Demircioğlu, 2000:93-102).

Görüldüğü gibi modern toplum dinamikleri, kadın ve erkeklerin aile içi rollerde ve otoritenin paylaşımında olumlu yönde değişimlere yol açmışsa da evlilik ve aile kurumunu yeni sosyal risklerle karşı karşıya getirmiştir. Bireyler, modern yaşam koşullarında ekonomik ve psikolojik motivlerle çalışma odaklı bir yaşam tarzına adapte olmaktadır. Mesleklerinde başarılı olmak, iyi bir kariyer edinmek, kendini geliştirmek adına rekabete dayalı çalışma koşullarında daha çok çaba sarf etmek zorunda kalmaktadır. Çalışma yaşamının kuralları ve ailevi sorumluluklar arasında çatışmalar yaşanmış, her iki farklı alanı uzlaştırmak için eşler yeni stratejiler geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bu durum özellikle çalışan kadınlar için daha büyük yükler getirmektedir. Johnson ve Stockard, kadın ve erkeğin cinsiyet rollerini algılama biçiminin geleneksel olmakla birlikte, kadının konumunun aile içindeki rollerin eşit bir şekilde paylaşılmasında belirleyici olabileceğini vurgulamışlardır. Örneğin, kadının mesleki statüsünün yüksek olduğu ailelerde kadınların ev işlerinden daha az sorumluluk hissettikleri, eşlerinden daha çok yardım aldıklarını öne sürmüştür (1980:799-800). Dolayısıyla kadının mesleki statüsü ve statüsüne bağlı olarak erkeğin ev işlerine katılımı artmaktadır. Fakat, eğitim düzeyi düşük olan, belli bir mesleği olmayan kadınlar açısından bu durum geleneksel cinsiyet rollerine dayalı bir paylaşımının baskın bir şekilde hissedilmesine karşılık gelmektedir. Sonuç olarak evlilik içindeki sorumlulukların, eşler tarafından gerektiği gibi yerine getirilememesi, aile içinde anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Bu anlaşmazlıklar ise çözümlenmesi mümkün olmayan boyutlara ulaştığında evliliği tehdit etmektedir.

1.1.4. Boşanma Olgusu

Geçmişten bugüne kadar, bireylerin psikolojik, sosyal, biyolojik ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal değerlerin sonraki nesillere aktarılması, toplumun öngördüğü tipolojiye uygun bireylerin yetiştirilmesi ve ekonomik üretimin gerçekleştirilmesi gibi farklı türden işlevleri yerine getiren aile kurumu, sosyo-ekonomik yapıdaki değişimlere bağlı olarak farklı risklerle karşılaşmaktadır (Cansel, 1990: 55; Demircioğlu, 2000:51-57). Boşanma bu risklerin başında gelmektedir. Karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olan boşanma, önceki ve sonrasındaki

değişimler açısından değerlendirildiğinde bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreç eşlerin fiziksel, duygusal ve iletişimsel olarak uzaklaşmasıyla başlamakta ve yasaların belirlediği çerçevede sonlandırılmaktadır. Boşanma, bir toplumun sosyo-ekonomik düzeyi ve kültürel yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Kadının ve erkeğin toplumsal alandaki konumları, toplumsal cinsiyet rolleri, dini inançları, gelenekleri, toplumun boşanmaya yönelik bakış açısını şekillendirmektedir (Nazlı, 2000: 250).

Genel olarak bakıldığında, yetişkin kadın ve erkeğin yasal geçerliliği olan belirli hak ve yükümlülükleri beraberinde getiren bir sözleşme temelinde gerçekleştirdikleri evliliğin psikolojik, sosyal, ekonomik faktörlere bağlı olarak hukuki bir kararla sona erdirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 2005:23-35). Boşanma, ailenin devamlılığı ve toplumsal bağların korunması ve değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması için istenmeyen bir sorun olarak algılanmış, evliliklerin sürdürülmesi ise, temel toplumsal normlardan biri olarak kabul edilmiştir (Arıkan, 1990:25-27). Diğer bir tanıma göre boşanma, ailenin fonksiyonlarını yerine getirememesi ve ailenin parçalanmasıdır (Timur, 1982:38-42; Gönen, 1993:45). Evlilik ilişkisinde, bireysel gereksinim ve beklentilerin karşılanmaması, eşler arasındaki etkileşim, paylaşım ve sosyal ilişkilerin hoşgörü sınırlarını aşacak düzeyde bozulması gibi nedenler eşlerden biri veya her ikisi üzerinde stres veya kaygılara neden olmaktadır. Bu stres, kaygı ve korkular başlangıçta aile içinde çeşitli uyum çabaları ile giderilmeye çalışılmaktadır. İlişkiyi sürdürme ve evliliği korumaya yönelik bu uyum çabalarında başarısız kalındığında boşanma gerçekleşmektedir (Özgüven, 2001: 309). Bu süreç, evliliğin çekiciliğinin yerini evlilik dışı çekiciliklerin aldığı bir süreçtir. İlişkinin başlangıç aşamasında evlilikten sağlanması düşünülen kazançlar, boşanma sürecinde evlilik sonrasında elde edilecek kazançlarla yer değiştirmiştir. Şu halde boşanma, eşlerin beklentilerinin, umutlarının radikal bir dönüşüme uğradığı bir sürece karşılık gelmekte, eşlerin gündeminde hep bir olasılık olarak görülmektedir (Ay, 2000:64-66; Özkan, 1989:20; Yıldırım, 2001:22).

Boşanma olgusuna tarihin hemen her döneminde rastlanmıştır. Evlilik kurumunun olduğu her yerde boşanmanın olması da kaçınılmazdır. Fakat boşanma her toplumda ve kültürde bütünüyle serbest olarak kabul edilmemiştir. Boşanmaya yönelik benimsenen tutum ya da boşanmanın toplumda algılanma biçimi farklı toplumlarda ve coğrafyalarda aynı değildir. Sıklıkla karşılaşılan gerçek şudur ki boşanmanın geçmişte ve günümüzde aile birliğinin bozulmasına yönelik bir tehdit olması nedeniyle istenmeyen bir durum olarak kabul edilmesi

ve pek çok toplumda boşanmanın yasaklanmış olmasıdır (White, 1999:64-73). Günümüzde, bu bakış açısının şekillendirdiği sistemlerin değişen sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklere bağlı olarak daha esnekleştirildiği görülmektedir.

Toplumsal ve bireysel yaşamda önemli bir sorun olan boşanma, teorisyenler tarafından, kapsamlı ve çok yönlü dinamik bir süreç olarak görülmekte, psikolojik, sosyolojik, hukuksal, ekonomik boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Genel olarak boşanma sorunsalını analiz eden çalışmalarda ise boşanmanın bireyler üzerindeki sosyal, ekonomik, psikolojik etkileri, boşanma öncesi ve sonrası süreçte yaşananlar, başa çıkma stratejileri, olumlu ve olumsuz sonuçları, boşanan eşlerin boşanma olgusunu nasıl algıladıkları, geçmişte ve günümüzde evliliğin ve boşanmanın farklılaşan yönleri gibi pek çok farklı konu odağında analiz edilmektedir.

Boşanmaya yönelik araştırmaların 1970'li yıllardan başlayarak özellikle son 10 yıl içinde arttığı görülmektedir. Bunun nedeni, farklı gelişmişlik düzeyine sahip olan toplumlarda boşanma oranlarının artması ve ailenin geleceğini etkilemesi yönündeki giderek artan kaygılardır. Boşanma oranlarının son 10 yılda artışı, boşanmanın yapısal bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Her ne kadar eşlerin ortak kararlarıyla gerçekleştirilen bir süreç olarak görülse de erkeklerin ve kadınların boşanmaya yönelik eğilimlerinin artışı yapısal sorunlara dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, geçmişle karşılaştırıldığında eşlerin neden boşanma konusunda daha esnek bir tavır sergiledikleri, günümüze özgü değişen sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel yapıya özgü dinamiklerle açıklanabilir. Bu bağlamda boşanmanın toplumlarda ciddi bir sorun olarak tartışılmaya başlanması, konunun gerisinde daha önemli sorunların var olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

1.1.5. Toplumsal Açından Boşanma

Eşler arasındaki duygusal, cinsel ve hukuksal ilişkinin son ermesi olarak tanımlanan boşanma, karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur. Kongar'a göre (1991:65-70), toplumun örgütlenmesinde, bireylerin tutum ve davranışlarının denetlenmesinde imalattan ibadete kadar toplumsal etkinliklerin türlü düzeylerinde önemli bir rol oynayan aile kurumunun birliğinin bozulmasına karşılık gelmesi nedeniyle, sosyolojik olarak kritik bir önem taşımaktadır. Endüstrileşmenin en önemli sonuçlarından biri toplumsal örgütlenmelerin, egemenliklerin, güç ilişkilerinin, bireysel ve sosyal ilişkilerin değişmesidir. Bu ilişki dönüşümü, sosyolojik

kurumlar yönünden, ailenin yerine getirdiği işlevleri kurumların yerine getirmesiyle ifade edilmektedir. Toplumsal denetim ve toplumsal amaçların yerine getirilmesi konularında önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Teorisyenler, ailedeki farklılaşmayla ortaya çıkan en önemli sorunun boşanma olduğu konusunda hem fikirdirler ve boşanmayı toplumsal değişim sürecinde dönemlere özgü dinamiklerle analiz etmişlerdir.

Endüstri Devrimi öncesinde evlilik temelde malların birliğidir ve temel işlevi çocuk yetiştirmektir. Endüstri Devrimiyle birlikte evlilik ilişkilerinde eşlerin insiyatiflerinin ön plana çıkmasıyla, boşanma güç bir durum olarak değerlendirilmiştir. Evlilikte ciddi sorunları olan çiftler, yasal olarak çözüm getirememesi nedeniyle yasal olmayan yollara başvurmuşlardır. Buna kendi kendine boşanma adı verilmiştir. Örneğin, erkeğin karısını pazara götürüp satışa çıkarmasıyla gerçekleşiyordu. Bu da kadının, kocasının malı olduğu görüşünü güçlendirmekteydi (Arıkan, 1990:25-27).

Endüstriyel dönemde ailedeki hiyerarşik ilişkiler sisteminde değişiklikler olmuştur. Kadınlar, çalışma yaşamına artan oranlarda katıldıkça, erkeklerle rekabet edebileceklerini ve aldıkları ücretle bireysel karar verebilme özgürlüklerinin oluştuğunu anlamışlardır. Dolayısıyla yaşamlarını sürdürmek için yolunda gitmeyen bir ilişki içinde kalmalarının gerekmediğini kavramışlardır. İş olanaklarının artması, kanuni tutumlardaki değişiklikler, kadının kocası karşısında daha güçlenmesine yol açmış, boşanma oranlarında yükselme başlamıştır. Patriarkal aileden demokratik aileye dönüşüm, feminist hareketler ve ekonomik dalgalanmalar da boşanma oranlarının artmasında etkili olmuştur (Arıkan, 1990:25-27). Dallos, boşanmayı kadının sosyal yapıda değişen konumuyla açıklamıştır. Endüstriyel dönem öncesinde feodal dönemde kadının evdeki üretici rolü ön planda olmuş, evin idaresine ek olarak bazı ihtiyaçların karşılanmasında kadın öncelikli roller üstlenmiştir. Kadının edilgin konumu nedeniyle bu sistem içinde erkeğin yardımcısı olarak değerlendirilmiştir (1990:385). Fakat endüstri devrimi ve sonrasında ortaya çıkan yeni olanaklarla birlikte Ergil'in de belirttiği gibi, kadın, eğitim fırsatlarından daha fazla yararlanmaya başlamıştır. Bu şekilde kişisel gelişimine daha fazla zaman ayırabilmiştir (1994:35-37). Hala ve Scraton ekonomik, sosyal ve teknolojik alandaki değişimlerin bir anlamda toplumların düşünsel gelişimini ifade ettiğini, dolayısıyla bu ortamda kişisel haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki cinsiyete dayalı

eşitsizlikler de sorgulanmaya başlanmıştır (1990:460-498). Greenstein ve Davis bu tarz sorgulamaların yaygınlaşmasının düşünsel zemininin feminizm olduğunu ileri sürmüşlerdir. Feminist tartışmalarda, kadınların siyasal alandaki eşitsizlikleri sıklıkla vurgulanmıştır. İktidar, güç, otorite kavramları sorgulanmış ve bu sorgulamaların merkezi ise aile olmuştur. Bu süreç kadınların bireysel hak ve özgürlükleri konusunda giderek artan bilinçlenmesine karşılık gelmektedir (2006:253-279).

Kadınların, sosyo-ekonomik eşitsizliklere yönelik verdikleri mücadele, uzun bir süreçte belli bir aşamaya gelmiştir. Yıllara göre kadın istihdamında gözlemlenen artış, bu mücadelenin en somut sonucu olarak değerlendirilebilir. Ücretli işçi olarak reel sektörde yer almak, kadınlara hem ekonomik özgürlük sağlamış hem de sosyal ve kültürel alanlarda da aktif olmasına neden olmuştur. Bu süreç, modern yaşam dinamikleriyle, aileye özgü geleneksel değerlerin çözülmeye başlamasıyla, evlenme ve boşanma gibi olguların farklı şekillerde değerlendirilmesiyle sonuçlanmıştır (Abadan, 1982:1-32). Rothrauff, modern dönemde, evliliklerin, ortak bir dini ve kültürü paylaşma ölçütünden ziyade, bireysel değerlerin, tercihlerin ve sevgi, aşk, bağlılık gibi psikolojik gereksinimlerin belirleyiciliğinde gerçekleştirildiğini söylemiştir (2005:63). Sprecher benzer bir şekilde, romantik ilişkinin, karşılıklı uyumun ve kişisel beklentilerin modern toplumda evlilikleri belirleyen değerler olduğunu ifade etmiştir (1998:107-120).

Aile, erkeğin baba ve koca olarak kayıtsız şartsız otoritesiyle yönettiği bir ünite olmaktan görece olarak uzaklaşmıştır. Eşit haklar savunulmuş, evlilik ilişkilerinde spontanlık ve karşılıklı bağımlılık kavramları daha az ürkütücü bulunmuştur. Kadının ekonomik açıdan özgürlüğü, bağımlılık yerine bağlılık kavramını ön plana çıkarmıştır. Boşanmaya ilişkin önyargılar eski gücünü yitirmiştir. Bunda, kitle iletişim araçlarının ve eğitimin de bireysel ve toplumsal yaşamın giderek daha çok merkezi haline gelmesinin etkisini yadsımamak gerekmektedir (Arıkan, 1990:25-27). Giddens'a göre, modern döneme özgü gelişmeler, aile hayatının sevgi ve duyguya dayalı, bireyciliğin hakim olduğu bir ilişkiye dönüştürmüştür. Evlilikler, doyum sağlayan ilişkiler çerçevesinde daha sağlam kararlarla biçimlendirilmeye başlanmıştır (akt. Demircioğlu, 2000:52).

Genel olarak, evlilik ve ailedeki farklılaşmaların, ortaya çıkan olumsuz sonuçları bağlamında iki farklı şekilde ele alındığı görülmektedir. Gelenekçiler, modern aile yaşamının bozuk

olduğunu ve ailenin bütünlüğünü kaybettiğini savunmuşlardır. Evlilik dışı ilişkilerin ve boşanmaların, yalnız yaşayan genç kadın sayısının giderek artması, evlilik ve aile yaşamının bozulmasının göstergeleri olarak nitelendirilmiştir. Bu görüşü eleştirenler ise, gelenekler ve ahlaki bir takım değerlerin baskıyla devam ettirilen sorunlu evliliklerin, bireylere daha çok zarar verebileceğini söylemişlerdir. Aksine aile ve evlilik kurumunun bu değişiminin toplumsal baskıdan uzaklaşarak farklı toplumsal formların gelişmesine zemin hazırlayabileceğini varsaymışlardır (Demircioğlu, 2000:52). Örneğin, Eshleman'ın bireylerin boşanmaya yönelik tutumları araştırmasında, geniş bir kesimin sorunlu evliliklerde boşanmanın bir çözüm olarak görüldüğünü ortaya koymuştur. Özellikle kadınların 3/5'ünün, evlilikte sorunları çözemedikleri aşamaya geldiklerinde boşanma sürecine girdiklerini göstermiştir (Demircioğlu, 2000:52).

Sonuç olarak değerlendirildiğinde, evlilik ilişkisindeki, değerlerdeki, yaşam tarzındaki genel olarak ailenin yapısal ve işlevsel değişimlerin bir sonucu olan boşanma, gerek ailenin bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılandığında gerekse bireylerin daha fazla zarar görmemesi açısından kabul edilebilir bir durum olarak algılandığında, günümüz toplumlarında sosyo-kültürel değişimlerin etkisiyle giderek artan bir sorundur. Boşanma öncesi ve sonrası sürecin bireysel ve toplumsal alandaki yansımaları, sorunun sosyolojik boyutuna vurgu yapmaktadır. Eşler arasındaki ilişki, eşlerin ve toplumun değişen koşullarından etkilenmektedir. Örneğin, kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi, çalışma yaşamına katılma oranının artması, evlilik yaşının eğitim ve çalışma durumu ile ilişkili olmakla birlikte özellikle kadınlarda yükselmesi, flört ilişkisinin bazı koşullarda kabulünün yaygınlaşması, diğer yandan evlilik çatışmaları, boşanma oranlarındaki artış gibi faktörlerin evliliğin istenirliğini azaltacağına yönelik yaygın bir görüş söz konusudur.

1.1.6. Hukuksal Açıdan Boşanma

Sosyal bir kurum olan aile medeni hukuk çerçevesinde aynı çatı altında yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluşan bir bütün olarak tanımlanmıştır. Ailenin toplumsal anlamda taşıdığı öneme dayalı olarak her ülkede aileyi korumaya yönelik önlemler alınmıştır. Örneğin Türk hukukunda aile, anayasal koruma altına alınmıştır. 1982 Anayasası'nın 41. maddesi "Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanmaktadır" ilkesi yer almaktadır. Bunun dışında Türk Medeni Kanunu'nun 118. ve 145. maddelerini oluşturan bölümü, II.

Kitap başlığı altında Aile Hukuku'na ayrılmıştır. Bununla birlikte yürürlükteki mevzuatta aile hukukuna ilişkin pek çok düzenleme yapılmıştır (Özden, 2010:10-36). Toplumun temel kurumlarından biri olan ailenin korunmasına yönelik her türlü önlemi almada ve ailenin birliğini olumsuz yönde etkileyecek risklerin azaltılmasında devletin önemli bir rolü vardır. Toplumsal düzeni sağlayan diğer kurullarla karşılaştırıldığında hukuk kurallarının yaptırımlarının güçlü olması nedeniyle, yasal düzlemde alınacak önlemlerin, yapılacak düzenlemelerin daha işlevsel olduğu bilinmektedir. Farklı toplumlarda görüldüğü üzere, değişen sosyo-ekonomik koşullar içinde, devlet bireyin ve toplumun genel ihtiyaçları çerçevesinde mevcut hukuk sisteminde yeni düzenlemelere yer vermektedir. Bu düzenlemelerde bireysel ve toplumsal çıkarlar, değerler ön plandadır. Bu bağlamda ailenin refahını ve sürekliliğini etkileyen bir sorun olması itibariyle boşanma olgusu yasal olarak belli şekillerde düzenlenmiştir.

Boşanma, hukuksal olarak kurulmuş evliliğin yine resmi yasalar nezdinde ortadan kalkması (Köprülü, 1986:141) ya da eşlerin hayat boyu süreceği inancıyla kurdukları bir birlik olan evliliğin, ölüm dışındaki bir nedenle yani tarafların iradeleri ile bu birliğe son vermeleri olarak tanımlanmaktadır. Boşanmanın nasıl bir usul izleyerek meydana geleceği o toplumda kabul edilen hukuk politikasına bağlıdır (Özden, 2010:10-36; Akıntürk, 1996:179). Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonunun kabul ettiği bir tanıma göre ise, boşanmanın istatistiksel olarak mevcut olabilmesi için evlilik müessesesinin hukuki bakımdan sona ermiş olması ve tarafların tekrar evlenebilecek serbestiye sahip bulunmaları gerekmektedir. Boşanma, eşler hayatta iken evlilik ilişkisine hukuken son verilmesidir (Sönmez, 2001: 24; Erkan, 1986:17).

Belli bir kültür düzeyine ulaşmış ve evliliği sosyal bir kurum olarak kabul etmiş toplumlarda boşanma hakkı, bazı yasa ve geleneklerle kısıtlanmış; fakat hiçbir zaman ortadan kaldırılmamıştır (Ersöz, 1999:10-25). Bu yönüyle boşanma, geçmişten bugüne kadar bütün toplumları büyük ölçüde etkileyen sosyal ve hukuksal konulardan birisini oluşturmaktadır; (Özden, 2010:10-36) farklı devirlerde ve ülkelerde boşanma olgusunun farklı açılardan ele alındığı, her toplumun ihtiyaçlarına göre değişen kurullarla düzenlendiği görülmektedir (Cin, 1988:21). Bu kurullar ise genel olarak hukuk politikasını oluşturmaktadır. Eşler arasındaki anlaşmazlıkların çözümlenememesi, aile birliğini ayakta tutmasına olanak sağlayan gelişmelerin olmaması durumunda tarafların bu birliğe nasıl son verecekleri ve koşullarının nasıl belirleneceği, belli bir hukuk politikasına dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Başka bir

ifadeyle, boşanma sürecinin yasal olarak belli prosedürlere dayalı olarak nasıl gerçekleşeceğini hukuk politikası belirlemektedir (Velidedeoğlu, 1965:140-145; Cansel, 1977:71-79).

Batı'da boşanma olgusunun hukuksal gelişim sürecine bakıldığında; Örneğin Eski Roma'da boşanmanın, yasal olarak düzenlenmemiş olduğu görülmektedir. Eşler istedikleri zaman birbirlerinden ayrılma hürriyetine sahiptiler. Eski Yunan'da erkek serbestçe evliliğini sona erdirebilmekteydi. Bunun için yasal bir neden aramak zorunda değildi. Kadın ise boşanmak için yargıca başvurmak zorunda idi. Bunun yanı sıra Katolik Kilisesi, hukuki boşanmayı kabul etmemiştir (Cin, 1988:8-21).

Katolik Kilise Hukuku'nun egemen olduğu dönem ve yerlerde boşanma olanaksızdır. Bunun tek istisnası evlilikte cinsel ilişkinin olmayışı ve Papanın emri ile boşanmaya izin verilmiş olması halidir. Hakim, ancak eşlerin ayrı yaşamalarına karar verebilmekteydi. Katolik ülkelerde boşanmanın kabulü çok uzun sürede gerçekleşmiştir. Protestan mezhebinin boşanma karşısında aldığı tavır ise çok daha farklı olmuştur. Eşlerin boşanamamasının bazen çok zararlı sonuçlar verdiği gerçeğinden hareketle boşanma yasağına karşı çıkmıştır. 16. yüzyılda özellikle Protestan reformlarının güç kazanması, evlilik ve boşanma konularında çeşitli tartışmaları da başlatmıştır. Örneğin Martin Luther, evliğin Tanrı tarafından düzenlendiğini ve tüm kötülöklere karşı korunması gerektiğini, ancak evlilik ve boşanmayı kontrol etme hakkının sınırlandırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Batı'da liberalizmin yaygınlaşmasıyla birlikte İncil'e dayalı boşanma yöntemlerinden vazgeçilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla kontrol yavaş yavaş kiliseden merkezi ve yerel otoritelere kaymıştır. Bu dönemde hala yalnızca çocuksuz çiftlerin boşanabileceği şeklinde güçlü bir inanış vardı. Kadınlar için ise boşanma neredeyse olanaksızdı (Arıkan, 1996:3).

Türkiye'de boşanmaya dönük hukuksal düzenlemelerin gelişimsel sürecini ise şu şekilde özetlemek mümkündür.

Türk aile yaşamı, 1926 tarihine kadar dinsel temelli kurallara dayanarak düzenlenmiştir. İslam Hukukuna göre erkeklerin boşanması kolaydı. Her iki tarafın anlaşmasıyla boşanma mahkeme hükmü şartıyla gerçekleşebiliyordu. Buna karşılık erkeğin karısını boşaması için sadece bunu beyan etmesi ve bunun kadın tarafından kaydedilmesi gerekiyordu. Kadına ise boşanma

hakkı, sadece evlenme sözleşmesi yapılırken, bu yetki ona kocası tarafından verildiğinde gerçekleşebiliyordu (Velidedeoğlu, 1976:18-27). Medeni Kanunun kabul edilmesi sonrasında ise boşanmada kadın ve erkek arasında daha eşitlikçi bir yaklaşım benimsenmiş, kanunda sınırlandırılmış nedenlere bağlı olarak hakim kararıyla boşanmaya izin verilmiştir (Akıntürk, 1990:230-236). Medeni Kanun'da, zina, cana kast ve pek fena muamele, cürüm ve haysiyetsizlik, terk, akıl hastalığı ve şiddetli geçimsizlik (Arıkan, 1990:25-27) gibi nedenlerin söz konusu olduğu durumlarda boşanma olayının gerçekleşmesi konusunda herhangi bir sınırlamanın getirilmediği görülmektedir. Bu şekilde, belirli şartların doğmasından sonra eşlerin boşanma yoluyla ayrılmaları ve evliliğin sona ermesi bazı temel ilkelere dayandırılmıştır. Bu ilkeler Kusur İlkesi, Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması İlkesi, Eşlerin İradesi İlkesi ve Elverişsizlik İlkeleridir (Köseoğlu, 2006:77).

Türk Hukuku'na göre, boşanma kararı, eşlerden biri hakkında alınan gaiplik kararına bağlı olarak da alınmaktadır. Boşanma davası, evlilik birliğini temelden sarsacak durumların olması halinde açılmaktadır. Bununla birlikte hakim boşanma gerekçesini geçerli görmediği durumlarda ayrılık kararı da verebilmektedir (TMK.m.131-145-152). Bu süreçte eşler ayrı yaşamaktadırlar. Bu tarz bir kararın verilmesinin amacı ise ailenin dağılmaması yönünde olumlu bir adım atılması için bir şans vermiş olmaktır (Akıntürk, 2008:230-236; Köprülü, 1986:140-142).

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma davasının açılmasıyla birlikte eş ve çocuklar açısından ortaya çıkan olumsuz durumların aza indirgenmesine yönelik olarak düzenlemelere yer verilmiştir. Eşler arasında yaşanan çatışmaların, gerginliklerin, öfkenin, saygısızlık içeren davranışların taraflara daha fazla zarar vermemesine ve başkalarına muhtaç olmamasına yönelik önleyici tedbirlere yer verilmiştir. Bu bağlamda, Medeni Kanunun 169. maddesinde, boşanma ya da ayrılık davası açıldığında, davanın devam ettiği süre içerisinde, tarafların barınması, ortak mallarının idaresi ve paylaşımı, çocukların bakımı ve korunması gibi konularda “geçici önlemler” alınmıştır (Feyzioğlu, 1986:240-250). Hakim bu kararı verirken eşitlik ilkesine bağlı olarak hareket etmektedir (Cin, 1988:8-10). Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen gerekçeler çerçevesinde boşanma kararının kesinleşmesiyle birlikte taraflar arasındaki evlilik statüsü sona ermekte, eşlerin birbirine karşı evlilikten doğan karşılıklı hakları ve yükümlülükleri son bulmaktadır (AB, 2002:84-85). Bu şekilde taraflar arasında karı-koca olarak hiçbir bağ kalmaksızın fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak

üzere yargıç kanalıyla sona erdirilmekte ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak verilmiş olmaktadır (Arıkan, 1996:1-10; Çelikoğlu, 1997:97).

Sonuç olarak, sosyo-kültürel açıdan farklı olan toplumlarda ailenin birliği, toplumun genel çıkarları çerçevesinde hukuksal düzenlemelerle güvence altına alınmıştır. Bir toplumun hukuk politikası, aynı zamanda o toplumda kişisel hak ve özgürlüklerin tarihsel süreçte nasıl bir gelişim süreci izlediğine dair önemli veriler sunmaktadır. Ailenin risklerden korunması ve bireylerin boşanma riskinin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlardan korunabilmesi için devletin bütünüyle eşitlikçi bir yaklaşım sergilemesi ve bu temelde düzenlemeler yapması gerekmektedir. 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu örnek alınarak hazırlanmış olan Türk Medeni Kanunu, hem ailenin önemini hem de kadın ve erkek arasındaki eşitliği esas almıştır. Süreç içerisinde toplumun değişen koşullarda ortaya çıkan ihtiyaçları çerçevesinde bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler, hem Türkiye'nin koşulları ya da içsel dinamikleri hem de uluslararası alandaki değişimler ekseninde dışsal dinamiklere göre yapılmıştır. Evlilik ve boşanma süreçlerinde eşlere tanınan haklar, boşanma sonrasındaki sürecin taraflar üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerin aşılması, Medeni Kanun'un temel ilkeleri çerçevesinde düzenlenmiştir. Buna karşın, günümüzde aile içi şiddetin ve boşanma oranlarının artışı, bu konuda daha etkin hukuksal düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir.

1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kadın ve erkek arasındaki bireysel ve sosyal nedenlerden dolayı duygusal, cinsel ve yasal bağların sona ermesini ifade eden boşanma olgusu, boşanma öncesi ve sonrası dönem dikkate alındığında belli bir süreci ifade etmekte, tarafları özellikle de kadınları ve çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumun temel kurumlarından biri olan ailenin parçalanması, hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde sosyo-kültürel yapıda önemli sorunları beraberinde getirmesi nedeniyle farklı uygulamalı çalışmalarla çok boyutlu olarak analiz edilmeye başlanmıştır. Boşanma olgusunun sosyal bir sorun olarak değerlendirilmeye başlanması yaklaşık 1970'lerde olmuştur. 1980'li yıllarda ise sorunun diğer sosyal dinamiklerle birlikte kapsamlı bir şekilde analiz edildiği sistematik uygulamalı çalışmalara ağırlık verildiği gözlemlenmiştir. Boşanma olgusunun bu dönemde dikkate değer bir şekilde

değerlendirilmesinin nedeni, boşanma oranlarının artışına neden olan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel dönüşümlerin yaşanmaya başlamasıdır.

Genel olarak bakıldığında, boşanmayı analiz eden yaklaşımlar olumsuz, nötr ve olumlu olmak üzere 3 farklı eğilim içinde değerlendirilmektedir. En çok üzerinde durulan ise olumsuz ve olumlu yaklaşımlardır. Olumsuz yaklaşımlarda, boşanma olgusu bir sapma olarak ele alınmış ve boşanmanın eşlerin bireysel davranışlarının, yanlışlıklarının, duygusal sorunlarının ve güçsüzlüklerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Bu yaklaşımlara göre boşanma, çözülmesi, tedavi edilmesi gereken bir sorundur. Olumlu yaklaşımlarda ise, bireylerin psiko-sosyal sorunların aşılması noktasında çözüm yolu olarak değerlendirilmiştir (Arıkan, 1992:15-20). Uçan vd'ne göre, boşanma bir ayağı ile “yas kuramı”, bir ayağı ile “kriz kuramı” ve bir ayağı ile de Erikson’un “psiko-sosyal gelişim kuramı” ile bağlar oluşturmaktadır (2007:38-45). Sosyolojik nitelikli araştırmalarda boşanma olgusunun, Becker’ın 1981’deki “Yeni Ev Ekonomisi Kuramı”, Levinger’in 1976’daki “Sosyal Alış-Veriş Kuramı”, sosyal ve psikolojik nitelikli “Kriz Kuramı” (akt. Arıkan, 1992:15-20) ve Thibaut ve Kelley’nin 1959’daki “Etkileşim Sonuçları Kuramı”nın temel alındığı görülmektedir (Thibaut ve Kelley, 1959’dan akt. Günay, 2007:2).

1.2.1. Sosyal Alış-Veriş Kuramı ve Boşanma

Homans, Thibaut, Kelley, Blau ve Emerson gibi teorisyenler tarafından geliştirilen sosyal alış-veriş kuramı, bireysel davranışların ve ilişkilerin çözümlemesinde akılsal seçim yaklaşımını ve oyun kuramından alınmış kavram ve modelleri kullanmaktadır. Kişiler arası ilişkiler alanındaki evlilik doyumu, ilişkinin istikrarı ve boşanma gibi durumların analiz edilmesinde önemli bir çıkış noktası sağlayan bu kuram, etkileşim sonuçları kuramı ve yatırım modeli kuramı gibi pek çok kuramsal modeli de içinde barındırmakta; ödül, ceza, bedel, sonuç ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi gibi kavramlardan hareket etmektedir (Guillet ve Carpenter, 2002:93-104).

Sosyal Alış-veriş kuramının varsayımlarından ilki, insan ilişkilerinin ve davranışlarının akılcı olduğu yönündedir. Bu bağlamda insanlar çeşitli alternatifler arasında kendisine en uygun ve ödüllendirici olanı seçmekte ve kendisine zarar verecek şeylerden kaçınmakta ya da en az zararlı atlatabileceği alternatifleri seçmektedir. İnsanların kararları yanlış da olabilir fakat çeşitli durumları analiz ederek zararlarını en aza indirmeye yönünde seçim yaptıkları ileri

sürülmüştür (Molm, 1994:163-176). Yani sosyal ilişkilerde insanların ortaya çıkan maliyet ve elde ettikleri yararlar odak noktasıdır. Sosyal değerlerin, eşyalar, para, övgü, saygı, kabul ve dikkat çekmek gibi farklı türleri vardır fakat ortak özellikleri insanların onları elde etmek ya da üretmek istemeleridir. Bu nedenle, temel varsayım insanların yararlarını en çoklaştırmak için rasyonel bir şekilde hareket edeceğidir (Waters, 2008:110). Dolayısıyla ilişkilerde güçlendirme, değer, fayda, ödül ya da bir şeyin karşılığını alma güdülerinin belirleyici olduğu görülmektedir. Buna göre, insanlar, bir şeyi tercih ederken aynı zamanda kendileri için önemli ya da değerli olan başka bir şeyden vazgeçmek durumunda kalabilmektedirler. Bu seçimleri belirleyen ise bireylerin ödül-bedel beklentisidir. Ödül, bir ilişkiden alınan hazzı, bedel ise bireyin performansına ket vuran faktörleri ifade etmektedir. Ödül ve bedeller, dışsal ve içsel faktörlerle belirlenmektedir. Bu kurama göre, insanlar fazla ödül alıp düşük bedel ödeyecekleri ilişkileri tercih etmektedirler (Stephan, 1984:398-408).

Kuramın ikinci varsayımı, insanlar arası ilişkilerde ekonominin temel yasalarından olan azalan son birim yararı yasasının geçerli olduğudur. Tatmin etme ya da değer uyarlama ilkesi olarak adlandırılan bu ilkeye göre bireysel çıkarlar ön plandadır. İnsanlar ödüllere doyduğu ve belli bir süre içinde kendisi için önemli olan başka bir şey elde ettiyse, kısa sürede başka seçeneklere yönelmektedir. Başka bir ifadeyle, birçok şey zamanla değerini ya da anlamını yitirmektedir (Waters, 2008:110; Black ve Eastwood, 1991:27-40).

Kuramın üçüncü varsayımı ise, bireyin sosyal etkileşimden sağlayacağı yararlar bireyin diğerlerine sağladığı yararlarla bağlıdır. Bu yararların elde edilmesi için sosyal ve etkileşimci yapıda karşılıklı bir değişim sürecinin olması gerekmektedir (Waters, 2008:110). İnsanlar verdikleri ve karşılığında aldıkları arasında bir denge beklentisi içindedirler ve ilişkilerinde sürekli verip yeterince almıyorlarsa tatminsizlik yaşamaktadırlar. Fakat bu beklenti adil ölçülerde karşılanırsa ilişkiden tatmin düzeyi artmaktadır. Buna karşın ilişkide dengesizlik devam ederse ilişki sonlandırılmaktadır (Emerson, 1976:335-362).

Sosyal alış-veriş kuramında öne çıkan isimlerden biri olan Homans, insanların ödül getirici eylemleri tekrarladıklarını, bu ödüllere bir arada düşündükleri uyarıcılara cevap verdiklerini ileri sürmüştür. Bu da insanların eylemlerinde beklenti içinde olduklarını göstermektedir. İnsanlar beklentileri boşa çıkınca öfkelenir, beklentiler karşılanırsa memnun olurlar. İnsanlar için önemli olan ödülün yatırım ve katkı ile orantılı olmasıdır (akt.Wallace ve Wolf, 2012:416-420). Blau benzer bir şekilde insanların neden birbirleriyle ortaklık kurduklarını

açıklamıştır. Ona göre insanların yararları nadiren birbirlerine denktir. İnsanlar birbirleri için görünen bir karşılık olmadan iyilik, yardım ve destek dedikleri şeyi yaparlar. Ancak normalde karşılığında sosyal yarar görürler ya da en azından diğer kişinin gelecekte bir gün kendileri için bir iyilik yapma durumunda olabileceğini tahmin ederler. Bu nedenle, sosyal ilişkilerde hedonizm ve egoizm farklı nesnelere üzerine odaklanmaktadır. Bu da insanları istemedikleri şeyleri, istedikleri şeylerle değiştirebilecekleri pozisyonlara yerleştirmektedir (akt. Waters, 2008:116-117).

Homans ve Blau'nun ileri sürdüğü bu görüşler, aynı zamanda ilişkilerdeki güç ya da iktidar olgusuna da gönderme yapmaktadır. İnsanlar arası ilişkilerde yani karşılıklı alışverişte güç farklılıklarının olduğu vurgulanmıştır. Bir taraf her zaman kendini ötekine tabi kılarak alışverişin sürekliliğine destek olmaktadır. Öteki ise diğer alışverişleri komuta etmek için gücü kabul etmekte ve kullanmaktadır. İnsanlar, diğerleri kendilerine bağımlı olduğu ölçüde güçlüdürler (akt. Waters, 2008:117). Homans ilişkilerde hakim olan bu gücün, bir tarafın öteki tarafa verebileceği şeyin görece olarak az olması halinde gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Bu noktada güç, belirli ödülleri sağlama kabiliyeti ve insanların hizmetleri karşılığında alabilecekleri fiyat olarak görülmektedir (Wallace ve Wolf, 2012: 416-420). M. Emerson, gücün ölçüsünü tayin eden şartları şu şekilde belirtmiştir: 1. Bir hizmeti talep eden kişinin, vericinin ihtiyaç duyabileceği ve karşılık olarak verebileceği bir şeyi olmaması. 2. Alıcının başvurabileceği başka seçeneğinin olmaması. 3. Alıcının ihtiyacı olduğu hizmetleri alabilmek için doğrudan zorlama kullanmaması. 4. Alıcının bu hizmetlerden vazgeçmemesi ya da yerine başka bir şey bulamaması. Bu şartlar, ilişkilerde boyun eğme ya da itaat etmeyi sağlamaktadır. Emerson'a göre güç ve bağımlılık kavramları insanların ne kadar seçeneğe sahip olduklarını da ifade etmektedir. İnsanlar, ilişkilerinde ya da genel olarak sosyal yaşamlarında daha çok kazanç elde edebilmek için kendilerine uygun durumları aramaktadırlar (Emerson, 1976'dan akt. Wallace ve Wolf, 2012: 438).

Sosyal alışveriş kuramında öne çıkan diğer kuramcılardan Thibaut ve Kelley, insan davranışlarının temelde pozitif deneyimleri maksimize etme isteği ve negatif deneyimleri minimize etme isteğiyle yönetildiğini ifade etmişlerdir. Bu perspektife göre, insanlar ilişkilere ve etkinliklere sadece etkili sonuçlar elde ettikleri sürece katılmaktadırlar. Bu da fayda ve zarar arasındaki dengeye işaret etmektedir. Bireyler, ilişkilerinde mutlu olmak ya da haz almak istemektedirler. Faydaların zarara dönüştüğü anda ilişki son bulmaktadır (Guillet vd.,

2002:92-104). İlişkilerden elde edilen daha büyük tatminler ya da hazlar, ilişkide olan kişilerin birbirlerine daha büyük taahhütlerde bulduklarıyla ilişkili olarak ifade edilmektedir. Thibaut ve Kelley'e göre, bir ilişkide kalma kararı, aynı zamanda kişinin kendisine uygunluğu ve alternatiflerin çekiciliğine dayanmaktadır (Thibaut ve Kelley, 1959'dan akt. Guillet vd.,2002:92-94).

Evlilik ve boşanma olgularının sosyal alış-veriş kuramı merkezinde açıklanmasında evlenmeye neden olan durumlar ve boşanmaya yol açan koşullar gibi ikili bir sürecin dinamiklerinin değerlendirildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle, bireyleri evlenmeye iten nedenler, bireyler için daha çok çekici nedenler olurken boşanmaya yol açan koşullar itici nedenler olarak görülebilir. Bireyler için evlilik, yaşamdan daha fazla zevk almak amacıyla gerçekleştirilen bir etkinlik olmakla birlikte, bireyler evlilik sürecinde daha fazla fayda ya da kazanç elde etmek istemektedirler. Fayda ya da kazanç elde edilmesi beklenen durumlarda birey hazzını ya da mutluluğunu arttırma, olumlu koşulların sürekliliğini sağlama amacı güderken bireysel sınırları gereğince kendisine zarar verebilecek durumları en aza indirgeme, hoşnut olmayan durumlardan uzaklaşmaktadır. Boşanma olgusu bu bağlamda bireyin çıkarlarına uygun olmayan, kendisine zarar veren olumsuz durumlardan uzaklaşmasını ifade etmektedir. Boşanmayı, bu şekilde itici olan faktörlerin daha çok belirleyici olduğu bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Sosyal alış-veriş kuramında boşanma kararı, evli kalmanın eşlere yönelik zararları, engelleri, dışsal baskılar ve evlilik dışında farklı kişilerle tanışma gereksiniminin karşılanması için çekici alternatiflerin uygunluğu gibi faktörler dikkate alınmaktadır.

Foa ve Foa bu kuramın ödül, maliyet, karşılaştırma düzeyi, alternatifleri karşılaştırma düzeyi, kaynak dağılımı adaleti ve karşılıklılık kavramlarının evlilik ve boşanma sürecini açıklayan temel kavramlar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu kavramları, aşk, statü, bilgi, para, yararlanılan hizmetler ve sahip olunan mallar gibi farklı kaynak tipleriyle ilişkilendirerek boşanma sürecini açıklamıştır. Aşk, etkilenme ve yakınlığın bir ifadesidir. Aşkla ilişkilendirilmiş bir değeri, büyük ölçüde onu sağlayan belirli bir kişiden bağımsız olmayan bir değere sahip olarak görmektedirler (Foa ve Foa, 1974'den akt. Wright, 1989:1-9). Dolayısıyla aşk ya da sevgi gibi duygular temelinde kurulan evlilik ilişkisinde tarafların birbirlerine olan davranışları belirleyici olmaktadır. Bu varsayım, evlilik ilişkisinin, sosyal yaşamda olduğu gibi, kaynakların eşit olarak dağılmadığı bir yapıya sahip olduğu gerçekliğini

hatırlatmaktadır. Bazıları diğerlerinden daha fazla olanağa ya da kaynağa sahip olurken ve kendi yaşamında daha kazançlı bir konumda yer alırken bazılarının sahip olduğu olanaklar ya da kaynaklar kısıtlıdır. Bireylerin tercih ettikleri kaynaklar, sevdikleri, beğendikleri, zevk aldıkları şeylerden oluşmaktadır. Bununla birlikte bireylerin tercih ettikleri kaynaklar çeşitli olabilmektedir. Çeşitlilik ise bireylerin kendileri için önemli olan şeylere yükledikleri anlamlarla sağlanmaktadır. Şu durumda evlilik ilişkisi de birbirinden farklı karaktere sahip olan kişilerin bir araya gelmesinin sonucu olarak hem kaynakların kullanımı hem de eşlerin katkıları farklı düzeylerde ve değerlerle yüklü olmaktadır. Tercih edilen şeyler her zaman her iki eşinde beğendiği, sevdiği, zevk aldığı şeyler olmamaktadır. Bu durum, kabullenmeyi, razı olmayı ya da uyum göstermeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla bir taraf için bağımlılık ilişkisinden söz edilmektedir. Sosyal alış-veriş kuramında ilişkiler, nesnelere ya da aktivitelere yüklenen anlamlar çerçevesinde bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini ödüllendirdikleri gönüllü bir alışveriş süreci olarak görülmektedir. Bu bağlamda evlilik ilişkisi de güçlü duygular ve değerler üzerine inşa edildiği için bağlayıcılık daha fazladır. Eşler, karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde hareket etmektedir. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi de eşlerin amaçlarıyla şekillenmektedir.

Bu kuramda bireylerin amaçları, evlilik sürecinde çıktılarını (ödül/bedel) içinde buldukları koşullar çerçevesinde arttırmaktır (Stephen, 1984:398-403). Bireyler, geçmiş çıktılarını ile gelecekte bekledikleri çıktılarını karşılaştırmaktadırlar. Evlilik sürecini kıyaslama düzeyi zaman içinde değişmektedir. Çıktı kıyaslama düzeyi farkı, evlilik ilişkisinden elde edilen doyumu, çıktı seçenekleri kıyaslama düzeyi farkı ise bağımlılık düzeyini belirlemektedir (Molm, 1994:163-176;Huston vd., 1978:115-156). Bireyler, evlilikten cinsel tatmin, sosyal statü, duygusal olarak güvende hissetme gibi ödüller elde etme, özgürlüğün kısıtlanması, baskı, ekonomik sorunlar gibi engellerden uzaklaşma beklentisindedirler. Boşanma, şu halde evliliği çekici kılan faktörlerin azalması, iticiliğinin artması olarak görülmektedir. Çünkü bireylerin bu süreçte maliyetleri yüksek sağladıkları fayda azalmaktadır. Alternatif faktörlerin çekiciliği de ilişkinin bitmesine neden olmaktadır (Black vd, 1991:127-140;Zheng, 1994:191-224).

English, sosyal alış-veriş kuramı merkezinde boşanmayı, uzun süreli ve kısa süreli evlilikler üzerine yaptıkları bir araştırmayla açıklamışlardır. Araştırmaya göre, geç boşanan çiftler daha erken boşanan çiftlere göre evlilikleriyle ilgili engellerin üstesinden gelme konusunda daha

çok çaba sarf etmektedirler (1997:25-30). Bu durumun, eşler açısından boşanmanın olumsuzluklarının daha fazla zarar verici olmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Evliliğin bitirilmesi, ailenin birlikte yaşadığı evin ve ortak olan pek çok şeyin yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir (Rusbult ve Buunk, 1993:175-180). Örneğin gelirin boşanma ile daha da azalması istenmeyen bir sonuç olmasına karşın kaçınılmazdır. Bununla birlikte eşlerin birbirleriyle ilişkileri, sosyal ilişki ağları, gündelik yaşamda paylaşılan bütün rutin şeyler tarafların istekleri ve yasaların belirlediği çerçevede yeniden yapılandırılmaktadır. Bu da her iki eş açısından da sıkıntılı süreci ifade etmektedir. Bu nedenle boşanma kararı süreci önemli ve streslidir. Yaşamının uzun bir süresini birisiyle geçirmiş olan kişiler için boşanma kararı, uzun bir süre paylaşılan her şeyin, kurulmuş olan düzenin bozulmasını ifade etmektedir. Sosyal alış-veriş kuramına göre, belirsizliklerle dolu olan bir gelecek için uzun süreli bir evliliğin sonlandırılması zor olmaktadır (Cropanzo ve Mitchell,2005:874).

Boşanma olgusunu bir alış-veriş ilişkisi bağlamında analiz eden bazı araştırmacılar, boşanan çiftlerin evlilik ve boşanmaya yönelik algılarını cinsiyete özgü duygu, düşünce ve davranış farklılıkları odağında değerlendirmişlerdir (Guldner vd., 1995:313-320). Fletcher'in araştırmasında kadınlar ve erkekler boşanmayı aynı ilişkiyi tanımlıyor gibi görünmediklerini belirtmiştir. Bir evlilik ilişkisinde iki ayrı kişiliğin etkileşim içinde olduğu, iki heterojen değer ve ihtiyaçlar sisteminin birbirleriyle zıt düştüğü, iki farklı davranışsal sistemin geçerli olduğu bir gerçekle karşılaşmaktadır. Durum böyle olunca boşanma da evlilik sürecinde bireylerin bu farklılıkları tolere edebilme becerilerinin artık sınırına geldiklerini göstermektedir. Fletcher, kadınların evlilik sürecinde ilişkinin sürdürülmesi konusunda daha çok çaba sarf eden taraf olduğunu göstermiştir. Buna karşın boşanma sürecinde kadınların evliliğe yönelik daha çok yakındıklarını ve boşanma sonrası sürece daha çabuk alışabildiklerini belirtmiştir. Çünkü kadınların hem evliliğin sürekliliği konusunda daha çok çaba sarf etmekte hem de evliliğin niteliği konusunda erkeklerden daha duyarlı olabilmektedirler. Stabil ve uzun süreli evliliklerde çoğunlukla kadınların daha az tatmin oldukları gösterilmiştir (Fletcher, 1983'den akt. English, 1997:4-10).

Sosyal alış-veriş kuramı merkezinde boşanmanın pozitif ve negatif sonuçları değerlendirilmiştir. Boşanmanın pozitif sonuçları daha çekici bir partnere sahip olmak, duygusal ve psikolojik açıdan daha çok tatmin olmak, özgür olmak ve mutlu olmadığı bir ilişkiden uzaklaşarak kendisine yönelik zararlardan ya da dezavantajlı durumlardan

uzaklaşmak olarak belirtilmiştir. Boşanmanın negatif sonuçları ise duygusal dengesizlikler, düzenin değişmesinin yarattığı stres, kendine saygı duyma durumunun tehdit altında olması şeklinde ifade edilmiştir (Clark vd.,1998:127-136). Eğer boşanma her iki eşin isteğiyle gerçekleşiyorsa, ev ve rutine ilişkin pek çok rolde değişimler olmaktadır. Ailevi ve sosyal destek ağları kırılmanlaştırmaktadır (Stephen, 1984:393-408). Ekonomik kaynaklar azalmaktadır. Yaş ilerledikçe fiziksel gücün azalmasına bağlı olarak duygusal bir çöküntüde yaşanabilmektedir. Sosyal destek yoksunluğu nedeniyle yalnızlık, ölüm korkusu, emeklilikle birlikte azalan gelir, alternatif evlilik partnerlerinin sayısında azalış, daha az zaman ve başlangıçlar yaşanmaktadır. Boşanan kişiler kendilerini ilk yıllarda etiketlenmiş ve izole edilmiş hissetmektedir (Black vd., 1991:27-40). Sosyal alış-veriş kuramı, bu bağlamda bireylerin özelliklerinden ve etkileşimin içeriğinden ziyade iki kişi arasındaki ilişkinin formuna vurgu yapmaktadır. Bu ilişkinin dinamiğini oluşturan kavram ise alışveriş ve karşılıklıdır. Evli olan kişiler arasındaki süregelen ilişki ağları, genel olarak evlilik ilişkisinin sürekliliği ve ikili etkileşim süreci arasında bir engel teşkil etmektedir (Molm, 1994:163-176).

Campell vd. bireyleri evliliğe yaklaştıran nedenler ve boşanmaya yol açan durumlar üzerine yaptıkları bir araştırmada, bireylerin mutlu bir evliliğe iyi bir aile yaşamına ve iyi arkadaşlara sahip olma beklentisiyle olumlu yaklaştıkları görülmüştür. Bununla birlikte eş, ev sahibi olma, dinsel bağlılık ve finansal güvenlik gibi faktörlerin daha az belirleyici olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla bireylerin evlenmelerinde bu konularda belli avantajlar sağlayabilecekleri düşüncesinin etkili olduğu görülmektedir (Campell vd., 1976'dan akt. Kelley, 1976:693-708). Benzer bir çalışmayı Freedman yapmıştır. Onun araştırmasında bireyleri evliliğe yönelten nedenler evlilikte, cinsellikte ve aşta mutlu olmaktır. Çünkü bu alanlarda elde edilen haz ve mutluluk kişinin diğer sosyal alanlarında ve iş yaşamında daha fazla kar elde etmesine ya da daha kazançlı çıkmasına neden olduğu kabul edilmektedir. Buna karşın boşanma kararının bütün bu kazanç olarak görülen şeylerin tam tersi bir hal alması sonucunda gerçekleştiğini belirtmiştir (1978:15-20).

Sosyal alış-veriş kuramı bu noktada kişilerin evlilikleri ile birlikte haz ya da mutluluğu yeniden değerlendirme, bilişsel süreçleri anlamaya yönelik iyi bir çerçeve sunmaktadır. Evlilik ve boşanma bağlamında bireylerin etkileşimi maddi, sembolik ya da etkileşimsel malların değiş tokuşunu kapsamaktadır. Bunlar ise evlilik sürecindeki kişiler ya da evli

olanlar arasında karşılıklı bağımlılığı ve ilişkilerinin çekiciliğini etkilemektedir. Sosyal alış-veriş kuramı bireylerin zarar görecekları ilişkilerden kaçacaklarını ve fayda görecekları ilişkilere yaklaşacaklarını savunmaktadır. Şu halde ödüller, arkadaşlık/dostluk, cinsel tatmin, aşk, statü, hizmetler ya da para gibi unsurlar olurken zararlar ise belli bir statü, ilişki ya da etkileşimden hoşlanmamak, zevk alma oranının azalması olarak ifade edilmektedir. İkinci unsurlar temelinde gerçekleşen boşanma evliliğın zararları olarak değerlendirilmektedir. Boşanma süreci, fiziksel ve duygusal istismar, aldatma, çatışan yaşam tarzları gibi bireyde tepki, sömürü, otorite, güç, çaba, kaygı, gerginlik, güçsüzlük, rahatsızlık, kırılma, isteksizlik, reddetme, utanç gibi pek çok olumsuz duygu tarafından belirlenen bir pozisyonda yer almayı ifade etmektedir.

Levinger, boşanma olgusunu, sosyal alış-veriş kuramına dayalı olarak, çekicilikler, engeller ve alternatiflerin çekicilikleri gibi faktörlerle açıklamıştır. O'na göre boşanma eşler arasında süreç içinde gelişmeye başlayan soğukluğun bir sonucudur. Eşler birbirilerine daha az ödüllendirici ve çekici gelmeye başlarlar. Eşlerin ayrılığı ise koşullara bağlı olarak istek ve baskıların fark edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. İlişkideki uyumun ve iletişimin eksikliği kısmen ilişkinin bozulmasına neden olmaktadır. Evliliğın devamlılığı, bir grubun devamlılığına benzemektedir. Belli bir amaç etrafında bir araya gelen üyeler için grubun devamlılığı, grubun üyelere sağladığı faydaya bağlı olmaktadır. Başka bir deyişle bireyin grupta kalma nedeni, grubun çekiciliği ile ilişkilidir. Grup, bireye çekici gelmediğinde birey gruptan ayrılmaktadır. Gruptan ayrılmama ya da gruba bağlı kalma ise birey için başka çekici alternatiflerin olmamasıyla açıklanmıştır. Boşanma süreci de evliliği çekici kılan faktörlerin ya da ilişkiye yüklenen anlamın ve değerin azalmasıdır. Bu süreç, çiftler arasındaki ilişkilerin derece derece değiştiğini göstermektedir. Evliliğın ilk aşamalarında yüzeysel bir ilişkiden duygusal ve davranışsal bağlılığa ve daha sonra da uzaklaşmaya doğru aşamalı bir değişim söz konusudur. Çiftlerin ortak özellikleri, görüşleri, davranışları, beklentileri ve paylaşılan ortak anlardan elde edilen haz/mutluluklar ilişkideki çekici faktörlerdir. Dargınlık ve nefret gibi duygulara rağmen ilişki devam etmektedir. Fakat süreç içinde negatif duygular artmakta, evlilik sonlandırılmaktadır (1976:22-46).

Levinger'in boşanmaya yönelik sürdürdüğü etmenler şu şekilde gruplandırılmıştır.

1. Evliliğın çekicilikleri: Eşe duyulan sevgi, saygı, arkadaşlık ve dostluk gereksinimi, cinsel doyum, ev sahipliği, eşin gelir düzeyi ve mesleği, sosyal benzerlik (dinsel ve etnik vb. gibi) evliliğın sürekliliğini sağlayan etmenlerdir.

2. Engeller: Evlilik ilişkisinin sürmesini zorlayan güçlüklerdir. Bağımlı çocukların varlığı, evli kalmanın zorunluluğuna duyulan inanç, din ve yakın akraba ilişkisi, yaşanan toplumun boşanmaya bakış açısı, ekonomik engeller.
3. Alternatiflerin çekicilikleri: Bireyler, evlilik ilişkisi dışında olan bir durumu, evlilik içindeki durumlara göre daha cazip bulmadıkça, boşanmayı tercih etmemektedirler. Çekicilikler sadece başka bir erkek ve kadının varlığı değildir. Özgürlük, kendini gerçekleştirme, evlilik dışı ilişkilerden sağlanan doyum, kadının kocasından bağımsız olarak bir gelire sahip olması gibi alternatifler gösterilmiştir.

Evliliğin çekicilikleri, engelleri ve alternatiflerin çekicilikleri gibi faktörler süreç içerisinde değişmektedir. Boşanma, evli kalmayı çekici kılan faktörlerin artık çekiciliğinin kalmamasının bir sonucudur. Dolayısıyla boşanma kararında eşlerin daha farklı çekici faktörlere bağlı olarak hareket ettikleri bu şekilde evlilik içinde ortaya çıkan olumsuz durumlardan kurtulabilmeyi amaçladıkları söylenebilir (Rusbult, 1983:103). Örneğin, gerek kadının gerekse erkeğin iş yaşamında daha önemli başarılar elde etme amacı gütmesi ve evliliğin de bu kariyer sürecine engel olduğunu düşünmesi durumunda evlilik sonlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra, evliliğin bireylere belli sorumluluklar yüklemesi nedeniyle aşırı baskı altında tutarak özgürlüklerini kısıtlaması da alternatif bir çekicilik olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu şekilde bireyler hem kendilerini gerçekleştirme konusunda yol kat edebilmekte hem de yeni sosyal ilişki ağlarında kendilerini tatmin edecek yeni olanaklara sahip olabilmektedirler. Bu şekilde bireyler, bir yandan evliliğin kendisine verdiği zararlardan, başka bir ifadeyle evliliği itici kılan faktörlerden uzaklaşmakta diğer yandan da boşanmayı çekici kılan faktörlere dayalı olarak hareket etmektedirler. Boşanma bu yönüyle hem çekici hem de itici faktörlerin bir arada olduğu iki yönlü bir süreci ifade etmektedir.

Sosyal alış-veriş kuramına dayalı olarak boşanmayı analiz edenlere göre, bireyler boşanmanın zararlarından dolayı kolay kolay boşanmaya yaklaşmamaktadırlar. Bu da boşanmaya yönelik engeller ya da boşanmanın bedelleri olarak tanımlanmıştır. Eşlerin birbirilerine olan öfkelerinin artması, vicdani problemler, sosyal çevrenin eleştirileri, finansal problemlerin artması gibi durumları kapsamaktadır. Zararlara karşı ödüllerin oranının arttığında ya da avantajlı bir duruma getirildiğinde evlilik devam etmekte ve denge sağlanmaktadır. Fakat tersi durumda evlilik yeniden değerlendirilmektedir. Evli kalmak ya da boşanma bu şekilde bir seçim sürecine karşılık gelmektedir. Eşler arasındaki

ilişkilerin sonuçları fayda ve zarar hesabında sadece bir işlev değil aynı zamanda eşlerin ilişkisinin geçmişe ya da ortak ilişkilerde neye dayandığını göstermektedir.

Lewin'e göre, evliliğe tercih edilen alternatif durumlar, tek başına yaşama biçiminin daha avantajlı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Boşanma kararını etkileyen engeller, karşılıklı çekicilikteki dalgalanmaların etkisinin azalmasını sağlayan kısıtlayıcı güçlerdir. Çekicilik negatif olsa bile engeller ilişkiyi devam ettirmektedir. Boşanmanın gerçekleşmesinde en önemli nedenin eşlerin zaman, çaba, duygular, bireysel kimlik, ortak arkadaşlıklar ve diğer kaynaklara dair yatırımlarının azalmasına bağlanmıştır. Bu öğeler tersi durumda ilişkiyi pekiştiren unsurlardır. Boşanma, bir anlamda bu yatırımlardan vazgeçmek ya da yatırımları feda etmektir (1951:11-30). Sosyal alış-veriş teorisinde bu durum, "karşılıklılık ilkesi"ne dayandırılmaktadır. Her birey, hem şimdiki zamanda hem de gelecekte daha iyi şeyler yaşama beklentisi içinde olduğu için ilişkiye yatırım yapmaktadır. Karşısındaki kişiden de aynı değerle karşılanmak istemektedir. Söz konusu beklenti gerçekleşmediğinde kişiler ilişkiye yatırım yapmaktan vazgeçmektedir. Bu bağlamda, boşanma öncesi ve sonrası süreç karşılaştırıldığında, bireyin ilişkiden nasıl etkilendiği belirlenirken aynı zamanda göreceli olumlu sonuçlar düzleminde değerlendirildiğinde bireyin özgürlük alanlarını belirlemektedir.

Becker'in sosyal alış-veriş modeline göre, eşler evlilikte belli aralıklarla ilişkilerini gözden geçirmektedirler. Bunun nedeni ise evlenecek olan kişilerin birbirleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Eşlerin birbirleri hakkındaki bilgileri daha çok eğitim, aile, fiziksel görünüş, din gibi kolay tanımlanabilir ve daha somut olarak gözlemlenebilir özelliklerle sınırlıdır. Buna karşılık kişisel özellikler, yaşama bakış açısı, sorunlar karşısındaki tutumları gibi sağlıklı ve uzun süreli bir evlilik için gerekli olan özelliklere dair bilgilere ulaşmak zor olmaktadır. Eşlerin birbirleri hakkında bilgi sahibi olmaları, evlilik tercihlerinin niteliğini yükselterek evlilikten beklenen yararları arttırmaktadır. Ancak bunun için ayrılan zaman uzadıkça evlilikten sağlanacak yararlar ertelenmekte; düşük iletişim düzeyi, şiddet, alkol ve madde kullanımı gibi negatif durumlar ortaya çıktığında evliliğin devam etmesinden sağlanacak fayda azalmaktadır (1981:15-61). Benzer şekilde Wright, bu kuram çerçevesinde bireylerin evlilikte kazanç ve kayıplar şeklinde değerlendirmeler yaptıklarını, evliliklerini daha karlı buldukları sürece evli kaldıklarını ileri sürmüştür. Ona göre evliliği sona erdiren taraf, ilişkinin bitmesini en çok

isteyen taraftır. Başka bir ifadeyle boşanma kararını veren kişi evlilik ilişkisini biraz çekici bulan, ilişkiyi sonlandırmasını önleyen çok az engeli olan evlilik dışında çok fazla kaynağı olan ve alternatif çekicilikleri daha çok göz önünde bulunduran taraftır (1988:1-9).

Yapılan araştırmalarda ortaya konan istatistikler boşanmaların büyük oranda evliliğin ilk yıllarında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu istatistikler, Becker'ın bu varsayımını doğrulamaktadır. Eşler, evlilik kararını birbirilerini yeterince tanımadan vermektedirler. Eşler birbirlerini sadece gördükleri özellikler çerçevesinde algılamaktadırlar. Fakat süreç içerisinde eşlerin birbirlerini tanımaya başlamaları ile birlikte, eşlerin özellikleri evliliğin dinamizmini bozmayacak bir nitelikte ise evlilik devam etmektedir. Buna karşın eşlerin ilişkiye yükledikleri anlamın bozulması ya da değersizleştirmeleri sonucunda ilişki devam ettirilmemektedir. Genel olarak istatistikler, boşanma oranlarının evliliğin sonraki 4 ya da 5 yılı içinde düştüğünü göstermektedir. Bu süreç, eşlerin birbirlerini tanıdıkları ve evliliği anlamlı kılmak için pek çok ortak etkinlikte buldukları ve evliliğin çekici faktörlerinin belirleyici olduğu süreci ifade etmektedir. Ortak mülkiyet, ortak yaşam, sosyal ilişki ağı, geleceğe dair planlar ve çocuklar boşanmanın gerçekleşmesini engelleyen ve eşleri ilişkiye bağlı kılan faktörler olarak görülmeye başlanmaktadır.

1.2.2. Yaşam Seyri Kuramı ve Boşanma

Sosyoloji, psikoloji, antropoloji, sosyal tarih gibi farklı disiplinlerden oluşmuş teorik bir modeldir. Genel olarak bakıldığında bu perspektif, zaman ve insan davranışı arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmaktadır. Bunu da kronolojik yaşa, ilişkilere, yaşamdaki geçiş dönemlerine, sosyal değişimin bireyin yaşamını biçimlendirme yollarına odaklanarak ortaya koymaktadır (Hutchison, 2007:291-307). Bu perspektif, insanların kendi yaşam yolculuklarında olanakların ve sınırlılıkların varlığını kabul etmektedir. Aynı zamanda insanların sınırlılıklarla dolu sistemde kendi yaşamlarını inşa edebildiklerini ve seçimler yapabildiklerini ileri sürmektedir (Brückner ve Ulrich, 2005:27-45).

Yaşam seyri kuramı, tarihsel güçlerin aile, eğitim, çalışma rolleri üzerine etkilerine bakarak insanın yaşam sürecinin dinamiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Örneğin ailelerin tarihsel süreçte nasıl değiştiklerini, değişen koşullara nasıl uyum sağladıklarını, bireylerin değişen sosyal koşullara uyum sağlamak için ailelerin nasıl senkronize olduklarını açıklamaktadır (Hutchison, 2007:291-307). Bu kurama göre günümüzde

bireylerin yaşamları aşırı çalışma, öğrenme, bakım, dinlenme gibi etkinliklerle biçimlenmiş heterojen bir görünümündedir. Zamana bağlılık, kronolojikleşme, bireyselleşme, yeni çalışma sistemi, yeni pozisyonların düzeni gibi kavramsallaştırmalarla günümüzde gözlemlenen değişim açıklanmaktadır. Yaşam, sosyal düzeni sağlamak amacıyla kurallaştırılmıştır. Bu kurallar bireylerin davranışlarını yönlendiren ve onların yaşamlarını biçimlendiren formal ve informal kurallardır. Bireyler formal ve informal kurallara uyarak ve belli kurumsal sistemler aracılığıyla (eğitim, sosyal güvenlik, çalışma kuralları gibi) yaşam seyrine ilişkin sorunları çözmektedirler (Kohli, 2007:255-271).

Günümüzde bireylerin yaşamını etkileyen temel değişimin iş piyasasına kadınların girmesi olduğunu ileri süren bu perspektif, bu değişimin bir sonucu olarak bireyler hem iş hem de ailevi gereklilikler arasında denge kurmak zorunda olduklarını göstermektedir. Formel işgücü piyasasında kariyer yapma isteği giderek artan bir gelişme gösterirken ailevi görevlerin yerine getirilmesinde bireyler yarı zamanlı ve tam zamanlı işler arasında gidip gelmektedir. Günümüzdeki iş piyasası boş zamanların, kendini geliştirmenin -işin gereklilikleri dışında-çocuk yetiştirmek ve çocuklarla ilgilenmekten zevk almanın söz konusu olmadığı bir piyasadır. Geleneksel kurumların sosyal riskleri kontrol altında tuttuğu bir dönemin sonrasında yaşanan bir dönemde sosyal risklerin doğası da değişmektedir. Bu risklerin başında ise boşanma gelmektedir (Mayer, 2002:27-53).

Boşanma, yaşam seyri kuramına göre, bireylerin evlilik ilişkilerini fayda ve bedel üzerinden değerlendirerek tercih yaptıkları bir süreci ifade etmektedir. Boşanma, bireylerin yaşamlarında belli bir döneme ya da zamana karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu zaman sürecindeki değişimleri anlamak gerekmektedir (Esterberg, 1986:290-291). İşten ayrılma, genç yaşta evlenme, kariyer yapma isteği gibi faktörler evliliğin sürekliliğini etkilemektedir. Buna göre evliliğin sürekliliği açısından iki faktör ortaya konulmuştur. Bunlar evliliğe geçişi kolaylaştıran ve boşanmayı kolaylaştıran faktörler olarak sınıflandırılmıştır. Aynı din ve etnik kökenden olma, kişisel özelliklerin benzerliği, evlilik yaşı, eğitim, aile, arkadaşlık, sosyal ilişkiler ağı gibi faktörler evliliğin sürekliliğini olumlu yönde etkileyen faktörlerdir. Bunun yanı sıra bu faktörler, eşler arasında çelişkiler yaşanmasına yol açtığında boşanmayı kolaylaştıran faktörler olarak görülmektedir (Eshleman, 1985:93-106; Furstenberg, 1976:67-68). Bu kuram boşanmayı açıklarken zaman ve olayların süresine vurgu yapmaktadır. Evlilik yaşı, süresi, çocukların varlığı gibi

faktörlerle zamanlama ve olaylar arasında ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Evlilik yaşına bağlı olarak, genç yaşta evlenenlerin daha geç bir yaşta evlenenlere göre evlilikleriyle ilgili daha çok sorun yaşadıkları, boşanma riskiyle daha çok karşılaştıkları ileri sürülmüştür. Erken yaşta evlenmenin negatif sonuçları, psikolojik olgunlaşmamışlık, dengeli olmayan bir iş yaşamı gibi sorunlarla ifade edilmektedir. Evlilik süresine bağlı olarak boşanmalar daha çok evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmektedir. Bu da eşlerin birbirlerini yeterince tanımamalarıyla açıklamaktadır (Amato ve Previti, 2003:607). Uzun süreli evliliklerde, kısa süreli evliliklere oranla, çocuk yetiştirme, ortak ilişkiler geliştirme, ilgilerin ve tutumların derece derece uyumlulaştırılması gibi konularda ortaya çıkabilecek sorunlarla daha çok yüzleşmişler ve mücadele etmişlerdir. Bu bağlamda evlilik süresi ile uzun süreli ve mutlu evlilikler arasında ilişki kurulmuştur (Elder, 1994:5-15).

Yaşam seyri kuramında öne çıkan isimlerden biri olan Goode, yaptığı bir araştırmada genç yaşta evlenenlerin pek çok konuda şikayet etme olasılıklarının yüksek olduğunu göstermiştir. Uzun süreli evli olanlar, ailenin anlamı, aileye sahip olmanın değişen anlamına dair düşüncelerini belirtirken genç yaşta evlenenler daha çok kurallar ve cinsel sorunlardan bahsettiklerini belirtmiştir. Alkol, evle ilgili şikayetler, sadakatsizlik ve ev yaşamının niteliği evlilik süresiyle artarken kişisel ve değer ile ilgili konulardaki tartışmalar azalmaktadır (1956:103-107). Benzer bir şekilde Bloom'un ve Niles'in çalışmalarında evlilik süresi ile sadakat arasında ilişki olduğunu vurgulamışlardır. Uzun süreli evliliklerde bireyler yeni bir sex partneri aradıklarında ya da kendilerindeki değişimleri fark ettiklerinde boşanmanın gerçekleştiğini göstermişlerdir (1985:359-373). Bununla birlikte orta ve daha ileri yaşlarda boşanmaya çalışan ve boşanmayı yıllarca düşünmesine rağmen gerçekleştiremeyen pek çok insanın varlığına işaret edilmiştir. Bu durum, boşanma kararının sürece yayılan gelişimsel doğasını vurgulamaktadır (Levinger, 1966:803-807). Dolayısıyla bu perspektif, boşanmanın, yaşam seyri içinde hangi koşulların değişmesiyle gerçekleştiğini, ailenin yapısı, ailedeki roller, aileye ait yörüngeler, gibi faktörlerle olan ilişkisini ortaya koymaktadır.

1.2.3.Kriz ve Yas Kuramı ve Boşanma

Kriz kuramına göre kriz, mevcut düzeni ya da dengeyi bozan ve sorunların çözümünde o zamana kadar kullanılmış olan savunma mekanizmalarını, çözüm yollarını etkisizleştiren

bir olay sonucunda ortaya çıkmaktadır. Negatif olarak değerlendirilen bu durum, eski dengenin bozulmasını ifade etmekte ve farklı türden tepkilere neden olmaktadır (McCubbin ve Patterson, 1982:385-390). Kriz, aile üyelerinin temel gereksinimlerine ve ailenin sürekliliğini sağlayan bileşenlere yönelik bir tehdittir. Bu süreçte aile söz konusu krizi çözebilmek için yeni çözüm yolları geliştirmek durumunda kalmaktadır. Boşanma kararının alınmasından, boşanma sonrasında yeni bir yaşam biçiminin oluşturulması sürecine kadar devam edebilmektedir (Rice, 1986:24-35). Kriz, evliliğe yönelik bir tehdit olarak değerlendirildiği gibi, aşılması gereken bir süreç olarak da değerlendirilebilmektedir. Her iki eşin de bu sürece yönelik sergileyeceği davranış farklı olmaktadır. Krizle birlikte ya depresyon gibi olumsuz bir durum ortaya çıkmakta ya da krizin çözülmesi için yeni savunma mekanizmaları, çözüm yolları geliştirilmektedir (Kessler, 1975:23-31).

Ailede kriz, ekonomik sorunlar, aile bireylerinin duygu durumlarındaki marjinal değişimler, eşler arasındaki çatışmalar gibi içsel ve dışsal faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Kriz yaratan durumlar, boşanmaya neden olmaktadır. Çünkü kriz yaratan faktörler evliliğin niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Eşlerin evliliğe dair düşüncelerini değiştirebilmektedir. Bu da evlilikten beklentileri ve evlilikten sağlanan doyumunu azaltmaktadır. Her aile bu süreci farklı şekillerde atlatabilmektedir (Reiss, ve Lee, 1988:40-50). Kriz kuramında boşanma ile ortaya çıkan krizin farklı aşamalarda gerçekleştiği ileri sürülmüştür. İlki evlilikle ilgili sorunların yadsınması şeklindedir. Sonraki aşama, sorunların bastırılması sonucunda ortaya çıkan öfke, kendini ya da eşi suçlama, yeterli çaba sarf etmemekten kaynaklanan pişmanlıklar ve boşanmamanın gerçekleşmemesine yönelik gösterilen çabalar şeklinde ortaya çıkmaktadır (Kessler, 1975:23-31).

Wiseman, boşanma krizini, benzer bir şekilde, beş aşamalı olarak incelemiştir: İnkâr, kayıp ve depresyon, öfke, yeni bir yaşam tarzının ve kimliğin oluşturulması, kabul ve entegrasyon süreci (1975:205-212). Bu aşamalar şu şekilde özetlenebilir:

1. İnkâr Aşaması: Boşanma öncesi süreçte başlamış olan boşanma kararını kapsamaktadır. Bu aşamada, bireyler, evliliklerine yönelik yeterince tatmin olmadıklarını düşünmektedirler. Aynı zamanda evlilikte ortaya çıkan sorunları çözme konusuna kendileri yetersiz hissettikleri bir aşamadır. Buna karşın evliliğin devam ettirilmesi

amacıyla, ilişkideki tüm sorunlar inkar edilmektedir. Özellikle çocukların varlığı da buna neden olabilmektedir. İnkâr süreci, evlilik dengesinin daha çok bozulmasına yol açmaktadır.

2. Kayıp ve Depresyon Aşaması: Eşlerin inkar aşamasında, evliliğe dair sorunlarını ilişkiyi devam ettirme amacıyla ertelemeleri, sorunların tartışılmaması eşler arasında daha büyük sorunlara neden olabilmektedir. İletişimsizlik, yabancılaşma, yaşamın kötü gittiğine dair karamsar düşünceler, yorgunluk, gelecekte beklenenin azalması gibi depresif durumlar gözlemlenmektedir.

3. Öfke Aşaması: Eşlerin evliliği bitirme konusunda kararlı oldukları aşamadır. Boşanma konusunun tartışıldığı ve bunun için hukuki işlemlerin başlatıldığı süreçtir. Buna karşın, eşlerin velayet, ortak malların paylaşılması gibi bir çok konudaki hakim tutumları zaman zaman öfkelerine yol açabilmektedir. Bununla birlikte, eşlerin, duruma kendilerini çabuk adapte ettiklerini gösteren belli davranışlar da öfkeye yol açabilmektedir. Eşler, evliliği devam ettirme konusunda yeterli çaba harcıyıp harcamadıkları konusunda kendilerini eleştirmektedirler.

4. Yeni Bir Yaşam Tarzının ve Kimliği Oluşturulması Aşaması: Tarafların, boşanmış olma durumuna adapte oldukları aşamadır. Bu durum taraflar için kendi başlarına mücadele etmek zorunda kaldıkları ya da artık yalnız oldukları süreci ifade etmektedir. Yeni yaşam tarzı, sosyal çevre, finansal zorluklar, çalışma yaşamı gibi pek çok farklı alanda yeni amaçların belirlendiği, planların yapıldığı aşamadır.

5. Kabul ve Entegrasyon Aşaması: Boşanma sürecinin yarattığı depresif psikolojiden kurtulup mevcut durumun kabul edilmeye başlanmasıyla, taraflar, yeni yaşam tarzını kabul aşamasına geçmektedirler. Boşanma sürecindeki öfke ve kızgınlıklar, daha olumlu davranışlara ve psikolojik duruma yerini bırakmaktadır. Özellikle çocukların varlığı da, tarafların daha sağlıklı bir ilişki oluşturmalarında belirleyici olmaktadır (Wiseman, 1975:205-212).

Genel olarak bakıldığında, paylaşılan ortak bir yaşamdan bireyin tek başına olduğu bir yaşama geçilmesi, önemli sorunları gündeme getirmektedir. Öncelikle bireyin yalnızlaşması önemli bir sorun olarak görülebilir. Evlilik sürecinde durumsal ya da gelişimsel bir sorunla başa çıkma konusunda yetersiz kaldıklarını düşünen eşler boşanmaya karar verdiklerinde hayatlarında bir dönüm noktasının gerçekleştiğini de kabul etmektedirler. Bu bağlamda evlilikte ortaya çıkan krizler, olumlu ve olumsuz sonuçların

bir arada olduğu dönüm noktalarına işaret etmektedir. Çünkü görel olarak daha düzenli ve dengeli olan bir yapıdan daha karmaşık, zor ve düzensiz bir yapıya geçiş söz konusudur. Her evlilikte farklı dönemlerde krizler ortaya çıkabilmektedir. Fakat bu sürecin nasıl atlatılacağı eşlerin davranışsal, bilişsel, psikolojik özelliklerine bağlı olarak farklı şekillerde geçirilmektedir. Evlilik sürecinde yaşanan ekonomik sorunlar, ailede sevilen birinin kaybı, yaşamdan memnuniyetsizlik, evlilik ilişkisinin yetersiz olduğuna yönelik düşünceler, güvensizlik gibi sorun kaynakları, tarafları psikolojik, biyolojik ve sosyal yönden farklı risklerle karşılaştırmaktadır. Benzer bir şekilde boşanma sürecinde taraflar terk edilmişlik, değersizlik duygusu, bastırılan kızgınlıkların farklı şekillerde dışa vurması, işteki verimliliğin düşmesi, yaşamdan alınan zevkin azalması hatta intihar gibi pek çok risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Günümüzde birçok çift, gerek evliliklerinde gerekse boşanma sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan bu sorunları aşabilmek için aile danışmanlığı, psikiyatriste başvurma gibi psikolojik destekler almaktadırlar. Aynı zamanda tarafların yeterli sosyal destek görmeleri de bu sürecin daha kısa sürede atlatılmasına neden olmaktadır.

1.2.4. Psiko-Sosyal Kuram ve Boşanma

Psiko-sosyal kurama göre boşanma süreci evliliğin ilk yıllarına kadar götürülmektedir. Bu kuram bir anlamda Becker'in ileri sürdüğü varsayımla paralel bir görüş ileri sürmektedir. Buna göre, boşanmayı hazırlayan koşullar eşlerin birbirlerini yeterince tanımamalarıyla ilişkilendirilmektedir. Evliliğin ilk yıllarda eşler birbirlerinin zayıf ve güçlü yönlerini tanımaya başlamaktadır. Fakat bu süreçte, farklılıklar, empati, sağlıklı bir iletişim, anlayış temelinde ortak bir yaşamın devam ettirilmesi çerçevesinde olumlu yönde kabul ettirilmemişse boşanmanın sonraki süreçte gerçekleşmesi muhtemeldir (Kessler, 1975:25:31).

Boşanmayı psiko-sosyal bir gelişimsel süreç olarak değerlendiren S. Kesler, bu süreci yedi farklı aşamada değerlendirilmiştir. 1. Gözünü açmak (farkına varmak), 2. Erozyon, 3. Ayrışma, 4. Fiziksel ayrılık, 5. Yas, 6. İkinci ergenlik, 7. Araştırma ve çalışma.

1. Gözünü açmak (farkına varmak): Evlilik sürecinde eşler farklılıklarını görmezden gelmektedirler. Bu aşamada farklılıklar açığa çıkmakta, ideal eş ve realite arasındaki fark üzerine odaklanılmaktadır.

2. Erozyon aşaması: ilk aşamada bastırılmış olan hayal kırıklığı, öfke gibi olumsuz duygular açığa çıkmaktadır. Bu süreçte eşler arasında iletişim sorunları ortaya çıkmaktadır.
3. Ayrışma aşaması: Geline aşamaya kadar evliliğe yapılan yatırımın sorgulanmasıyla bundan sonraki süreçte bu yatırımların önemli derecede azalmaya başladığı aşamadır. Umursamazlık, ilginin azalması, ilginin başka alanlara yönelmesi bu aşamanın belirgin davranışlarıdır. Bu aşamada eşler boşanmayla kazanılacak olan avantajlar üzerine yoğunlaşmaktadırlar ve geleceğe dair plan yapmaktadırlar.
4. Fiziksel ayrılık aşaması: Kendini izole etme, anksiyete gibi psikolojik durumlarla gözlemlenen bu aşamada yeni yaşam tarzı ve kimlik oluşturma ihtiyacı baskın bir şekilde hissedilmektedir. Suçluluk ve pişmanlık duygularının da eşlik ettiği bir aşamadır.
5. Yas aşaması: Göreli denge halindeki bir ilişkinin bozulmasına sebep olduğu için pişmanlık, öfke, kırılma, çaresizlik, yalnızlık gibi duyguların ortaya çıktığı aşamadır.
6. İkinci ergenlik aşaması: Boşanmaya yönelik hissedilen suçluluk ve pişmanlık duygusu yerini daha pozitif duygulara bırakmıştır. Özgürlük duygusu daha baskındır.
7. Araştırma ve çalışma aşaması: Evlilik sürecinde kaybedilenler daha gerçekçi, pozitif bir şekilde değerlendirilmekte, yeni yaşam tarzı oluşturma, kendini geliştirme konusunda yapılan planları genişletmek için daha büyük bir çaba sarf edilmektedir. Bireylerin pasif bir durumdan daha aktif bir duruma geçtikleri aşamadır (Kessler,1975:23-31).

1.2.5. Boşanmanın Altı İstasyonu

Boşanma olgusu, bu perspektifte, duygusal, hukuki, ekonomik, ebeveyn olarak, toplumsal ve ruhsal olmak üzere altı aşamada değerlendirilmiştir. bu perspektife göre boşanma çok boyutlu bir sürece karşılık gelmektedir. Her aşamanın farklı bireylerde farklı derecelerde ve zorluklarla gerçekleşebileceği vurgulanmıştır (Bohannon, 1970:33-62). Bu aşamalar şu şekilde özetlenebilir:

1. Duygusal boşanma: Evliliğin çözülmeye başladığı aşamadır. Eşler arasında iletişim, duygusal paylaşım azalmaktadır. İlişkinin sadece rutin görevlerin yerine getirilmesi şeklinde devam ettiği, tarafların istek ve arzularının büyük ölçüde azaldığı süreçtir.
2. Hukuki boşanma: Evliliğin yasal yoldan sonlandırılmasıdır.

3. Ekonomik boşanma: Evlilik sürecinde ortak olan mülkiyetin malların paylaşılması aşamasıdır. Bu aşama çoğu zaman büyük tartışmalarla sonuçlanabilmektedir.
4. Ebeveyn olarak boşanma: Çocukların velayetiyle ilgili konunun gündeme geldiği aşamadır. Boşanma sonrası süreçte çocuklarla nasıl bir ilişki geliştirileceği konusu önem taşımaktadır.
5. Toplumsal boşanma: Boşanma sonrasındaki toplumsal yaşamda önemli değişikliklere karşılık gelmektedir. Bireylerin sosyal yaşamdan uzaklaşmaları, yalnızlık hissine kapıldıkları, sosyal destek almamalarına bağlı olarak terk edilmiş hissine kapıldıkları gözlemlenmektedir.
6. Ruhsal boşanma: Eşin yokluğu ile birlikte yeni duruma alışma aşamasıdır. Bu süreç, bireyin tekrar bağımsız olmasına kadar devam etmektedir. Boşanmalarda, zaaflarıyla evlenmiş olan bireylerde psikik boşanma zor olmasına rağmen, kişinin kendini geliştirmesi için iyi bir olanak olarak görülmektedir. Daha sonraki aşamalarda taraflar, yeterlilik duygusuyla birlikte özgürlüklerini geliştirmeye başlamaktadırlar (Bohannon, 1970:33-62).

BÖLÜM 2. BOŞANMANIN DAYANDIĞI SİSTEMLER VE TOPLUMSAL PRATİKLER

Tarihsel süreçte bakıldığında boşanma olgusu farklı dönemlerde farklı şekillerde değerlendirilmiş ve farklı sistemlere dayalı olarak açıklanmıştır. Bu değişimin nedeni, boşanmanın genel olarak toplumu ilgilendiren bir konu olması ve toplumsal değerlerin sürekliliğinin sağlanmasında, değişen sistemlerin gerektirdiği tipolojiye uygun bireylerin yetiştirilmesinde ve toplumsal çıkarların korunmasında ailenin işlevsel bir rol üstlenmiş olmasıdır. Boşanma olgusunun değerlendirilmesinde farklı bakış açılarının ortaya çıkması, hakim ekonomik, siyasal, dinsel ve sosyal yapıdaki değişimlerle doğrudan ilişkilidir. Başka bir ifadeyle, devlet-birey-toplum arasındaki ilişkiler değiştikçe boşanma olgusu da farklı şekillerde ele alınmıştır. Örneğin, sosyo-ekonomik yapıdaki değişimlere bağlı olarak hukuki alanda da evlilik ve boşanmaya yönelik düzenlemelere gidilmektedir. Değişen toplumsal ve bireysel ihtiyaçlar bu çerçevede yeniden değerlendirilmektedir.

Boşanmanın dayandığı sistemlere göre, boşanma olgusunun yasaklanması ya da serbest olarak kabul edilmesinde bireyci ve toplumcu bir yaklaşımla hareket edildiği görülmektedir. Bazı sistemler, boşanmayı toplumcu bir perspektifle değerlendirerek evlilik birliğinin devam etmesini öngörmüş, dolayısıyla boşanmayı yasaklama yönünde bir yaklaşım sergilemişlerdir. Buna karşın bazı sistemler, bireyci bir anlayışla hareket ederek boşanmanın serbest olmasını öne sürmüşlerdir (Zevkliler, 1999:730-738; Akıntürk, 2008:231-238).

Genel olarak bakıldığında boşanma olgusunun değerlendirildiği üç sistem vardır. Boşanmanın yasaklandığı sistem, boşanma serbestisi sistemi ve boşanmanın belli nedenlere bağlı olarak hakim kararına bağlanması sistemidir.

2.1. Boşanmayı Yasaklayan Sistem

Boşanmayla ilgili yapılan düzenlemelere bakıldığında boşanmanın olmadığı bir çağ ve kültür çevresi görmek olanaksızdır. Bununla birlikte boşanmanın her toplum ve zamanda genel kabul görmüş bir durum olduğu da söylemek yanlıştır (Arıkan, 1996:3). Pek çok kültür ve toplumda boşanmanın yasaklandığı görülmüştür. Boşanmanın yasaklandığı sistemlerde, evliliğin kutsal bir bağ olduğu düşüncesi hakimdir. Bu tarz bir yaklaşımda

dinin büyük etkisi hissedilmektedir (Akıntürk, 2008:235-238;Yalçınkaya, 1988:1507-1508). Hıristiyanlıkta kilisenin güç kazanmasıyla evlilik ve boşanma kilisenin kararlarına göre düzenlenmiştir. Buna göre, evlilik, tanrısal bir bağ olarak kabul edilmiş, karı-koca arasındaki kutsal ve ebedi birlik olarak görülmüştür. Katolik Kilisesi Hukuku'nun egemen olduğu dönemde boşanmaya izin verilmemiştir. Boşanma sadece Papanın izin vermesiyle ve evlilikte cinsel ilişkinin olmadığı durumlarda gerçekleşmekteydi (Arıkan, 1996:3). Russell, Katolik Kilisesi Hukukunun egemen olduğu dönemde boşanma olgusunun rasyonel bir temelde ele alınmadığını ileri sürmüştür. Boşanmanın yasaklanması evlilik dışı cinsel ilişkilere yönelimi arttırmıştır. Dolayısıyla bu anlayış zaman içinde ailenin ve toplumun yararı için olumsuz sonuçlar doğurması nedeniyle değişmiştir (Russell, 1995:59-60). Protestanlığın güç kazanmasıyla birlikte boşanma olgusu yeniden ele alınmış ve boşanmanın kabul edilebilir bir kurum olması gerektiği yönünde değişim söz konusu olmuştur (Gürsoy, 1977:4;Atay, 2004:21-28). Protestanlık, evliliğin kutsal bir bağ olduğuna dair düşünce temelinde boşanmanın yasaklanması görüşünü reddederek boşanmanın mahkeme kararıyla gerçekleşebileceğini uygun görmüştür. Protestanlık da ancak, zina, evi terk etme, evliliğin rollerini, sorumluluklarını yerine getirmeme gibi belli nedenlere bağlı olarak boşanmayı kabul etmiştir (Ersoy, 2010:6-9). Günümüzde ise bazı Güney Amerika ülkelerinde, bir Avrupa ülkesi olan İtalya ve İrlanda'da çok yakın bir döneme kadar boşanma aynı yaklaşımla yasaklanmıştır. Fakat sonraki süreçte yapılan yasal düzenlemelerle yeni hükümlerle daha esnek bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır (Arıkan, 1996:3-4).

2.2. Boşanmayı Serbest Kabul Eden Görüş

Boşanmanın yasaklandığı sistemin benimsediği düşüncelerin tersini kabul etmektedir. Bireyci bir anlayışın hakim olduğu bu sistemde bireyler, kendi iradelerine bağlı olarak ortak ya da tek bir tarafın iradesine bağlı olarak ve yeterli nedenlerle evliliklerine son verme hakkına sahiptirler. Bireyler evlenme kararını nasıl ki kendilerinin dışındakilere bağlı olarak karar vermemişlerse boşanma kararını da özgürce verebilirler (Ersoy, 2010:7-8; Öztan, 2004:366).

Tarihsel süreçte pek çok toplum, bu görüşe dayalı olarak ya eşlerin ortak kararı ya da kocanın tek taraflı kararı ile boşanmaya izin vermiştir. Roma, Cermen, Babil, İbrabi ve İslam Hukukları, bu görüşe bağlı olarak boşanmayı serbest kılan bir hukuksal sistemi

benimsemişlerdir. Benzer bir şekilde Türk Medeni Kanununun 1988 yılında çıkarılan 3444 sayılı Kanunu'nda bazı şartların varlığı ve eşlerin ortak kararları ile boşanmalarına izin verilmiştir (Ersoy, 2010:7-8; Fevzioglu, 1986:244-259).

Boşanmayı serbest kılan görüş, değişen koşullar ve bireysel ihtiyaçlar çerçevesinde düşünüldüğünde kabul edilebilir görünmektedir. Eşler arasındaki anlaşmazlıkların arttığı bir ortamda eşlerin belli kısıtlamalara bağlı olarak boşanmamaları daha büyük sorunlara yol açabilmektedir. Boşanmanın yasaklandığı sistemlerde ailenin toplumsal açıdan önemi vurgulanmaktadır. Fakat bu sistemde de ailenin toplumsal önemi belirleyici olmasına karşın daha sağlıklı bir evlilik süreci için boşanmanın gerekli olduğu savunulmuştur. Fakat bu görüşün hakim olduğu yasal düzenlemelerde evliliğin geçici heveslerle kurulan, eşlerin istedikleri zaman ya da tek taraflı bir karara bağlı olarak boşanmalarına yol açan bir yaklaşıma zemin hazırladığı için aile birliği açısından belli tehditleri de oluşturduğu ileri sürülmüştür. Dolayısıyla bazı teorisyenler bu görüşü hem olumlu hem de olumsuz sonuçları açısından değerlendirmişlerdir (Weitzman vd. 1986:336-350; Heaton, 1984:729-733).

2.3. Boşanmanın Hakim Kararına Bağlı Olarak Gerçekleşmesi

Bu sistem, belli nedenlere bağlı olarak daha ziyade boşanma hukukunun ileri sürdüğü nedenler çerçevesinde boşanmanın hakim kararıyla gerçekleşeceğini öngörmüştür. Boşanmayı yasaklayan ve boşanma serbestisi sistemlerinden farklı olan bu sistem, daha modern bir çerçeveye sahiptir. Çünkü, diğer sistemlere göre, insanın hak ve özgürlüklerine en uygun sistem olarak değerlendirilmiştir (Ersoy, 2010:8-9).

Günümüzdeki hukuk sistemlerinin çoğunluğu, bu sistemi kabul etmektedir. Almanya, Fransa, İsviçre gibi ülkelerle birlikte Türk Medeni Kanununda da eşlerin karşılıklı anlaşmasına bağlı olarak ve hukukun öngördüğü nedenlere dayalı olarak hakim kararıyla boşanmanın mümkün olduğu anlayışı geçerlidir. Bu sisteme göre, evlilik ömür boyu sürdürülmek zorunda olmayan, önemli sorunların yaşanması durumunda aile üyelerine daha büyük zararlar vermesini önlemek amacıyla boşanmanın gerçekleştirilebilen bir olay olduğunu vurgulamaktadır (Öztan, 2004:368).

BÖLÜM 3. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BOŞANMA SORUNU

3.1. Dünyada Boşanma Sorunu

Farklı ülkelerde günümüzde boşanmanın görünümüne yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında, boşanma oranlarındaki artışın büyük ölçüde, ailenin yapısal ve işlevsel farklılaşmasıyla, değişen sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamla, gelişme dinamikleriyle açıkladıkları görülmektedir. Spesifik olarak, kadının işgücüne katılımı, eğitim olanaklarının ve gelirin artması, doğurganlık oranlarının düşmesi, alternatif ilişkilere eğilimin artması, kadınların kariyer odaklı çalışma yaşamına adapte olması ve özellikle çift kariyerli ailelerin yaygınlaşması üzerinde durulmaktadır. Ekonomik ve teknolojik olarak gelişmiş olan Batı toplumlarında, refah düzeyinin artmasına karşın özellikle son yıllarda boşanma oranları da artmıştır. Bu durum, ailenin ciddi bir deformasyona uğradığını ve sosyo-ekonomik gelişmelerin aileyi yeni risklerle karşı karşıya bıraktığını göstermektedir. Fakat Batılı ülkelerde artan boşanma oranlarının, değişen aile yapısından ziyade gelişmişlik düzeyi ve kadın istihdamının artışıyla doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Modern toplumun aile modeli olan çekirdek aile, sosyal açıdan dinamik bir yapıya sahip olduğu için toplumsal alandaki her türlü değişimden etkilenmiştir. Geleneksel toplumda sadece erkeğin çalıştığı ve para kazandığı aile yapısından modern toplumda kadının ücretli işgücüne etkin katıldığı aile yapısına geçilmiş, bu da aile ilişkilerinde değişime yol açmıştır (Erkan, 1986:70-82; Sencer, 1983:358-365). Giddens, dünya genelinde farklı toplumlarda, çeşitli aile biçimlerinin varlığına işaret etmiştir. Asya, Afrika ve Pasifik ülkelerinde, toplumun geleneksel aile yapısında çok fazla değişimin olmadığını, Avrupa'da ve Avrupa kültürüne yakın ülkelerde değişimlerin daha hızlı bir şekilde gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Romantik ilişki anlayışının ve yeni yaşam tarzlarının yaygınlaşması şeklinde özetlediği bu değişimi Giddens, hükümetlerin geleneksel davranış biçimlerini değiştirmek için benimsedikleri politikalarla açıklamıştır (2000:35). Bu politikalar ise büyük ölçüde bireyci, özgürlükçü ve ekonomik çıkarlara dayalı bir yaşam tarzına işaret etmiştir. Dolayısıyla, geleneksel ilişkilerin hakim olduğu bir yapıdan modern ilişkilerin hakim olduğu bir yapıya geçiş, liberal söylemlerin yaygınlaşmasını ifade etmektedir. Yaşamın her alanında giderek etkin olan bireyci söylemler, kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin niteliğini ve biçimini, yaşam tarzlarını, evliliğe bakış açılarını ya da evlilikten beklentilerini, ilişkide öncelikli değerleri değiştirmiştir. Bu sürecin sonuçları, evlilik dışı ilişkilerin ve evlilik dışında çocuk sahibi olanların, boşanma

oranlarının, tek ebeveynli ailelerin, evlenmeden birlikte yaşayanların oranlarındaki artışla ifade edilmiştir (Gonzales ve Kleiner, 1999:210-314; Jalovaara, 2002:537-564). Örneğin, Macionis ve Plummer, çocuksuz ailelerin, günümüz Avrupa ülkelerindeki ailelerin yaklaşık %42'sini oluşturduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte ikinci evliliğini yaparak eklenilen ailelerle ve boşanan bireylerin yeniden evlenmesi durumuyla sıklıkla karşılaşıldığını vurgulamışlardır. Tek ebeveynli ailelere de boşanma, ayrılık, ölüm ya da evlenmemiş bir kadının çocuk sahibi olması sonucunda rastlanmıştır. 1997 yılında İngiltere'de tek ebeveynli ailelerin, tüm aileler içindeki oranı %22 olmuştur. Evlenmeden birlikte yaşama konusunda ise İsveç öne çıkmaktadır (2002:41-45).

Bugün batılı ülkelerde bireylerin evliliğe yaklaşımlarında daha bireyci bir tutum sergiledikleri ve evliliğin sürdürülmesi konusunda daha esnek davrandıkları görülmektedir. Fakat bu durum sadece batılı ülkelere özgü bir durum değildir. Batı dışında yer alan ve gelişmekte olan pek çok ülkede de bu eğilimlerin giderek yaygınlaştığını söylemek gerekmektedir. Artan refah, aşırı tüketim, kadının ekonomik bağımsızlığı ve bireyselleşme eğilimlerinin etkisiyle evliliklerin çoğu boşanma ile sonuçlanmaya başlamıştır. Bu ülkelerde, erkek ve kadın açısından boşanmanın, iyi gitmeyen bir evliliğin sona erdirilmesi ve bu şekilde yeni bir yaşam tarzı oluşturmak için fırsat olarak değerlendirildiği görülmüştür (Benedek ve Brown, 1997'den akt. Gelles ve Levine, 1995:873-885). Örneğin, Simonsson ve Sandström'un İsviçre'deki boşanma oranları üzerine yaptıkları çalışmada, İsviçre tarihinde boşanma oranlarını etkileyen temel değişkenin, ekonomik alanda liberal eğilimlerin hakim olmaya başlaması ve kadınların ekonomik özgürlük için verdikleri mücadele sonucunda elde ettikleri haklar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ekonomik özgürlük, kadın erkekten bağımsız kılmaktadır. Bu da evlilik dışında kendine ait bir gerçekliğin olduğu düşüncesine sahip olmaya götürmektedir. Kadının geliri, sekülerizasyon ve cinsiyet rollerindeki değişimler, kadının işgücü olarak özgürleşimi gibi sosyo-ekonomik ve kültürel değişkenler, boşanma oranlarındaki artışın temel nedenleri olarak gösterilmiştir (2011:2-20).

Batı ülkelerinde uygulanan aile politikalarının boşanma üzerindeki etkisini vurgulamışlardır. Nitekim gelişmiş batılı ülkelerde ailenin parçalanması, boşanma, tek ebeveynlik, aile içi ilişkilerin zayıflaması, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin kopma noktasına gelmesi, bağımlılık yapan madde kullanımının yaygınlaşması ve tüm bunların birey, aile ve toplumsal

hayatta yol açtığı patolojiler, boşanmaya neden olan önemli faktörler olarak görülmektedir (Sucu, 2007; 30-31).

Giddens ve Stark, gelişmiş batılı ülkelerde boşanma oranlarındaki artışta özellikli bir neden göstermenin güç olduğunu belirtmişlerdir. Fakat, Giddens bu süreci, kadının ekonomik özgürlüğünün artışıyla ilişkili olduğunu; Stark ise evliliğin artık mülkiyetin ve statünün aktarılması başka bir deyişle zorunlu ekonomik ortaklık temelinde görülmemesiyle açıklamışlardır. Giddens'dan farklı olarak Stark, macera severliğin artması, sevginin bozulabilen bir şey olarak algılanmaya başlanması ve boşanmaya yönelik yasal düzenlemelerin daha esnek bir yapıya sahip olmasıyla ilişkili olduğunu vurgulamıştır (2000:158-160; 1985:120-130). Katz ise gelişmiş ülkelerde genel refah artışıyla birlikte evlilikle ilgili yaşanan herhangi bir sorunda ayrı bir ev açabilme olanağının geçmişle kıyaslandığında daha kolay olmasını, günümüzde boşanmış kişilere yapılan negatif vurguların azalmış olmasını ve evliliğin bireysel tatmin ve mutluluk ölçütlerine göre değerlendirilmesini temel faktörler olarak göstermiştir. Boşanmalarda artık, farklılıklar ön plana çıkmış, geleneksel faktörlerin önemi azalmıştır. Bireylerin evliliklerinden elde ettikleri tatminin kısa sürede azaldığını ve yeni tatmin kaynakları aramaya başladıklarını söylemiştir. Bu bağlamda evlilikler, daha çok ödüllendirici ve doyum sağlayıcı bir ilişki formunda değerlendirilmeye başlanmıştır (1995:387-393).

Gelişmişlik düzeyi ekseninde, Trent ve South toplam 66 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeden oluşan örneklem üzerinde sosyo-ekonomik gelişme ve boşanma oranları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmaların sonuçlarına göre, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile boşanma oranları arasında doğru yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Asya ve Latin Amerika ülkelerinde düşük gelişmişlik düzeyi ve düşük boşanma oranları söz konusu iken Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yüksek gelişmişlik düzeyi ve yüksek boşanma oranı görülmektedir. Fakat Mısır, Libya, Tunus, Irak, Ürdün gibi ülkelere bakıldığında gelişmişlik düzeylerine kıyasla boşanma oranlarının yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Diğer yandan İtalya, gelişmişlik düzeyinden beklendiğinden farklı olarak düşük boşanma oranı yansıtmaktadır. Ancak boşanmayı kesinlikle yasaklayan Katolik mezhebinin İtalya'da yaygın olmasının rolü olabilir (Trent ve South, 1989'dan akt. Arıkan, 1996:12).

Katolik kilisesinin kurallarının egemen olduğu İrlanda'da boşanma yasaktır. Buna karşın diğer Batı ülkelerinde boşanma oranı yüksektir ve artma eğilimi binde 2-4 arasındadır.

Amerika’da 1975’den sonra her yarım milyondan fazla çocuğun anne ve babasının boşandığı, 1950’lerde düşük olan boşanma oranlarının 1960 ve 1970’ler ile birlikte hızlı bir şekilde arttığı belirtilmiştir. Giderek özgürleşen bir ortamda toplumun değil bireyin mutluluğunu önemseyen bir anlayış içinde hem kadının hem de erkeğin, toplumsal ve dini sınırları sorguladıkları, eşlerinden duygusal olarak hoşlanmamalarını boşanma için yeterli bir neden olarak gösterdikleri vurgulanmıştır (Gelles ve Levine, 1995:873-885).

Gelişmiş ülkelerde boşanma oranlarının artışı üzerine yapılmış pek çok çalışmada, boşanmayla ilişkili yasalarda zaman içerisinde gerçekleştirilen düzenlemeler üzerinde durulmuştur. Buna göre, 1970’li yıllarda Amerika’da aile yasalarında gerçekleştirilen radikal değişimler örnek gösterilerek, yasal düzenlemelerin boşanmayı daha da kolaylaştırdığını ileri sürmüşlerdir. Yeni yasaya göre, eşlerden biri, diğerinin rızası olmadan taraflara tek taraflı boşanma hakkı vermiştir. Bu durumun, Amerikan aile yapısında radikal bir değişime yol açtığı şeklinde yorumlanmıştır (Furstenberg, 1990:379-403; Smith, 2010:257-273; Gottman ve Levenson, 2000:737-745). Benzer bir şekilde, Becker tek taraflı boşanma yasasının kabulü ile boşanma oranlarındaki artış arasındaki ilişkiyi vurgulamışlardır. Bu yasanın kabul edilmesinden sonraki 10 yıl içinde boşanma oranları artmıştır. Tek taraflı boşanma yasası, eşler arasında var olan mülkiyet ilişkisinin yeniden düzenlenmesini esas almaktadır. Yani mülkiyetin yeniden paylaşılmasını ifade etmektedir. Bu durumu, taraflar arasında boşanmayı kolaylaştıran ya da cazip kılan bir faktör olarak değerlendirmiştir (1981:15-64). Fakat bir çok teorisyen bu faktörün tek başına yeterli olmadığını, her iki değişken arasındaki ilişkinin sürekli olmayacağını ileri sürmüştür. Yıllara göre boşanma oranlarındaki artış ya da farklılaşma karşılaştırıldığında, evlilik ilişkisinde yaşanan sürtüşmelerin de ne kadar önemli olduğunun üzerinde durulması gerektiği vurgulanmıştır. Yani boşanma yasasındaki değişim şu an için etkili görünse bile bir on yıl sonra etkili olamayabilmektedir şeklinde bir sonuca ulaşılmıştır (Yodanis, 2005:644-659; Blackburn, 2003:477-500).

Friedberg, boşanma reformları ile boşanma oranları arasında ilişki olduğu göstermiştir. Yıllara göre yaptığı istatistikî araştırmasında boşanma oranlarındaki her artışın, boşanma yasalarındaki reformlardan sonra geldiğini göstermiştir. Örneğin, 1960’larda, tek taraflı boşanma yasasının kabulünden sonraki yıllarda boşanma oranlarında bir artış olduğunu söylemiştir. Fakat, sadece boşanmaya yönelik reformların boşanma oranlarındaki artışı açıklamakta yeterli olmadığını da vurgulamıştır. Çünkü boşanma konusunun tek boyutlu

olarak analiz edilemeyeceğini savunmuştur. Buna karşıt olarak bazı teorisyenler de boşanma oranlarının yasal rejimdeki değişimlerden etkilenmediğini ileri sürmüşlerdir. Bu teorisyenler, liberal nitelikli boşanma yasaları ile boşanma oranlarının artışı arasında doğrudan bir ilişki olmadığını söylemişlerdir. Bu artışın daha ziyade süreç içinde farklı değişkenlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Peters, 1986:437-454).

Gelişmiş batılı ülkelerde 1960'dan 2005 yılına kadar yapılmış olan çalışmalar çerçevesinde boşanma oranlarının şu şekilde olduğu görülmektedir. Eurostat'ın raporuna göre, boşanma oranları yıllara göre artış göstermiştir. Raporda, boşanma oranları açısından başta gelen ülkelerden biri ABD olarak gösterilmiştir. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olan Amerika'da boşanma oranı, 1990 yılı içinde binde 4.2 olarak belirtilmiştir. Gelişmiş ülkelerden bir diğeri olan Japonya'da boşanma oranının 1996 yılında binde 1.6 olduğu saptanmıştır. AB ülkelerinde, bu oran binde 2.1 iken 2007'de binde 1.3 şeklinde düşüş göstermiştir. ABD başta olmak üzere Litvanya ve Letonya gibi ülkelerin en yüksek boşanma oranlarına sahip olduğu da dikkat çekicidir. Kuzey Amerika ülkelerindeki boşanma oranları hep başı çekmiştir. Örneğin 1915 yılında her 10 evlilikten biri boşanma ile sonuçlanırken 1974'de her 2.3 evlilikten biri boşanma ile bitmiştir. 1973 yılında bin kişi başına 8.2 evlilik ve 5.7 boşanma düştüğü saptanmıştır. Buna göre nüfusun sadece %44'ü parçalanmamış ailelerden oluşmaktadır. Tüm çocukların 1/7'i boşanmış anne-babaların çocuklarıdır. Araştırmacılar, son 30 yılda dünyada boşanma oranlarında dramatik bir artış olduğunu, örneğin Amerika'da yeni ve ilk evliliklerin en az yarısının boşanma ile sonuçlandığını göstermişlerdir (EUROSTAT, 2005).

Gelişmiş ülkelerde, 1987 yılındaki verilere göre, her 1000 kadından 20'si boşanmıştır. Bu oran 1960 yılındaki verilerin tam iki katıdır. Ayrıca 1970'lerin ortalarında her iki evlilikten biri boşanma ile sonlanmıştır. 1990'lı yıllardaki araştırmalar, 18 yaşına ulaşmış çocukların %45'inin boşanmış ailelerin çocukları olduğunu göstermiştir. 1980-1990 yıllarında Norveç, Fransa, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerin boşanma oranları %40 civarında seyrettiği, bununla birlikte Rusya'da %5.3, Almanya'da %2.4, İsveç'te %2.4, Belçika ve İngiltere'de %2.6, Finlandiya %2.6, Hollanda'da %2.3, İtalya'da %0.7, Yunanistan'da ise %0.9 civarında olduğu ortaya konulmuştur (White vd.,1991:235-342).

Amerika'da boşama oranı, 1980'lerde en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Bu durum, gelişmiş ülkelerde uygulanan aile politikalarıyla ilişkili olarak açıklanmıştır. Avrupa'da da benzer bir

durum söz konusudur. Her iki evlilikten biri boşanma ile sonuçlanmaktadır. Belçika istatistik kurumunun açıkladığı verilere göre, her üç evlilikten ikisi boşanma ile bitmiştir. Buna göre, Batı'da boşanma oranı %70'lik düzeylere tırmanmıştır (EUROSTAT, 2001). Amerika'da 1987'de yapılan evliliklerin %50'si boşanma ile sonuçlanmıştır. Bununla birlikte 2 milyon çift, evli olmadıkları halde birlikte yaşamaktadırlar. Aynı yılda doğan çocukların %60'ı boşanmış anne-babaların çocuklarıdır (White, 1991:235-342;Gilbert, 1998:48-53).

Batı ülkelerinde ve sanayileşmiş ülkelerde boşanmalar sürekli artış göstermiştir. ABD'de 1900-1985 yılları arasında boşanma oranları % 700 artış kaydetmiştir. Özellikle ABD'de 1915 yılında her on evlilikten biri boşanma ile biterken, bu oran 1974'te her on evlilikten üçü olarak artmış, 1987 yılında yapılan evliliklerin yaklaşık yarısı yani % 50'si boşanma ile sonuçlanmıştır (Yörükoğlu, 1992: 14- 15). Günümüzde, California eyaletinde neredeyse on evlenmeye karşı dokuz boşanma olmaktadır. Buna göre her yıl, bir milyon aile dağılmaktadır. Bir Avrupa ülkesi olan Fransa'da da her dört evlilikten biri boşanma ile sonlanmaktadır. Bu oran ülkenin büyük şehirlerinde Amerika'da olduğu gibi % 50'yi bulmaktadır. İngiltere'de ise Batı Avrupa'nın en yüksek boşanma oranları görülmektedir. Son 20 yılda İngiltere'de boşanma oranları 4'e katlamıştır. Amerikan Alan Puttmacher Enstitüsünün, 2000'li yıllara ait verilerinde gelişmiş ülkelerdeki evliliklerin % 50'sinin boşanma ile sonuçlandığı görülmüştür (Özgüven, 2001: 308).

Batılı ülkelerin 2005 yılından 2010 yılında kadar olan süreçte boşanma oranlarını değerlendiren araştırmalar şu şekilde özetlenebilir.

The Worldwide Statistics'in sunduğu rapora göre, 2005-2010 yılları arasında dünyadaki diğer boşanma oranları şu şekildedir: Belarus %68, Rusya %65, İsviçre %64, Latvia %63, Ukrayna %63, Çek Cumhuriyeti %61, Belçika %56, Finlandiya %56, Litvanya %55, İngiltere %53, Moldova %52, Birleşik Devletler %49, Macaristan %46, Kanada %45, Norveç %43, Fransa %43, Almanya %41, Hollanda %41, İsveç %40 Kazakistan %39 (WSP, 2012).

US Divorce Statistics Report'un verilerine göre, Amerika'da boşanma oranı %50'dir ve neredeyse evliliklerin yarısı boşanma ile sonuçlanmaktadır. Uluslararası alanda yapılan boşanma araştırmalarında en yüksek oranlardan birinin Amerika'ya ait olduğu belirtilmiştir. Her 10 evlilikten 5'i boşanma ile bitmektedir. Ve bunu izleyen yıllarda eşlerin ikinci

evliliklerini yaptıkları gözlemlenmektedir. Gelir ve eğitim düzeyinin boşanma oranlarını etkilediği belirtilmiştir. Yüksek eğitim düzeyinde yer alan kişilerin daha iyi iş olanakları elde ettikleri ve yüksek bir gelire sahip oldukları, bunun da boşanmayı etkilediği varsayımı üzerinde durulduğu görülmektedir. Bununla birlikte, çocuk sahibi olan eşlerin çocuk sahibi olmayan eşlere göre daha düşük oranda boşanma eğilimi gösterdikleri belirtilmektedir (USDSR,2012).

Dünya Boşanma İstatistikleri Raporu'nun diğer ülkelere yönelik verilerine bakıldığında; İngiltere'de doğumların %19.2'sinin evlilik-dışı ilişkilerin sonucu olduğu, bu oranın İskandinav ülkelerinde daha yüksek olduğu belirtilmiştir. İlk evliliklerin Norveç'te %25.8'i, Danimarka'da %43'ü, İsveç'te %46.6'sı, Kanada'da %40'ı boşanma ile sonuçlanmıştır. 2005-2010 yılları arasındaki boşanma oranlarının önceki dönemlere göre ikiye katlandığı belirtilmiştir. Bu ülkelerdeki ailelerin %15'i tek ebeveynli ailelerden oluşmaktadır (WDSR,2011).

İngiltere'de boşanma oranı Batı Avrupa ortalamasının üzerindedir. Son 20 yılda dörde katlanmıştır. Almanya'da gerçekleştirilen evliliklerin %34'ü boşanma ile sonuçlanmaktadır. ABD Nüfus Bürosu'nun sunduğu rapora göre, 2.334.000 çift evli olmadıkları halde beraber yaşamaktadır. Bu rakam, bir yıl öncesine göre 130.000 fazladır. Evli olmadıkları halde birlikte yaşayan çiftlerin sayısının İsveç'te ABD'nin 4 katı şeklinde belirtilmiştir. ABD'de gençlerin %52'si 17 yaşına kadar cinsel ilişkiyi yaşamakta, tüm kadınların %80'i evlilik öncesi ilişki kurmaktadır. Buna göre, her yıl evlilik dışı 1.000.000 bebek doğmakta, bunun 400.000'nin hayatına kürtaj ve düşük ile son verilmektedir. Bununla birlikte evli erkeklerin %50-65'i ve evli kadınların %45-55'i eşlerini aldatmaktadır (WDSR, 2012).

Rusya'da ki evliliklerin %70'i ilk 10 yıl içinde sonlanmaktadır. Doğan çocukların en azından %20'si evlilik dışıdır. İngiltere'de 18-49 yaş grubunda yer alan kadınların 1/7'si evli olmadıkları halde başka erkeklerle yaşamaktadır. Her 8 çocuktan 1'i anne-babasından ayrı yaşamaktadır. Bu ülkede 6 bebekten 1'inin gayri meşru ilişki sonucunda doğmuş olduğu belirtilmiştir. Benzer sonuçlar Çin içinde geçerli görünmektedir. Gelişmiş ülkelere paralel olarak, hızla büyüyen Çin'de Batı'daki eğilimlere paralel olarak, boşanma oranının sürekli yükseldiği görülmektedir. Bu oranın günümüzde %70'e yükseldiği

görülmüştür. İsveç'te evlenmeye karşı talep düşük olmakla birlikte, evlenenler de taraflardan birinin isteği üzerine hemen boşanabilmektedir (WDSR, 2012).

Avrupa Topluluğu'nun Brüksel'deki İstatistik Bürosu EUROSTAT'ın araştırmasına göre topluluk ülkelerinde son 5 yılda evlilik dışı doğum oranları 3 kat artmıştır. Buna göre, her 1000 doğumdan 92'si evlilik dışıdır. Örneğin Amsterdam kentinde 1994'te binde 05.6 olan gayri meşru doğum oranı, 2010'da binde 22.4'e yükselmiştir. The US Department of Health and Human Service'in yaptığı araştırmaya göre, ABD'den her yıl 1.000.000 çocuk evinden kaçmaktadır. Buna sebep olarak da alkolik ebeveynlerin baskısı, ekonomik sorunlar, yoksulluk, zengin olma hayalleri, özgür yaşam özlemi ve ailelerin çocuklarına olan ilgi düzeylerinin oldukça düşük olması şeklinde belirtilmiştir. Bununla birlikte yapılan araştırmalara göre, evinden kaçan çocukların %57'si boşanmış ailelerin çocuklarıdır ve %16'sı babalarını hiç tanımadıkları belirtilmiştir (The US Department of Health and Human Service,2011).

Sonuç olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile boşanma oranları arasında bir paralellik olduğu söylenebilir. Refah artışıyla birlikte batılılaşma süreci ve batı değerlerinin yaygınlaşmaya başlaması, boşanma oranlarını etkilediği söylenebilir. Boşanma oranlarının düşük olduğu ülkelere bakıldığında, boşanmanın gerçekleşmemesi konusunda kültürel ve yasal düzenlemelerin etkisinden bahsetmek mümkündür. Geleneksel değerlerin etkisinin fazla olduğu ülkelerde boşanma oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Dini değerler, aile bağlarının korunmasına yönelik yaygın inanç, bireyci değerlerden ziyade toplulukçu değerlerin baskın olduğu toplumlarda boşanma konusunda daha mesafeli bir duruşun olduğunu görmek mümkündür. Bununla birlikte toplumun varlığını idame ettirmesi, toplumsal düzenin sağlanması ve toplumun uyumlu bir bütünlük arz etmesi konusunda aileye verilen önem boşanma oranlarının düşük olduğu toplumlarda gözlemlenmektedir. Aile, bu ülkelerde, toplumun düzen içinde var olması için önemli bir işlevi üstlenmiştir. Dolayısıyla geleneksel değerler, evliliklerin uzun süreli olması konusunda yönlendirici olmaktadır.

Bununla birlikte, 1980 sonrasında uygulanan neo-liberal ekonomik politikalar ve küreselleşme süreci, tüm ülkeleri bu ülkelerin kendi ekonomik ve toplumsal düzenlerini bu yeni ekonomik ve sosyo-kültürel değişimlere uyumlulaştırmaları yönündeki çabaları, boşanma oranlarını etkilemiştir. Özellikle boşanma oranlarının, 1980 ve sonrasındaki süreç

dikkate alındığında arttığı gözlemlenmiştir. Bu artış, gelişmiş ülkeler için refah artışıyla paralel bir şekilde aile yaşamında baskın olan bireyci değerlerin daha farklı bir noktaya gelmesiyle açıklanabileceği gibi, gelişmekte olan ülkelerde bu durum, söz konusu ekonomik değişimlere uyum sağlama çabaları içerisinde, gelenekselden moderne geçiş sürecinde yaşadıkları çelişki ve çatışmaların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte, boşanmayı kolaylaştıran yasaların yürürlüğe girmesi ya da boşanmayla ilgili yasalardaki reformlar boşanma oranlarındaki değişimi etkilemiştir. Toplumlar gelişme ve değişme çizgisinde ilerledikçe, aile yapısında da farklılıklar ortaya çıkmakta, anne-baba-çocuk ve eşler arasındaki ilişkiler de bu değişime uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Geleneksel değerlerin çözülmeye başladığı toplumlarda bireyci değerler daha baskın olmaya başlamıştır. Dolayısıyla evlilik daha az zorunlu bir süreç olarak algılanmaya başlamıştır.

3.2. Türkiye’de Boşanma Sorunu

Global düzlemdeki ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerden büyük ölçüde etkilenen Türkiye’de boşanma oranlarındaki değişim açısından batılı ülkelere benzer bir tablo görülmektedir. Türkiye’de boşanma oranları, gelişmiş ülkelere daha düşük olsa da sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda yaşanan dönüşüm dikkate alındığında, gelecekte boşanma oranlarının artacağı tahmin edilmektedir. Türkiye’de modernleşme ile başlayan toplumsal değişim süreciyle evlilikler, daha esnek kurallara bağlanmaya başlamıştır. Boşanma geçmişle karşılaştırıldığında günümüzde artık görece olarak bir tabu ya da dinsel değerler ya da gelenekler etkisiyle kısıtlanan bir durum olarak algılanmamaktadır. Evliliğin katı kurallar çerçevesinde algılanmaması, bireysel tercihlerin ön plana çıkmaya başlaması, evlenilecek kişinin seçiminde akrabaların etkisinin azalması ve kişisel tatmin düzeyinin temel bir ölçüt olarak görülmesi bireylerin evlilikten beklentilerinin farklılaşmasına neden olmuştur.

Türkiye’de geleneksel değerlerin çözülmeye başlamasıyla çocuğun varlığı, evlilikleri sürdürmek için yeterli olmamaktadır. Modern yaşam dinamikleri, psiko-sosyal doyumun belirleyici olduğu evlilikleri ön plana çıkarmıştır. Gelişmiş ülkelere sıklıkla gözlemlenen nikahsız birlikte yaşamalar, evlilik dışı çocuklar ve yeni yaşam tarzları da Türkiye’de son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte, toplumsal değişimin aile kurumu üzerindeki etkisini, Türkiye’de her kesimde aynı şekilde görüldüğünü söylemek de yanlış olacaktır. Türkiye’de belli kesimlerde modern yaşama özgü yeni durumların ortaya çıktığı görülse de feodal kültürün belli oranda varlığını sürdürdüğü bazı bölgelerde evlenme ve

boşanma olgularında geleneksel kuralların etkisinin hala devam ettiği görülmektedir (Aydın ve Baran, 2010:117-126).

Boşanma oranı açısından Türkiye (yıla göre boşanma oranı, binde 0.05) dünya ülkeleri arasında en alt sıralarda yer almakta ve bu oran henüz batılı ülkeler seviyesinin (yıla göre boşanma oranı, binde 4.7) çok gerisinde olmakla beraber; toplumdaki hızlı dönüşümün, tüm kurumları olduğu gibi aile kurumunu da etkileyeceği ve bu oranın gelecekte artış göstereceği açıktır (Özen, 1998:2). Tüm bu oranlara dayalı olarak, boşanmanın, çocuklar üzerinde ne gibi etkiler yaratabileceği, son yıllardaki araştırmalarda derinlemesine incelenmeye başlanmıştır

Türkiye’de boşanmanın analiz edildiği bir araştırmada 1989-1998 yılları arasında boşanma sayısı verileri bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Açıklayıcı değişkenlerden biri yaş, diğeri boşanmaların gerçekleştiği yıllardır. Boşanma sayıları on tane yaş grubu kategorisine göre sınıflandırılmıştır. Bu yaş grupları, 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59 ve 60 ve üzeri seklindedir. Yaş grubu değişkeniyle ilgili yapılan çalışmalar sonucunda 15-19 ve 20-24 yaş grupları arasındaki deneklerin yaşlarının küçük olmasına bağlı olarak ekonomik özgürlüklerinin olmayışı, bir mesleği olsa bile genç yaşta mesleğinde kariyer sahibi olamaması, tecrübesizlik ve aile ya da toplum tarafından yanlış yönlendirmeler sonucu çabuk boşanabilecekleri ve bu nedenle genel dağılımı bozabilecekleri düşüncesiyle dikkate alınmamıştır. Bu çalışmaya göre, yaş grubu ilerledikçe boşanma sayısının azaldığı sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni olarak, düzenli hayatın insan üzerinde alışkanlık yapması ve bunu bırakmak istememesi olarak belirtilmiştir. Bunun yanı sıra her geçen yıl az bir farkla da olsa daha çok boşandıkları sonucuna varılmıştır. Bunun sebebi ise gelişen teknoloji, hayat şartları ve ekonomik özgürlük ile insanların bir başka kişiyle yaşamaktan kaynaklanan sorunlara dayanamayıp, yalnız ve sorunsuz yaşamayı tercih etmeleri olarak belirtilmiştir (Yeşilyurt, 2005:90-91).

Eurostat’ın verilerine göre de, Türkiye’de boşanma oranlarının diğer ülkelere göre düşük olduğu görülmektedir. AB ülkelerinde kaba boşanma oranı binde 2.1 iken Türkiye’de 2007 yılında kaba boşanma oranının binde 1.3 ile dünyanın bir çok ülkesinden daha düşük olması dikkat çekicidir. Türkiye’de özellikle son on yıldaki oranlar, boşanmanın toplumumuz için sosyal problem olabilecek bir düzeyde seyrettiğini göstermektedir. 1990’lı yıllarda yavaş yavaş artış gösteren boşanma oranı 2000-2010 tarihleri arasında düzenli bir artış şekline

dönüşmüş ve toplumu tehdit eder hale gelmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2009; TÜİK, 2011). Boşanma oranı açısından Türkiye (yıla göre boşanma oranı, nide 0.05) dünya ülkeleri arasında en alt sıralarda yer almakta ve bu oran henüz batılı ülkeler seviyesinin (yıla göre boşanma oranı, binde 4.7) çok gerisinde olmakla beraber, toplumdaki hızlı dönüşümün, tüm kurumları olduğu gibi aile kurumunu da etkileyeceği ve bu oranın gelecekte artış göstereceği açıktır (Özen,1998:2). Bu durum Türkiye’de boşanma oranlarının AB ülkelerinde olduğundan düşük olmasının nedenini, geleneksel değerlerin bütünüyle çözülmemiş olmasıyla, sağlam aile değerleriyle, dini inançların etkili olmasıyla açıklanmıştır. Aile bağlarının sağlamlığı, Türkiye’de aile yapısını kuvvetlendirmiştir. Türk ailesi, geleneksel töre ve inançların etkisi altında bağlarını korurken, toplumun var olan düzeni içerisinde yürümesi görevini de üstlenmiştir. Türkiye’deki aile yapının temel özelliği, evlilik sürelerinin uzun ömürlü olmasıdır. Yapılan araştırmalarda evliliklerin %93’ü birinci evliliklerin, %4’ü ikinci evliliklerin devam ettiğini, geri kalan oranların ise üçüncü ve dördüncü evlilikleri içerdiğini göstermektedir (Evlenme İstatistikleri, 2000).

Türkiye’de 4 Ekim 1926’da yürürlüğe giren Medeni Kanun, eşlerin kayıtsız şartsız ayrılıkları ile sonuçlanan boşanmaları kabul etmektedir. Bununla birlikte yargıçlara, eşlerin boşanmadan önce belirli bir süre ayrı yaşamalarına karar verebilme yetkisi de verilmiştir. Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişimiyle birlikte sosyal yaşamında da meydana gelen değişimler, boşanma kanunu ve medeni kanunun yeniden gözden geçirilmesini zorunluluk haline getirmiştir. Bu amaçla 1988 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı Boşanma Kanunu, çiftlerin boşanmasına kolaylık sağlamıştır. 1998’de Ailenin Korunmasına yönelik çıkarılan 4320 sayılı Kanunla ailedeki bireyler yasal olarak korunma altına alınmış; 2001 yılında ise Medeni Kanun, gözden geçirilerek günün şartlarına uygun hale getirilmiştir. Ayrıca, 2003 yılında 4787 sayılı Kanunla Aile Mahkemeleri kurulmuştur. Buna göre, Aile Mahkemelerinde tek hakim görev yapacak, bunun yanı sıra sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagog bulunacaktır (Ailenin Korunması Kanunu, 1998; Medeni Kanun Değişikliği, 2001; Aile Mahkemeleri, 2003).

1988 yılından bu zamana kadar olan boşanma verilerine bakıldığında Türkiye’de boşanmaların arttığı görülmüştür. 1987 yılında boşanmak için mahkemeye başvuranların sayısının 60.140 iken 1988 yılında boşanmayı kolaylaştıran yasanın yürürlüğe girmesiyle

birlikte boşanmak için başvuranların sayısının 10 yıl içinde %187 oranında arttığı ve 141.322'ye ulaştığı görülmüştür (Aile Yıllığı, 1990).

Aile yıllığı raporuna göre boşanmaların %95'nin kent merkezlerinde gerçekleşmektedir. Bunun nedeni, evlilikler üzerinde geleneksel sosyal baskıların kırsal kesimlere göre merkezlerde daha zayıf olmasıdır. Geleneksel sosyal baskılar, bölgenin ya da ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumuna göre bölgeden bölgeye ve ilden ile farklılık göstermektedir. Örneğin Marmara Bölgesinde nüfusu bu illere yakın olmasına rağmen Bilecik'te aynı yıllarda meydana gelen en az boşanma sayısı 37, en fazla 96'dır. Benzer bir şekilde 1987-1997 yılları arasında Bitlis'te boşanma oranı 2-10 arasında değişmiştir. Aynı yıllarda Hakkari ilinde en az 1 en fazla 5 boşanma olayı gerçekleşmiştir (Boşanma İstatistikleri, 1996,1999;Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000).

Türkiye'de sanayileşmiş ve gelişmiş olan bölgelerde boşanma oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. 2000 yılında İstanbul'da 6546, Ankara'da 2217, İzmir'de 4406 boşanma gerçekleşirken Şırnak'ta 19 boşanma olayı gerçekleşmiştir (Boşanma İstatistikleri 2000). Bu sayılardan hareketle, ülkemizin batı bölgeleri doğu bölgelere, ekonominin geliştiği bölgeler gelişmemiş bölgelere, kentsel kesimler kırsal kesimlere göre boşanma oranının daha yüksek olduğu yerler olarak düşünülebilir. Türkiye'de boşanma sebepleri içerisinde eğitim düşüklüğü, kadının özgür olmaması, erkek egemenliğinin özellikle Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde çok etkin olması, aşırı derecede alkol kullanma, hakaretler, kapalı aile gelenekleri gibi unsurlar belirtilebilir (Aile Yıllığı 1990).

Türkiye'nin nüfusu 1930'dan 1990 yılına karar olan süre içerisindeki verilere bakıldığında yaklaşık 4 kat arttığı, boşanmaların da aynı süre içerisinde 12 kat arttığı görülmüştür. Bu artış 1992 yılında rakam olarak 27.133 olarak belirtilmiştir. Boşanan çiftlerin önemli bir kısmı çocuksuz ailelerden oluşurken daha sonra sırasıyla 1,2 ve 3 çocuklular gelmektedir. Bununla birlikte boşanma oranlarının, eşlerin eğitim düzeylerine, evlilik sürelerine ve yaşlarına göre farklılık gösterdiği belirtilmiştir. Boşanma nedenlerine bakıldığında şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanmaların daha yüksek orana sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kentleşme, gecekondulaşma, kadının iş yaşamında yer alması ve ekonomik bağımsızlığa kavuşması, geleneklerin aşınması, bireyci değerlerin yaygınlaşması ve özgür yaşama talepleri gibi nedenler sayılmaktadır (Aile Yıllığı,1990).

Arıkan'ın "Halkın Boşanmaya Karşı Tutumları" adlı araştırmasında, Türkiye'de boşanma oranının binde 1'den az olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte günümüze kadar gelinen süreçte önemli bir artışın ülke değerleri için riskli bir durum olabileceği vurgulanmıştır. Buna göre, 2007 yılında binde 1.34'e ulaştığı görülmüştür. 2001'de 91.994 çift boşanırken 2007 yılında 94.219 çift boşanmıştır (1996:21). İl bazında bakıldığında en yüksek boşanma oranı binde 2.39 ile İzmir iline aittir. Bu oran, İzmir'in boşanma oranlarında Batı Avrupa ülkelerindekine paralel değerler içinde olduğunu göstermektedir. En düşük boşanma oranı ise binde 0.11 ile Hakkari ve Siirt'e aittir. Bölgesel duruma bakıldığında en yüksek oran binde 1.85 ile Ege Bölgesine ait iken, binde 0.5 ortalamasındaki oranları ile Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinin boşanma oranlarının düşük olduğu görülmektedir (TÜİK, 2008). Bu verilere göre, boşanma oranlarının belli bölgelerde yoğunlaşmasının nedeni, toplumdaki değişimdir. Boşanmanın Türkiye'nin batısında daha yüksek ve doğusunda daha düşük olmasının nedeni, doğu bölgelerde aile kurumunun yapı ve işleyiş bakımında güçlü olması, geleneksel kuralların etkisiyle boşanmanın tabu olarak görülmesi, batı bölgelerinde ise bireyci değerlerin yaygınlaşması, kentleşme ve kentsel yaşam stratejileridir. Bununla birlikte, gelirin ve yaşam standartlarının farklılaşması, kadının ekonomik özgürlüğü boşanma oranlarındaki bölgesel farklılığı açıklamaktadır. Türkiye'de severek ya da flört ederek yapılan evliliklerde boşanma oranları, görücü usulüyle yapılan evliliklerden daha yüksektir (Doğan, 1998:28-36).

Tablo 1. Yıllara Göre Evlenme Oranları (2001-2009)

Tarih	Evlenme Sayısı
2001	544.322
2002	510.155
2003	565.468
2004	615.357
2005	641.241
2006	636.121
2007	638.311

2008	641.973
2009	591.742

Kaynak: TÜİK, 2011

Tablo 2. Türkiye’de Yıllara Göre Boşanma Oranları (2001-2010)

Tarih	Boşanan Aile Sayısı
2000	76.230 % 20’lik bir artış (2001’de)
2001	91.994
2002	95.323
2003	92.637
2004	91.022
2005	95.895
2006	93.489
2007	94.219
2008	99.663
2009	114.162 868.404 (son 4. çeyrekte % 6’lık artış (2010’da)
2010	116.369 984.773 (on yıldaki rakam, yaklaşık bir milyon)

Kaynak: TÜİK, 2011

Boşanma üzerine yapılmış araştırmalardan elde edilen verilerden şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Evliliğin ilk 2 ile 5 yılı arasında boşanma oranı daha fazladır (%35.8)
2. En fazla boşanma Ege Bölgesi’nde, sonra Marmara Bölgesi’nde gerçekleşmektedir.
3. Okuyan kesimde boşanma oranı, okumayanlardan daha fazladır. En çok boşananlar lise ve dengi okul mezunu olanlardır (%39.9).
4. En çok boşanma yaş ortalaması 26-35 yaşlarıdır (% 42,9)
5. Ekonomik krizlerin olduğu yıllar boşanma oranı daha fazladır. 2001 krizi ve 2008 kapitalist ekonomilerin krizinin olduğu dönemlerde boşanma oranlarının arttığı görülmüştür.
6. En çok boşanan şehir merkezleri büyükşehirlerdir (% 79).
7. Boşanan kadın oranı % 55, erkek oranı ise % 45’tir. Kadınlar erkeklerden daha çok boşanıyor.
8. Evli olunan dönemde boşanan kadınların büyük çoğunluğu çalışıyor (% 90,4).
9. Boşanma kararını ben verdim diyen kadınların oranı % 58, erkeklerin oranı %32’dir. Boşanma kararını ben verdim diyen kadınlar daha fazladır.

10. Tanıştırılarak ve bir süre flört ederek evlenenlerin boşanma oranı daha yüksektir (% 36,7).
  11. Boşananların büyük çoğunluğunun “çekirdek aile” olarak yaşadıkları gözlemlenmiştir (% 81,3).
  12. Dini ritüellere göre boşanma oranı % 26,2, dini ritüellere yer vermeyen boşanma oranı ise % 66,9’dur.
  13. Boşanma sonrası evlenenlerin oranı % 12,3, bekârların oranı % 87,7’dir.
  14. Boşandıktan sonra evlenen erkekler % 16, evlenen kadın oranı ise % 9’dur.
- (TÜİK, Mart 2011 Verileri; Araştırma Ekibi Boşanma Nedenleri Araştırması, 2009).

Türkiye’deki boşanma oranlarının yıllara, nedenlerine, evlilik sürelerine, çocuk sayısına, yaş gruplarına, cinsiyet ve öğrenim durumuna, bölgelere göre değerlendirilmesine yönelik yapılan araştırmalardan elde edilen veriler şu şekilde özetlenebilir:

Boşanma nedenleri açısından bakıldığında, yapılan araştırmalarda sadakatsizlik/evliliğe ihanetin en önemli boşanma nedenlerinden birisi olduğu görülmektedir. Buna göre, en önemli boşanma nedeninin ekonomik değil sadakatsizlik (% 24.5) olduğu belirtilmiştir. İkinci sırada, % 17.6 ile fiziki şiddet/dayak, üçüncü sırada % 17.4 ile eşler arası sevgisizlik ve dördüncü sırada % 17.3 ile aşırı alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar izlenmektedir. Kısacası aile, modern kentli yaşamın getirdiği olumsuzluklar ve erkeklerin kadınlara karşı kullandıkları şiddet nedeni ile çözülmektedir (Boşanma Nedenleri Araştırma Ekibi, 2009). Bunun yanı sıra, TÜİK’in verilerine göre, boşanma nedeni olarak ikinci ve üçüncü sırada terk ve zina yer almaktadır. Ancak, bu iki nedene bağlı boşanma oranlarında her yıl belli bir azalma olduğu görülmüştür. Bu üç nedenin dışındaki nedenler, çok dikkat çekici oranlarda değildir. Boşanma davalarının, genellikle şiddetli geçimsizlik sebebi ile açılmış olduğu görülmüştür. Şiddetli geçimsizliğin çok farklı sebepleri vardır. Eşlerin ekonomik zayıflığı veya bağımsızlığı da bu kategorinin içerisinde değerlendirilmiştir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2009;Boşanma İstatistikleri, 2009).

Ekonomik bağımsızlığa sahip eşlerden, iş hayatında kendisini daha çok hissettiren kadının, sosyal olarak çevresine karşı daha fazla sorumluluk taşıdıkları, dolayısıyla boşanmaya taraftar olmadıkları ve bu tür evliliklerde boşanma davalarının kadınlardan ziyade, erkekler tarafından açılmış olduğu vurgulanmıştır. Buna göre, ekonomik bağımsızlığa sahip kadınların değil,

erkeklerin ayrılma taraftarı olduğu belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, kadının çocuk sahibi olamaması, gelin-kaynana çatışması, annelerin erkek çocuklarını gelinlerinden kıskanmaları, evli çiftlerin ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan aynı düzeyde olmamaları gibi sebeplerin de boşanmaya neden olduğu belirtilmiştir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000;Boşanma İstatistikleri, 1998,2000).

Bununla birlikte köyden şehre göç; kentleşme problemi, sanayileşme ile birlikte geleneklerden uzaklaşma, işsizliğin getirdiği bunalımlar, büyük aile hayatından çekirdek aileye dönüş, bütün aile fertlerinin çalışması, kimi işyerlerindeki liberal davranışlar, denetimsiz medya yayınları, aile yapısına aykırı veya aile dışı ilişkilerin normal ilişkiler gibi sunulması, yasalarla boşanmanın kolaylaştırılması, evlilik dışı ilişkilerle doğan çocukların kimlik kazanmaları vb. etkiler, aile hayatındaki değerleri gittikçe zayıflatmış ve boşanma lehine gelişmelere zemin hazırlamıştır (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000;Boşanma İstatistikleri, 1998,2000;Yıldırım,2001:22-30).

Yıllara göre boşanma oranlarına bakıldığında, Türkiye’de kaba boşanma oranlarındaki rakamlara göre, 1987-2000 yılları arasında, 1988 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı Boşanma Kanunu’nun etkisiyle her yıl boşanma oranlarında artış gözlemlenmiştir. Adli sicil ve istatistik verilerine göre, 1992 yılından itibaren Türkiye’de boşanmak için mahkemelere başvuran çiftlerin sayısında artış olmuştur. Ancak mahkemeye başvuran her çiftin boşanmadığı veya yasal dayanakları yerine getiremedikleri için boşanamadıkları belirtilmiştir. Her yıl mahkemeye başvuran çiftlerin, ancak %30’a yakını boşanabilmektedirler (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000;Boşanma İstatistikleri, 1998,2000).

Evlilik sürelerine göre boşanma oranlarına bakıldığında; Türkiye’de boşanmaların yaklaşık yarısı, evliliğin ilk beş yılı içerisinde meydana gelmektedir (1997’de %50.24). Bu sebeple Türkiye’de ilk beş yıl, evlilik için kritik yıllar olarak ifade edilmektedir. Evliliğin üzerinden yıllar geçmesi, aile yapısını daha da sağlamlaştırmaktadır. Bunda, eşlerin zaman geçtikçe birbirlerini daha iyi anlama ve tanıma imkanı elde etmesinin ve evlilik konusunda daha fazla tecrübe sahibi olmasının etkili olduğu belirtilmiştir. 2000 yılı rakamlarına göre, ilk beş yıldaki boşanma oranı %44.8, 6-10 yıl içindeki boşanma oranı %21.7, 11-15 yılları arasındaki boşanma oranı %12.6, 16 ve daha fazla yıllardaki boşanma oranı ise, %20.6’dır. 16 yıl ve sonrasında meydana gelen boşanma oranlarının yüksekliği, bu dilimin fazlalığından kaynaklanmıştır. Buna göre, sosyal olarak ilk beş yıl, evlilik için eşlerin birbirlerini daha iyi

tanımları bakımından önemlidir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000;Boşanma İstatistikleri, 1998,2000).

Çocuk sayısı değişkeninde değerlendirildiğinde, Türkiye’de boşanmaları engelleyen önemli faktörlerden birinin, ailedeki çocuk ve çocuk sayısı olduğu gerçekliğinden yola çıkarak, çocuklu ailelerdeki boşanma oranı, çocuksuz ailelere göre daha düşük olduğu görülmektedir. 2000 yılı verilerine göre çocuksuz ailelerdeki boşanma oranı %43.85, bir çocuklu ailelerde %25.14, iki çocuklu ailelerde %18.61 iken, üç ve daha fazla çocuklu ailelerde boşanma oranının giderek düşmüştür. Buna göre, Türkiye’deki evliliklerde, çocuk sayısı arttıkça, buna bağlı olarak boşanma oranında azalmaların olduğu görülmüştür. Çocuk varlığı boşanmayı etkileyen önemli faktörlerden biri olmakla birlikte, genel olarak çok çocuklu ailelerin daha muhafazakar bir yapıya sahip olmaları ve aile geleneklerine bağlı bulunmaları ve dolayısıyla boşanma konusuna pek sıcak bakmamaları konusu da önemlidir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998, 2000). Boşanma öncesi ve sonrası süreçte, en önemli tartışmalar onların karşısında gerçekleşebilmektedir. Ve bu süreçten en zararlı çıkanlar da çocuklar olabilmektedir. Hatta terk edilebilmektedirler. Çocuklar, anne-babaları tarafından arada bırakılmaktadırlar. Ve onlardan iki taraftan birisine yönelik seçim yapmaları beklenmektedir. Bu ise çocukların psikolojisi açısından olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Geçmişte, çocuk faktörü boşanmanın gerçekleşmesinde bir engel olarak görülürken günümüzde bu etkenin çok fazla dikkate alınmadığı bir gerçektir. Hatta pek çok boşanmanın çocuklar henüz çok küçük yaşlardayken gerçekleşmektedir.

Yaş grupları bazında Türkiye’de boşanma olaylarının %60’ı 25-39 yaş grubu erkeklerde ve 20-34 yaş grubu kadınlarda meydana geldiği belirtilmiştir. Bu yaş grupları, ortalama olarak evliliğin ilk yıllarına, özellikle de ilk beş yılına aittir. Burada, genç kadın nüfusundaki yüksek boşanma oranının sebebi, ilk evliliklerde kadın yaşının erkek yaşına göre daha küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde boşanan çiftlerin çoğunda erkeğin yaşı kadının yaşından daha büyüktür (%75.47). Sonra sırasıyla yüzde 17.19 kadının daha yaşlı olduğu %7.34’lük bir oranın ise, kadın ve erkeğin aynı yaşlarda olduğu görülmüştür. 2000 yılı rakamlarına göre, 15-19 yaş grubunda erkeklerde boşanma oranı %0. 6, kadınlarda %4.2; 20-24 yaş grubu erkeklerde boşanma oranı %8.1 iken, kadınlarda %18.3’tür. Oysa ki, 35-39 yaş grubunda erkeklerde boşanma oranı %17.5, kadınlarda ise %13.7’dir. 30-34 yaş grubundan

itibaren erkeklerde boşanma oranları yükselirken, kadınlarda boşanma oranları düşmektedir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000;Boşanma İstatistikleri, 1998, 2000).

Cinsiyet ve öğrenim durumu açısından bakıldığında Türkiye genelinde ilkökul mezunu olan bireylerin boşanma oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun temel sebeplerinden birisi, evliliklerin bu öğrenim grubunda sayısal olarak yığılmış olmasıdır. Öğrenim durumuyla ilgili boşanmaların seyrine bakıldığı zaman, eğitim durumu yükseldikçe boşanma oranının düşüklüğü gözlemlenmektedir. Boşanmaların öğrenim seviyesine göre azalma gösteren bir eğilim içerisine girdiği görülmekle birlikte, bu noktada cinsiyete göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar erkeklerde eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma oranında artış, kadınlarda eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma oranında azalma şeklindedir. 2000 yılı rakamlarına göre, üniversite ve yüksekokul mezunu evlilerin boşanma oranları erkeklerde %5.9 iken, kadınlarda %3.7'dir. Bu rakamlar lise mezunları için erkeklerde %34.2, kadınlarda %28.9; ortaokul mezunlarında erkeklerde %23, kadınlarda %23.5'tir. İlkokul mezunları arasındaki evliliklerde de erkeklerin %33.4'dü, kadınların da %37.9'u boşanmaktadır. Bir okul mezunu olmayan okur yazarlar arasındaki oran erkeklerde %2.5, kadınlarda %3.5; okuma yazma bilmeyenler arasındaki boşanma oranları ise, erkekler için %0.7, kadınlar için %2.1'dir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998,2000).

Bölgelere göre değerlendirme yapıldığında, Marmara, Ege ve İç Anadolu Bölgesi'nin boşanma oranları Türkiye ortalamasının üzerindedir. Nüfus yoğunluğu itibariyle Marmara Bölgesi fazla olmasına rağmen, boşanma oranı Ege Bölgesinde daha yüksektir (0.91). Ege Bölgesi ile Marmara Bölgesi arasında ortaya çıkan boşanma farkının nedenleri, Marmara Bölgesi'ne, kırsal kesimden; özellikle de Doğu, Güneydoğu, Karadeniz Bölgeleri'nden yoğun göç olması, göç eden insanların resmi nikah yerine dini nikahı tercih etmeleri ve bu tür evlilik çözümlerinin istatistiklere yansıtılmamış olması olarak düşünülebilir. Sanayileşme ve ekonomik gelişmişliğin, boşanma ile doğrudan ilişkilendirilmesi ise, tartışılabilir noktalarından bir diğeridir. Bununla beraber İstanbul, İzmir, Bursa ve Kocaeli gibi metropollerini barındıran, Türkiye'nin en gelişmiş bölgeleri Marmara ve Ege'nin, binde 66 ile en yüksek boşanma ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi az gelişmiş bölgelerde ise ortalama boşanma oranı, binde 16.5 ile en düşük olarak gerçekleşmiştir (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000; Boşanma İstatistikleri, 1998,2000; Yıldırım,2004). Bunun yanı sıra Kuzey Doğu Anadolu bölgesinde %21,2, Akdeniz

bölgesinde %15,9, Doğu Karadeniz bölgesinde %13,6 olarak boşanma oranları belirtilmiştir (DİE,2004). DİE'nin 1994 yılına ait verilerine bakıldığında İstanbul'da 5.115, İzmir'de, 3.028, Ankara'da 1.947, Konya'da 1.202, Antalya'da 853 olarak belirtilmiştir (DİE, 1994:111).

Yine DİE'nin 2005 yılı verilerine göre, Kuzey Doğu Anadolu Bölgesinde Kars, Ardahan ve Bayburt'ta göçler sebebiyle nüfus hızla azalmakta olduğu için bu bölgedeki evlenmelerin düşmesinin yanı sıra boşanmaların da azalması gerektirirken, geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında böyle bir sonuç ortaya çıkmamıştır. Bu olumsuz gelişmenin etkilemediği tek bölge (Zonguldak, Karabük, Bartın, Kastamonu, Çankırı, Sinop, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya'dan oluşan) Batı Karadeniz olmuştur. Bu bölgede boşanmalar azalmış, evlenmeler de artmıştır (DİE, 2005).

TÜİK'in 2010 yılı 2. dönem evlenme ve boşanma istatistiklerine göre, geçen yıla göre evlilikler %0.5 artarken boşanmalardaki artışın %5.7'yi bulduğu belirtilmiştir. Boşanmaların %40'ı ilk 5 yıl içerisinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında 161 bin 631 çift evlenmiştir. Evlenme sayısındaki artış yaklaşık 3.8 ile İstanbul ve Batı Marmara Bölgelerinde gözlenirken, en büyük düşüş %5.1 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde görülmüştür. 2010 yılının Nisan, Mayıs, Haziran döneminde ilk kez evlenen çiftler arasında ortalama yaş farkı 3.3 olarak hesaplanmıştır. Ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 26.6, kadınlar için 23.3'tür. en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 27.5, kadınlarda 24.5 ile İstanbul'da görülmüştür. En düşük ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 25.4, kadınlarda ise 21.8 ile Orta Anadolu Bölgesi olmuştur (TÜİK, 2010).

2010 yılının 2. döneminde 32 bin 743 çift boşanmıştır. Bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %5.7'lik artış görülmüştür. 2009'un aynı döneminde 30 bin 982 çift boşanmıştır. Boşanma sayısındaki en fazla artış %10.6 ile Doğu Marmara Bölgesi'nde gözlenmiştir. Aynı dönemde boşanma sayısında en büyük düşüş %9.8 ile Ortadoğu Anadolu Bölgesinde gerçekleşmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde meydana gelen boşanmaların %39.7'si evliliğin ilk 5 yılı içinde, %24.3'ü ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde görülmüştür (TÜİK, 2010).

Tablo 3.

2009-2010 yıllarında istatistiki bölge birimleri sınıflamasına (İBBS) göre, evlenme ve boşanma sayıları şöyledir:

İBBS (1. Düzey)	Boşanma		Evlenme	
	2009	2010	2009	2010
-----	-----	-----	-----	-----
Türkiye	29.372	30.773	107.524	96.841
İstanbul	6.373	6.448	16.414	15.958
Batı Marmara	1.376	1.471	3.309	3.060
Ege	5.412	5.899	11.652	11.374
Doğu Marmara	2.615	2.960	7.300	7.187
Batı Anadolu	3.476	3.696	6.979	6.929
Akdeniz	4.167	4.388	16.863	14.176
Orta Anadolu	1.648	1.616	5.189	4.773
Batı Karadeniz	1.677	1.583	4.835	4.907
Doğu Karadeniz	574	602	2.884	2.491
Kuzeydoğu And.	319	346	5.269	4.151
Ortadoğu And.	562	555	7.407	6.790
Güneydoğu And.	1.173	1.209	19.423	15.045

2010 yılının 1. döneminde evlilik süresine göre boşanmalar şöyle:

Evlilik Süresi (yıl)	Sayı	Yüzde
-----	-----	-----
Toplam	30.773	100,0
1 yıldan az	1.054	3,4
1-5	11.372	37,0
6-10	6.283	20,4
11-15	4.488	14,6
16	7.488	24,3
Bilinmeyen	88	0,3

Sonuç olarak, Türkiye’de boşanma oranlarındaki artışın farklı sebepleri bulunduğu görülmektedir. Örneğin, eğitim yoluyla aile hakkında daha ileri derecede bilgi sahibi olma, geleneksel görücü usulünün yerine çiftlerin uzun süre birbirlerini tanıma olanakları, evlilik yaşlarının geç olması dolayısıyla duygusal yaklaşım yanında mantık yaklaşımlarının daha etkili olması, düzenli bir gelire sahip olarak ekonomik sıkıntının az yaşanması şeklinde sıralanabilir (Yıldırım, 2004: 22). Türkiye’de boşanmaların hem zengin olanlar arasında hem de yoksul kesimler arasında görülmektedir. Ruhsal sorunlar, maddi çıkar için evlenme, eşlerin

kötü alışkanlıkları, yaş farkı, eğitim düzeyinin farklı oluşu, çocuksuzluk, erkeğin çok eşlilik anlayışından yana bir yaşam tarzına sahip olması, namus anlayışlarının farklı olması, evliliğin sorumluluklarını kavramadan evlenme, son yıllarda kitle iletişim araçlarının aile değerlerini çözücü nitelikte yayımlar yapması, toplumun bakış açısının değişmesi, faydacı, çıkarıcı ve bireyci anlayışların yaygınlaşması, uyumsuz ve geçimsiz ailelerde yetişmiş olmak, gibi pek çok faktörün boşanmaya neden olduğu vurgulanmıştır (Keskin,2007:24-29;Arabalı,2006:34-39,Çakır,2011:274-282).

BÖLÜM 4. BOŞANMANIN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

4.1. Boşanmanın Nedenleri

Boşanma, bireylerin yasal haklarıdır. Fakat bu hakkın işletilmesi kolay bir şekilde gerçekleşmemektedir. Evlilik yasal prosedür içinde gerçekleşen bir sözleşme olarak değerlendirildiğinde bu sözleşmenin sona ermesi de belli yasal prosedürler içinde gerçekleşmektedir.

Evlilik sürecinin sona ermesine karar veren son kişi yargıçtır. Boşanmanın gerçekleşmesi için yasal düzlemde tanımlanmış nedenlerin söz konusu olması gerekmektedir. Yasal düzlemde tanımlanan bu nedenler genel ve özel nedenler olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Genel boşanma nedenleri, en yaygın boşanma nedeni olan geçimsizliktir. Özel boşanma nedenleri ise, zina, kast, kötü muamele, cürüm ve haysiyetsizlik, terk, akıl hastalığı vb. gibi nedenlerdir. Aileler boşanma aşamasında yasalar çerçevesinde belirlenmiş olan bu boşanma nedenlerini belirtmek durumundadır (Ayan, 2007:1-10; Başpınar,2008:12-21).

Lloyd ve Zick, boşanma nedenlerini evliliğin devamında etkisi olan çekimleri olumlu ve olumsuz çekimler olarak ikiye ayırmışlardır. Eşler, tüm bu olumlu ve olumsuz çekimleri evlilik dışındaki olanakları ve engelleri göz önüne alarak evliliklerini değerlendirme yoluna gitmektedir. Bu şekilde boşanma sürecinin bu etkenlere göre şekillendiğini öne sürmüşlerdir. (1986:98). Lloyd ve Zick'in boşanmaya yönelik ileri sürdükleri olumlu ve olumsuz çekimleri şu şekilde özetleyebiliriz,

1. Olumlu Çekimler: Dostluk, arkadaşlık, iletişim, mali güvence, duygusal ve cinsel uyum, uzun vadeli yatırım, sosyal onay, sağlık, çocuk, dinsel inançlar,
2. Olumsuz Çekimler: Evliliğin sürdürülmesinin maliyeti, çatışan yaşam stili, sadakatsizlik, beklentilerdeki değişimler, sağlık problemleri, cinsel problemler, amaçların gerçekleşmemesi, dış kırıklığı, eşitlikçi olmayan aile yapısı, düşük etkileşim düzeyi,
3. Alternatifler: Boşanmanın yararı, daha fazla ödül getiren bir yaşam tarzı beklentisi, yeni eş imkanı, bağımsızlık, kendine yetme,
4. Engeller: Boşanmanın maliyeti, dinsel tehditler, olası gelir kaybı, çocuk üzerindeki etkileri, serveti bölmeme arzusu, evliliğe yapılan yatırımlar. Bu ayrımına göre, evlilik içinde kalmanın

yararları, boşanmanın yararlarından daha fazla olduğunda evlilik sürmekte, boşanmanın net yararı, evlilik içinde kalmanın yararından daha fazla olduğunda boşanma gerçekleşmektedir (1986:98).

Hukuksal açıdan bakıldığında boşanmanın sebepleri, özel-genel boşanma sebepleri ve nispi-mutlak boşanma sebepleri olarak ele alınmıştır. Örneğin, Medeni Kanun'a göre, boşanma sebepleri zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz yaşam sürme, terk, akıl hastalığı ve evlilik birliğinin sarsılması şeklinde belirtilmiştir. Medeni Kanun'da boşanma sebepleri sınırlı sayı ile düzenlenmiştir. Bu nedenle kanunda belirtilenler dışında bir sebebe dayanılarak boşanma davası açılması söz konusu olmaktadır (Ersoy, 2010:17-20).

Boşanma nedenleri üzerine yapılan araştırmalara göre, geçimsizliğin % 75 oranında başta geldiği görülmektedir. Evi terk etme ve aldatma, diğer nedenler arasındadır (Yörükoğlu, 1997:103-108). Ancak, sürekli geçimsizlik ya da daha ağır nedenler her zaman evliliği yıkmamaktadır. Ağır ruhsal dengesizliklere, çok kötü davranışlara, evlilik dışı ilişkilere karşın sürüp giden nice evlilik bulunmaktadır. Eşlerden birinin ya da ikisinin mutsuzluğu pahasına sürdürülen evliliklerin oranı oldukça fazladır. Birçok mutlu görünen evliliklerin de yüzeysel nedenlerden dolayı, kısa sürede boşanmayla bittikleri görülmektedir (Balaman, 1984:183-192). Evlilikte karşılıklı beklentiler söz konusudur. Sürekli olarak boşa çıkan beklentiler başarısız kalan yaklaşma çabaları, duygusal bağı sarsmaktadır. Böylece evlilik, duygusal alışverişin dengesiz olduğu bir ortama dönüşmekte ve boşanma kaçınılmaz bir hal almaktadır. Eşlerden birinin umudunu kesmemesinden yalnız başına yaşamını sürdürmek istememesinden ve çocukların sorumluluğundan dolayı evlilik sürebilmekte fakat eşler duygusal olarak birbirlerinden ayrılmış olmaktadır (Keskin, 2007:11-12; Ersoy,2010:3-5). Genel olarak boşanmaya neden olan faktörler şu şekilde özetlenebilir.

4.1.1. İletişim Çatışmaları

Evlilikte uyum, evliliğin yapılmasında beklenen ve istenen bir durumdur. Ancak çeşitli sorunlar ve zorluklar bu uyumu bozabilmektedir. Bu sorun ve zorlukların çözülmesi için de eşlerin birbirleri ile iletişim kurmaları gerekmektedir. Sağlıklı iletişim ve problem çözme becerisi kazanılmadığı ailelerde, bir sorunu çözmek için girişilen etkileşim kısa sürede çatışmaya dönüşebilir (Yıldırım, 2001:107-108). Çatışmalar aile yapısını kökünden sarsacak

duruma geldiğinde çoğu kez boşanma kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Burada dikkat çeken bir kavram “eşler arası çatışma”dır. Eşler arası çatışma, “evli çiftler arasında uyuşmazlık, uyumsuzluk ve çocuk yetiştirme konusunda görüş birliğinin olamaması” olarak açıklanmaktadır (Güneş, 2007:21-27; Sönmez, 2001:24). Bununla birlikte iletişimsizlik, empati eksikliği, kültürel farklılıklar, düşük eğitim düzeyi de çatışmalara neden olabilmektedir. Ailenin işlevlerini yerine getirebilmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için bu çatışmalarla baş edebilmesi gerekmektedir. Eğer eşler bu çatışmaların artmasıyla, birlikte çözüm yolları geliştiremiyorsa aile birliği bozulmaktadır. Eşler arasında olduğu kadar eşlerin aileleri ve akrabalar arasında yaşanan iletişim çatışmaları da evliliği olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkemizde bu tarz tartışmalarda sıklıklar yaşandığı bilinmektedir. Eşlerin kök aileleri ile yaşadıkları çatışmaların asıl nedeni, eşlerin kendi aile düzenlerine sınır çizmemiş olmasıdır. Böyle bir sorunu batılı literatürde bulmak çok güçtür. Eşinin ailesi ile sorun yaşayan kadınlar eşlerinden bu durumun acısını farklı ve dolaylı yollarla (yataкта isteksizlik, önemsiz konulara öfkelenme gibi) çıkarmaya çalışmaktadırlar (Gökçan, 2005:56-60).

4.1.2. Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet yalnızca ülkemizde değil, tüm dünyada önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın her yerinde aile içi şiddet genellikle özel hayatın mahremiyet alanında görülen son derece hassas bir konudur. Aile içi şiddet aile üyelerinden biri tarafından aynı ailedeki diğer üyenin yaşamını, fizik veya psikolojik bütünlüğü veya bağımsızlığını tehlikeye sokan, kişilik veya kişilik gelişimine ciddi boyutlarda zarar veren eylemdir. (Arıkan, 1987: 75) Aile içi şiddet, sadece eşlerin birbirlerine bilinçli ve fiziki olarak zarar vermeleri değil aynı zamanda sözlü ve psikolojik baskı şeklinde de zarar vermeleri şeklindedir (Gülseren, 2005: 86).

Kadınlar, ailede fiziksel ve sembolik şiddete sıklıkla maruz kalmaktadır. Kadına yönelik bu şiddetin temel amacı, kadının korkuya veya baskıya dayalı olarak kontrol altına alınmasıdır (Aktaş, 1997: 44). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin 1998-2000 yılları arasında yaptığı bir araştırmada aile içi şiddete maruz kalanların % 89'unu kadınların oluşturduğu saptanmıştır. Aile içi şiddete maruz kalanların yaş dilimlerinin 19 ile 45 arasında olduğu ve 19-25 yaş dilimi arasındaki kadınların daha fazla şiddete maruz kaldığı belirlenmiştir. Benzer bir şekilde, Amerika Birleşik Devletlerinde yapılmış olan bir araştırmada, bir yıl içinde her sekiz çiftten birinde

erkeğin kadına şiddet uyguladığı ortaya konulmuştur. Aynı araştırmada bir yıllık süre içerisinde iki milyon kadının şiddete maruz kaldığı ortaya konulmuştur (Ünver, 2003: 5). Uygulanan şiddetinde fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik olmak üzere farklı türden olduğu belirtilmiştir (Aktaş, 1997: 5-6). Arıkan'ın boşanmış kadınlar üzerinde yapmış olduğu bir araştırmasında, kadınların % 53,4'ünün boşanma sebebi fiziksel şiddet olarak bulunmuştur. Ancak şiddete uğrayan kadınların oranı ile şiddet nedeniyle boşanan kadınların oranı arasında farklılıklar bulunmaktadır (1987: 75-87).

Ülkemizde geleneksel aile yapısının hakim olduğu evliliklerde şiddete uğrayan pek çok kadın, istemediği halde evliliğini devam ettirmek zorunda kalmaktadır. Bunun nedenleri ise, toplumsal değer sisteminin bazı öğeleri, toplum kaynakları ile ilgili bazı yetersizlikler ve darboğazlar, şiddete uğrayan kadının psikolojik durumudur. Toplumsal değer sisteminin bazı özellikleri, geleneksel kadınlık rolü, evin ve evliliğin mahremiyeti, çocuğun iki ebeveynli büyümesi gerektiği düşüncesi ve kadının kendini suçlamasının yanı sıra psikolojik durum olarak da korku, suçluluk, utanma, izole olma, çaresizlik duygularının içselleşmesi bu durumun nedenleri olarak görülmektedir (Aktaş, 1997: 44-50).

Aile içinde eşler arasında ve anne-baba ile çocuklar arasında her yönden yapıcı, geliştirici bir diyalogun gerçekleşmemesi günümüzde önemli sorun olarak görülebilir. Aile içi ilişkilerde ortaya çıkan anlaşmazlıklar, kavgalar, baskı ve şiddet, aile bireylerinin kişisel güvenliklerini, kişi haklarını olumsuz etkilemektedir. Duygusal, fiziksel, cinsel, ekonomik istismar olayları hukuki açıdan birer dava konusuna dönüşmektedir (Cılga, 2002: 53-60). Bu durum, eşlerin eğitim düzeyleriyle büyük ölçüde ilişkilidir. Eğitim düzeyinin yüksek olduğu ailelerde, eşler ve çocuklar arasında çıkan anlaşmazlıkların çözümünde farklı stratejiler geliştirebilme konusunda daha başarılı olunduğu görülmektedir. Eşler arasındaki eğitim farkı, çatışmaların içeriğini ve boyutlarını etkilemektedir. Fakat, aile içi şiddet bağlamında değerlendirildiğinde eğitim düzeyinin şiddet uygulama ya da şiddete maruz kalma konusunda görece olarak belirleyici olmadığını da belirtmek gerekir. Nitekim, günümüzde eğitim düzeyinin yüksek olduğu ailelerde de şiddet görülmektedir. Hatta eğitim düzeyi yüksek olan kadınların da şiddete maruz kaldıkları bilinmektedir. Bunun nedeni ise ataerkil değerlerle açıklanabilir. Özellikle ülkemizde geleneksel ataerkil değerlerdeki değişim, modern yaşam dinamikleri içinde paralel bir çizgide değişim göstermemektedir. Modern yaşam koşullarına uygun yaşayan pek çok ailede geleneksel davranış kalıplarına göre hareket edilmesi durumuna da

sıklıkla rastlanmaktadır. Dolayısıyla aile içi şiddet olgusunu tek boyutlu olarak değerlendirmemek gerekmektedir.

Türkiye’de aile içi şiddetle mücadeleye yönelik hukuki önlemlerin yetersiz olduğu görülmektedir. Bu konuda hukukçuların, uzmanların ve toplumun büyük bir kesiminin ısrarlı talepleri göz ardı edilmiştir (Erman, 2003: 89). Fakat, AB’ye girme sürecinde hukuki alanda yapılması öngörülen reformlarda aile içi şiddete yönelik önlemlere geniş yer verilmektedir. Türkiye AB’nin bu politikasına uyum sağlayabilmek için aile içi şiddete yönelik uygulamalarda reform yapma konusunda biraz da istekli davrandığı görülmektedir. Bu durum değişmeye başlamış ve Avrupa hukukuna uyum süreci çerçevesinde, tek amacı aile içi şiddetle mücadele olan, zayıf bireyi koruyan ve geleneksel yapıları zorlayan bazı yasalar parlamentodan geçmiştir. 14 Ocak 1998 tarihli ve 4320 sayılı “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” ve sonraki düzenlemeler, bu amaca yönelik büyük bir gelişme anlamına gelmektedir

4.1.3. Cinsel Sorunlar

Evlilik ile yeni yaşamda değişen bir şey de düzenli bir cinsel yaşamın başlamasıdır. Özellikle toplumumuzda insanların büyük bir çoğunluğu ilk cinsel deneyimlerini eşleri ile birlikte yaşamaktadırlar. Dolayısıyla tecrübesiz iki insanın bir araya gelmesi, özellikle de cinsel konulardaki bilgilerin yetersizliği nedeniyle yeni evli çiftler bazı cinsel sorunlar yaşamaktadır. En sık olarak evliliğin ilk günü eşler, cinsel birleşmeyi başaramama duygusu yaşamaktadırlar. Bunun temel nedeni ise geleneksel kalıplardır (Özgüven, 2001:22; Cindoğlu, 2008:97). Ülkemizde cinsel sorunlara dayalı çatışmalar, daha çok kadına yüklenmektedir. Batı ülkelerinde ilk cinsel deneyim daha erken yaşlarda yaşanırken ülkemizde bu konuda özellikle kadınlara yönelik geleneksel cinsiyetçi bakış açısının etkisiyle kadınlar ancak evlendiklerinde bu deneyimi yaşayabilmektedir. Erkekler ise kadınlara göre görece olarak daha özgür bırakılmıştır. Bununla birlikte, evlilikte çocuğun olmamasına neden olan biyolojik faktörler de büyük ölçüde kadına yüklenmiştir. Erkekler, çocuğun olmamasının, kendi biyolojik rahatsızlıklarından kaynaklandığını kabullenme konusunda daha tepkisel yaklaştıkları da görülmektedir. Dolayısıyla, bu ve benzeri cinsel sorunlar, eşler arasında boşanmaya kadar giden bir sürece kaynaklık etmektedir. Bunun yanı sıra, eşlerin cinsel alandaki yetersizlikleri zemininde yaşadıkları çatışmalar, eşleri evlilik dışı cinsel ilişkilere yöneltmektedir. Buna bağlı olarak aldatma ve zina gibi olumsuz durumlar ortaya çıkmaktadır.

DİE'nin 2000 yılı verilerine göre, cinsel kaynaklı zina sebebiyle kesinleşmiş boşanma oranı % 0,38'dir. Bu veriler incelendiğinde cinsel sorunlar nedeni ile boşamanın çok az olduğunu görmekteyiz. Toplumumuzda eşler arasındaki cinselliğin, aile içi ya da mahrem konular olarak görülmesi, buna bağlı olarak cinsel sorunların dışarı yansıtılmaması, bu oranın düşük olmasının bir nedeni olarak düşünülebilir. Eşlerin cinselliğe yönelik farklı yaklaşımlar sergilemeleri de önemli bir unsurdur. Eşlerin cinsellikten beklentilerinin farklı olması ve farklı cinsel birleşmeyi tercih etmeleri eşlerin çatışma yaşamalarına neden olabilmektedir. Cinsel sorunlar evlilik birliğinin sonlanmasına kadar gidebilmektedir (DİE,2000). Abalı yaptığı bir çalışmada, boşanmak için başvuran kadınların eşleriyle olan cinsel yaşamlarını boşanma nedeni olarak görme durumlarını belirlemeyi amaçladığı çalışması sonucunda boşanmak için başvuran kadınların eşleriyle olan cinselliklerinin çoğunlukla kötü olduğu sonucuna ulaşmış ve bu durumun kayıtlara yansımamakla birlikte boşanmayı başlatan önemli faktörlerden biri olduğunu saptamıştır (2006:75-77).

4.1.4. Alkol, Madde Kullanımı ve Kumar Alışkanlıkları

Evlilik sorunlarında diğer önemli bir neden eşlerden birinin özellikle erkeğin madde kullanımınıdır. Bu durumda kadın mağdur duruma düşmekte ve evlilikte sorunlar silsilesi oluşturmaktadır. Ancak kronik bir madde yatkınlığı olmasa bile eşlerden birinin madde kullanımına yönelmesi de yine evlilik içi bir sorun olabilmektedir (Yargıç, 2007:134).

Bireylerin madde bağımlılığı nedeni ile aile içi rol ve sorumluluklarını yerine getirememesi, alkol ve madde kullanımı sonrası bireyin otokontrolünü yitirerek şiddete yönelmesi, eşler arasında çatışmalara, gerilimlere yol açabilmektedir. Alkol, madde kullanımı ve kumar alışkanlıklarının nedeni, kişilerin birbirlerinden beklentilerini karşılayamaması ve ekonomik sorunlardır. Alkol bağımlılarının ev-aile çevreleri ile ilgili yapılmış çalışmalarda, bu ailelerde şiddet, işsizlik, kaos ve boşanma gibi durumlarda artış olduğunu göstermektedir. Bu ailelerde alkol ve madde kullanımına bağlı olarak görevlerin yerine getirilmemesi, daha çok çatışmaya yol açmakta, evlilik sorunları, mutsuzluk, yetersiz ebeveynlik, tutarsız disiplin gibi sonuçları da beraberinde getirmektedir (Köseoğlu, 2006:77). Alkolizmin yol açtığı, depresyon ya da kişisel bozuklukların yol açtığı psikolojik sorunlar, eşlerden birinin, diğerine karşı tahammülüne risk oluşturabilmekte ve eşler arasındaki ilişkiyi bozarak boşanmayı arttırıcı bir etken olarak ortaya çıkabilmektedir. Sonuç olarak evliliğin bozulması, eşlerin evliliğin yarar

ve zararlarını, evlilik dışındaki olanaklara ilişkin dikkatli bir irdelemenin yapılması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Belsky, 1990:133-156).

4.1.5. Ekonomik Sorunlar

Ülkemizde özellikle evlilik sorunlarının başında ekonomik sorunlar gelmektedir. Halkın ekonomik güçlükleri yoğun olarak hissetmesi, artan işsizlik, ekonomik bir takım güçlükler evlilikleri ciddi risk altına sokmaktadır (Aile Raporu, 2001: 37).

Ekonomik olarak zayıf olan ailelerde sorun çıkma ya da sorun yaratma olasılığı ekonomik yönden güçlü bir evliliğe göre daha fazladır. Maddi sorun yaşayan çiftler bir savunma mekanizması olarak saldırganlıklarını birbirlerine yöneltmektedirler. Böylece eşler arasında gerginlik, sürekli birbirlerine karşı güvensizlik ve suçlamalar söz konusu olabilmektedir. Bu da evlilik birliğinin sarsılmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda ekonomik yeterliliğin evlilik uyumunu etkilediği bulunmuştur. Şener ve Terzioğlu'nun evlilik uyumuna dair yapmış olduğu bir araştırmaya göre aylık 1000 TL ve üzeri gelire sahip olan ailelerde en yüksek evlilik uyumu, en düşük evlilik uyumu da geliri en düşük olan yani 0- 250 TL gelire sahip olan ailelerde tespit edilmiştir (2002: 81).

4.1.6. Boşanmaya Neden Olan Diğer Faktörler

Boşanma, statü kaybına, umutsuzluk ve üzüntüye neden olurken, eşler için yeni olanaklar da sunabilmektedir. Diğer yandan evlilik dışındaki koşullar daha iyi olmadığı sürece evlilikler sona ermemektedir. Çiftler sadece mutsuz oldukları için boşanmamakta veya sadece çevrenin baskısı boşanmasına engel olmamaktadır. Eşler, boşanmaya karar vermeden önce, evlilik dışındaki koşulların çekici olup olmadığına da karar vermektedir. Evliliğe alternatif olan durumlar, yalnızca bir erkek veya bir kadın değildir. Bazen yalnız yaşamak, bağımsız olmak da evliliğe tercih edilen durumlar olabilmektedir (Demircioğlu, 2000:58-70).

Kadının bağımsız sosyal ve ekonomik statüsü, boşanma için önemli bir faktör olabilmektedir. Araştırmalara göre, çalışan kadın evlilik içinde istismar edildiğini hissettiğinde ve evlilik dışında maddi olarak geçinebildiğini düşündüğünde evliliğini sona erdirmektedir. Araştırmalar üst gelir gruplarında bulunan kadınlar için, evlilik dışındaki olanakların maddi olarak çekici olmadığını göstermektedir. Alt gelir grubunda yer alan kadınlar, boşanmadan daha çok kazanç sağlamak ve maddi olarak daha az şey kaybetmektedirler. Eğitim düzeyi de

evlilik dışında tercih edilebilecek ilişki olasılığını arttırmaktadır. Eğitim düzeyinin yüksek olması direk olarak gelir ve mesleki düzeyi de etkilemektedir. Böylece yüksek eğitilmiş kadın için, evliliğe tercih edilebilecek koşullar artmaktadır (Levinger, 1976:21-47;Krishan, 1994:87-101; Jacobson, 1952:339-347).

Bazı araştırmalar, evliliğin kadın için zayıf bir kişiliğe yol açtığını savunmaktadır. Evli ve evli olmayan kadınların fiziksel ve ruh sağlığı üzerine yapılan karşılaştırmalı istatistikler, ev kadınlığının, bir kadını tam anlamıyla hasta yaptığı sonucuna varmaktadır. Evlilik içinde erkekte daha fazla sorumluluk üstlenen kadın, evlilik dışında daha iyi koşullar elde edebildiğinde evlilik yerine yalnız yaşamayı tercih edebilmektedir. Kadının ekonomik kaynakları elde edebilirliği arttıkça davranışsal özerkliği de artmaktadır. Bağımsız olma ve kendini gerçekleştirme çabası içerisinde olan kadın boşanmayı bir başarısızlık olarak görmemektedir. Boşanan insanlar, maddi olanaklara ve zamana sahip olduklarında daha çok seyahat edebilmekte ve daha çok yeni işler edinip, yeni sosyal ilişkiler içine girebilmektedir (Krishan, 1994:87-101; Jacobson, 1952:339-347).

Evlilik dışındaki duygusal çekim, kadın için alternatiflerin varlığı, sıkıntı verici bir evliliği sona erdirmeye konusunda son derece kolaylık sağlamaktadır. Alternatifler arttıkça boşanma kolaylaşmakta ve kadın, tercihini özgür kullanabilmektedir. Bu şekilde kadın, tercihlerini kullanarak toplumsal cinsiyet rollerine boyun eğmeyip tam da karşı çıkarak evliliğini sona erdirmeye cesaret gösterebilmektedir (Demircioğlu, 2000:70-72).

Morgan ve Rodger, kadının çalışma yaşamına katılmasının, yeniden evlenme olasılığını arttırdığı yönünde etkisi olduğunu savunmaktadırlar. Çalışma yaşamına katılan bir kadın için bir partner bulma olanağı daha yüksek olmaktadır. Boşanmış kadının, daha genç, kısa süreli evlilik yapmış, işgücüne katılım oranı daha yüksek ve daha az çocuk sahibi olduğunu vurgulamışlardır. Bu değişkenler, boşanma kararını etkilerken diğer yandan boşanma sonrasında kadının konumu ve yaşam standardına olumlu etkileri bulunmaktadır. Evlilik içinde kadının daha fazla bağımsız olması ya da erkeklerle arasında daha fazla eşitliğin sağlanmasının, boşanmayı arttırdığı görülmektedir. Bu yöndeki çalışmalar da kadının ücretli işgücü olarak yer almasının boşanma ile arasında ilişki olduğunu göstermektedir (1985:1055-77; 1994:1289-1308).

Genel olarak yapılan araştırmalara bakıldığında, eş desteği konusunun sıklıkla evlilik niteliğinin yordayıcılığı yönüyle ele alındığını görölmektedir. Eş desteği ile evlilik doyumu arasında olumlu ilişki olduğu tespit edilmiştir. Eş desteği ve evlilik niteliği çalışmaları ile tutarlı olarak, eş desteği ve medeni durum arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya yönelik yapılan çalışmalar da göstermiştir ki evli, geçmişte evli ve hiç evlenmemiş üç gruptan eş desteği açısından en avantajlı grup evli gruptur. Bu bulgu, evliliğin çok önemli bir destek kaynağı olduğu ve evli bireylerle dul ve boşanmişlar arasında psikolojik iyi oluş yönünden fark olduğu, bu durumun ise iyi oluşu sağlayan kaynakların yitimiyle ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Acitelli vd, 1994: 5-19).

Dehle ve Venfossen, eş desteğinin evlilik doyumunun yanı sıra kişisel işlevsellik açısından da önemli olduğunu vurgulamışlardır; eşinden yüksek destek gören kişiler evliliklerinde daha doyumlu oldukları gibi daha az depresyon belirtisi göstermişler, yaşamlarındaki stres kaynaklarını daha öngörülebilir ve kontrol edilebilir olarak değerlendirmişlerdir (2001:307-324). Eş desteği konusunun ele alındığı bir diğer çalışmada, eş desteği ile cinsiyet arsındaki ilişki araştırılmıştır. Bazı araştırmacılar, kadınların eşleri için erkeklere nazaran daha çok destek ürettikleri bazı araştırmacılar ise erkek ve kadınların eşlerinden gördükleri destek açısından benzer oldukları sonucuna ulaşmışlardır (Umberson 1996:837-857).

Belle, kadınların erkeklere göre eşlerinden daha az destek gördüğünü ileri sürmüş ve bu durumu “destek boşluğu” olarak adlandırmıştır. Belle’ye göre evlilik gibi karşılıklı sosyal destek alışverişinin olduğu ilişkilerde erkekler ilişkiden kadınların yararlandığından çok daha fazla yararlanmaktadırlar (akt.Llyod, 1986:89-102). Fausto ve Sterling ise, destek konusundaki cinsiyet farkını kadınların daha destekleyici doğası ile açıklamaktadırlar. Xu ve Burleson ile Barbee’nin yaptıkları çalışma sonucunda kadın ve erkeklerin eşlerinden aldıkları destek düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı ama kadınların bekledikleri destek düzeyinin erkeklerin bekledikleri destek düzeyine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır (akt. Furstenberg, 1990:379-403).

Sonuç olarak bu araştırmalarda, evliliğin bireylerin ruh sağlığı üzerinde ne derece etkili bir yapı olduğu ortaya konmuştur. Bu araştırmalardan elde edilen bulgulara göre, evlilik salt yüklediği sorumluluk duygusu ile koruyucu bir etki göstermektedir. Fakat destek kaynakları farklı olabilmektedir. Evlilik statüsü, bireyler açısında koruyucu etki göstermektedir. Bu

koruyucu etki de büyük ölçüde evliliğin niteliği ile ilişkilidir. Bu sonuçlar hem ABD hem de Avrupa ülkelerinde yapılmış çalışmalardan elde edilmiştir.

4.2. Boşanmanın Sonuçları

4.2.1. Boşanmanın Birey Açısından Sonuçları

Boşanmanın sonuçları üzerine yapılan araştırmalara göre, boşanmanın kadın ve erkek üzerindeki etkilerinin farklılık gösterdiği, boşanma durumundaki kadınların ruh sağlığının, erkeklerden daha kötü etkilendiği gözlenirken, bazı araştırmalar da küçük ya da önemsenmeyecek etkiler ortaya koymuşlardır. Bu araştırmalar, boşanmanın iyi oluş biçimine yaptığı olumsuz katkı üzerinde durmuşlardır. İyi oluş ve boşanma etkileşiminin ortaya koyduğu bu çelişkili cinsiyet etkisi kadınların bu süreci içselleştirerek, depresyon olarak yansıtmalarına; buna karşılık erkeklerin dışsallaştırarak rahatsızlıklarını davranışsal olarak, şiddet ya da alkol kullanımı gibi yollarla ifade etmelerine bağlanmaktadır (Williams, 2006:1178-1196; Aseltine, 1993:237-251; Simon, 1999:1020-1033).

Medeni durum ile ilgili yapılan çalışmaların birçoğu göstermiştir ki boşanmış kişilerin iyi oluş düzeyleri evli kişilere göre anlamlı derecede düşüktür. İyi oluş düzeyindeki bu bozulma yalnızca boşanıyor olmaktan kaynaklanmamaktadır. Bu durumun nedeni, “boşanma-stres-ayarlama” modeli ile açıklanmıştır. Buna göre, iyi oluş düzeyindeki bu düşüş boşanma sürecinin bir sonucudur. İyi oluşu düşüren tek faktör eşin yitimi değildir; bunun yanı sıra eşten alınan duygusal desteğin yitimi, finansal iyi oluştaki düşüş, tek başına ebeveynlik sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmak ya da velayetin kaybı ve eski eşle çatışmanın sürmesi gibi durumlar da gerginlik yaratan faktörler arasında sayılmıştır (Lee,1991:839-844; Kitston, 1992:5-32, Stack, 1998:527-536; Amato,1996:396-407).

Amato, yaptığı bir çalışmada boşanma ile birlikte eşlerin, yeni rollere alışma, yeniden bir yaşam kurma, yaşanan psikolojik ve sağlık problemlerinin üstesinden gelme gibi güçlüklerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını ortaya koymuştur. Farklı düzeyde sorunlu olarak tanımlanan evliliklerin boşanma sonrasındaki durumlarını incelemiştir. Düşük düzeyde sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesinin ardından kişilerin mutluluklarında bir azalma olduğunu, buna karşılık fazla sorunlu evliliklerin boşanma ile bitirilmesinin ardından kişilerin mutluluk düzeyinde bir artış olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumun düşük evlilik

kalitesinde evliliğe bağlanmanın daha az olmasıyla ilişkili olduğunu söylemiştir (2007:621-638).

Doğan ve Uyar'ın boşanmış kişiler üzerine yaptıkları çalışmalarda, evli ve boşanmış bireyler, yalnızlık, depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı, inancı yönünden karşılaştırılmıştır. Doğan 100'ü evli, 100'ü boşanmış olan toplam 200 orta sosyo-ekonomik düzeyde yer alan kişiler üzerine yaptığı çalışmanın sonucuna göre, evli ve boşanmış kişiler arasında yalnızlık, depresyon, kendine saygı ve denetim odağı bakımından fark olmadığı; bu değişkenler için anlamlı bir cinsiyet etkisinin de söz konusu olmadığı ortaya çıkmıştır. Değişkenler arası ilişkiye bakıldığında ise depresyon ve yalnızlığın anlamlı düzeyde olumlu ilişki sergilediği buna karşılık depresyon ve yalnızlığın kendine saygı ile anlamlı düzeyde olumsuz ilişki sergilediği gözlenmiştir. Boşanma süreci sonrasında, kadınların erkeklere oranla kendilerini daha yalnız hissettikleri, eşlerini bağımlı ve kopuk olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır (1998:127-136; 1999:412-482).

Pek çok sosyolog ve eğitimcinin boşanma üzerine yaptıkları araştırmalarda boşanmanın toplumun temellerini sarsacak nitelikte bir sorun olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bunun asıl nedeni, çocukları büyük ölçüde etkilemesi ve çocukla, anne-baba arasındaki iletişimi engellemesidir. Boşanma eşler için mutsuz bir evliliğin sonlanması olarak görülse de, ailenin dağılmasını ifade etmektedir. Boşanma, eşleri ekonomik yönden sarsmakta, ruhsal sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle, boşanma, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş olarak kabul edilmemelidir (Yörükoglu, 1997: 108).

Boşanma sonrasında eşler, kendilerini suçlu, pişman ve tedirgin hissetmektedir. Her iki taraf içinde boşanma, yeni bir dönemin başlangıcıdır. Özellikle ekonomik kaynaklardan yoksun olan bir kadın için kendi anne ya da babasıyla/yakınlarıyla yeniden yaşamaya başlaması oldukça zor bir süreç olarak görülmektedir. Eşler, uzun süre beraber yaşamışlarsa kendi amaçlarını ve kişiliklerini birbirlerinden ayrı ve bağımsız olarak yeniden tanımlamak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla boşanma, her iki taraf için de yeni bir denge arayışını ifade etmektedir. Ekonomik koşullar, çocuk sayısı, destekleyici çevre koşulları gibi faktörler, eşlerin boşanma sonrası sürece uyumunu etkileyen temel faktörler olarak görülmektedir (Cüceloğlu, 1998:380-385;Yörükoglu, 1997:108;Yavuzer, 1999:115-133).

Buhannan, boşanmayı, boşanma öncesinde eşlerin birbirlerine yabancılaşması ile ilgili duygusal boşanma, hukuki sorunlarla ilgili yasal boşanma, ayrılma sonrası para ve mal sorunlarıyla ilgili ekonomik boşanma, ebeveyn olarak çocukların “velayeti” ile ilgili aile boşanması, sosyal faaliyetlerde ortaya çıkan değişikliklerle ilgili sosyal boşanma, yeniden bağımsızlık kazanarak tarafların kendilerini bulmalarıyla ilgili psikolojik boşanma şeklinde aşamalandırmıştır (Buhannan, 1970’den akt.; Ay, 2000:64-68). Bu nedenle boşanma sürecindeki eşlerde, iç kopuşlar her zaman kısa zamanda ortaya çıkmamaktadır. Boşanma ile sonlanan her evlilikte boşanma kararı daha öncesinden duygusal olarak gerçekleşmektedir (Ay, 2000:64-69).

Özgüven, boşanma sürecinde boşanma öncesi yaşanan aşamaları düş kırıklığı, aşınma ve kopukluk olarak belirtmiştir. Buna göre boşanma öncesi aşamada, eşler geçimsizlik, birbirlerine yeterli olamama, çatışmalar karşısında savunmaya geçme, ilişkinin değerini yitirmesi, kopukluğun yaşanması, hayal kırıklığı, isteksizlik gibi durumları yaşamaktadırlar. Boşanma sonrasındaki aşamaları ise yas ve ikinci ergenli olarak ayırmıştır. Boşanma sonrası aşamada ise eşler, yeni bir kimlikle karşı karşıya kalmanın vermiş olduğu güçlükleri yaşamaktadırlar (2001: 312-313).

Boşanmanın eşler üzerindeki etkiler dikkate alındığında son yıllarda pek çok araştırmacı, boşanma sürecinde problem çözmenin önemini vurgulamaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde giderek artan bir sorun haline gelen boşanma, birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri bağlamında değerlendirildiğinde, tarafların bu süreçten olabildiğince az sorunla kurtulabilmeleri için eşlerin problem çözme becerisinin geliştirilmesi konusunda profesyonel destekler almalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Boşanma sürecinde problem çözme becerisi, sosyal bir damgayı içermesi ve belli bir düzeyde de olsa yabancılaşmayı yansıtmıştır (Arıkan, 1992:12).

Türk toplumu açısından boşanma, sosyo-kültürel özelliklere göre farklı yorumlanmaktadır. Kimi bölgelerde ve kişilerce normal bir süreç olarak algılanırken kimi bölgelerde ve kişilerce kabullenemeyen bir durum “yanlış” olarak algılanmaktadır. Boşanmadan sonra hayatlarında önemli bir değişim yaşayan bireyler başarısızlık ve çaresizlik duyguları yaşayabilmektedir. Bu noktada, bireylerin yeni değerler ve yeni bir kimlik oluşturabileceği ilişki sistemi geliştirmek zorundadırlar (Arıkan, 1992: 257).

Aile birliğinin dağılmasına engel olabilmek, aile birliğinin baştan sağlıklı kurulması, kurulduktan sonra sağlıklı işlemesi için gerektiğinde yardımcı ve destek olunması ile mümkün olabilmektedir. Bu felsefeyle aile birliğini odak alan, aileye yardımcı ve destek olmayı amaçlayan ‘‘aile hizmet kurumu- family service agency’’ ya da kısaca ‘‘aile kurumu- family agency’’ gibi adlarla tanınan ve aileye yönelik önemli mesleki hizmetler sunan kuruluşlar ortaya çıkmış ve günümüzde modern toplumların vazgeçilmez unsurları olmuşlardır. Bu aile kurumları; aile yaşamının güçlenmesine, korunmasına, aile sorunlarının nlenmesine ve zmne, aile üyelerinin aile birliği içinde sağlıklı gelişme ve doyurucu yaşam sürmelerine, ailenin toplumda uyumlu bir birim olarak işlemesine yardımcı olan kuruluşlardır (Koşar, 1992: 34).

Türkiye’de aileye yönelik hizmetlerin yönetildiği birincil sosyal hizmet kurumu olan Sosyal Hizmetler ocuk Esirgeme Kurumu tarafından aile içi problemlerin üzümünün sağlanması ve ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi amacıyla önleyici, eğitici ve tedavi edici hizmetler verilmektedir. Değişen toplumsal yapı ile birlikte aileye yönelik bu hizmetler birçok alanda, aile içi sorunlara paralel olarak çeşitlenmiştir. Hukuk sistemi içerisinde de aile birliğinin devamının sağlanması amacı ile yeni bir düzenleme yapılmış ve aile içi sorunlardan kaynaklanan aile ile ilgili davalarda aileye yönelik bir hizmet modeli geliştirilmiştir. Türkiye’de boşanmış ve boşanma sürecindeki ailelere ve yakınlarına yönelik hizmetlerin geliştirilebilmesi, öncelikle bu konuda araştırma yapılmasına bağlıdır. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır (Arıkan, 1992:257-262). Bunun temel nedeninin aile içi sorun yaşayan ailelerin büyük bir çoğunluğunun boşanma aşamasından önce danışmanlık gibi hizmetlere yönelmemesi, boşanma sürecindeki eşlere ulaşılabilirliğin kısıtlı olmasıdır.

4.2.2.Boşanmanın ocuklar Açısından Sonuçları

Aile, ocuğun gelişiminde en önemli işlevleri yerine getiren; değerlerin, normların, tutumların ve davranış kalıplarının biçimlendirildiği bir kurumdur. Bunun yanı sıra aile aynı zamanda çocukların farklı gelişimsel süreçlerine olumsuz yönde etkide bulunan faktörleri de kendi köklerinde barındırmaktadır. Ailenin sağladığı en önemli koruyucu faktör, sosyal ilişki ve sosyal destek ağıdır. Bu da sosyal kapital olarak adlandırılabilir. Aileden gelen sosyal destek stresli yaşam koşullarına ve karşılaşılan sorunlara karşı bir tampondur ve sorunların üzümünde önemli bir yol göstericidir. Buna göre, bir ailenin çocuğa sağladığı koruyuculuk

işlevine ek olarak, aile yaşamının bazı boyutlarının çocukların ruh sağlıklarına negatif yönde etkide bulunduğunu da söylemek gerekmektedir. Ailede yaşanan pek çok sorun çocukta duygusal ve davranışsal düzlemde farklı problemlere yol açabilmektedir.

Bu bağlamda, bazı teorisyenler, aile yaşamının sadece koruyucu faktörler olarak rol oynamayabileceği aynı zamanda risk de oluşturabilecek üç boyutuna işaret etmişlerdir. Bunlar: aile yapısı, ailenin kültürü (anne-babanın bir çocuğa bakma ve yetiştirme biçimi, ailenin bağlılığı (kaynaşması), anne-baba desteği vb. gibi) ve aile çatışmalarıdır (anne-baba-çocuk çatışmaları). Pek çok çalışma bu boyutlar (ailenin yapısı, çocuk yetiştirme biçimi, ailenin desteği ya da aile çatışması gibi) ile farklı negatif sonuçlar (düşük mutluluk) ve davranışsal problemler arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Aile yapısındaki değişim, özellikle anne-babanın boşanması ailenin bu üç boyutunu (aile yapısı, aile kültürü ve aile çatışması) önemli ölçüde etkileyen bir faktördür (Tomcikova, 2009:203-208).

Eşler arasında yaşanan çatışma, ebeveynlik rollerini üç yönden etkileyebilmektedir. Birincisi, çatışma, çocuklar üzerinde sağlanan disiplinin etkisinin ve tutarlılığının azalmasına; bu da çocuklardaki anti sosyal davranışların artmasına ve davranışlarının kontrolünün azalmasına neden olabilmektedir. İkincisi, çatışma, anne-babaların kendilerini çocuklarından uzaklaştırmalarına ya da onları reddetmelerine yol açmaktadır. Buna bir tepki olarak da çocuklar uyum problemleri gösterebilmektedirler. Üçüncüsü, çatışma, anne-babaların çocuk üzerinde psikolojik ve duygusal kontrol kullanmalarını artırabilmekte; bu da çocukta, kaygı ya da depresyon gibi içe yönelim türü problem davranış belirtilerinin görülmesine neden olabilmektedir (Özen, 1998:10-15; Meriç, 2007:21-32).

Çocuklar, anne-baba arasında yaşanan çatışmaya, korku, öfke ve stres gibi olumsuz duygu durumları ile tepki vermektedirler. Ayrıca çocuklar, anne-baba çatışması karşısında, çoğu zaman birinin tarafını tutmak zorunda kalmakta; bunun sonucu olarak da, aile-içi genel uyum bozulmaktadır. Bunun da ötesinde, anne-babalar sözel ya da fiziksel saldırgan davranışlar için model oluşturarak, çocuklarına, fikir birliği olunmayan durumlarda nasıl davranılacağını dolaylı yoldan ve onaylanmayan bir şekilde öğretmektedirler. Çocukların benmerkezci olmaları nedeniyle eşler arası çatışmanın sorumlusu olarak kendilerini görmeleridir (Özen, 1998:10-15; Meriç, 2007:21-32).

Son 30 yıl içinde eşler arası çatışmanın, çocuklar üzerindeki etkileri ile ilgili olarak birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar gözden geçirildiğinde, anne-baba çatışmasının, okul öncesi dönem ile okul dönemindeki ve ergenlik döneminin başında olan çocukların davranış problemleri gösterme olasılığını arttırdığı görülmektedir. Amato vd., yaptıkları 12 yıllık bir boylamsal çalışma sonucunda, anne-baba çatışmasının çok fazla olduğu ailelerde yetişen çocukların, anne-babaları birlikte yaşamak yerine boşamayı tercih ettiklerinde, daha sağlıklı yetişkinler olduklarını, bunun tersine, anne-baba çatışmasının az olduğu ailelerde yetişen çocukların, anne-babaları boşanmak yerine birlikte yaşamayı tercih ettiklerinde, bunların daha sağlıklı yetişkinler olduklarını bildirmektedirler (Amato vd.,1995'den akt. Özen, 1998:10-15).

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerinin üç temel sorun etrafında değerlendirildiği görülmektedir. İlki, boşanmanın, çocuğun günlük yaşamına getirdiği olumsuzluklardır. Çocuğun çevresinin zenginliği, anne-babasıyla ilişki düzeyi ve biçimi çocuğun yetişmesini etkilemektedir. Çocuğun aile ortamı, boşanma sonucu değişiklikler geçirmektedir. Bu da çocuğun psikolojisini etkilemektedir. İkincisi, çocuğun boşanma sürecinde kaç yaşında olduğudur. Küçük yaşlarda yaşanan boşanma deneyimi, çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Üçüncüsü ise, çocuğun anne-babasından birisinin yanında kalma zorunluluğudur (Cüceloğlu, 1998:380-385; Meriç, 2007:21-32).

Boşanma öncesi ve sonrasında çocuklar için en zor olan şey, çocuğun belli bir tarafta kalmasına yönelik yapılan baskılardır. Bu bağlamda tartışmalar ise çocuğun karşısında yapılabilmektedir. Bununla birlikte, boşanma sonrası anne ya da babanın çocuğu karşı ilgisiz bir tutum sergilemesi, çocuğunu/çocuklarını sık sık aramaması, onlarla ilgilenmemesi, çocuğun ebeveynlerle olan iletişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Bakırcioğlu, 2002:96). Ailesinden yeterince ilgi görmeyen çocuk saldırganlık, ya da içe kapanma eğilimleri sergilemektedir. Çocuğun özgüveni zedelenmektedir. Kaygıları, korkuları artmakta ve yaşananlardan kendisini sorumlu tutmaktadır. Ebeveynlere karşı bastırılmış bir öfke, saldırganlık duyguları ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2003:144).

Boşanmanın etkilerinin cinsiyet bağlamında farklılık gösterip göstermediğine yönelik araştırmalar yapılmıştır. Araştırmaların sonuçlarına göre, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla boşanmadan etkilendikleri tespit edilmiştir. Erkek çocukları, kendilerini daha yalnız hissetmektedirler ve çevreden onlara gösterilen ilginin daha az olduğu ortaya

konulmuştur. Boşanan ailelerde çocuklar genellikle annenin yanında kaldığından kızlar bir anne modelini sürekli görebilirler, ancak erkek çocuklar baba modelinden yoksun kalmaktadırlar. Wallerstein ve Kelly'nin yaptıkları bir araştırmada 5 yaşından küçük çocukların boşanmadan hemen sonra belirgin davranış bozuklukları gösterdiğini ortaya konulmuştur. Bu davranış bozuklukları zaman içerisinde düzelmiş ve annesi-babası boşanırken daha yüksek yaşta olan diğer çocukların davranışlarından farksız duruma gelmiştir. Wallerstein ve Kelly'nin yaptıkları başka bir araştırmaya göre, çocukların 1/3'ünün boşanmadan 5 yıl sonra son derece mutlu, başarılı, diğer 2/3'ünün mutsuz ve başarısız olduğunu göstermiştir. Price- Bonham ve Balswick ise boşanmış aileden gelen çocukların kendi evliliklerinde başarılı olup olmadıkları konusunda araştırma yapmışlardır. Ortaya konan sonuç, boşanma eğiliminin kendi evliliklerinde biraz daha belirgin olduğu fakat aradaki farkın yüksek olmadığıdır (Wallerstein, 1979:468-475).

Tomcikova vd'nin ergenlerin boşanma sonrasındaki ruhsal durumlarını analiz etmeye yönelik yaptıkları bir araştırmada, alkol kullanma ile boşanma arasındaki ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Slovenya'da yapılan araştırmada, ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumları (eğitim düzeyi, ailenin refah düzeyi, hanenin düzeni-tek/iki ebeveynli olması ya da ad üvey anne-baba-aileden gelen sosyal destek ve mutlu olup olmadıkları gibi farklı değişkenler üzerinde durmuşlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yüksek sosyo-ekonomik konum, aileden düşük sosyal destek almak, yüksek depresyon ya da anksiyete (kaygı) gibi faktörlerin yanı sıra, ebeveynlerin boşanmasının adolesanın alkol ve madde kullanımı üzerinde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (2009:202-208).

1980 ve 1984 yıllarında ABD Kaliforniya bölgesinde iki ayrı araştırma yapılmıştır. Araştırmada anne ya da babaya velayeti verilen çocuklarda ortaya çıkan davranışsal ve psikolojik sorunlar ele alınmıştır. Araştırmacılar 60 ayrı aileden 131 çocuğu incelemiştir. Bulgulara göre, anneye verilen çocukların ilk iki yıl içinde daha fazla sorun çıkardıkları tespit edilmiştir. Çocukların farklı tepkiler göstermelerinin nedeni, kendi özelliklerinden, ayrılan anne baba arasındaki genel ilişki düzeyinden ve çocuğun yanında kaldığı kişiden sağladığı bakımın derecesinden etkilendiğinin sonucuna varılmıştır. Yine yapılan başka bir araştırmaya göre, çocukların yaşı büyüdükçe evdeki anne baba huzursuzluğundan daha az endişe duyulduğu, fakat anne veya babadan birinin tarafını tutma ve onun yanında yer alma eğilimini daha çok gösterdiği tespit edilmiştir (Cooney, 1984:495-513; Hetherington, 1982:233-288).

Reijneveld vd'nin, son dönemde artan boşanma oranlarının çocuklar açısından oluşturduğu risk durumlarına yönelik yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre, anne-babası boşanan çocukların, anne-babası boşanmamış ya da dağılmamış ailelerin çocuklarıyla karşılaştırıldığında anti sosyal ve saldırgan davranışlar sergileme olasılıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu sonucun sadece boşanmanın gerçekleştiği süreçte değil de daha önceki bir süreçte temellerinin atıldığı ileri sürülmüştür. Dolayısıyla, çocuklar için riskli davranışların açıklanabilmesi için, bu sürecin arka planının öncelikle araştırılması gerektiğini savunmuşlardır (Cooney, 1984:495-513; Hetherington, 1982:233-288).

Genel olarak, çocuklar için boşanma riskli davranışların ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak değerlendirilebilir. Fakat, tek neden olarak görülemez. Bununla birlikte anne-babası boşanmış olan her çocuğun da mutlak anlamda anti sosyal ya da saldırgan davranışlar sergilemesinin söz konusu olamayacağını da belirtmek gerekmektedir. Zira, anne-babanın gerek boşanma öncesi gerekse boşanma sonrası süreçte çocukla olan iletişiminin, ilgi düzeyinin, tutumunun da büyük ölçüde etkili olduğu görülmektedir. Anne-babanın tutumlarına paralel olarak, birçok çocuğun bu olumsuz süreci daha az zararlı atlatabilmesi olasılığının da söz konusu olabileceğine dikkat etmek gerekmektedir. Dolayısıyla, bu süreci bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin, boşanma sonrası süreçte, anne-baba çocuklarına yönelik daha düşük düzeyde kontrol gerçekleştirmiş, onlarla daha az ilgilenmiş ise anne-baba gözetiminin ya da denetiminin yokluğu, çocuğu olumsuz durumlara itebilmektedir. Çocuk boş zaman aktivitelerinde, ikili ilişkilerinde alkol ya da madde kullanımı gibi kendisi için tehdit oluşturabilecek durumlar içinde kalabilmektedir. Anne-babanın eğitim düzeyi, maddi durumu gibi sosyo-ekonomik koşulları, çocuğun bu tarz bir olumsuz süreçten etkilenmesini en aza indireyecek temel faktörlerdir.

Boşanma sonrası süreçte, ailenin gelir durumu büyük ölçüde değişmektedir. Hatta çok daha yoksul bir koşulda yaşamak zorunda kalabilmektedir. Özellikle kadının herhangi bir gelire sahip olmaması durumunda, hem ekonomik sorunlar hem de boşanmanın kendisi üzerinde yarattığı boşlukla birlikte gelen psikolojik sorunlar nedeniyle çocuklarıyla istedik düzeyde ilgilenememesi, çocuk açısından büyük risk oluşturmaktadır. Çünkü boşanma sonrası süreçte, eşler, birbirinden kopma noktasına geldikleri için, çocuklarla ilgilenme ve iletişim kurma konusunda bir koordinasyon sağlayamamaktadırlar (Plummer ve Hattem, 1986:523-529). Dolayısıyla, boşanmanın çocuklar üzerindeki negatif etkilerinden bahsederken daha ziyade

üzerinde durulması gereken konunun anne-babanın sosyo-ekonomik özellikleridir diyebiliriz. Çünkü, sosyo-ekonomik konum, farklı ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklarla ilişkili olarak sağlık ve yaşam tarzının biçimlendirilmesinde önemli bir faktördür. Şu halde aile bu konularda ne kadar donanımlıysa o ölçüde çocuklar daha az riskle bu süreci atlatabilmektedirler. Ekonomik dezavantajlar, çocukların içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış sorunları üzerinde boşanmanın etkisini daha da arttırmakta, var olan sorunları daha da pekiştirmektedir.

Bu bağlamda yapılan bir araştırmaya göre, boşanma sonrası süreçte çocukların alkol ya da madde kullanma risklerinin ailenin sosyo-ekonomik durumuyla yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne-babanın düşük eğitim düzeyiyle ya da ailenin refah düzeyinin düşük olmasıyla, çocuğun riskli davranışlar sergileme olasılığının yüksek olduğu göstermiştir. Her iki değişken arasında pozitif bir korelasyon olduğu bulguları ortaya konulmuştur (Amato ve Booth, 1996:396-407).

Yapılan bir araştırmada, boşanma ve adolesanların negatif yaşam deneyimleri analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, adolesanların alkol kullanımının yanı sıra negatif yaşam deneyimlerinin psikolojik bir huzursuzluk şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür (Rodgers, 1994:1289-1308; Smith, 1990:107-110). Parçalanmış ailelerin çocukları, kendi yaş gruplarıyla farklı psikolojik mutluluk görünümleri açısından karşılaştırıldığında, boşanmış ailenin çocuklarının mutlu olma skorlarının diğerlerine oranla daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Anne-babanın boşanması genel olarak stresli bir deneyimdir ve her kişi bu stresli yaşam deneyimiyle mücadele edebilmek için farklı stratejiler kullanmaktadır (Simons vd; 1999:111-125). Bazı çalışmalar, adolesanların boşanma öncesi ve sonrası süreçle başa çıkabilmek için aktif bilişsel stili kullandıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu araştırmalarda, alkol vb risk faktörü olarak adlandırılabilen davranışların sergilenmesi, bu negatif süreçle bir başa çıkma stratejisi, bir savunma mekanizması örneği olarak işlev gösterdiği ortaya konulmuştur. (Vanderkool, 1983:557-566; Guidubaldi, 1985:531-537).

İngiltere, Fransa, Almanya gibi farklı Avrupa ülkelerinde boşanma deneyimi yaşayan çocukların riskli davranışlar gösterme durumları üzerine yapılan karşılaştırmalı araştırmalarda, çocukların, yaşadıkları ülkelerin kültürlerinden dolayı, alkolle özellikle daha erken bir dönemde karşılaştıkları; kızların %31'inin ve erkeklerin de %39'unun alkol

kullanımını 15 yaşında ilk olarak tecrübe ettiklerini ortaya koymuşlardır. Alkol konusundaki ilk deneyimlerinin, genel olarak evde gerçekleştirilen parti ve aile toplantıları gibi etkinliklerde ilk olarak küçük yaşlarda gözlemlendiği vurgulanmıştır. Özellikle Fransa ve pek çok Akdeniz ülkesinde alkol gündelik yaşamın önemli bir ögesi olarak konumlandırılmaktadır. Şarap gibi alkollere farklı bir değer yüklenmektedir. Dolayısıyla, boşanma gibi negatif bir deneyimi yaşayan çocukların da alkolü bir savunma mekanizması olarak kullanma olasılıklarının da buna bağlı olarak yükseldiğini ileri sürmüşlerdir (Lowery vd., 1985:455-463; Bay vd., 1990:382-387; Forehand, 1994:387-393).

BÖLÜM 5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

5.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Son yıllarda önemli ölçüde artış gösteren boşanma sorunu, toplumun gelişmişlik düzeyi, refah ve gelir düzeylerindeki artış, kadının işgücüne katılımı, sosyal haklara yönelik bilinçlenme, kadın-erkek eşitliği politikaları, dinsel inanış biçimleri, kentsel ve kırsal yapının özellikleri, aile yapısında değişiklikler gibi faktörler açısından çok boyutlu olarak analiz edilmelidir. Bu faktörler bağlamında bakıldığında boşanmanın toplumda algılanma tarzları ve boşanmaya ilişkin bilişsel değerler sisteminde üretilen anlam kodları farklılıklar içermektedir. Boşanmanın bu bilişsel boyutu, normative düzlemde boşanmaya ilişkin kuralları, tutum ve davranışları da bu yönde biçimlendirmektedir. Aynı şekilde bireyler de cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey (eğitim, gelir ve meslek), dinsel inanış, etnik köken, sosyalleşme biçimleri gibi yapısal belirleyicilerin ve faktörlerin etkisinde, kısaca yaşadıkları toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının özellikleri bağlamında bir boşanma algısı ve tutumu geliştirmektedirler. Dolayısıyla boşanma olgusu, öznellik ve toplumsal yapı (yapı-fail) arasında dinamik bir etkileşim sürecini kapsamaktadır.

Boşanma konusunda araştırma yapan pek çok teorisyen, boşanmanın farklı evrelerinden bahsetmiştir. Duygusal boşanma, yasal boşanma, ekonomik boşanma, anne ve baba olarak boşanma, toplumsal boşanma, ruhsal boşanma gibi belirtilen bu boşanma evrelerinin sıra ve içerik açısından bireyden bireye farklılık gösterdiği ileri sürülmüştür. Gerçekten de toplumsal ve kültürel sonuçları bakımından boşanma deneyimi, belirtilen boşanma evrelerini farklı içerikte yaşayan boşanmış kadınlar ve erkekler üzerinde derin izler bırakabilmektedir. Bu evreleri yaşamış olan boşanmış bireyler, kişisel, cinsel, mesleki ve sosyal açıdan kendisini yeniden tanımlama gereği duyacak; eski kimliği ile yeni kimliğini bütüleştirilmeye çalışacaktır. Kimlik sentezi sürecine en yoğun ilişkiler yaşayan kadınlar, boşanma sonrasında bir kimlik krizi ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında, boşanma olgusu, toplumsal cinsiyet perspektifiyle yapıcak bir analizi gerekli kılmaktadır (Atakan, 1991:549-554).

Boşanma ile ilgili yapılmış araştırmalar, toplumsal, kültürel ve dinsel değerlerin, boşanmanın toplumsal algılanma, tanımlanma ve onaylanma biçimleri üzerinde önemli ölçüde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyo-kültürel değerler ve boşanmaya atfedilen anlamlar,

cinsiyet göre de farklı kültürel damgalanma biçimleri üretebilmektedir. Boşanmış kadın kimliği ile damgalanan kadın, toplumdaki yerleşik geleneksel kadınlık kimliğinin içerdiği kültürel beklentiler nedeniyle erkeklerle karşılaştırıldığında olumsuz tutum ve davranışlarla daha yoğun karşılaşmaktadırlar. Acıma, hor görme ve aşağılama şeklinde beliren bu olumsuz tutumlar, kadının toplumsal statüsündeki farklılıklar kadar sosyal çevrenin niteliğine göre de farklılıklar sergilemektedir. Çoğu zaman, evlilik birliğini sonlandırarak yeniden bireyselleşme dönemine giren boşanmış kadın için bu dönem, bir özgürleşme süreci olmak yerine kollektif denetimin ya da sosyal kontrolün nesnesine dönüşmektedir (Arıkan, 1996:11-12). Bu şekilde boşanmış bir kadın, toplumda olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaşmak yerine mutsuz olduğu bir evliliği devam ettirmek zorunda kalabilmektedir. Dolayısıyla boşanma, sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılması olarak anlam kazansa da özellikle boşanan kadınlara yönelik bakış açısı, yeni bir sıkıntılı sürecin başlangıcı olmaktadır. Boşanma sürecinde ve sonrasında yaşanan sıkıntının yoğunluğu, sosyal destek mekanizmaları toplumun cinsiyet algılarıyla ilgilidir. Buna göre, boşanma sonrası süreç bazı kadınlar için sorunlu bir sürecin başlangıcı olarak algılanırken bazı kadınlar için se mutsuz bir evliliğin sonlanmasıyla birlikte bir özgürleşme ve bireyselleşme süreci olarak algılanmaktadır. Ekonomik özgürlüğünü sağlayacak bir mesleğe sahip olmak, kariyer yapma fırsatına sahip olmak, genç olmak, yüksek eğitim düzeyinde yer almak gibi pek çok faktör, boşanmanın yol açtığı olumsuzluklarla başetme stratejilerini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, boşanmanın kadınlar üzerindeki etkilerinin ve derin izlerinin kadının sahip olduğu güçle, olanaklarla ve yeterlilik alanlarıyla büyük ölçüde ilişkili olduğu görülmektedir.

Toplumun bakış açısından boşanmış kadınlar ve erkekler, evli kadınlar ve erkeklerden farklı bir kategoriye yerleştirilmektedirler. Geleneksel cinsiyet rollerine bağlılık durumu, boşanma sonrasında erkeğe oranla kadının kimlik edinim ve beklentileri üzerinde daha derin etkilere yol açmaktadır. Bunun en önemli nedeni geleneksel roller ve beklentiler bağlamında kadın kimliğinin genellikle birincil toplumsallık alanında konumlandırılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bir araştırmadan elde edilen verilere göre, boşanmış kadınlar arasında cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi tutum sergileyen kadınların, geleneksel cinsiyet rollerine bağlı olan ve katı tutum sergileyen kadınlara oranla daha az gerilim yaşamaktadırlar. Eşitlikçi tutum sergileyen kadınlar için boşanma deneyimi, yüksek benlik saygısına ulaşma ve daha iyi kişisel gelişim süreci anlamını taşımaktadır (Brown ve Manela, 1978:1-11). Boşanma sürecinin farklı deneyimlere tanık olmasında etkili olan cinsiyet rollerine ilişkin kadınların

sergilediği tutumlar, yaş faktörüne bağlı olarak da değişiklik göstermektedir. Cinsiyet konusunda eşitlikçi tutuma sahip olmanın yanı sıra ailede sorumluluk ve rol yüklenmiş olma, çalışma durumu ve yaş faktörünün boşanma kararı almada ve sonrasında daha az gerilimli bir süreç yaşama üzerinde etkili olduğu ileri sürülmüştür.

Boşanmaya yönelik tutum ve davranışlarda olduğu gibi, boşanmanın nedenleri de toplumsal, kültürel ve ekonomik yapıya göre farklılık göstermektedir. Türkiye’de, zina, cana kast, kötü muamele, namus-şeref ve haysiyet kavramlarıyla bağdaşmayan bir yaşam sürme, terk, şiddetli geçimsizlik, akıl hastalığı gibi nedenler, evliliği sonladırın temel nedenlerdir (Demircioğlu, 2000; 32-39). Günümüzde adliyelere yansıyan en önemli neden “şiddetli geçimsizlik” olsa da, bunun gerçek neden olmayıp, genellikle üzerinde anlaşılmış hukuki bir terim olduğu bilinmektedir. Bu neden, resmi kayıtlarda bütün boşanmaların %85’ini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye’deki boşanmaların hem refah içinde bulunmak hem de hayat şartlarının ağırlaşması nedeniyle gerçekleştirildiğine dair verilerin sunulduğu görülmektedir. Fakat, bu benzeri gerekçelerin, boşanma olgusunun bütünsel bir çerçevede değerlendirilmesi için yeterli olmadığını söylemek gerekmektedir. Toplumsal değişme sürecinin boşanmaya etkisinin ayrıntılı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Boşanma bu noktada toplumsal değişim süreci yaşayan ülkemiz açısından önemli bir çözülme göstergesi olarak değerlendirilmelidir (Yıldırım, 2001:22-30).

1980’lerden sonra sanayi alanında küresel pazarda etkin bir aktör olma stratejisi izleyen Denizli, bu süreçte hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Ekonomik açıdan görülen bu gelişmeler, zamanla artan göçlerle birlikte Denizli ilinin sosyo-kültürel açıdan da yapısal değişimler yaşamasına vesile olmuştur. Bu değişimlerin en temel göstergesi boşanma oranlarındaki hızlı artıştır. Bu projede, Denizli ili örneğinde toplumsal ve bireysel düzlemde boşanma olgusunun, nedenleri, etki ve sonuçları toplumsal cinsiyet bakış açısından irdelenmektedir. Araştırmada, boşanma olgusunun nedenleri, etki ve sonuçları; sosyo-kültürel değer ve normlar, toplumsal statü ve roller, tutum ve davranışlar bağlamında makro ve mikro boyutta analiz edilmektedir.

5.2. Araştırmanın Amacı

Boşanma, son yıllarda, sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji gibi disiplinlerin ilgi alanına giren bir konu olmuştur. Boşanmanın makro-mikro süreç ve ilişkiler alanını kapsayan olgusal

özelliğe sahip olması, bütüncül yaklaşımı benimsemeyi gerektirmektedir. Toplumsal gerçekliğin toplumsal, bireysel alanların dinamik bir etkileşim ilkesine dayalı bir varlık alanı olduğu önkabulünden hareketle bu araştırmada bir olgu olarak boşanma, toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla irdelenmektedir. Bu bağlamda, araştırmadan elde edilen bulguların, disiplinlerarası yapılacak çalışmalarda yol gösterici bilgiler sunacağı gibi sosyoloji alanında da katkı sağlayıcı nitelikte olacaktır.

Bu araştırmanın amacı, Denizli’de son yıllarda dikkati çeken bir hızla artış kaydeden boşanmaların sosyolojik açıdan nedenleri, sonuçları ve etkilerinin bilgisine ulaşmak olarak belirtilebilir. Bu bağlamda araştırmanın diğer önemli amacı, boşanma olgusunun analizini toplumsal cinsiyet bakış açısıyla gerçekleştirmektir. Başka bir ifadeyle, boşanmanın nedenleri etkileri ve sonuçları, “cinsiyete göre nasıl bir farklılaşma göstermektedir?” sorusu çerçevesinde somutluk kazanmaktadır. Kadın ve erkek cinsiyet grubu, kendi aralarında olduğu gibi her grup içinde de heterojen bir özellik/farklılık göstermektedir. Yaş, etnik köken, din, sınıf, cinsel oryantasyon gibi yapısal belirleyiciler söz konusu farklılaşmaların kaynağını teşkil etmektedir.

Araştırmada üzerinde durulan diğer bir faktör kentleşme olarak belirlenmiştir. Ailenin yapısal ve işlevsel farklılaşmasına neden olan kentleşme, aynı zamanda araştırma kapsamında, boşanma oranlarındaki artışa neden olan bir dinamik olarak kabul edilmiştir. Kentleşme sürecinde öncelikle moral temele dayanan boşanma nedenleri, giderek yerini maddi gerekçelere bırakma yönünde değişim izlemiştir (Sencer, 1979:151-173; Arıkan, 1996:17). Kırsal alanda denetim mekanizmalarıyla ortaya çıkması önlenen geçimsizlikler, kentsel alanda daha yaygınlık kazandığı yönündeki tespitten hareketle, bu araştırmada kentleşmeye bağlı olarak, boşanma nedenlerinin kırsal ve kentsel yapı özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği bilgisine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, kentte yaşama süresi, yaşamın büyük bir kısmının geçirildiği yer (kır yada kent kökenli olma durumu) gibi bağımsız değişkenlerle boşanma nedenleri, etkilerin ve sonuçları arasındaki ilişki sorgulanmaktadır. Kentleşmenin önemli bir değişken olarak alınmasının nedeni, Denizli’nin yaşadığı ekonomik ve demografik değişimlerinin aile yapısı ve ilişkileri üzerinde yarattığı etkiler kadar, boşanmış bireylerin deneyimlerinde de bir farklılaşma yaratacağı düşüncesidir (çekirdek ya da geniş aile, cinsiyete dayalı işbölümü, eşler arasındaki sorumlulukların paylaşımı, annelik-babalık rollerinin yerine getirilmesi, kadının çalışma durumu, ailede karar alma mekanizmasının nasıl

işlediği, otoritenin dağılımı, kadına yönelik şiddet, çocuk sayısı, maddi durum gibi). Örneğin, geleneksel değerlerin baskın olduğu toplumlarda boşanma sonrasında kadınlar daha büyük sorunlarla karşılaşabilmektedir. Özellikle evli kaldığı süre içinde çalışmamış olan kadınlarda bu sorun ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Erkekler ise boşanma sonrası süreçte, çocukların bakımını üstlenmek-velayet kendisinde ise-ev işlerini yerine getirmek gibi görevlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Dolayısıyla evlilik ve aileye ilişkin toplumsal ve kültürel değerlerin, geleneklerin kısıtlayıcılığını besleyen cinsiyet kalıpları, söz konusu geleneklerin ve değerlerin, özellikle kadının yaşamında adeta onu pasifleştiren, baskıcı ve kontrollü bir içerik sergilemesine zemin hazırlayabilmektedir.

Sonuç olarak yaş, eğitim düzeyi, kentte yaşama düzeyi, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer, gelir durumu, meslek, sosyal güvenlik, çocuk sayısı, en küçük çocuğun yaşı, akraba evliliği, çok eşli evlilik, evlilik sayısı, evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalar ile görüşme sıklığı, hane halkı sayısı gibi pek çok değişkenle ilişkisi dikkate alınarak, kadınların ve erkeklerin boşanmaya yönelik algılama biçimlerinde, değerlendirmelerinde, boşanma kararı almalarında, boşanma sonrası sorunlarla baş edebilmelerinde ve korunma stratejilerinde, toplumsal, kültürel ve ekonomik temelde farklılıkların olduğu bilgisine ulaşmak temel hareket noktasıdır. Bu bağlamda cinsiyet kalıpyargılarının birincil ilişkiler alanı ile ikinci ilişkiler alanına etki derecesi ve buna bağlı olarak boşanmış bireylerin yeniden kimlik edinme ve bireyselleşme süreçlerine katkısı ortaya konulacaktır.

5.3. Araştırmanın Önemi

1. Boşanma oranlarındaki artış, global ve yerel düzlemdeki yapısal değişimlerin bir sonucudur. Ancak mevcut çalışmaların, boşanma olgusunu tek boyutlu olarak ele aldıkları söylenebilir. Türkiye’de boşanma konusundaki literatürün tatmin edici bir düzeyde olmadığı görülmektedir. Boşanma olgusunu sosyolojik açıdan ve bütüncül bir yaklaşımla ele almanın ötesinde, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla irdeleyen çalışmaların yetersiz olması, bu araştırmanın literatüre büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Boşanma olgusunun toplumsal cinsiyet perspektifinden sosyolojik olarak analiz edilmesi, toplum ve birey sağlığı açısından olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konulması açısından kritik bir önem taşımaktadır. Boşanmanın olumsuz etkilerine maruz kalan bireyler açısından

konunun tartışılması, sorunun daha geniş boyutlara ulaşmadan, etkili mesleki müdahalelerin gerçekleştirilmesini, yeni hizmet modellerinin üretilmesini, halkın bu konuda farkındalık ve bilinç düzeylerinin geliştirilmesini, resmi olan ve olmayan kurumlarla, kuruluşlarla ve örgütlerle koordineli bir çalışma içinde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

3. Bu araştırmadan elde edilen veriler, boşanma olgusuna ilişkin toplumun farkındalık düzeyinin yükseltilmesine katkı sağlayacağı gibi, bu konuda yapılacak çalışmalara da kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

4. Boşanma deneyiminin sorunsuz bir şekilde aşılmasında işlevsel stratejilerin geliştirilmesi için halkın bakış açısının, sosyo-kültürel değerlerin, yaşadığı koşulların, sınırlılıkların, norm ve değer sisteminin bilinmesi gerekmektedir. Bu araştırma, bu boyutta bilgilerin sağlanmasında katkı sunacaktır.

5. Denizli’de boşanma, intihar ve suç oranlarındaki artış, toplumsal ve kültürel yapı arasındaki uyumsuzluğa işaret etmektedir. Araştırmanın bulgu ve değerlendirmeleri, Denizli ilindeki sosyo-kültürel ve ekonomik değişimler için aydınlatıcı olduğu kadar, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından yapılması öngörülen Türk Aile Yapısı araştırması için bilimsel katkı sağlayıcı nitelikte olacaktır.

6. Boşanma, kadın ve erkeğin ilgilendiren bireysel bir konu olmanın ötesinde toplumsal yapıyla ve toplumsal yapıdaki değişimlerle büyük ölçüde ilişkilidir. Evlilik kurumu nüfusun yenilenmesi, toplumsallaşması, biyolojik ihtiyaçların yerine getirilmesi gibi temel unsurlar dışında ulusal kültürün yaşatılması ve gençlere aktarılması gibi konularda önemli bir görev üstlenmektedir.

7. Toplumsal değişme yavaş ya da hızlı olsun, toplumda eskiyi bütünüyle yok ederek yerine yenisini kurmak olanaksızdır. Hızlı bilimsel ve teknolojik değişimler, dünyada ve Türkiye’de toplumsal-kültürel yapının değişmesine yol açmıştır. Türkiye gibi geçiş toplumlarında hem kırsal yapılara hem de modern kentlere ait norm ve değerler sistemi büyük ölçüde değişmiştir. Sosyal değişme dinamiğinin temeli olan cinsiyet rollerine ilişkin tutum değişimleri ve beklenti düzeyleri de büyük önem arz etmektedir. Bu konuya değinen araştırmada, boşanma oranlarındaki artış ile cinsiyet rollerindeki farklılaşmalar arasındaki ilişkinin olup olmadığını

ortaya koyarken, cinsiyetler arasında daha eşitlikçi bir yaklaşımın gelişmesi ve yaygınlaşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

8. Toplumsal bir olgu olarak boşanmaya ilişkin kapsamlı bir çözümlemenin katkıları, ilgili Devlet Bakanlıkları, Üniversitelere bağlı Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezleri, İl Sosyal Hizmet Müdürlüğü, İl Baroları, Kadın Örgütleri ve STK'lar, Aile Danışma Merkezleri, özel sektör ile diğer kamu birimlerinin hizmet sunumları açısından şüphesiz toplumsal, kurumsal ve bireysel düzeyde işlevsel yararlar sağlayacaktır.

9. Boşanma oranlarındaki artış, ekonomik kriz ve ekonomik gelişme alanlarındaki farklılaşmalara bağlı olarak da gerçekleşmektedir. Bu tarz değişimler, iç doku ve değerler bakımından bir organizasyon yokluğu, değerlerin kristalize olmayışı gibi nedenlerle sosyal yaşamda belli düzensizlikleri beraberinde getirmektedir. Boşanma oranlarındaki artış bunun göstergesidir. Bu araştırma, sosyo-kültürel yapıda ortaya çıkabilecek bu sosyal düzensizliklerin ve anomik davranışların önlenmesi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

10. Araştırmada boşanmış kişilerin boşanma deneyimleri farklı değişkenlerle birlikte analiz edildiği için, bireyleri düşünce ve davranışlarını yönlendiren temel güdü ve fikirler hakkında kapsamlı bilgiler sunacaktır.

5.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temel amacı, sosyo-kültürel ve ekonomik değişkenler göz önünde bulundurularak, Denizli'de 2000 yılından itibaren artış gösteren boşanmaların sosyolojik olarak nedenlerini ve sonuçlarını araştırmaktır. Bu amaç çerçevesinde araştırmanın bulguları, seçilen örneklem ve araştırma alanı ile sınırlıdır. Boşanmanın makro ve mikro süreç ve ilişkiler alanını kapsayan olgusal özelliğe sahip olması, bütüncül bir yaklaşımı benimsemeyi gerektirmektedir. Gerçekliğin toplumsal, bireysel alanların dinamik bir etkileşim ilkesine dayalı olduğu önkabülünden hareketle toplumsal ve bireysel yapı etkileşime odaklanan araştırmamızda boşanma olgusu, toplumsal kültürel ve ekonomik boyutlarıyla irdelenecektir.

5.4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Denizli'de yaşayan boşanmış kadınlardan ve erkeklerden oluşmaktadır. Çalışmada, boşanan bireylerin adres kayıtlarına sağlıklı bir şekilde ulaşabilmek için araştırma

örneklem kapsamına 2007 yılından itibaren meydana gelen boşanmalar ve boşanmış bireyler dahil edilmiştir. Buna göre, 2007 yılına ait 1304 boşanma, 2008 yılına ait 1404 boşanma ve 2009 yılına ait 1731 boşanma olduğu dikkate alındığında, araştırmanın hedef kitlesindeki birey sayısının (N) 4439 olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun yaş aralığı Türkiye’de evlenme yaşının küçük olduğu gerçeği göz önüne alınarak 18 yaş ve üzeri kadınları ve erkekleri oluşturmaktadır. Örneklem kapsamında yer alan boşanmış bireylerin tespitinde, boşanma davasının açıldığı dönemde Denizli’de ikamet etmiş olmak şartı ile davanın bu ilde sonuçlandırılmış olması kriteri aranmıştır. Başka ilde boşanma davası görülmüş fakat daha sonra Denizli’de ikamet etmeye başlamış olan bireyler, örneklem kapsamının dışında tutulmuştur.

Araştırmanın örneklem büyüklüğünün belirlemesi amacıyla Alpha değeri 0.05 ve %5 örneklem hatası ile $p=0.5$, $q=0.5$, $t=1.96$ değeri alınıp hesaplandığında örneklem büyüklüğünün 354 boşanmış bireyden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bunun için uygulanan formül: $n=(N) (t^2) (p*q) / (d^2) (N-1) +(t^2) (p*q)$ dir. Bu formülde

N: Hedef kitledeki birey sayısı

n: örnekleme alınacak birey sayısı

p: incelenen olayın gerçekleşme olasılığı

q: incelenen olayın gerçekleşmeme olasılığı

t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.

$n=(N) (t^2) (p*q) / (d^2) (N-1) +(t^2) (p*q)$

$n=4439*3.8416*0.25$

$0.0025*4438+3.8416*0.25$

$n=17052.8624*0.25$

$11.095+0.9604$

$n=4263.2156$

12.0554

$n=353.63535$

$n=354$

Temsil yeteneğini sağladığını düşündüğümüz 354 kişiden oluşan örneklemin tespitinde tesadüfi örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Boşanmış bireylerin tespitinde Aile Mahkemesi kayıtlarından yararlanma yoluna gidilmiş, adrese dayalı nüfus kayıtları Valilik izni ile Nüfus idaresinden alınarak seçilmiş olan kişilerde anket uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğünün 2007, 2008 ve 2009 yıllarında boşanmış denek sayısının evreni temsil edebilme özelliğini sağlayabilmesi için ayrıca her yılın 3 yıl içindeki toplam oranı dikkate alınarak oranlı tabakalı örneklem tekniği kullanılmıştır. Başka bir ifade ile tabakalardan örnek seçme işlemi oranlı şekilde yapılmıştır. Bunun için örnekleme oranının tabakadaki birim sayısı ile çarpılması sonucunda o tabakadan kaç örnek alınacağı bulunmuştur. Tabakadan alınan birim sayısı “ n_j ” (Gökçe, 2007:117) ile gösterilmiştir.

$n_j = n \text{ örnek sayısı} / N \text{ Evrendeki Birim Sayısı} * N_j \text{ (tabakadaki birim sayısı)}$

buna göre her bir tabakadan alınacak birim sayısı şu şekilde belirlenmiştir:

2007 için tabakadaki birim sayısı:1304

2008 için tabakadaki birim sayısı:1404

2009 için tabakadaki birim sayısı: 1731

Toplam:4439

Bu örnekleme göre, 2007 yılından 104 boşanmış birey, 2008 yılından 112 boşanmış birey ve 2009 yılından ise 138 boşanmış birey dahil edilecektir.

Araştırmada verilerin elde edilmesinde veri toplama teknikleri olarak anket tekniğinden ve derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanma yoluna gidilmiştir. Anket tekniğinin uygulanacağı örneklem kapsamındaki 354 boşanmış birey ise tesadüfi örneklem tekniği yoluyla belirlenmiştir. Örneklemin tamamına anket tekniği uygulanarak, 6 kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Böylelikle boşanmanın, boşanmış bireyin psikolojik ruh haline ve toplumsal dünyasına nasıl yansıdığı, baş edebilme stratejileri, toplumsal kalıp yargılar ve ön kabuller karşısında kültürel içerikte etiketlenmiş bireyler olarak nasıl bir denetim süreci yaşadıkları, toplumsal cinsiyet, sosyal değer diyalektiğine nasıl tanıklık ettikleri bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada anket tekniğinin uygulanmasından önce pilot çalışması yapılmış ve geri bildirimle soru kağıtları yeniden gözden geçirilmiştir. Anket sorularının örneklem grubu tarafından anlaşılması için soru kağıtları, örneklem grubunun verdiği yanıtlar çerçevesinde anketörler tarafından doldurulmuştur. Alan çalışması, Sosyoloji Bölümünün yüksek lisans öğrencileri ve araştırma görevlileri tarafından yürütülmüştür. Ankette görev alan kişiler, anket çalışmasından önce projenin içeriği, uygulama aşaması ve teknikleri konusunda bilgilendirilmiştir.

5.4.2. Araştırmanın Soruları

Araştırmanın kuramsal görüş ve tespitlerinden yola çıkarak şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye’de boşanmaların en önemli nedeni olan geçimsizlik, Denizli ilindeki boşanmalar açısından nasıl bir sayısal dağılım göstermektedir? Boşanmış kadınların ve erkeklerin zihniyet dünyasında geçimsizlik ne ifade etmektedir? Kır ve kent kökenli olma durumuna göre, bu anlam kodları aynı zamanda cinsiyetlere göre bir farklılık göstermekte midir?
2. Boşanma kararının alınmasının belirli bir süreyi gerektirdiği göz önüne alındığında Denizli’de boşanmış kadınların ve erkeklerin hangi faktörlere göre ne kadar sürede bu kararı almışlardır? Karar alma sürecinde bireyler ne gibi problemlerle karşılaşmışlardır? Bu kararlar bireyler tarafından kaç kez alınmış ya da uygulanmıştır?
3. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve beklentiler açısından boşanmış kadınlar, ekonomik ve sosyo-demografik değişkenlere göre nasıl farklılaşma göstermektedir?
4. Boşanmış bireylerin evlilik sürecinde çalışma yaşamındaki iş ilişkileri ve eşler arasındaki ilişkileri ne yönde etkilenmiştir? Bu bağlamda çalışma yaşamındaki ilişki ve deneyimlerin boşanma kararı üzerindeki etkisi nedir? Söz konusu ilişki ve deneyimler, toplumsal cinsiyet açısından nasıl bir farklılaşma göstermektedir?
5. Toplumsal cinsiyet rolleri, yani faktörü ve çalışma durumu, boşanmış kadınlarda bir deneyim farklılaşmasına neden olmakta mıdır? Ayrıca bu faktörler uyum sürecinde nasıl bir rol oynamaktadır?
6. Boşanma sonrasında kadınların ve erkeklerin karşılaştıkları cinsiyet kalıpyargıları hangi durum ve bağlamda kendini yoğun şekilde hissettirmektedir? Bireylerin bununla ilgili olarak sosyo-kültürel çevre ile etki-tepki ilişkileri ne şekilde yaşanmıştır? Çalışan kadınlar işyerlerinde nasıl bir deneyim sürecine tanık olmaktadır? Meslek durumu ve eğitim düzeyinin bundaki rolü nedir? Boşanma sonrasında mesleki durumda bir değişim yaşanmakta mıdır?

7. Boşanma sonrasında yeni bir evlilik durumunun cinsiyete göre nasıl bir dağılım göstermektedir? Bunda bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerinin etkisi ne düzeydedir?
8. Boşanma dönemi ve sonrasında kadınlar hangi durumlarda hangi sosyal kontrol mekanizmalarıyla karşılaşmaktadırlar? Aile bireylerinin akrabalık çevresinin ve işçevresinin bunda rolü nedir?? Buna bağlı olarak mekanizmalar ne şekilde işlemektedir?
9. Boşanmış kadınlar, evlilik süresince şiddete maruz kalmışlar mıdır? Şiddete maruz kalma, boşanma kararının alınmasında ne ölçüde etkili olmuştur?
10. Yoksulluk ve şiddetin bir arada görüldüğü ailelerde, boşanma kararının alınmasında yoksulluk-şiddet ilişkisinin etkisi ne şekilde olmuştur? Kadınlar, erkekler ve çocukların (varsa) bu etkiye maruz kalma deneyimleri ne şekildedir?
11. Boşanma nedenlerinin dayandığı temeller, kır kent kökenli olma durumu, uzun süre yaşanan yer ve kentte yaşama süresi açısından bir farklılık göstermekte midir? Bu farklılık aynı zamanda toplumsal cinsiyet açısından nasıl bir dağılıma işaret etmektedir?

5.4.3. Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmada cinsiyet, yaş, eğitim durumu, kentte kalış süresi, yaşamın büyük kısmının geçtiği yer, gelir durumu, meslek, sosyal güvenlik, çocuk sayısı, en küçük çocuğun yaşı, çok eşli evlilik, evlilik sayısı, evlilik süresi, ilk evlenme yaşı, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalarla olan ilişkilerin düzeyi, hane halkı sayısı, ailede cinsiyete dayalı işbölümü, eşler arasında sorumlulukların paylaşım düzeyi, annelik-babalık rollerinin yerine getirilmesi, ailede karar alma mekanizması, otoritenin dağılımı, kadına yönelik şiddet gibi değişkenlerden hareketle, bütüncül bir yaklaşım ve toplumsal cinsiyet bakış açısı gözetilerek Denizli’de boşanma olgusu, nedenleri, etki ve sonuçları analiz edilmektedir.

Araştırmanın hipotezleri, bu çerçevede, şu şekilde belirtilmektedir:

1. Çalışan boşanmış kadınların evliliği, çalışmayanlara göre daha kısa sürmektedir.
2. Çalışan boşanmış kadınlar, evde maddi konularda daha çok söz sahibi-karar verici olmaktadır.
3. Eşleri çalışan boşanmış erkekler, çalışmayanlara göre eve ait işlerde daha paylaşımcı bir rol üstlenirler.
4. Eşleri çalışmayan boşanmış erkekler, eşleriyle daha sık tartışırlar.

5. Eşleri çalışan boşanmış erkekler, eşleriyle en çok maddi konularda tartışırlar.
6. Çalışan boşanmış kadınlar, eşleriyle en çok ev işlerine katılma konusunda tartışırlar.
7. Gelir düzeyi düşük boşanmış erkekler eşleriyle en çok maddi konularda tartışırlar.
8. Evlilikte boşanma fikrini ilk ortaya atan gelir düzeyi yüksek boşanmış kadınlardır.
9. Eşler arasındaki akrabalık durumu olan kadınlar, aile içi geçimsizliklerde çözüm için daha çok ailelerine başvururlar.
10. Boşanmış eşler arasında duygu ve düşünce paylaşımı daha çok eğitim yüksek kadın ve erkeklerde görülmektedir.
11. Boşanma fikrini ilk ortaya atanlar erkeklerdir.
12. Boşanma kararını veren kadınlardır.
13. Boşanma fikrini ilk ortaya atan iş yaşamına önen veren kadınlardır.
14. Ayrıldığı eşinin eğitim düzeyi düşük fakat kendi eğitim düzeyi yüksek olan erkekler, eşleriyle daha çok fikir çatışması yaşarlar.
15. Çatışma başlangıcı ile mahkeme başvurusu arasında geçen süreyi daha uzun yaşayanlar, eşleri ile akrabalık durumu olanlardır.
16. Çalışmayan boşanmış kadın, ekonomik nedenlerden ötürü ikinci evliliğini yapar.
17. Akriba evliliği yapmış boşanmış kadınlar, boşanma sonrasında daha çok kendi aileleri ile birlikte yaşarlar.
18. Boşanma sonrası yaşam memnuniyeti yüksek olan daha çok erkeklerdir.
19. Eğitim düzeyi düşük olan eşe sahip kadınlar daha çok şiddete maruz kalırlar.
20. Ailesinde boşanma deneyimi yaşamış olan kişilerde boşanma olasılığı çok yüksektir.

5.4.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlenmesinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde, değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla ki-kare testinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda araştırmada sosyo-ekonomik düzey (eğitim, meslek ve gelir), yaş, kentte kalış süresi, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer, sosyal güvenlik, çocuk sayısı, en küçük çocuğun yaşı, evlilik sayısı, evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, aile ve akrabalar ile görüşme sıklığı, hane halkı sayısı gibi bağımsız değişkenlere göre boşanma olgusunun nedenleri, etki ve sonuçları toplumsal cinsiyet bakışıyla sorgulanmış, ayrıca bireylerin boşanma deneyimlerinin ve boşanmaya ilişkin değerlendirmelerinin nasıl farklılaştığı ortaya konulması amaçlanmıştır.

BÖLÜM 6. ARAŞTIRMANIN NİCEL VERİLERİ VE ANALİZİ

6.1.Frekans Tablolarının Analizi

6.1.1. Tanıtıcı Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamındaki örneklem grubunu tanıtmak için sosyo-ekonomik düzey, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslek, gelir düzeyi, yaşamın büyük kısmını geçirdiği yer, sosyal güvenlik, medeni durum, çocuk sayısı, çocuğun yaşı vb gibi pek çok sosyo-demografik özellikleri içeren bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1. Cinsiyet

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kadın	177	50,0	50,0	50,0
Erkek	177	50,0	50,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Toplam 354 kişinin örneklem grubunun oluşturduğu araştırmanın %50'sini kadınlar %50'sini erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 2. Yaş

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 20-25	33	9,3	9,3	9,3
26-30	85	24,0	24,0	33,3
31-35	83	23,4	23,4	56,8
36-40	66	18,6	18,6	75,4
41-45	32	9,0	9,0	84,5
46-50	26	7,3	7,3	91,8
50 ve üzeri	29	8,2	8,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların yaş dağılımlarının sunulduğu tabloda görüşülenlerin en yüksek oranı (%24) 26-30 yaş aralığındakiler oluşturmaktadır. İkinci sırada (%23,4) 31-35 yaş aralığında olanlar; üçüncü sırada (%18,6) 36-40 yaş aralığında olanlar gelmektedir. Tablodaki diğer yaş

dağılımına göre; katılımcıların %9,3'ü 20-25 yaş arasında; %9'u 41-45 yaş arasında, %8,2'si 50 ve üzeri yaşında olanlar ile %7,3'ünü 46-50 yaş aralığında olanlar oluşturmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanların çoğunlukla genç yetişkinlerden oluştuğu dikkat çekmektedir. Orta yaş üstü grupta yer alanların oranları oldukça düşüktür. Boşanmış kişilerin genellikle yetişkin ve orta yaş grubunda olduğu dolayısıyla üretici yaş grubundakilerin oluşturduğu dikkat çekmektedir. Genç yaş grubunda (20-25 yaş arası) boşananların oranı %9,3 olması ise boşanmalarda giderek evlilik süresinin kısaldığını düşündürülebilir.

Tablo 3. Medeni Durum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Bekar	258	72,9	72,9	72,9
Evli	83	23,4	23,4	96,3
İlişkim var, resmi nikahlı değilim	13	3,7	3,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların medeni durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğunu bekar olanlar oluşturmaktadır (%72,9). İkinci sırada ise %23,4 oranı ile evli olanlar gelmektedir. İlişkisi olan fakat resmi nikahlı olmayanların oranı ise %3,7'dir. Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların çoğunluğunun yeniden evlenmedikleri görülmüştür. Bu durum katılımcıların yeniden evlenme konusundaki yaklaşımlarına dair bir gösterge olabileceği gibi yeniden evlenmeyi daha ileri tarihe atma yönündeki eğilimi de ifade ettiği söylenebilir. Sıkıntılı bir sürecin sona erdirilmesini ifade eden boşanma, bireyler için yeni bir yaşamında başlangıcıdır. Bu süreçte öncelikle birey yaşamını ve kendini yeniden değerlendirmekte, belli bir yol çizmektedir. Boşanma deneyimi yaşamış olan çoğu birey için boşandıktan sonraki süreç, evli olmanın itici yönlerinin yerini bekar yaşamının çekiciliklerine bıraktığı dönemdir. Dolayısıyla taraflar görel olarak boşandıktan hemen sonra yeniden evlenmeyi düşünmemektedirler.

Tablo 4. Doğum Yeri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
--	---------	-------	---------------	-----------------

Geçerli	Kent	207	58,5	58,5	58,5
	İlçe	106	29,9	29,9	88,4
	Köy	34	9,6	9,6	98,0
	Yurt dışı	7	2,0	2,0	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırma kapsamındaki örneklem grubunun doğum yerlerine dair sonuçların sunulduğu tabloda görüldüğü gibi katılımcıların yarısından fazlası (%58,5) kent doğumlu; %29,9'u ilçe doğumlu, %9,6'sı köy doğumludur. Yurt dışı doğumlu olduğunu belirtenlerin oranı ise oldukça düşüktür (%2). Kent merkezinde doğanların çoğunlukta olması Arıkan'ın da belirttiği gibi bireylerin gelişme yönündeki değişikliklere daha açık olabileceklerini düşündürmektedir (Arıkan,1996:34).

Tablo 5. (Boşanılan) Eşin Doğum Yeri

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kent	201	56,8	56,8	56,8
	İlçe	110	31,1	31,1	87,9
	Köy	39	11,0	11,0	98,9
	Yurt dışı	4	1,1	1,1	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların boşandıkları eşlerinin doğum yerlerine bakıldığında %56,8'i kent, %31,1'i ilçe, %11'i köy ve %1,1'i yurt dışı doğumlu olduğu görülmektedir. Dağılımın çoğunluğunu kent doğumlu olanlar oluşturmaktadır. Tablo 4'deki verilerle birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların kendilerinin ve eşlerinin doğum yerleri kenttir. Dağılımın ikinci sırasında ilçe, üçüncü sırasında köy doğumlu olanlar gelmektedir. Tablo 4 ve Tablo 5'deki verilerden yola çıkarak farklı kategorilerde yer alan oranların birbirine oldukça yakın olduğu dikkat çekmektedir. Her iki tabloda doğum yeri kent olanlar birinci, ilçe olanlar ikinci sırada gelmektedir. Ayrıca yurt dışı doğumlu olduğunu belirtenlerin de tablodaki dağılımın en düşük yüzdelik dilimine karşılık geldiği tespit edilmiştir. Tablo 4'de yurt dışı doğumlu olanlar 7 kişi iken Tablo 5'de 4 kişidir.

Tablo 6. Eğitim Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Okur-yazar değil	7	2,0	2,0	2,0
Okur-yazar	1	,3	,3	2,3
İlkokul Mezunu	122	34,5	34,5	36,7
Ortaokul Mezunu	51	14,4	14,4	51,1
Lise Mezunu	130	36,7	36,7	87,9
Üniversite-yüksek okul Mezunu	39	11,0	11,0	98,9
Lisansüstü Eğitim	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 6’da görüldüğü gibi lise mezunu olanlar %36,7’lik oranla ağırlıktadır. Bunu %34,5’lik oranla ilkokul mezunları izlemektedir. Üçüncü sırada ise %14,4 oranı ile ortaokul mezunları yer almaktadır. Üniversite-yüksek okul mezunu olanların oranı %11’dir. En düşük oran ise okur-yazar olanlar (% ,3) ve lisansüstü mezunu (%1,1) olanlara aittir. Okur-yazar olmayanlar sadece 7 kişidir. İlkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanların oranları birbirine oldukça yakındır. Ortaokul ve üzerinde eğitimi olanların oranı toplam katılımcıların yarısından fazlasını oluşturduğu söylenebilir (%62). Bu dağılım modernleşme-aile ilişkisi açısından değerlendirildiğinde beklenen bir durumdur. Geleneksel bir toplumda okur-yazar olmayanların oranı çoğunlukta iken modern toplumun temel özelliği okur-yazar olanlar ile orta ve üst düzey eğitime sahip olanların yaygınlığıdır. Kentsel alanlarda yaşayanların eğitim düzeyleri daha yüksektir (Arıkan, 1996:33). Kentsel yaşam dinamikleri, bireyleri, iyi bir mesleğe ve sosyal statüye sahip olmaları için belli bir eğitim sürecini gerekli kılmaktadır. Eğitim durumu boşanma riski açısından önemli bir değişken olarak görülmektedir. Çünkü eğitim düzeyi, bireylerin çeşitli tutum, davranış ve alışkanlıklarını belirlemektedir. Örneğin eğitim düzeyinin yüksek olması, boşanmayı etkileyebileceği düşünülmektedir.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir araştırmada da (BASAM;2009:27) lise ve dengi okul mezunları birinci sırada, ilkokul mezunları ise ikinci sırada geldiği görülmüştür. Okur-yazar olmayanlar ise sadece 11 kişi olarak belirlenmiştir Söz konusu olan bu durum tesadüfi örneklem tekniği ile açıklanabilirken eğitim durumu ile boşanma arasında yakın bir ilişki olabileceğini akla getirmektedir. Konunun hassas ve özel bir

nitelik göstermesi nedeniyle boşanma eğiliminin lise mezunları arasında yoğunlaştığı söylenebilir.

Tablo 7. (Boşanılan) Eşin Eğitim Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Okur-yazar değil	5	1,4	1,4	1,4
Okur-yazar	6	1,7	1,7	3,1
İlkokul Mezunu	136	38,4	38,4	41,5
Ortaokul Mezunu	56	15,8	15,8	57,3
Lise Mezunu	107	30,2	30,2	87,6
Üniversite/yüksek okul Mezunu	42	11,9	11,9	99,4
Lisansüstü Eğitim	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanılan eşin eğitim durumlarına bakıldığında kendilerinin eğitim durumlarına ilişkin bulgularla paralellik gösterdiği söylenebilir. Boşanılan eşin eğitim durumu ile ilişkili olarak %38,4'ünün ilkokul mezunu; %30,2'nin lise mezunu; %15,8'inin ortaokul mezunu; %11,9'nun üniversite/yüksek okul mezunu olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra okur-yazar olmayanlar %1,4; okur-yazar olanlar ise %1,7 olarak tespit edilmiştir. Dağılımdan da görüldüğü gibi okur-yazar olmayanlar ile okuryazar olanların oranları oldukça düşük olmakla birlikte dağılımın en düşük oranını %0,6 ile lisansüstü mezunu olanlar oluşturmaktadır. Tablo 6'da lise mezunu olanların, Tablo 7'de ilkokul mezunu olanların fazla olduğu dikkat çekmektedir. Fakat hemen hemen tüm eğitim düzeylerinde oransal olarak paralellik söz konusudur. Buna göre, araştırmaya katılanların en az ilkokul ve en fazla lise eğitimine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Modern toplumu en önemli gereklerinden biri olan eğitim, üretken ve kaliteli bir yaşamın önkoşuludur. Günümüzde dünyada yaşanan hızlı değişim ve gelişme süreci, toplumsal değişim ve dönüşümlere duyulan ihtiyacı artırmakta, dünyadaki bu değişim ve gelişmeleri izleyerek uyum sağlamak ve yönlendirmek toplumların geleceğe yönelik önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla toplumun bütün kesimleri için eğitim düzeyinin yüksek olması istendik bir durumdur.

Türkiye’de okuma-yazma bilmeyenler nüfusun % 6’sını oluşturmakta ve kadınlarda bu oranın yüksek olduğu görülmektedir. Yıllar içinde okuryazarlık oranı sürekli artmasına rağmen henüz hedeflenen noktaya ulaşılamamıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2011 yılı sonuçlarına göre 3.171.270 kişi okuma-yazma bilmemekte olup bunların 2.617.566’sını kadınlar oluşturmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınların 2 milyonu 50 ve üzeri yaş grubundadır. 6-24 yaş grubunda ise okuma yazma bilmeyen 72 bin kadın bulunmaktadır. Okuma-yazma bilmeyen her 10 kişiden 8’ini kadınlar oluşturmaktadır. Yetişkin nüfus içinde okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı %9,8 olarak tespit edilmiştir (TÜİK,2011-2012). TÜİK’in verilerine göre, Türkiye’de okuma yazma bilen yaklaşık 57 milyon kişi arasında kadınların oranı düşüktür. Ülke genelinde 9 milyon 624 bin 250 kişi okuma yazma bilmemekte ve bu nüfusun 7 milyon 730 bin 553’ünü kadınlar oluşturmaktadır. Nüfus sayımı kayıtlarından elde edilen bilgiye göre, Türkiye’de en çok ilkokul mezunu bulunmaktadır. 7 milyon 430 bin ilköğretim mezunu, 2 milyon 738 bin ortaokul mezunu, 10 milyon 284 bin lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Yüksekokul ya da fakülte mezunu olanların sayısı 4 milyon 290 bin, yüksek lisans yapanların sayısı 279 bin; doktora yapanların sayısı ise 79 bin olarak belirlenmiştir (TÜİK,2012). Genel olarak değerlendirildiğinde, okuma yazma bilmeme oranı her iki cinsiyet içinde “genç yaş gruplarından ileri yaş gruplarına”, “kentsel nüfustan kırsal nüfusa” ve “Batı bölgelerden Doğu bölgelerine” gidildiğinde, artış sergilemektedir. Ancak, bu değişkenlerin her koşulda kadınlar üzerindeki etkisi erkekler üzerindeki etkisinden daha büyük olmaktadır. Tablo 7 ve Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların eğitim düzeylerinin ilkokul mezunu olanlarda yoğunlaşması Türkiye’de hakim olan bu gerçekliği yansıtmaktadır. Fakat bu tablolarda ikinci en yüksek dilimi lise mezunu olanların oluşturması, eğitim seviyesinin görece olarak biraz daha yüksek olduğunu gösterebilmektedir.

Tablo 8. Meslek

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli İşçi	144	40,7	40,8	40,8
Çiftçi	4	1,1	1,1	41,9
Memur	26	7,3	7,4	49,3
Emekli	15	4,2	4,2	53,5
Esnaf-zanaatkar	74	20,9	21,0	74,5
Tüccar/İşadamı	5	1,4	1,4	75,9
Ev hanımı	37	10,5	10,5	86,4

Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)	36	10,2	10,2	96,6
Akademisyen	1	,3	,3	96,9
Çalışmıyor	11	3,1	3,1	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System	1	,3		
Toplam	354	100,0		

Araştırma kapsamındakilerin çoğunluğunu işçiler oluşturmaktadır (%40,7). Bunu esnaf-zanaatkarlar (%20,9), ev hanımları (%10,5) ve serbest meslek (%10,2) grubundakiler takip etmektedir. Tabloda çalışmayanların %3,1; emekli olanların da %4,2 gibi düşük oranlarda olduğu gözlenmiştir. Katılımcılar arasında en düşük orana sahip olan meslek grupları akademisyen, tüccar-iş adamı, çiftçi olarak tespit edilmiştir.

Tablo 9. (Boşanılan) Eşin Mesleği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli İşçi	125	35,3	35,4	35,4
Çiftçi	4	1,1	1,1	36,5
Memur	27	7,6	7,6	44,2
Emekli	7	2,0	2,0	46,2
Esnaf-zanaatkar	45	12,7	12,7	58,9
Tüccar/iş adamı	5	1,4	1,4	60,3
Ev hanımı	86	24,3	24,4	84,7
Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)	34	9,6	9,6	94,3
Akademisyen	2	,6	,6	94,9
Çalışmıyor	18	5,1	5,1	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System	1	,3		
Toplam	354	100,0		

Görüşülenlerin eşlerinin mesleki durumlarına göre birinci sırada işçiler (%35,3) ikinci sırada ev hanımları (%24,3), üçüncü sırada esnaf-zanaatkarlar (%12,7) gelmektedir. Araştırmaya katılanlar arasında serbest meslek çalışanlarının oranı %9,6; memurların oranı %7,6 ve

çalışmayanların oranı %5,1 olarak görülmüştür. Tablo 8 ile birlikte bakıldığında her iki tabloda da işçi olanlar ağırlıkta olmakla birlikte bunu ev hanımı ve esnaf-zanaatkarlar izlemektedir.

Tablo 10. Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evlenmeden önce	269	76,0	81,3	81,3
Evlendikten sonra	28	7,9	8,5	89,7
Boşandıktan sonra	34	9,6	10,3	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Tablo 10’da araştırmaya katılanların ilk olarak çalışmaya ne zaman başladıklarına dair veriler sunulmuştur. Katılımcıların %76 gibi büyük çoğunluğu evlenmeden önce çalışmaya başladıklarını belirtmiştir. Çalışmaya, boşandıktan sonra başlayanların oranı %9,6; evlendikten sonra çalışmaya başlayanların oranı ise %7,9’dur. Boşandıktan sonra çalışmaya başlayanların oldukça düşük bir orana sahip olması, çalışma deneyiminin daha erken dönemde yaşandığını ve katılımcıların büyük çoğunluğunun ücretli-çalışan kesimi oluşturduğunu göstermektedir. Boşandıktan sonraki süreçte karşılaşılan ekonomik sorunların çözümü için çalışmaya başlayanların sadece 34 kişi olması, özellikle kadın katılımcılar için görece olarak ekonomik özgürlüklerinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Türkiye genelinde kadın istihdamının erkeklere oranla düşük olması göz önüne alındığında çalışan kadınların olması özellikle evlenmeden önceki süreçte çalışmaya başlaması boşanma kararında etkili olabilecek önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Tablo 11. Gelir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 500 TL’den az	23	6,5	6,5	6,5
500- 999 TL	146	41,2	41,5	48,0
1000-1499 TL	91	25,7	25,9	73,9
1500- 1999TL	62	17,5	17,6	91,5

2000-2499 TL	17	4,8	4,8	96,3
2500 TL ve üzeri	13	3,7	3,7	100,0
Toplam	352	99,4	100,0	
Missing System	2	,6		
Toplam	354	100,0		

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların hali hazırdaki gelir durumlarını gösteren tabloda aylık geliri 500-999 TL olanların ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların %25,7'si 1000-1499 TL; %17,5'i 1500-1999 TL gelire sahiptir. 2500 TL ve üzeri gelire sahip olanlar, dağılımın en düşük gelir düzeyini oluşturmaktadır (%3,7). 500 TL'den az gelire sahip olanların oranı %6,5'dir. 2500 TL gelire sahip olanların oranı %3,7'dir. Her iki uç gelir diliminde yer alanların oranı oldukça düşüktür. Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanların 500-999 TL arası gelir diliminde olduğu ve alt sosyo-ekonomik düzeyde oldukları görülmüştür.

Tablo 12. Gelir Kaynağı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Hiç gelirim yok	10	2,8	2,8	2,8
Kendi kazancım dışında başka bir gelirim yok	301	85,0	85,5	88,4
Nafaka alıyorum	17	4,8	4,8	93,2
Kira geliri	5	1,4	1,4	94,6
Çocuklarımdan destek alıyorum	1	,3	,3	94,9
ailem destek oluyor	15	4,2	4,3	99,1
Çevremdekilerden yardım alıyorum.	3	,8	,9	100,0
Toplam	352	99,4	100,0	
Missing System	2	,6		
Toplam	354	100,0		

Tablo 12'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların %85'i kendi kazancı dışında başka bir geliri olmadığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra katılımcıların %4,8'i nafaka aldığını; %4,2'si ailesinin destek olduğunu; %2,8'i hiç bir geliri olmadığını; %1,4'ü kira geliri olduğunu söylemiştir. Çocuklarından destek aldığını söyleyen sadece bir kişi ve çevresinden yardım aldığını söyleyenler ise 3 kişiden ibarettir.

Tablo 13. Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor Olmanın Bağımsız Olmaya Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Büyük ölçüde sağlıyor	146	41,2	43,1	43,1
Biraz sağlıyor	158	44,6	46,6	89,7
Hiç sağlamıyor	35	9,9	10,3	100,0
Toplam	339	95,8	100,0	
Missing System	15	4,2		
Toplam	354	100,0		

Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya ne derece etkisi olduğu sorusuna araştırmaya katılanların %44,6'sı gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın biraz bağımsız olmayı sağladığını; %41,2'si büyük ölçüde sağladığını; %9,9'u ise hiç sağlamadığını ileri sürmüştür. Tablodan yola çıkarak, çalışıyor olmanın bağımsız olmayı biraz sağladığı görüşünde olanların birinci sırada geldiği görülmüştür. Sadece çalışıyor olmak bağımsız olmak için yeterli neden olarak görülmemiştir. Çalışılan işin niteliği, çalışana sağladığı olanaklar, kişisel ve mesleki gelişime etkisi, alınan maaş, yaşam standartının belli bir düzeyde tutabilme gibi pek çok farklı unsurun, bağımsızlık algısını tamamlayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Bireyin bu ihtiyaçlarını karşılayamaması ve kişisel tatminini sağlayamaması, bağımsız olmasına ket vurmaktadır. Bununla birlikte bireyler için sadece çalışmak bağımsız olmayı ifade etmemektedir. Bireyin içinde yetiştiği sosyo-kültürel ortam bağımsızlık algısını biçimlendirmektedir. Belli ölçüde bireyin düşüncesini, davranışlarını, tutumlarını etkilemektedir.

Tablo 14. Gelir Getirici İşte Çalışmanın Öncelikli Nedeni

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ekonomik nedenler	248	70,1	77,0	77,0
Mesleki doyum sağlamak	7	2,0	2,2	79,2
Her ikisi de	67	18,9	20,8	100,0
Toplam	322	91,0	100,0	
Missing System	32	9,0		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanlara gelir getirici bir işte çalışmalarının temel nedeni sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre, katılımcıların %70,1'i ekonomik nedenleri; %18,9'u hem ekonomik hem de mesleki nedenleri; %2'si ise sadece mesleki doyum sağlama nedeninin öne sürmüştür. Bu sonuç Türk toplumunda erkeğe yüklenilen evin geçimini sağlama rolüne uygun olmakla birlikte kadınlar için de ekonomik özgürlüğe sahip olma amacının belirleyici olduğu söylenebilir. Örneklem grubunun 354 kişiden oluştuğu dikkate alındığında 248 kişinin ekonomik nedenleri birinci sırada belirtmesi ve mesleki doyum sağlamak seçeneğini söyleyenlerin sadece 7 kişiden oluşması, bireyler için çalışmanın ekonomik getirilerinin daha önemli olduğu gerçekliğini doğrulamaktadır. Ailenin temel özelliklerinden biri eşlerin kazançlarını ailenin ortak menfaatleri için harcamalarıdır. O halde ailenin zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması eşlerden birinin ya da her ikisinin çalışmasına bağlıdır. Özellikle çocukların varlığı gelir getirici bir işte çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Boşanmaların önemli bir kısmının ekonomik nedenlerden kaynaklandığı göz önüne alındığında gelir getirici bir işte çalışmak ailenin temel ekonomik ihtiyaçlarının sağlanması için zorunludur. Örneklem grubunun gelir düzeyi ve yoğunluğun olduğu meslek grubu dikkate alındığında bu sonuç şaşırtıcı olmamaktadır.

Tablo 15. Sosyal Güvenlik

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	291	82,2	82,2	82,2
Hayır	63	17,8	17,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 16. Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kuruluşu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Emekli Sandığı	20	5,6	6,9	6,9
SSK	215	60,7	73,9	80,8
Bağ-Kur	52	14,7	17,9	98,6
Özel Sigorta	4	1,1	1,4	100,0
Toplam	291	82,2	100,0	
Missing System	63	17,8		
Toplam	354	100,0		

Tablo 16’da araştırmaya katılanların sosyal güvenliğe sahip olma durumları gösterilmektedir. Sosyal güvencesinin olduğunu belirtenler %82,2 ile oransal çoğunluğu temsil etmektedirler. Sosyal güvencesinin olmadığını belirtenlerin oranı ise %17,8’dir. Sosyal güvencesini SSK olarak belirtenlerin oranı %60,7’dir. Bunu %14,7 ile Bağ-Kur; %5,6 ile Emekli Sandığı takip etmektedir. Özel sigortası olduğunu söyleyenler ise 4 kişiden oluşmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun sosyal güvencesi olduğu görülmüştür (%82,2). Soruyu yanıtızsız bırakan 63 kişinin sosyal güvencesi olmadığı düşünülürse, sosyal güvencesi olanların oransal çoğunluğu önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de özellikle son yıllarda sosyal güvence alanında önemli adımlar atılmış olsa da bu çabaların yetersiz olduğu görülmektedir. Hızlı bir gelişme sürecinde yer alan Türkiye’de yeni ekonomik koşullar nedeniyle işsiz olanların fazlalığı, gelir dağılımının adaletsiz paylaşımı, gelirlerin genel olarak düşük olması, özellikle farklı meslek grupları arasındaki ücretsel farklılığın büyük olması gibi dengesizlikler sosyal güvenlik hizmetine daha fazla özen gösterilmesini zorunlu kılmaktadır. Araştırmamızda sosyal güvenliğe sahip olmayanların oranı %17,8 olarak görülmüştür.

Tablo 17. Akraba Ziyaretleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sürekli	59	16,7	16,7	16,7
Ara sıra	278	78,5	78,5	95,2
Hiçbir zaman	17	4,8	4,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 17’den Tablo 22’ye kadar araştırmaya katılanların evli kaldıkları süre içinde boş zamanlarında gerçekleştirdikleri sosyal aktivitelerin sıklığı araştırılmıştır. İlk olarak akraba ziyaretlerinin gerçekleştirilme sıklığı sorulmuştur. Araştırmaya katılanların %78,5’i ara sıra; %16,7’si sürekli akraba ziyaretlerinde bulduklarını söylerken %4,8’i hiç bir zaman akraba ziyareti gerçekleştirmediklerini öne sürmüştür. Türk toplumunda akraba ziyaretleri önemli bir boş zaman etkinliği olarak görülmektedir. Düğün, bayram, cenaze vb. gibi iyi ve kötü günlerde akrabalarla birlikte olmak geleneksel kültürün bir unsurudur. Günümüz yaşam koşullarında akrabalarla var olan ilişkilerin devam ettirilmesi konusunda farklılaşmalar gözlenirse de bu tarz birincil ilişkilerin kentsel alanlarda büyük ölçüde devam ettirildiğini söylemekte yarar vardır. Araştırmaya katılanlar arasında hiç bir zaman akraba ziyareti

gerçekleştirmedini belirtenlerin oldukça düşük bir oranda çıkması katılımcılar için akraba ziyaretinin önemli bir etkinlik olarak görüldüğü tahmin edilmektedir.

Tablo 18. Gazete, Dergi, Kitap Okuma Sıklığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sürekli	91	25,7	25,7	25,7
Ara sıra	186	52,5	52,5	78,2
Hiçbir zaman	77	21,8	21,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boş zaman insan yaşamının önemli bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Boş zaman aktiviteleri arasında okuma etkinliği önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcılara gazete, dergi ve kitap okuma sıklıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre katılımcıların %52,5'inin ara sıra; %25,7'sinin sürekli gazete, dergi okuduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hiçbir zaman gazete, dergi, kitap okumadığını belirtenlerin oranı %21,8'dir. Yanıtlara bakıldığında katılımcıların okuma alışkanlıklarının olmadığı ya da düzenli bir okuma alışkanlıklarının olmadığı söylenebilir. Örnekleme grubunda ilkokul ve lise mezunlarının oransal çokluğu, üniversite ve yüksek lisans eğitimi alanların ise oldukça düşük oranlarda olması dikkate alındığında, eğitim durumlarıyla paralel olarak sürekli okuduğunu belirtenlerin oranlarının düşük olması beklenen bir sonuçtur.

Okuma etkinliği açısından ülkemiz iyi bir konumda değildir. Son yıllarda Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve siyasi koşullarında önemli değişiklikler olmasına rağmen bu değişime paralel olarak kitap, dergi, gazete okumayı bir alışkanlık ve yaşam tarzı haline getirmediği görülmektedir. Okuma ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda Türkiye'de bu alışkanlığın yeterli olmadığı belirtilmektedir. 1997 yılında yapılan bir araştırmada, 1965 yılında kitap okuyanların oranı %27 iken, 1980 de %5,7, 1990'da %2,5, 1997'de %3,5 olarak belirlenmiştir. Yapılan araştırmalarda aile reislerinin sadece %8,6'nın boş zamanlarında kitap okudukları tespit edilmiştir. Araştırmalar, mesleklere göre boş zamanlardaki okuma alışkanlığına bakıldığında okuyan en büyük grubu, serbest meslek sahipleri ve memurlar, okumayan en büyük grubu çiftçiler, işçiler, emekli ve esnaflar oluşturmaktadır. Bu durumda, toplumsal statü açısından daha alt konumda olan meslek sahiplerinin daha az okuduklarını, mesleki konum yükseldikçe, bu etkinliğe katılma oranında artmakta olduğu söylenebilir (TÜİK,2011-12).

Tablo 19. Sinemaya, Tiyatroya ve Konsere Gitme Sıklığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sürekli	22	6,2	6,2	6,2
Ara sıra	148	41,8	41,8	48,0
Hiçbir zaman	184	52,0	52,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Sinemaya, tiyatroya ya da konsere gitme sıklığı bireylerin sosyal ilişkilerine ve sosyal yaşamlarına dair önemli göstergelerdir. Eğitim ve gelir düzeyiyle doğrudan ilişkili olan bu alışkanlık, bireylerin beğenilerini, olaylara bakış açısını, algılama biçimlerini, karşındakilere yönelik tutum ve davranış biçimlerini belli ölçüde etkilemekte ya da yönlendirmektedir. Bu tarz etkinliklerin bireyin kişisel gelişimine olumlu katkı sağladığı düşünüldüğünden ailedeki tutum ve davranışları üzerinde de pozitif yönde katkı sağladığı varsayılabilir. Araştırmaya katılanların sinema, tiyatro ve konser gibi etkinlikleri gerçekleştirme sıklıklarına dair verilerin sunulduğu Tablo 19’da yarısından fazlası bu tarz etkinlikleri gerçekleştirmediğini (%52), %41,8’i ara sıra gerçekleştirdiğini; %6,2’si ise sürekli gerçekleştirdiğini söylemiştir. Tiyatroya ve konsere gitmek daha bilinçli ve eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin çoğunlukla tercih ettikleri etkinlikler olarak görülürken sinemanın daha geniş bir kitleye hitap ettiği söylenebilir.

Tablo 20. Arkadaşlarla Zaman Geçirme Sıklığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sürekli	141	39,8	39,8	39,8
Ara sıra	189	53,4	53,4	93,2
Hiçbir zaman	24	6,8	6,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlara arkadaşlarıyla zaman geçirme sıklıkları sorulmuştur. Verilere göre, katılımcıların %53,4’ü arkadaşlarıyla ara sıra görüştiklerini; %39,8’i sürekli görüştiklerini;

%6,8'i hiç bir zaman görüşmediklerini söylemiştir. Katılımcıların arkadaşlarıyla çok zaman geçirmediği söylenebilir. Bunun nedeni, örneklem grubunda işçi olanların oranlarının diğer meslek grubundakilere göre fazla olması nedeniyle çalışma zamanlarının uygun olmaması ve çalışma saatlerinin uzun olması olarak yorumlanabilir. İşçilerin çoğu vardiya usulüne dayalı bir çalışma sistemi içerisinde oldukları için çalışma saatleri farklılaşabilmektedir. Hatta pek çok işçinin hafta sonlarında da çalıştığı gözlenmiştir. Bu da kendilerine ve arkadaşlarına ayırdıkları zamanın yetersizliğiyle sonuçlanmaktadır.

Tablo 21. Dernek, Kurs vb. gibi Faaliyetlere Katılma Sıklığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sürekli	17	4,8	4,8	4,8
Ara sıra	79	22,3	22,3	27,1
Hiçbir zaman	258	72,9	72,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Dernek, kurs vb. faaliyetlere katılma önemli bir boş zaman geçirme aktivitesi ve sosyalleşme aracı olarak değerlendirilebilir. Bireylerin bu tarz aktiviteler aracılığıyla sosyalleşmeleri sosyal çevre ile pozitif yönde bir ilişki gelişmesinde etkili olabilmektedir. Özellikle evli olan çiftlerde bu tarz etkinlikler, ortak paylaşımların zenginleştirilmesine olanak sağladığı için birbirlerini daha iyi anlamaları ve birbirlerine olumlu tutum geliştirmeleri için pozitif işlevsel etkinlikler olarak görülmektedir. Boşanma deneyimi yaşamış olan örneklem grubumuzda boşanma sonrasında psikolojik olarak yaşanabilecek yalnızlık vb. gibi ruhsal sıkıntı ya da depresyon sürecinin atlatılmasında sosyal çevrenin bu tarz etkinliklerle çeşitlendirilmesi ve doldurulması boşanma sonrası sürecinin olumsuzluklarının aşılmasına yardımcı olabilmektedir. Sosyal aktivite, bir yandan bireyin sosyal yaşam alanının zenginliğini diğer yandan da bireysel yaşam dünyasını, kişisel gelişimini ifade etmektedir. Kendisini sosyal alanda olumlu şekilde var edebilen bireyin sorunlara bakış açısı da daha yenilikçi, gelişmeye açık olmaktadır.

Araştırmaya katılanların dernek, kurs vb gibi faaliyetlere katılım sıklığının sorgulandığı tabloda, %72,9'u gibi büyük çoğunluğunun hiçbir zaman bu tarz etkinliklere katılmadığı gözlenmiştir. Ara sıra katıldığını belirtenlerin oranı %22,3 sürekli katılım sağladığını

belirtenlerin oranı ise %4,8'dir. Buna göre dernek, kurs vb gibi faaliyetlere katılma oranı oldukça düşüktür.

Tablo 22. Yaşamın En Uzun Geçirildiği Yer

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kent	279	78,8	78,8	78,8
İlçe	48	13,6	13,6	92,4
Köy	23	6,5	6,5	98,9
Yurt dışı	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Yaşamın en uzun geçirildiği yer bireylerin gelişme yönündeki değişikliklere daha açık olabileceklerini düşündürmektedir. Yaşamın büyük kısmını kentte geçirmiş olan birey, kentsel değerlerin benimsenmesinden dolayı gelişime, yeniliklere yönelimi daha kolay olabilmektedir. Dolayısıyla bu kişilerin boşanmaya, boşanmış kişilere bakış açısı daha farklı olabilmektedir. Araştırmaya katılanların %78,8 gibi çoğunluğu yaşamının büyük kısmını kentte; %13,6'sı ilçede ve %6,5 gibi düşük oranı ise köyde geçirdiğini ileri sürmüştür. Yurt dışında geçirenler ise sadece 4 kişi olarak gözlenmiştir. Buna göre, örneklem grubunun çoğunluğunun yaşamın büyük kısmını kentte geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 23. (Boşanılan) Eşin Yaşamının En Uzun Nerede Geçirdiği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kent	271	76,6	76,6	76,6
İlçe	54	15,3	15,3	91,8
Köy	27	7,6	7,6	99,4
Yurt dışı	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların ayrıldıkları eşinin yaşamını geçirdiği yere bakıldığında %76,6'sı kentte, %15,3'ü ilçede, %7,6'sı da köyde geçirmiştir. Tablo 22'deki verilerle birlikte değerlendirildiğinde yaşamını kentte geçirenlerin oranları birbirinin hemen hemen aynı olmakla birlikte çoğunluktadır.

Tablo 22 ve Tablo 23 birlikte değerlendirildiğinde her iki tabloda da yaşamın en uzun süre geçirildiği yerleşim yeri kent olarak saptanmıştır. Bu bağlamda boşanma ile yerleşim yeri arasındaki ilişkide, kentte sosyal kontrolün düşük olması, görece artan ekonomik refah, kent yaşamının bireylere getirdiği zorluklar ve stres ile kadının çalışma yaşamında yer alması etkileri düşünülebilir. Kentsel yaşam dinamikleri, bireyin farklı alanlarda kendini var etmesi, kendisini geliştirmesi, farklı sosyal ilişkiler ağı içerisinde yer alabilmesine olanak sağlar. Bu da bireyin olaylara bakış açısını etkilemektedir. Yaşamını kentte geçiren bireyler daha özgür ve hoşgörülü olabilmektedir. Kentin bireye kazandırdığı olumlu vasıflar, aile içindeki davranışlarına yansımaktadır. Eşine, olaylara, sorunlara ve çocuklara yaklaşımı daha hoşgörülü ve eşitlikçi olmaktadır. Dolayısıyla yaşamın büyük kısmının geçirildiği yer boşanma riski olarak değerlendirilebilir.

Tablo 24. Evlenmeden Önce Yaşanılan Yer

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kent	264	74,6	74,6	74,6
İlçe	57	16,1	16,1	90,7
Köy	29	8,2	8,2	98,9
Yurt dışı	4	1,1	1,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların evlenmeden önce yaşadıkları yerleşim birimine bakıldığında %74'ü kentte, %16,1'i ilçede;%8,2'si köyde yaşadıkları görülmüştür. Katılımcıların doğum yeri, yaşamın uzun kısmının geçirildiği yer ve evlenmeden önce yaşadıkları yer açısından bakıldığında kentte olanların çoğunlukta olduğu görülmüştür.

Tablo 25. (Boşanılan) Eşin Evlenmeden Önce Yaşadığı Yer

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kent	251	70,9	71,1	71,1
İlçe	70	19,8	19,8	90,9
Köy	29	8,2	8,2	99,2
Yurt dışı	3	,8	,8	100,0

Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System	1	,3		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşinin evlenmeden önce yaşadıkları yerleşim birine göre katılımcıların %70,9'u kentte;%19,8'i ilçede;%8,2'si köyde;%0,8'i yurt dışında olduğunu belirtmiştir.

Tablo 26. İlk Evlenme Yaşı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 20'nin altında	120	33,9	34,1	34,1
21-25	172	48,6	48,9	83,0
26-30	49	13,8	13,9	96,9
31-35	6	1,7	1,7	98,6
36-40	5	1,4	1,4	100,0
Toplam	352	99,4	100,0	
Missing System	2	,6		
Toplam	354	100,0		

Tablo 27. (Boşanılan) Eşin İlk Evlenme Yaşı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 20'nin altında	109	30,8	30,8	30,8
21-25	161	45,5	45,5	76,3
26-30	69	19,5	19,5	95,8
31-35	12	3,4	3,4	99,2
36-40	1	,3	,3	99,4
41-45	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların %48,6'sı kendisinin %45,5'i ilk evlilik yaşını 21-25 yaş aralığında, %33,9'u kendisinin %30,8'i eşinin ilk evlilik yaşını 20 yaşın altında; %13,8'i kendisinin %19,5'i eşinin ilk evlilik yaşını 26-30 yaş aralığı olarak belirtmiştir. En düşük oran ise 36 ve üzeri yaş grubunda gözlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunluğu 21-25 yaş aralığında ilk evlenme deneyimi yaşamışlardır. Bu da evlilik yaşının düşük olduğunu ve erken evlenmelerin

söz konusu olduğunu göstermektedir. TÜİK'in 2012 yılının Nisan-Mayıs-Haziran döneminde ilk evlenme yaşına dair verilerine göre, ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 26,8 kadınlar için 23,7'dir. Bölgesel düzeyde elde edilen verilere göre, en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 27,6, kadınlarda 24,8 ile İstanbul'da görülmüştür. En düşük ortalama ilk evlenme yaşı ise erkeklerde 25,8, kadınlarda 22,3 ile Orta Anadolu Bölgesi'nde olmuştur (TÜİK,2012). Araştırmada boşanan eşlerin ilk evlenme yaşlarına dair tespit edilen bu verinin, TÜİK'in verileriyle de örtüştüğü söylenebilir.

Tablo 28. Boşanılan Eşle Yaş Farkı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Aynı yaştayız	61	17,2	17,3	17,3
1-3	150	42,4	42,5	59,8
4-6	99	28,0	28,0	87,8
7-9	25	7,1	7,1	94,9
10 üzeri	18	5,1	5,1	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System	1	,3		
Toplam	354	100,0		

Tablo 28 araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle yaş farklarını yansıtmaktadır. Eşleriyle yaş farkı 1-3 yaş arasında olanlar %42,4 oranıyla ilk sırada yer almaktadır. Bu grubu %28 oranıyla 4-6 yaş aralığında olanlar izlemektedir. Eşiyle aynı yaşta olanlar yalnızca %17,2'lik bir grubu oluşturmaktadır. 7 ve üzeri yaş aralığını belirtenlerin oranı ise %12,2 olarak ifade edilebilir. Dağılımın ağırlıklı yaş aralığına göre Boşanılan eşle çok büyük bir yaş farkının söz konusu olmadığı gözlenmiştir. Boşanan kişilerin eşleriyle olan yaş farklarında ilk sırada 1-3 yaş, ikinci sırada 4-6 yaş geldiği dikkate alındığında ağırlığın bu iki yaş kategorisinde olması, Türkiye'de evlilikte erkeğin kadından daha büyük olması yönündeki yaygın bir bakış açısını yansıttığı söylenebilir. 2012 yılı TÜİK verilerine göre (TÜİK,2012) Türkiye'de erkek ile kadın arasında ortalama ilk evlenme yaş farkı 3,1 olarak tespit edilmiş, dolayısıyla araştırmadan elde edilen verilerle paralellik göstermektedir.

Tablo 29. Boşanılan Eşle Yakınlık/Akrabalık Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Yakın akraba	21	5,9	5,9	5,9
	Akraba ama uzak akraba	29	8,2	8,2	14,2
	Akrabalık bağımız yok ancak hemşehri	80	22,6	22,7	36,8
	Akrabalık bağımız yok, ayrı bölgelerden	223	63,0	63,2	100,0
	Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System		1	,3		
Toplam		354	100,0		

Katılımcıların boşandıkları eşiyile yakınlık durumlarına ilişkin sonuçlara göre %63 gibi yarısından fazlasının akrabalık bağı olmadığı farklı bölgelerden olduğu; %22,6'sının hemşehri olduğu gözlenmiştir. Uzak akraba olanların oranı %8,2 iken yakın akraba olanların oranı %5,9 olarak gözlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanlar arasında akraba olan bulunmamaktadır. Akrabalığa dayalı bir evlilik yaşamadıkları gözlenmiştir.

Tablo 30. Evli Kalınan Süredeki Gelir Düzeyi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Yüksek	11	3,1	3,1	3,1
	Ortanın üstü	75	21,2	21,2	24,4
	Orta	220	62,1	62,3	86,7
	Ortanın altı	45	12,7	12,7	99,4
	Çok düşük	2	,6	,6	100,0
	Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System		1	,3		
Toplam		354	100,0		

Katılımcıların evli kaldıkları süre içinde hangi gelir düzeyinde yer aldıklarına bakıldığında %62,1'inin orta, %21,2'sinin ortanın üstü; %12,7'sinin ortanın altı gelir grubunda yer aldığı gözlenmiştir. Üst gelir grubunda (%3,1) ve alt gelir grubunda (%0,6) olanların oranları oldukça düşüktür.

Tablo 31. İlk Boşanma Deneyimi Olup Olmadığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	320	90,4	90,4	90,4
Hayır	34	9,6	9,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %90,4'ü gibi tamamına yakını ilk evliliğinden boşandığını belirtmiştir.

Tablo 32. Kaç Defa Boşanma Yaşandığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1	13	3,7	38,2	38,2
2	18	5,1	52,9	91,2
3	3	,8	8,8	100,0
Toplam	34	9,6	100,0	
Missing System	320	90,4		
Toplam	354	100,0		

İlk evliliğinden boşanmadığını belirtenlere kaçınıcı evlilikten boşandığı sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %5,1'i ikinci evliliğinden boşandığını belirtmiştir.

Tablo 33. Anne-Babanın Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Birlikte yaşıyor	245	69,2	69,2	69,2
Boşanmış	20	5,6	5,6	74,9
Anne hayatta değil	29	8,2	8,2	83,1
Baba hayatta değil	58	16,4	16,4	99,4
Her ikisi de hayatta değil	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tabloya göre araştırma katılanların %69,2'si anne-babalarının birlikte yaşadığını; %16,4'ü babasının hayatta olmadığını; %8,2'si annesinin hayatta olmadığını belirtmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların yarısından fazlası, anne-babası boşanma deneyimi yaşamamış olanlardan oluşmaktadır.

Anne-babanın boşanma deneyimi yaşamış olması boşanma riskini arttıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmaların bir kısmı anne-babası boşanmış olanların kendi evliliklerinde boşanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Fakat tablodan da görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğunda böyle bir durum söz konusu değildir.

Tablo 34. (Boşanılan) Eşin Anne-Babası

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Birlikte yaşıyor	219	61,9	61,9	61,9
Boşanmış	23	6,5	6,5	68,4
Anne hayatta değil	40	11,3	11,3	79,7
Baba hayatta değil	69	19,5	19,5	99,2
Her ikisi de hayatta değil	3	,8	,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tabloya göre boşandığı eşinin anne-babasının birlikte yaşadığını belirtenler %61,9, babasının hayatta olmadığını belirtenler %19,5; annesinin hayatta olmadığını belirtenler %11,3'tür. Anne-babası boşanmış olanların oranı ise oldukça düşüktür (%6,5). Tablo 33 ve 34'ü genel olarak değerlendirirsek araştırmaya katılanların yarısından fazlasının ebeveynlerinin birlikte yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Her iki grupta da boşanma deneyimi söz konusu değildir.

Tablo 35. Yakın Akraba Çevresinde Boşanma Sıklığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sık görülen bir olaydır	103	29,1	29,1	29,1
Nadiren görülen bir olaydır	223	63,0	63,0	92,1
Hiç görülmez	28	7,9	7,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Yakın akraba çevresinde boşanma olayının yaşanma sıklığına ilişkin verilere göre, %63'ü nadiren görülen bir olay olduğunu; %29,1'i sık görülen bir olay olduğunu; %7,9 hiç görülmediğini ileri sürmüştür. Buna göre araştırmaya katılanların yakın çevrelerinde nadiren de olsa boşanma deneyimine şahit oldukları söylenebilir.

Tablo 36. Çocuk Sayısı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Çocuğumuz yok	74	20,9	20,9	20,9
1	181	51,1	51,1	72,0
2	78	22,0	22,0	94,1
3	21	5,9	5,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların ayrıldıkları eşlerinden kaç tane çocukları olduğunu sorgulandığı tabloda %51,1'i 1 tane; %22'si 2 tane çocuğu olduğunu belirtmiştir. Hiç çocukları olmadığını söyleyenlerin oranı %20,9'dur. Dağılımın en düşük yüzdeliğini 3 çocuğa sahip olduğunu belirtenler oluşturmaktadır. Buna göre katılımcıların boşandıkları eşlerinden en az bir çocuğu olmakla birlikte hiç çocuğu olmayanların oranının dikkat çekici olduğu söylenebilir.

Tablo 37. Çocuğun Yaşı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1-3 yaş	81	22,9	28,9	28,9
4-6 yaş	74	20,9	26,4	55,4
7-10 yaş	53	15,0	18,9	74,3
11-14 yaş	28	7,9	10,0	84,3
15-19 yaş	26	7,3	9,3	93,6
20-25 yaş	16	4,5	5,7	99,3
25 yaş üstü	2	,6	,7	100,0
Toplam	280	79,1	100,0	
Missing System	74	20,9		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşten sahip oldukları çocuklarının yaşlarına bakıldığında; %22,9'u 1-3 yaş arasında olduğunu; %20,9'u 4-6 yaş arasında olduğunu; %15'i ise 7-10 yaş arasında olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %7,9'u çocuklarının 11-14; %7,3'ü 15-19; %4,5'i 20-25 yaş arasında olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların çocuklarının yaşları 1-6 yaş arasında ağırlıklı olduğu görülmüştür.

Tablo 38. Çocukların Kimin Yanında Kaldığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eski eşimin	83	23,4	29,5	29,5
Benim	185	52,3	65,8	95,4
Eski eşimin ailesinde	13	3,7	4,6	100,0
Toplam	281	79,4	100,0	
Missing System	73	20,6		
Toplam	354	100,0		

Boşanma sürecinden sonra çocukların kimin yanında kaldığını gösteren tabloya göre katılımcıların %52,3'ü kendi yanında kaldığını; %23,4'ü eski eşinin yanında kaldığını ileri sürmüştür. Çocukların eski eşin ailesinin yanında kaldığını belirtenlerin oranı ise oldukça düşüktür (%3,7)

Tablo 39. Eski Eşi Çocuklarla İletişim Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Çok iyi bir babaydı/anneydi	139	39,3	49,3	49,3
Zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilenirdi	48	13,6	17,0	66,3
Çocuklarla ilgilenmezdi, bana bırakırdı	95	26,8	33,7	100,0
Toplam	282	79,7	100,0	
Missing System	72	20,3		
Toplam	354	100,0		

Tablodaki verilere göre eski eşin iyi bir ebeveyn olduğunu ileri sürenlerin ağırlıklı olduğu görülmüştür (%39,3). Eski eşin çocuklarla ilgilenmediğini belirtenlerin oranı %26,8; zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilendiğini belirtenlerin oranı ise %13,6'dır. Genel olarak bakıldığında eski eşin iyi bir ebeveyn olduğunun belirtildiği seçeneğin dışındaki iki seçeneğin dikkat çekici olduğu söylenebilir (%41,3). Eski eşin ebeveynlik görevini tam olarak yerine getirmediğini, daha ziyade eşine bıraktığını, ilgilenmediğini söylemek mümkündür.

Tablo 40. Eski Eşle Evlenme Biçimi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Görücü usulü	122	34,5	34,6	34,6
Arkadaşlık (flört) ederek	171	48,3	48,4	83,0
Ailelerin baskısıyla	6	1,7	1,7	84,7
Anlaşarak evlendik	54	15,3	15,3	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System	1	,3		
Toplam	354	100,0		

Evlilik sürecinin en önemli aşamalarından biri evlenme biçimi ve buna ilişkin değerlerdir. Boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz sorusuna araştırmaya katılanların %48,3'ü flört ederek evlendiklerini belirtmişlerdir. Görücü usulü ile evlenenlerin oranı %34,5; anlaşarak evlendiğini belirtenlerin oranı ise %15,3'tür. Aile baskısı ile evlenen sadece 6 kişidir ve örneklemin %1,7'ini temsil etmektedir. Dağılımdan da anlaşılacağı gibi, flört ederek evlenenler birinci sırada; görücü usulü ile evlenenler ikinci sırada gelmektedir. Evlilik kararını kendilerinin verdiğini söyleyebiliriz. Görücü usulüyle evlenmenin de bir o kadar yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Araştırma kapsamına girenler arasında modern yaşamın getirdiği evlenme biçimi yaygın olsa da geleneksel evlenme biçimi de önemli ölçüde sürdürülmektedir. Türkiye'de aileye özgü değerlerle doğrudan ilişkili olan bu durum geleneksel evlenme biçiminin görece olarak farklılığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Arıkan'ın belirttiği gibi (1996:54) ülkemizde görücü usulü ile yapılan evlilikler gerek kırsal alanlarda gerekse kentsel alanlarda en yaygın evlenme biçimidir. Bu evlilik biçiminin ülkemizde çok yaygın olmasının nedeni, aile büyüklerinin, çocuklarının kendi değerler sistemiyle bağdaşır bir kişiyle evlenmelerini istemeleri olabilir. Güçlü aile bağlarının olduğu ülkemizde çocukların, ailenin temel değer ve eğilimlerinden tamamen

kopuk kararlar alması pek çok kesimde uygun görülmemektedir. Ancak aileler, çocukların evliliğini belirleyici kararlar verirken onların onayını da almaktadırlar.

Tablo 41. Evlilik Kararına Etki Eden Neden/Nedenler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ailemin baskısı	82	23,2	23,2	23,2
Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için	57	16,1	16,1	39,3
Birbirimizi seviyor olmamız	201	56,8	56,8	96,0
Çocuk yapmak için	2	,6	,6	96,6
Ekonomik nedenlerden dolayı	12	3,4	3,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tabloya göre birbirini sevdikleri için evlendiklerini belirtenler çoğunluktadır (%56,8). Bunu %26,2'lik oranla aile baskısı nedeniyle evlenenler takip etmektedir. Üçüncü sırada ise toplumsal bir zorunluluk olarak gördükleri için evlenenler gelmektedir (%16,1). Dağılımın en düşük oranı çocuk yapma nedeniyle evlenenler ile ekonomik nedenlerle evlenenler oluşturmaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların yarısından fazlası, sevgi temeli üzerine evlenmişlerdir.

Tablo 42. Boşanma İle Sonuçlanan Evliliğe Karşı Çıkma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	115	32,5	32,5	32,5
Hayır	239	67,5	67,5	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma ile sonuçlanan evliliğe aile büyükleri tarafından herhangi bir tepki karşılanıp karşılanmadığını gösteren tabloda %67,5 gibi çoğunluğu karşı çıkılmadığını belirtmiştir. Tepki aldığını belirtenlerin oranı %32,5 olarak görülmüştür.

Tablo 43. Evliliğe Karşı Çıkan Kişi/Kişiler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kendi ailem	63	17,8	54,8	54,8
Eşimin ailesi	33	9,3	28,7	83,5
Yakın akrabalarım	5	1,4	4,3	87,8
Eşimin yakın akrabaları	7	2,0	6,1	93,9
Sosyal çevremiz	7	2,0	6,1	100,0
Toplam	115	32,5	100,0	
Missing System	239	67,5		
Toplam	354	100,0		

Tablo 43’de katılımcıların evliliklerine karşı çıkma oranının düşük olması göz önüne alındığında kimi karşı çıktığını gösteren tabloda %17,8’i kendi ailesinin %9,3’ü eski eşin ailesinin karşı çıktığını ileri sürmüştür. Eşin yakın akrabaları, sosyal çevre ve yakın akrabalar tarafından karşı çıkıldığını belirtenlerin oranları ise oldukça düşüktür.

Tablo 44. Evliliğe Karşı Çıkma Nedeni

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Farklı etnik kökenlere sahip olmamız	10	2,8	8,7	8,7
Farklı kültürel çevrelere ait olmamız	40	11,3	34,8	43,5
Farklı inançlara sahip olmamız	4	1,1	3,5	47,0
Ailede fikir çatışmalarının olması	39	11,0	33,9	80,9
Sosyo-ekonomik seviyelerimizin uygun olmayışı	22	6,2	19,1	100,0
Toplam	115	32,5	100,0	
Missing System	239	67,5		
Toplam	354	100,0		

Eski evliliğe karşı çıkılma nedenini belirtildiği tabloya göre katılımcıların %11,3'ü farklı kültürel çevrelere ait olmayı, %11'i ailede fikir çatışmasının olmasını; %6,2'si sosyo-ekonomik seviyelerin uygun olmayışı nedenlerini öne sürmüştür. Tabloda farklı etnik ve dinsel kökenlere sahip olmanın oldukça düşük düzeyde neden olarak gösterildiği dikkat çekmektedir. Bu da geleneksel toplum değerlerindeki farklılaşmaya işaret etmektedir. Geleneksel toplumda bireylerin evlilik kararlarını, din, etnik köken, inanç vs gibi bireyleri birbirine bağlayan keskin bağlar büyük ölçüde etkilerken günümüz modern toplum yapısında daha bireysel nitelikleri ön plana çıkaran psikolojik, ekonomik, düşünsel nedenler etkili olabilmektedir. Araştırma kapsamımızda yer alan örneklem grubunun yukarı da verdikleri yanıtlar bu tarz geleneksel ve keskin bağların etkili olmadığını göstermiş ve bugünkü değişimi yansıtmaktadır.

Tablo 45. Eski Eşle Flört Süresi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
1 ay -6 ay	158	44,6	44,6	44,6
7 ay-1 yıl	92	26,0	26,0	70,6
1 yıl-2 yıl	43	12,1	12,1	82,8
3 yıl-4 yıl	25	7,1	7,1	89,8
5 yıl +	15	4,2	4,2	94,1
Hiç yaşamadım	21	5,9	5,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların ağırlıklı olarak flört ederek evlendikleri bilgisinden yola çıkarak ne kadar süre flört yaşandığına dair sonuçların sunulduğu tabloda %44,6'sı 1-6 ay arası; %26'sı 7-11 ay arası; %12,1 ise 1-2 yıl arası flört süreci yaşadıklarını belirtmiştir. 3-4 yıl flört yaşayanların oranı %7,1, 5 ve daha çok yıl flört yaşadığını belirtenlerin oranı ise 4,2'dir. Hiç flört süresi yaşamadığını belirtenlerin oranı %5,9'dur. Buna göre araştırmaya katılanların boşandıkları evliliklerinde çok uzun bir süre flört süreci yaşamadıkları görülmüştür. En az 1 ay en fazla 1 yıl arasında flört edenlerin çoğunlukta olduğu söylenebilir. Bu da katılımcıların birbirilerini tanımaları için çok uzun bir süre geçirmediklerini akla getirmektedir.

6.1.2. Evliliği Riskli Kılan Durumlar

Tablo 46. Evliliğin İlk Zamanlarındaki Duygu Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Çok mutsuz	19	5,4	5,4	5,4
	Mutsuz	46	13,0	13,0	18,4
	Mutlu	252	71,2	71,2	89,5
	Çok mutlu	37	10,5	10,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlara evliliklerinin ilk zamanlarında hangi duygu içerisinde oldukları sorulmuştur. Buna göre %71,2 gibi oldukça büyük çoğunluğu mutlu olduklarını ; %13'ü mutsuz ; %10,5'i ise çok mutlu olduklarını belirtmiştir. Genel olarak bakıldığında katılımcıları evliliklerini ilk zamanlarında mutlu oldukları görülmüştür. Mutlu ve çok mutlu olanlar bir arada değerlendirildiğinde bu oran %81,7 gibi oldukça büyük bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 47. Eski Eşle Tartışma Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	331	93,5	93,5	93,5
	Hayır	23	6,5	6,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların eski eşle tartışma durumlarına bakıldığında tamamına yakını (%93,5) eşyle tartıştığını söylemiştir. Eski eşle tartışmadığını belirtenlerin oldukça düşük oranda olduğu görülmüştür (%6,5).

Tablo 48. Tartışma Sıklığı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Her zaman	62	17,5	18,7	18,7
	Çoğu zaman	129	36,4	39,0	57,7

Ara sıra	105	29,7	31,7	89,4
Nadiren	35	9,9	10,6	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Boşandıkları eşiyile %36,4'ü çoğu zaman; %29,7'si ara sıra;17,5'i her zaman tartıştığını belirtmiştir. Nadiren tartışma yaşadığını belirtenlerin oranı %9,9'dur. Buna göre katılımcıların çoğunlukla eski eşleriyle boşanma öncesi süreçte sıklıkla tartışma yaşadıkları söylenebilir.

Tablo 49. Tartışma Nedeni (Maddi Nedenler Olup Olmadığı)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	194	54,8	58,6	58,6
Hayır	137	38,7	41,4	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Tablo 49'da katılımcıların tartışma nedeninin maddi-parasal konular olup olmadığını sorgulamaktadır. Buna göre %54,8'i evet yanıtını verirken %38,7'si hayır yanıtını vermiştir. Dolayısıyla maddi konuların çoğunluk tarafından tartışma nedeni olarak görüldüğü söylenebilir.

Tablo 50. Tartışma Nedeni (Giyim Tarzı)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	55	15,5	16,6	16,6
Hayır	276	78,0	83,4	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların tartışma nedenlerinin giyim tarzı olup olmadığını gösteren tabloda %78'i hayır; %15,5'i evet yanıtını vermiştir. Giyim tarzı katılımcılar arasında büyük bir tartışma nedeni olarak görülmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 51. Tartışma Nedeni (Geleneklere Uygun Davranma)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	54	15,3	16,3	16,3
Hayır	277	78,2	83,7	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların %78,2'si geleneklere uygun davranmanın tartışmaya neden olmadığını %15,3'ü neden olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 52. Tartışma Nedeni (Kişisel Bakım vb)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	21	5,9	6,3	6,3
Hayır	310	87,6	93,7	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %87,6'sı kişisel bakım vb konuların tartışma nedeni olmadığını; %5,9 gibi oldukça düşük oranı ise tartışma nedeni olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 53. Tartışma Nedeni (Siyasi Konular)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	10	2,8	3,0	3,0
Hayır	321	90,7	97,0	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların %90,7'si boşandıkları eşleriyle siyasi konular üzerine tartışma yaşamadıklarını %2,8'i tartıştığını belirtmiştir.

Tablo 54. Tartışma Nedeni (Büyüklerle Olan İlişkiler)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	64	18,1	19,3	19,3
Hayır	267	75,4	80,7	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %75,1'i büyüklerle olan ilişkilerin tartışma nedeni olmadığını; %18,1'i tartışma nedeni olduğunu belirtmiştir.

Tablo 55. Tartışma Nedeni (Akrabalarla Olan İlişkiler)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	82	23,2	24,8	24,8
Hayır	249	70,3	75,2	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Akrabalarla olan ilişkilerin tartışma nedeni olmadığını söyleyenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür (%70,3). Büyüklerle olan ilişkileri tartışma nedeni olarak görenlerin oranı %23,2'dir.

Tablo 56. Tartışma Nedeni (Komşularla İlişkiler)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	19	5,4	5,7	5,7
Hayır	312	88,1	94,3	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %88,1'i komşularla olan ilişkilerin tartışma nedeni olmadığını; %5,4'ü tartışma nedeni olduğunu belirtmiştir.

Tablo 57. Tartışma Nedeni (Sigara, Alkol vb. Kullanımı)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	143	40,4	43,2	43,2
Hayır	188	53,1	56,8	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %53,1'i sigara alkol vb maddelerin kullanımını tartışma nedeni olarak gösterirken %40,4'ü tartışma nedeni olmadığını belirtmiştir.

Tablo 58. Tartışma Nedeni (Çocukların Arkadaş Seçimi)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	15	4,2	4,5	4,5
Hayır	316	89,3	95,5	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Çocukların arkadaş seçimini tartışma nedeni olarak görmeyenlerin oranı %89,3 görenlerin oranı ise %4,2'dir.

Tablo 59. Tartışma Nedeni (Ev İşlerine Katılım)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	69	19,5	20,8	20,8
Hayır	262	74,0	79,2	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların ev işlerine katılmama (alış-veriş vs.) durumlarının tartışma nedeni olarak görmeyenlerin oranı %74, tartışma nedeni olarak görenlerin oranı %19,5'dir.

Tablo 60. Tartışma Nedeni (Duygu ve Düşüncelerin Paylaşımı)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	96	27,1	29,0	29,0
Hayır	235	66,4	71,0	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşamamanı tartışma nedeni olmadığını söyleyenlerin oranı %66,4; bunu bir tartışma nedeni olarak görenlerin oranı ise %27,1'dir.

Tablo 61. Tartışma Nedeni (Aile Kararlarına Katılma, Söz Hakkının Tanınması)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	56	15,8	16,9	16,9
Hayır	275	77,7	83,1	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Katılımcılara aile kararlarına katılma ya da ailede söz hakkına sahip olmama durumunun tartışmaya neden olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların %77,7'si bunun bir neden oluşturduğunu, %15,8'i ise neden oluşturmadığını söylemiştir.

Tablo 62. Tartışma Nedeni (Çocukların Eğitimi)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	20	5,6	6,0	6,0
Hayır	311	87,9	94,0	100,0
Toplam	331	93,5	100,0	
Missing System	23	6,5		
Toplam	354	100,0		

Çocuk merkezli bir aile yaşamının hakim olduğunu günümüzde çocukların eğitim konusu sık sık eşler arasında tartışma konusu olabilmektedir. Katılımcıların %87,9 gibi tamamına yakını çocukların eğitimi konusunun tartışma nedeni olmadığını belirtirken %5,6'sı gibi oldukça düşük orandaki kişilerin ise bunun bir neden olmadığını belirtmiştir.

Tablo 63. Tartışmalara Gösterilen Tepki

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer Kendimi kontrol edemez, döverdim	44	12,4	12,4	12,4
li Kızgınlığımı belli eder, sinirlenirdim	160	45,2	45,2	57,6
Onu kendi fikrime ikna etmeye çalışırdım	34	9,6	9,6	67,2
Sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ederdim	99	28,0	28,0	95,2
Onun benden farklı davranmasına saygı gösterir, onaylardım	17	4,8	4,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle yaşadıkları tartışmalara karşı gösterdikleri tepkilerin sorgulandığı tabloya göre, katılımcıların %45,2'si kızgınlığını belli ettiğini, sinirlendiğini; %28'i sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ettiğini; %12,4'ü kendini kontrol edemediğini, dövdüğünü; %9,6'sı eşini kendi fikrine ikna etmeye çalıştığını belirtmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımların verdikleri yanıtları olumlu ve olumsuz olmak üzere 2 kategoride değerlendirirsek %68,2'inin negatif bir davranış sergilediği, %32,8'i ise daha pozitif bir davranış içinde olduğu söylenebilir.

Tablo 64. Boşanmadan Önceki Süreçte Karar Yetkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer Erkek	181	51,1	51,1	51,1
li Kadın	27	7,6	7,6	58,8
Eşit	146	41,2	41,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanmadan önceki süreçte ailedeki önemli kararların alınmasında %51,1 gibi yarısının erkek tarafından alındığını %41,2'si eşit karar alındığını belirtmiştir. Ailedeki önemli kararların kadın tarafından alındığını belirtenlerin oranı ise oldukça düşüktür (%7,6). Genel olarak bakıldığında katılımcıların boşanmadan önceki süreçte ailedeki önemli kararları alan kişinin erkek olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte eşit karar alındığını belirtenlerin oranı da dikkate değerdir.

Tablo 65. Evli Kalınan Süre

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer İlk bir yıl içinde li ayrıldık	22	6,2	6,2	6,2
1-5	125	35,3	35,3	41,5
6-10	91	25,7	25,7	67,2
11-15	42	11,9	11,9	79,1
16 ve üzeri	74	20,9	20,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tabloya göre katılımcıların %35,3'ü evli kaldıkları süreyi 1 ile 5 yıl arası; %25'i 6 ile 10 yıl arası; %20,9'u 16 yıl ve üzeri; %11,9'u 11 ile 15 yıl olarak belirtmiştir. 1 yıl içinde ayrıldıklarını belirtenlerin oranı oldukça düşüktür (%6,2). Dolayısıyla ağırlığın 1 ile 5 yıl arasında evli kalanlar oluşturmaktadır. Tabloda 16 ve daha fazla yıl evli kaldıklarını belirtenlerin oranı dikkat çekmektedir.

Ülkemizde boşanma istatistikleri boşanmaların, evliliğin ilk beş yılı içinde gerçekleştiğini göstermektedir (TÜİK,2011-2012). Benzer şekilde, BASAM'ın yaptığı araştırmada da (2009:27) araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu evliliklerinin ilk beş yılı içinde boşandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizdeki boşanma süresiyle ilgili istatistikî verilerle paralelliği açısından bu verinin önemli olduğu düşünülmektedir. Uzun ve mutlu bir birlikteliğin devam ettirilmesini amaçlandığın evliliklerin ilk 5 yıl içinde sonlanması, tarafların evlilikten beklentilerinin karşılanmamasından kaynaklanan çatışmalar ve hayal kırıklıklarıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Tablo 66. Eski Eşle İkamet Yerini Değiştirme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	59	16,7	16,7	16,7
Hayır	295	83,3	83,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların boşandıkları eşleriyle evlendikten sonra ikamet yerlerini değiştirip değiştirmediklerinin sorgulandığı tabloda %83,3'ü hayır, %16,7'si evet yanıtını vermiştir. Nitekim büyük çoğunluğu evlendiklerinde yaşadıkları yeri değiştirmemiştir.

Tablo 67. (Evet diyenler) Değişen Yerleşim Yeri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kentten ilçeye	13	3,7	22,0	22,0
Kentten köye	2	,6	3,4	25,4
İlçeden kente	29	8,2	49,2	74,6
Köyden kente	10	2,8	16,9	91,5
Köyden ilçeye	5	1,4	8,5	100,0
Toplam	59	16,7	100,0	
Missing System	295	83,3		
Toplam	354	100,0		

Eski eşyle evlendiklerinde ikamet yerlerini değiştirenlerin %8,2'si ilçeden kente geldiklerini; %3,7'si kentten ilçeye geldiklerini; %2,8'i köyden kente geldiklerini, %1,4'ü ise köyden ilçeye geldiklerini belirtmiştir. Buna göre evlendikten sonra ikamet yerini değiştirenlerin çoğunlukla ilçeden kente geldikleri görülmekle birlikte küçük yerleşim yerinden kente gelenlerin sayılarının çok olduğu söylenebilir.

Tablo 68. Eski Eşle Evlendikten Sonra Kimlerle Yaşandığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sadece eşim ve ben	239	67,5	67,5	67,5

li	Erkeğin kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte	109	30,8	30,8	98,3
	Kadının kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte	6	1,7	1,7	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların boşandıkları eşiyile evlendiklerinde kimlerle birlikte yaşadıklarına dair sonuçlara bakıldığında %67,5'i sadece eşi ve kendisinin; %30,8'i eşinin anne ve babasıyla birlikte yaşadığını söylemiştir. Kadının anne ve babası ile birlikte yaşadıklarını belirtenlerin oranı oldukça düşüktür (%1,7). Katılımcıların büyük çoğunluğu evlendikten sonra eşinin anne-babasıyla birlikte yaşadıkları gözlenmiştir.

Tablo 69. Evlilik Süresince Kimlerle Yaşadığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer Eşim ve çocuklarımla li birlikte	297	83,9	83,9	83,9
Erkeğin kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birl	52	14,7	14,7	98,6
Kadının kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birl	5	1,4	1,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %83,9'u evlendikten sonra sadece eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşadığını; %14,7'si erkeğin anne babası ve kardeşleriyle birlikte yaşadığını belirtmiştir.

Tablo 70. Eski Eşle Etnik ve Kültürel Yakınlık Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer Aynı etnik ve kültürel li çevreden geliyoruz	228	64,4	64,4	64,4

Etnik kökenlerimiz aynı fakat farklı kültürel çevreden geliy	72	20,3	20,3	84,7
Etnik kökenlerimiz farklı fakat aynı kültürel çevreden geliy	15	4,2	4,2	89,0
Etnik kökenlerimiz de yetiştiğimiz kültürel çevre de farklı	39	11,0	11,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %64,4'ü boşandıkları eşiyile aynı etnik ve kültürel çevreden geldiğini; %20,3'ü etnik kökenin farklı fakat kültürel çevrenin aynı olduğunu; %11'i etnik ve kültürel kökenlerin her ikisinin de farklı olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılanların yarısından fazlası aynı etnik ve kültürel çevreden geldiği görülmüştür. Kültürel çevrelerin en az aynı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

6.1.3. Evlilik Süresince Görev ve Sorumlulukların Paylaşımı

Tablo 71. Katılımcıların Ailelerinde Karar Mercii

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Her zaman kadın	34	9,6	9,6	9,6
Her zaman erkek	212	59,9	59,9	69,5
Her zaman, kadın ve erkek birlikte	48	13,6	13,6	83,1
Bazen kadın, bazen erkek	60	16,9	16,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlar yetiştikleri ailelerinde kararların her zaman erkek tarafından alındığını belirtenlerin oranı %59,9; bazen kadın bazen erkek tarafından alındığını belirtenlerin oranı %16,9; her zaman kadın ve erkek birlikte karar aldığını belirtenlerin oranı ise %13,6'dır. Her zaman kadın karar alandır diyenlerin ise oldukça düşük oranda olduğu görülmektedir (%9,6). Buna göre katılımcıların kendi ailelerinde de kararları alan ya da pek çok konuda karar merci konumunda olan tarafında baba olduğunu belirtenler çoğunluktadır. Bu ataerkil ideolojinin bir yansımasıdır.

Tablo 72. Boşanılan Eşin Ailesinde Karar Mercii

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Her zaman annem	68	19,2	19,2	19,2
Babam öldüğü için her zaman annem	10	2,8	2,8	22,0
Her zaman babam	200	56,5	56,5	78,5
Annem öldüğü için her zaman babam	2	,6	,6	79,1
Hem annem hem babam	72	20,3	20,3	99,4
Annem ve babam erken öldüğü için diğer aile büyükleri	2	,6	,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %56,5'i gibi yarısının biraz fazlası, eşinin ailesinde karar mercinin erkek olduğunu belirtmişlerdir. Anne-babasının birlikte karar verdiğini belirtenlerin oranı %20,3, her zaman annesinin karar verdiğini belirtenlerin oranı ise %19,2'dir. Buna göre erkeğin söz sahibi olduğu bir aile yapısından bahsetmek mümkündür.

Tablo 73. Gayrimenkul Alma Sürecinde Karar Mercii

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	151	42,7	42,7	42,7
Ben	142	40,1	40,1	82,8
Birlikte	61	17,2	17,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanmadan önce evle ilgili önemli kararların alınmasında söz sahibi olan tarafın ortaya konulduğu tabloda gayrimenkul alımı vb gibi konularda %42,7'si eşinin, %40'nın kendisinin karar verdiğini belirtmiştir. Ortak kararın söz konusu olduğunu belirtenlerin oranı ise %17,2 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 74. Araba Alıp-Satma Kararı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	141	39,8	39,8	39,8
Ben	152	42,9	42,9	82,8
Birlikte	61	17,2	17,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tabloya göre araştırmaya katılanların %42,9'u araba alıp-satma kararlarında kendisinin; %39,8'i eşinin etkin olduğunu ileri sürmüştür. Ortak karar verildiğini söyleyenlerin oranı düşüktür (%17,2).

Tablo 75. Tasarruf Yapma

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	116	32,8	32,8	32,8
Ben	135	38,1	38,1	70,9
Birlikte	103	29,1	29,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların evle ilgili kararların verilmesinde etkin olan tarafın araştırıldığı diğer tabloda tasarruf yapma konusunda söz hakkında sahip olan tarafın kim olduğuna bakıldığında %38,1'i kendisinin, %32,8'i eşinin etkin olduğunu söylemiştir.

Tablo 76. Tatil-Eğlence Kararı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	106	29,9	29,9	29,9
Ben	113	31,9	31,9	61,9
Birlikte	135	38,1	38,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşle yaşadıkları evlilik sürecinde tatil-eğlence gibi sosyal aktive içerikli konulardaki kararların kim tarafından verildiği araştırılmıştır. Buna göre katılımcıların %38,1'i birlikte karar verdiklerini; %31,9'u kendisinin karar verdiğini; %29,9'u eşinin karar verdiğini belirtmiştir. Dağılımda gözlenen oranlar birbirine yakın olmakla birlikte ortak karar verdiğini belirtenlerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir

Tablo 77. Ev Eşyası Tercihi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	112	31,6	31,6	31,6
Ben	122	34,5	34,5	66,1
Birlikte	120	33,9	33,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Oransal olarak çok büyük farklılıkların gözlenmediği tablodaki dağılımda araştırmaya katılanların %34,5'i ev eşyası tercihinde kendisinin karar veren taraf olduğunu %33,9'u ortak karar verildiğini; %31,6'sı ise eşinin karar verdiğini söylemiştir.

Tablo 78. Giyim-Kuşam Konuları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	101	28,5	28,5	28,5
Ben	133	37,6	37,6	66,1
Birikt	120	33,9	33,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların giyim kuşam konularında kimin etkili olduğunu gösteren tabloda %37,6'sı kendisinin; %33,9'u birlikte karar verdiklerini; %28,5'i eşinin karar verdiğini belirtmiştir.

Tablo 79. Günlük Alış-Veriş Kararları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	92	26,0	26,0	26,0
Ben	129	36,4	36,4	62,4
Birlikte	133	37,6	37,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %37,6'sı günlük alış-verişlere birlikte karar verildiğini; %36,4'ü kendisinin karar verdiğini; %26'sı eşinin karar verdiğini ileri sürmüştür.

Tablo 80. Çocuklarla İlgili Kararlar

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim	54	15,3	16,9	16,9
Ben	95	26,8	29,8	46,7
Birlikte	169	47,7	53,0	99,7
Diğer	1	,3	,3	100,0
Toplam	319	90,1	100,0	
Missing System	35	9,9		
Toplam	354	100,0		

Katılımcılara çocuklarla ilgili kararların alınmasında karar yetkisinin kimde olduğu sorulmuştur. Yanıtlara göre, %47,7'si birlikte karar verildiğini; %26,8'i kendisinin karar verdiğini; %15,3'ü eşinin karar verdiğini söylemiştir.

Tablo 81. Ev Temizliği Kararı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kadın	323	91,2	91,2	91,2
Erkek	5	1,4	1,4	92,7
Birlikte	26	7,3	7,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 82. Ütü Yapma

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kadın	328	92,7	92,7	92,7
Erkek	11	3,1	3,1	95,8
Birlikte	15	4,2	4,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 83. Çamaşır Yıkama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kadın	327	92,4	92,4	92,4
Erkek	7	2,0	2,0	94,4
Birlikte	20	5,6	5,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 84. Yemek Pişirme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kadın	327	92,4	92,4	92,4
Erkek	7	2,0	2,0	94,4
Birlikte	20	5,6	5,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 85. Bulaşık Yıkama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kadın	322	91,0	91,0	91,0

li	Erkek	7	2,0	2,0	92,9
	Birlikt e	25	7,1	7,1	100,0
	Topla m	354	100,0	100,0	

Tablo 86. Çocuk Bakma

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kadın	255	72,0	79,4	79,4
	Erkek	14	4,0	4,4	83,8
	Birlikte	52	14,7	16,2	100,0
	Toplam	321	90,7	100,0	
Missing System		33	9,3		
Toplam		354	100,0		

Tablo 87. Alış-Veriş Yapma

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer	Kadın	218	61,6	61,6	61,6
li	Erkek	50	14,1	14,1	75,7
	Birlikt e	86	24,3	24,3	100,0
	Topla m	354	100,0	100,0	

Tablo 88. Fatura Ödeme

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer	Kadın	42	11,9	11,9	11,9
li	Erkek	265	74,9	74,9	86,7
	Birlikt e	47	13,3	13,3	100,0
	Topla m	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların domestik işlerin yerine getirilmesinde nasıl bir tutum içerisinde olduğunu ortaya koymak amacıyla rutin işlerden örnekler verilmiştir. Ataerkil ideoloji, aile ve ev işleriyle ilgili sorumlulukların yerine getirilmesinde kadını ön plana çıkarmaktadır. Alışveriş yapmak, ev temizliği, ütü, çamaşır, yemek, bulaşık, çocuk bakımı vb gibi pek çok rutin işe dair sonuçlar sunulmuştur:

Araştırmaya katılanların %91,2'si ev temizliği, %92,7'si ütü yapma; %92,4'ü çamaşır yıkama ve yemek pişirme, %91'i bulaşık yıkama; %72'si çocuk bakma; %61,6'sı alış-veriş yapma gibi domestik işlerin yapılması konusunda kadının büyük rol üstlendiğini belirtmiştir. Erkeklerin oranının yüksek olduğu tek iş fatura ödeme olarak görülmüştür (%74,9). Buna göre domestik işlerle ilgili görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda kadınların tamamına yakın oranlara sahip olduğu görülmüştür. Bu durum ataerkil ideolojinin değişmediğinin bir göstergesidir. Evle ilgili birçok iş kadın tarafından yapılırken erkekler ev dışı alanlar ilgili örneğin para kazanmak gibi işlerde ön plana çıkmaktadırlar.

Tablo 89. Eski Eşin Gergin Bir Ortam Yaratma Sıklığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Sık sık	136	38,4	38,4	38,4
Bazen	143	40,4	40,4	78,8
Nadiren	53	15,0	15,0	93,8
Hiç yaratmaz	22	6,2	6,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların eski eşlerinin evde gergin bir ortam yaratıp yaratmadığının sorgulandığı tabloda %40,4'ü bazen gergin bir ortam yarattığını; %38,4'ü sık sık yarattığını; %15'i nadiren yarattığını ileri sürmüştür.

Tablo 90. Boşanma Öncesinde Evlilik İlişisini Değerlendirme

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	Çok iyi	5	1,4	1,4	1,4
	İyi	24	6,8	6,8	8,2
	Orta	88	24,9	24,9	33,1
	Kötü	184	52,0	52,0	85,0
	Çok kötü	53	15,0	15,0	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %52'si evliliklerini kötü; %24,9'u orta, %15'i çok kötü olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. Çok iyi (%1,4) ve iyi (%6,8) olarak değerlendirenlerin oranı oldukça düşüktür.

6.1.4. Şiddete Maruz Kalma Durumu

Tablo 91. Evlilik Süresince Şiddete Maruz Kalma

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	201	56,8	56,8
	Hayır	153	43,2	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşlerinden evlilikleri süresince herhangi bir şiddet görüp görmediklerinin sorgulandığı tabloda %56,8'i şiddet gördüğünü, %43,2'si görmediğini belirtmiştir.

Tablo 92. Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	119	33,6	59,2
	Hayır	82	23,2	40,8
	Toplam	201	56,8	100,0
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %33,6'sı fiziksel şiddete maruz kaldıklarını %23,2'si fiziksel şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 93. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	76	21,5	37,8	37,8
Hayır	125	35,3	62,2	100,0
Toplam	201	56,8	100,0	
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %35,3'ü psikolojik şiddete maruz kaldıklarını %21,5'i psikolojik şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 94. Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	166	46,9	82,6	82,6
Hayır	35	9,9	17,4	100,0
Toplam	201	56,8	100,0	
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Katılımcılar arasında sözel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin oranı %46,9; sözel şiddete maruz kalmayanların oranı oldukça düşüktür (%9,9).

Tablo 95. Cinsel Şiddete Maruz Kalma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	42	11,9	20,9	20,9
Hayır	159	44,9	79,1	100,0
Toplam	201	56,8	100,0	
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların evlilikleri sürecinde cinsel şiddete maruz kalıp kalmadıklarının sorgulandığı tabloda katılımcıların %44,9 oranındaki çoğunluğu cinsel şiddete maruz kalmadıklarını; %11,9'u cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir.

Tablo 96. Duygusal Şiddete Maruz Kalma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	45	12,7	22,4	22,4
Hayır	156	44,1	77,6	100,0
Toplam	201	56,8	100,0	
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanlara evli kaldıkları süre içinde eşlerinden duygusal şiddet görüp görmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların %44,1'i duygusal şiddete maruz kaldıklarını; %12,7'si ise duygusal şiddete maruz kalmadıklarını söylemiştir. Duygusal şiddete maruz kalanlar çoğunluktadır.

Tablo 97. Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	23	6,5	11,4	11,4
Hayır	178	50,3	88,6	100,0
Toplam	201	56,8	100,0	
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %50,3'ü ekonomik şiddete maruz kalmadığını; %6,5'i gibi oldukça düşük oranı ekonomik şiddete maruz kaldığını belirtmiştir

Tablo 98. Tehdit/Gözdağı Gibi Olumsuz Durumlara Maruz Kalma

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
--	---------	-------	---------------	-----------------

Geçerli Evet	40	11,3	19,9	19,9
Hayır	161	45,5	80,1	100,0
Toplam	201	56,8	100,0	
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Tehdit/gözdağı gibi negatif durumlara maruz kalmadığını belirtenlerin oranı %45,5; maruz kaldığını belirtenlerin oranı %11,3'tür.

Tablo 99. Ruhsal Sıkıntı Yaşama Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	57	16,1	28,4	28,4
Hayır	144	40,7	71,6	100,0
Toplam	201	56,8	100,0	
Missing System	153	43,2		
Toplam	354	100,0		

Ruhsal Sıkıntı yaşamadığını belirtenlerin çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir (40,7). Ruhsal sıkıntı yaşadığını belirtenler ise %16,1 oranındadır.

Tablo 100. Evlilik Süresince Sorunlara Karşı Genel Tutum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	160	45,2	45,2	45,2
Ayrılmaya ikna etme	2	,6	,6	45,8
Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)	9	2,5	2,5	48,3
Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme	57	16,1	16,1	64,4
Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme	109	30,8	30,8	95,2
Evi terk etme	17	4,8	4,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların boşandıkları evliliklerinde yaşadıkları sorunlara karşı genel tavrının konuşarak sorunu çözmeye çalışma yönünde olduğunu belirtenlerin oranı %45,2'dir. Bunun yanı sıra %30,8'i münakaşa, kavga, şiddet gösterme şeklinde bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Ve tablodaki ikinci çoğunluğu oluşturmuştur. Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih edenlerin oranı %16,1'dir. Evi terk ettiğini belirtenlerin oranı %4,8'dir. Sorunu ebeveyne yansıtanların; ayrılmaya ikna edenlerin, evi terk edenlerin oranlarının ise oldukça düşük olduğu görülmüştür. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunlukla konuşarak sorunu çözme eğiliminde oldukları görülmüştür.

Tablo 101. Evlilik İçindeki Sorunlara Karşı Eşin Tutumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	33	9,3	9,3	9,3
Ayrılmaya ikna etme	3	,8	,8	10,2
Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)	16	4,5	4,5	14,7
Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ederdim	35	9,9	9,9	24,6
Münakaşa, kavga, şiddet gösterme	231	65,3	65,3	89,8
Evi terk etme	36	10,2	10,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %65,3 gibi yarısından fazlası eşinin kavga, münakaşa ve şiddet gibi olumsuz davranışlar sergilediğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte %9,9'u konuşmayıp sessiz kalmayı; %9,3'ü konuşarak sorunu çözmeye çalıştığını; %4,5'i anne-babaların araya girmesiyle sorunu çözmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Buna göre Tablo 101'de katılımcıların çoğunluğu konuşarak sorunu çözme eğiliminde olduğunu; eşlerinin ise çoğunlukla kavga, münakaşa gibi şiddete dönük bir tutum içerisinde olduğu görülmüştür.

6.1.5.Boşanma Sürecine İlişkin Bulgular

Tablo 102. Boşanmanın Üzerinden Ne Kadar Süre Geçtiği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 2 yıl	138	39,0	39,0	39,0
3 yıl	112	31,6	31,6	70,6
4 yıl	104	29,4	29,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların %39'u boşanmanın üzerinden 2 yıl geçtiğini; %31,6'sı 3 yıl; %29,4'ü 4 yıl geçtiğini ileri sürmüştür.

Tablo 103. Boşanma Fikrini İlk Kimin Ortaya Attığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ben	213	60,2	60,2	60,2
Eşim	93	26,3	26,3	86,4
Ortak kararımız	48	13,6	13,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların %60,2'si gibi yarısından fazlası boşanma fikrini ilk olarak kendisinin ortaya attığını; %26,3'ü eşinin boşanma fikrini ortaya attığını ileri sürmüştür.

Tablo 104. Boşanma Kararını Kimin Verdiği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşim verdi	77	21,8	21,8	21,8
Birlikte karar verdik	108	30,5	30,5	52,3
Ben verdim	169	47,7	47,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma kararının kimin tarafından verildiğinin sorgulandığı tabloda kendisinin verdiğini belirtenlerin oranı %47,7; %30,5'i birlikte karar verdiklerini; %21,8'i eşinin verdiğini söylemiştir.

Tablo 105. Boşanma Kararını Eşin Nasıl Karşılıdığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Beni tehdit etti	30	8,5	17,8	17,8
Ayrılmamakta direndi	61	17,2	36,1	53,8
Tepki göstermedi, hemen kabul etti	78	22,0	46,2	100,0
Toplam	169	47,7	100,0	
Missing System	185	52,3		
Toplam	354	100,0		

Boşanma kararına karşı eşin tepkisinin sorgulandığı tabloda %22'si tepki göstermediğini; %17,2' ayrılmamakta direndiğini belirtmiştir. Boşanma kararı sonrasında tehdit edildiğini söyleyenlerin oranı ise %8,5 olarak görülmüştür.

Tablo 106. Boşanma Kararının Nasıl Karşılıandığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Tehdit ettim	1	,3	1,5	1,5
Ayrılmamakta direndim	27	7,6	40,3	41,8
Tepki göstermedim, kabul ettim	39	11,0	58,2	100,0
Toplam	67	18,9	100,0	
Missing System	287	81,1		
Toplam	354	100,0		

Boşanma kararı eşiniz tarafından verildiyse sizin bu karara yönelik tepkiniz ne oldu soruna katılımcıların %11'i tepki göstermeden kabul ettiğini; %7,6'sı ayrılmakta direndiğini söylemiştir.

Tablo 107. Boşanma Kararı Öncesinde Eşe Karşı Duygu Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer Sevgi	52	14,7	14,7	14,7

li	Çekingenlik	5	1,4	1,4	16,1
	Nefret	141	39,8	39,8	55,9
	Korku	24	6,8	6,8	62,7
	Huzursuzluk	131	37,0	37,0	99,7
	Diğer	1	,3	,3	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma kararı öncesinde eşe karşı duygu durumunun ne olduğunu gösteren tabloya göre katılımcıların %39,8'i nefret duygusu içinde olduğunu; %37'si huzursuzluk duygusu içinde olduğunu belirtmiştir. Buna göre nefret ve huzursuzluk gibi negatif duyguların boşanma süreci öncesinde eşe karşı hakim duyguları ifade etmektedir.

Tablo 108. Boşanma Öncesinde Aile Geçimsizliklerde Kimlerden Yardım Alındığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Yakın arkadaşlarınıza	53	15,0	15,0
	İş arkadaşlarınıza	1	,3	15,3
	Ailenize	152	42,9	58,2
	Eşinizin ailesine	3	,8	59,0
	Avukatlara	15	4,2	63,3
	Yaşlı aile büyüklerine	14	4,0	67,2
	Psikoloğa	7	2,0	69,2
	Aile/Evlilik danışmanlarına	5	1,4	70,6
	Hiç başvurmadım	104	29,4	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0

Boşanma öncesi süreçte evlilikte yaşanan sorunların çözümüne yönelik nereye ya da kime başvurulduğu sorusuna karşı katılımcıların çoğunluğu ailesine başvurduğunu ileri sürmüştür (%42,9). Hiç bir yere başvurmadığını sorunu kendi kendine halletmeye çalıştığını belirtenler ikinci sıradadır (%29,4). Yakın arkadaşına başvuranların oranı %15 olarak gözlenmiştir. Katılımcıların profesyonel desteğe oldukça düşük düzeyde başvurdukları görülmüştür. Profesyonel destek olarak da avukata başvuranlar birinci sırada gelmektedir. Psikolog, evlilik/aile danışmanları gibi profesyonel desteklerden ziyade geleneksel ve yaygın bir eğilim

olarak anne-babaya başvuranların çoğunlukta olduğu görülmüştür. Yakın arkadaşlara başvuranların oranı iş arkadaşlarına başvuranların oranından biraz daha fazladır. Bu durum, evlilik ile ilgili sorunların mahrem olarak görülmesiyle ilişkili olarak değerlendirilebilir.

Tablo 109. Eski Eşle Duygu ve Düşüncelerin Paylaşım Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	127	35,9	35,9	35,9
Hayır	154	43,5	43,5	79,4
Bazen	73	20,6	20,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların boşandıkları eşleriyle evlilikleri süresince duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde çoğunlukla paylaşamadıklarını söylemek mümkündür (%43,5). Duygu ve düşüncelerini eski eşiyile rahat bir şekilde paylaştığını belirtenlerin oranı da dikkate değerdir (%35,9). Bazen paylaştığını söyleyenler ise dağılımda %20,6'lık oranla temsil edilmiştir.

Tablo 110. Boşanmadan Önceki Süreçte Eve/İşe Bağlılık Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Çocuğum/çocuklarım ve evim, işimden önce gelirdi	222	62,7	62,7	62,7
İşim her şeyden önce gelirdi	44	12,4	12,4	75,1
Benim için her ikisi de aynı derecede önemliydi	88	24,9	24,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanmadan önceki süreçte eve ya da işe bağlılık durumlarının sorgulandığı tablodaki verilere göre katılımcıların %62,7 gibi yarısından fazlasının çocuklarının ve evinini işinden önce geldiğini; %24,9'u her ikisinin de aynı ölçüde önemli olduğunu, %12,4'ü ise işinin her şeyden önce geldiğini söylemiştir.

Tablo 111. Boşanmadan Önce Ayrı Yaşama Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	164	46,3	46,3	46,3
Hayır	190	53,7	53,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanmadan önce belli bir süre ayrı yaşamadığını belirtenlerin oranı %53,7; ayrı yaşadığını belirtenlerin oranı ise %46,3'tür. Evliliklerin ilk etapta sonlandırılmasını önlemek, evliliğin yeniden değerlendirilmesini sağlamak için boşanma kararı veren çiftlerin belli bir müddet ayrı yaşamayı tercih etmeleri yaygın bir durumdur. Tablodaki veriler araştırmaya katılanların %53,7'si gibi yarısından biraz fazlasının belli bir süre ayrı yaşamayı tercih etmedikleri gözlenmiştir.

Tablo 112. Ne Kadar Süre Ayrı Yaşandığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1 yıldan az	104	29,4	63,4	63,4
1 yıl- 3 yıl	46	13,0	28,0	91,5
4 yıl- 6 yıl	8	2,3	4,9	96,3
7 yıl +	6	1,7	3,7	100,0
Toplam	164	46,3	100,0	
Missing System	190	53,7		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanlar arasında boşandıkları eşiyle belli bir süre ayrı yaşamayı tercih edenlerin ne kadar süre ayrı yaşadıklarına bakıldığında %29,4'ü 1 yıldan daha az; %13'ü 1 ile 3 yıl arası ayrı yaşadıkları görülmüştür. 4 ve üzeri yıl ayrı yaşadığını belirtenlerin oranları oldukça düşüktür.

Tablo 113. Ayrı Yaşanılan Sürede Kimlerle Birlikte Yaşandığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yalnız ben aynı evde yaşadım	36	10,2	22,0	22,0
Çocuklarla ben aynı evde yaşadım	29	8,2	17,7	39,6
Ailemin yanına yerleştim (Tek başına ya da çocuklarla)	72	20,3	43,9	83,5
Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla)	25	7,1	15,2	98,8
Akrabalarımın yanına yerleştim	2	,6	1,2	100,0
Toplam	164	46,3	100,0	
Missing System	190	53,7		
Toplam	354	100,0		

Boşandıkları eşle ayrı yaşama sürecinde kimlerin yanında yaşadığını katılımcıların %20,3'ü ailesinin yanında yaşadığını, %10,2'si aynı evde yalnız yaşadığını, %8,2'si çocuklarla aynı evde yaşadığını, %7,1'i ayrı bir evde yaşadığını söylemiştir. Aile yanında yaşayanların oranı tabloda en yüksek değer olarak görülse de tek başına aynı ya da ayrı evde yaşadığını belirtenlerin oranı dikkate değerdir.

Tablo 114. Boşanılan Eşle Geçimsizliğin Başladığı Zaman

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli İlk ay içinde	52	14,7	14,7	14,7
İlk 6 ay içinde	58	16,4	16,4	31,1
İlk 1 yıl içinde	58	16,4	16,4	47,5
1-3 yıl	77	21,8	21,8	69,2
4-6 yıl	52	14,7	14,7	83,9
7-9 yıl	22	6,2	6,2	90,1
10 yıl+	35	9,9	9,9	100,0

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli İlk ay içinde	52	14,7	14,7	14,7
İlk 6 ay içinde	58	16,4	16,4	31,1
İlk 1 yıl içinde	58	16,4	16,4	47,5
1-3 yıl	77	21,8	21,8	69,2
4-6 yıl	52	14,7	14,7	83,9
7-9 yıl	22	6,2	6,2	90,1
10 yıl+	35	9,9	9,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma ile sonuçlanan evlilikte geçimsizliğin ilk olarak evliliğin kaçınıcı yılında başladığı sorusuna katılımcıların %21,8'i 1-3 yıl arasında, %16,4'ü ilk 6 ay içinde; %14,7'si ilk ay içinde ve 4-6 yıl içinde başladığını ileri sürmüştür. 7-9 yıl içinde geçimsizliğin başladığını belirtenlerin oranı %6,2; 10 ve üzeri yıl yanıtını verenlerin ise % 9,9 olduğu görülmüştür.

6.1.6.Boşanmanın Nedenleri ve Profesyonel Yardım Alma Durumu

Tablo 115. Evliliğin Bitme Nedeni (Eşin Baskı ve Kıskançlıkları)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	162	45,8	45,8	45,8
Hayır	192	54,2	54,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 116. Evliliğin Bitme Nedeni (Anne-Babaların Müdahaleleri)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	75	21,2	21,2	21,2
Hayır	279	78,8	78,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 117. Evliliğin Bitme Nedeni (İlgisizlik ve İhmal)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	154	43,5	43,5	43,5
	Hayır	200	56,5	56,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 118. Evliliğin Bitme Nedeni (Kişisel Uyumsuzluk ve Karşılıklı Beklentilerin Gerçekleşmemesi)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	153	43,2	43,2	43,2
	Hayır	201	56,8	56,8	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 119. Evliliğin Bitme Nedeni (Başka Birinin Varlığı)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	93	26,3	26,3	26,3
	Hayır	261	73,7	73,7	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 120. Evliliğin Bitme Nedeni (Evi Geçindirememe, İşsizlik vs.)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	62	17,5	17,5	17,5
	Hayır	292	82,5	82,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 121. Evliliğin Bitme Nedeni (Alkol, Kumar gibi Kötü Alışkanlıklar)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	123	34,7	34,7	34,7
	Hayır	231	65,3	65,3	100,0

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	123	34,7	34,7	34,7
	Hayır	231	65,3	65,3	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 122. Evliliğin Bitme Nedeni (Cinsel Uyumsuzluk)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	37	10,5	10,5	10,5
	Hayır	317	89,5	89,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 123. Evliliğin Bitme Nedeni (Çocuk İsteği)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	12	3,4	3,4	3,4
	Hayır	342	96,6	96,6	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların evliliğinin bitme nedenlerinin sorgulandığı yukarıdaki tablolarda %45,8'i eşin baskı ve kıskançlıkları; %21,2'si anne-babaların müdahalelerini, %43,5'i ilgisizlik ve ihmali; %43,2'si kişisel uyumsuzluk ve karşılıklı beklentilerin gerçekleşmemesi; %26,3'ü başka birinin varlığını, %17,5'i evi geçindirememesi ve işsizliği; %34,7'si alkol, kumar gibi kötü alışkanlıkları; %10,5'i cinsel uyumsuzluğu; %3,4'ü ise çocuk yapma isteğini göstermiştir. Genel olarak bakıldığında araştırmaya katılanlarda eşin baskı ve kıskançlıklarının çoğunluk tarafından boşanma nedeni olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.

Tablo 124. Boşanmadan Önce Çalışıyor Olma Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	286	80,8	80,8	80,8
	Hayır	68	19,2	19,2	100,0

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	286	80,8	80,8	80,8
Hayır	68	19,2	19,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların %80,8 gibi oldukça büyük çoğunluğu boşanmadan önce çalıştığını belirtmiştir. Çalışmayanların oranı ise %19,2 olarak görülmüştür. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanmadan önceki süreçte ekonomik özgürlüklerinin olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılanların çalışma oranlarının yüksek olması önemli bir bulgu olarak görülebilir. Özellikle kadının çalışması ekonomik yönden bağımsız olmasını sağladığından boşanma üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışanların oranının yüksek olması, Türk toplumunda erkeğe atfedilen evi geçindirme rolü ve değer yargısının görece olarak farklılaştığını göstermektedir. Araştırmamıza katılanların yarısını kadınlar ve yarısını erkekler oluşturduğu dikkate alındığında çalışanlarının 286'sının boşanma öncesi süreçte çalışıyor olması önemli bir veri olarak düşünülebilir. Bununla birlikte katılımcıların boşanmadan önce çalışıyor olmaları, boşanma sonrasında ekonomik kaygılar ve sorunlar nedeniyle çalışma yaşamına yönelme durumunun da görece olarak düşük düzeyde olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 125. Çalışmanın Boşanma Kararına Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet, büyük ölçüde etkisi oldu	42	11,9	14,7	14,7
Biraz	31	8,8	10,8	25,5
Hiç etkisi olmadı	213	60,2	74,5	100,0
Toplam	286	80,8	100,0	
Missing System	68	19,2		
Toplam	354	100,0		

Ücretli bir işte çalışıyor olmak ekonomik özgürlüğü sağladığı için boşanmaya etkisi olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların %60,2'si gibi yarısından fazlası çalışıyor olmanın boşanmaya hiç bir etkisi olmadığını; %11,9'u ise büyük ölçüde etkisi olduğunu belirtmiştir. Biraz etkisi olduğunu belirtenlerin oranı ise 8,8'dir. Boşanma için çalışıyor olmanın büyük

ölçüde etkili olmadığı sonucu boşanmada ekonomik faktörlerin dışında psiko-sosyal nedenlerin varlığına işaret ettiği söylenebilir.

Tablo 126. Çalışıyor Olmanın Boşanma Üzerindeki Etkinin Nedeni

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Daha özgürce kararlar vermeye başladığım için	45	12,7	55,6	55,6
Toplumda saygınlığım arttığı için	5	1,4	6,2	61,7
Öz güvenim arttığı için	12	3,4	14,8	76,5
Yaşam kalitem arttığı için	4	1,1	4,9	81,5
Sosyal ortamlara daha fazla girmeye başladığım için	3	,8	3,7	85,2
Kararlarımda daha seçici davranmaya başladığım için	12	3,4	14,8	100,0
Toplam	81	22,9	100,0	
Missing System	273	77,1		
Toplam	354	100,0		

Çalışıyor olmanın boşanma kararını etkilediğini belirtenlerin ne yönde etkilediğini gösteren tabloya göre katılımcıların %12,7'si özgürce karar vermeye olanak sağlamasını; %3,4'ü özgüvenin artmasını sağladığını ve kararlarında daha seçici davranabildiğini belirtmiştir.

Tablo 127. Çalışmama Durumunun Boşanmaya Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Bilmiyorum	39	11,0	14,8	14,8
evet	212	59,9	80,6	95,4
hayır	12	3,4	4,6	100,0
Toplam	263	74,3	100,0	
Missing System	91	25,7		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanlara evliliğiniz süresince çalışıyor olmasaydınız yine de boşanmayı tercih eder miydiniz sorusu yöneltilmiştir. Buna göre katılımcıların %59,9'u evet yine de boşanırdım yanıtını verirken %3,4'ü hayır boşanmazdım yanıtını vermiştir. Kararsız kalanların oranı%11'dir.

Tablo 128. Boşanma Sürecinde Profesyonel Destek Alma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	126	35,6	35,6	35,6
Hayır	228	64,4	64,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 129. Profesyonel Desteğin Alındığı Yer

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Psikolog	31	8,8	24,6	24,6
Evlilik danışmanı	3	,8	2,4	27,0
Avukat	92	26,0	73,0	100,0
Toplam	126	35,6	100,0	
Missing System	228	64,4		
Toplam	354	100,0		

Tablo 130. Ne Kadar Süre Profesyonel Destek Alındığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1 yıldan az	95	26,8	75,4	75,4
1-2 yıl	21	5,9	16,7	92,1
3-4 yıl	7	2,0	5,6	97,6
4 yıl+	3	,8	2,4	100,0
Toplam	126	35,6	100,0	
Missing System	228	64,4		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların zor ve karmaşık olan boşanma sürecinde yaşayabileceği olumsuz durumlara çözüm üretebilme konusunda önemli bir işlevi yerine getiren profesyonel destek sistemlerinden yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların %64,4'ü profesyonel destek aldığını; %35,6'sı ise profesyonel destek almadığını belirtmiştir. Profesyonel destek aldığını belirtenlerin %26'sı avukattan; %8,8'i psikologdan destek aldığını öne sürmüştür. Evlilik danışmanından destek aldığını söyleyenler ise sadece 3 kişi olarak görülmüştür.

Profesyonel destek alınan süreye bakıldığında %26,8'i 1 yıldan daha az; %5,9'u 1-2 yıl arası olarak belirttiğin görülmüştür. Dolayısıyla profesyonel destek alınan sürenin kısa olduğu bunun da büyük ölçüde boşanma işlemlerinin tamamlanması sürecinden sonrasına tekabül ettiği tahmin edilmektedir. Boşanma kararı vermiş olan çiftler ilk olarak yasal sürecin başlatılması için avukata başvurumaktadırlar. Ve boşanma gerçekleşikten sonra bu destek ortadan kalkmaktadır. Boşanma sonrası sürece uyum sağlama, yeni bir yaşamın getirdiği sorunlara baş edebilme gibi pek çok konunun bireye daha az zarar vermesinin önüne geçebilmek için profesyonel desteğin belli bir süre kullanılması işlevsel olarak görülebilir. Fakat günümüzde bu tarz sistemlerin yaygınlaşmadığı ve çiftler tarafından ilgiyle karşılanmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 131. Çatışmaların Nedeni (İletişim Eksiliği)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	237	66,9	66,9	66,9
Hayır	117	33,1	33,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 132. Çatışmaların Nedeni (Beklentilerdeki Farklılıklar)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	196	55,4	55,4	55,4
Hayır	158	44,6	44,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 133. Çatışmaların Nedeni (Sosyo-Kültürel Farklılıklar)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	39	11,0	11,0	11,0
	Hayır	315	89,0	89,0	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 134. Çatışmaların Nedeni (Ailelerin Etkisi)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	88	24,9	24,9	24,9
	Hayır	266	75,1	75,1	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 135. Çatışmaların Nedeni (Farklı Kişilik Yapıları)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	126	35,6	35,6	35,6
	Hayır	227	64,1	64,1	99,7
	3,00	1	,3	,3	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 136. Çatışmaların Nedeni (Fikir Çatışmaları)

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	107	30,2	30,2	30,2
	Hayır	247	69,8	69,8	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle yaşadıkları çatışmaların temel nedenlerine göre; %66,9'u iletişim eksikliği,%55,4'ü beklentilerdeki farklılıklar; %11'i sosyo-kültürel farklılıkları; %24,9'u ailelerin etkisini; %%35,6'sı farklı kişilik yapılarını; %30,2'si ise fikir çatışmalarını neden olarak göstermişlerdir. Buna göre katılımcıların çoğunlukla iletişim eksikliği nedeniyle evlilikleri süresince çatışmalar yaşadıkları görülmüştür.

Tablo 137. Mahkemeye Başvuru Süresi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer 1 yıldan li az	106	29,9	29,9	29,9
1 yıl-2 yıl	94	26,6	26,6	56,5
3 yıl-4 yıl	60	16,9	16,9	73,4
5 yıl-6 yıl	30	8,5	8,5	81,9
7 yıl +	64	18,1	18,1	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanılan eşle çatışmaların başladığı süre ile mahkemeye başvuru süresi arasında ne kadar süre olduğunu gösteren tabloda %29,9'u 1 yıldan az; %26,6'sı 1-2 yıl; %18,1'i 7 + yıl; %16,9'u 3-4 yıl; %8,5'i 5-6 yıl yanıtlarını ileri sürmüştür. Buna göre mahkemeye başvuru süresinin büyük ölçüde 1 yıldan daha sürede gerçekleştiği söylenebilir.

Tablo 138. Evli Kalınan Süre

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer 1-5 yıl li	144	40,7	40,7	40,7
6-10 yıl	95	26,8	26,8	67,5
11-15 yıl	45	12,7	12,7	80,2
16-20 yıl	41	11,6	11,6	91,8
21 yıl ve üzeri	29	8,2	8,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcıların %40,7'si 1-5 yıllık evli olduklarını; %26,8'i 6-10 yıllık evli olduklarını; %12,7'i 11-15 yıllık evli olduklarını; %11,6'sı 16-20 yıllık evli olduklarını; %8,2'si 21 yıl üzeri evli olduklarını belirtmişlerdir. Buna göre boşanmanın araştırmaya katılanlar arasında ilk 5 yıl içinde gerçekleştiği ve bu durumun da Türkiye gerçekliğini yansıttığı söylenebilir.

6.1.7.Boşanmadan En çok Etkilenen Taraf

Tablo 139. Boşanma Sürecinden En Çok Etkilenen Taraf

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kendim	109	30,8	30,8	30,8
Eşim	79	22,3	22,3	53,1
Çocuk/çocuklar	130	36,7	36,7	89,8
Hiç kimse	36	10,2	10,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 140. Çocuklar için Profesyonel Yardım Alınma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	27	7,6	20,6	20,6
Hayır	104	29,4	79,4	100,0
Toplam	131	37,0	100,0	
Missing System	223	63,0		
Toplam	354	100,0		

Katılımcılara boşanma sürecinden en fazla kimin olumsuz yönde etkilendiği sorulmuştur. %36,7'si çocukların ; %30,8'i kendisinin; %22,3'ü eşinin yanıtını vermişlerdir. Çocuklarını en çok olumsuz şekilde etkilendiğini belirtenlerin bu sorunun aşılması için profesyonel destek alanların oranı %7,6 gibi oldukça düşük olduğu; %29,4'nün profesyonel destek almadığı gözlenmiştir.

6.1.8. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşanan Süre ve Yeniden Evlenme Düşüncesi

Tablo 141. Boşandıktan Sonra Yalnız Yaşanan Süre

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli 1 yıldan az	17	4,8	5,0	5,0
1 yıl	53	15,0	15,7	20,7
2 yıl	136	38,4	40,2	60,9
3 yıl+	132	37,3	39,1	100,0
Toplam	338	95,5	100,0	
Missing System	16	4,5		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların %38,4'ü boşandıktan sonra 2 yıl bekar yaşadığını; %37,3'ü 3 ve daha fazla yıl bekar/yalnız yaşadığını belirtmiştir. 1 yıl yalnız yaşayanların oranı %15; 1 yıldan daha az yalnız yaşayanların oranı ise %4,8 gibi oldukça düşüktür.

Tablo 142. Yeniden Evlenme Düşüncesi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	88	24,9	32,8	32,8
hayır	180	50,8	67,2	100,0
Toplam	268	75,7	100,0	
Missing System	86	24,3		
Toplam	354	100,0		

Tablo 143. Yeniden Evlenmeyi Düşünmeme Nedeni

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Çocuklarım için düşünmüyorum	51	14,4	28,8	28,8
Benzer olumsuzlukları yaşamak istemiyorum	85	24,0	48,0	76,8
Evliliğin bana göre olmadığını düşünüyorum	17	4,8	9,6	86,4
Sosyal çevrem uygun görmediği için	3	,8	1,7	88,1
Koşullarına uygun biri olmadığını düşünüyorum	17	4,8	9,6	97,7
İş hayatım öncelikli olduğu için	4	1,1	2,3	100,0
Toplam	177	50,0	100,0	

Missing System	177	50,0		
Toplam	354	100,0		

Boşandıktan sonra yeniden evlenmeye nasıl baktığı sorusu üzerine katılımcıların %50,8 gibi yarısı yeniden evlenmeyi düşünmediğini, %24,9'u düşündüğünü belirtmiştir. Yeniden evlenmeyi düşünmeyenlerin %24'ü benzer olumsuzlukları bir daha yaşamak istemediği için ve %14,4'ü çocukları nedeniyle düşünmediğini belirtmiştir. İş hayatının öncelikli olduğunu; koşullara uymadığını; sosyal çevrenin uygun bulmamasını neden olarak gösterenlerin oranları ise tablodaki en düşük oranlara karşılık geldiği gözlenmiştir. Sorunlu bir evlilik sürecinin ardından yeniden evlenme düşüncesinin yaygın olmayan bir durum olduğu söylenilebilir. Bireylerin yeniden evlenmeme nedeni ise evli kaldıkları süreçte yaşadıkları sorunları tekrar yaşama korkusudur. Çocukların varlığı da yeniden evlenmeme konusunda yaygın bir neden olarak öne sürülebilmektedir. Bir anlamda çocukların varlığı hem yeniden evlenme gerekçesi hem de yeniden evlenmeme gerekçesi olarak görülebilir. Ekonomik sorunlar, çalışma saatleri, çocukların eğitim konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmama gibi sorunlarla karşılaşan bireyler, bu sorunlarla mücadele edemediği durumda yeniden evlenmeyi düşünebilir. Fakat çocukların varlığı dolayısıyla yeniden evlenmeyi düşünmeyenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu söylenebilir.

Tablo 144. Yeniden Evlenme Kararının Nedeni

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ailemin baskısı	6	1,7	7,1	7,1
Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için	30	8,5	35,7	42,9
Birbirimizi seviyor olmamız	36	10,2	42,9	85,7
Ekonomik nedenlerden dolayı	12	3,4	14,3	100,0
Toplam	84	23,7	100,0	
Missing System	270	76,3		
Toplam	354	100,0		

Tablo 145. Yeniden Evliliğe Karşı Çıkma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Karşı çıkan olmadı	76	21,5	90,5	90,5
Kendi ailem	3	,8	3,6	94,0
Sosyal çevremiz	3	,8	3,6	97,6
Eski eşim	1	,3	1,2	98,8
Eski eşimden olan çocuklarım	1	,3	1,2	100,0
Toplam	84	23,7	100,0	
Missing System	270	76,3		
Toplam	354	100,0		

Katılımcılar arasında yeniden evlenmeyi tercih edenlerin %10,2'si birbirlerini sevdikleri için; %8,5'i toplumsal bir zorunluluk olarak gördükleri için %3,4'ü ekonomik nedenlerden dolayı yeniden evlendiklerini vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra %21,5'i yeniden evlenmelerine karşı çıkanın olmadığını söylemiştir.

6.1.9. Boşanma Sonrası Sosyal Dayanışma

Tablo 146. Boşandıktan Sonra Birlikte Yaşanılan Kişiler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ailem bana sahip çıktı onlarla birlikte oturdum	139	39,3	39,5	39,5
Ekonomik nedenlerle ailemle birlikte oturdum	28	7,9	8,0	47,4
Çocuğumun bakımı için anne-babamla birlikte oturdum	25	7,1	7,1	54,5
Kimse destek olmadığı için tek başına yaşamak zorundaydım	43	12,1	12,2	66,8
Tek başına yaşamak kendi tercihimdi	117	33,1	33,2	100,0
Toplam	352	99,4	100,0	

Missing System	2	,6		
Toplam	354	100,0		

Boşanma sürecinden sonra katılımcıların %39,3'ü ailesinin kendisine sahip çıktığını ve onlarla birlikte yaşamaya başladığını; %33,1'i tek başına yaşadığını; %12,1'i kimse destek olmadığı için tek başına yaşamak zorunda kaldığını; %7,9'u ekonomik nedenlerden dolayı ailesiyle birlikte yaşamaya başladığını; %7,1'i çocuğun bakımı için anne-babasıyla birlikte yaşamaya başladığını söylemiştir.

Tablo 147. Boşanma Sonrasında Dayanışma İçinde Olunan Kişiler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sorunlarımı kendim çözüyorum, destek almıyorum	130	36,7	36,7	36,7
Ailem destek oldu/oluyor	179	50,6	50,6	87,3
Çocuklarım ile	18	5,1	5,1	92,4
Yakın arkadaşlarım ile	22	6,2	6,2	98,6
Komşularım ile	4	1,1	1,1	99,7
Diğer	1	,3	,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %50,6'sı boşanma sonrası süreçte ailesi ile dayanışma içinde olduğunu; %36,7'si sorunlarını kendi başına çözdüğünü, kimseden destek almadığını ileri sürmüştür.

Tablo 148. Boşandıktan Sonra Aile Ortamı İçinde Karar Yetkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Aile büyükleri	72	20,3	20,4	20,4
Evli çocuklarım	2	,6	,6	21,0
Evli olmayan çocuklar	3	,8	,8	21,8
Ben	276	78,0	78,2	100,0
Toplam	353	99,7	100,0	
Missing System	1	,3		
Toplam	354	100,0		

Boşandıktan sonra aile içinde alınan kararlarda etkili olan kişinin gösterildiği tabloya göre %78'i kendisini; %20,3'ünün aile büyükleri olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 149. Boşandıktan Sonra Duygu Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Acı ve hüznü	98	27,7	27,7	27,7
li Pişmanlık duygusu	20	5,6	5,6	33,3
Mutluluk ve huzur	197	55,6	55,6	89,0
Öfke ve nefret	39	11,0	11,0	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşandıktan sonraki süreçte araştırmaya katılanların %55,6'sı mutluluk ve huzur olduğunu; %27,7'si acı ve hüznü; %11'i öfke ve nefret hissettiğini belirtmiştir.

Tablo 150. Boşanma Sonrasında İkamet Yerinin Değişmesi Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	196	55,4	55,4	55,4
li hayır	158	44,6	44,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 151. İkamet Edilen Yer

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ailemin yanına yerleştim (Tek başına ya da çocuklarla)	108	30,5	55,1	55,1
Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla)	68	19,2	34,7	89,8
Eşim evden ayrıldı ben evimde kaldım	16	4,5	8,2	98,0

Şimdiki eşimle kendi evimize yerleştim	4	1,1	2,0	100,0
Toplam	196	55,4	100,0	
Missing System	158	44,6		
Toplam	354	100,0		

Boşandıktan sonra araştırmaya katılanların ikamet ettikleri yerlerini %55,4'ü değiştirdiği; %44,6'sının değiştirmedeği görülmüştür. İkamet yerini değiştirenlerin %30,5'i ailesinin yanına yerleştiğini; %19,2'si ayrı bir evde tek başına yaşamaya başladığını; %4,5'i eşinin evden ayrıldığını ve kendisinin evde tek başına kaldığını belirtmiştir.

Tablo 152. Mahkeme Kararında Boşanma Gerekçesi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşimin baskınlı kiskançlık	21	5,9	5,9	5,9
Anne-babaların müdahalesi	22	6,2	6,2	12,1
İlgisizlik ve ihmal	26	7,3	7,3	19,5
Cinsel problemler	8	2,3	2,3	21,8
Kişisel ilgisizlik ve beklentilerin gerçekleşmemesi	89	25,1	25,1	46,9
Başka birinin varlığı	74	20,9	20,9	67,8
Evi geçindirememesi, işsizlik, maddi sorunlar	31	8,8	8,8	76,6
Alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıklar	83	23,4	23,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Mahkeme kararında boşanma gerekçesi olarak %25,1'i kişisel ilgisizlik ve beklentilerin gerçekleşmemesini; %23,4'ü alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıklar olduğunu; %20,9'u başka birinin varlığını ileri sürmüştür.

Tablo 153. Boşanma Davası Sonrasında Profesyonel Destek Alma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
--	---------	-------	---------------	-----------------

Geçerli	evet	50	14,1	14,1	14,1
	hayır	304	85,9	85,9	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 154. Kimlerden Profesyonel Destek Alındığı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Psikolog	36	10,2	72,0	72,0
Evlilik danışmanı	2	,6	4,0	76,0
Avukat	12	3,4	24,0	100,0
Toplam	50	14,1	100,0	
Missing System	304	85,9		
Toplam	354	100,0		

Boşanma davası sonrasında profesyonel destek aldığını belirtenlerin oranı oldukça düşük (%14,1) olmakla birlikte profesyonel destek almadığını belirtenlerin çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür (%85,9). Profesyonel destek alanların %10,2'si psikologdan; %3,4'ü avukattan aldığını ileri sürmüştür.

Tablo 155. Boşanma Sonrasında Ailenin Yaklaşımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Hoş karşılamadılar	51	14,4	14,4	14,4
İlgilenmiyorlar ve benim sorunum olduğunu düşünüyorlar	50	14,1	14,1	28,5
Korumacı davranıyorlar	65	18,4	18,4	46,9
Anlayışlı ve destek olmaya çalışıyorlar	187	52,8	52,8	99,7
diğer	1	,3	,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma sonrasında ailenin yaklaşımını katılımcıların %52,8'i anlayışlı ve destek olmaya çalıştıklarını; %14,4'ü hoş karşılamadıklarını; %14,1'i ilgilenmediklerini ve benim sorunumu olduğunu düşündükleri yanıtını vermişlerdir

Tablo 156. Boşanma Sonrasında En Çok Sıkıntı Veren Konu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli İstedğim zaman dışarıya çıkıp dolaşamıyorum	19	5,4	5,4	5,4
Çevrem dedikodusuyla karşılaşmamak için arkadaş ve akraba	73	20,6	20,6	26,0
Giyim kuşam ve hareketlerime dikkat ediyorum	10	2,8	2,8	28,8
Evli çiftlerle rahat görüşemiyorum	19	5,4	5,4	34,2
Erkeklerle/Kadınlarla konuşmaya çekiniyorum	16	4,5	4,5	38,7
Davranışlarımda son derece ölçülü olmaya çalışıyorum	64	18,1	18,1	56,8
Her konuda rahat davranıyorum	153	43,2	43,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşanma sonrasında ne tür sorunlarla karşılaştığına dair verilerin sunulduğu tabloya bakıldığında %43,2'si her konuda rahat davrandığını; %20,6'sı çevrenin dedikoduyla karşılaşmamak için arkadaş ve akrabalarla görüşemediğini; %18,81'i davranışlarında ölçülü davranmak zorunda hissettiğini belirtmiştir.

Tablo 157. Boşandıktan Sonra Maddi Sıkıntı Yaşama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	Çok fazla	19	5,4	5,4	5,4
	Oldukça fazla	54	15,3	15,3	20,6
	Orta derecede	107	30,2	30,2	50,8
	Oldukça az	102	28,8	28,8	79,7
	hiç	72	20,3	20,3	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra maddi sıkıntı yaşayıp yaşamadıklarını gösteren tabloya göre, %30,2'si orta derecede; %28,8'i oldukça az; %20,3'ü hiç %15,3'ü oldukça fazla; %5,4'ü çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Boşanma sonrasında yaşanan maddi sorunlar özellikle kadın için kritik bir önem taşımaktadır. Evli kalınan süreçte ortak olan gelir, boşandıktan sonra ikiye bölünmektedir. Pek çok evlilik sürecinde ücretli bir işte çalışmamaktır. Bu da boşanma sonrasında, kendisine verilen nafakanın da yetersiz olması durumunda maddi sorunlar yaşama olasılığı yüksektir. Araştırma kapsamımızda yer alan katılımcıların daha önceki verilere dayalı olarak yarısından önemli bir kısmı evlenmeden önce çalıştıkları ve evli kalınan süre içinde de çalışmaya devam ettikleri göz önüne alındığında katılımcıların çoğunluğunun “orta derecede” ve “oldukça az” seçenekleri üzerinde yoğunlaşmaları beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Tablo 158. Boşanma Sonrasında Çevreyle İlişkiler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Sosyal çevremde herhangi bir değişiklik olmadı	218	61,6	61,6	61,6
Bozulan ilişkilerim oldu ama devam eden ilişkilerim benim iç	90	25,4	25,4	87,0
Çevremle olan ilişkilerim bozuldu, şu anda yeni ilişkiler ku	26	7,3	7,3	94,4
Boşanma ile birlikte sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkilere	20	5,6	5,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %61,6'sı sosyal çevresinde herhangi bir değişimin olmadığını; %25,4'ü bozulan ilişkilerinin olduğunu fakat devam eden ilişkilerinin kendisi için önemli olduğunu; %7,3'ü çevresiyle olan ilişkilerinin bozulduğunu, yeni ilişkiler geliştirdiğini ileri sürmüştür.

Tablo 159. Aynı Koşullar Altında Olma Durumunda Boşanma Düşünesi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	294	83,1	83,1	83,1
hayır	27	7,6	7,6	90,7
bilmiyor	33	9,3	9,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlara aynı koşullar altında olsaydınız yine boşanırdınız diye sorulmuştur. Katılımcıların %83,1'i evet yanıtını verirken %7,6 gibi oldukça düşük oranı hayır yanıtını vermiştir. Boşanmanın her durumda gerçekleşeceğini ve bundan pişman olunmadığını söylemek mümkündür.

Tablo 160. Boşanılan Eşe Karşı Duygu Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	13	3,7	3,7	3,7
hayır	301	85,0	85,0	88,7
kısmen	40	11,3	11,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanılan eşe karşı duygusal durumun, bağlılığın devam edip etmediğini gösteren tabloda katılımcıların %85'i duygusal bir yakınlık ya da bağlılık hissetmediğini; %3,7'si duygusal durumun devam ettiğini; %11,3'ü kısmen devam ettiğini belirtmiştir.

Tablo 161. Boşanılan Eşle Şu Anki İlişki Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	Sık sık görüşüyoruz	16	4,5	4,5	4,5
	Ara sıra görüşüyoruz	131	37,0	37,0	41,5
	Hiç görüşmüyoruz	207	58,5	58,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle olan ilişkilerinin düzeyine bakıldığında %58,5'i hiç görüşmediğini; %37'si ara sıra görüştüğünü; %4,5'i sık sık görüştüğünü belirtmiştir. Buna göre, katılımcıların yarısının boşandıkları eşleriyle görüşmeyi tercih etmedikleri görülmüştür.

Tablo 162. Şu An ki Evlilikten Duyulan Memnuniyet

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Çok mutsuz	6	1,7	5,5	5,5
Mutsuz	14	4,0	12,7	18,2
Mutlu	76	21,5	69,1	87,3
Çok mutlu	14	4,0	12,7	100,0
Toplam	110	31,1	100,0	
Missing System	244	68,9		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların %21,5'i şu an ki evliliklerinden mutlu olduklarını; %4'ü mutsuz olduklarını; %4'ünün çok mutlu olduklarını ileri sürmüştür. Katılımcıların boşandıktan sonraki süreçte yaptıkları evliliklerinde genel olarak mutlu olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 163. Nafaka Konusundan Duyulan Memnuniyet (Miktar, Düzenlilik, Nafaka Bağlanıp Bağlanmaması vs.)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Hiç memnun değilim	107	30,2	31,8	31,8
Memnun değilim	142	40,1	42,3	74,1
Kararsızım	22	6,2	6,5	80,7
Memnunum	58	16,4	17,3	97,9

Çok memnunum	7	2,0	2,1	100,0
Toplam	336	94,9	100,0	
Missing System	18	5,1		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra kendilerine bağlanan nafakanın miktarı, düzenliliği gibi konulardan ne derecede memnun olduklarına bakıldığında %40,1' memnun olmadıklarını; %30,2'si hiç memnun olmadığını; %16,4'ü ise memnun olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla nafaka konusunda memnun olmayanların oranlarının katılımcıların %70,3'ü gibi oldukça büyük çoğunluğa karşılık geldikleri görülmüştür.

Tablo 164. Boşandıktan Sonra Yaşamdan Memnuniyet

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Çok daha az memnunum	13	3,7	3,7	3,7
Daha fazla memnunum	224	63,3	64,2	67,9
Daha az memnunum	31	8,8	8,9	76,8
Çok daha fazla memnunum	68	19,2	19,5	96,3
Hiç memnun değilim	13	3,7	3,7	100,0
Toplam	349	98,6	100,0	
Missing System	5	1,4		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanlara boşandıktan sonra yaşamınızdan ne derecede memnun oldukları sorulmuştur. Buna göre katılımcıların ağırlıklı olarak geçmişe kıyasla çok daha mutlu olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu da %63,3'lük oranla temsil edilmiştir. Bununla birlikte %19,2'si çok daha fazla memnun olduklarını; %8,8'i daha az memnun olduğunu belirtmiştir. Hiç memnun olmadığını belirtenlerin oranı %3,7 gibi oldukça düşüktür. Genel olarak bakıldığında boşanma sonrası süreç katılımcılar için sorunlu bir dönemin sona ermesini ifade etmesi dolayısıyla yaşamdan daha fazla memnun olmalarına karşılık gelmektedir.

Tablo 165. Evliliğin Tanımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	Evlilik aile birliğinin temelidir	203	57,3	57,3	57,3
	Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşmedir	31	8,8	8,8	66,1
	Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen	28	7,9	7,9	74,0
	Eşler arası ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurumdur	10	2,8	2,8	76,8
	Eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurumdur	82	23,2	23,2	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcılara evliliği nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Buna göre evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayanların oranı %57,3; eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum olduğunu söyleyenlerin oranı %23,2'dir. Evliliği çocuk yapmak ve büyütmek için yapılmış bir sözleşme olarak tanımlayanların (%8,8), cinsel ilişkinin toplumda meşru kılınması olarak tanımlayanların (%7,9) ve eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak tanımlayanların (%2,3) genel dağılımın düşük oranlarını oluşturmuştur. Dolayısıyla araştırmaya katılanların evlilik kurumu ağırlık olarak aile birliğinin temeli olarak gördükleri söylenebilir. Bu durum, aileye verilen önemin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 166. Toplumsal Açıdan Boşanma

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Boşanma aile birliğini parçalar	127	35,9	35,9
	Boşanma toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlikedir	16	4,5	40,4
	Boşanma geleneklerimize/törelerimize aykırıdır	12	3,4	43,8

Boşanma, gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması	76	21,5	21,5	65,3
Boşanma, başarısız bir evliliğin işaretidir.	69	19,5	19,5	84,7
Boşanma, sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılmasıdır	54	15,3	15,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanmanın toplumsal anlamı ile ilgili olarak katılımcıların görüşlerinin değerlendirildiği tabloda %35,9'u boşanmanın aile birliğini parçaladığını; %21,5'i gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması; %19,5'i başarısız bir evliliğin işareti; %15,3'ü sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılması; %4,5'i toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlike ve %3,4'ü ise geleneklere ve törelere aykırı bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Genel olarak bakıldığında boşanmayı, sorunlu, sıkıntılı bir sürecin sonlandırılması bağlamında değerlendirenlerin ağırlıklı olduğu söylenebilir. Tablodaki veriler dikte alındığında %56,3 gibi katılımcıların yarısından fazlasına karşılık gelmektedir.

Tablo 167. Boşanma İle İlgili Kişisel Görüşler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşler boşanmak yerine sorunlarını çözmek için çaba göstermeli	108	30,5	30,5	30,5
Boşanma, boşanmış erkek için yeniden özgürleşme sürecine iş	29	8,2	8,2	38,7
Boşanma, boşanmış kadın için yeniden özgürleşme sürecine iş	25	7,1	7,1	45,8
Boşanma çocukları olumsuz etkiler	119	33,6	33,6	79,4
Boşanma, erkeklere nazaran daha çok kadınları olumsuz etkile	73	20,6	20,6	100,0

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Eşler boşanmak yerine sorunlarını çözmek için çaba göstermeli	108	30,5	30,5	30,5
Boşanma, boşanmış erkek için yeniden özgürleşme sürecine iş	29	8,2	8,2	38,7
Boşanma, boşanmış kadın için yeniden özgürleşme sürecine iş	25	7,1	7,1	45,8
Boşanma çocukları olumsuz etkiler	119	33,6	33,6	79,4
Boşanma, erkeklere nazaran daha çok kadınları olumsuz etkile	73	20,6	20,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşanma konusunda araştırmaya katılanların kişisel görüşlerinin değerlendirildiği tabloda %33,6'sı boşanmanın çocukları olumsuz etkilediğini; %30,5'i eşlerin boşanmak yerine sorunları çözmek için çaba göstermeleri gerektiğini; %20,6'sı boşanmanın erkeklere nazaran kadınları olumsuz yönde etkilediğini; %15,3'ü boşanmış erkek ve kadın için yeniden özgürleşme sürecini ifade ettiği vurgulanmıştır.

Tablo 168. Boşanma Deneyiminin Değerlendirilmesi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadım	210	59,3	59,3	59,3
Kendi ailemin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşan	65	18,4	18,4	77,7
Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma	33	9,3	9,3	87,0

Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın güvencesi ile soru	38	10,7	10,7	97,7
Çocuklarımın/çocuğumun maddi ve manevi desteği ile sorunsuz	8	2,3	2,3	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların kendi başına boşanma deneyimini nasıl tanımladıkları araştırılmıştır. Buna göre katılımcıların %59,3'ü gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadığını; %18,4'ü kendi ailesinin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını; %10,7'si gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın verdiği bir güvence ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını; %9,3'ü yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma süreci yaşadığını; %2,3'ü ise çocuklarının desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını belirtmişlerdir.

Tablo 169. Boşanılan Eşle Geçimsizliğin Kaynağı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli İlgisizlik ve ihmalkarlık	97	27,4	27,4	27,4
Kişisel uyumsuzluklar	70	19,8	19,8	47,2
Cinsel uyumsuzluk	24	6,8	6,8	54,0
İlgi ve beğeni alanlarında uyumsuzluklar	18	5,1	5,1	59,0
Maddi beklentilerin uyumsuzluğu	28	7,9	7,9	66,9
Evi geçindirememe ve maddi sorunlar	6	1,7	1,7	68,6
Anne-babaların müdahaleleri	34	9,6	9,6	78,2
Çocuk sahibi olamama durumu	2	,6	,6	78,8
Alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar	54	15,3	15,3	94,1
Aile içi şiddet	21	5,9	5,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evlilikleri süresince yaşadıkları geçimsizliklerin temel kaynağını ne olarak gördükleri konusundaki düşüncelerine bakıldığında %27,4'ü ilgisizlik ve ihmal;%19,8'i kişisel uyumsuzluklar; %15,3'ü alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar; %9,6'sı anne-babaların müdahalesi; %7,9'u maddi beklentilerin uyumsuzluğu; %6,8'i cinsel uyumsuzluğu; %5,9'u aile içi şiddeti; %5,1'i ilgi ve beğeni alanlarının uyumsuzluğunu öne sürmüşlerdir.

6.1.10.Boşanma Sonrasında Sosyal Kontrol (Yaptırım)

Tablo 170. Toplumun Boşanmış Bir Kadına Bakışı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Toplumumuz kadına acımaktadır	30	8,5	8,5	8,5
Kadına iyi gözle bakılmamaktadır	136	38,4	38,4	46,9
Evli bir kadından farklı görülmemektedir	42	11,9	11,9	58,8
Kadın hor görülmekte ve aşağılanmaktadır	35	9,9	9,9	68,6
Toplumumuzda evli ya da bekar kadına nazaran boşanmış kadın,	43	12,1	12,1	80,8
Boşanmış kadına daha önyargılı yaklaşılmaktadır	68	19,2	19,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların boşanmış bir kadına toplumun bakışının nasıl değerlendirildikleri sorulmuştur. Buna göre %38,4'ü kadına iyi gözle bakılmadığını;%19,2'si boşanmış kadına ön yargılı yaklaşıldığını;%12,1'i evli ya da bekar kadına bakıldığından daha farklı bakıldığını; %11,9'u evli bir kadından farklı görülmediğini; %9,9'u kadının hor görüldüğünü ve aşağılandığını ileri sürmüşlerdir.

Tablo 171. Boşanma Sonrası Sosyal Baskı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	evet	126	35,6	35,6	35,6
	hayır	228	64,4	64,4	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlara boşandıktan sonra sosyal ilişkilerinizde kontrol altında olduğunuz hissine kapılıp kapılmadıkları sorulmuştur. Buna göre %64,4'ü hayır %35,6'sı evet yanıtını vermiştir. Sosyal çevre tarafından çoğunluğu gözetleme ya da sürekli takip edilme gibi sosyal bir baskı hissetmediklerini öne sürmüşlerdir.

Tablo 172. Sosyal Kontrolün Gerçekleştiği Konular

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Eve giriş-çıkış saatlerimde	20	5,6	15,9	15,9
	Giyim tarzımda	4	1,1	3,2	19,0
	Karşı cinsle ilişkilerimde	29	8,2	23,0	42,1
	İş arkadaşarımla olan ilişkilerimde	4	1,1	3,2	45,2
	Genel hal ve hareketlerimde	66	18,6	52,4	97,6
	Parayı gerektiren) Alış-verişlerimde	1	,3	,8	98,4
	Komşularla ilişkilerimde	1	,3	,8	99,2
	Akrabalarımıla ilişkilerimde	1	,3	,8	100,0
	Toplam	126	35,6	100,0	
Missing System		228	64,4		
Toplam		354	100,0		

Sosyal kontrolün gerçekleştiğini belirtenlere hangi konularda sosyal kontrolün gerçekleştiği sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %18,6'sı genel hal ve hareketlerde; %8,2'si karşı cinsle olan ilişkilerde; %5,9'u eve giriş ve çıkış saatlerinde sosyal kontrolün gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür.

Tablo 173. Boşandıktan Sonra İlişkilerde Kimler Tarafından Kontrol Edildiği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kendi ailem	54	15,3	43,2	43,2
Çocuklarım	4	1,1	3,2	46,4
Komşularım	52	14,7	41,6	88,0
Akrabalarım	11	3,1	8,8	96,8
İş arkadaşlarım	4	1,1	3,2	100,0
Toplam	125	35,3	100,0	
Missing System	229	64,7		
Toplam	354	100,0		

Araştırmaya katılanlara boşandıktan sonra sosyal ilişkilerinde kimler tarafından kontrol edildiklerine yönelik düşünceleri sorulmuştur. Buna göre, %15,3'ü kendi ailesi;%14,7'si komşuları;%3,1'i akrabaları; %1,1'i ise çocukları ve iş arkadaşları tarafından sosyal kontrolün gerçekleştiği ileri sürülmüştür. Dolayısıyla boşandıktan sonra en fazla kontrol boşanan tarafın ailesinden gelmektedir.

Tablo 174. Boşanma Sonrasında Kendini Tanımlama

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kişisel alanda	161	45,5	45,5	45,5
Mesleki alanda	61	17,2	17,2	62,7
Cinsel alanda	10	2,8	2,8	65,5
Toplumsal alanda	122	34,5	34,5	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Boşandıktan sonra toplumda bir birey olarak hangi alanlarda kendini yeniden tanımlama ve ifade etme ihtiyacının hissedildiğine yönelik araştırmaya katılanların görüşlerine bakıldığında %45,5'i kişisel alanda;%34,5'i toplumsal alanda; %17,2'si mesleki alanda olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla boşanma sonrasında bireyin kendisini yeniden tanımlama ve ifade etme ihtiyacını hissettiği temel alan kişisel alan olarak kabul edilmiştir.

Tablo 175. Boşanma Sonrasındaki En Önemli Gelişme/Problem

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Ekonomik açıdan maddi sıkıntı yaşadım.	105	29,7	29,7	29,7
Toplumda yeni bir kimlik arayışına girdim	84	23,7	23,7	53,4
Mesleki kariyerimde düşüş yaşadım	25	7,1	7,1	60,5
Psikolojik-ruhsal problemler yaşadım	113	31,9	31,9	92,4
Karşı cinsle ilişkilerimde çevrem tarafından yoğun bir baskı hissettim	17	4,8	4,8	97,2
Çocuklarımla ilişkilerimde uyumsuzluklar yaşadım	10	2,8	2,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Katılımcılara boşanma sonrasında yaşadıkları en önemli gelişme ya da problemin ne olduğu sorulmuştur. Buna göre %31,9'u psikolojik ve ruhsal problemler yaşadığını; %29,7'si ekonomik açıdan sorunlar yaşadığını; %23,7'si toplumda yeni bir kimlik arayışına girdiğini; %7,1'i mesleki kariyerinde düşüş yaşadığını; %4,8'i karşı cinsle olan ilişkide yoğun bir baskı hissettiğini belirtmiştir.

6.1.11. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Faktörler

Tablo 176. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (İletişim)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	309	87,3	87,3	87,3
hayır	45	12,7	12,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 177. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Cinsel Uyum)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	79	22,3	22,3	22,3
hayır	275	77,7	77,7	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 178. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Yaş Farkının Az Olması)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	27	7,6	7,6	7,6
hayır	327	92,4	92,4	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 179. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kültürel-Dini Değerlere Bağlı Olmak)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	15	4,2	4,2	4,2
hayır	339	95,8	95,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 180. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kadının Evine/İşine Bağlı Olması)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	63	17,8	17,8	17,8
hayır	291	82,2	82,2	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 181. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kadının Dışarıda Çalışmaması)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	12	3,4	3,4	3,4

li	hayır	342	96,6	96,6	100,0
	Topla m	354	100,0	100,0	

Tablo 182. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (İlgi ve Beğeni Alanlarının Uyumu)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer evet	125	35,3	35,3	35,3
li hayır	229	64,7	64,7	100,0
	Topla m	354	100,0	

Tablo 183. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Çocuk Sahibi Olmak)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer evet	11	3,1	3,1	3,1
li hayır	343	96,9	96,9	100,0
	Topla m	354	100,0	

Tablo 184. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Duygusal Uyum)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer evet	153	43,2	43,2	43,2
li hayır	201	56,8	56,8	100,0
	Topla m	354	100,0	

Tablo 185. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Ailelerin Uyuşması)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçer evet	63	17,8	17,8	17,8
li hayır	291	82,2	82,2	100,0
	Topla m	354	100,0	

Tablo 186. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Maddi Olanaklar)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	103	29,1	29,1	29,1
hayır	251	70,9	70,9	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 187. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Kadının ve Erkeğin Ailenin Geçimini Sağlaması)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	23	6,5	6,5	6,5
hayır	331	93,5	93,5	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 188. Evliliğin Uzun Sürmesini Sağlayan Nedenler (Ailede Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk)

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	68	19,2	19,2	19,2
hayır	286	80,8	80,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 176-Tablo 188’de araştırmaya katılanların evliliğin uzun sürmesini sağlayan faktörlere ilişkin görüşleri birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılanların %87,3’ü evliliğin uzun sürmesini eşler arasındaki uygun iletişime bağlı olduğunu; %22,3’ü eşler arasındaki cinsel uyuma bağlı olduğunu; %7,6’sı yaş farkının fazla olmamasına bağlı olduğunu; %4,2’si kültürel-dinsel değerlere bağlı olduğunu; %17,8’i kadının evine ve işine bağlı olmasına bağlı olduğunu; %3,4’ü kadının dışarıda çalışmamasına bağlı olduğunu; %35,3’ü ilgi ve beğeni alanlarında uyumun olmasına bağlı olduğunu; %3,1’i çocuk sahibi olmaya bağlı olduğunu; %43,2’si eşler arasındaki duygusal uyuma bağlı olduğunu; %17,8’i aileler arasındaki uyuma bağlı olduğunu; %29,1’i maddi olanaklara bağlı olduğunu; %6,5’i hem kadının ve hem de erkeğin ailenin geçimini sağlamasına bağlı

olduğunu; %19,2'si ailede ve evde sorumluluk ve rollerde eşitlikçi bir düzenin sağlanmasına bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcılara göre bir evliliğin uzun sürmesini sağlayan 4 temel neden sırasıyla eşler arasındaki uygun iletişim, duygusal uyum ve ilgi ve beğeni alanlarının uyumu ve maddi olanakların varlığı olarak belirtmiştir. Tablodaki verilere göre kadının çalışıp çalışmaması ile ilgili konuların evliliğin uzun sürmesiyle oldukça düşük oranda ilişkilendirildiği gözlenmiştir. Eşler arasındaki yaş farkı, kültürel-dinsel değerlere bağlılık, kadının dışarıda çalışmaması, çocuk sahibi olmak gibi koşulların dağılımının en düşük yüzdeler dilimleri olduğu görülmüştür.

6.1.12. Kadın ve Erkek Rollerinin Değerlendirilmesi

Tablo 189. Kadın ve Erkek Rollerini Konusundaki Görüşler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli evet	221	62,4	62,4	62,4
hayır	133	37,6	37,6	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Kadının ve erkeğin rolleri farklı olmalı mıdır sorusuna araştırmaya katılanların %62,4'ü evet farklı olmalıdır yanıtını verirken %37,6'sı hayır farklı olmamalıdır yanıtını vermiştir. Türk toplumunda bir evliliğin devam etmesi, kadına ve erkeğe özgü rollerin yerine gerilmesine bağlıdır. Kadın ev işleri, eşin ve çocukların bakımı ile ilgili rolleri yerine getirirken erkek, evin geçimini sağlamakla yükümlüdür. Bununla birlikte yaygın görüş erkeğin üstün olması gerektiğidir. Kadının çalışma yaşamına katıldığı, kitle iletişim araçlarının yaygınlaştığı, sosyo-kültürel etkinlerin çeşitlendiği eğitim olanaklarının arttığı günümüz kentsel alanlarında geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin bu yapının görece olarak değişmeye başladığını söylemek mümkündür. Kentsel alanlarda kadın ve erkek eşitliğinden yana tavır sergilenmesi yaygın bir durumdur. Kadının çalışma yaşamında aktif olarak yer alması erkeğe olan bağımlılığını azaltmıştır. Artan bireyselleşme ile birlikte daha demokratik anlayışlar hakim olmaya başlamıştır. Buna karşın çeşitli araştırmalarda eşler arasında geleneksel iş bölümü hala genel kabul görmektedir. Arıkan ve Atalay'ın (Arıkan, 1995:47;Atalay, 1992:128) yaptıkları çalışmada kadın ve erkeğin evle ilgili kararlarda eşitlikçi bir tutum sergilemesine karşın ev

içindeki roller konusunda geleneksel kalıpların etkisinin kentsel yapıda bile sürdüğünü ortaya koymuşlardır. Kadının işgücüne katılımcı ev içindeki geleneksel işbölümünü büyük ölçüde etkilememiştir. Bu durum hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar için geçerlidir. Aziz (akt. Arıkan, 1996:48) bu durumu geleneksel toplumsallaşma süreciyle ilişkili olarak değerlendirmiştir. Dağılımdan da anlaşılacağı gibi araştırmaya katılanlar içinde kadın ve erkeğin rolleri konusunda geleneksel cinsiyetçi bir yaklaşım içinde oldukları söylenebilir.

Tablo 190. Kadının Rollerini-Ev İçi Roller

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	107	30,2	50,0	50,0
2. derece	71	20,1	33,2	83,2
3. derece	36	10,2	16,8	100,0
Toplam	214	60,5	100,0	
Missing System	140	39,5		
Toplam	354	100,0		

Katılımcıların kadının temel rolünün evin temizliği, ütü, yemek yapmak vs. gibi domestik işler olup olmadığı konusundaki görüşlerini sunan tabloda %30,2'si ev işlerinin birinci derecede önemli olduğunu;%20,1'i ikinci derecede önemli olduğunu;%10,2'si üçüncü derecede önemli olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğu ev işlerini birinci derecede kadının temel görevlerinden biri olarak gördüğü sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 191. Çocukların Bakımını Üstlenmek-Annelik Rolü

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	83	23,4	38,1	38,1
2. derece	123	34,7	56,4	94,5
3. derece	12	3,4	5,5	100,0
Toplam	218	61,6	100,0	
Missing System	136	38,4		
Toplam	354	100,0		

Kadının temel görevi annelik rolüdür diyenlerin %34,7'si bu görevin ikinci derecede önemli olduğunu;%23,4'ü birinci derecede önemli olduğunu; %3,4'ü ise üçüncü derecede önemli

olduğunu belirtmiştir. Buna göre annelik görevleri kadının rolleri arasında ikinci derece kategorisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 192. Eşin Bakımı-Eş Rolü

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	27	7,6	13,6	13,6
2. derece	19	5,4	9,5	23,1
3. derece	153	43,2	76,9	100,0
Toplam	199	56,2	100,0	
Missing System	155	43,8		
Toplam	354	100,0		

Kadının temel görevi eşin bakımını üstlenmek gibi eşine karşı sorumluluklar çerçevesinde değerlendirenlerin bu görevi %43,2'si üçüncü derecede; %7,6'sı birinci derece; %5,4'ü ise ikinci derecede gördüğünü belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanlar ilk sırada ev işlerini (evi temizliği, bakımı, yemek, çamaşır vs gibi domestik işler) kadının birinci görevi, çocuk bakımını ikinci görevi ve eşe karşı görevlerini de üçüncü sırada gelen görevi olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 193. Gelir-Getirici Bir İşte Çalışmak-Mesleki Rol

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	3	,8	20,0	20,0
2.derece	3	,8	20,0	40,0
3. derece	9	2,5	60,0	100,0
Toplam	15	4,2	100,0	
Missing System	339	95,8		
Toplam	354	100,0		

Gelir getirici bir işte çalışmak kadının temel görevidir görüşünde olanların oldukça düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Mesleki rolü %3,5 kişi üçüncü derecede rol olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 194. Akrabalık Rolü

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1. derece	2	,6	11,8	11,8
	2. derece	4	1,1	23,5	35,3
	3. derece	11	3,1	64,7	100,0
	Toplam	17	4,8	100,0	
Missing System		337	95,2		
Toplam		354	100,0		

Katılımcılara akrabaların doğum, evlenme, cenaze vb gibi törenlerine katılma, ziyaret etme gibi akrabalık rollerini %3,1'i üçüncü derecede;%1,1'i ikinci derecede önemli görmüşlerdir. Türk toplum yapısında akrabalık ilişkileri ve bundan doğan sorumluluklara önem verilmektedir. Fakat toplumsal değişim sürecinde ailenin yapısal ve işlevsel farklılaşmasıyla birlikte ailenin farklı ilişki biçimlerine adapte olduğu görülmüştür. Fakat geleneksel ilişkiler ve onlara atfedilen anlamların da bütünüyle yok olduğunu söylemek mümkün değildir. Kentlerde bile akrabalık ilişkilerinin farklı bağlayıcılıkları oldukları görülmektedir. Akrabalık ilişkilerinin sürdürülmesinde ülkemizde kadının ön plana çıkmaktadır. Hastalık, ölüm, düğün vb gibi pek çok durumda erkekten çok kadının fedakârlık yaptığını söyleyebiliriz. Fakat tablodaki veriler bu tarz ilişkilerin araştırma grubunda değiştiğini ve önem arz etmediğini göstermektedir.

Tablo 195. Erkeğin Rollerini –Ev İşi Rolü

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1. derece	8	2,3	7,3	7,3
	2. derece	61	17,2	55,5	62,7
	3. derece	41	11,6	37,3	100,0
	Toplam	110	31,1	100,0	
Missing System		244	68,9		
Toplam		354	100,0		

Araştırmaya katılanlara erkeğin rollerinin ne olduğuna yönelik görüşlerini derecelendirmeleri istenmiştir. Buna göre katılımcıların %17,2'si evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, ütü vs.) gibi ev işi rolünün ikinci rolü olduğunu;%11,6'sı üçüncü derecede rolü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ev işi rolünü birinci derecede görenlerin oranı oldukça düşüktür.

Tablo 196. Çocukların Bakımı-Babalık Rolü

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	10	2,8	5,1	5,1
2. derece	60	16,9	30,8	35,9
3.derece	125	35,3	64,1	100,0
Toplam	195	55,1	100,0	
Missing System	159	44,9		
Toplam	354	100,0		

Çocukların bakımını üstlenmek gibi babalık rolünün erkeğin üçüncü derecede önemli görevi olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür (%35,3). Bunun yanı sıra katılımcıların %16,9'u babalık rolünü ikinci derecede; %2,8'i ise birinci derecede önemli olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla babalık rolü erkek için üçüncü derecede önemli rol olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 197. Eşin Bakımını Üstlenmek –Eş Rolü

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	18	5,1	14,1	14,1
2. derece	74	20,9	57,8	71,9
3. derece	36	10,2	28,1	100,0
Toplam	128	36,2	100,0	
Missing System	226	63,8		
Toplam	354	100,0		

Eşinin bakımını üstlenmek rolünün eşin ikinci derecede önemli rolüdür diyenlerin oranı %20,9; üçüncü derecede önemli rolüdür diyenlerin oranı %10,2; birinci derecede önemli rolüdür diyenler ise %5,1 gibi oldukça düşük bir orana karşılık gelmektedir. Dolayısıyla katılımcılar erkeğin birinci rolünün eşin bakımını üstlenmek gibi eş rolü üzerine kurulmadığı görüşündedirler.

Tablo 198. Çalışma-Mesleki Rol

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	181	51,1	87,4	87,4

2. derece	14	4,0	6,8	94,2
3. derece	12	3,4	5,8	100,0
Toplam	207	58,5	100,0	
Missing System	147	41,5		
Toplam	354	100,0		

Erkeğin rolü gelir getirici bir işte çalışmak, para kazanmak gibi mesleki rol olduğunu belirtenlerin katılımcıların yarısını oluşturduğu görülmüştür. Buna göre, katılımcıların %51,1'i birinci derecede önemli olduğunu; %4'ü 2. derecede önemli olduğunu; %3,4'ü üçüncü derecede önemli olduğunu ileri sürmüştür.

Tablo 199. Akrabalık Rolü

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1. derece	3	,8	15,8	15,8
2. derece	11	3,1	57,9	73,7
3. derece	5	1,4	26,3	100,0
Toplam	19	5,4	100,0	
Missing System	335	94,6		
Toplam	354	100,0		

Erkeğin rolünün sorgulandığı diğer bir tabloda araştırmaya katılanlara erkeğin temel rolü akrabalık rolü müdür? Diye sorulmuş ve derecelendirmesi istenmiştir. Buna göre katılımcıların %3,1'i akrabalık rolünü 2. derecede; %1,4'ü 3. derecede; %0,8'i ise 1. derecede önem vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşıldığı gibi akrabalık rolünü erkeğin temel rolü olarak görülmemektedir. Akrabalık rolü, akrabalık ilişkilerinde sergilenen tutuma işaret etmektedir. Günümüzde değişen akrabalık ilişkileri nedeniyle gerek kadın gerekse erkek, bu ilişkilerin sürdürülmesi konusunda geçmişle kıyaslandığında görece büyük sorumluluklar üstlenmemektedirler. Fakat bu tarz ilişkilerin hala varlığını koruduğunu da söylemek gerekmektedir. Böyle bir durumda erkeğin çok kadının ön plana çıktığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle akrabalık ilişkilerin sürdürülmesi konusu da büyük ölçüde kadının sorumluluk alanı içerisinde değerlendirilmektedir. Hastalık, düğün, cenaze vb gibi konularda akrabalarla ilişkilerin devam ettirilmesinde hem kırsal hem de kentsel alanda kadınların daha etkin oldukları görülmektedir. Tablodan elde edilen verilerin bu gerçekliği yansıttığı söylenebilir.

Tablo 200. Kadının Çalışmasına Yönelik Fikirler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Her durumda istiyorsa çalışmalıdır	191	54,0	54,0	54,0
Evlenmeden önce çalışmalıdır	4	1,1	1,1	55,1
Anne oluncaya kadar çalışmalıdır	18	5,1	5,1	60,2
Ev işlerinde yardımcısı varsa çalışmalıdır	23	6,5	6,5	66,7
Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır	94	26,6	26,6	93,2
Hiçbir durumda çalışmamalıdır	24	6,8	6,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 201. Kadının Çalışmasının Ev İçi Rollerine Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Olumlu yönde etkiler	133	37,6	37,6	37,6
Olumsuz yönde etkiler	126	35,6	35,6	73,2
Hiç etkilemez	95	26,8	26,8	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 200’de araştırmaya katılanların %54’ü kadının her durumda istiyorsa çalışması gerektiğini; %26,6’sı ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışabileceğini; %6,8’i hiç bir durumda çalışamayacağını; %6,5’i ev işlerinde yardımcısı varsa çalışabileceğini; %5,1’i anne oluncaya kadar çalışabileceğini söylemiştir. Tablodan da görüldüğü gibi katılımcıların yarısından biraz fazlasında kadının çalışmasını her durumda destekler bir tutumun hakim olduğu gözlenmiştir. Kadının çalışması konusunda iki farklı durumun paylaşıldığı söylenebilir. İlki, kadının çalışmasının içsel nedenlere bağlanması diğeri ise dışsal nedenlerdir. İçsel nedenler, kadının kendisini geliştirmesi, ekonomik güç elde etmesi, kariyer ya da mesleki başarı elde etmesi gibi kendi geleceğini planlama ve beklentilerini gerçekleştirme amaçları üzerine yükselen nedenlerdir. İkincisi ise sadece kadının içinde bulunduğu ekonomik zorluklar nedeniyle görel

olarak istekli bir şekilde çalışmasını ifade etmektedir. Bu durumda kadın iş yaşamını kendisi için birincil amaç olarak belirlememektedir. Onun için önemli olan evi ve ailesiyle ilgili konulardır ve bu görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Hatta uygun ekonomik koşullarda işin bırakılması bile kolay olmaktadır. Tabloda katılımcıların verdikleri yanıtların her iki grup bakış açısını yansıttığı düşünülmektedir.

Tablo 200'ün Tablo 201'e paralel olduğu düşünülmektedir. Kadının çalışmasının ev içi rollerine etkisi sorusuna araştırmaya katılanların %37,6'sı olumlu yönde etkileyeceğini; %35,6'sı olumsuz yönde etkileyeceğini; %26,8'i ise hiç etkilemeyeceğini söylemiştir. Buna göre kadının çalışmasının ev içi rollerini etkilediğini söyleyenlerin oranı ile etkilemediğini söyleyenlerin oranı birbirine oldukça yakındır. Kadının çalışmasını olumlu yönden değerlendirenlerin ekonomik katkı bağlamında yaklaştıkları; olumsuz yönden değerlendirenlerin ise evin bakımına, çocuklara ve kendisine yeterince zaman ayıramaması konuları üzerine yoğunlaştıkları tahmin edilmektedir.

Tablo 202. Kadının Çalışması İle İlgili Fikirler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Çalışan kadın daha özgürce kararlar verir	147	41,5	41,5	41,5
Toplumda saygınlığı artar	15	4,2	4,2	45,8
Kendini daha mutlu hisseder	41	11,6	11,6	57,3
Özgüveni artar	83	23,4	23,4	80,8
Sosyal ortamlara daha fazla girer	43	12,1	12,1	92,9
Yaşam kalitesi artar	9	2,5	2,5	95,5
Kararlarında seçici davranır	16	4,5	4,5	100,0
Toplam	354	100,0	100,0	

Tablo 203. Kadının Çalışmasına Karar Veren Taraf

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Kendisi	145	41,0	41,0	41,0

li	Eşi	23	6,5	6,5	47,5
	Eşler birlikte	186	52,5	52,5	100,0
	Toplam	354	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanlara kadının gelir getirici bir işte çalışması konusundaki görüşleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %41,5'i çalışan kadının özgürce karar verebildiğini; %23,4'ü özgüveninin arttığını; %12,1'i sosyal ortamlara daha fazla girmesine olanak sağladığını; %11,6'sı kendini daha mutlu hissettiğini; %4,2'si toplumda saygınlığının artmasına; %4,5'i kararlarında seçici davranmasına olanak sağladığını söylemiştir. Yaşam kalitesinin artmasını sağlayacağını belirtenlerin oranı ise %2,5 gibi oldukça düşüktür. Kadının çalışmasına karar veren tarafın sorgulandığı Tablo 203'e göre, %52,5'i eşlerin birlikte karar verdiğini; %41'i kendisinin karar verdiğini; %6,5'i eşinin karar verdiğini söylemiştir. Tablo 202 ve Tablo 203'deki veriler kadının çalışması konusunda olumlu ve demokratik bir yaklaşımın hakim olduğunu göstermektedir. Kentsel yaşamın aile üzerinde oluşturduğu ekonomik baskılar nedeniyle eşlerin çalışma konusundaki tutumlarının daha eşitlikçi bir hal almaktadır. Kadının çalışması da bu çerçevede değerlendirilmektedir. Hayatın ortaklığı anlayışı çerçevesinde eşler ortak sorunlara ortak çözüm yolları üretmekte ve çalışmanın gerekliliği savunulmaktadır. Dolayısıyla kadının çalışması konusunda karar veren ya kendisi ya da eşlerin her ikisi olmaktadır. Tabloda sadece eşi karar verir yanıtını verenlerin oranının düşük olması da bu anlayışı desteklediği söylenebilir.

Tablo 204. Evliliğin Kadının Çalışma Yaşamına Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	59	16,7	16,7	16,7
evet	126	35,6	35,6	52,3
hayır	169	47,7	47,7	100,0
bir ölçüde				
Toplam	354	100,0	100,0	

Evlenme ve çocuk sahibi olmanın bir kadının çalışma yaşamında başarıya ulaşmasını engellediğini düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların %47,7'si bir ölçüde etkilediğini; %35,6'sı etkilemediğini; %16,7'si etkilediğini söylemiştir. Genel olarak evliliğin

kadının çalışma yaşamını etkilediği düşünülmektedir. Kentleşmeyle birlikte kadının giderek artan oranda çalışma yaşamında aktif bir rol üstlenmesi, bir yandan kadına ekonomik özgürlük başta olmak üzere sosyal ve psikolojik açıdan olumlu motiveler sağlamış, diğer yandan da kadının ev içi rolleri konusunda geleneksel tutumunun sürdürülmesiyle çift yönlü çatışmalar içinde kalmasına neden olmuştur. Ülkemizde kadının çalışması onaylanmaktaysa da, geleneksel rollerin aksatılması durumunda eşler arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Erkekler, kadının çalışma yaşamında rollerinin artmasını göz ardı ederek ev içindeki işlerini, çocukların bakımını onlarla paylaşmak yerine eşitlikçi olmayan bir anlayışta ısrar etmektedirler. Bu durum özellikle çocuk sahibi olan çiftlerde önemli sorunlar yaratabilmektedir. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi konusunda kadının daha aktif olduğu görülmektedir. Paylaşımaya direç gösteren bu benzeri tutum ve davranışlar kadının kendisini iş alanında geliştirmesine engel olmaktadır. Hatta pek çok kadın, iki farklı alana ilişkin roller nedeniyle yaşadığı çatışmalardan uzaklaşmak için seçim yapmak zorunda kalmakta ve iş yaşamı yerine aile yaşamını tercih etmektedir. Ayrıca, evlilik sadece kadın ve erkeğin birlikteliğinden doğan bir kurum olmamakta, evlilikle birlikte her iki tarafın aile ve akraba ilişkilerinin de devreye girdiği bir kurum olmaktadır. Tarafların ailelerine yönelik sorumluluklarda özellikle kadından özveriler beklenmektedir. Bu da kadın için extra zaman ve enerji demektir. Bu ve benzeri durumlar, kadınların ev içi roller ve iş rolleri arasında çatışmalar yaşamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla evlilikle birlikte gelen görev ve sorumluluklar eşitlikçi olmayan bir ortamda kadının kendini geliştirmesi yönünde daha az zaman ve enerji sağlayacağı için evliliğin bir ölçüde kadının iş yaşamında ilerlemesini bir ölçüde etkilediği söylenebilir.

Tablo 205. Sorunların Çocukların Yanında Tartışılma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	87	24,6	30,5	30,5
Bazen tartıştık	110	31,1	38,6	69,1
Asla tartışmazdık	88	24,9	30,9	100,0
Toplam	285	80,5	100,0	
Missing System	69	19,5		
Toplam	354	100,0		

Evlilik sürecinde sorunların, çocukların yanında tartışılma durumunu gösteren tabloya göre, katılımcıların %31,1 bazen tartıştık %24,9'u asla tartışmadık; %24,6'sı evet tartıştık yanıtını vermişlerdir. Dağılımdan da anlaşıldığı gibi çocukların yanında sorunları bazen tartıştık diyenlerin ilk sırada gelmiştir. Evet, ve bazen tartıştık yanıtları, tartışmaların bir şekilde çocuklara yansıtıldığını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında katılımcıların yarısı, tartışmaların çocukların yanında yapılmaması konusuna çok fazla özen göstermedikleri sonucuna ulaşılabilir. Huzurlu bir aile ortamı çocukların sağlıklı yetişmesi için gerekliliktir. Aile, çocuk için birincil referans kaynağıdır. Anne-babanın davranışları, tutumları, alışkanlıkları, değer yargıları çocuklar tarafından büyük ölçüde modellenmektedir. Özellikle kişiliğin temellerinin atıldığı erken çocukluk döneminde, anne-baba arasında yaşanan tartışma, kavga, şiddet gibi olumsuz durumlar çocuk ya da çocukların yetişkinlik dönemlerinde etkileyecek yıkıcı sonuçlar yaratmaktadır. Anne-babanın çocukların yetiştirilmesi sürecinde sergilediği davranışlar eğitimleriyle büyük oranda ilişkilidir. Çocukların gelişimsel dönemlerinde istekleri, ihtiyaçları, beklentileri hakkında farkındalığı yüksek olan bilinçli anne-babalar, kendi aralarında yaşadıkları olumsuzlukları çocuklarına yansıtma eğilimindedirler. Anne ya da babadan yana tavır alma, kendisini ya da anne-babasını suçlama, içe kapanma, derslere başarısızlıklar, asi davranışlar, sigara, alkol gibi maddelerin kullanılması vb gibi pek çok olumsuz davranış ve alışkanlığın kazanılmasında anne-babanın çocuklarına olan yaklaşımlarının büyük ölçüde etkisi olmaktadır. Geçimsizliğin, sürekli çatışmaların, gerginliklerin ve huzursuzluğun olduğu bir ortamda yetişen çocukların hem özgüvenlerini sağlayamadıkları hem de zayıf sosyal ilişkiler geliştirdikleri bilinmektedir. Dolayısıyla çatışmaların, sorunların çocuklara yansıtılmaması, ebeveynlerin özellikle dikkatli ve duyarlı olmaları gereken bir konudur. Çünkü çatışmalar, sorunlar anne-baba arasında yaşanan bir konu olmaktan çıkarak çocukların geleceklerini ve psiko-sosyal gelişimlerini etkileyen kritik bir konu haline almaktadır.

6.2. Ki-Kare Tablolarinin Analizi

Tablo 1. Cinsiyet ile Aile İçi Geçimsizliklerin Çözümünde Başvurulan Kişi/Kurum Arasındaki İlişki

		Boşanmayla sonuçlanan evliliğinizde aile içi geçimsizliklerde çözüm için nereye/kime başvururdunuz	
		Yakın arkadaşlarınıza	İş arkadaşlarınıza
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	29	1
		16,4%	,6%
	Erkek	24	0
		13,6%	,0%
Toplam		53	1
		15,0%	,3%

		Boşanmayla sonuçlanan evliliğinizde aile içi geçimsizliklerde çözüm için nereye/kime başvururdunuz		
		Ailenize	Eşinizin ailesine	Avukatlara
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	88	3	9
		49,7%	1,7%	5,1%
	Erkek	64	0	6
		36,2%	,0%	3,4%
Toplam		152	3	15
		42,9%	,8%	4,2%

		Boşanmayla sonuçlanan evliliğinizde aile içi geçimsizliklerde çözüm için nereye/kime başvururdunuz	
		Yaşlı aile büyüklerine	Psikologa
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	6	3
		3,4%	1,7%
	Erkek	8	4
		4,5%	2,3%
Toplam		14	7
		4,0%	2,0%

		Boşanmayla sonuçlanan evliliğinizde aile içi geçimsizliklerde çözüm için nereye/kime başvururdunuz		
		Aile/Evlilik danışmanlarına	Hiç başvurmadım	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		2	36
			1,1%	20,3%
	Erkek		3	68
			1,7%	38,4%
Toplam			5	104
			1,4%	29,4%

			Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		177
			100,0%
	Erkek		177
			100,0%
Toplam			354
			100,0%

$$X^2=19,336, \text{ sd}=8, \text{ p}=,013$$

Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile boşanma ile sonuçlanan evliliklerinde aile içi sorunların çözümünde başvurdukları kişi ya da yer arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Bu ilişkisellikte genel olarak bakıldığında ailesinden yardım aldığını belirtenlerin (%43,9) tablodaki dağılımının en yüksek dilimini oluşturduğu, hiçbir yere başvurmadığını, sorunu kendi başına çözmeye çalıştığını belirtenlerin ise ikinci yüksek dilimi oluşturduğu görülmüştür (%29,4). Tablodaki en düşük oran, aile içi sorunların çözümü konusunda iş arkadaşlarından yardım almayı tercih edenlere (%3) ait olmakla birlikte sırasıyla eşin ailesine (%8), aile/evlilik danışmanına (%1,4), psikologa (%2), yaşlı aile büyüklerine (%4) ve avukatlara (%4,2) başvurduğunu belirtenlerin tablodaki dağılımın diğer düşük yoğunluklu seçenekleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet açısından önemli bir farklılık gözlenmiştir. Buna göre kadınlar çoğunlukla ailesine başvurduğunu (%49,7) erkekler ise çoğunlukla hiçbir yere başvurmadıklarını, sorunları daha ziyade kendi çabalarıyla çözmeye çalıştıklarını (%38,4) belirtmişlerdir. Ailesinden yardım aldığını belirten erkeklerin oranı %36,2 iken hiçbir yere başvurmadığını belirten kadınların oranı %20,3'tür. Tabloda dikkat çeken diğer bir dağılım kadın ve erkek katılımcılar arasında yakın arkadaşlarının yardımına başvuranlar arasında gözlenmiştir ki bu da oransal yoğunluk açısından üçüncü sırada gelmektedir. Buna göre kadın katılımcıların %16,4'ü erkek katılımcıların %13,6'sı aile içi sorunların çözümünde yakın arkadaşlarından yardım aldığını belirtmiştir.

Tabloda yukarıda da belirtildiği gibi avukata, psikologa ve evlilik danışmanın başvuranların oranlarının hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında düşük olduğu gözlenmiştir. Avukata başvurduğunu belirtenlerin %5,1'i kadın %3,4'ü erkek; psikologa başvuranların %2,3'ü erkek, %1,7'si kadın, aile/evlilik danışmanına başvuranların ise %1,7'si erkek, %1,1'i ise kadındır. Ailesinin yardımıyla sorunlara çözmeye çalışmak daha çok kadınlar tarafından tercih edilen bir durum olması, erkeklerin ise sorunu kendi başına çözmeye, hiçbir yere başvurmama şeklinde yol izlemesi bir yerde katılımcıların uzmanlaşmış bir elemana (psikolog, psikiyatr, evlilik/aile danışmanı, sosyal hizmet uzmanı vb. gibi) ya da bir hukukçuya başvurarak sorunu çözmeye yolunu tercih etmediklerine işaret etmektedir. Araştırma kapsamındakilerce boşanan çiftin bu tarz bir yol izlemesi hem öncelikle kendi aralarında konuşarak sorunları çözmeye çalışmaları yönündeki inançlarını hem de iki farklı gerçeği yansıtmaktadır. Ülkemizde kentsel alanda hala önemli bir değer olarak görülen aile mahremiyeti kavramı, çiftler arasında yaşanan sorunların çok yakın olsalar bile başkalarıyla tartışılmasını büyük ölçüde engellemektedir. Özellikle formel ilişkilerin hakim olduğu iş arkadaşlarıyla ya da diğer yakın arkadaşlarıyla aile içinde yaşanan tartışmaların, sorunların konuşulması özel hayatın gizliliğinin bozulması olarak değerlendirilmektedir. Nitekim tabloda da hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında yakın arkadaşlarının (%15) ve iş arkadaşlarının yardımına başvuranların (%3) oranlarının diğer tercihlerle karşılaştırıldığında oldukça düşük olması bu gerçeği desteklemektedir. Aile büyükleri gerek çiftin duyduğu saygı, gerekse onların deneyimlerinden yararlanabilme inancından dolayı öncelikli kaynak olarak değerlendirilmektedir. Kadınlarda ailesine başvuranların oranında gözlenen artış bu gerçeği yansıtmaktadır. Aile büyüklerinin aile ve evliliği ilgilendiren önemli konularda temel başvuru kaynağı olması başka araştırmalarda da saptanmıştır (Atalay vd. 1992:19-28; GAP-

TKV,1994). Özellikle ataerkil ilişkilerin hakim olduğu aile yapısında, aile büyüklerinin kararlarının ve yönlendirmelerinin bağlayıcılığı daha fazla öne çıkmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlarda gözlenen bu oranını yüksek olması bu gerçeği desteklemektedir. Erkeklerde hiç kimseye danışmamanın birinci olarak tercih edilmesi sorunların eşler arasında halledilmesi, aile dışındaki kişilere yansıtılmaması gerektiği yönündeki inançlarının daha baskın olduğu bunun da aile dışındaki kişilerden gelebilecek baskıların ya da müdahalelerin artmasından duyulan endişelerin önüne geçme isteğini akla getirmektedir. Araştırmaya katılanlar arasında uzmanlaşmış elemanların başvurularının düşük olmasının diğer bir nedeni, kentsel kesimde bu tarz profesyonel mekanizmalardan yardım alma bilincinin düşük olmasıyla ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Günümüzde kentsel alanlarda geçmişle kıyaslandığında bu tarz uzmanlaşmış sistemlerin daha yaygın olduğu bilinmektedir. Fakat gerek halkın bu sistemler konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması gerek bu sistemlerin halkın kolay bir şekilde ulaşabileceği şekilde örgütlenmemesi ve yaygınlaşmaması gerekse de bu sistemlerin maliyetleri çiftleri bu olanaklardan yararlanmalarına engel olabilmektedir. Dolayısıyla uzmanlaşmış kişilerden yardım alma eğiliminin çiftlerin eğitim düzeylerine, mesleklerine, gelirlerine, yaşadıkları yerlere, bakış açılarına kısaca sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir.

Genel olarak değerlendirilirse, araştırma katılanların aile içi sorunların çözümünde ilk olarak ailelerinin yardımına başvurdukları ikinci olarak hiçbir yere başvurmadan kendi başlarına sorunu çözme yoluna gittikleri üçüncü olarak da yakın arkadaşlarının yardımına başvurdukları görülmüştür. Kadınların daha çok ailelerine başvurdukları, erkeklerin daha çok hiçbir yere başvurmadıkları gözlenmiştir. Bunun dışında kalan daha formel kurullarla işleyen uzmanlaşmış sistemlerden yararlanma durumlarının oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu da araştırmaya katılanlarda geleneksel aile yapısında hakim olan değerlerin belirleyiciliği ile ilişkilidir.

Tablo 2. Cinsiyet İle Boşanma Davası Sürecince Profesyonel Bir Yardım Alma Durumu Arasındaki İlişki

		Boşanma davası sürecinde, herhangi profesyonel bir yardım aldınız mı	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	73	104

			41,2%	58,8%
	Erkek		53	124
			29,9%	70,1%
Toplam			126	228
			35,6%	64,4%

		Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	177
		100,0%
	Erkek	177
		100,0%
Toplam		354
		100,0%

$X^2=4,929$, $sd=1$, $p=,026$

Araştırmaya katılanların boşanma davası süresince profesyonel bir destek alıp almadıklarına dair verilerin sunulduğu tabloya göre, cinsiyet ile profesyonel destek alma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu boşanma davası süresince profesyonel destek almadıklarını belirtmiştir. (%64,4). Profesyonel destek aldığını belirtenlerin oranı ise destek alanların neredeyse yarısı kadardır (%35,6).

Profesyonel destek almadığını belirtenlerin %70,1'ini erkekler; %58,8'ini kadınlar oluştururken, profesyonel destek aldığını belirtenlerin %41,2'ini kadınlar, %29,9'unu erkekler oluşturmuştur. Dolayısıyla profesyonel destek alanlar kategorisinde kadınların oranlarının erkeklerden daha fazla olduğu; profesyonel destek almayanlar kategorisinde ise erkeklerin oranlarının daha fazla olduğu görülmüştür.

Boşanma süreci hem kadın hem de erkekler için yaşam döngüsünde önemli bir aşamaya karşılık gelmektedir. Bu sürecin olumsuz yanlarının törpülenmesi için izlenen yolların bireylerin sosyo-ekonomik, psikolojik ve kültürel özelliklerine göre farklılaştığı bilinmektedir. Boşanma kararı verildikten sonra pek çok çift bu kararlarından dolayı yakın

çevrelerinin önyargılı davranışlarıyla karşılaşabilmektedir. Başka bir deyişle çiftlerin bu süreçte yalnız kalma olasılıkları vardır. Boşanma kararının verilmesi aile dışından birinin objektif bir şekilde sorunlu görülen evliliği değerlendirmesinde, boşanma sonrası süreçte karşılaşılan engellerin aşılmasında profesyonel destek alımının işlevselliği ön plana çıkmaktadır. Günümüzde boşanma sürecinde karşılaşılan güçlüklerin çözümlenmesi ve yeni bir yaşam biçimine adaptasyonun sağlanması amacıyla boşanmış bireylere yönelik bu tarz profesyonel destekler yaygınlaşmıştır. Fakat bireylerin bu tarz profesyonel desteklere sıkça başvurmadıkları da bir gerçektir. Bireylerin bu konudaki yaklaşımları, bilinçli olup olmadıkları, eğitimleri, meslekleri, kültürel özellikleri gibi pek çok faktör bu tarz bir yaklaşımda belirleyici olabilmektedir. Boşanma bireyler tarafından özel bir konu olarak görüldüğü için geleneksel aile yapısında özellikle tarafların anne-babalarının ilk olarak yardım alınan kişiler olarak görülmektedir. Günümüzde özellikle yüksek eğitim düzeyindeki pek çok kişinin profesyonel desteklere başvurabildikleri gözlenmektedir. Fakat toplumdaki her kesiminde gerek maddi nedenlerden dolayı gerekse bireysel özelliklerden dolayı bu olanaklara istedikleri zamanda ulaşamadıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra toplumda boşanma davası süresinde yaşanan sorunların atlatılabilmesi ve boşanma sonrası süreçteki adaptasyonun sağlanabilmesi noktasında kadınların daha çok desteğe ve yardıma ihtiyaç duydukları söylenebilir. Profesyonel destek boşanma kararının verilmesinde yönlendirici hatta çoğu zaman da evliliğin yeniden değerlendirilmesi konusunda çiftleri bilgilendirdiği için boşanmayı engelleyebilir bir yol olarak da görülebilir. Tabloda da görüldüğü gibi kadınların daha çok destek aldıkları gözlenmiştir. Fakat tablonun genel yorumunda yardım alınmadığı vurgulanmalıdır.

Tablo 3. Cinsiyet ile Profesyonel Destek Alınan Kişiler Arasındaki İlişki

		Cevabınız evet ise kim/kimlerden profesyonel yardım aldınız	
		Psikolog	Evlilik danışmanı
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	23	2
		31,5%	2,7%
	Erkek	8	1

		15,1%	1,9%
Toplam		31	3
		24,6%	2,4%

		Cevabınız evet ise kim/kimlerden profesyonel yardım aldınız	
		Avukat	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	48	73
		65,8%	100,0%
	Erkek	44	53
		83,0%	100,0%
Toplam		92	126
		73,0%	100,0%

$$X^2=4,709, \text{ sd}=2, \text{ p}=,095$$

Araştırmaya katılanların cinsiyeti ile boşanma sürecinde profesyonel destek aldıkları kişiler arasında istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Katılımcılar arasında avukata başvuranların en yüksek orana ulaştığı görülmüştür (%73). Bu dağılımın %83'ünü erkekler %65,8'ini kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla avukata başvuranlar arasında erkeklerin ilk sırada geldiği görülmüştür. Psikologa başvuranlar tablodaki genel dağılımında %24,6'lık oranla ikinci sırada yer almış ve kadın katılımcıların oranının erkek katılımcıların oranından fazla olduğu gözlenmiştir. Kadınlarda bu oran %31,5 erkekler de ise %15,1 ile temsil edilmiştir. Psikologa başvuran kadınlar erkeklerin yarısı kadardır. Evlilik danışmanına başvuranların tablodaki dağılımın en düşük yoğunluklu seçeneğini oluşturduğu gözlenmiştir (%2,4). Kadınların %2,7'si erkeklerin ise %1,9'u evlilik/aile danışmanına başvurduğunu belirtmiştir.

Boşanma öncesi ve sonrası süreçte çiftlere hizmet verme misyonu ile ön plana çıkan sosyal hizmet kurumları, aile rehberliği, aile danışmanlığı, aile terapisi gibi psikolojik danışmanlık hizmetleri ile mali yardım gibi pek çok konuda destek. Günümüzde boşanma sürecinde ve

sonrasında yaşanan sorunların aşılabilmesi noktasında profesyonel desteğe başvuranların geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında görece olarak daha yüksek olduğunu söylenebilir. Fakat eşler açısından, eğer ebeveynler var ise ilk olarak yardım ve desteğine başvurulmuş kişi ya da kişiler tarafların aileleri olmaktadır. Profesyonel destek sağlama anlayışının kurumsallaşmamasıyla ilişkili olarak değerlendirilebilecek bu durum tarafların bakış açıları, sosyo-ekonomik özellikleri ve kültürel yapıyla da birlikte yorumlanması gerekmektedir (Özkan, 1989, 193). Gelişmiş toplumlarda aile ve evlilik danışmanlarının ve psikologların yaygın olduğu bilinmektedir. Bu durum ise ailenin toplumdaki işlevi ve yapısıyla ilişkili olarak açıklanabilir. Örneğin geleneksel aile yapısının ve ilişkilerinin hakim olduğu Türkiye’de bu kurumların işlevini tarafların aileleri yerine getirmektedir. Başka bir ifadeyle geleneksel aile yapısında ailenin, ebeveynlerin rol ve işlevi gelişmiş modern toplumlarda daha kurumsal ve sistematik bir işleyiş yapısına sahip olan bu kurumlara ya da kuruluşlara yüklenmiştir. Bir önceki tabloda profesyonel destek alanların oranlarının oldukça az olduğunu katılımcıların çoğunlukla ailelerinin desteklerini tercih ettikleri sonucu destekleyen bu verilere bakıldığında profesyonel destek alımı noktasında en çok başvurulmuş kişilerin avukatlar olduğu görülmüştür. Avukatlar esasen boşanmaya karar vermiş olan eşlerin son aşamada boşanma işleminin başlatılması noktasında son merci olarak görülebilir. Avukatlar, boşanma kararı vermiş olan eşlere psikolojik bir destek sağlamaktan ziyade boşanma sürecine yönelik hukuksal işlemlerin nasıl yürütüleceği konusunda yönlendirici olmaktadır. Dolayısıyla avukatları, boşanmaya karar vermiş olan eşlerin bu sürecin öncesinde ve sonrasında tarafların yaşadıkları sorunların çözümlenmesi konusunda psikolojik bir destek ya da yardım sağlama şeklinde temel işleve sahip kişiler olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Avukatların rolleri, boşanma kararının kesin olarak verilmesiyle başlamaktadır. Boşanma davası açıldıktan sonra çiftlerin nerede kalacakları, mali durumun bu süreçten nasıl etkileneceği, çocuk varsa eğer çocukların eşle nasıl ve ne zaman görüşebileceği gibi pek çok maddi gücü de kapsayan hukuki konularda yol gösterici olarak avukatlar ön plana çıkmaktadır. Tabloya göre katılımcıların yoğunluk oluşturdukları seçeneğin avukatlar olduğu görülmüştür. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde avukatlara başvuran erkeklerin oranları kadınlara göre daha fazladır. Erkeklerin %83’ü kadınların ise %65,8’i avukata başvurmuşlardır. Psikologa başvuranların oranlarına bakıldığında ise %31,5’ini kadınlar

%15,1'ini erkekler oluşturmaktadır. Avukatların bu süreçteki işlevleri ya da misyonları öne çıkmaktadır. Psikologa başvuran kadınların oranlarının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Erkekler boşanma kararını verdikten sonra boşanma sürecinin hemen başlaması için girişimde bulunurken kadınların daha çok sorunların çözümlenmesine yönelik eğilim sergiledikleri söylenebilir. Boşanma her ne kadar her iki taraf için de önemli sorunları beraberinde getiriyor olsa da kadınlar açısından daha yıkıcı sonuçları olduğu söylenebilir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda boşanma sonrasında psikolojik destek alan kadınların oranlarında bir artış olduğu ve kadınların erkeklere göre daha yaygın bir bu yolu tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. Cinsiyet İle Boşanma Davası Sürecinde Profesyonel Destek Alınan Süre Arasındaki İlişki

			Boşanma davası sürecinde ne kadar süre profesyonel yardım aldınız	
			1 yıldan az	1-2 yıl
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		54	10
			74,0%	13,7%
	Erkek		41	11
			77,4%	20,8%
Toplam			95	21
			75,4%	16,7%

			Boşanma davası sürecinde ne kadar süre profesyonel yardım aldınız	
			3-4 yıl	4 yıl+
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		6	3
			8,2%	4,1%
	Erkek		1	0
			1,9%	,0%
Toplam			7	3
			5,6%	2,4%

			Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		73

		100,0%
	Erkek	53
		100,0%
Toplam		126
		100,0%

$$X^2=5,358, \text{ sd}=3, \text{ p}=,147$$

Araştırmaya katılanlar arasında profesyonel destek alanların ne kadar süre bu desteği aldıkları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Tablodaki genel dağılımda 1 yıldan daha az süre profesyonel destek alanlar oldukça yüksek bir oranla birinci sırada (%75,4); 1-2 yıl kadar destek aldığını belirtenler (%16,7) ise ikinci sırada yer almıştır.

Görüşülenler arasında 1 yıldan daha az süre profesyonel destek aldığını belirten erkeklerin (%77,4) ve kadınların (%74) oranları birbirine oldukça yakındır. 1-2 yıl kadar profesyonel destek alanlar arasında, erkeklerin %20,8, kadınların %13,7 oranlarıyla temsil edildikleri görülmüştür. 3-4 yıl kadar profesyonel destek alanların oranı oldukça düşük olmakla birlikte bu oranın %8,2'sini kadınlar %1,9'unun erkekler oluşturmaktadır. 4 ve üzeri yıl destek alanlarda kadınların %4,1 oranına sahip olduğu görülmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanların boşanma davası süresince 1 ve daha az yıl kadar profesyonel desteğe yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bu da genellikle boşanmanın gerçekleştiği süre ile boşanma sonrası süreci kapsayan kısa bir döneme işaret etmektedir. Bu süreç eşler açısından maddi ve manevi anlamda oldukça karmaşık ve yorucu bir sürece karşılık geldiği için eşlerin bu süreci daha az hasarla atlatabilmeleri için bu tarz bir yola başvurmaları anlamlı görünmektedir. Zira bu bir adaptasyon dönemidir. Bu süre aşıldıktan sonra boşanan çiftlerin daha az profesyonel desteğe ihtiyaç duydukları söylenebilir. Nitekim tabloda da görüldüğü gibi boşanma için ilk yılın oldukça kritik bir dönem olduğu gerçeğinden yola çıkarsak bu süre içinde destek alma yolunu tercih edenlerin oranı yüksek iken daha sonraki yıllarda bu yöndeki ihtiyacın ya da tercihin giderek azaldığı gözlenmiştir. Hatta 4+ yıl destek alanlar arasında erkeklerin belli bir orana sahip olmadığını dikkate değerdir. Tablo 3'de katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanma süresince başvurdukları profesyonel desteğin avukatlar olduğu bilgisinden yola çıkılarak alınan profesyonel destek süresinin kısalığı anlamlı görünmektedir. Dolayısıyla katılımcıların profesyonel destek

aldıkları kişiler ile profesyonel destek alınan süre arasında bir paralellik olabileceğini akla getirmektedir. Boşanma işlemlerinin başlatılması ve boşanmanın gerçekleşmesi gibi prosedürlerin yerine getirildiği süre, boşanma davasının türüne bağlı olarak aşağı yukarı 1 yıl kadar sürmektedir. Katılımcıların aldıkları profesyonel destekte boşanma sürecinin tamamlanmasıyla sona ermektedir.

Tablo 5. Cinsiyet ile Boşanma Fikrini Ortaya Atan Taraf Arasındaki İlişki

		Boşanma fikrini ilk kim ortaya attı	
		Ben	Eşim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		133
			75,1%
	Erkek		80
			45,2%
Toplam			213
			60,2%
			28
			15,8%
			65
			36,7%
			93
			26,3%

		Boşanma fikrini ilk kim ortaya attı	
		Ortak kararımız	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		16
			9,0%
	Erkek		32
			18,1%
Toplam			48
			13,6%
			177
			100,0%
			177
			100,0%
			354
			100,0%

$$X^2=33,242, \text{ sd}=2, \text{ p}=,000$$

Araştırmaya katılanların boşanma süreçlerinde boşanma fikrini ilk ortaya atan taraf ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcılar çoğunlukla boşanma fikrinin kendileri tarafından ortaya atıldığını belirtmişlerdir (%60,2). Boşanma fikrini ilk ortaya kişinin kendisi olduğunu belirten kadınların oranı %75 gibi büyük bir çoğunluğu kapsadığı dikkat çekmektedir. Boşanma fikrini ortaya atan tarafın kendisi olduğunu belirten erkeklerin oranı ise %45,2'dir. Boşanma fikrinin eşi tarafından ortaya

atıldığını belirten erkeklerin oranı %36,7 kadınların oranı %15,8 olarak tespit edilmiştir. Bu kategoride erkeklerin oranının kadınların oranından fazla çıkması bir ölçüde boşanma fikrinin ilk olarak kendileri tarafından ortaya atıldığını belirten kadınların çoğunluklu oranlarını destekler niteliktedir. Başka bir ifadeyle erkeklerin çoğunluğu eşlerinin boşanma fikrini ortaya attığını ileri sürmesi boşanma fikrinin büyük çoğunlukla kadınlar tarafından ortaya atıldığını göstermektedir. Katılımcılar arasında boşanma fikrinin ortak bir karar sonucunda verildiğini belirtenlerin oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür ve bu kategoride kadınların oranı erkeklerin oranının yarısı kadardır. Son yıllarda yapılan pek çok araştırmada da boşanma fikrinin ilk olarak kadınlar tarafından ortaya atıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.11 no'lu hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 6. Cinsiyet İle Boşanma Kararını Veren Taraf

		Boşanma kararını kim verdi		
		Eşim verdi	Birlikte karar verdik	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		28	44
			15,8%	24,9%
	Erkek		49	64
			27,7%	36,2%
Toplam			77	108
			21,8%	30,5%
		Boşanma kararını kim verdi		
		Ben verdim	Toplam	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		105	177
			59,3%	100,0%
	Erkek		64	177
			36,2%	100,0%
Toplam			169	354
			47,7%	100,0%

$$X^2=19,378, \text{ sd}=2, \text{ p}=,000$$

Araştırmaya katılanlar arasında boşanma kararını veren taraf ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkiselliğe bağlı olarak boşanma kararının kendisi tarafından verildiğini belirtenlerin oranı %47,7 ile çoğunluktadır. Kadınların %59,3'ü erkeklerin %36,2'si bu görüşü paylaşmaktadır. Boşanma kararının tarafların ortak kararı olduğunu gösteren oran, tablonun ikinci çoğunluklu dilimini oluşturmuştur (%30,5). Bu kategoride erkeklerin oranı %36,2 kadınların oranı ise %24,9'dur. Boşanma kararının eşi tarafından verildiği görüşünde olanlar %21,8'lik bir çoğunluğa sahip olmakla birlikte erkekler %21,8 kadınlar %15,8 oranındadır. Tablodaki verilerden de anlaşıldığı üzere araştırmaya katılanlar arasında boşanma kararı çoğunlukla kadınlar tarafından verilmiştir. 12 no'lu hipotez doğrulanmıştır. Buna göre hem boşanma fikrini ortaya atan taraf hem de boşanma kararını veren tarafın kadınlar olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Tablodaki verilere dayalı olarak kadınların boşanma konusunda daha kararlı oldukları söylenebilir. BASAM tarafından yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada boşanma kararını veren kadınların oranı %52 olarak tespit edilmiştir. Evlilik süresince bütün sorumlulukları üstlenen ve sorunlarla baş etmeye çalışan kadın, boşanma sürecinde de net bir kararla evliliği bitirebilmektedir (BASAM,2009:94).

Tablo 7. Cinsiyet ile Boşanma Davası Açıldığında Evli Kalınan Süre Arasındaki İlişki

		Boşanma davası açıldığında kaç yıllık evliydimiz		
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	69	50	23
		39,0%	28,2%	13,0%
	Erkek	75	45	22
		42,4%	25,4%	12,4%
Toplam		144	95	45
		40,7%	26,8%	12,7%
		Boşanma davası açıldığında kaç yıllık evliydimiz		Toplam
		16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	19	16	177
		10,7%	9,0%	100,0%
	Erkek	22	13	177

			12,4%	7,3%	100,0%
Toplam			41	29	354
			11,6%	8,2%	100,0%

$X^2=1,065$, $sd=4$, $p=,900$

Cinsiyet değişkeni ile boşanan çiftlerin evli kaldıkları süre arasında ilişki sel anlamda bir bağın olmadığı görülmüştür. Bu tabloda araştırmaya katılanların kaç yıl evli kaldıktan sonra boşanmaya karar verdiklerini araştırmaktadır. Başka bir ifadeyle boşanmaların evliliklerin kaçınıcı yılında gerçekleştiğini ortaya koymaktır. Tabloda birinci sırada 1-5 yıl arasında evli kalanlar (%40,7); ikinci sırada 6-10 arasında evli kalanlar (%26,8) ve üçüncü sırada ise 11-15 yıl evli kalanlar (%12,7) gelmektedir. Tablodaki genel dağılıma göre, cinsiyet kategorisinde değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcıların oranlarının oldukça yakın olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre evli kalınan süreye göre önemli bir farklılık gözlen se de cinsiyet söz konusu olduğunda birbirine paralel bir dağılımın olduğu gözlenmiştir. 16-20 yılı 21 yıl ve üstü yıl bir arada alındığında %19,8 gibi yüksek bir orana karşılık gelmektedir. Bu da evlilik süresine göre boşanma oranının değerlendirilmesinde 3. sırada yer aldığı görülmüştür. Yani, 1. sırada 1-5 yıl; 2. sırada 6-10 yıl; 3. sırada 16-20 yıl; 4. sırada 11-15 yıl gelmektedir.

1-5 yıl kadar evli kaldığını belirtenlerin %42,4'ünü erkekler %39'unu kadınlar oluşturmaktadır. Bu kategoride erkeklerin oranının daha fazla olduğu görülmüştür. 6-10 yıl arası evli kaldığını belirten kadınların (%28,2) ve erkeklerin (%25,4) oranları birbirine oldukça yakındır. Benzer bir yakınlık 11-15 yıl arası evli olduğunu belirten kadın (%13) ve erkek (%12,4) katılımcılar arasında gözlenmiştir. Genel olarak tablodaki verilere göre 11-15 yıllık evli olanlar ile 16-20 yıllık evli olanlar arasında oransal bir eşitlik vardır denilebilir. 21 yıl ve daha fazla evli olanların tabloda en düşük oransal dağılıma sahip olduğu gözlenmiştir (%8,2). Tablodaki veriler 16 yıl ve daha fazla evli kalanlar arasındaki boşanmalar dikkat çekicidir. 15 nolu hipotez doğrulanmamıştır.

TÜİK'in evlilik süresine göre boşanma oranlarını yıllara göre dağılımına bakıldığında; 1-5 yıl arası evli olanlarda boşanmalar 2001 yılında 39,095; 2005 yılında 40.725; 2010 yılında

47,277 ve 2011 yılında 47,981'dir. 6-10 yıl evli olanlarda 2001 yılında 20.089; 2005 yılında 20.454; 2010 yılında 24,940; 2011 yılında 24.569; 11-15 yıl evli olanlarda 2001 yılında 13,125; 2005 yılında 12,900; 2010 yılında 17.528 ve 2011 yılında ise 17.672'dir. 16 ve üzeri yıl evli olanlarda 2001 yılında 19.685; 2005 yılında 21.816; 2010 yılında 28.433 ve 2011 yılında 28.801 olarak görülmektedir (TÜİK,2001-2011). Bu verilere göre boşanmaların en yüksek 1-5 yıl arasında evli olanlarda; 2. olarak da 16 ve üzeri yıl evli olanlarda boşanmaların en yüksek sayıya ulaştığı gözlenmiştir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar, boşanmaların sıklıkla evliğin ilk yıllarında gerçekleştiği fakat bununla birlikte 16 ve daha fazla yıl evli olanlardaki boşanmaların da oldukça dikkate değer olduğu vurgulanmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 2008 yılı verilerine göre, evlilikte en kritik yıllar 6. ve 10. yıllar olarak görülmüştür. Türkiye'de boşanmaların yüzde 21.77'si 6 ile 10. yıl arasında gerçekleşmiştir. Araştırmaya göre ikinci sırada 10 bin 793 boşanmanın gerçekleştiği 16. yıl ve sonrası dönem geliyor (DİE, 2008). Buna karşın TÜİK'in 2011 yılı verilerine göre boşanmaların % 40,2'si evliliğin ilk 5 yılı içinde, % 24,1'i ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla evlilik ilk yılları ile evliliğin 16. yılından sonraki dönem kritik dönem olarak görülmektedir. Bunu 6-10 yıl arası evliliklerdeki boşanmalar izlemiştir ve bu yıllar arasında Türkiye genelinde %20.67 boşanma gerçekleşmiştir (TÜİK, 2008-2011).

2011 yılının son çeyreğinde boşanmaların dörtte biri, 16 yıldan uzun evliliklerde görülmüştür. 2011 yılının son çeyreğinde boşanmaların %39,7'si, evliliğin ilk 5 yıllık döneminde gerçekleşmiştir. Boşanmaların %20,5'i, 6-10 yıl arası süren evliliklerde, %14,6'sı 11-15 yıl arası evli çiftlerde meydana gelmiştir. Boşanmaların dörtte birinin (%24,9) 16 yıl ve daha uzun süre evli kalan çiftlerde görülmesi dikkat çekmiştir. Bu veriler, 16 yıl ve üstü evliliklerde boşanmaların arttığını göstermiştir. Evlilik süresine göre boşanmalarda en fazla boşanma 1-5 yıl aralığında görülmüştür. 2001 yılında ilk 5 yıldaki boşanma oranı %43 iken, 2011 yılında bu oran %40,2'ye gerilemiştir. Bu gerileme 6-10 yıl aralığındaki evliliklerde de 2001 'de %22'den 2011'de %20,6'ya gerilemiştir. Buna karşın 16 yıl üzeri evliliklerde 2001 yılında %22 olan boşanma oranı 2011 yılında %24,2'ye çıkmıştır (TÜİK,2011).

TÜİK'in 2011 yılı verilerinin illere göre dağılımına bakıldığında Sakarya'da 2011 yılında boşanmaların büyük bölümü 20 yıllık ve üzeri evliliklerde gerçekleşirken ikinci sırada bir yıllık evlilerdeki boşanmalar gelmiştir. Buna göre Sakarya'da 2011 yılında bin 282 çift boşanırken bu rakamın en büyük oranı 172 boşanma ile 20 ve üstü evlilik yılı olanlarda yaşanmıştır. 2. sırada ise 113 boşanma ile ilk bir yıl gelmektedir. İstatistiklerle ortaya çıkan en çarpıcı sonuç ise 62 çiftin daha bir yılını bile doldurmadan boşanması olmuştur. İstatistiklerden elde edilen verilere göre evlilikleri son erdiren neden de geçimsizlik olarak belirtilmiştir (TÜİK,2011). TÜİK'in yaptığı çalışmalar değişen toplum yapısını da ortaya koymaktadır. Bir evliliğin uzun sürmesi için ilk yılların sorunsuz atlatılması gereği inancı istatistiklerle sona ermeye başlamıştır. TÜİK'in 2012 yılının I. Dönemine (Ocak, Şubat, Mart) ait verilerine göre, boşanmaların %40,3'ü evliliğin ilk 5 yılı içinde; %23,7'si ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde gerçekleşmiştir (TÜİK,2012). Araştırma kapsamında elde edilen veriler Türkiye'de son yıllarda gözlenen bu değişimleri desteklemektedir. Tabloda görüldüğü gibi boşanmaların çoğunluğu evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmiş olup evliliğin ilk 5 yılı kritik bir önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra 16 ve daha fazla yıl evli olanlar arasında gözlenen boşanma oranlarının çoğunluğu TÜİK'in elde ettiği verilerle paraleldir. Benzer bulgular Uçan'ın araştırmasında da elde edilmiştir. Bu araştırmada araştırmaya katılanların %30,9'u ilk 5 yıl içinde; %22,7'si 6-10 yıl içinde;%27,3'ü 11-15 yıl içinde %7,3'ü 16-20 yıl içinde;%11,8'inin de 21 yıldan fazla evlilik yaşantısı sonrasında boşanma sürecine girdikleri saptanmıştır (Uçan, 2007:38-45).

Tablo 8. Cinsiyet İle Boşanma İle Sonuçlanan Evliliğe Karşı Çıkanlar Arasındaki İlişki

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı	
		Kendi ailem	Eşimin ailesi
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	35	18
		61,4%	31,6%
	Erkek	28	15
		48,3%	25,9%

Toplam		63	33
		54,8%	28,7%

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı	
		Yakın akrabalarım	Eşimin yakın akrabaları
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		2
			3,5%
	Erkek	5	5
		8,6%	8,6%
Toplam		5	7
		4,3%	6,1%

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı	
		Sosyal çevremiz	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	2	57
		3,5%	100,0%
	Erkek	5	58
		8,6%	100,0%
Toplam		7	115
		6,1%	100,0%

$$X^2=8,614, \text{sd}=4, \text{p}=,072$$

Araştırmaya katılanların boşanma ile sonuçlanan evliliklerine karşı çıkanlar ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tablodaki verilere göre katılımcıların boşanma ile sonuçlanan evliliklerine en büyük tepki ailelerinden gelmiştir (%54,8). Kendi ailesinin tepkisiyle karşılaştığını belirtenlerin %61,4'ünü kadınlar, %48,3'ünü erkekler oluşturmuştur. Bunun yanı sıra katılımcılar arasında eşinin ailesinin evliliğe karşı çıktığını belirtenlerin ikinci çoğunluklu dilimi oluşturması, birinci sırada yer alan sonuçları desteklemektedir. Kadınların %31,6'sı erkeklerin ise %25,9'u eşimin ailesi yanıtını vermiştir. Buna göre, katılımcılar

açısından gerek kendi aileleri gerekse eşlerinin ailesi boşanma ile sonuçlanan evliliğe karşı çıkma konusunda ön planda yer almaktadır. Yakın akrabalar (%4,3), eşin yakın akrabaları (%6,1) ve sosyal çevre (%6,1) gibi daha az samimi ilişkilerin hakim olduğu kişileri belirtenlerin oranlarının oldukça düşük olması eşlerin ailelerinin, evlilik kararında karar mercisi olma yönlerinin devam ettiğini göstermektedir. Kadın katılımcılar arasında yakın akrabalar seçeneğini belirten olmamasına karşın erkek katılımcılar arasında %8,6'sı bu seçeneği belirtmiştir. Eşin yakın akrabalarını belirtenlerin %8,6'sı erkek, %3,5'i kadındır. Sosyal çevreyi belirtenlerin %8,6'sı erkek %3,5'i kadındır. Genel dağılımda yakın akrabalar ve eşin yakın akrabası seçeneklerinin erkek katılımcılar arasındaki oranı kadınlarla karşılaştırıldığında biraz daha yüksektir.

Araştırma kapsamında ailelerinin karşı çıkmasına/onaylamamasına rağmen evlenenlerin oranı kadınlarda daha yüksektir. Yani kadınlar, evlilik kararlarında daha çok aileleriyle karşı karşıya geldiği söylenebilir. Fakat hem kadın hem de erkek katılımcılarda ailelerinin karşı çıkmasına rağmen evlenenlerin oranı yarıdan fazladır. Belirleyici olan çiftin ya kendi ailesi ya da eşinin ailesidir. Bu konuda cinslerin hem fikir oldukları söylenebilir. Kadın katılımcılar arasında kendi ailesini ve eşin ailesini belirtenlerin oranı %93, erkek katılımcılar arasında kendi ailesini ve eşin ailesini belirtenlerin oranı %74,2'dir. Bu da oldukça büyük bir orandır. Bunun temel nedeninin kentsel yaşamla bağlantılı olduğu düşünülebilir. Başka bir ifadeyle kentsel yaşamda görece olarak yüksek okur-yazarlık oranı, çalışan kadın sayısının kırsal kesime kıyasla fazla olması gibi nedenler evlilik kararının alınması sürecinde tarafları daha bağımsız kılmaktadır. Aile büyüklerinin kararları kentsel alanda etkili olsa da bireylerin kararlarında bütünüyle yönlendirici ya da belirleyici olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Sencer'in de belirttiği gibi (Sencer,1979:494), kentte aile karşısında bağımsızlığını sağlamış olan bireylerin, ailenin eğilim ve yönlendirmelerinden etkilenmekle birlikte evlilik konusunda görece olarak özgür kalabilmektedirler.

Aile büyüklerinin istememesine rağmen evlenilmesi önemli bir boşanma riski olarak görülebilmektedir. Fakat katılımcıların bu riske rağmen çoğunlukla evlenmeyi tercih ettikleri söylenebilir. Yakın akrabalar, eşin yakın akrabaları ve sosyal çevrenin evliliklerine karşı çıkan

taraf olarak belirtenlerin oranları oldukça düşüktür. Genel olarak değerlendirildiğinde boşanma ile sonuçlanan evlilikte kadın ve erkek katılımcıların gerek kendi ailelerinin gerekse eşinin ailesinin belirleyici olduğu ve ilk karşı çıkan taraf olduğu söylenebilir. Bu durum, ailelerin evliliklerde hala önemli bir karar merci olarak algılandığını göstermektedir. Sencer vd ile Kongar'a göre, aile büyüklerinin evlilik kararının alınmasında ağırlıklı hatta kimi zaman belirleyici rolü, özellikle kırsal kesimde ve geleneksel değerlerin ağırlığını koruduğu toplumun çeşitli kesimlerinde dikkat çekmektedir (Sencer, 1979:359;Arıkan, 1995:20; Kongar,1986:31-32). Demirkan vd. yapmış olduğu bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmada kadınların %29'u erkeklerin %17'si evliliklerine kendi ailelerinin karşı çıktığını belirtmiştir (Demirkan vd., 2009:6-13). Dolayısıyla ailenin onaylamaması/karşı çıkması boşanma kararının verilmesinde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Evliliğin yürütülmesinde ailenin onayının etkili mekanizmalardan biri olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Cinsiyet Ve Boşanma İle Sonuçlanan Evliliği Karşı Çıkma Nedeni Arasındaki İlişki

			Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize niçin karşı çıktı	
			Farklı etnik kökenlere sahip olmamız	Farklı kültürel çevrelere ait olmamız
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		5	22
			8,8%	38,6%
	Erkek		5	18
			8,6%	31,0%
Toplam			10	40
			8,7%	34,8%

			Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize niçin karşı çıktı	
			Farklı inançlara sahip olmamız	Ailede fikir çatışmalarının olması
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		0	20
			,0%	35,1%

	Erkek		4	19
			6,9%	32,8%
Toplam			4	39
			3,5%	33,9%

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize niçin karşı çıktıldı		
		Sosyo-ekonomik seviyelerimizin uygun olmayışı		Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		10	57
			17,5%	100,0%
	Erkek		12	58
			20,7%	100,0%
Toplam			22	115
			19,1%	100,0%

$X^2=4,599$, $sd=4$, $p=,331$

Araştırmaya katılanların boşanma ile sonuçlanan evliliklerine karşı çıkılma nedeni ile cinsiyet arasında anlamsal bir bağ bulunmamıştır. Dengeli bir evlilik eşlerin dünya görüşlerinde, kültürel yapılarında, olayları algılayış biçimlerinde, sorunları çözme konusundaki yaklaşımlarında ve değer sisteminde paralellik olması ile ilişkilidir. Farklı etnik, dinsel ve kültürel yapıya sahip olmak pek çok evlilikle büyük bir anlayışla karşılanmamakta, sorunlara yol açabilmektedir. Evliliğe karar vermiş olan kişilerde çoğu zaman bu farklılıklar dikkate alınmıyor olsa da aileler için bu tarz konular daha önemli olabilmektedir. Bu tarz farklılıklar aileler için özellikle kendi yaşamsal deneyimleriyle karar verdikleri bir durum olmakla birlikte evlilikte riskli olabilecek bir konu olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmaya katılanların yanıtları incelendiğinde birinci sırada farklı kültürel çevrelere ait olmak (%34,8); ikinci sırada ailede fikir çatışmalarının olmasını (%33,9); üçüncü sırada ise sosyo-ekonomik seviyelerin uygun olmayışı (%19,1) evliliklerine karşı çıkılma nedenleri

olarak sıralanmıştır. Farklı etnik kökene (%8,7) ve inanca (%3,5) sahip olmak seçeneklerinin oldukça düşük oranlarda kaldığı gözlenmiştir. Cinsiyete bağlı bir değerlendirmede kadınların %38,6'sı erkeklerin %31'i kültürel farklılıkları belirtirken; ailedeki fikir çatışmaların varlığını öne sürenlerin %35,1'ini kadın %32,8'ini erkek oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik seviyelerin farklı olması nedeniyle evliliğe karşı çıktığını belirten erkeklerin oranı %20,7 kadınların ise %17,5 olduğu tespit edilmiştir. Tablodan çıkan sonuç araştırmaya katılanlarda kültürel farklılıklar, aile içi fikir çatışmaları ve sosyo-ekonomik düzeyin aynı olmaması belirleyici nedenler olarak gösterilmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında kadın ve erkek katılımcılar arasında çok büyük farklılıklar olmadığı söylenebilir.

Tablo 10. Cinsiyet İle Boşanmadan Önce Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

		Boşanmadan önce çalışıyor muydunuz? (Evet cevabını verenler 79., 80. ve 81. soruları cevaplayacak)		
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		115	62
			65,0%	35,0%
	Erkek		171	6
			96,6%	3,4%
Toplam			286	68
			80,8%	19,2%

			Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		177
			100,0%
	Erkek		177
			100,0%
Toplam			354
			100,0%

$$X^2=57,083, \text{ sd}=1, \text{ p}=,000$$

Boşanmadan önce çalışıyor olma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

1 nolu hipotez doğrulanmış. Bu ilişkiselliğe göre, erkeklerin %96,6'sı kadınların %65'i

boşanmadan önce çalıştıklarını belirtmiştir. Boşanmadan önce çalışan erkeklerin kadınlardan fazla olduğu görülmüştür. Erkek katılımcıların tamamına yakını çalışmaktadır. Boşanmadan önce çalışmadığını belirten kadınların oranı %35 erkeklerin oranı ise %3,4 gibi oldukça düşük bir yüzdeliğe sahiptir. Araştırmaya katılan erkeklerin tamamına yakını çalışırken kadınların yarısından fazlası çalışmıştır. Çalışan kadınların oranı çalışan erkeklerin oranından düşüktür. Bu veriler, Türkiye’de kadınların istihdam alanlarının erkekler göre daha dar ve düşük oranda olduğu gerçeğiyle örtüşmektedir. Erkekler çalışma yaşamında daha aktiftir. Ülkemizde çağdaş anlamda ücretli çalışmanın kadınlar için yaygınlaşmadığı görülmektedir. Buna karşın tabloda boşanma öncesi süreçte çalıştığını belirten kadınların oranı %50’inin üzerinde bir oransal çoğunluğa sahip olması, araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun farklı iş alanlarında da olsa çalıştıkları dolayısıyla görece olarak ekonomik özgürlüklerine sahip olduklarını akla getirmektedir. Kadının çalışması ekonomik yönden bağımsızlığını sağladığından boşanma kararında etkili bir unsur olarak düşünülebilir. Nitekim resmi istatistiklere göre, ülkemizde kentsel alanda yaşayan kadınların 2000 yılında %28’i; 2004 yılında %17,7 (DİE,2000;2004); 2010 yılında %24,8’i; 2008 yılında %21,6’sı işgücüne katılmaktadır. Bu oran 2011’de %27’ye 2012’de de %30,6’ya yükselmiştir. Erkeklerin işgücüne katılım oranlarına bakıldığında ise 2011’de %70,4’ten 2012’de %71,7’ye yükselmiştir (TÜİK, 2010;2012). Çalışanların çoğu kalifiye olmayan işlerde çalışmaktadır. Bunun temel nedeni eğitim seviyelerinin düşük ve eğitim sürelerinin erkekler kadar uzun olmamasıdır. Ücret karşılığı çalışan kadınların önemli bir bölümü büyük ölçüde evlilik ya da çocuk öncesi süreçte çalışmaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre ülkemizde çalışan kadınların %77’sinin evli olması, çalışma hayatına girmenin ekonomik zorlamalar nedeniyle ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Çalışmayı sürdüren kadınların çoğu ise aile/ev ve çalışma ikilemi içinde kalmaktadır (Koray vd., 1999:106). Buna karşın ailesinin yaşam standardını yükseltmek için çalışanlarla, belirli alanlarda uzman olduğu içi çalışanların sayısının da ülkemizde hızla yükseldiği dikkati çekmektedir. Ancak zaman içerisinde Türkiye’de kadınlar açısından bazı değişimlerden söz edilmesine karşın, ev, aile ve iş hayatı ikilemi sorunları bakımından bir süreklilik olduğu da açıktır. OECD’nin raporuna göre, 2006 yılından itibaren günümüze kadar gelen süreçte Türkiye’deki kadınların istihdam oranı OECD, Avrupa ve Orta Asya’daki ülkelerin hepsinden daha düşük düzeyde bulunmaktadır (OECD,2011;2012).

Buna karşın TÜİK'in demografi, nüfus, kentleşme ve göç göstergelerine yönelik öngörü çalışmaları kullanılarak hazırladığı raporunda, kentleşme ile birlikte bir yandan istihdam genişlerken diğer yandan kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı artmıştır (TÜİK,2012). Dünya Bankasının raporuna göre, kentlerde yaşayan eğitim düzeyi düşük kadınlar, iş bulma konusunda ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Mevcut işler genelde kayıt dışı sektörde bulunmaktadır. Bu sektörlerde ücretler düşük ve çalışma koşulları ağırdır (Dünya Bankası Raporu,2011). Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği (GYODER) tarafından hazırlanan 2023 Vizyonunda Gayrimenkul Sektörü raporuna göre, kentsel alanlarda kadınların işgücüne katılım oranı 2004'te %17,7 iken 2011'de %24,8'e yükselmiştir. İstihdam ise 3 milyondan 4 milyon 65 bin kişiye çıkmıştır (GYODER,2011). Araştırma kapsamında elde edilen veriler, boşanma öncesinde çalışan kadınların oranının yüksek olması Türkiye ortalaması dikkate alındığında iyi bir oran olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte çalışmadığını belirten %35'lik kesim ise dikkate değerdir. Bu da evli oldukları süre içinde araştırmaya katılan kadınların çalışmayı tercih etmemeleri durumu ülkemizde geleneksel bir anlayışın yansıması olarak değerlendirilebileceği gibi istihdam alanının yaygın olmamasıyla da ilişkidir. Bircan (1992) kentleşmeye bağlı olarak kadının giderek artan oranlarda çalışma yaşamına atıldığını belirtmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında kentsel yaşamın aileler üzerinde -yüksek enflasyonun da etkisiyle-yarattığı ekonomik baskının artması, eşitlikçi tutumların güçlenmesi yer almaktadır. Gökçe vd.'nin yaptıkları bir araştırmada kadının çalışmama durumunu iki nedenle açıklamışlardır: ilki, kadının çalışma isteği, tercihi; ikincisi ise, kadının çalışmasının onaylanıp onaylanmasıdır. Eşin istememesi, eşinin ekonomik koşullarının iyi olması, kadına yüklenen annelik rolü ve ev işlerinin baskın olması kadının çalışmasını engelleyen nedenlerdir (Gökçe, 1993:220). Ecevit'in de vurguladığı gibi (Ecevit, 1985:72-93), ikinci olarak bahsedilen nedenlerin kentsel alanlarda hala geçerli olduğu söylenebilir. Fakat kadının çalışmasının önündeki en önemli en engellerin, eğitim düzeyinin düşük olması ve kültürel değerlerle ilişkili olduğunu vurgulamak gerekir. Bu nedenlerin, araştırma kapsamımızdaki çalışmayan kadınlar için de geçerli olduğu düşünülebilir.

Tablo 11. Cinsiyet ile Evliliğiniz Süresince Çalışıyor Olma Durumunun Boşanma Kararını Vermedeki Etkisi Arasındaki İlişki

		Evet, büyük ölçüde etkisi oldu	Biraz
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	25	19
		21,7%	16,5%
	Erkek	17	12
		9,9%	7,0%
Toplam		42	31
		14,7%	10,8%

		Hiç etkisi olmadı	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	71	115
		61,7%	100,0%
	Erkek	142	171
		83,0%	100,0%
Toplam		213	286
		74,5%	100,0%

$$X^2=16,436, \text{ sd}=2, \text{ p}=,000$$

Araştırmaya katılanlar arasında boşanmadan önce çalışıyor olma durumlarının boşanma kararı üzerinde etkisi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. 13 nolu hipotez doğrulanmıştır. Bu ilişkiselliğe göre katılımcıların %74,5 gibi oldukça büyük çoğunluğu hiçbir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Büyük ölçüde etkisi olduğunu söyleyenlerin oranı %14,7; biraz etkisi olduğunu belirtenlerin oranı ise %10,8'dir. Ücretli bir işte çalışma ekonomik özgürlükle eşdeğerdir. Ekonomik özgürlük bireyleri belirli kararları almalarında görece bir özerklik sağlamaktadır. Boşanma kararı veren bireyler için ekonomik özgürlüğe sahip olmak özellikle kadınlar için kritik bir önem taşımaktadır. Pek çok kadın ekonomik özgürlüğe sahip olmaması nedeniyle, boşanma sonrası süreçte yaşayabileceği potansiyel sorunların üstesinden gelemeyeceği konusunda kaygı duyduğu için boşanmaya çok sıcak bakmamaktadır. Araştırmaya katılanların verdikleri yanıtlar doğrultusunda boşanmadan önce

çalışıyor olma durumunun boşanma kararını etkileyecek bir etken olarak görülmediği dikkat çekmektedir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında bu faktörün hiç bir etkisi olmadığını belirtenlerin oranlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Katılımcıların %83 gibi büyük bir çoğunluğunu erkekler oluştururken bu oran kadınlar söz konusu olduğunda %61,7'ye düşmektedir. Kadınların oranlarının erkeklerden fazla olmasına rağmen yine de yarısından fazlasının bu görüşü belirtmesi dikkat çekmektedir. Bununla birlikte çalışıyor olma durumunun boşanma kararı üzerinde büyük ölçüde etkisi olduğunu belirten kadınların oranları erkeklerden fazladır ve kadınlarda bu oran %21,7, erkeklerde %9,9 ile temsil edilmiştir. Kadınların oranının erkeklerden fazla olduğu diğer bir seçenek biraz etkisi oldu yanıtını verenlerde gözlenmiştir. Buna göre kadınların %16,5'i, %7'si bu yanıtı vurgulamışlardır.

Genel bir değerlendirme yapılırsa erkeklerin büyük çoğunluğu çalışıyor olmanın boşanma kararı üzerinde etkisi olmadığını ileri sürerken kadınların çoğunluğu bu faktörü etkili olduğunu belirtmiştir. Ekonomik yaşamda kadınlara göre daha aktif bir rol üstlenen erkeklerin, ekonomik faktörün boşanma kararı üzerinde hiç bir etkisinin olmadığı yönünde görüş belirtmeleri olağan görülebilir. Fakat söz konusu kadınlar olduğunda boşanma kararı alınırken ekonomik özgürlüğün kadınlar için daha önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Ekonomik özgürlüğe sahip olmayan kadınların ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınlarla karşılaştırıldığında boşanma kararını alabilmeleri konusunda görece olarak daha cesur olabilmektedirler. Dolayısıyla tabloda erkek katılımcılarda ortaya çıkan sonuç çok da şaşırtıcı değildir.

Tablo 12. Cinsiyet ile Çalışıyor Olmak Boşanma Kararının Verilmesinde Etkili Olma Nedeni Arasındaki İlişki

		Daha özgürce kararlar vermeye başladığım için	Toplumda saygınlığım arttığı için
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	28	1
		58,3%	2,1%

	Erkek		17	4
			51,5%	12,1%
Toplam			45	5
			55,6%	6,2%

			Öz güvenim arttığı için	Yaşam kalitem arttığı için
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		8	1
			16,7%	2,1%
	Erkek		4	3
			12,1%	9,1%
Toplam			12	4
			14,8%	4,9%

			Sosyal ortamlara daha fazla girmeye başladığım için	Kararlarımda daha seçici davranmaya başladığım için
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		2	8
			4,2%	16,7%
	Erkek		1	4
			3,0%	12,1%
Toplam			3	12
			3,7%	14,8%

$$X^2=5,914, \text{ sd}=5, \text{ p}=,315$$

Araştırmaya katılanların çalışıyor olmalarının boşanma kararını verirken nasıl bir etkisinin olduğunun sorgulandığı tabloya ilişkin ki kare sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiden bahsedilememektedir. Tablo 11'de erkek katılımcıların büyük çoğunluğunun çalışma durumunun boşanma kararı üzerinde etkisi olmadığı yönünde görüş belirttikleri dikkate alınırca bu soruya yanıt verenlerin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu söylenebilir. Çalışıyor olmak araştırmaya katılanlar açısından daha özgür bir şekilde kararlar alabilmesine olanak sağlaması noktasında hem kadınlar hem de erkekler için dağılımın çoğunluklu yüzdeliğini oluşturduğu gözlenmiştir. Katılımcıların %55'i gibi yarısından fazlası daha özgür bir şekilde karar vermelerine olanak sağladığını noktasında önemli görmüşlerdir. Ekonomik özgürlük bireylerin kendi yaşamlarını düzenlemelerinde, kararlar almalarında, yaşamlarını belli

standartlar çerçevesinde idame ettirilmesinde etkili olan temel faktördür. Dolayısıyla kadınlar ve erkekler ekonomik özgürlüğü hiç kimseye bağımlı olmadan karar verebilmek için temel bir koşul olarak gördükleri söylenebilir. Bu görüşte olan katılımcılar arasında kadınların oranları ile erkeklerin oranlarının birbirine oldukça yakındır. Kadınlarda bu oran %58,3; erkekler %51,3'tür. Özgüvenin artması ve daha seçici davranmaya olanak sağlaması gibi iki farklı seçeneği belirtenlerin oranları birbirine eşittir. Bu da tablodaki dağılımda kadınların %16,7'sini; erkeklerin %12,1'ini temsil etmektedir. Tablodaki diğer seçeneklerin oldukça düşük oranlara sahip olduğu görülmüştür. Toplumda saygınlığı artmasına olanak sağladığı için yanıtını verenlerin %12,1'ini erkekler, %2,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yaşam kalitesinin artması nedenini sunanların %9,1'i erkek; %2,1'i kadındır. Görüldüğü gibi katılımcıların özür bir şekilde karar vermeleri, daha seçici kararlar alabilmeleri ve özgüvenlerinin artmasına olanak sağlaması nedenlerinin üzerinde durdukları gözlenmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların verdikleri yanıtların birbirine paralel olduğu söylenebilir.

Tablo 13. Cinsiyet İle Evlilik Süresince Çalışmama Durumunun Boşanmaya Etkisi

		Boşanma öncesi bir işte çalışıyor olanlar cevaplayacak) Evliliğiniz süresince çalışmıyor olsaydınız yine de ayrılmayı tercih eder miydiniz?		
		Bilmiyorum	Evet	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		10	97
			9,2%	89,0%
	Erkek		29	115
			18,8%	74,7%
Toplam			39	212
			14,8%	80,6%

		Hayır		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		2	109
			1,8%	100,0%
	Erkek		10	154
			6,5%	100,0%
Toplam			12	263

		4,6%	100,0%
--	--	------	--------

$$X^2=8,672, \text{ sd}=2, \text{ p}=,013$$

Araştırmaya katılanların boşanmadan önce çalışmıyor olma durumlarının boşanma kararı üzerindeki etkisi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki vardır. 8 nolu hipotez doğrulanmıştır. Bu ilişkiselliğe göre tablodaki dağılımın %80,7 gibi büyük çoğunluğunun yine de boşanırdım yanıtını verdikleri dikkat çekmektedir. Dağılımın ikinci sırasında gelen kararsızların (bilmiyorum yanıtını verenler) oranı %14,8; hayır yanıtını verenlerin oranı ise %4,6'dır. Cinsiyet kategorisinde değerlendirildiğinde kadınların %89'u erkeklerin ise %74,7'si evet boşanırdım yanıtını vermişlerdir. Bilmiyorum yanıtını verenlerin %18,8'ini erkekler %9,2'sini kadınlar oluşturmaktadır. Dağılımın en düşük dilimini oluşturan hayır boşanmazdım yanıtını verenlerin %6,5'i erkek iken bu oranın kadınlarda %1,8'e düştüğü gözlenmiştir. Çalışmıyor olmamalarına rağmen yine de boşanmayı tercih edebileceklerini belirtenlerin oldukça yüksek bir orana tekabül etmesi katılımcıların boşanma konusundaki kararlılıklarını göstermektedir. Çalışmayla birlikte gelen ekonomik özgürlük faktörünün katılımcılar için ikincil bir önem taşıdığını söylemek mümkündür. Tablo 11'de görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğunu çalışıyor olma durumlarının boşanma kararını hiç bir şekilde etkilemediğini belirtme noktasında kadın ve erkek katılımcıların birbirine paralel görüşe sahip olmaları dikkate alındığında, boşanma öncesi süreçte çalışmıyor olma durumuna rağmen yine de boşanmayı tercih edebileceklerini belirtenlerin yüksek oranda seyretmeleri tutarlı görünebilir. Boşanmanın her halükarda gerçekleşeceğine dair kesin bir düşüncenin var olması, boşanma kararında sosyo-psikolojik faktörleri ön plana çıkarmaktadır. Bu da evliliğin itici yönleriyle ve taraflara çekici gelen faktörlerle açıklanabilir.

6.2. 1. Eşle Çatışma/Anlaşmazlık Nedenleri

Bu başlık altında araştırma kapsamındakilerin eşleriyle anlaşmazlıkları olup olmadığı, ne sıklıkla tartışma yaşadıkları, başlıca anlaşmazlık konuları, anlaşmazlığın nasıl çözümlendiği kısaca evlilik yaşamını genel olarak nasıl değerlendirdikleri üzerinde durulacaktır.

Tablo 14. Cinsiyet İle Eşle Yaşanılan Çatışmanın Temelinde İletişim Eksikliğinin Olması Arasındaki İlişki

		Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temelinde iletişim eksikliği bulunmaktadır mıdır	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	151	26
		85,3%	14,7%
	Erkek	86	91
		48,6%	51,4%
Toplam		237	117
		66,9%	33,1%

$$X^2=53,938, \text{ sd}=1, \text{ p}=,000$$

Araştırmaya katılanların eşleriyle yaşadıkları çatışmaların iletişim eksikliğine dayanıp dayanmaması durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Evlilikte yaşanan çatışmalarda taraflar arasındaki iletişim eksikliğinin belirleyici olup olmadığının araştırıldığı tabloya ilişkin ki kare sonuçlarına göre cinsiyete göre önemli bir farklılık gözlenmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası çatışmaların nedenini iletişim eksikliğine bağlı olarak açıklamıştır (%66,9). İletişim eksikliğini çatışmaların nedeni olarak görmeyenlerin oranı ise %33,1 olarak bulunmuştur. Cinsiyet kategorisinde dikkate değer bir farklılaşma gözlenmiştir. Kadınların %85,3'ü gibi oldukça büyük çoğunluğu ve erkeklerin %48,6'sı iletişim eksikliğini çatışmaların temel nedeni olarak belirtmiştir. Bunun yanı sıra iletişim eksikliğini çatışmaların temel nedeni olmadığını söyleyenlerin %51,4'ünü erkekler, %14,72'sini kadınlar oluşturmuştur. Kadınlarda evet diyenler çoğunlukta hayır diyenler azınlıktadır. Erkeklerde de tam tersi bir durum söz konusudur. 10 nolu hipotez doğrulanmıştır.

Tüm evliliklerde eşler arası iletişimin iyi olması sağlıklı bir evlilik için gerekli koşuldur. Dünya görüşü, ilgi ve zevklerin farklı oluşu ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahip ailelerden gelme gibi pek çok nedenden dolayı eşler arasındaki iletişim evlilikte sekteye uğramaktadır. Bu konuların eşler arasında çok büyük sorunlara yol açması iletişimde ciddi sorunların olduğunu akla getirmektedir. Başka bir ifadeyle eşlerin duygu ve düşüncelerini birbirine doğru ve açık bir şekilde iletememeleri iletişimsel sorunları ifade etmektedir. Evlilikte, eşlerin birbirlerine duygularını eksik ya da sorunlu bir tarzda iletmeleri, uyumsuzlukların, geçimsizliklerin ve çatışmaların nedeni olabilmektedir. Çünkü eşler

arasında en ufak fikir ayrılıkları bile yanlış anlaşılma ve daha büyük tartışmalara yol açabilmektedir. Bu durum eşlerin birbirlerine yabancılaşmasına neden olmakta ve boşanma riskini arttırmaktadır. İletişime bağlı sorunlar her evlilikte kaçınılmaz olsa da pek çok eşin kusurlu ya da eksik iletişim biçimlerinin nedeniyle yaşadıkları çatışmaların nasıl çözüldüğü konusu boşanma riski açısından önem kazanmaktadır. Eşler arasındaki gerginliğin tırmanmaması, ailedeki diğer üyelere negatif bir şekilde yansıtılmaması, ailenin mutluluğunu bozmaması ve genel olarak boşanmaya vurdurılmaması açısından iletişime dayalı sorunların sağlıklı şekilde çözülmesi önemlidir. Araştırma kapsamında yer alan katılımcılar arasında kadınların daha çok iletişime bağlı çatışmaların varlığına işaret etmesi, ailede özellikle kadın açısından eşitsiz bir ortamın varlığına işaret edebilir.

Tablo 15. Cinsiyet ile Eşle Yaşanılan Çatışmanın Beklentilerdeki Farklılıklara Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki

		Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temelinde beklentilerin farklılığı bulunmakta mıdır	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	108	69
		61,0%	39,0%
	Erkek	88	89
		49,7%	50,3%
Toplam		196	158
		55,4%	44,6%

$$X^2=4,572, \text{sd}=1, \text{p}=,032$$

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların eşleriyle yaşadıkları çatışmaların nedeni olarak beklentilerdeki farklılıkları gösterme durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir bağ bulunmuştur. Bu anlamsal ilişkiye göre, beklentilerdeki farklılıkları katılımcıların çoğunluğu çatışma nedeni olarak göstermiştir (%55,4). Bunu bir neden olarak öne sürmeyenlerin oranı ise %44,6'dır. Tabloda kadınların %61'i beklentilerdeki farklılığı çatışma nedeni olarak kabul ederken erkek katılımcıların %50,3'ü kabul etmemiştir. Dolayısıyla beklentilerdeki

farklılıkları çatışmaların nedeni olarak görme eğilimi, kadınlarda daha çok öne çıkmıştır. Erkek katılımcılar arasında buna paralel görüşte olanların oranı %49,7'dir. Buna karşın beklentilerdeki farklılıkları çatışmaların nedeni olarak belirtmeyen kadınların oranı %39'dur. Eşlerin birbirinden farklı beklentiler içinde oldukları bir sürece karşılık gelen evlilik, beklentilerin karşılanmaması durumunda eşlerin evlilikten sağladıkları tatminin azalması nedeniyle boşanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bireyin sosyo-ekonomik ve kültürel çevresi ile biçimlenen beklentiler, günümüze özgü yaşamsal deneyimlerle oldukça kırılgan bir zemin üzerine inşa edilmektedir. Geleneksel değerlerin hakim olduğu aile ya da toplumda eşlerin birbirinden beklentileri daha kemikleşmiş bir yapı arz etmesine rağmen günümüzde kentsel alanda öne çıkan değerlerin daha bireysel olması nedeniyle beklentilerde daha ziyade bireylerin kendi psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ön plana çıkmaktadır. Günümüzde bireyler sadece aile ve yakın çevre gibi mikro alanın etkisinde değildir. İletişim teknolojileri aracılığıyla makro alanda kendilerini var edebilmektedirler. Kişiliklerin, kendilerine ve ötekine bakış açılarını belirleyen yerel değerler olmaktan ziyade daha evrensel değerler olabilmektedir. Böyle bir kompleks ilişkilerin hakim olduğu ortamda bireylerin başkasından beklentilerini belirleyen faktörler de daha farklı ve karmaşık olmaktadır. Evlenecek tarafların birbirlerinden ya da daha genel bir ifadeyle evlilikten beklentileri, bireylerin kendi sınırları dahilinde anlam kazanmaktadır. Kentte azalan sosyal kontrol, evlenen tarafların tercihlerinin ve beklentilerinin denetlenmesine daha fazla fırsat vermemektedir. Böyle bir ortamda bireylerin beklentilerinin gerçekleşmemesi durumunda evliliğin sonlandırılması daha olası görünmektedir. Kuşkusuz eşler arasında beklentilerin karşılanması ve ortak paydaların güçlü olması durumunda evlilik daha uzun süre devam edebilmektedir. Evlilik kararı alan çiftler, birbirlerinden uzun yıllar birlikte olmak, sevgi, bağlılık, güven, cinsellik, neslin devamı, arkadaşlık vb. gibi birçok farklı ihtiyaçlarının tatminini talep etmektedirler. Duygusal temeli olan aşk ilişkisinin yanı sıra ev içi ve aile dışı görev ya da sorumlulukların yerine getirilmesi ve paylaşılması önem taşımaktadır. Çocukların yetiştirilmesi, evli kadın ve erkek rolleri, eşlerin aileleriyle olan ilişkileri, dinsel tutumları, boş zaman aktiviteleri, para yönetimi gibi kritik öneme sahip gibi görünen konular için de yoğun bir çaba gerekmektedir. Bu noktada tarafların evlilikten beklentileri, evliliğe nasıl bir anlam yüklediklerini de ifade etmektedir. Bu bağlamda çiftler arasındaki sağlıklı bir psiko-sosyal uyum sürecinin temel kriteri evlilikten

beklentiler olmaktadır. Diğer yandan evlilikten beklentilerin gerçekçi olup olmadığı ve kadın ile erkeğin beklentilerinin birbiriyle ne derecede örtüştüğü, evlilikteki uyumun kalitesini belirlemesi bakımından önemlidir. Modernitenin hızlı bir şekilde yaşandığı bu dönemde boşanma ile ilgili yapılan çalışmalarda, genel olarak evliliklerin yaklaşık %40'ının beklentilerdeki farklılıklardan kaynaklı olarak sonlandığını göstermektedir. Bu dönemde tarafların birbirinden beklentileri hem farklılaşmakta hem de artmaktadır. Araştırma kapsamımızda kadınların beklentilerdeki farklılıkları daha çok dikkate aldıklarını söylemek mümkündür.

Genel olarak değerlendirildiğinde Levinger vd'nin belirttiği gibi normal koşullar altında (anlaşmalı evlilikler dışında) hiç bir kişi boşanmayı amaçlayarak evlenmemektedir. Dostluk, dayanışma, sevgi, cinsel doyum gibi farklı beklentiler söz konusudur. Bunlar evliliği çekici kılan etkenlerdir. Başlangıçta evliliğin yararları göz önüne alınmakta; kazançlarını rasyonel olarak değerlendirdikten sonra evliliğe yönelmektedirler. Fakat zaman içinde beklentilerin gerçekleşmemesi ile evliliğin çekici nedenlerini yerini itici nedenlere bırakabilmektedir. Evliliğin yararı, boşanmanın yararına dönüşmektedir. Başlarda evlilikten sağlanması düşünülen kazançlar, zamanla boşanma ile elde edilecek kazançlara yerini bırakmaktadır. Bu da boşanma riskini oluşturmaktadır (Levinger, 1970:107-125;Becker,1981:15-64;Wright, 1988:1-9).

Tablo 16. Cinsiyet İle Eşle Yaşanılan Çatışmanın Sosyo-Kültürel Farklılıklara Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki

		Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temelinde sosyo-kültürel farklılıklar bulunmakta mıdır	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	35	142
		19,8%	80,2%
	Erkek	4	173
		2,3%	97,7%
Toplam		39	315

		11,0%	89,0%
--	--	-------	-------

$X^2=27,692$, $sd=1$, $p=,000$

Eşle yaşanan çatışmanın sosyo-kültürel farklılıklara bağlı olma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. 5 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Tablodaki veriler incelendiğinde araştırmaya katılanların tamamına yakını sosyo-kültürel farklılıkları, evlilik süresince yaşadıkları çatışmaların temel nedeni olarak görmemişlerdir (%89). Erkeklerin %97,7'si kadınların da %80,2'si bu görüşü paylaşmışlardır. Sosyo-kültürel farklılıkları çatışmaların nedeni olarak gören kadınların oranı %19,8 erkeklerin ise %2,3 gibi oldukça düşük bir orandır. Evlilikte denge eşlerin dünya görüşlerinde, olayları algılayışlarında, sorunları çözme yaklaşımlarında, değerler sisteminde, yetiştirme tarzlarında, eğitim düzeylerinde genel olarak sosyo-kültürel yapılarında farklılıklardan çok benzerliklerin olması durumunda daha kolay sağlanmaktadır. Bu bağlamda eşlerin sosyo-kültürel yapılarındaki benzerlikler, ortak paydalar eşlerin evlilik yaşamına uyumlarını kolaylaştırmada etkili olabilmektedir. Arıkan vd (Arıkan,1992:70-79)'nin yaptıkları araştırmalarda eşlerin sosyo-kültürel yapılarındaki farklılıklar, büyük çoğunlukla boşanma riski olarak görülmüştür. Evlilik söz konusu olunca eşler yalnızca kendi değer, düşünce ve bireysel kimlikleriyle evlilik ilişkisine girmemektedirler. Evlenecek kişilerin ailevi değerleri, tercihleri, kimlikleri, yetiştirme tarzları, etkili olmaktadır. Bireyin içinde yetiştiği aile onun toplumsallaşmasında temel etkidir. Aile ortamındaki egemen inançlar, değerler bireyin kimliğini etkilemektedir. Dolayısıyla farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip olan kişilerin evlilik yaşamlarında zorluklar olabilmektedir. Bu zorlanmalar zaman içinde eşlerin olumlu tutumları ve sosyal destek sistemleri sayesinde büyük ölçüde aşılabılır. Tarafların dünyayı ve sorunları algılayışı tarzları, yetiştirme tarzları, sorun çözme yaklaşımları, ilgileri ve zevkleri gibi sosyal ve kültürel dinamiklerle biçimlenen yönleri boyutunda ortak paydalar bulma çabaları boşanma riskini azaltmaktadır. Araştırma kapsamımızda katılımcıların sosyo-kültürel farklılıkları çatışmaların bir nedeni olarak görmemeleri yönündeki görüşleri bu faktörün onlar açısından boşanma riski oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 17. Cinsiyet İle Eşle Yaşanılan Çatışmanın Ailelere Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki

		Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temelinde ailelerin etkisi bulunmakta mıdır	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	58	119
		32,8%	67,2%
	Erkek	30	147
		16,9%	83,1%
Toplam		88	266
		24,9%	75,1%

$$X^2=11,856, sd=1, p=,001$$

Tabloda araştırmaya katılanların evlilik sürecinde yaşadıkları çatışmaların ailelerle ilişkisi olup olmadığı cinsiyet faktörüne bağlı olarak sorgulanmıştır ve her iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır. 6 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların %75,1'i ailelerle olan ilişkileri evlilik sürecinde çatışmaların temel nedeni olarak görmedikleri anlaşılmıştır. Tabloya göre, eşle yaşadığı çatışmalarda ailelerin etkisi olmadığını belirtenleri %83,1'i erkek, %67,2'si kadındır. Çatışmalarda ailelerin etkisinin olduğunu belirtenlerin ise kadınlarda %32,8 erkeklerde %16,9 olarak görülmektedir. Ailelerin etkisinin olmadığını belirtenler arasında erkeklerin kadınlardan fazla olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kadınlar arasında da ailenin etkisinin olmadığını belirtenlerin oranlarının fazla olduğu söylenebilir. Geleneksel Türk aile yapısında ve ilişkilerinde öne çıkan temel özelliklerden bir tanesi olan ebeveynlerin müdahalelerinin araştırmaya katılanlar açısından önemli bir sorun olarak görülmediği sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde geleneksel aile ilişkilerindeki bu özelliğin değişen aile yapısıyla birlikte farklılaştığı görülmektedir. Evlenen çocuklar ebeveynlerinden görece olarak daha bağımsız bir yaşam sürebilmektedirler. Gerek evlilik kararının alınmasında gerekse evlilik sürecinde aileyi ilgilendiren konularda alınacak kararlarda evli çiftler çoğu zaman ailelerinin müdahalelerine izin vermedikleri

gözlenmektedir. Araştırma sonuçların günümüzde değişen aile yapısı ve ilişkilerini yansıttığı söylenebilir.

Tablo 18. Cinsiyet ile Eşle Yaşanılan Çatışmaların Temelinde Farklı Kişilik Yapılarının Olması Arasındaki İlişki

		Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temelinde farklı kişilik yapıları bulunmakta mıdır	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		110
			62,1%
	Erkek		117
			66,1%
Toplam		126	227
		35,6%	64,1%

		Diğer	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		177
			100,0%
	Erkek		177
			100,0%
Toplam		1	354
		,3%	100,0%

$$X^2=1,724, \text{sd}=2, \text{p}=.422$$

Araştırma kapsamında, farklı kişilik yapılarına sahip olmanın çatışmanın temel nedeni olması durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir bağ bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların %64,1'i farklı kişiliklere sahip olmayı temel bir çatışma nedeni olarak görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın katılımcıların %35,6'sı kişiliklerin farklı olmasını çatışma nedeni olarak gördüklerini belirtmiştir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kişilik farklılıklarını neden olarak gösterenlerin göstermeyenlerin yaklaşık yarısı olduğu söylenebilir. Erkeklerin

%66,1'i kadınların da %62,1'i kişisel farklılıkların neden olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte kadınların %37,9'u erkeklerin %33,3'ü çatışmanın nedenini kişilik farklılıklarına dayandırmıştır. Hem kadınların hem de erkeklerin oranının her iki kategoride birbirine oldukça yakın olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla cinsiyete bağlı bir görüş farklılığının söz konusu olmadığı görülmüştür. Kişilik farklılıklarının, çatışma yaratmayan bir faktör olarak görülmemesi boşanma riskini azaltmaktadır. Kişilik farklılıkları, genel olarak bireyin toplumsallaşma sürecini ifade etmektedir. Yetiştirme tarzı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, eğitim düzeyi, meslek, değerler, inançlar, alışkanlıklar, bakış açısı, sorumluluk bilinci, beklentileri ya da idealleri, kadına bakış açısı, evliliğe yüklediği anlam gibi daha çok çeşitlendirilebilen pek konu kişiliği bütünleyen temel unsurlar olarak görülmektedir ve yaşanan sosyal çevre tüm bu unsurların biçimlenmesinde büyük ölçüde etkili olan temel değişkendir. Örneğin, yaşamının büyük kısmını kentte geçirmiş biri için gelişme yönündeki değişikliklere daha açık olabileceklerini düşündürmektedir. Yeniliklere, yeni görüşlere yönelim, kentsel değerlerin benimsenmesi evlilik sürecini de etkilemektedir. Çünkü kentte yaşamak düşünce ve değer sisteminde farklılıklar yaratmaktadır. Bu farklılık da aile, evlilik ilişkilerine ve sorunlara bakışı da yansıtacağı düşünülebilir. Gökçe (1993:189)'nin de belirttiği gibi kentte kalmak sorun alanlarının çözümünde olumlu gelişmeler yarattığını, geleceğe ilişkin iyimser beklentileri güçlendireceğini ileri sürmüşlerdir. Örneğin, kentsel değerler, eğitim düzeyi, mesleki gelişim gibi değişkenlerle birlikte kadın ve erkek ilişkileri, eşitliği vb. yönündeki değerlendirmeleri kişilerin daha kolay içselleştirdiği, benimsediği söylenebilir. Hızlı toplumsal değişme süreci, kişilerde yeniliklere açıklık boyutunu güçlendirmektedir. Tekeli(1993:28)'nin belirttiği gibi toplumsal değişme sürecinde yeni gelişen değerler arasında bireyselleşme arayışının ön plana çıktığı, kadınların ve erkeklerin kişilikleri, geleneksel değerlerden ziyade modern yaşamın dinamikleriyle ya da değerleriyle şekillenmektedir. Bu da bireylerin aile ve evlilik yaşamlarında izleyecekleri yola yansımaktadır. Araştırma kapsamımızda yer alan katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında kişilik farklılıklarının evlilik sürecinde çatışmaların temel nedeni olarak görmemesi, çatışmaların daha yapısal nedenlerle gerçekleştiğini akla getirmektedir. Bu durum ya kişilik farklılıklarının aile düzenini bozmayacak şekilde bir yol izlendiğini, ya da taraflardan bir tanesinin bu farklılıklardan kaynaklanan sorunlara karşı daha kabullenici bir

tutum sergilediğini düşündürmektedir. Dolayısıyla kişilik farklılıklarının boşanma açısından bir risk olarak değerlendirilmediği söylenebilir.

Tablo 19. Cinsiyet ile Eşle Yaşanılan Çatışmaların Temelinde Fikir Çatışmalarının Olması Durumu Arasındaki İlişki

		Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temelinde fikir çatışması bulunmakta mıdır	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		100
			77
	Erkek		147
			30
Toplam			247
			107
			30,2%
			69,8%

$$X^2=29,588, sd=1, p=,000$$

Araştırmada fikir çatışmalarının eşle yaşanılan çatışmaların temel nedeni olarak görülme durumu ile cinsiyet arasında 0.05 düzeyinde anlamsal bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmaya katılanların %69,8'i fikir çatışmalarını çatışmanın nedeni olarak görmemiştir. Fikir çatışmalarını temel bir sorun olarak görenlerin oranı ise %30,2'dir. Araştırmaya katılanlar arasında hem kadın hem de erkek kategorisinde dağılımın çoğunluğu fikir çatışmalarını yaşanılan sorunların nedeni olarak görmeyenler oluşturmaktadır. Erkeklerde bu oran %83,1 iken kadınlarda %56,5'e düşmektedir. Fikir çatışmalarını sorunların nedeni olarak görenlerin oranlarına bakıldığında kadınların %43,5 erkeklerin ise %16,9 ile temsil edildiği görülmüştür. Kadınlar erkeklere göre daha çok fikir çatışmalarını sorunların nedeni olarak gördükleri söylenebilir. Fikir çatışmalarını yaşanılan sorunların nedeni olarak gören kadınların oranı görmeyenlere göre düşüktür. Erkeklerde ise erkeklerin çoğunlukla fikir çatışmalarını neden olarak göstermedikleri söylenebilir. 3 ve 14 nolu hipotezlerimiz doğrulanmıştır.

6.2.2. Boşanmadan En Çok Etkilenen Taraf

Boşanma sürecinin, taraflara belli ölçüde zarar vermesi kaçınılmazdır. Yetişkinler açısından karşılaşılan sorunlar zaman içerisinde görece olarak çözümlenebilecekken çocuklar üzerindeki

zararları daha uzun süreli ve ciddi olabilmektedir. Boşandıktan sonra yaşanan ekonomik sorunlar, ev bulma, geçim sağlama gibi konularda yaşanan maddi sorunların yanı sıra psikolojik sorunlar, çocuklara duyulan özlem, yalnız kalma, sosyal çevrenin değişimi gibi pek çok manevi sorun yaşanmaktadır. Aşağıdaki tablo boşanma sürecinden en çok kimin etkilendiğini araştırmaktadır.

Tablo 20. Cinsiyet ile Boşanma Sürecinden En Fazla Kimin Olumsuz Etkilendiği Arasındaki İlişki

		Boşanma sürecinden en fazla kimin olumsuz etkilendiğini düşünüyorsunuz	
		Kendim	Eşim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		69
			39,0%
	Erkek		40
			22,6%
Toplam			109
			30,8%
			79
			22,3%

		Çocuk/çocuklar		Hiç kimse	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		54		20
			30,5%		11,3%
	Erkek		76		16
			42,9%		9,0%
Toplam			130		36
			36,7%		10,2%

$$X^2=13,415, sd=3, p=,004$$

Boşanma sürecinden en fazla kimin etkilendiği ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılanların çoğunluğu boşanma sürecinden en fazla olumsuz etkilenen tarafın çocuklar olduğu görüşündedir (%36,7). Boşanma sürecinden en fazla kendisinin etkilendiğini belirtenlerin oranı %30,8; eşinin etkilendiğini belirtenlerin oranı ise %22,3'tür. Cinsiyete göre önemli farklılaşma söz konusudur. Araştırmaya katılanlar arasında kadınların %39'u boşanma sürecinden en fazla kendisinin olumsuz şekilde etkilendiğini

belirtirken erkeklerin %42,9'u çocuğun/çocukların etkilendiğini öne sürmüştür. Tablodaki diğer dağılımı ise şu şekildedir: Boşanma sürecinden kendisinin etkilendiğini belirten kadınların oranı erkeklerin oranında yüksek olmakla birlikte erkeklerin oranının %22,6 olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra erkeklerin %25,4'ü kadınların %19,2'si eşinin etkilendiğini belirtirken çocukların etkilendiğini söyleyenlerin %42,9'u erkek %30,5'i kadınlardan oluşmuştur. Boşanma sürecinden kendisinin olumsuz şekilde etkilendiğini belirten erkeklerin kadınlardan fazla olduğu görülmüştür. Tabloda dikkat çeken diğer bir nokta, boşanma sürecinden en çok çocukların etkilendiğini belirtenler arasında yer alan kadınların oranının erkeklerin oranından düşük olmasıdır. Boşanma sürecinden hiç kimsenin etkilenmediğini ileri sürenler %10,2 olmakla birlikte bu kategoride yer alan kadınların oranı %11,3 erkeklerin oranı %9'dur.

Boşanmanın ardından hem kadınlar hem de erkekler önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Sözgelimi intiharlar ve toplumsal soyutlanma, evli olmayanlar (özellikle boşanmış olanlar) arasında evlilere kıyasla çok daha yüksek oranlarda görülmektedir. Bununla birlikte boşanmış kadınların sorunlarının erkeklerin sorunlarından büyük ölçüde farklılaştığı ve çoğu kez sorunların kadınlar tarafından daha yoğun yaşandığı ilgili literatürün ortaya koyduğu bir durumdur (Mc Lanahan vd., 1981:601-612; Trent ve South, 1989:391-404; Schelesinger, 1994:15-34). Tablodaki verilerden de görüldüğü gibi bu süreçten en fazla etkilenen tarafın birinci olarak çocuklar ikinci olarak da kadınlar olduğu belirtilmiştir. Buna göre, çocuklar ailenin ve toplumun umudu, geleceği olarak kabul edilmektedir. Ancak kimi boşanmalarda çocuklar umut niteliğini yitirmektedir, gelecekleri ciddi belirsizliklere sürüklenmektedir. Çocuklar, boşanma travmasının izlerini uzun süre taşıyabilmektedir, hatta ruhsal, duygusal, davranışsal ve sosyal bozukluklar gösterebilmektedirler (Yörükoğlu,1978:25-48; Erkan;1989:1-6; Fritsch,1985:32-48). Çocukların yaşadıkları olumsuzluklar boşanmış anne-babanın davranışları ya da yaklaşımlarıyla ancak iyileştirilebilir.

Boşanmadan sonra en zararlı çıkacak tarafın kadınlar olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Özellikle boşanmanın ardından kadınların gelir düzeyinin düştüğü, boşanmış kadınların hızla yoksullaştığı bilinmektedir. Çevre ve aile baskısı da daha önce belirtildiği gibi duygusal açıdan son derece yıpratıcı olmaktadır. Boşanma aşamasında ve sonrasında eski eşi karşısında hukuki haklarının bilincinde olamayan pek çok kadının parasal, velayetle ilgili sorunları daha da yoğunlaşmaktadır (Arıkan,1996:222). Boşanma sürecinden sonra kadın,

maddi, çevre baskısı, çocuklara özlem duyma, aile baskısı ve erkeklerin tacizi gibi pek çok sorunla karşılaşabilmektedir. Kadınların genel olarak eğitim düzeyinin düşük olması, iş piyasasında düşük prestiji, dolayısıyla düşük ücreti, sosyal güvencesiz işlerde çalışması ve farklı bir takım gerekçelerle çalışmalarına izin verilmemesi gibi kadının aleyhine olan durumlarla iç içedir. Hatta kadınların çalışan kadın kimliğinin ötesinde ev kadını kimliği ile yetiştirilmiş olması nedeniyle çoğu kadın kendisi çalışmak istememektedir. Bu durum evlilik sürecinde önemli bir sorun olarak algılanmamaktadır. Fakat evlilikte yaşanan çeşitli sorunlar hatta boşanmaya kadar gidilmesi durumunda kadın için oldukça ciddi sorunlar oluşturabilmektedir. Örneğin evlenmeden önce hiç çalışmamış olan bir kadın için boşanmadan sonra çalışmak zorunda kalması hem iş ortamı ve ilişkileri hem de düşük statü ve ücretle çalışması ile ilgili sorunun üstesinden gelmesi yolunda daha çok çaba sarf etmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra geleneksel değerlerin hakim olduğu toplumlarda toplumsal önyargılar, aile ve sosyal çevre baskısı gibi faktörlerle boşanmış kadına yönelik negatif atıflarda bulunulmakta, sosyal baskıyı arttırmaktadır. Bu tarz toplumlarda evlenme ne kadar doğal ve istendik bir olay ise boşanma da o derece istenmedik ve sapma olarak değerlendirilebilen bir olaydır. Hatta kadının ailesinin bile, evlilikte çok fazla sorunla karşılaşılıyor olsa da kızlarının boşanmasına razı olunmaması, ailenin çevreye karşı prestij kaybı olarak nitelendirilmektedir. Boşanmış bir kadının ikinci kez evlenmesi konusunda keskinleşmiş düşünceler mevcuttur.

Lee vd'nin yaptıkları çalışmalarda erkeklerin boşanma sonrasında yaşadıkları sorunları, duygusal sorunlar, çocuklara özlem, ev işi ve günlük temizlik işlerinin yapımını kendisinin üstlenmek zorunda kalması gibi sorunlar olduğunu ortaya koymuşlardır. Aydınalp 'in (Aydınalp, 1981:99-100 akt. Arıkan,1996:11) yaptığı bir araştırmada erkeklerin %67'sinin çocuk yoksunluğu çektiğini ortaya koymuştur. Yasal izin günlerinin dışında çocukları görmemek erkek için ciddi duygusal sıkıntılar oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra evlilikte cinsiyete dayalı katı bir işbölümünün olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kadın aile üyelerinin bakımını, ev işlerini üstlenirken erkeğin temel görevi ailenin geçimini üstlenmektir. Erkeğin sadece ailenin geçimiyle sınırlı kaldığı bu yapıda, evliliğin sona ermesi erkeğin bunalıma girmesine yol açabilmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler bu araştırmadaki verilerle paralellik taşımaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi araştırmaya katılanların verdikleri yanıtlar, boşanma sürecinden ilk olarak çocukların ikinci olarak kadınların ve üçüncü olarak da erkeklerin etkilendiğini ortaya koymaktadır.

21. Cinsiyet ile Boşanmaya Karar Vermeden Önce Evlilik İlişisinin Değerlendirilmesi Arasındaki İlişki

		Boşanmaya karar vermeden önce evlilik ilişkinizi nasıl değerlendiriyordunuz		
		Çok iyi	İyi	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		1	6
			,6%	3,4%
	Erkek		4	18
			2,3%	10,2%
Toplam			5	24
			1,4%	6,8%

		Orta		Kötü	
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		38
	21,5%				53,7%
Erkek			50		89
			28,2%		50,3%
Toplam			88		184
			24,9%		52,0%

		Çok kötü		
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	
	20,9%			100,0%
Erkek			16	177
			9,0%	100,0%
Toplam			53	354
			15,0%	100,0%

$$X^2=17,953, sd=4, p=,001$$

Araştırmaya katılanların boşanmadan önceki süreçte evliliklerini genel olarak nasıl değerlendirdiklerine ilişkin verilerin sunulduğu tabloda, cinsiyet ve boşanmaya karar vermeden önce evlilik ilişkisini değerlendirme arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Evliliği genel olarak olumsuz ya da kötü değerlendirenler toplam katılımcıların yarısını oluşturmuştur (%52). Evliliklerini orta düzeyde değerlendirenler (%24,9) ikinci; çok kötü olarak değerlendirenler ise üçüncü sırada yer almaktadır (%15). Evliliğini olumlu değerlendirenler (çok iyi ve iyi olarak değerlendirenler birlikte) ise yalnızca %8,2 oranındadır. Tabloda gözlenen ilişkiselliğe bağlı olarak kadınların %53,7'si erkeklerin %50,3'ü evlilik ilişkisini kötü olarak değerlendirmiştir. Kadınlar ve erkekler evlilik ilişkisinin kötü olarak değerlendirilmesi konusunda hemfikir oldukları söylenebilir. Bunun yanı sıra evlilik ilişkisini orta düzeyde değerlendirenlerin %28,2'si erkeklerden, %21,5'i kadınlardan oluşmuştur. Çok iyi ve iyi kategorilerinde değerlendirme yapanların oranları oldukça düşük olmakla birlikte kadınların %3,4'ü erkeklerin %10,2'si iyi; ve yine kadınların %0,2'si erkeklerin de %2,3'ü çok iyi olarak değerlendirmişlerdir. Evlilik ilişkisini "çok kötü" olarak değerlendiren kadınların oranı %20 iken bu oranın erkeklerde %9'a düştüğü görülmüştür.

Hemen her toplumda yaygın olan düşünce evliliğin sağlıklı bir şekilde yürümesidir. Evlilik süresince yaşanan sorunların, olumsuz yöndeki değerlendirmelerin açık bir şekilde ifade edilmesinden kaçınıldığı bizim gibi toplumlarda araştırmaya katılanlar arasında evliliklerini kötü olarak değerlendirenlerin oranlarının fazla olması dikkat çekicidir. Genel olarak bakıldığında boşanma kararından önce evlilik ilişkisini çok kötü ve kötü olarak değerlendirenleri birlikte ele alacak olursak genel dağılımın yarısından fazlasına karşılık geldiği görülmektedir (%67) ki bu da evliliğe ilişkin değerlendirmelerin daha açık bir şekilde ifade edildiğinin, gizlenmediğinin bir yansıması olarak oldukça iyi bir oran olarak değerlendirilebilir. Nitekim Hortaçsu'nun belirttiği gibi (1991:123-124), bireyler duygu ve düşüncelerine ilişkin ayrıntılı bilgi vermekten kaçınmaktadırlar. Ki bu durum evlilik gibi mahrem bir konu üzerinde dönüyorsa duygu ve düşüncelerin açık bir ifade edilmesinden daha çok kaçılmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde aile kurma yöneliminin çok güçlü ve aile bağlarının çok sağlam olduğu gerçekliğine bağlı olarak güçlü aile geleneği, eşlerin evlilik ilişkilerini olumlu değerlendirmelerinde önemli rol oynamaktadır. Fakat tablodan elde edilen veriler bu geleneksel aile yapısının görece olarak değiştiğinin bir yansıması olarak görülebilir. Bireyler evlilik ilişkilerine yönelik olumlu ya da olumsuz duyguların ifade edilmesinde

geleneksel aile değerleri üzerinden değil de daha özgür ve bireysel tanımlamalar üzerinden hareket ettikleri söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında, katılımcıların boşanma kararından önce evlilik ilişkilerinden çok memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Evliliğin değerlendirilişi, kadın ve erkek için farklılık arz edebilmektedir. Hatta aynı cinsiyet kategorisi içinde bulunanlarda bile farklılık söz konusudur. Boşanma kararını vermiş olan taraf evliliğin bitirilmesi yönünde bir düşünce içinde olurken diğer taraf evlilik ilişkisini daha farklı bir şekilde değerlendirebilmektedir. Başka bir ifadeyle boşanmayı gerektirecek bu durumun olmadığını düşünebilir. Evliliğin tek taraflı sonlandırılması yönünde alınan kararlarda bir taraf ilişkiyi iyi ya da orta düzeyde değerlendirirken diğer taraf çok kötü ya da kötü değerlendirmektedir. Dolayısıyla bu katılımcıların boşanmaya karşı tavırlarının ortaya konulması için anlamlı görünmektedir.

22. Cinsiyet ile Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor Olmanın Bağımsız Olmaya Etkisi Arasındaki İlişki

		Eğer gelir getirici bir işte çalışıyorsanız bu durum bağımsız olmanızı sağlıyor mu			Toplam	
		Büyük ölçüde sağlıyor	Biraz sağlıyor	Hiç sağlamıyor		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		52	90	23	165
			31,5%	54,5%	13,9%	100,0%
	Erkek		94	68	12	174
			54,0%	39,1%	6,9%	100,0%
Toplam			146	158	35	339
			43,1%	46,6%	10,3%	100,0%

$$X^2=18,377, \text{sd}=2, \text{ p}=,000$$

Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya etkisi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Buna göre, araştırmaya katılanların çoğunluğu (%46,6) gelir getirici işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya biraz etkisi olduğunu belirtmiştir. Büyük ölçüde sağlıyor

seçeneğini tercih edenler biraz sağlıyor seçeneğini tercih edenlerden oransal olarak çok büyük bir farklılık gözlenmemektedir (%43,1). Hiç sağlamıyor yanıtını verenler %10,3'lük oranla dağılımın en düşük dilimini oluşturmaktadır.

Tabloya göre, araştırmaya katılanlar arasında kadınların %54,5'i çalışıyor olmanın bağımsız olmalarını biraz sağladığını; erkeklerin de %54'ü büyük ölçüde sağladığını belirttikleri görülmüştür. Tablodaki diğer oransal dağılım şu şekildedir: Kadınların %31,5'i çalışıyor olmanın bağımsızlıklarını büyük ölçüde sağladığını; erkeklerin %39,1'i biraz sağladığını öne sürmüştür. Hiç sağlamıyor yanıtını veren kadınların oranı %13,9, erkeklerin ise %6,9'dur. Tabloda kadın katılımcıların bir işte çalışıyor olmanın bağımsız olmaya büyük ölçüde etkisi olduğunu savunanların oranı erkeklerin oranından düşüktür. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere gelir getirici bir işte çalışmak erkek katılımcılar için bağımsızlığın önemli bir değişkeni iken kadınlarda biraz daha farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Bu farklılık, erkek katılımcıların tamamına yakınının çalışıyor olması ve kadın katılımcıların çoğunluğunun gelir getirici bir işte çalışmamasıyla ilişkili olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra kadınlar için belli bir gelire sahip olmak bağımsız olmak için gerekli fakat yeterli bir koşul olarak algılanmamaktadır. Geleneksel cinsiyet kalıplarının hakim olduğu bir toplumda sosyalleşen kadın için sosyal kontrol mekanizmaları bağımsızlığı kısıtlayan önemli bir etken olarak düşünülebilir. Örneğin, ekonomik özgürlüğü olan bir anne, cinsiyete dayalı roller gereği ailenin devamlılığı ve mutluluğu için erkeğe göre daha fazla çaba sarf etmekte, pek çok sorumluluğu tek başına yerine getirebilmektedir. Anne çalışıyor olsa da ev içi görevleri bütünüyle sahiplenen ya da sahiplenmek zorunda bırakılan kişi konumundadır. Bunun yanı sıra güçlü aile ve akrabalık bağları, toplumsal ön yargılar da kadının bağımsız olmayı gelir getirici bir işte çalışıyor olmakla eşdeğer görmemesi diğer bir neden olarak kabul edilebilir. Kadınların ailevi konularda bağlı olduğu kurallar erkeklerle karşılaştırıldığında daha baskındır ve daha çok özgürlüğü kısıtlayıcı niteliktedir. Bununla birlikte vurgulanması gereken diğer bir nokta kadının çala da eğitilmiş olmasına bağlı olmadan farklı şiddet türlerine maruz kalmasıdır. Ve çoğunlukla aile içi mahremiyet konusu olarak gördükleri bu konuları açık bir şekilde başkasıyla paylaşamamaktadırlar. Dolayısıyla bağımsızlık algısının kadınlarda çok boyutlu düşülmesi gereken bir konu olduğunu belirtmekte yarar vardır. Tabloda iç sağlamıyor seçeneğini tercih eden kadınların erkeklerin iki katı olması yönündeki sonuçlarda bir ölçüde kadınların gelir getirici işte çalışmak ile bağımsız olmak arasında kurdukları korelasyonun

farklı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kadınların bağımsızlık algılarının değerlendirilmesi sosyo-kültürel öğelerin hesaba katılmasını zorunlu kılmaktadır.

Tablo 23. Cinsiyet ile Boşanılan Eşin Evde Gergin Bir Ortam Yaratma Durumu Arasındaki İlişki

		Ayrıldığınız eşiniz evde gergin bir ortam yaratır mıydı		
		Sık sık	Bazen	Nadiren
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	85	56	26
		48,0%	31,6%	14,7%
	Erkek	51	87	27
		28,8%	49,2%	15,3%
Toplam		136	143	53
		38,4%	40,4%	15,0%

		Hiç yaratmaz	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	10	177
		5,6%	100,0%
	Erkek	12	177
		6,8%	100,0%
Toplam		22	354
		6,2%	100,0%

$$X^2=15,421, sd=3, p=,001$$

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşlerinin evde gergin bir ortam yaratma durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların %40,4'ü bazen, %38,4'ü sık sık, %15'i nadiren eşlerinin evde gergin bir ortam yarattığını söylemişlerdir. Buna göre, bazen ve sık sık yanıtlarını verenlerin oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu ve tablodaki dağılımın çoğunluklu dilimini oluşturdukları göz önüne alındığında araştırmaya katılanların eşlerinin çoğunlukla gergin bir ortam yarattığı söylenebilir. Cinsiyete göre dikkate değer ölçüde farklılaşma olduğu gözlenmiştir. Kadınların %48'i, erkeklerin %28,8'i eşlerinin sık sık gergin bir ortam yarattığını belirtmiştir. Bunun

yanı sıra erkeklerin %49,2'si ve kadınların %31,6'sı eşlerinin bazen gergin bir ortam yarattıklarını öne sürmüşlerdir. Kadınların sık sık yanıtı üzerinde erkeklerin de bazen yanıtı üzerinde çoğunluk oluşturdukları gözlenmiştir. Nadiren yanıtını belirtenlerin oranları hemen hemen aynıdır. Bu dağılımın %15,3'ü erkeklerden, %14,7'si kadınlardan oluşmuştur. Eşinin hiç bir zaman gergin bir ortam yaratmadığını ileri sürenler tablodaki en düşük değerlere karşılık gelmektedir. Erkeklerin %6,8'i kadınların %5,6'sı bu görüşü temsil etmektedir. Tablodaki veriler, araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle genel olarak gerginlik yaşadıkları, kadının ya da erkeğin sıklıkla evde gerginlik yarattığı, buna benzer olumsuz durumların da çoğunlukla yaşandığını söylemek mümkündür. Kadın ya da erkek bir şekilde ev içinde gerginliğe neden olmakta ya da maruz kalmaktadır.

Tablo 24. Cinsiyet ile Boşanmadan Önceki Süreçte Ailedeki Önemli Kararların Kimin Tarafından Alındığı Arasındaki İlişki

			Boşanmadan önce ailenizde önemli konularla ilgili kararlar genellikle kim tarafından alınmaktaydı	
			Erkek	Kadın
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		103	17
			58,2%	9,6%
	Erkek		78	10
			44,1%	5,6%
Toplam			181	27
			51,1%	7,6%

			Eşit	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		57	177
			32,2%	100,0%
	Erkek		89	177
			50,3%	100,0%
Toplam			146	354
			41,2%	100,0%

$$X^2=12,282, sd=2, p=,002$$

Araştırmaya katılanların boşanmadan önceki süreçte ailevi kararların kimin tarafından alındığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını belirtenlerin oranı %51,1; eşit bir şekilde kararların alındığını belirtenlerin oranı ise %41,2'dir. Kararların alınmasında kadınların söz sahibi olduğunu belirtenlerin oranının %7,6 gibi oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Yani araştırma kapsamında yer alan katılımcıların verdikleri yanıtlara bağlı olarak ailedeki önemli kararların alınmasında erkeğin ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablodaki verilerden yola çıkarak, kadınların %58,2'si, erkeklerin ise % 44,1'i ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadın katılımcılar, çoğunlukla ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını ileri sürmüştür. Fakat erkek katılımcıların ise çoğunlukla ailedeki kararların eşit bir şekilde alındığını belirtmişlerdir. Bu da tabloda %50,3 ile temsil edilmiştir. Bununla birlikte ailedeki kararların ortak ya da eşit bir şekilde alındığını belirten kadınların oranının erkeklerin oranından düşük olduğu gözlenmiştir (%32,2). Kadının aile içindeki kararların alınmasında önemli bir rol üstlendiğini belirtenler arasında kadınların ve erkeklerin oranlarının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Kadınların karar almadaki rollerinin tabloda oldukça düşük düzeyde gözlenmesi, Türkiye gerçeğiyle örtüşmektedir. Tabloda dikkat çeken temel özelliğin erkeklerin karar almada “eşit” kadınların ise “erkeklerle” işaret etmesidir. Erkeklerin ailedeki kararlarda eşit seçeneğini belirtmesi bir anlamda günümüzde değişen otorite ilişkileri çerçevesinde değerlendirilebilir. Değişen aile yapısı, rol ve sorumluluklarda da kadın ve erkek arasında ortak bir paylaşımaya yönetmiştir. Erkek artık tek bir karar mekanizması olarak görülmemektedir. Fakat bu durum, ailede kadın ve erkeğin eğitim, meslek, bakış açısı gibi sosyo-kültürel yapısına göre farklılık göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde geleneksel cinsiyet rollerinin hala büyük ölçüde ağırlığını koruduğu ülkemizde ailevi kararların alınmasında erkeğin otorite olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olması çok da şaşırtıcı bir durum değildir. Bununla birlikte eşitliğin söz konusu olduğunu belirtenlerin azımsanmayacak bir orana sahip olduklarını söylemek gerekmektedir. Arıkan yaptığı bir araştırmada (Arıkan, 1996:43-65) araştırma kapsamına giren kadın ve erkeklerin çoğunlukla eşitliğini savunuyor olmalarını kentte yaşamış olmakla açıklamıştır. Kentsel değerlerin, kadın ve erkeğin insan olarak birbirine eşit olduğu yönündeki

değerlendirmelerin araştırmaya katılanlar tarafından içselleştirilmesi şeklinde açıklamıştır. Kentler, çalışma yaşamına atılmış kadınların yığıldığı, kitle iletişim araçlarının en yaygın izlendiği, eğitimde üst basamaklara tırmanan kadınların en yüksek oranda olduğu çeşitli sosyo-kültürel etkinliklere kadın ve erkeğin çok daha rahat ortaklaşa katılabildiği yerlerdir. Böyle bir ortamda kadın ve erkeğin kararların alımında eşitlikten yana tutum izlemeleri gariptenmeyecek bir durum olarak algılanmalıdır. Araştırma kapsamında aileyi ilgilendiren konularda yalnızca erkeğin karar verdiğini ileri sürenlerin oranlarının yüksek çıkması Atalay vd'nin (Arıkan,1992:421) araştırmalarıyla benzer sonuçlar içermektedir. Bununla birlikte Arıkan ve Gökçe'nin yaptıkları çalışmalarda da (Arıkan,1996:11;Gökçe, 1993:15-29), ailevi konularda kararların alınması konusunda eşitlikçi bir tutumun benimsenmesine rağmen ev içi rollerin yerine getirilmesi konusunda daha cinsiyetçi bir tutum izlendiğini bulmuşlardır. Eşler arasında bu geleneksel tutum kentsel alanlarda bile hala varlığını devam ettirmektedir. Bir toplumda kadının statüsünü olumlu yönde etkileyebilecek unsurlardan biri kadının işgücüne katılımıdır. Türkiye'de ise kadının iş gücüne katılımı düşüktür. Diğer yandan kadının işgücüne katılımı, geleneksel ev işi paylaşımını çok fazla etkilememiştir. Gündelik rutin işlerin yapılması konusunda çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında çok fazla bir fark görülmemektedir. Dolayısıyla ailevi kararların alımında erkeklerin ön plana çıkarılması bu geleneksel durumu yansıtmaktadır. Buna karşın eşitlikçi bir tutum sergilenmesi, kent değerlerinin büyük ölçüde içselleştirildiğinin kanıtı olarak görülebilir. Özellikle kentte kalış süresi, eğitim düzeyi, kadının istihdama katılımı arttıkça eşler arasında bu eşitlikçi tutum da güçlenecektir (Arıkan,1996:46-65). Sencer yaptığı bir araştırmada (Sencer, 1979:151-173),cins ayrımına dayanan işbölümünün aşıldığı kent ailesinde ev içi ve dışında karı-koca, benzer görev ve yetkilere sahip üyeler olarak belirlemekte ve bu ilişkide aile başkanlığı ayrı bir konum olarak önemini yitirmekte ya da bir kişinin tekeline çıkmaktadır. Bu tarz bir ailede yetişenler de bireyler arası ilişkileri eşitlikçi bir bağlamda değerlendirmekte, görevler ve yetkiler ortaklaşa paylaşılmaktadır. Buna göre kentte kalış süreci ailevi kararların alımında yetki tartışmasında önemli bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Çünkü uzun bir süre kentte kalan kişiler kentsel değerleri daha çok içselleştirdikleri için daha eşitlikçi bir tutuma sahip olmaları yüksek olasılıktır. Araştırmamızda ailedeki yetkenin erkeğe ait olduğunu söyleyenler ile eşitlikçi bir tutum sergileyenlerin oransal olarak birbirinden çok büyük farklılık içermedikleri göz önüne alındığında kentsel değerlerin tam olarak özümsemediği ya da içselleştirilmediği, geleneksel yapının hala görece olarak etkinliğini sürdürmesi söz konusudur.

Bu da hem kentte yaşama süresi, hem kentin yapısal özellikleri hem de katılımcıların sosyo-kültürel özellikleriyle ilişkilidir .

Tablo 25. Cinsiyet ile Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Sorunlara Karşı Sergilenen Tutum Arasındaki İlişki

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evli kaldığınız süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı sizin tutumunuz nasıldı?		
		Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	Ayrılmaya ikna etme	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		87	2
			49,2%	1,1%
	Erkek		73	0
			41,2%	,0%
Toplam			160	2
			45,2%	,6%

		Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)		Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		4	42	
			2,3%	23,7%	
	Erkek		5	15	
			2,8%	8,5%	
Toplam			9	57	
			2,5%	16,1%	

		Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme		Evi terk etme	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		35	7	
			19,8%	4,0%	
	Erkek		74	10	
			41,8%	5,6%	

Toplam		109	17
		30,8%	4,8%

$$X^2=30,609, sd=5, p=,000$$

Cinsiyet ile boşandığı eşiyle evlilik süresince yaşanan sorunlara karşı sergilenen tutum arasında ilişkinin araştırıldığı bu tabloda anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişkiselliğe göre, sorunu konuşarak çözüme yoluna gidenlerin (%45,2) birinci sırada, münakaşa, kavga ve şiddet göstermeyi tercih edenlerin (%30,8) ikinci sırada; konuşmayıp sessiz kalmayı tercih edenlerin ise (%16,1) üçüncü sırada yer aldıkları gözlenmiştir. Tablodaki verilerden yola çıkarak kadın ve erkek katılımcılar arasında önemli bir farklılık gözlenmiştir. Kadınların %49,2'si evli kaldıkları süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı tutumlarının konuşarak sorunu çözmeye çalışmak şeklinde olduğunu belirtirken erkeklerin %41,8'i gibi çoğunluğu oluşturan kesimin münakaşa, kavga ve şiddet gösterme gibi bir tutum içerisinde oldukları gözlenmiştir. Erkek katılımcılar arasında ikinci çoğunluğu oluşturan grup, konuşarak sorunları çözmeye çalıştıklarını belirtenlerdir. Bu da tabloda %41,2 olarak temsil edilmiştir. Bunun yanı sıra kavga, münakaşa ve şiddet gösterme şeklinde bir tutum sergilediğini belirten kadınların oranlarının erkeklerin oranlarından düşük olduğu görülmüştür. Bu da tabloda %19,8 olarak temsil edilmiştir. Tabloda dikkat çeken diğer bir nokta tartışmalar karşısında konuşmayıp sessiz kalmayı tercih edenler arasında gözlenmiştir. Bu seçenekte en yüksek dilimi oluşturan kadınlardır ve kadınlar %23,7 olarak görülürken erkeklerin oranı %8,5'e kadar düşmüştür. Sorunları anne-babaya yansıtarak onların araya girmesiyle sorunları çözmeye çalıştıklarını belirten kadın ve erkek katılımcıların oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Buna göre kadınların oranı %2,3, erkeklerin ise %2,8'dir ve diğer kategorilerle karşılaştırıldığında oldukça düşük bir yüzdeliğe sahip olduğu söylenebilir. Evi terk etme şeklinde tutum sergilediğini belirtenler arasında %5,6'sı erkek %4'ü kadındır. Ayrılmaya ikna etme şeklinde tutum sergileyenler, yok denecek kadar azdır. Sencer (Sencer, 1979:151-173) yeni kentlilerin çoğunluğunun herhangi bir geçimsizlik sorunu yaşamadıklarını, başta eşleri olmak üzere aile içi anlaşmazlıklar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Karataş'da (1996:93) bir çalışmada benzer bir şekilde evli olanların büyük oranının aile içi anlaşmazlıklar yaşadıklarını (%44,6 oranında) ileri sürmüştür. Tüm evliliklerde eşler arasında anlaşmazlıklar, tartışmalar kaçınılmazdır. Fakat önemli olan anlaşmazlıkların nasıl çözümlendiğidir. Arıkan (1996:59) yaptığı bir araştırmasında

araştırmamızdan elde edilen sonuçlarla benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Onun çalışmasında da eşler anlaşmazlıklara düştüklerinde yarıdan çoğunluğu sorunu en doğru şekilde çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir (%56,7). Araştırmamızda katılımcıların sorunu konuşarak çözmeye çalıştıkları yönündeki tutumları, anlaşmazlıkların çözümündeki genel eğilimin ortaklaşa çözüm arayışı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçlarında dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta, sorunun kavga, dayak vb gibi şiddete dönük eylemlerle çözmeyi tercih edenlerdir. Bu da ülkemizdeki bir gerçekliği yansıtmaktadır. Sorunun bu şekilde çözüme yoluna gitme boşanma riski oluşturmaktadır.

Tablodaki veriler genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanlar arasında kadın katılımcıların yer aldığı grup çoğunlukla konuşarak sorunu çözüme yolunu tercih ettiklerini belirtirken; erkeklerin yer aldığı grupta ağırlıklı yüzdeleri kavga, münakaşa ve şiddet gibi negatif tutum sergileyenler oluşturmuştur. Başka bir deyişle kadınların daha çok konuşmaya, uzlaşmaya dayalı bir yol izlediği; erkeklerin ise kavga, dayak gibi şiddete dönük tutum içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 26. Cinsiyet ile Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Yaşanan Sorunlara Karşı Eşin Tutumu Arasındaki İlişki

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evli kaldığınız süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı eşinizin tutumu nasıldı	
		Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	Ayrılmaya ikna etme
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		15
			8,5%
	Erkek		18
			10,2%
Toplam			33
			9,3%
			1
			,6%
			2
			1,1%

		Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıma)	Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ederdim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	8	10
		4,5%	5,6%
	Erkek	8	25
		4,5%	14,1%
Toplam		16	35
		4,5%	9,9%

		Münakaşa, kavga, şiddet gösterme	Evi terk etme
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	125	18
		70,6%	10,2%
	Erkek	106	18
		59,9%	10,2%
Toplam		231	36
		65,3%	10,2%

$X^2=8,597$, $sd=5$, $p=,126$

Araştırmaya katılanların boşanmadan önceki süreçte yaşanan sorunların çözümüne yönelik eşin tutumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Araştırmaya katılanların %65,3 gibi yarısından fazlası eşinin münakaşa, kavga ve şiddet gösterdiğini; %10,2'si evi terk ettiğini; %9,9'u konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ettiğini; %9,3'ü konuşarak sorunu çözmeye çalıştığını belirtmiştir. Tablodaki verilere göre hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında çoğunluğun kavga, münakaşa ve şiddet gösterme eğilimi üzerine yoğunlaşması dikkat çekmektedir. Buna göre kadınların %70,6'sı erkeklerin %59,9'u eşinin bu tarz bir eğilim sergilediğini söylemiştir. Kadın katılımcıların verdikleri yanıtlara dayanarak erkeklerin daha çok şiddete yönelik eğilim içinde oldukları sonucuna ulaşılabilir. Fakat kadınlarda da bu eğilimin azımsanmayacak bir orana sahip olduğunu söylemek gerekir. Aile içindeki sorunları eşlerinin konuşarak çözümlenmeye çalıştığını belirtenlerin oranı düşüktür ve bu oran erkeklerde %10,2 kadınlar da ise %8,5 ile temsil edilmiştir. Eşlerinin konuşmayıp sessiz

kalmayı tercih ettiğini belirtenlerin %14,1'i erkek, %5,6'sı kadındır. Evi terk etme eğiliminde olanlar arasında kadınların ve erkeklerin oranları eşittir (%10,2). Ayrılmaya ikna etme ve anne-babaların araya girmesini sağlama yolunu tercih eden katılımcıların oranlarının kadın ve erkek grubunda düşük olduğu görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde aile içindeki tartışmaları eşlerinin, kavga, münakaşa ve şiddet gibi negatif tutumlarla çözme yoluna gittiğini belirtenlerin çoğunluklu dilimi oluşturduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle eşlerin yaygın bir şekilde şiddete dönük tutum içinde oldukları sonucuna ulaşılabılır. Sorunları uzlaşmacı bir yolla çözme yolunun tercih edilmediği gözlenmiştir .

6.2.3. Maruz Kalınan Şiddet Türü

Tablo 27. Cinsiyet ile Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Şiddet Görme Durumu

		Boşanma ile sonuçlanan evliliğiniz süresince eşinizden herhangi bir şiddet gördünüz mü	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	145	32
		81,9%	18,1%
	Erkek	56	121
		31,6%	68,4%
Toplam		201	153
		56,8%	43,2%

$$X^2=91,179, sd=1, p=,000$$

Tablo 69'da araştırmaya katılanlar arasında evlilik süresince şiddete maruz kalan olup olmadığı cinsiyet değişkeni üzerinden sorgulanmıştır. Cinsiyet ve şiddete maruz kalma durumu arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. 19 nolu hipotez doğrulanmıştır. Araştırmaya katılanların yarısından fazlası boşandıkları eşlerinden şiddet gördüklerini belirtmiştir (%56,8). Şiddet görmediğini belirtenlerin oranı ise %43,2'dir.

Tablodaki verilerden yola çıkarak araştırmaya katılanlar arasında kadın katılımcıların daha çok şiddete maruz kaldıkları söylenebilir. Buna göre kadınların %81,9 gibi oldukça yüksek oranı evlilikleri süresince eşlerinden herhangi bir şekilde şiddete maruz kaldıklarını

belirtirken, erkek katılımcılar arasında şiddete maruz kaldıklarını belirtenlerin oranının %31,6'ya düştüğü görülmüştür. Şiddete maruz kalanlar arasında eşi tarafından herhangi bir şiddete maruz kalmadığını belirten erkeklerin oranı kadınların oranından fazladır. Erkeklerde bu oran %68,4 iken kadınlarda %18,1'dir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmaya katılanlar arasında kadın katılımcıların daha çok şiddete maruz kaldıkları sonucuna ulaşılabilir. Aile Araştırma Kurumu tarafından Türkiye'de aile içi şiddet konusunda gerçekleştirilen en kapsamlı araştırma niteliğini taşıyan bir araştırma kentlerde erkeklerin %36'sının kadına fiziksel şiddet uyguladıklarını ortaya koymuştur. Fiziksel olmayan şiddet uygulayan kentli erkeklerin oranı ise %62 olarak saptanmıştır (AAK,1995). Ülkemizde yapılan çeşitli araştırmalar resmi istatistiklere tam olarak yansımaya da kadına ve çocuğa yönelik şiddetin çok yaygın bir sorun olduğunu, evliliklerin dengesini temelden sarstığını, aile üyelerinin geleceğini olumsuz etkilediğini ve boşanmalara yol açtığını göstermektedir. Yapılan diğer araştırmalarda, evliliği süresince fiziksel ve ruhsal şiddete maruz kalmış kadınların gerek planlı gerekse impulsif bir davranış olarak kocalarına yönelik yaralama hatta ölümlerle sonuçlanabilen şiddet davranışları sergilemelerinin söz konusu olabildiğini ileri sürmüşlerdir. Nitekim bu araştırmada kocasını öldüren kadınların evlilik yaşamlarında düzenli olarak fiziksel şiddete uğradıkları, bu kadınların istekli olmalarına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı boşanamamış olduklarını belirtmişlerdir. Aktaş (1995) bir araştırmasında şiddetin evlilikler açısından sonu cinayetlere dek uzanabilen yaşamsal sorunlar doğurduğunu vurgulamıştır. Yine yapılan araştırmalarda evliliklerin büyük kısmı aile içi şiddet nedeniyle bitmektedir. Her ne kadar toplum modernleşme yolunda hızlı bir toplumsal değişim süreci yaşıyor olsa da kadının toplumumuzda hala ikinci planda kaldığı ve geleneksel cinsiyetçi tutumlara maruz kaldığı yaygın bir gerçektir. Araştırma kapsamında tarafların şiddete yönelik tutumlarının belirgin olması Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgusunu ön plana çıkarmaktadır (Arıkan vd. 1989:13;Koşar ve Arıkan, 1989:34;Yıldırım, 1996:25;Demiröz,1996:27-36;Aktaş, 1995:44).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan Kadına Yönelik Şiddet Araştırmasında eşi ya da eski eşi tarafından şiddete maruz kalan kadınların oranı %39'dur. Şiddete maruz

kalıp da kimseye söyleyemeyenlerin oranı ise %48,5'dir. Bu araştırmaya göre Türkiye'de her 10 kadından 4'ü fiziksel şiddete maruz kalmaktadır (KSGM,2012). Bunun yanı sıra Türkiye'de yılda en az 25 töre cinayetinin işlendiği belirtilmektedir. Fakat gerçek sayı bunun çok üzerindedir. Namus ve töre adına kadınlara yönelik kötü muamele, işkence, öldürme, intihara zorlama oranı son yıllarda %25 oranında artmıştır. Cinsel Eğitim, Tedavi ve Araştırma Derneği tarafından 2006 yılında yapılan bir araştırmada namus / töre adı ve söylemiyle işlenen cinayetlere ilişkin tutumlar incelendiğinde, çalışmaya katılan bireylerin %19'unun bu ifadeye kesinlikle veya kısmen katıldığını belirtmiş olması dikkat çekicidir. Kadınlar kendileri için güvenli olarak kabul edilen evlerinde şiddete uğramaktadırlar. Özellikle eşten ayrılma devresi kadınlar için şiddet riskinin arttığı bir devredir.

Türkiye'de 2007 yılında Ayşe Gül Altınay ve Yeşim Arat tarafından yapılan "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet" başlıklı geniş ölçekli araştırmada her üç kadından birinin fiziksel şiddet gördüğü saptanmıştır. Hayatı boyunca" eşinden en az bir kez fiziksel şiddet görmüş kadınların oranı Türkiye genelinde % 35, Doğu Anadolu genelinde ise % 40 bulunmuştur. En az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin Türkiye genelinde % 49'unun, doğu genelinde ise % 63'ünün bu durumdan daha önce hiç kimseye söz etmemiş olmaları dikkat çekicidir. Türkiye genelinde şiddet gören her iki kadından biri (doğuda her üç kadından yaklaşık ikisi) eşinden gördüğü şiddetle tek başına mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Kocalarından boşanmış veya ayrılmış kadınlarda fiziksel şiddet deneyiminin % 78 gibi çok yüksek bir oranlara ulaştığı bildirilmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadınların oranı azalmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınlar arasında en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranı %43 iken, yüksek öğrenim görmüş kadınlar arasında bu oran % 12'dir. Eşi okuryazar olmayan kadınların yarısı en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını söylerken, eşin eğitimi yüksek okul ve üniversite düzeyine çıktığında bu oran % 18'e düşmektedir. Aradaki fark ne kadar anlamlı olsa da, yüksek öğrenim görmüş altı erkekten birinin eşine fiziksel şiddet uyguluyor olması da dikkat çekicidir (Altınay ve Arat, 2007:50-73).

Gelir düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadınların oranı düşmektedir. Buna karşın hane geliri 2500 YTL'nin üzerinde olan her dört ailenin birinde bile fiziksel şiddet yaşanmaktadır. İllerde oturan kadınların fiziksel şiddete maruz kalma oranları ilçelerde oturanlara göre yaklaşık % 42 daha fazladır. Dayağın en az yaşandığı yerleşim birimleri ilçeler, en çok yaşandığı yerler ise illerdir. Kadınların % 14'ü en az bir kez "istemediği zamanlarda cinsel ilişkiye zorlandığını" belirtmiştir. Cinsel şiddete uğradığını söyleyenlerin % 67'si aynı zamanda fiziksel şiddete de maruz kaldığını ifade etmektedir.

Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen, 17.168 kişi ile yapılan görüşmelere dayanan ve 2009 ocak ayında yayınlanan "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet raporuna" göre de evli kadınların % 11- 29'u eşinden ağır derecede fiziksel şiddet görmektedir. En yüksek oran Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Anadolu'da elde edilmiştir. Aynı raporda evli kadınların %15'i eşinin cinsel şiddetine maruz kaldığı belirtilmektedir. En düşük oran % 9 ile Marmara Bölgesinde, en yüksek oran ise % 29 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde elde edilmiştir. Ayrıca fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar cinsel şiddet için de yüksek risk taşımaktadırlar. Türkiye genelinde fiziksel şiddet yaşayan kadınların oranının % 42 olduğu, bunun en sık 40- 59 yaş grubunda yaşandığı belirtilmektedir. Eğitim düzeyi ile şiddet oranları arasında tersine ilişki bulunmuştur. Eğitimsiz ve ilkökul düzeyinde eğitimi olan kadınlarda şiddete maruz kalma oran %56 iken, Lise mezunu-üniversite eğitimi olanlarda % 32 bulunmuştur. Üniversite mezunu olanlarda % 17 bulunması, lise ve üstü eğitim olan evli 10 kadından 3 ünde şiddet öyküsünün olması dikkat çekicidir.

Hamilelikte eş veya bir yakınının cinsel şiddetine maruz kaldığını bildiren kadınların oranı, Kuzey Doğu Anadolu'da %18, Marmara bölgesinde %5; eş/partner dışında bir kişiden cinsel şiddete maruz kalan 15 yaş üstü kadınların oranı ise genel olarak % 3, kentlerde %4, kırsalda %2'dir. Kadınlar, istismarcıların yarısının bir tanidik veya akraba olduğunu belirtmiştir. 15 yaş altında kadınların %7'si cinsel istismara maruz kaldığını bildirmiştir.

Eş şiddeti önemli bir sağlık sorunudur. Aynı taramada eş şiddetini yaşayan kadınların beden ve ruh sağlığı sorununun çok daha yüksek oranda bulunduğu dikkat çekilmiştir. Ruh sağlığı sorunları arasında intihar önemli bir yer almaktadır. Eş şiddeti nedeni ile tamamlanmış intiharların tam sayısı ve oranı bilinmemektedir. Ancak şiddet mağduru kadınlara intihar düşünceleri ve/veya girişimleri sorulduğunda intihar riskinin küçümsenmemesi gereken bir sorun olduğuna dikkat çekilmiştir. Eşlerinden fiziksel ve/veya cinsel şiddet gören evli kadınların içinde, şiddet görmeyen kadınlara göre hayatına son vermeyi düşünmüş olanlar dört kat, son vermiş olanların oranı üç kat fazladır. Kendini öldürme girişiminde bulunanların oranı 4 kat fazladır (%15). Buna karşı, eş şiddeti nedeniyle resmi bir kurum veya bir Sivil Toplum Kuruluşuna başvurma oranı hala çok düşüktür (%8). Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri de şiddete zemin hazırlayan, kız çocuklarını eğitim, sağlık, kendini geliştirme, ailesiyle görüşme gibi haklarından mahrum etmekte ve birçok sosyal, ruhsal ve sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Bu konuda da Birleşmiş Milletlerin ilgili kampanyalarına destek vererek farkındalığı arttırmalıyız. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden (AIHM) aile içi şiddet nedeniyle ceza alan ilk ülke Türkiye'dir. Bu cezanın alınmasını neden olan kişi devlet tarafından korunamamasına bağlı olarak eşi tarafından öldürülmüş bir kadındır.

Tablo 28. Cinsiyet ile Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

		Fiziksel şiddete maruz kaldınız mı	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	113	32
		77,9%	22,1%
	Erkek	6	50
		10,7%	89,3%
Toplam		119	82
		59,2%	40,8%

$$X^2=75,569, sd=1, p=,000$$

Araştırmaya katılanların fiziksel şiddete maruz kalma durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bu ilişkiselliğe göre katılımcıların %59,2'si fiziksel şiddete maruz kaldığını %40,8'i fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtmiştir. Buna göre fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde evlilik süresince fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin %77,9'u kadın, %10,7'si erkektir. Fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtenlerin %89'3'ü erkek %22,1'i kadındır. Görüldüğü üzere araştırmaya katılanlar arasında kadınların oldukça büyük oranı fiziksel şiddete maruz kaldığını öne sürmüştür. Erkeklerin ise tamamına yakını fiziksel şiddete maruz kalmadığını söylemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, Türkiye'de yaygın olan bir gerçekliği yansıtmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olan kadına yönelik şiddet ülkemizde önemli bir sorun olarak durmaktadır. Farklı araştırmalar ülkemizde her üç kadından birinin hayatlarının bir döneminde fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Bu da kadına yönelik şiddetin yapısal dinamiklerden beslenen çok yönlü toplumsal bir sorun olduğunu gözler önüne sermektedir. Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farklı boyutlarını oluşturan, cinsiyete dayalı işbölümü, sosyo-ekonomik durum, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi faktörlerden beslenen sosyal bir sorundur. 2009 yılında gerçekleştirilen 'Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet' araştırmasına göre, ülke genelindeki kadınların % 39'u fiziksel şiddet, % 15'i de cinsel şiddet yaşarken, kadınların % 42'si iki şiddetten en az birini yaşadığını ifade etmiştir. Adalet Bakanlığı'nın 2010 yılı ağustos ayında yaptığı açıklamaya göre, kadın cinayetleri son 7 yılda % 1400 artmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nden elde edilen bilgilere göre, 2010 yılının sadece ilk 7 ayında 226 kadın öldürülmüştür. Benzer şekilde, 2011 yılında 257 kadının öldürüldüğü tespit edilmiştir (USAK Raporları, 2009-2011) .

Yapılan araştırmalar, kadına yönelik şiddetin en yoğun şekilde şehirlerde kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Farklı araştırmalara göre, Türkiye genelinde şehirde oturan kadınların fiziksel şiddete maruz kalma oranları, ilçelerde oturanlara göre yaklaşık % 42 daha fazladır. Bu durum, göç, kentleşme gibi unsurların kadına yönelik şiddetin yoğunluğu üzerinde dolaylı

bir etkisi olduğunu gösteriyor. Türkiye’de şiddetin gittikçe görünürlük kazanmasının en önemli yapısal sebebi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıda göç, kentleşme, yaşam şartlarının farklılaşmasında yaşanan böylesi bir değişimi, toplumsal kabullerin takip etmeyişiştir. Kadınların yaş, eğitim, refah düzeyi ve yerleşim yeri gibi temel demografik özellikleri, kadınların yaşamlarının çeşitli aşamalarında karşılaştıkları şiddeti etkilemektedir. Araştırmalara göre, her eğitim düzeyinden kadın şiddet mağduru olabilmektedir. Öte yandan, kadınların ve erkeklerin eğitim düzeyi arttıkça, kadına yönelik şiddet oranı belirgin bir biçimde düşmektedir. Fakat veriler, ülke genelinde okuma yazma bilmeyen 4,5 milyon civarı kişinin % 80’ini kadınların oluşturduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kadınların yalnızca eğitim düzeyinin artması, iş hayatına erkeklerle eşit düzeyde katılım imkânı vermemektedir. Kadınların toplumsal yaşama katılımını destekleyen sosyal politikaların eksikliği, ataerkil aile içi ilişkilerin sürdürülmesi gibi yaklaşımlar, kadınların statüsünü etkilemektedir (USAK Raporları, 2009-2011; Turkish Weekly, 2012; ILA, 2011-2012).

Türkiye geneli oranlarında en çarpıcı sonuçlardan biri, % 73 oranı ile boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların belirttiği şiddet oranıdır. Başka bir ifade ile boşanmış/ayrı yaşayan her 10 kadından 7’si yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddet yaşamıştır. Bu oranlar cinsel şiddetin yaşanma oranlarına paralellik göstermektedir. Boşanmış/ayrı yaşayan kadınların % 44’ü cinsel şiddete maruz kaldığını belirtirken, bu oranlar eşi ölmüş kadınlarda % 22, hala evli kadınlarda % 14, hiç evlenmemiş kadınlarda ise % 2 düzeyindedir. Ülkemizde şiddet rakamlarının yüksekliği, problemin toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyo-ekonomik durum ve ataerkil kültürel kabullerden beslenen toplumsal bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Kadına yönelik şiddet konusunda gözden kaçırılmaması gereken bir diğer unsur, kadına yönelik şiddetin yalnızca bir gelişmişlik sorunu olarak açıklanamamasıdır. Kadın haklarının korunması konusunda yapısal yasal önlemlerin olduğu Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) de kadına yönelik şiddet oldukça yüksektir. ABD Adalet Bakanlığı verilerine göre, ülke genelinde gerçekleştirilen araştırmalar, kadınların yarısından fazlasının (% 55) hayatlarının bir döneminde şiddet gördüğüne işaret etmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Kadınları 2010 Raporu’na göre, Avrupa’da da kadına yönelik şiddet ciddi boyutlardadır. Rapor verilerine göre, Almanya’da kadınların % 25’i hayatlarının bir

döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddet mağduru olduklarını dile getirmiştir. Bu oran Danimarka'da % 27, Norveç'te % 22'dir (USAK Raporları, 2009-2011; Turkish Weekly, 2012; ILA,2011-2012).

Tablo 29. Cinsiyet ile Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

		Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı		
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		59	86
			40,7%	59,3%
	Erkek		17	39
			30,4%	69,6%
Toplam			76	125
			37,8%	62,2%

$$X^2=1,834, sd=1, p=,176$$

Araştırmada psikolojik şiddete maruz kalma durumları ile cinsiyet arasında 0,005 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların %62,2'si psikolojik şiddete maruz kalmadıklarını belirtirken %37,8'i psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Tablodaki verilere göre psikolojik şiddete maruz kalmayanların oranı çoğunluktadır. Tablodaki verilerden yola çıkarak psikolojik şiddete maruz kaldığını belirtenler arasında kadınlar %40,7 erkekler ise %30,4 oranıyla temsil edilmiştir. Psikolojik şiddete maruz kalmadığını belirtenlerin ise %69,6'sı erkek, %59,3'ü kadındır.

Psikolojik şiddet: eşle doğrudan iletişimi reddetmek, eşin kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini açıklamasını engellemek, zaaflarıyla alay etmek, duygusal sömürü yapmak, imalı konuşarak yanlış anlamalara meydan vermek, eşin kendisine olan güvenini ve saygısını yitirmesini sağlamak, kadını sürekli eleştirmek, katı kurallar ve sınırlar koyarak baskı kurmak, eşin çevresi ile bağlarını koparmak ve hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek ve fiziksel şiddet ile tehdit etmek şeklinde çeşitlendirilmiştir (UN Women,2011;NOW,2012;

Report for Congress International Violence Against Women: US Response and Policy Issues, 2011). Araştırmaya katılanların şiddetle ilgili önceki tablolardaki verilerine bağlı olarak esasen evlilik sürecinde herhangi bir nedenle tartışma yaşayanların şu ya da bu şekilde bu tarz bir şiddete maruz kalmaları yüksek olasılıktır. Yukarıda belirtilen psikolojik şiddetin içeriminin net olarak bilinmemesi ya da gizlilik kaygısından dolayı psikolojik şiddete maruz kalanların oranlarının düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 30. Cinsiyet ile Sözel Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

		Sözel şiddete maruz kaldınız mı	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	125	20
		86,2%	13,8%
	Erkek	41	15
		73,2%	26,8%
Toplam		166	35
		82,6%	17,4%

$$X^2=4,742, \text{sd}=1, \text{p}=,029$$

Araştırmaya katılanların sözel şiddete maruz kalma durumlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin verilerin sunulduğu tabloda cinsiyet ve sözel şiddete maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki vardır. Katılımcıların %82,6'sı gibi oldukça büyük çoğunluğu sözel şiddete maruz kaldıklarını %17,4'ü ise sözel şiddete maruz kalmadıklarını ileri sürmüştür. Kadınlarda sözel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin oranı %86,2 erkeklerde ise %73,2'dir. Sözel şiddete maruz kalmadığını belirtenler arasında erkeklerin %26,8, kadınların %13,8 olduğu görülmüştür. Aşağılayıcı sözler söylemek, zaafı ile alay etmek, suçlamak, küfür etmek, küçük düşürmek, hakaret etmek, yüksek sesle bağırarak, eşi (kadını) çelişki içinde bırakmak, eşin (kadının) öz güvenini yitirmesini sağlamak, sürekli eleştirmek, aşağılamak, tehdit etmek, kararlara katılımını engellemek, sürekli sorguya çekmek, aşağılayıcı isim takmak, sık sık alay etmek, dini veya etnik kimliğine yönelik hakaret etmek, görüşlerini ve çalışmalarını küçümsemek sözel şiddet kategorisinde değerlendirilen davranışları içermektedir. Sözel şiddet diğer şiddet türlerine göre daha sık olarak maruz kalınan bir şey

olarak değerlendirildiğinde fiziksel şiddete maruz kalan her kişinin sözel şiddete de maruz kalma olasılığı yüksektir. Fakat her sözel şiddete maruz kalan fiziksel şiddete maruz kalmayabilmektedirler.

Tablo 31. Cinsiyet ile Cinsel Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

		Cinsel şiddete maruz kaldınız mı		
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		34	111
			23,4%	76,6%
	Erkek		8	48
			14,3%	85,7%
Toplam			42	159
			20,9%	79,1%

$$X^2=2,052, \text{sd}=1, \text{p}=,152$$

Tabloya göre, cinsel şiddete maruz kalma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu cinsel şiddete maruz kalmadıklarını söylemişlerdir (%79,1). Cinsel şiddete maruz kaldığını söyleyenlerin oranı ise %20,9'dur. Bu oransal çoğunluğa bağlı olarak erkeklerin %85,7'si kadınların da %76,6'sı cinsel şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir. Cinsel şiddete maruz kaldığını belirtenler arasında kadınların oranlarının (%23,4) erkeklerden (%14,3) fazla oldu görülmüştür. Tabloda cinsel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı dikkat çekmektedir. Cinsel şiddet, cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Kişiyi cinsel bir eşyaymış gibi davranmak, aşırı kıskançlık ve şüphencilik göstermek, cinselliği bir cezalandırma yöntemi olarak kullanmak, açıkça karşı cinse ilgi göstermek, kaba kuvvet kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak, duygusal baskıyla cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz etmek gibi pek çok davranış cinsel şiddetin varlığına işaret etmektedir (Çiftçi, 2007;Kazancı,2010).

Türkiye'de cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı yüksektir. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet" araştırmasının sonuçlarına göre evlenmiş kadınların hayatlarında eşleri tarafından en az bir kez cinsel ve fiziksel şiddete

maruz kalmışlardır. Cinsel ve fiziksel şiddete maruz kalma oranı en düşük %26 en yüksek %57'dir. Sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı %15,3'tür. Fiziksel ya da cinsel şiddeti bir arada yaşayanların oranı %42 olarak ortaya konulmuştur (KSGM-Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri, 2011). Tablodaki bu ora Türkiye'deki oranı yansıtmaktadır.

Tablo 32. Cinsiyet ile Duygusal Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

		Duygusal şiddete maruz kaldınız mı	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	35	110
		24,1%	75,9%
	Erkek	10	46
		17,9%	82,1%
Toplam		45	156
		22,4%	77,6%

$$X^2=,917, sd=1, p=,338$$

Duygusal şiddete maruz kalma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların %77,6'sı duygusal şiddete maruz kalmadığını %22,4'ü duygusal şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Cinsiyet değişkenine bağlı olarak yapılan ilişkisellik tablosunda cinsiyete göre önemli farklılıklaşma gözlenmemiştir. Evlilik süresince duygusal şiddete maruz kalmadığını belirtenler çoğunluktadır. Erkeklerin %82,1'i kadınların da %75,9'u duygusal şiddete maruz kalmadıklarını belirtmiştir. Duygusal şiddete maruz kalanlar kategorisinde ise kadınların oranı %24,1 erkeklerin ise %17,9 olarak tespit edilmiştir. Bağırarak, aşağılamak, lakap takmak, küfür etmek, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek, evden çıkmasına izin vermemek, alışveriş yapmasını kontrol etmek, kimlerle görüştüğünü kontrol etmek, giyimine müdahale etmek gibi pek çok davranış duygusal şiddet içeriği taşımaktadır ve hemen her kadın evlilikleri süresince bu tarz davranışlara dolayısıyla duygusal şiddete maruz kalmaktadır. Özellikle evli olan kadınlarda duygusal şiddete maruz kalanların oranı oldukça yüksektir. Fakat kadınların büyük çoğunluğu maruz kaldıkları duygusal şiddeti bir şekilde tolere ettikleri ya da yeterli düzeyde önemsemediklerini de belirtmek gerekmektedir.

Tablo 33. Cinsiyet ile Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Arasındaki İlişki

		Ekonomik şiddete maruz kaldınız mı		
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		21	124
			14,5%	85,5%
	Erkek		2	54
			3,6%	96,4%
Toplam			23	178
			11,4%	88,6%

$$X^2=4,746, \text{sd}=1, \text{p}=,029$$

Araştırma kapsamında cinsiyet ile ekonomik şiddete maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların %88,6'sı ekonomik şiddete maruz kaldığını %11,4'ü ekonomik şiddete maruz kalmadığını öne sürmüştür. Katılımcılar arasında ekonomik şiddete maruz kaldığını belirtenlerin %14,5'i kadın iken %3,6'sı erkektir. Ekonomik şiddete maruz kalmadığını belirtenler çoğunlukta olmakla birlikte kadınlarda bu oran %85,5 erkeklerde %96,4 olarak görülmüştür. Tabloda düşük yoğunluklu bir ilişki den bahsedilebilir. Para vermemek ya da kısıtlı para vermek, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri hakkında bilgi vermemek, kadının mallarını ya da elindeki diğer gelirlerini elinden almak, çalışmasına izin vermemek, istemediği işte zorla çalıştırmak, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz şekilde etkileyecek şekilde kısıtlamalar getirmek, aileyi ilgilendiren ekonomik konularda kadının fikrini almadan tek başına karar vermek gibi eylemler ekonomik şiddet türüne yönelik eylemlerdir. Ülkemizde çalışan ve çalışmayan pek çok kadının ekonomik şiddete maruz kaldığı fakat bunun açık bir şekilde ifade edilmediği bilinen bir gerçektir.

Tablo 34. Cinsiyet ile Tehdit/Gözdağına Maruz Kalma Arasındaki İlişki

		Tehdit/gözdağına maruz kaldınız mı		
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		37	108
			25,5%	74,5%

	Erkek		3	53
			5,4%	94,6%
Toplam			40	161
			19,9%	80,1%

$$X^2=10,300, sd=1, p=,001$$

Araştırmada cinsiyet ile tehdit ya da gözdağına maruz kalma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmaya katılanların %80,1'i tehdit ya da gözdağına maruz kalmadığını %19,9'u ise kaldığını belirtmiştir. Katılımcılar arasında tehdit/gözdağı gibi olumsuz davranışlarla karşılaşmadığını belirtenlerin %94,6'sı erkek, %74,5'i kadındır. Bu tarz olumsuz davranışlarla karşılaştığını belirten kadınların oranı %25,5 iken erkeklerin oranı %5,4'e inmiştir. Tablodaki sonuçlara göre tehdit ya da gözdağına maruz kaldığını belirten kadınların oranı dikkate değerdir. Yukarıdaki tablolarda görüldüğü gibi farklı şiddete türlerine maruz kalanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Tablo 28'de fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %78 gibi oldukça yüksek bir oran olarak bulunmuştur. Bununla birlikte sözel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı da neredeyse tamamına yakın bir orana karşılık gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kadınların tehdit ya da gözdağı gibi olumsuz tavırlara maruz kalma olasılıkları oldukça yüksektir.

Tablo 35. Cinsiyet ile Ruhsal Sıkıntı Yaşama Durumu Arasındaki İlişki

		Ruhsal sıkıntı yaşadınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	37	108	145
		25,5%	74,5%	100,0%
	Erkek	20	36	56
		35,7%	64,3%	100,0%
Toplam		57	144	201
		28,4%	71,6%	100,0%

$$X^2=2,068, sd=1, p=,150$$

Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile ruhsal sıkıntı yaşama durumları arasında anlamsal bir bağ bulunmamıştır. Tablodaki verilere bağlı olarak katılımcıların büyük çoğunluğu ruhsal

sıkıntı yaşamadığını (%71,6) belirtmiştir. Ruhsal sıkıntı yaşadığını belirtenlerin oranı %28,4 olarak görülmüştür. Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların evlilikleri süresince ruhsal sıkıntı yaşama durumları ile cinsiyet arasında kurulan ilişkiyi gösteren tabloya göre, kadınların %74,5'i erkeklerin de %64,3'ü ruhsal sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ruhsal sıkıntı yaşadığını belirtenlerin %35,7'sini erkekler %25,5'ini kadınlar oluşturmaktadır

Evlilik süresince eşlerin farklı nedenlerle farklı şiddet türlerine maruz kaldıkları yaygın bir gerçekliktir. Şiddete maruz kalanların büyük çoğunluğunu da kadınlar oluşturmaktadır. Bir insan hakları ihlali olan aile içi şiddet, gelir ve eğitim düzeyi ne olursa olsun farklı toplumlarda ve kültürlerde yaşayan kadınların ortak ve yaygın bir sorunudur. Yapılan araştırmalar ev içinde kadına yönelik uygulanan şiddetin yaygınlığını ortaya koymaktadır. Tüm dünyada kadınlar, eşleri, erkek kardeşleri, babaları ve erkek arkadaşları tarafından şiddete maruz kalabilmekte, ölüm ya da sakat kalma gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Yakın zamana kadar aile içi şiddet konusu mahrem bir konu olarak değerlendiriliyordu. Bu konuda yapılan araştırmalarda aile içi şiddetin gizlenmesinden dolayı optimum sonuçlara ulaşmak oldukça zor olmuştur. Ancak bugün aile içi şiddet geniş bir toplumsal çerçevede sosyo-kültürel bir sorun olarak ele alınmakta ve önlenmesine yönelik tedbirler alınmakta, politikalar geliştirilmektedir. Türkiye'de de aile içi şiddet konusunda son yıllarda ilgi artmış, bu durum, politik uygulamalara yansımış, yasalarla desteklenmiş, kamunun ilgisinin arttırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmalarda, Türkiye'de aile içi şiddetin gerçekleşme sıklığı %25-30 arasında değiştiği belirtilmiştir. Bu oran dünya genelinde ise %10-69 arasında değişmektedir.

Altınay ve Arat'ın 2007 yılında yaptıkları araştırmada hayatı boyunca eşinden en az bir kere şiddet gören kadınların oranı Türkiye genelinde %35, Doğu Anadolu Bölgesi örnekleminde %40 olarak tespit edilmiştir (Altınay ve Arat,2007:50-73). Başka bir araştırmada kadınların sadece eşlerinden, nişanlılarından, sevgililerinden, erkek kardeşlerinden değil, eşinin ailesi tarafından da şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (ATO,2002). Başka bir araştırmada şiddet sonucu ölen kadınların %34'ü evde ölmüş, %10'u da ölmeden önce aile içi şiddete maruz kalmıştır. Diğer bir araştırma kadınların %88'inin şiddet ortamında yaşadığını, %68'inin kocaları tarafından dövüldüğünü göstermiştir. Güney Doğu Anadolu bölgesinde yapılan bir araştırmada kadınların %51'i evlilik içi tecavüze uğramış, %57'si ise fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Ankara'da yapılan bir araştırmada kadınların %89'u bir ya da birden

fazla şiddet türüne maruz kalmıştır. %39'u fiziksel şiddete, %15'i cinsel şiddete, %5'i ekonomik şiddete, %6'sı da başka şiddet türlerine maruz kalmış, tehdit edilmiş ya da eve kapatılmışlardır. Fakat toplumun şiddete yönelik inanç ve değer yargılarından dolayı maruz kalınan şiddetin çoğu zaman ifşa edilmediğini belirtmek gerekmektedir. Şiddetin doğal olarak algılanması, şiddete uğrayan kadının erkeklerle eşit olmayan biri gibi algılanarak nesneleştirilmesi, şiddete boyun eğmeyen kadınların değil boyun eğen kadınların desteklenmesi aile, evlilik ve şiddet konularında hakim olan değerlerin büyük oranda içselleştirildiğini göstermektedir. Pek çok kadın için de şiddetin içselleştirildiği görülmektedir. Çalışmama ve gelire sahip olmama kadınların şiddeti içselleştirmelerinde önemli bir etkidir. Yapılan bir araştırmada çalışmayan ve gelire sahip olmayan kadınların %38'i çalışan ve geliri olan kadınların %30'u maruz kaldıkları şiddeti haklı gördüklerini belirtmişlerdir (Ayata,2006; Arat ve Altınay,2007:50-73). Bu ve benzeri pek çok çalışma aile içi şiddetin sosyo-kültürel, psikolojik, ekonomik ve siyasal yapıya bağlı olarak analizini içermektedir. Araştırma kapsamında aile içi şiddet boşanma riski oluşturması açısından kritik bir öneme sahiptir. Elde edilen verilere göre maruz kalınan şiddet türü ve cinsiyet arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre, tablodaki verilerden yola çıkarak kadın ve erkek katılımcıların yoğunluklu oranları dikkate alındığında en çok şiddete maruz kalanların kadınlar olduğu dikkat çekmektedir. Şiddet türü olarak değerlendirildiğinde ise ilk sırada fiziksel şiddetin geldiği ve diğer şiddet türlerinde de erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlarda çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra ruhsal sıkıntı yaşamak açısından değerlendirildiğinde kadınların erkeklerden daha düşük orana sahip olduğu dikkat çekmektedir. Erkek katılımcılarda ise ruhsal sıkıntı ve sözel şiddetin ağırlıklı olduğu görülmüştür.

Tablo 36. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

		Boşandığınız eşinizle tartıştınız mıydınız	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	167	10
		94,4%	5,6%
	Erkek	164	13
		92,7%	7,3%

Toplam		331	23
		93,5%	6,5%

$$X^2=,418, sd=1, p=,518$$

Araştırmada cinsiyet ile boşandığı eşiyle tartışma durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılanların %93,5'i boşandıkları eşiyle tartıştığını belirtirken %6,5'i gibi oldukça düşük bir oranı eşiyle tartışmadığını söylemiştir. Kadın katılımcıların %94,4'ü erkek katılımcıların da %92,7'si gibi birbirine yakın orana sahip katılımcının eşleriyle tartışma yaşadıklarını belirtmiştir. Tartışma yaşamayanların oranlarına bakıldığında araştırmaya katılanların tamamına yakınının boşandıkları eşleriyle tartışma yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 37. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Yaşanılan Tartışma Sıklığı Arasındaki İlişki

		Evet, ise ne kadar sıklıkta tartışma olurdu			
		Her zaman	Çoğu zaman	Ara sıra	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		37	67	43
			22,2%	40,1%	25,7%
	Erkek		25	62	62
			15,2%	37,8%	37,8%
Toplam			62	129	105
			18,7%	39,0%	31,7%

		Nadiren		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		20	167
			12,0%	100,0%
	Erkek		15	164
			9,1%	100,0%
Toplam			35	331
			10,6%	100,0%

$$X^2=6,642, sd=3, p=,084$$

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşiyle ne kadar sıklıkla tartışma yaşadıkları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.4 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Katılımcıların %39'u eşleriyle çoğu zaman tartıştıklarını, %31,7'si ara sıra tartıştığını, %18,7'si her zaman

tartışma yaşadığını belirtmiştir. Buna göre tablodaki ağırlıklı yüzdeler çoğu zaman tartıştığını belirtenleri işaret etmektedir. Katılımcıların çoğu zaman, ara sıra ve her zaman yanıtları tablodaki ağırlıklı dilimi oluşturmalarından yola çıkarak katılımcılar için tartışma evlilik yaşamlarında sık sık karşılaştıkları bir durum olarak algılanabilir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde çoğu zaman yanıtını veren kadın ve erkek katılımcıların oranlarının birbirine yakın olduğu söylenebilir. Buna göre kadınların %40,1 erkeklerin de %37,8'i çoğu zaman tartıştıklarını belirtmiştir. Her zaman yanıtını verenlerin %22,2'sinin kadın ve %15,2'sinin de erkek olduğu görülmüştür. Ara sıra tartışma yaşadıklarını belirtenlerin %37,8'i erkek %25,7'si kadındır. Tabloda dağılımın diğerlerine göre düşük olan yüzdeliğini nadiren yanıtı üzerinde olduğu görülmüştür. Nadiren yanıtını veren kadınların oranlarının (%12) erkeklerden (%9,1) fazla olduğu dikkati çekmektedir.

Katılımcıların boşandıkları eşleriyle tartışma durumlarının cinsiyete göre çok büyük bir farklılık göstermediği söylenebilir. Tablodaki sonuçlarda evlilik süresince tartışma yaşadıklarını belirtenlerin oranlarının oldukça yüksek olduğu göz önüne alındığında bu tabloda tartışma sıklığının her zaman, çoğu zaman ve ara sıra yanıtları üzerinde toplanması uyumlu olarak algılanabilir. Nadiren seçeneğini vurgulayanlar düşük düzeyde kalmıştır. Fakat cinsiyet temelinde değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcılar arasında dikkati çeken büyük bir farklılık olduğunu söylemek mümkün değildir.

6.2.4. Tartışma Konuları

Tablo 38. Cinsiyet ile Maddi Konular Üzerine Yapılan Tartışmalar Arasındaki İlişki

		Maddi-parasal konular		Toplam	
		Evet	Hayır		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		113	54	167
			67,7%	32,3%	100,0%
	Erkek		81	83	164
			49,4%	50,6%	100,0%
Toplam			194	137	331

		58,6%	41,4%	100,0%
--	--	-------	-------	--------

$X^2=11,391$, $sd=1$, $p=,001$

Cinsiyet ile katılımcıların maddi konular üzerinde tartışma yaşama durumları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunun görüldüğü tabloda katılımcıların yarısından biraz fazlasının (%58,6) maddi konular üzerinde tartıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.7 nolu hipotez doğrulanmıştır. Cinsiyet kategorisi üzerinden değerlendirildiğinde kadınların %67,7'si erkeklerin ise %49,4'ü maddi-parasal konular üzerine tartıştıklarını belirtmişlerdir. Tablodaki sonuçlardan hareketle maddi-parasal konular üzerine tartışma yaşadıklarını belirtenlerin yarısından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Erkeklerin yarısı ise bu konular üzerinde tartışma yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre cinsiyete göre bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere katılımcıların çoğunluğu maddi konular üzerinde tartışmaktadırlar. Maddi konular üzerine yaşanan tartışmalar gerek başka ülkelerde gerekse Türkiye'de pek çok evli çiftin en ciddi anlaşmazlık nedenlerinden bir tanesidir. Hatta maddi sorunlar, çiftleri boşanmaya kadar götürebilen en önemli ve tek neden olarak görülebilir. Türkiye açısından bakıldığında yüksek enflasyona bağlı olarak halkın asgari düzeyde yaşamını sürdürebilme imkanlarının giderek sınırlanması, tüketim alışkanlıklarının değişmesi, satın alma gücünün düşmesi, maddi sorunu pek çok ailenin önemli anlaşmazlık konusu olarak ele aldığını göstermektedir. Ülkede yaşanan ekonomik dalgalanmalar özellikle alt ve orta sınıf aileleri büyük ölçüde etkilemektedir. Sabit ve dar gelir, buna karşılık zorunlu harcamalar ve bu kısıtlı gelire yaşamaya çalışmanın yarattığı güçlükler aile ve evlilik sorunlarına yol açmaktadır (Sencer, 1979:151-173; Arıkan, 1992:421). Maddi sorunların özellikle çocuğu olan çiftlerde çocukların eğitimi ve bakımı açısından büyük sorun teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Kentlerde çocuk merkezli aile yapısının gelişmeye başlamasıyla eşler arasında yaşanan maddi sorunların önemli bir kaynağı çocuğun yetiştirilmesi ile ilgili sorunlar olabilmektedir. Bu tarz durumlarda çoğu zaman eşlerin aileleri maddi destek sağlamaktadır. Fakat bu destek çoğu zaman müdahaleci, güdümlü ya da koşullu olabilmektedir. Bu da eşler arasında tartışmalar yaratabilmektedir. Dolayısıyla maddi sorunlar evliliğin devamlılığı için kritik bir konu olarak görülmektedir (Arıkan,1996:1-10). Tablodaki sonuçlar önemli bir Türkiye gerçekliğini yansıtmaktadır. Bununla birlikte maddi konular üzerine tartışmayanların oranının da çok da düşük olmaması dikkate değerdir.

Tablo 39. Cinsiyet ile Giyim Tarzı Konusunda Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

		Giyim tarzı		Toplam	
		Evet	Hayır		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		30	137	167
			18,0%	82,0%	100,0%
	Erkek		25	139	164
			15,2%	84,8%	100,0%
Toplam			55	276	331
			16,6%	83,4%	100,0%

$$X^2=,442, sd=1, p=,506$$

Araştırmaya katılanların eşleriyle giyim tarzı konusunda tartışma durumlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine dair sonuçların sunulduğu tabloda katılımcıların yoğunluklu olarak verdikleri yanıt giyim tarzı üzerinde tartışma yaşamadıkları yönündedir. %84,4 ile temsil edilen bu orana karşı giyim tarzı üzerine eşiyile tartışma yaşadığını belirtenlerin oranı %16,6'dır. Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle giyim tarzı nedeniyle tartışma yaşama durumları ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kadın ve erkek katılımcılar arasında giyim tarzı üzerine tartışma yaşadıklarını belirtenler ile tartışma yaşamadığını belirtenlerin kendi grupları içindeki oranlarının birbirinden oldukça yakın olduğu görülmüştür. Erkek katılımcıların %84,8'i kadın katılımcıların %82'si giyim tarzından dolayı tartışmadıklarını öne sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra kadınların %18'i erkeklerin %15,2'si giyim tarzından dolayı tartıştıklarını söylemişlerdir. Buna göre giyim tarzı konusu araştırma katılanlar arasında önemli bir tartışma konusu olarak değerlendirilmediğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla tablodaki verilere bağlı olarak cinsiyetin farklılık oluşturan bir kategori olmadığı söylenebilir.

Tablo 40. Cinsiyet ile Geleneklere Uygun Davranma Konusunda Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

		Geleneklere uygun davranma		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	35	132	167

			21,0%	79,0%	100,0%
	Erkek		19	145	164
			11,6%	88,4%	100,0%
Toplam			54	277	331
			16,3%	83,7%	100,0%

$$X^2=5,324, sd=1, p=,021$$

Araştırmaya katılanların geleneklere uygun davranmalarının tartışmaya neden olma durumunun cinsiyet ile ilişkisine bakıldığında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun geleneklere uygun davranmanın tartışmaya neden olmadığını belirtmiştir (%83,7). Geleneklere uygun davranma üzerine tartışma yaşadığını belirtenlerin oranı %16,3'tür. Erkeklerin %88,4'ü kadınların ise %79'u geleneklere uygun davranma üzerine tartışma yaşamadıklarını vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra geleneklere uygun davranmanın tartışma nedeni olarak değerlendirenler arasında kadınların %21'i erkeklerin ise %11,6 oranına sahip oldukları görülmüştür. Tabloda ön plana çıkan seçenek, geleneklere uygun davranma konusunun tartışma nedeni olarak görülmemesidir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar için benzer durum söz konusudur. Buna göre cinsiyetin büyük bir farklılaştırıcı öge olarak değerlendirilemeyeceği söylenebilir.

Tablo 41. Cinsiyet ile Kişisel Bakımın (Makyaj vb.) Tartışma Nedeni Olması Arasındaki İlişki

		Kişisel bakım (makyaj vb.)		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	12	155	167
		7,2%	92,8%	100,0%
	Erkek	9	155	164
		5,5%	94,5%	100,0%
Toplam		21	310	331
		6,3%	93,7%	100,0%

$$X^2=,401, sd=1, p=,526$$

Cinsiyet ile kişisel bakım konularının evlilik sürecinde önemli bir tartışma konusu olup olmadığının sorgulandığı tabloda anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmaya katılanların %93,7'si kişisel bakım konularında tartışma yaşanmadığını %6,3'ü yaşadığını

belirtmiştir. Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evlilikleri süresince yaşadıkları tartışmalarının nedeninin makyaj vb. kişisel bakımla ilişkisi olup olmamasını cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcıların kişisel bakımı tartışma nedeni olarak görmeyenlerin oranlarının çoğunlukta ve birbirine oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Erkeklerin %94,5'i kadınların %92,8'i bu görüşü paylaşmışlardır. Kişisel bakım konusu üzerine tartışma yaşandığını belirtenler arasında kadınların oranı %7,2 erkeklerin ise %5,5'dir.

Tablo 42. Cinsiyet ile Siyasi Konular Üzerine Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

		Siyasi konular		Toplam	
		Evet	Hayır		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		6	161	167
			3,6%	96,4%	100,0%
	Erkek		4	160	164
			2,4%	97,6%	100,0%
Toplam			10	321	331
			3,0%	97,0%	100,0%

$$X^2=,376, sd=1, p=,540$$

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evlilikleri sürecinde yaşadıkları tartışmalarının siyasi konulara bağlı olup olmadığının cinsiyet üzerinden sorgulandığı tabloda elde edilen verilere göre anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Katılımcıların %97'si siyasi konuların evliliklerinde tartışma nedeni olarak değerlendirmediklerini belirtmiştir. Kadınların %96,4'ü erkeklerin %97,6'sı bu görüşü paylaşmıştır. Tartışmaların siyasi konulara dayandığını belirtenlerin oranı %3 olmakla birlikte kadınların oranı %3,6 erkeklerin ise %2,4 olarak görülmüştür. Tablodaki veriler doğrultusunda eşler arasında siyasi konuların evlilikte tartışma konusu olarak ön planda yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 43. Cinsiyet ile Büyüklerle Olan İlişkilerin Tartışma Nedeni Olarak Değerlendirilmesi Arasındaki İlişki

	Büyüklerle olan ilişkiler	Toplam

			Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		27	140	167
			16,2%	83,8%	100,0%
	Erkek		37	127	164
			22,6%	77,4%	100,0%
Toplam			64	267	331
			19,3%	80,7%	100,0%

$$X^2=2,168, sd=1, p=,141$$

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle büyüklerle olan ilişkilerin tartışma nedeni olarak değerlendirilme durumunun cinsiyete göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bu ilişkisellikte katılımcıların %80,7'si büyüklerle olan ilişkilerin tartışma nedeni olarak görülmediğini; %19,3'ü büyüklerle olan ilişkileri tartışma nedeni olarak gördüğünü belirtmiştir. Kadınların %83,8'i erkeklerin %77,4'ü büyüklerle olan ilişkiyi tartışma nedeni olarak görmediğini belirtirken; erkeklerin %22,6'sı kadınların %16,2'si büyüklerle olan ilişkileri tartışma nedeni olarak gördüklerini öne sürmüştür.

Tablo 44. Cinsiyet ile Komşularla Olan İlişkilerin Tartışma Nedeni Olması Durumu Arasındaki İlişki

			Komşular ile olan ilişkiler		Toplam
			Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		9	158	167
			5,4%	94,6%	100,0%
	Erkek		10	154	164
			6,1%	93,9%	100,0%
Toplam			19	312	331
			5,7%	94,3%	100,0%

$$X^2=,077, sd=1, p=,782$$

Araştırmaya katılanların cinsiyetleri ile evlilikleri süresince komşularla olan ilişkilerin tartışma nedeni olarak görülmesi durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tabloda

ön plana çıkan yanıt komşularla olan ilişkilerin tartışma nedeni olarak görülmemesidir (%94,3). Katılımcıların tamamına yakını bu görüşü paylaşmıştır. Kadınların %94,6'sı, erkeklerin %93,9'u bu komşularla olan ilişkileri tartışma nedeni olarak görmediğini belirtmiştir. Komşularla olan ilişkileri tartışma nedeni olarak görenlerin oranı %5,7 olmakla birlikte kadınların %5,4'ü erkeklerin %6,1'i bu görüşü paylaşmışlardır.

Tablo 45. Cinsiyet ile Sigara, Alkol vs. Kullanımının Tartışmaya Neden Olması Arasındaki İlişki

		Sigara, alkol vs. kullanma		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	98	69	167
		58,7%	41,3%	100,0%
	Erkek	45	119	164
		27,4%	72,6%	100,0%
Toplam		143	188	331
		43,2%	56,8%	100,0%

$$X^2=32,917, sd=1, p=,000$$

Sigara, alkol vb kullanımının boşanma öncesi süreçte tartışma konusu olma durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir bağ olduğu tespit edilmiştir. Sigara, alkol kullanımının ailede tartışma yarattığını belirtenlerin oranı %43,2'dir. Bunu bir neden olarak görmeyenlerin oranı ise %56,8'dir. Cinsiyet açısından bakıldığında dikkate değer bir farklılaşma olduğu gözlenmiştir. Erkeklerin %72,6'sı bunu bir neden olarak görmezken kadınların %58,7'si neden olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Erkekler arasında bunu bir neden olarak görenlerin oranı düşüktür (%27,4). Kadınlar grubunda ise sigara, alkol kullanımının neden olarak görmeyenlerin daha fazla olduğuna rastlanmıştır (%41,3). Katılımcıların cevapları doğrultusunda sigara, alkol kullanımının yoğunluklu olarak kadınlar tarafından bir sorun olarak görüldüğü erkeklerde ise oldukça düşük oranla bu görüşün paylaşıldığı dikkati çeken bir noktadır. Cinsiyetin farklılık yaratan bir değişken olduğu görülmüştür. Bu durum, alkol, sigara gibi maddelerin kullanımının erkekler arasında daha yaygın olmasıyla ilişkilidir. Günümüzde alkol, sigara kullanan kadınların oranı geçmişle kıyaslandığında görece olarak artmış olsa da

bu maddelerin tüketimini gerçekleştiren tüketicilerin çoğunluğunun erkekler olduğu bilinmektedir. Alkolik olan kadınlara görece olarak daha az rastlanırken alkolik olan erkeklere daha sıklıkla karşılaşılmaktadır. Yazılı basında alkolik olup da aile içi şiddete ya da sorunlara neden olan erkeklere dair haberler oldukça yaygındır. Dolayısıyla tablodaki verilerde bu durumun daha çok kadınlar tarafından tartışma nedeni olarak görülmesi şaşırtıcı olmamakla birlikte bir realiteyi yansıtmaktadır.

Tablo 46. Cinsiyet ile Tartışmaların Çocukların Arkadaş Seçimine Bağlı Olması Arasındaki İlişki

		Çocukların arkadaş seçimi		Toplam	
		Evet	Hayır		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		7	160	167
			4,2%	95,8%	100,0%
	Erkek		8	156	164
			4,9%	95,1%	100,0%
Toplam			15	316	331
			4,5%	95,5%	100,0%

$$X^2=,090, sd=1, p=,764$$

Çocukların arkadaş seçimlerinin ailede tartışma yaratan bir neden olarak görülme durumunun cinsiyete bağlı olarak sorgulandığı tabloda iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Araştırmaya katılanların %95,5'i çocukların arkadaş seçimini tartışma nedeni olarak görmeyenler oluşturmaktadır. Kadınların oranı %95,8, erkeklerin oranı %95,1'dir. Çocukların arkadaş seçimini tartışma nedeni olarak görenlerin oranı ise sadece %4,5 olmakla birlikte erkeklerin oranı %4,9, kadınların oranı %4,2'dir.

Tablo 47. Cinsiyet ile Duygu ve Düşüncelerin Paylaşılması Üzerine Tartışma Arasındaki İlişki

		Duygu ve düşüncelerin paylaşılması		
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		47	120
			28,1%	71,9%

	Erkek		49	115
			29,9%	70,1%
Toplam			96	235
			29,0%	71,0%

$$X^2=,121, sd=1, p=,728$$

Boşanma deneyimi yaşamış olanların evlilikleri süresince duygu ve düşüncelerin paylaşımı konusunda tartışma yaşayıp yaşamadıkları durumunun cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür. Buna göre anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Katılımcıların %71'i duygu ve düşüncelerin paylaşımı konusunda tartışma yaşamadığını öne sürerken %29'u bu konularda tartışma yaşandığını söylemiştir. Kadın katılımcıların %28,1'i erkeklerin %29,9'u tartışma yaşandığını söylemiştir. Tartışma yaşamadığını belirtenler arasında kadınların oranı %71,9 erkeklerin oranı %70,1'dir.

Tablo 48. Cinsiyet ile Aile Kararlarına Katılma (Söz Hakkının Tanınması) Konusunda Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

		Aile kararlarına katılma (söz hakkının tanınması)	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	30	137
		18,0%	82,0%
	Erkek	26	138
		15,9%	84,1%
Toplam		56	275
		16,9%	83,1%

$$X^2=,262, sd=1, p=,609$$

Araştırmaya katılanların boşanma öncesi süreçte aile kararlarına katılma ya da kendilerine söz hakkı tanınma durumlarının tartışma nedeni olup olmadığı cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirilmiştir. Tabloda istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiden bahsedilmemektedir. Araştırmaya katılanların %83'ü bu ailedeki kararlara katılma durumunun tartışma yaratmadığını ileri sürmüştür. Erkeklerin %84,1'i kadınların %82'si bu görüşü paylaşmıştır.

Aile kararlarına katılma durumunu tartışma nedeni olarak görenlerin oranı ise %16,9'dur. Kadınların %18'i erkeklerin %15,9'u aynı fikirdedir. Verilere göre araştırmaya katılanlar açısından ailede söz hakkına sahip olma ya da kararlara katılım sağlama konusunun tartışma nedeni olarak algılanmadığı görülmüştür. Bu, araştırmaya katılanlar arasında tartışmaya neden olabilecek ve daha önem atfedilen başka konuların varlığına işaret edebileceği gibi katılımcılar için bu konu tolere edilebilen bir konu olarak da algılanıyor olabilir. Bunun yanı sıra katılımcıların aile yapılarının demokratik olduğu da düşünülebilir.

Tablo 49. Cinsiyet ile Çocukların Eğitimi Üzerine Tartışma Durumu Arasındaki İlişki

		Çocukların eğitimi		Toplam	
		Evet	Hayır		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		9	158	167
			5,4%	94,6%	100,0%
	Erkek		11	153	164
			6,7%	93,3%	100,0%
Toplam			20	311	331
			6,0%	94,0%	100,0%

$$X^2=,253, sd=1, p=,615$$

Çocukların eğitimi konusunun evlilik sürecinde tartışma nedeni olarak kabul edilmesi ile cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkiden bahsedilmemektedir. Araştırmaya katılanların %94'ü çocukların eğitimi konusunun tartışmaya neden olmadığını ileri sürmüştür. Kadınların %94,6'sı erkeklerin %93,3'ü bu görüşü paylaşmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların sadece %6 gibi oldukça düşük oranı bunu bir neden olarak belirtmiştir. Erkeklerin %6,7'si kadınların %5,4'ü bu görüşü öne sürmüştür.

Genel olarak bakıldığında tartışma konuları arasından kadın katılımcılar için maddi–parasal konular ve sigara alkol kullanımı yoğun olarak tartışma konusu olarak değerlendirilmiştir. Erkek katılımcılar için ise maddi-parasal konular ve sigara alkol kullanımı ön plana çıkarılan neden olarak görülmüştür. Hem kadın hem de erkek katılımcılar için maddi konular ailedeki tartışmalarda en önemli bir neden olarak görülmüştür. Bu durum Türkiye'deki genel durumu yansıtmaktadır. Dolayısıyla boşanma deneyimi yaşamış olan çiftler arasında ön plana çıkan

tartışma konular, maddi ve alkol, sigara vb maddelerin kullanımı üzerinedir. Bu nedenleri sırasıyla; duygu ve düşüncelerin paylaşımı, akrabalarla olan ilişkiler, ev işlerine katılım sağlama, büyüklerle olan ilişkiler, giyim tarzı ve geleneklere uygun davranma izlemektedir. Siyasi konular, çocukların arkadaş seçimi ve komşularla olan ilişkiler ise tablodaki en düşük oransal dağılıma karşılık gelmektedir.

Tablo 50. Eşle Evlenme Biçimi ve Geçimsizliğin İlk Ne Zaman Başladığı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			Ayrıldığınız eşinizle geçimsizliğiniz ilk ne zaman başladı								Toplam
			İlk ay içinde	İlk 6 ay içinde	İlk 1 yıl içinde	1-3 yıl	4-6 yıl	7-9 yıl	10 yıl+		
Kadın	Ayrıldığınız eşinizle nasıl evlendiniz	Görücü usulü	16	13	6	12	7	3	10	67	
			23,9%	19,4%	9,0%	17,9%	10,4%	4,5%	14,9%	100,0%	
	Arkadaşlık (flört) ederek	11	14	17	20	13	4	3	82		
		13,4%	17,1%	20,7%	24,4%	15,9%	4,9%	3,7%	100,0%		
	Ailelerin baskısıyla	0	1	1	0	0	0	0	2		
		,0%	50,0%	50,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%		
	Anlaşarak evlendik	4	2	5	6	4	2	3	26		
15,4%		7,7%	19,2%	23,1%	15,4%	7,7%	11,5%	100,0%			
Toplam			31	30	29	38	24	9	16	177	
			17,5%	16,9%	16,4%	21,5%	13,6%	5,1%	9,0%	100,0%	
Erkek	Ayrıldığınız eşinizle nasıl evlendiniz	Görücü usulü	8	7	8	11	8	5	8	55	
			14,5%	12,7%	14,5%	20,0%	14,5%	9,1%	14,5%	100,0%	
	Arkadaşlık (flört) ederek	8	19	15	22	15	4	6	89		
		9,0%	21,3%	16,9%	24,7%	16,9%	4,5%	6,7%	100,0%		
	Ailelerin baskısıyla	1	1	0	1	0	0	1	4		
		25,0%	25,0%	,0%	25,0%	,0%	,0%	25,0%	100,0%		
	Anlaşarak evlendik	4	1	5	5	5	4	4	28		
14,3%		3,6%	17,9%	17,9%	17,9%	14,3%	14,3%	100,0%			
Toplam			21	28	28	39	28	13	19	176	
			11,9%	15,9%	15,9%	22,2%	15,9%	7,4%	10,8%	100,0%	

$X^2=18,681$, $sd=18$, $p=,412$

Tablo'da araştırmaya katılanların evlenme biçimleri ile evliliklerinde tartışmaların ilk ne zaman başladığı cinsiyet değişkenine bağlı olarak sorgulanmıştır. Tabloda verilere bağlı olarak ortaya çıkan ki kare sonuçlarına göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişki den bahsedilememektedir. Evlilik biçimi ve evlendikten sonraki süreçte tartışmaların ilk olarak ne zaman yaşandığı arasında bir ilişki bulunmuştur. Tabloya göre görücü usulü ile evlendiğini belirten kadınların %23,9'u ilk ay içerisinde tartışmaya başladıklarını belirtirken, flört ederek evlenenlerin %24,4'ü 1 ile 3 yıl arasındaki süreçte ilk olarak tartışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Tabloya göre en dikkat çekici olan noktanın aile baskısı ile evlenen kadınların oranlarında görülmektedir. Zira aile baskısı ile evlenen kadınların %50 ilk 6 ay ile ilk 1 yıl içerisinde tartışmaların başladığını vurgulamışlardır. Aile baskısı ile evlenen kadınların dağılımın diğer seçeneklerinde hiçbir değer olmaması yoğunluğun ilk 6 ay ve 1 yıl üzerinde yoğunlaşması önemli görülebilir. Anlaşarak evlendiğini belirten kadınların %21,3'ü ilk 1-3 yıl arasında tartışmaya başladıkları gözlenmiştir.

Tablodaki dağılımın diğer oranlarına bakıldığında ise, evliliklerinin ilk 1 yılı içinde tartışmaya başladıklarını belirten kadınların %19,2'si; ilk 6 ay içinde tartışmaya başladığını belirten kadınların %15,4, 4-6 yıl arasında tartışmaya başladıklarını belirten kadınların %15,4'ü anlaşarak evlendikleri görülmüştür. Aile baskısıyla evlenenlerde ilk 6 ile ilk 1 yıl seçeneklerinin dışındaki seçeneklerde oransal bir dağılımın görülmemektedir. Flört ederek evlendiğini belirten kadınların %20,7'si ilk 1 yıl içinde %17,1'i ilk 6 ay içerisinde tartışmaya başladıkları görülmüştür.

Erkekler kategorisine bakıldığında farklı evlilik biçimlerinde 1-3 yıl arasında tartışmaların başladığı görülmüştür. Buna göre, görücü usulüyle evlenenlerin %20'si, flört ile evlenenlerin %20,7'si, ailelerin baskısıyla evlenenlerin %25'i ve anlaşarak evlenenlerin %17,9'u 1-3 yıl içinde tartışmaya başladıkları gözlenmiştir. Ailelerin baskısıyla evlendiğini belirten erkeklerde evliliğin ilk ayından başlayarak 3 yıla yayılan bir tartışma sürecinin olduğu söylenebilir. Zira evliliğin ilk ayı, ilk 6 ayı ve 1-3 yıl arası olarak belirtilen sürenin tablodaki çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra ailelerin baskısıyla evlendiğini belirten erkeklerin ilk ay, ilk 6 ay, 1-3 yıl ile 10 + yıl olarak belirlenen sürelerin birbirine eşit olduğu dikkat çekicidir (%25). Bu dağılımında aile baskısıyla evlendiğini belirten erkeklerde evliliğin ilk yıllarında tartışmalar yaşandığı gibi 10 yıl sonrasında da tartışmalar yaşanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde görücü usulü ile evlendiğini belirten kadınların evliliklerinde ilk tartışmaların ilk bir ay ile 1-3 yıl arasında yoğunluğun olduğu görülmüştür. Kadın kategorisinde evliliklerinin 1-3 yılı arasında tartışmaların yaşanmaya başladığını belirtenlerin oranlarının %50 ile dağılımın çoğunluğunu oluşturmuştur. Kadınlar da genel olarak evliliklerin ilk ayı ile 3 yılı arasında değişen sürenin sıklıkla vurgulandığı erkekler de ise bu sürelerin benzer olmasının yanı sıra 10 ve üzeri yıl içerisinde de sorunların yaşandığı görülmüştür. Tabloda dikkat çeken diğer bir nokta anlaşarak evlendiğini belirten erkeklerin oranlarının hemen hemen birbirine yakın dağılımın sergilemesine karşın kadınlarda bu oranların farklılaştığı görülmüş, dağılımın en yüksek yüzdeler diliminin 1-3 yıl arası seçeneğinin oluşturduğu gözlenmiştir.

Tablo 51. Boşanılan Eşle Akrabalık ya da Yakınlık Durumu ve Boşanma Kararı Öncesinde Eşe Karşı Hissedilen Duygu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			Boşanma kararı öncesinde eşinize karşı daha çok hangi duygular içinde idiniz						Toplam	
			Sevgi	Çekingenlik	Nefret	Korku	Huzursuzluk	Diğer		
Kadın	Yakın akraba		1	0	7	2	0	0	10	
			10,0%	,0%	70,0%	20,0%	,0%	,0%	100,0%	
	Uzak akraba		2	0	5	2	3	0	12	
			16,7%	,0%	41,7%	16,7%	25,0%	,0%	100,0%	
	Akr.bağ.yok ancak hem şehri		1	0	18	7	16	1	43	
			2,3%	,0%	41,9%	16,3%	37,2%	2,3%	100,0%	
	Akr.bağ.yok, ayrı bölgelerden		13	2	48	11	37	0	111	
			11,7%	1,8%	43,2%	9,9%	33,3%	,0%	100,0%	
	Toplam			17	2	78	22	56	1	176
				9,7%	1,1%	44,3%	12,5%	31,8%	,6%	100,0%
Erkek	Yakın akraba		0	0	7	0	4		11	
			,0%	,0%	63,6%	,0%	36,4%		100,0%	
	Uzak akraba		2	0	7	0	8		17	
			11,8%	,0%	41,2%	,0%	47,1%		100,0%	
	Akr.bağ.yok ancak hem şehri		7	1	16	0	13		37	
			18,9%	2,7%	43,2%	,0%	35,1%		100,0%	

	Akr.bağ. yok, ayrı bölgelerden		26	2	32	2	50	112
			23,2%	1,8%	28,6%	1,8%	44,6%	100,0%
	Toplam		35	3	62	2	75	177
			19,8%	1,7%	35,0%	1,1%	42,4%	100,0%

$X^2=14,882$, $sd=15$, $p=,460$

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların boşandıkları eşleriyle yakınlık durumları ile boşanma öncesindeki süreçte boşandıkları eşlerine karşı duygularını cinsiyet değişkenine bağlı olarak sorgulandığı tabloya göre anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. 15 nolu hipotez doğrulanmamıştır. Tabloda dikkat çeken temel nokta kadın katılımcıların boşanmadan önceki süreçte boşandıkları eşlerine karşı bütün yakınlık düzeylerinde nefret duygusu içinde olanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Eşleriyle yakın akraba olduğunu belirten kadınların %70'i, akraba fakat uzak olduğunu belirten kadınların %41,7'si, akrabalık bağlarının olmadığını fakat hemşeri olduklarını belirten kadınların %41,9'u akrabalık bağı olmadığını belirten kadınların ise %43,2'si boşandıkları eşlerine karşı boşanma kararından önce nefret duygusu içinde olduklarını belirtmişlerdir. Erkek katılımların olduğu gruba ilişkin yanıtlara bakıldığında çoğunlukla nefret ve huzursuzluk duyguları üzerinde odaklanıldığı görülmüştür. Yakınlık ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, yakın akraba olduğunu belirten erkeklerin %63,6'sı nefret duygusu içinde olduğunu, uzaktan akraba olduğunu belirten erkeklerin %47,1'i huzursuzluk duygusu içinde olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte akrabalık ilişkilerinin olmadığı fakat hemşeri olduklarını belirten erkeklerin %43,2'si nefret duygusu içinde olduğunu belirtirken huzursuzluk duygusu içinde olduğunu belirten erkeklerin de %44,6'sının akrabalık bağlarının olmadığı ayrı bölgelerden oldukları görülmüştür. Genel olarak erkek katılımcılar açısından bakıldığında huzursuzluk duygusunun daha baskın olduğu dikkat çekicidir. Kadın katılımcılar arasında ise korku duygusunun ön plana çıktığı görülmüştür. Fakat her iki grup içinde farklı yakınlık düzeylerinde nefret duygusu içinde olanların ağırlıklı olduğu görülmüştür.

Yakın akraba olduğunu belirten kadınların %20'si, uzak akraba olduğunu belirtenlerin %16,7'si, akrabalık bağı olmayıp da hemşerilik bağı olanların %16,3'ü ve hiçbir akrabalık bağı olmayanların %9,9'u korku duygusu içinde olduğunu belirtirken erkekler de her ilişki düzeyinde korku duygusunun olmadığı görülmüştür. Kadınların boşandıkları eşlerine karşı erkeklerle karşılaştırıldığında oldukça fazla olduğu dikkat çekicidir. Diğer duygu düzeylerine

bakıldığında farklı yakınlık kategorilerinde çekingenlik duygusunun kadınlarda ve erkeklerde olmadığı görülmektedir. Sevgi duygusu açısından değerlendirildiğinde kadınlarda yakın akraba olanların %10'u, uzak akraba olanların %16,7'si, hiçbir akrabalık bağı olmayanların %11,7'si ve akraba olmayıp hemşeri olanların ise sadece %2,3'ü sevgi duygusu içinde oldukları görülürken, uzak akraba olduğunu belirten erkeklerin %11,8'i, akrabalık bağı olmayanların fakat hemşerilik bağı olanların %18,9'u, hiçbir akrabalık bağı olmayanların %23,2'sinin boşandıkları eşine karşı boşanma kararından önce sevgi duygusu içinde oldukları gözlenmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde yakın akraba olduğunu belirtenler arasında kadınların ve erkeklerin diğer kategorilerle karşılaştırıldığında daha ziyade nefret duygusu içinde oldukları; hiçbir akrabalık bağı olmayanlarda ise nefret duygusunun yakın akraba olanlarla karşılaştırıldığında daha düşük olduğu görülmüştür. Nefret duygusu her iki cinsiyet kategorisinde de çoğunluğu sağlamlasının yanında, korku duygusunun kadınlarda, huzursuzluk duygusunun ise erkeklerde ikinci olarak ön plana çıkan duygular olduğu gözlenmiştir.

Tablo 52. Boşanılan Eşle Yakınlık Durumu ve Boşanmayla Sonuçlanan Evlilikte Aile İçi Geçimsizliklerde Çözüm İçin Başvurulan Yer/Kişi ile Cinsiyet

Cinsiyetinizi belirtiniz		Boşanmayla sonuçlanan evliliğinizde aile içi geçimsizliklerde çözüm için nereye/kime başvururdunuz									Toplam
		Yakın arkadaşlarınıza	İş arkadaşlarınıza	Ailenize	Eşini ailesine	Avukatlara	Yaşlı aile büyüklere	Psikoloğa	Aile/Evlilik danışmanlarına	Hiç başvurmadım	
Kadın	Yakın akraba	0	0	8	0	0	0	0	0	2	10
		,0%	,0%	80,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	20,0%	100,0%
	Uzak akraba	1	0	7	1	1	0	0	0	2	12
		8,3%	,0%	58,3%	8,3%	8,3%	,0%	,0%	,0%	16,7%	100,0%
	Akr.bağ. yok ancak hemşehri	6	0	29	2	2	1	1	0	2	43
		14,0%	,0%	67,4%	4,7%	4,7%	2,3%	2,3%	,0%	4,7%	100,0%
Akr.bağı yok, ayrı bölgelerden	22	1	44	0	6	5	2	2	29	111	
	19,8%	,9%	39,6%	,0%	5,4%	4,5%	1,8%	1,8%	26,1%	100,0%	

	Toplam	29	1	88	3	9	6	3	2	35	176
		16,5%	,6%	50,0%	1,7%	5,1%	3,4%	1,7%	1,1%	19,9%	100,0%
Erkek	Yakın akraba	2		5		0	1	0	0	3	11
		18,2%		45,5%		,0%	9,1%	,0%	,0%	27,3%	100,0%
	uzak akraba	1		6		0	1	0	0	9	17
		5,9%		35,3%		,0%	5,9%	,0%	,0%	52,9%	100,0%
	Akr.bağ.yok ancak hemşehri	3		19		2	2	0	1	10	37
		8,1%		51,4%		5,4%	5,4%	,0%	2,7%	27,0%	100,0%
	Akr. yok,ayrı bölgelerden	18		34		4	4	4	2	46	112
		16,1%		30,4%		3,6%	3,6%	3,6%	1,8%	41,1%	100,0%
Toplam	24		64		6	8	4	3	68	177	
	13,6%		36,2%		3,4%	4,5%	2,3%	1,7%	38,4%	100,0%	

$$X^2=28,932, \text{ sd}=24, \text{ p},223$$

Tablo'da boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların boşandıkları eşleriyle olan yakınlık düzeyleri ile evlilikleri süresince yaşanan aile içi geçimsizliklerde ilk olarak nereye ya da kime başvurdukları sorgulanmaktadır. Cinsiyete bağlı olarak gözlenen farklılığın anlamlı olmadığı görülmüştür.

Boşanan eşle olan farklı yakınlık düzeylerinde cinsiyet kategorisi bağlamında değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcıların her ikisinde de ailesine başvurduğunu belirtenlerin oranlarının çoğunlukta olduğu görülmüştür. 9 nolu hipotez doğrulanmıştır. Boşandığı eşle yakın akraba olduğunu belirten kadınların %80'i, uzak akraba olduğunu belirten kadınların %58,3'ü, akraba olmayıp hemşehri olduklarını belirten kadınların %67,4'ü ve akrabalık bağı olmayanların ise %39,6'sı evliliklerindeki çatışmalarda ilk olarak ailelerine başvurdukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra evliliklerdeki çatışmalarda hiç bir yere başvurmadığını belirtenlerin eşle olan yakınlık durumuna bakıldığında kadınların %20'si yakın akraba olduklarını, %16,7'si uzak akraba olduklarını, %26,1'i hiçbir akrabalık bağı olmadığını belirtmiştir. Erkek katılımcılar açısından değerlendirildiğinde yakın akraba olanların %27,3'ü, uzak akraba olanların %52,9'u, akraba olmayıp hemşehri olanların %27'si, hiç bir akrabalık bağı olmayanların ise %41'i aile içi çatışmalarda hiç bir yere başvurmadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadın ve erkek katılımcılar arasında

evliliklerdeki çatışmaların çözülmesi noktasında ilk olarak başvuru yeri konusunda önemli bir farklılık olduğu söylenebilir. Kadın katılımcılar arasında aileye başvuru ön plana çıkarken erkek katılımcılar arasında dağılımın en yüksek yüzdeliğinin hiç bir yere başvurmadıkları seçeneğinde olduğu görülmüştür. Tabloya göre, psikologa, avukata, iş arkadaşlarına aile ve evlilik danışmanına başvuranların oranlarının kadın ve erkek kategorisinin her ikisinde de düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'de profesyonel desteklerin kişilerce yaygın bir başvuru kaynağı olarak görülmesinin oldukça yavaş bir işleyiş biçimine sahip olmasıyla açıklanabilir. Zira hem bu kaynaklara ulaşılması yolunda karşılaşılan yolun zahmetli görülmesi hem bu kaynakların yeterince yaygınlaşmaması hem de bu kaynaklara başvuru konusunda toplumda daha bilinçli bir bakış açısının hakim olmaması önemli bir faktördür. Aile ve evlilik danışmanı ve psikolog gibi profesyonel destekler daha bilinçli bir kesim tarafından genel olarak tercih edilen bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Bu tercih kişilerin eğitim düzeyleriyle, meslekleriyle, bakış açılarıyla açık bir şekilde ilişkilidir.

Tabloda kadın ve erkek katılımcılar arasında evlilikteki çatışmalarda ilk olarak yakın arkadaşlarına başvurduğunu belirtenlerin çoğunluğu oluşturan diğer bir dağılım olduğu söylenebilir. Boşandığı eşiyle akrabalık bağı olmayan kadınların %19,8'i ve sadece hemşeri olduğunu belirten kadınların %14'ü yakın arkadaşlarına başvurduklarını belirtirken, erkekler açısından değerlendirildiğinde yakın akraba olanların %18,2'si, hiç bir akrabalık bağı olmayanların %16,1'i yakın arkadaşlarına başvurduklarını belirtmiştir.

Görüldüğü üzere yakın akraba olanların evliliklerindeki çatışmaların çözülmesinde ilk olarak ailelerine başvurdukları söylenebilir. Hem kadın hem de erkek grubunda bu dağılımın diğer dağılımlarla karşılaştırıldığında en yüksek değere karşılık geldiğini gözlenmiştir.

Tablo 53. Cinsiyet ile Evli Kalınan Süre Arasındaki İlişki

		Ayrıldığınız eşinizle kaç yıl evli kaldınız		
		İlk bir yıl içinde ayrıldık	1-5	6-10
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	13	62	43
		7,3%	35,0%	24,3%

	Erkek		9	63	48
			5,1%	35,6%	27,1%
Toplam			22	125	91
			6,2%	35,3%	25,7%

			11-15	16 ve üzeri	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		22	37	177
			12,4%	20,9%	100,0%
	Erkek		20	37	177
			11,3%	20,9%	100,0%
Toplam			42	74	354
			11,9%	20,9%	100,0%

$X^2=1,105$, $sd=4$, $p=,893$

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evli kaldıkları süre ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Tablodaki veriler, boşanma sürecinin en çok kaç yıllık evliliklerde gözlendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tablodaki verilere göre, araştırmaya katılanların %35,3'ü 1-5 yıldır evli kaldığını; %25,7'si 6-10 yıldır evli kaldığını; %20,9'u 16 daha fazla yıl evli kaldığını belirtmiştir. Cinsiyet kategorisinde yoğunluğun 1-5 yıldır evli kaldığını belirtenlerde olduğu dikkat çekmektedir. Erkeklerin %35,6'sı kadınların %35'i 1-5 yıl arasında evli kaldıklarını belirtmişlerdir. 6 ile 10 yıl arasında evli kaldığını belirten erkeklerin oranı %27,1 kadınların oranı %24,3'tür. 16 ve daha fazla yıl evli kaldıklarını belirten kadınların ve erkeklerin oranlarının birbirine eşit olduğu görülmüştür (%20,9). Bununla birlikte erkeklerin % 12,4'ü kadınların ise %11,3'ü 11 ile 15 yıl arasında evli kaldıklarını belirtmişlerdir. Tabloda, ilk yıl içerisinde ayrılanların oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde 1-5 yıldır evli olanlar çoğunluktadır. Dolayısıyla ilk 5 yılın kritik bir önem taşıdığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra 6-10 yıl ile 16 ve üzeri yıl evli kaldığını belirtenlerin de dikkate değer oranlara sahip olduğunu söylemek gerekir.

Tablo 54. Cinsiyet ile Boşanma Kararının Eş Tarafından Nasıl Karşılandığı Arasındaki İlişki (Boşanma kararı siz verdiyseniz...)

		Boşanma kararını siz verdiyseniz, eşiniz bu kararı nasıl karşıladı		
		Beni tehdit etti	Ayrılmamakta direndi	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		29	42
			27,6%	40,0%
	Erkek		1	19
			1,6%	29,7%
Toplam			30	61
			17,8%	36,1%

		Tepki göstermedi, hemen kabul etti		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		34	105
			32,4%	100,0%
	Erkek		44	64
			68,8%	100,0%
Toplam			78	169
			46,2%	100,0%

$$X^2 = 27,776, \text{ sd}=2, \text{ p}=,000$$

Tablo'da katılımcıların boşanma kararına eşlerinin gösterdikleri tepkilere yönelik ki kare sonuçları sunulmuştur. Boşanma kararına verilen tepki ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tabloya göre araştırmaya katılanların çoğunluğu, eşlerinin boşanma kararına tepki göstermediğini hemen kabul ettiğini ileri sürmüştür (%46,2). İkinci sırada yer alan seçenek eşin ayrılmayı istememesi olmuştur (%36,1). Tehdit ederek tepki gösterdiğini belirtenlerin oranı ise %17,8'dir. Boşanma kararını siz verdiyseniz eşiniz bu kararı nasıl karşıladı sorusunun cinsiyete göre farklılaşma durumuna bakıldığında, erkeklerin büyük çoğunluğu eşlerinin ayrılmakta zorluk çıkarmadıklarını, hemen kabul ettiklerini belirtirken kadınların çoğunluğu da eşlerinin ayrılmakta zorluk çıkardığını belirtmişlerdir. Bu durum

erkeklerde %68,8 ile kadınlar da ise %40 ile temsil edilmiştir. Bunun yanı sıra eşleri tarafından tehdit edildiğini belirtenlerin %27,6'sı kadın olduğu görülmektedir. Bu görüşü dile getiren erkeklerin oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir (%1,6). Buna göre kadınların daha çok tehditle karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Boşanma kararına eşinin tepki göstermeden hemen kabul ettiğini belirten kadınların oranı %32,4'tür. Eşinin ayrılmama yönünde tepki gösterdiğini belirten erkeklerin oranının %29,7 olduğu görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında kadınların, eşlerinin boşanma kararlarına karşı tepki göstermedikleri kabullenici bir tutum sergiledikleri görülürken (%68,8) erkeklerin ayrılmakta zorluklar çıkardıkları, ayrılık kararını olumsuz şekilde karşıladıkları, karşı çıktıkları ya da kabullenici bir tutum sergilemedikleri (%40) sonucuna ulaşılmıştır. Boşanma kararının eşi tarafından tehditle karşılanması durumuna en çok maruz kalanların kadınlar olduğu görülmüştür (%27,6). Erkeklerin ayrılmaya karşı tepkisel yaklaşımlarının nedeni, boşanma kararının kadın tarafından verilmiş olmasıyla ilişkili olabilir. Başka bir ifadeyle geleneksel ataerkil bir düşüncenin bu tarz bir yaklaşımda temel oluşturduğu söylenebilir. Cinsiyet farklılığı ve bastırılmış kadınlık ile ilişki olarak açıklanabilir. Tablodan da görüldüğü gibi boşanma kararına gösterilen tepkinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. İki değişken arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Tablo 55. Cinsiyet ile Boşanma Kararının Nasıl Karşılandığı Arasındaki İlişki (Boşanma kararını eşiniz verdiyse..)

		Boşanma kararını eşiniz verdiyse, siz boşanma kararını nasıl karşıladınız	
		Tehdit ettim	Ayrılmamakta direndim
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	1	9
		4,8%	42,9%
	Erkek	0	18
		,0%	39,1%
Toplam		1	27
		1,5%	40,3%
		Tepki göstermedim,	

		kabul ettim		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		11	21
			52,4%	100,0%
	Erkek		28	46
			60,9%	100,0%
Toplam			39	67
			58,2%	100,0%

$$X^2 = 2,419, \text{ sd}=2, \text{ p}=.298$$

Boşanma kararına eşin gösterdiği tepkinin araştırıldığı tabloya göre kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun kabullenici bir tutum sergiledikleri görülmüştür (%58,2). Boşanma kararını eşin vermesine sizin tepkiniz ne oldu sorusuna erkeklerin %60,9'u, kadınların %52,4'ü tepki göstermediklerini, hemen kabul ettiklerini vurgulamışlardır. Ayrılmakta direndiğini belirtenlerin %42,9'unun kadınlardan %39,1'inin erkeklerden oluştuğu görülmüştür. Tabloda dağılımın en düşük yüzdelik oranını tehdit ettiğini belirtenler oluşturmuştur. Böyle bir tepki verenler arasında kadınların %4,8'lik orana sahip olduğu görülürken erkeklerde belli bir oran söz konusu değildir. Tabloda dikkati çeken nokta, ayrılmamakta direndiğini belirtenler arasında kadınların oranlarının erkeklerin oranından yüksek olmasıdır. Genel olarak bakıldığında, boşanma kararının eş tarafından verilmesi durumunda gösterilen tepkiye dair sonuçlara göre, erkeklerin çoğunluğu tepki göstermediğini hemen kabul ettiğini; kadınların ayrılmama konusunda direndiğini ya da ayrılma konusunda tepki gösterdiğini söyleyebiliriz. Boşanma kararına erkekler daha kabullenici bir tutum sergilerken kadınlar daha tepkisel yaklaşmıştır. Buna göre boşanma kararına gösterilen tepki ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 56. Cinsiyet ile Boşanmadan Önce Eşle Ayrı Yaşama Durumu Arasındaki İlişki

		Boşanmadan önce ayrıldığınız eşinizle bir müddet ayrı yaşadınız mı		
		Evet	Hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		93	84
			52,5%	47,5%

	Erkek		71	106
			40,1%	59,9%
Toplam			164	190
			46,3%	53,7%

$$X^2 = 5,499, \text{ sd}=1, \text{ p}=,019$$

Boşanmadan önce ayrı yaşama durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo'da araştırmaya katılanların %53,7'sinin belli bir süre ayrı yaşamadığı görülmüştür. Belli bir süre ayrı yaşadığını belirtenlerin oranı %46,3'tür. Tabloya ilişkin ki-kare sonuçlarına bakıldığında erkeklerin %59,9'u ayrı yaşamadıklarını belirtirken kadınların %52,5'i boşanmadan önce ayrı yaşadıklarını ileri sürmüşlerdir. Ayrı yaşadığını belirten erkeklerin oranı hem kadınların oranından hem de ayrı yaşamadığını belirten erkeklerin oranından düşük olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle boşanma öncesinde erkeklerin çoğunluğu belli bir süre ayrı yaşamayı tercih etmemiş, kadınların yer aldığı grupta ise çoğunluğun ayrı yaşamayı tercih ettikleri söylenebilir. Ayrı yaşamayı tercih eden kadınların oranı ayrı yaşamayı tercih etmeyen kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrı yaşamak evliliğin bütünüyle sonlandırılmasından önce ilişkinin yeniden değerlendirilmesi ve sorgulanması açısından işlevsel bir yöntem olarak görülmektedir. Kadınların ayrı yaşamayı erkeklere göre daha çok tercih etmiş olmaları sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklerle ilişkili olarak değerlendirildiğinde kadınları yeni ve farklı sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

Tablo 57. Cinsiyet ile Boşanmadan Önce Eve/İşe Bağlılık Düzeyi Arasındaki İlişki

		Boşanmadan önce eve/işe bağlılığınız aşağıdakilerden hangisine uygundur	
		Çocuğum/çocuklarım ve evim, işimden önce gelirdi	İşim her şeyden önce gelirdi
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	122	16
		68,9%	9,0%
	Erkek	100	28
		56,5%	15,8%
Toplam		222	44
		62,7%	12,4%

		Benim için her ikisi de aynı derecede önemliydi		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		39	177
			22,0%	100,0%
	Erkek		49	177
			27,7%	100,0%
Toplam			88	354
			24,9%	100,0%

$$X^2 = 6,589, \text{ sd}=2, \text{ p}=,037$$

Tablo'da araştırmaya katılanların evlerine ya da işlerine olan bağlılıkları cinsiyet değişkeni üzerinden sorgulanmıştır. Elde edilen veriler, araştırmaya katılanların %62,7'si için çocuklar ve evin işten önce geldiği; %24,9'u için de çocuklar ve ev ile işi aynı derecede öneme sahip olduğu görülmüştür. İşinin her şeyden önce geldiğini belirtenlerin oranı ise %12,4'tür. Cinsiyet kategorisinin farklılık yaratıp yaratmadığına bakıldığında iki değişken arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Buna göre cinsiyet ile boşanmadan önce eve/işe bağlılık durumu arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Evim, çocuğum/çocukların işimden önce gelir düşüncesine sahip olanların %68,9'u kadınlar, %56,5'i erkeklerden oluşmaktadır. Evin/çocukların ile işin her ikisinin de eşit önem derecesine sahip olduğunu belirtenler kadınlar ve erkekler arasında önemli bir oransal farklılık görülmemektedir. Buna göre erkeklerin %27,7'si kadınlar ise %22'si bu görüşü paylaşmışlardır. İşin her şeyden önce geldiğini savunan erkeklerin oranı (%15,8) kadınların oranından (%9) fazladır. Genel olarak bakıldığında kadın ve erkek katılımcıların ailelerine ve çocuklarına öncelikli bir değer atfetmektedirler, işleri ise ikinci sırada yer almaktadır. Fakat kadınlarda bu durumun daha baskın olduğu görülmektedir. Kadının iş yaşamında aktif olduğu pek çok ailede ev ve çocuklarla ilgili sorumlulukların yerine getirilmesinde kadının daha çok sorumluluk üstlendiği hatta iki farklı alan arasında yaşanan çatışmalar sonucunda kadının ailesiyle daha iyi ilgilenmesi için işinden ayrıldığı görülmektedir. Kariyer odaklı ailelerde kadınların hem ev hem de işle ilgili sorumluluklarını bir arada devam ettirdikleri de yaygın bir gerçektir.

Tablo 58. Cinsiyet ile Evlilik Süresince Çalışma Durumunun Boşanma Kararına Etkisi Arasındaki İlişki

		Boşanma öncesi bir işte çalışıyor olanlar cevaplayacak) Evliliğiniz süresince çalışmıyor olsaydınız yine de ayrılmayı tercih eder miydiniz		
		Bilmiyorum	evet	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		10	97
			9,2%	89,0%
	Erkek		29	115
			18,8%	74,7%
Toplam			39	212
			14,8%	80,6%

		hayır		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		2	109
			1,8%	100,0%
	Erkek		10	154
			6,5%	100,0%
Toplam			12	263
			4,6%	100,0%

$$X^2 = 8,672, \text{ sd}=2, \text{ p}=,013$$

Tablo'da araştırmaya katılanların boşanma öncesindeki süreçte çalışıyor olmalarının boşanma kararı üzerindeki etkisini cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini sorgulamaktadır. Tablodaki verilere göre cinsiyet ile boşanmadan önce çalışma durumunun boşanma kararına etkisi arasında anlamlı bir bağ bulunmuştur. Bir işe sahip olmakla birlikte gelen ekonomik özgürlük, özellikle kadınlar için önemli bir bağlayıcı etken olarak değerlendirilebilir. Ekonomik özgürlüğü olmayan kadın, evlilik sürecinde önemli sorunlar yaşıyor olsa da boşanma sonrası süreçte yaşamını idame ettirme konusunda önemli sıkıntılar yaşayacağını düşündüğü için her türlü soruna karşı daha kabullenici bir tutum sergileme olasılığı yüksektir. Çocuğun olduğu evliliklerde çocukların bakımı ve yetiştirilmeleri, ortak maddi kaynağın boşanma ile ayrılması ile birlikte taraflar için ciddi bir yük teşkil etmektedir. Fakat günümüzde değişen yaşam koşulları kadınlar için sadece ekonomik özgürlüğü bağlayıcı

bir etken olmadığını da göstermektedir. Nitekim tabloya bakıldığında hem kadınlar hem de erkekler arasında evlilik sürecinde çalışmıyor olsanız dahi yine de boşanmayı tercih eder miydiniz sorusuna büyük çoğunluğun hatta tamamına yakınının evet yanıtını verdikleri görülmektedir (%80,6). Bu yanıt üzerinde yoğunlaşan kadınların oranı erkeklerin oranından fazladır ve kadınlar %89, erkekler ise %74,7 ile temsil edilmektedir. Kararsız kalan erkeklerin oranı kadınların oranından fazla olmakla birlikte erkeklerin (%18,8) oranının kadınların oranının (%9,2) neredeyse yarısını oluşturduğu görülmektedir. Çalışmama durumunda boşanmayı tercih etmeyeceklerini söyleyenlerin oranı %4,6'dır. Bu da oldukça düşük bir orandır. Sonuç olarak ekonomik özgürlüğün cinsiyet kategorisinde önemli bir farklılaştırıcı faktör olarak görülmediği dikkat çekicidir. Ekonomik özgürlüğe sahip olunmasa bile boşanma kararının alınabileceği gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle boşanma konusundaki kararlılığın ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 59. Cinsiyet ile Eşle Tartışmaların Başladığı Zaman Arasındaki İlişki

		Ayrıldığınız eşinizle geçimsizliğiniz ilk ne zaman başladı		
		İlk ay içinde	İlk 6 ay içinde	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		31	30
			17,5%	16,9%
	Erkek		21	28
			11,9%	15,8%
Toplam			52	58
			14,7%	16,4%

		İlk 1 yıl içinde			
		1-3 yıl	4-6 yıl		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		29	38	24
			16,4%	21,5%	13,6%
	Erkek		29	39	28
			16,4%	22,0%	15,8%
Toplam			58	77	52
			16,4%	21,8%	14,7%
			7-9 yıl	10 yıl+	

Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		9	16	177
			5,1%	9,0%	100,0%
	Erkek		13	19	177
			7,3%	10,7%	100,0%
Toplam			22	35	354
			6,2%	9,9%	100,0%

$$X^2=3,297, \text{ sd}=6, \text{ p}=,771$$

Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle olan evliliklerinde ilk olarak geçimsizliğin başladığı zaman ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Katılımcıların %21,8'i 1-3 yıl arasında; %16,4'ü ilk 6 ay içinde ve %16,4'ü ilk 1 yıl içinde; %14,7'si 4-6 yıl arasında geçimsizliğin başladığını belirtmişlerdir. Katılımcıların ayrıldıkları eşleriyle geçimsizliklerinin ilk olarak evliliklerinin hangi sürecinde başladıklarına bakıldığında erkeklerin %22'si, kadınların ise %21,5'i evliliklerinin ilk 3 yılı içerisinde başladığını belirtmişlerdir. İlk ay içinde geçimsizliklerin başladığını belirtenlerin %17,5'i kadınlardan, %11,9'u erkeklerden oluşmaktadır. İlk 6 ay içerisinde geçimsizliklerin başladığını belirten kadınların oranı 16,9, erkeklerin oranı %15,8'dir. İlk 1 yıl içerisinde geçimsizliklerin başladığını belirten kadınların ve erkeklerin oranları birbirine eşittir (%16,4). Buna karşın 6 ve daha fazla yıl belirtenlerin oranlarının oldukça düşük olduğu dikkat çekicidir. İlk 1 yıl içinde geçimsizliğin başladığını belirten kadınların oranlarının erkeklerden fazla olduğu görülmekle birlikte yoğunluğun ilk 1 yıl üzerinde olduğu söylenebilir. Günümüzde boşanmaların ilk 1 yıl içinde gerçekleştiği sonucu ile uyumluluk sağlamaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, evlilik sürecinde eşler arasında geçimsizliğin ilk ne zaman başladığı konusunda hem kadın hem de erkek katılımcıların çoğunluğu evliliklerinin ilk 1 yılını öne sürmüşlerdir. Araştırmamızda daha önceki verilere dayalı olarak boşanmaların çoğunlukla evliliğin ilk 5 yılı içinde gerçekleştiği hesaba katıldığında, eşler arasındaki geçimsizlikler, başlangıç zamanın evliliğin ilk 3 yılı olduğu düşünülebilir. Evlilikte eşler arasında yaşanan çatışmalar, bireylerin evliliğe bakış açısıyla, hazır bulunuşluğuyla, beklentilerini karşılayamadığı düşüncesiyle, evliliğe büyük anlam yüklemesiyle, iletişim tarzıyla ve sorunları çözme yöntemlerinin yeterince bilinmemesiyle ilişkilidir. Bireyler çoğunlukla evlilikten beklentilerini yüksek tutmaktadırlar. Bazı eşler çatışmaları çözme

konusunda daha becerikli, farkındalığı yüksek ve tolere edici olabilirken, bazıları bu beceriyi sergileyememektedir. Daha az bilinçli ve bilgili olabilmektedir. Sonuçta boşanma kaçınılmaz olmaktadır.

Tablo 60. Cinsiyet ile Boşanma Sonrasında Yaşamdan Duyulan Memnuniyet Arasındaki İlişki

		Boşandıktan sonra genel olarak yaşamınızdan ne derece memnunsunuz		
		Çok daha az memnunum	Daha fazla memnunum	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		3	109
			1,7%	62,6%
	Erkek		10	115
			5,7%	65,7%
Toplam			13	224
			3,7%	64,2%

		Daha az memnunum	Çok daha fazla memnunum	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		12	47
			6,9%	27,0%
	Erkek		19	21
			10,9%	12,0%
Toplam			31	68
			8,9%	19,5%

		Hiç memnun değilim		
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		3	174
			1,7%	100,0%
	Erkek		10	175
			5,7%	100,0%
Toplam			13	349
			3,7%	100,0%

$X^2=19,218$, $sd=4$, $p=,001$

Boşandıktan sonra araştırmaya katılanların yaşamlarında memnun olma düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tabloya göre ağırlıklı olarak verilen yanıtın boşandıktan sonra daha fazla memnun oldukları yönündedir (%64,2). Çok daha fazla memnun olduğunu belirtenler ikinci sırada yer almakta ve bu da %19,5 oranındadır. Çok daha az memnun olanların, hiç memnun olmayanların daha az memnun olanların oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Tabloda hem kadınların hem de erkeklerin boşanma sonrası süreçte memnun olanların ağırlıkta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre kadınların %62,6'sı erkeklerin %65,7'si daha fazla memnun olduklarını belirtmişlerdir. Erkekler, boşanma sonrasında kadınlara göre daha fazla memnun görünmektedirler. 18 nolu hipotez doğrulanmıştır. Daha az memnunum ve çok daha az memnunum diyenlerin oranların diğer seçeneklerle karşılaştırıldığında farklı cinsiyet kategorisinde düşüktür. Çok daha fazla memnun olduğunu belirtenler arasında %27 olan kadınların oranı, erkekler kategorisinde %12'ye düşmektedir. Daha fazla memnun olan ve çok daha fazla memnun olan kategorilerin birlikte değerlendirildiğinde kadınların oranlarının fazla olduğu söylenebilir. Hiç memnun olmadığını belirtenler arasında kadınların oranlarının erkeklere göre düşük olduğu görülmektedir. Fakat diğer kategorilerle karşılaştırıldığında memnun olmama durumunun hem kadın hem erkekler için oldukça düşük bir yüzdeliğe sahiptir. Dolayısıyla boşanma, araştırmaya katılanlar için büyük bir memnuniyetsizliğe neden olmamıştır. Bu da evli kalmanın itici faktörlerinin boşanmanın çekici faktörlerinin önüne geçtiğini göstermektedir. Boşanma sonrasında memnun olduğunu belirten kadın ve erkek katılımcıların oranları birbirine yakın olmakla birlikte çok daha fazla memnun olduğunu belirtenler arasında kadınların oranı erkeklerin oranından yüksektir.

Tablo 61. Cinsiyet ile Boşanma Kararı Öncesinde Eşe Karşı Duygu Durumu Arasındaki İlişki

		Boşanma kararı öncesinde eşinize karşı daha çok hangi duygular içinde idiniz		
		Sevgi	Çekingenlik	Nefret
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	17	2	79
		9,6%	1,1%	44,6%
	Erkek	35	3	62

			19,8%	1,7%	35,0%
Toplam			52	5	141
			14,7%	1,4%	39,8%

			Korku	Huzursuzluk
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		22	56
			12,4%	31,6%
	Erkek		2	75
			1,1%	42,4%
Toplam		24	131	
		6,8%	37,0%	

			Diğer	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		1	177
			,6%	100,0%
	Erkek		0	177
			,0%	100,0%
Toplam		1	354	
		,3%	100,0%	

$X^2=28,903$, $sd=5$, $p=,000$

Tabloya göre boşanma öncesinde eşe karşı duygu durumu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Boşanmadan önce eşe karşı duygu durumu konusunda en yüksek oran nefret duygusu içinde olduğunu belirtenlerde gözlenmiştir (%39,8). İkinci sırada gelen duygu huzursuzluk duygusudur. Boşanma, eşe karşı hoş olmayan duyguların sonlandırılmasını ifade eden bir sürece karşılık geldiği dikkate alındığında eşe karşı sevgi, saygı ya da aşk gibi duyguları besleyip de boşanmanın gerçekleşmesi gibi bir durumun yok denecek kadar az bir oranla gerçekleşebileceği söylenebilir. Bu da büyük oranda tarafların eğitim düzeyleriyle, bakış açılarıyla genel olarak kültür düzeyleriyle ilişkilidir.

Tabloda, cinsiyet kategorisinde her iki katılımcı grup için yoğunluğu oluşturan seçeneğin ilk olarak "nefret" ikinci olarak "huzurluk" gibi olumsuz duygular olduğu görülmüştür. Boşandığı eşine karşı nefret duygusu içinde olan kadınların oranlarının erkeklerden fazla olduğu; huzursuzluk duygusu içinde olanlar arasında da erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla

olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre boşandığı eşine boşanma kararı öncesinde nefret duygusu içinde olduğunu belirten kadınların oranı % 44,6, erkeklerin ise %35'dir. Bunun yanı sıra erkeklerin %42,4'ü kadınların ise %31,6'sı eşine karşı huzursuzluk duygusu içinde olduklarını belirtmişlerdir. Tabloda dikkati çeken bir dağılım sevgi ve korku duygularını tercih edenler arasında gözlenmiştir. Erkeklerde sevgi, kadınlarda ise korku duygusunun hakim olduğunu belirtenlerin oranları önem arz etmektedir. Boşanma öncesinde eşine karşı sevgi duygusu içinde olduğunu belirten erkeklerin oranı %19,8 iken bu oran kadınlarda %9,6'ya düşmüştür. Buna karşın eşine karşı korku duygusu içinde olan kadınların oranı %12,4 iken erkekler dikkate alındığında %1,1'e düşmektedir.

Kadınların eşlerine karşı korku duygusu içinde olmaları hem biyolojik olarak kadın veya erkek olma durumuna hem de toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında kadınlık ve erkeklik algılarına karşılık gelmektedir. Biyolojik olarak erkeğin kadından fiziksel olarak daha güçlü bir yapıya sahip olması kadınların erkeklere karşı daha korumasız kalmasına neden olmaktadır. Örneğin şiddet eylemlerinin büyük ölçüde kadınlar üzerinde gerçekleşmesi, kadının bir anlamda erkeğe karşı fiziksel olarak karşı koyamaması ile de ilişkidir. Bunun yanı sıra geleneksel toplumda erkek egemen kalıp yargılardan dolayı güçlü olan taraf olarak görülmüş, kadın ise zayıf olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, kadının toplumsal alanda (geleneksel toplumlarda) bastırılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla tablodan elde edilen sonuç bir toplumsal gerçekliği yansıtmaktadır. Tabloda belirtilen diğer bir seçenek olan çekingenlik duygusunun hem kadın hem de erkek katılımcılar için oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 62. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Duygu ve Düşüncelerin Paylaşılma Düzeyi Arasındaki İlişki

		Duygu ve düşüncelerinizi boşandığınız eşinizle karşılıklı olarak rahatlıkla paylaşabiliyor muydunuz	
		Evet	Hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	56	87
		31,6%	49,2%
	Erkek	71	67

			40,1%	37,9%
Toplam			127	154
			35,9%	43,5%

			Bazen	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		34	177
			19,2%	100,0%
	Erkek		39	177
			22,0%	100,0%
Toplam			73	354
			20,6%	100,0%

$$X^2=4,712, \text{ sd}=2, \text{ p}=.095$$

Araştırma kapsamındaki örneklem grubunun boşandıkları eşleriyle duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşma düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Katılımcıların çoğunluğu boşandıkları eşiyile duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşamadıklarını belirtmiştir (%43,5). Bazen paylaştığını belirtenlerin oranı %20,6 iken paylaşabildiğini söyleyenlerin oranı %35,9 olarak tespit edilmiştir. Tabloya göre, kadınların %49,2'si erkeklerin %37,9'u boşandığı eşiyile duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşamadığını ileri sürmüştür. Boşandığı eşiyile duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaştığını belirtenler arasında erkeklerin oranı %40,1, kadınların oranı %31,6'dır. Duygu ve düşünce paylaşımının bazen gerçekleştiğini belirtenlerin ise %22'si erkek, %19,2'si kadındır. Kadınlar arasında eşiyile duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşamayanların oranı fazladır. Erkekler arasında ise duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşabilenlerin çok az bir farkla fazla olduğu görülmüştür. Mutlu ve uzun süreli bir evlilikte hemen her konuda eşler arasında duygu ve düşüncelerin paylaşılması gerekli ve istendik bir durumdur. Fakat geleneksel toplumda kadının duygu ve düşüncelerini paylaşması oldukça sınırlıdır. Günümüzde bu durumun artan eğitim düzeyi nedeniyle farklılaştığı gözlenmektedir. Evliliklerde daha bireysel değerler öncelikli olduğu için evlenecek olan çiftler karşılıklı olarak duygularını ve düşüncelerini rahat bir şekilde aktarabilmektedirler.

Duygu ve düşüncelerin paylaşılması için kadının ve erkeğin otoriter bir kimlikten uzak olması, anlayışlı, hoş görülü ve demokratik bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Saldırgan kişiliğe sahip olan eşlerde duygu ve düşünceler açık bir şekilde paylaşılammamaktadır. Duygu ve düşüncelerin paylaşılmamasıyla da oldukça sınırlı bir düzeyde paylaşılması, evlilikle ilgili sorunların dile getirilmesini ve tartışılmasını engellemektedir. Negatif duygular yıllarca karşı tarafa aktarılamadığı için evlilikte belli bir süre sonra sorunlar yaşanabilmektedir. Dolayısıyla duygu ve düşüncelerin paylaşılammaması boşanma riski olarak değerlendirilmektedir. Tabloda kadın katılımcıların duygu ve düşüncelerin rahat bir şekilde paylaşamamaları yaygın bir şekilde gözlenen durumu yansıtmaktadır. Kadınlarda bu düşünceyi ön plana çıkaranların oranlarının yüksek olması ataerkil ideolojinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sağlıklı olsun ya da olmasın bir evliliğin yürütülmesi esas amaç olduğu için bunun önüne geçebilecek her türlü duygu, düşüncenin önüne geçilmesi gerekmektedir anlayışı hakimdir. Dolayısıyla özellikle kadınların rahat bir paylaşım için olmadıkları genel geçer durumu yansıtmaktadır.

Tablo 63. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Evli Kalınan Süre Arasındaki İlişki

		Ayrıldığınız eşinizle kaç yıl evli kaldınız		
		İlk bir yıl içinde ayrıldık	1-5	6-10
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	13	62	43
		7,3%	35,0%	24,3%
	Erkek	9	63	48
		5,1%	35,6%	27,1%
Toplam		22	125	91
		6,2%	35,3%	25,7%

		11-15	16 ve üzeri	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	22	37	177
		12,4%	20,9%	100,0%
	Erkek	20	37	177
		11,3%	20,9%	100,0%
Toplam		42	74	354
		11,9%	20,9%	100,0%

$$X^2=1,105, \text{ sd}=4, \text{ p}=,893$$

Tablo'ya göre, araştırmaya katılanlar arasında cinsiyetten bağımsız olarak 1-5 yıl arasında evli kaldığını belirtenler çoğunluktadır (%35,3). İkinci sırada 6-10 yıl evli kalanlar (%25,7); üçüncü sırada (%20,9) 16 ve üzeri yıl evli kalanlar gelmektedir. İlk bir yıl içinde ayrılanlar ise (%6,2) dağılımın en düşük yüzdeleri dilimini oluşturmaktadır. Erkeklerin %35,6'sı kadınların %35'i 1-5 yıl arasında evli kaldıklarını söylemişlerdir. 6-10 yıl arasında evli kaldığını belirten kadınlar %24,3 erkekler %27,1 oranındadır. 16 ve üzeri yıl evli kaldığını belirten arasında yer alan kadın ve erkeklerin oluşturduğu grubun oranı birbirine eşittir. Genel olarak değerlendirildiğinde boşanmanın ilk 5 yıl içinde gerçekleştiği söylenebilir. İlk 1 yıl içinde ayrıldıklarını belirtenlerin oranı hem kadın hem de erkekler kategorisinde düşüktür. Cinsiyete göre gözlenen farkın anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 64. Cinsiyet ile Evliliğin Uzun Sürmesi Aile İçi Sorumlulukların Yerine Getirilmesinde Eşit Paylaşımın Rolü Arasındaki İlişki

		Size göre bir evliliğin uzun sürmesi ailede ve evde sorumluluk ve rollerde eşitlikçi bir düzenin sağlanması (para kazanma... mı bağlıdır)	
		evet	hayır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	45	132
		25,4%	74,6%
	Erkek	23	154
		13,0%	87,0%
Toplam		68	286
		19,2%	80,8%

$$X^2=8,810, \text{ sd}=1, \text{ p}=,003$$

Uzun süreli bir evlilik için ailedeki rollerin eşit bir şekilde paylaşımı öngörülmektedir. Erkek egemen bir aile yapısında rollerin cinsiyetçi bir çerçevede yerine getirildiği bilinmektedir. Araştırma kapsamında, evliliğin uzun sürmesinin ailedeki rollerin ve sorumlulukların eşitlikçi bir şekilde paylaşılmasına bağlı olup olmaması ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır ve katılımcıların çoğunluğu evliliğin uzun sürmesinin ailedeki rollerin ve

sorumlulukların eşitlikçi bir şekilde paylaşılmasına bağlı olup olmadığını ileri sürmüştür. Katılımcılardan bu görüşte olanların oranı %80,8'dir ki bu da oldukça yüksek bir orandır. Eşitlikçi paylaşımına bağlı olduğunu öne sürenlerin oranı %19,2'dir. Bir evliliğin uzun sürmesinin ailede eşitlikçi bir düzenin oluşturulmasına bağlı olması durumunun cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini sorgulayan tabloda erkeklerin %87'si ve kadınların %74,6'sı hayır yanıtını vermişlerdir. Hayır diyen erkeklerin kadınların oranından fazla olduğu; evet diyenler arasında ise kadınların (%25,4) oranının erkeklerin (%13) oranından fazla olduğu görülmüştür. Tablodan da anlaşıldığı gibi katılımcıların çoğunluğu, evliliğin uzun sürmesini ailede ve evde sorumluluk ve rollerde eşitlikçi bir düzenin sağlanmasına (para kazanma vs.) bağlı olmadığını belirtmiştir.

Tablo 65. Cinsiyet ile Evliliğin Uzun Sürmesi Kadının Dışarıda Çalışmamasına Bağlı Olma Durumu Arasındaki İlişki

		Size göre bir evliliğin uzun sürmesi kadının dışarıda çalışmamasına mı bağlıdır		
		evet	hayır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		6	171
			3,4%	96,6%
	Erkek		6	171
			3,4%	96,6%
Toplam			12	342
			3,4%	96,6%

$$X^2=0,000, \text{sd}=1, \text{p}=1,000$$

Tabloda kadının ev dışında çalışmasının evliliğin uzun sürmesinin bir nedeni olarak görülmesi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların ve erkeklerin tamamına yakını evliliğin uzun sürmesini kadının dışarıda çalışmasına bağlı olmadığını belirtmişlerdir (%96,6). Bu görüşte olan kadın ve erkek katılımcıların oranları birbirine eşittir. Kadının dışarıda çalışmasının boşanma nedeni olarak görülmediği söylenebilir.

Tablo 66. Cinsiyet ve Evliliğin Uzun Sürmesinin Bağlı Olduğu Etken

		Uzun evlilik neye bağlı			
		Size göre bir evliliğin uzun sürmesi eşler arası uygun iletişime mi bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi cinsel açıdan uyuma mı bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi eşler arasında yaş farkının az olmasına mı bağlıdır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		158	42	18
			29,0%	7,7%	3,3%
			15,0%	4,0%	1,7%
	Erkek		151	37	9
			29,8%	7,3%	1,8%
			14,4%	3,5%	,9%
Toplam			309	79	27
			29,4%	7,5%	2,6%
		uzun evlilik neye bağlı			
		Size göre bir evliliğin uzun sürmesi kültürel-dini değerlere bağlı bir yaşama mı bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi kadının evine-eşine bağlı olmasına mı bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi kadının dışarıda çalışmamasına mı bağlıdır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		2	12	6
			,4%	2,2%	1,1%
			,2%	1,1%	,6%
	Erkek		13	51	6
			2,6%	10,1%	1,2%
			1,2%	4,9%	,6%
Toplam			15	63	12
			1,4%	6,0%	1,1%
		Uzun evlilik neye bağlı			

			Size göre bir evliliğin uzun sürmesi ilgi ve beğeni alanlarında uyumun olmasına mı bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi çocuk sahibi olma durumuna mı bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi duygusal uyumuna mı bağlıdır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		72	6	88
			13,2%	1,1%	16,1%
			6,9%	,6%	8,4%
	Erkek		53	5	65
			10,5%	1,0%	12,8%
			5,0%	,5%	6,2%
Toplam			125	11	153
			11,9%	1,0%	14,6%
			Uzun evlilik neye bağlı		
			Size göre bir evliliğin uzun sürmesi ailelerin uyuşmasına mı bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi maddi imkanların varlığına mı bağlıdır	Size göre bir evliliğin uzun sürmesi hem kadının hem erkeğin ailenin geçimini sağlamasına mı bağlıdır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		26	52	18
			4,8%	9,5%	3,3%
			2,5%	4,9%	1,7%
	Erkek		37	51	5
			7,3%	10,1%	1,0%
			3,5%	4,9%	,5%
Toplam			63	103	23
			6,0%	9,8%	2,2%

			Para kazanmaya mı bağlıdır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		45	545
			8,3%	

			4,3%	51,9%
	Erkek		23	506
			4,5%	
			2,2%	48,1%
Toplam			68	1051
			6,5%	100,0%

$$X^2 = 29,370, \text{ sd}=1, \text{ p}=,000$$

Tabloda araştırmaya katılanların evliliklerin uzun sürmesinin hangi koşullara bağlı olduğuna dair görüşleri ele alınmıştır. Katılımcılar arasında yer alan kadınların %29'u eşler arasında uygun iletişime; %16,1'i duygusal uyuma; %13,2'si ilgi ve beğeni alanlarının uyumlu olmasına; %9,5'i maddi olanaklara; %7,7'si cinsel uyuma bağlı olduğunu öne sürmüştür. Erkek katılımcıların ise %29,8'i eşler arasındaki uygun iletişime; %12,8'i duygusal uyuma; %10,5'i ilgi ve beğeni alanlarının uyumuna; %10,1 maddi olanaklara bağlı olduğunu belirtmiştir. Genel olarak bakıldığında hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında araştırmada uzun bir evliliğin eşler arasındaki uygun iletişime, ilgi ve beğeni alanları arasındaki uyuma bağlı olduğunu ileri sürenlerin çoğunlukta oldukları görülmüştür. Verilere bağlı olarak cinsiyet ile evliliğin uzun sürmesini sağlayan faktör arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 67. Cinsiyet ile Boşanılan Eşle Yaşanılan Geçimsizliğin Nedeni Arasındaki İlişki

		Boşandığınız eşinizle geçimsizliğinizin kaynağını belirtiniz		
		İlgisizlik ve ihmalkarlık	Kişisel uyumsuzluklar	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		52	27
			29,4%	15,3%
	Erkek		45	43
			25,4%	24,3%
Toplam			97	70
			27,4%	19,8%

	Cinsel uyumsuzluk	İlgi ve beğeni alanlarında uyumsuzluklar

Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		9	5
			5,1%	2,8%
	Erkek		15	13
			8,5%	7,3%
Toplam			24	18
			6,8%	5,1%

			Maddi beklentilerin uyumsuzluğu	Evi geçindirememe ve maddi sorunlar
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		7	1
			4,0%	,6%
	Erkek		21	5
			11,9%	2,8%
Toplam			28	6
			7,9%	1,7%

			Boşandığınız eşinizle geçimsizliğinizin kaynağını belirtiniz	
			Anne-babaların müdahaleleri	Çocuk sahibi olamama durumu
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		17	1
			9,6%	,6%
	Erkek		17	1
			9,6%	,6%
Toplam			34	2
			9,6%	,6%

			Alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar	Aile içi şiddet	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		42	16	177
			23,7%	9,0%	100,0%
	Erkek		12	5	177
			6,8%	2,8%	100,0%
Toplam			54	21	354

		15,3%	5,9%	100,0%
--	--	-------	------	--------

$X^2=41,313$, $sd=9$, $p=,000$

Tablo'daki verilerden yola çıkarak araştırmaya katılanların boşandığı eşiyile geçimsizliğin nedeni ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların %27,4'ü ilgisizlik ve ihmalkarlık; %19,8' kişisel uyumsuzluk; %15,3'ü alkol, kumar vb gibi kötü alışkanlıklar; %9,6'sı anne-baba müdahalesini; %7,9'u maddi beklentilerdeki uyumsuzluğu; %6,8'i cinsel uyumsuzluğu; %5,9'u aile içi şiddeti geçimsizliğin nedeni olarak belirtmiştir. Çocuk sahibi olmama ve evi geçindirememe ya da maddi sorunların oldukça düşük oranlara sahip olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek katılımcıların vurguladıkları 3 temel sorunun ilgisizlik ve ihmalkarlık, kişisel uyumsuzluk ve alkol, kumar gibi kötü alışkanlık olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni bağlamında bakıldığında kadınların %29,4'ü, erkeklerin %25,4'ü ilgisizlik ve ihmalkarlığı vurgulamıştır. Diğer bir sorun olarak kişisel uyumsuzluğu vurgulayan erkeklerin oranının kadınların oranından fazla olduğu görülmekle birlikte bu oran erkeklerde %24,3, kadınlarda ise %15,3 ile temsil edilmektedir. Katılımcılar tarafından vurgulanan üçüncü sorun alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar grubunda kadın katılımcı oranlarının erkeklerden fazla olduğu gözlenmiştir. Kadınların %23,7'si, erkeklerin %6,8'i bu seçeneği belirtmişlerdir. Alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklarda erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla çıkması Türkiye gerçeğiyle örtüşmektedir. Zira Türkiye'de evliliklerin önemli bir çoğunluğunun sonlanmasında bu tarz kötü alışkanlıklarının etkisinin büyük olduğu bir gerçektir. Bu tarz alışkanlıklara sahip olanlar da büyük çoğunlukla erkeklerdir. Kadınlar açısından özellikle maddi olanakları kısıtlı olan evliliklerde erkeğin mevcut maddi kaynağı, alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıkları için kullanması, evini, ailedeki sorumluluklarını ihmal etmesi, evliliğin sürdürülebilirliğine önemli bir ket olarak görülmektedir.

Tablodaki diğer seçenekler incelendiğinde ilgi ve beğeni alanlarındaki uyumsuzluk en çok erkekler için önemli görünmektedir. Kadınlarda %2,8 olan bu oran erkeklerde %7,3'e yükselmiştir. Maddi beklentilerin uyumsuzluğunu da tercih edenler çoğunlukla erkekler kategorisindedir (%11,9). Evi geçindirememe ve çocuk sahibi olamama seçeneklerinin ise tablodaki en düşük oranları temsil ettiği görülmektedir. Anne-babaların evliliğe müdahalesini boşanmanın bir nedeni olarak gösteren kadınlar ile erkeklerin oranlarının eşit olduğu görülmüştür (%9,6). Aile içi şiddeti boşanma nedeni olarak belirten kadın katılımcıların oranları erkeklerden fazladır (%9). Türkiye'de pek çok şiddet türüne maruz kalanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu sonuç Türkiye gerçeğiyle uyumluluk

göstermektedir. Cinsel uyumsuzluğu belirten erkeklerin oranı (%8,5), kadınlarla (%5,1) karşılaştırıldığında erkeklerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Geleneksel toplumlarda bireyler açısından cinsellik rahat bir şekilde üzerine konuşulabilen bir konu olarak algılanmamaktadır. Buna karşın erkeklerin kadınlara nazaran daha rahat olabildikleri de bir gerçektir.

Genel olarak bakıldığında kadın ve erkek katılımcılar, ilgisizlik ve uyumsuzluk, kişisel uyumsuzluk gibi bireysel nedenler belirtmişlerdir. Alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar katılımcıların çoğunluk oluşturdukları diğer seçenek olmasıyla birlikte, aile içi şiddet, maddi sorunlar gibi seçeneklerin de oldukça düşük oranlara sahip olması dikkat çekicidir.

Tablo 68. Cinsiyet ile Mahkeme Kararında Boşanma Gerekçesi Arasındaki İlişki

		Mahkeme kararında boşanma gerekçeniz ne olarak gösterildi		
		Eşimin baskısı-kıskançlık	Anne-babaların müdahalesi	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		10	13
			5,6%	7,3%
	Erkek		11	9
			6,2%	5,1%
Toplam			21	22
			5,9%	6,2%
		İlgisizlik ve ihmal	Cinsel problemler	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		13	3
			7,3%	1,7%
	Erkek		13	5
			7,3%	2,8%
Toplam			26	8
			7,3%	2,3%
		Kişisel ilgisizlik ve beklentilerin gerçekleşmemesi	Başka birinin varlığı	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		23	44
			13,0%	24,9%

	Erkek		66	30
			37,3%	16,9%
Toplam			89	74
			25,1%	20,9%
		Evi geçindirememe, işsizlik, maddi sorunlar		Alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıklar
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		15	56
			8,5%	31,6%
	Erkek		16	27
			9,0%	15,3%
Toplam			31	83
		% within Cinsiyetinizi belirtiniz	8,8%	23,4%

$X^2=34,864$, $sd=7$, $p=,000$

Tablo'da katılımcıların boşanma sürecinde mahkemeye sundukları boşanma gerekçelerinin cinsiyete göre gösterdiği farklılığın anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu ilişkiselliğe göre, araştırmaya katılanların %25,1'i kişisel ilgisizlik ve beklentilerin karşılanmamasını; %23,4'ü alkol, kumar ve şiddet gibi kötü alışkanlıkları; %20,9'u başka birinin varlığını; %8,8'i evi geçindirememe, işsizlik ve maddi sorunları; %7,3'ü ilgisizlik ve ihmali; %6,2'si anne-babaların müdahalesini; %5,9'u eşin kıskançlıklarını; %2,3'ü cinsel sorunları mahkemede boşanma gerekçesi olarak göstermiştir. Katılımcıların çoğunlukla belirttikleri gerekçelerin farklı cinsiyet kategorisi bağlamında bakıldığında "kişisel ilgisizlik ve beklentilerin karşılanmaması", "alkol kumar gibi kötü alışkanlıklar" ve "başka birinin varlığı" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre erkeklerin %37,3'ü kişisel ilgisizlik ve beklentilerin karşılanmamasını çoğunlukla gerekçe olarak göstermiştir. Kadınlar ise %31,6'lık oranla alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. Kadınların %24,9'u başka bir kadının varlığını boşanma gerekçesi olarak sunmuştur. Erkeklerin ise bu gerekçeyi belirtenlerin oranı %16,9'dur. Bunun yanı sıra alkol, kumar ve şiddet gibi olumsuz davranışlar nedeniyle boşandığını belirten erkeklerin oranına bakıldığında %15,3'tür. Cinsel sorunlar ile eşin baskı ve kıskançlıklarını gerekçe olarak sunan katılımcıların oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında başka birinin varlığını belirtenlerin oranlarının yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablodan elde edilen veriler, günümüzde boşanma gerekçelerinin değiştiğine yönelik sonucu ortaya koymaktadır. İlgisizlik, beklentilerin karşılanmaması, başka birinin varlığı vs. gibi nedenler, boşanmalarda bireylerin daha bireysel karar alma mekanizmalarını kullandıklarını göstermektedir. Maddi olanakların yetersizliği ya da geçimsizlik, günümüzde temel bir boşanma gerekçesi olarak görülmemektedir. Tablo bize, kadınların erkeklere göre daha fazla aldatılma olayına maruz kaldıklarını göstermektedir. Fakat kadınların aldatmalarına karşılık gelen oranın da azımsanmayacak bir oran olduğunu da söylemek gerekir. Eşlerin anne ve babaları geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında günümüzde daha az müdahaleci olmaktadır. Önceden eşlerin anne-babası önemli bir karar mekanizması olarak görülürken günümüzde aile daha ziyade örneğin çalışan anne babalar için çocukların bakımı konusunda yardım alınan kişiler olarak görülmektedir. Bu da ailenin yapısal bir değişime uğradığını göstermektedir.

Tablo 69. Çalışma Yaşamına Başlama Zamanı ve Boşanma Deneyiminin Tanımlanması ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			Kendi boşanma deneyiminizi nasıl tanımlarsınız
			Gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadım
Kadın	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlendenmeden önce	70
			66,0%
		Evlendikten sonra	10
			43,5%
		Boşandıktan sonra	21
			70,0%
Toplam		101	
		63,5%	
Erkek	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlendenmeden önce	88
			54,0%
		Evlendikten sonra	3

				60,0%
		Boşandıktan sonra		2
				50,0%
	Toplam			93
				54,1%

				Kendi ailemin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşan
Kadın	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		13
				12,3%
		Evlendikten sonra		5
				21,7%
		Boşandıktan sonra		8
				26,7%
Toplam			26	
			16,4%	
Erkek	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		33
				20,2%
		Evlendikten sonra		1
				20,0%
		Boşandıktan sonra		1
				25,0%
Toplam			35	
			20,3%	

				Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma
Kadın	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		10
				9,4%
		Evlendikten sonra		3
				13,0%

		Boşandıktan sonra		0
				,0%
	Toplam			13
				8,2%
Erkek	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		18
				11,0%
		Evlendikten sonra		1
				20,0%
		Boşandıktan sonra		0
				,0%
Toplam			19	
			11,0%	

				Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın güvencesi ile soru
Kadın	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		10
				9,4%
		Evlendikten sonra		5
				21,7%
		Boşandıktan sonra		0
				,0%
Toplam			15	
			9,4%	
Erkek	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		22
				13,5%
		Evlendikten sonra		0
				,0%
		Boşandıktan sonra		0
				,0%
Toplam			22	
			12,8%	
				Çocuklarımlın/çocuğumun maddi ve manevi desteği ile sorunsuz

Kadın	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		3
				2,8%
		Evlendikten sonra		0
				,0%
		Boşandıktan sonra		1
				3,3%
Toplam			4	
			2,5%	
Erkek	Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz	Evlenmeden önce		2
				1,2%
		Evlendikten sonra		0
				,0%
		Boşandıktan sonra		1
				25,0%
Toplam			3	
			1,7%	

$$X^2=15,748, \text{ sd}=8, \text{ p}=,046$$

Katılımcıların çalışma yaşamlarına ne zaman başladıkları ile cinsiyetlerine göre boşanma deneyimlerini nasıl tanımladıklarının sorgulandığı tabloya göre gözlenen fark anlamlı bulunmuştur. Boşanma süreçlerini oldukça gerilimli ve huzursuz olarak değerlendiren kadınların %70'i boşandıktan sonra, %66'sı evlenmeden önce çalışmaya başladığını, %43,5'i ise evlendikten sonra çalışmaya başladığını belirtmiştir. Erkek katılımcılar arasında boşanma sürecini oldukça gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak değerlendirenlerin %60'ı çalışmaya evlendikten sonra başladığını, %54'ü evlenmeden önce ve %50'si de boşandıktan sonra çalıştığını belirtmiştir. Kadınların ve erkeklerin çoğunluğu boşanma sonrası süreci gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Kadınların çoğunluğu boşandıktan sonra erkeklerin de evlendikten sonra çalışmaya başladıkları görülmüştür.

Tabloda çoğunluğu oluşturan diğer dağılımın boşanma deneyimini ailesinin maddi ve manevi desteğiyle sorunsuz atlatabildiğini belirtenler oluşturmaktadır. Çalışma yaşamına boşandıktan sonra girdiğini belirten kadınların %26,7'si, evlendikten sonra çalışma yaşamına girdiği

belirtenlerin %21,7'si ve evlenmeden önce çalışmaya başlayanların %12,3'ü bu düşüncelyi savunmuştur.

Erkekler kategorisinde ise boşanma sürecini ailesinin maddi ve manevi desteğiyle sorunsuz olarak atlattığını söyleyenlerin %25'i boşandıktan sonar, %20,2'si evlenmeden önce ve %20'si evlendikten sonra çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir.

Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma süreci yaşadığını belirten kadınların %13'ü, erkeklerin %20'si evlendikten sonra çalışmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Evlenmeden önce çalışmaya başlayan kadınların (%9,4) ve erkeklerin (%11) oranlarının birbirine yakın oldukları söylenebilir.

Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın verdiği güvence ile sorunsuz atlattığını belirtenler arasında yer alan kadınların %21,7'si evlendikten sonar, erkeklerin de %13,5'i evlenmeden önce çalıştıkları görülmüştür. Bu kategoride yer alanlar arasında boşandıktan sonra çalıştığını belirten kadının, evlilikten önce ve boşandıktan sonra çalıştığını belirten erkeklerin olmadığı görülmüştür. Çocuklarının desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadığını belirtenler arasında yer alan erkeklerin oranının kadınların oranından fazla olduğu görülmekle birlikte %25'inin boşandıktan sonra çalışmaya başladıkları gözlenmiştir.

Tablo 70. Meslek ve Boşanma Deneyiminin Tanımı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			Kendi boşanma deneyiminizi nasıl tanımlarsınız
			Gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadım
Kadın	Mesleğiniz nedir	İşçi	47
			62,7%
		Memur	7
			70,0%
		Emekli	2
			25,0%
Esnaf-zanaatkar	17		

				63,0%
		Tüccar/işadamı		0
				,0%
		Ev hanımı		28
				77,8%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		8
				61,5%
		Akademisyen		0
				,0%
		Çalışmıyor		4
				66,7%
	Toplam			113
				63,8%
Erkek	Mesleğiniz nedir	İşçi		42
				60,9%
		Çiftçi		3
				75,0%
		Memur		7
				43,8%
		Emekli		6
				85,7%
		Esnaf-zanaatkar		25
				53,2%
		Tüccar/işadamı		2
				50,0%
		Ev hanımı		1
				100,0%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		7
				30,4%
		Çalışmıyor		3
				60,0%
	Toplam			96
				54,5%

			Kendi ailemin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşan
Kadın	Mesleğiniz nedir	İşçi	16
			21,3%
		Memur	0
			,0%
		Emekli	2
			25,0%
		Esnaf-zanaatkar	5
			18,5%
		Tüccar/İşadamı	1
			100,0%
		Ev hanımı	3
			8,3%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)	1
			7,7%
Akademisyen	0		
	,0%		
Çalışmıyor	2		
	33,3%		
Toplam			30
			16,9%
Erkek	Mesleğiniz nedir	İşçi	14
			20,3%
		Çiftçi	1
			25,0%
		Memur	2
			12,5%
		Emekli	1
			14,3%
		Esnaf-zanaatkar	11
			23,4%

		Tüccar/işadamı		0	
				,0%	
		Ev hanımı		0	
				,0%	
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		4	
				17,4%	
		Çalışmıyor		2	
				40,0%	
		Toplam			35
					19,9%

			Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma	
Kadın	Mesleğiniz nedir	İşçi		5
				6,7%
		Memur		1
				10,0%
		Emekli		0
				,0%
		Esnaf-zanaatkar		3
				11,1%
		Tüccar/işadamı		0
				,0%
		Ev hanımı		4
				11,1%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		1
				7,7%
Akademisyen		0		
		,0%		
Çalışmıyor		0		
		,0%		
Toplam			14	

				7,9%
Erkek	Mesleğiniz nedir	İşçi		8
				11,6%
		Çiftçi		0
				,0%
		Memur		4
				25,0%
		Emekli		0
				,0%
		Esnaf-zanaatkar		2
				4,3%
		Tüccar/işadamı		2
				50,0%
		Ev hanımı		0
				,0%
Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		3		
		13,0%		
Çalışmıyor		0		
		,0%		
Toplam				19
				10,8%

			Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın güvencesi ile soru	
Kadın	Mesleğiniz nedir	İşçi		5
				6,7%
		Memur		2
				20,0%
		Emekli		1
				12,5%
Esnaf-zanaatkar		2		
		7,4%		

		Tüccar/işadamı		0
				,0%
		Ev hanımı		1
				2,8%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		3
				23,1%
		Akademisyen		1
				100,0%
		Çalışmıyor		0
				,0%
		Toplam		15
				8,5%
Erkek	Mesleğiniz nedir	İşçi		4
				5,8%
		Çiftçi		0
				,0%
		Memur		2
				12,5%
		Emekli		0
				,0%
		Esnaf-zanaatkar		8
				17,0%
		Tüccar/işadamı		0
				,0%
		Ev hanımı		0
				,0%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		9
	39,1%			
Çalışmıyor		0		
		,0%		
Toplam		23		
		13,1%		

			Çocuklarımın/çocuğumun maddi ve manevi desteği ile sorunsuz
Kadın	Mesleğiniz nedir	İşçi	2
			2,7%
		Memur	0
			,0%
		Emekli	3
			37,5%
		Esnaf-zanaatkar	0
			,0%
		Tüccar/İşadamı	0
			,0%
		Ev hanımı	0
			,0%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)	0
			,0%
Akademisyen	0		
	,0%		
Çalışmıyor	0		
	,0%		
Toplam		5	
		2,8%	
Erkek	Mesleğiniz nedir	İşçi	1
			1,4%
		Çiftçi	0
			,0%
		Memur	1
			6,3%
		Emekli	0
			,0%
		Esnaf-zanaatkar	1
			2,1%
Tüccar/İşadamı	0		

				,0%
		Ev hanımı		0
				,0%
		Serbest meslek (doktor,avukat,mühendis)		0
				,0%
		Çalışmıyor		0
				,0%
	Toplam			3
				1,7%

$$X^2 = 70,844, \text{ sd}=32, \text{ p}=,000$$

Boşanma sürecinin nasıl tanımlandığını cinsiyet ve meslek ile ilişkisinin araştırıldığı tabloda değişkenler arasında yüksek oranda anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu ilişkiselliğe göre gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadığını belirten kadınların %77,8'i ev hanımı, %70'i memur; %63'ü esnaf-zanaatkardır. Erkek katılımcıların yer aldığı grupta ise %85,7'si emekli, %75'i çiftçi; %61'i işçidir.

Kendi ailesinin maddi ve manevi desteği ile boşanma sürecini sorunsuz geçirdiğini belirten kadınların %25'i emekli, %21,3'ü işçi; erkeklerin ise %40'ı çalışmıyor, %25'i çiftçi ve %24'ü ise esnaf-zanaatkardır.

Gelir getirici işte çalışıyor olmanın verdiği güvenceyle sorunsuz atlattığını belirtenler arasında yer alan kadınların %23,1'i serbest meslek, %20'si memur olduğunu; erkeklerin ise 39,1'i serbest meslek çalışanı, %17'si esnaf ve zanaatkar olduğunu belirtmiştir.

Çocuklarının desteğiyle bu süreci sorunsuz geçirdiğini belirten kadınların %37,5'i emekli, %6,3'ü memurdur. Buna göre boşanma sürecini gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak değerlendiren kadınların ve erkeklerin oranlarının meslek gruplarına göre farklılaştığı görülmektedir. Böylece Ev hanımı, işçi, çiftçi ve memur meslek gruplarının bu süreci daha sorunlu bir şekilde yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 71. Cinsiyet ile Boşanma Sonrası Süreçte Ailenin Yaklaşımı Arasındaki İlişki

		Boşandıktan sonra ailenizin size karşı yaklaşımı aşağıdakilerden en çok hangisine uyuyor		
		Hoş karşılamadılar	İlgilenmiyorlar ve benim sorunum olduğunu düşünüyorlar	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		21	20
			11,9%	11,3%
	Erkek		30	30
			16,9%	16,9%
Toplam			51	50
			14,4%	14,1%

		Korumacı davranıyorlar		Anlayışlı ve destek olmaya çalışıyorlar	
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		36
	20,3%			56,5%	
Erkek			29	87	
			16,4%	49,2%	
Toplam			65	187	
			18,4%	52,8%	

		Diğer		
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	
	,0%			100,0%
Erkek			1	177
			,6%	100,0%
Toplam			1	354
			,3%	100,0%

$$X^2 = 6,246, \text{ sd}=4, \text{ p}=,182$$

Boşanma sürecinde ailenin yaklaşımı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların ailelerinin büyük çoğunlukla anlayışlı ve onlara destek oldukları görülmüştür (%52,8). Bunu yanı sıra ailelerinin korumacı davrandığını belirtenlerin oranı %18,4, hoş karşılamadıklarını belirtenlerin oranı %14,4, ilgilenmediklerini belirtenlerin oranı %14,1'dir. Tabloya göre, kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu ailesinin anlayışlı ve destek olduğunu belirtmiş, kadınlarda %56,5 ile temsil edilen bu oran erkeklerde %49,2'dir. Ailesinin korumacı bir tavır sergilediğini belirtenlerin %20,3'ünün kadın %16,4'ünün erkek olduğu görülmüştür. Buna göre kadınların ailelerinin boşanma sonrası süreçte daha korumacı bir tavır sergiledikleri söylenebilir. Ailesinin boşanmayı hoş karşılamadığını ve ilgisiz bir tavır sergileyerek kişisel bir sorun olarak değerlendirdiğini belirten kadın ve erkek katılımcıların oranlarının aynı olduğu görülmekle birlikte, bu oran kadınlarda %11,3 iken erkeklerde %16,9'a yükselmiştir. Buna göre erkeklerin aileleri tarafından daha ilgisiz bir şekilde karşılandıkları görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde boşanma, her ne kadar aile bağlarına zarar veren bir durum olarak değerlendirilse de son kertede sorunların taraflara daha çok zarar vermemesi bağlamında düşünüldüğünde önemli bir çözüm olarak görülebilir. Ailelerin ise bu konuda destek olup olmadıkları boşanma düşüncesine sahip olan tarafların bu süreci hızlandırması ve boşanma sonrasındaki sürecin atlatılabilmesi açısından önemli görülmektedir. Ailenin boşanan çocuğuna yönelik daha anlayışlı bir tutum içerisinde olması daha sağlıklı karar verilmesi ve yaşamın idamesi açısından ne kadar önemli ise, ailenin daha otoriter bir tutum sergileyerek ya da çocuğunu bu konuda yalnız bırakarak negatif bir tutuma sahip olması birey açısından daha önemli sorunları da ortaya çıkarabilmektedir. Günümüzde Türkiye'de ailelerin geçmişle karşılaştırıldığında çocuklarının evlilik ve boşanma ile ilgili serüvenlerine daha az müdahil oldukları görülmektedir. Bireyler evliliğe bireysel bir karar süreci içinde değerlendiriyorlarsa boşanma da benzer bir kararın sonucu olarak görülmektedir. Ailenin evliliğin devamı konusunda sahip olduğu tampon mekanizma işlevi zamanla geçerliliğini yitirmektedir.

Tablo 72. Cinsiyet ile Boşandıktan Sonra Çevre ile İlişkilerdeki Değişim Arasındaki İlişki

		Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinizde nasıl bir değişiklik oldu		
		Sosyal çevremde herhangi bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama devam eden ilişkilerim benim iç	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		99	56
			55,9%	31,6%
	Erkek		119	34
			67,2%	19,2%
Toplam			218	90
			61,6%	25,4%

		Çevremle olan ilişkilerim bozuldu, şu anda yeni ilişkiler ku		Boşanma ile birlikte sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkilere	
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		11
	6,2%			6,2%	
Erkek			15	9	
			8,5%	5,1%	
Toplam			26	20	
			7,3%	5,6%	

$$X^2 = 8,028, \text{ sd}=3, \text{ p}=.045$$

Tablo'da araştırmaya katılanların boşanma sonraki süreçte sosyal çevrelerinde yaşadıkları değişimi cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorgulanmıştır. Buna göre katılımcıların boşanma sonrasında yaşadıkları değişimler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişkiselliğe göre araştırmaya katılanların %61,6'sı sosyal çevresinde herhangi bir değişikliğin olmadığını, %25,4'ü bozulan ilişkilerinin olduğunu fakat var olan ilişkilerinde önemli bir değişimin olmadığını, %7,3'ü çevresiyle ilişkilerinin bozulduğunu

fakat yeni ilişkiler kurduğunu, %5,6'sı ise sosyal çevresini kaybettiğini ileri sürmüştür. Veriler kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun boşandıktan sonra sosyal çevrelerinde önemli bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Erkeklerin %67,2'si, kadınların %55,9'u bu düşüncüyü temsil etmektedir. Bunun yanı sıra kadınların %31,6'sı erkeklerin ise %19,2'si boşandıktan sonra bozulan ilişkilerinin olduğunu fakat hali hazırdaki ilişkilerinin kendisi için yeterli olduğunu belirtmiştir. Çevresiyle olan ilişkilerinin bozulduğunu belirten kadınların (%6,2) ve erkeklerin (%8,5) oranları ile boşanma sonrasında tüm sosyal çevresini kaybettiğini belirten kadınların (%6,2) ve erkeklerin (%5,1) oranlarının oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 73. Cinsiyet ile Boşandıktan Sonra Maddi Sıkıntı Yaşanan Süre Arasındaki İlişki

		Boşandıktan sonra ne kadar maddi sıkıntı çekiyorsunuz		
		Çok fazla	Oldukça fazla	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		13	45
			7,3%	25,4%
	Erkek		6	9
			3,4%	5,1%
Toplam			19	54
			5,4%	15,3%

		Orta derecede		Oldukça az	
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		57
	32,2%			23,2%	
Erkek			50	61	
			28,2%	34,5%	
Toplam			107	102	
			30,2%	28,8%	

		hiç		
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	
	11,9%			100,0%
Erkek			51	177
			28,8%	100,0%

Toplam		72	354
		20,3%	100,0%

$$X^2 = 43,458, \text{ sd}=4, \text{ p}=,000$$

Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra maddi sıkıntı yaşadıkları süre ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Tablodaki verilerden yola çıkıldığında araştırmaya katılanların %302,'si orta derecede; %28,8'i oldukça az; %20,3'ü hiç bir zaman, %15,3'ü ise oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Katılımcıların yanıtları çok fazla maddi sıkıntı yaşamadıkları üzerinedir. Orta derecede ve oldukça az düzeyde maddi sıkıntı yaşadığını belirtenler ön plandadır. Evlilik sürecinde ortak kullanım alanına sahip olunan pek çok şey, boşandıktan sonra paylaşılmak durumunda kalması nedeniyle özellikle ekonomik açıdan daha bağımlı olan tarafı-ki bu kesim büyük çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır-daha kötü bir duruma adapte olmaya zorlamaktadır.

Araştırmada, boşandıktan sonraki süreçte yaşanan maddi sıkıntının derecesi araştırılmıştır. Verilen cevaplara bağlı olarak cinsiyete göre farklılığın olduğu görülmüştür. Buna göre, oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtenlerin %25,4'ü kadınlar iken bu oranın erkekler söz konusu olduğunda %5,1'e düştüğü görülmüştür. Çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirten kadın ve erkek katılımcıların oranlarının oldukça düşük ve birbirine yakın olduğu dikkat çekicidir. Bu bağlamda kadınlar %%7,3'ü, erkekler ise %3,4'ü temsil etmektedir. Tabloda farklı cinsiyet kategorileri açısından bakıldığında genel dağılımın çoğunluğunu oluşturan grubun orta derecede ve oldukça az seçenekleri üzerinde olduğu görülmektedir. Orta derecede maddi sıkıntı yaşadığını belirten kadınların oranı %32,2, erkeklerin oranı %28,2'dir. Burada kadınların oranlarının erkeklerden fazla olduğu görülmektedir. Buna karşın oldukça az seçeneğini belirtenlerin %34,5'i erkek iken %23,2'si kadınlardan oluşmaktadır. Bu grup içinde yer alanlarda ise erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla olduğu görülmektedir. Boşandıktan sonra hiçbir maddi sıkıntı yaşamadığını belirtenler arasında yer alan erkeklerin oranlarının kadınlardan fazla olduğu görülmektedir. Bu oran, erkeklerde %28,8, kadınlarda ise %11,9 olduğu görülmüştür. Genel olarak tabloda belirtilen derecelendirme açısından karşılaştırıldığında, kadınların erkeklere göre daha çok maddi sıkıntı yaşadığı görülmüştür. Dolayısıyla cinsiyete bağlı olarak gözlenen farkın anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 74. Çocuk Sayısı ve Yeniden Evlenme Düşüncesi ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			yeniden evlenmeyi düşünür müsünüz
			evet
Kadın	Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz var mı	Çocuğumuz yok	9
			42,9%
		1	13
			16,9%
		2	9
			21,4%
		3	1
14,3%			
Toplam		32	
		21,8%	
Erkek	Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz var mı	Çocuğumuz yok	22
			62,9%
		1	16
			29,6%
		2	12
			54,5%
		3	6
60,0%			
Toplam		56	
		46,3%	

			hayır
Kadın	Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz var mı	Çocuğumuz yok	12
			57,1%
		1	64
			83,1%
		2	33
			78,6%
		3	6
85,7%			

	Toplam			115
				78,2%
Erkek	Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz var mı	Çocuğumuz yok		13
				37,1%
		1		38
				70,4%
		2		10
				45,5%
		3		4
				40,0%
	Toplam			65
				53,7%

$$X^2 = 6,796, \text{ sd}=3, \text{ p}=,079$$

Cinsiyet ve çocuk sahibi olma ile yeniden evlenme düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Tabloya göre, çocuğu olmayan erkeklerin %62,9'u ve kadınların %42,9'u yeniden evlenmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Genel olarak bakıldığında çocuğu olan kadın ve erkeklerin yeniden evlenmeyi düşünmedikleri görülmektedir. Nitekim 3 çocuğa sahip olan kadınların %85,7'si, 1 çocuğa sahip olan erkeklerin %70,4'ü yeniden evlenmeyi düşünmediklerini belirtmektedirler. Bunun yanı sıra çocuğu olmayan kadınların %57,1'i, 1 çocuğa sahip olan kadınların %83,1'i ve 2 çocuğa sahip olan kadınların da %78,6'sı yeniden evlenmeyi düşünmediklerini söylemişlerdir. Erkeklerin dağılımına bakıldığında, sadece 1 çocuğa sahip olanlar çoğunluğu oluşturmakla birlikte 2 ve 3 çocuğa sahip olanların oranlarının da birbirine yakın olduğu görülmektedir. Buna göre 2 çocuğa sahip olan erkeklerin %45,5'i 3 çocuğa sahip olan erkeklerin ise %40'ı yeniden evlenmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Kadınların çocuk sayıları fazla olsa da yeniden evlenmeyi düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Bu noktada kadınların oranlarının erkeklerin oranlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle kadınlar boşandıktan sonraki süreçte erkeklerle karşılaştırıldığında yeniden evlenme konusunda daha mesafeli durdukları görülmüştür. Çocuk sahibi olan erkeklerin kadınlara göre evlenmeye daha olumlu baktıkları söylenebilir. Zira yeniden evlenmeyi düşünen erkeklerin sahip oldukları çocuk sayılarına bakıldığında her çocuk sayısı kategorisi

için erkeklerin oranlarının kadınların oranlarından daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Buna göre yeniden evlenmeyi düşünen erkeklerin %60'ı 3, %54,5'i 2 %29,6'sı 1 çocuğa sahiptir. Bu oranlar kadınların yer aldığı gruptan daha fazladır. Görüldüğü üzere boşandıktan sonra erkekler çoğunlukla yeniden evlenmeyi düşünmektedirler. Çocuk sayısı erkeklerin yeniden evlenme düşüncesini etkilemesi açısından bir belirleyici etken olarak görülmektedir. Çünkü hem çocuğu olmayan hem de 3 çocuğa sahip olan erkeklerin oranlarının birbirine oldukça yakın oldukları görülmektedir. Kadınlarda ise dikkat çeken nokta çocuğu olmayan kadınların diğer gruplara göre yeniden evlenmeyi daha çok düşündükleridir. Bunun yanı sıra kadınlarda çocuk sayısı arttıkça yeniden evlenme düşüncesinin de önemsizleştiği görülmektedir.

Genel bir değerlendirmeye göre hem kadın hem erkek kategorisinde çocuk sahibi olmanın önemli bir farklılaştırıcı faktör olarak görülmediği ve boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcıların yeniden evlenme konusuna çoğunlukla uzak oldukları söylenebilir.

Tablo 75. Cinsiyet ve Kadının Çalışması Konusundaki Görüşler Arasındaki İlişki

		Kadının gelir getirici bir işte çalışması konusunda ne düşünüyorsunuz		
		Her durumda istiyorsa çalışmalıdır	Evlenmeden önce çalışmalıdır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		121	2
			68,4%	1,1%
	Erkek		70	2
			39,5%	1,1%
Toplam			191	4
			54,0%	1,1%

		Anne oluncaya kadar çalışmalıdır		Ev işlerinde yardımcısı varsa çalışmalıdır	
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		7
	4,0%			4,0%	
Erkek			11	16	
			6,2%	9,0%	

Toplam		18	23
		5,1%	6,5%

		Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır	Hiçbir durumda çalışmamalıdır
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	37	3
		20,9%	1,7%
	Erkek	57	21
		32,2%	11,9%
Toplam		94	24
		26,6%	6,8%

$$X^2 = 35,784, \text{ sd}=5, \text{ p}=,000$$

Kadının gelir getirici bir işte çalışması konusundaki görüşlerin cinsiyete göre farklılaştığı gözlemlenmiştir. Tablodaki verilere göre kadının çalışması konusundaki görüşler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu her durumda istiyorsa çalışmalıdır görüşündedir (%54). Katılımcıların yanıtlarına göre ikinci ağırlıklı dilimi ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır (%26,6) görüşü oluşturmaktadır. Kadının eğer istiyorsa her durumda çalışmalıdır görüşünü belirtenlerin %68,4'ü kadındır. Erkeklerin ise %39,5'i kadınların eğer istiyorsa her durumda çalışmalıdır görüşünü paylaştıkları görülmüştür. Buna göre kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun kadının her durumda çalışması gerektiği görüşünde yoğunlaştığı dikkat çekicidir. Kadın ve erkek katılımcılar için çoğunluğu oluşturan ikinci seçeneğin ailenin ekonomik sorunları varsa çalışmalıdır seçeneğidir. Bu görüşe sahip olan erkeklerin oranının kadınların oranından fazla olduğu görülmüştür. Buna göre erkekler %32,2, kadınlar ise %20,8 ile temsil edilmektedir. Hiç bir durumda çalışmamalıdır yanıtını veren kadınların oranlarının (%1,7)erkeklerin oranından (%11,9) düşük olduğu görülmektedir. Anne oluncaya kadar çalışmalıdır ya da evde yardımcı varsa çalışmalıdır seçeneklerini tercih edenlerin oranlarının oldukça düşük ve birbirlerine yakın oldukları görülmektedir. Evlilik ilişkisinde Türkiye genelinde erkeklerin bakış açıları eşlerinin evlenmeden önceki süreçte çalışmalarına karşın evlendikten sonra çalışmalarına izin vermemeleri şeklinde genel bir eğilimleri olduğu bilinmektedir. Günümüzde yaşam standartlarının yükselmesi ve ailelerin yaşam standartlarını yükseltme amacıyla olmaları

nedeniyle bu tarz bir geleneksel bakış açısının değiştiği gözlenmiştir. Buna karşın çocuk kadının çalışma yaşamını etkileyen önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Pek çok kadın iyi işe ve gelire sahip olsa bile çocuk bakımı nedeniyle işine ya ara vermekte ya da işini bırakmak zorunda kalmaktadır. Fakat günümüzde çocuk bakıcılarının yaygınlaşması kadına belli bir seçime zorlayan etkeni yavaş yavaş değiştirmektedir. Tabloda kadının evlenmeden önce çalışması görüşüne sahip olanların oldukça düşük olması bu noktada dikkat çekicidir.

Tablo 76. Boşandıktan Sonraki Medeni Durumu (şu andaki) ve Boşandıktan Sonra Maddi Sıkıntı Yaşama Düzeyi ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			Boşandıktan sonra ne kadar maddi sıkıntı çekiyorsunuz					Toplam	
			Çok fazla	Oldukça fazla	Orta derecede	Oldukça az	hiç		
Kadın	Boşandıktan sonraki/şimdiki medeni durumunuzu belirtiniz	Bekâr		10	37	42	35	21	145
				6,9%	25,5%	29,0%	24,1%	14,5%	100,0%
		Evli		3	6	15	5	0	29
				10,3%	20,7%	51,7%	17,2%	,0%	100,0%
		İlişkim var, resmi nikâhlı değilim		0	2	0	1	0	3
				,0%	66,7%	,0%	33,3%	,0%	100,0%
Toplam				13	45	57	41	21	177
				7,3%	25,4%	32,2%	23,2%	11,9%	100,0%
Erkek	Boşandıktan sonraki/şimdiki medeni durumunuzu belirtiniz	Bekar		5	4	30	39	35	113
				4,4%	3,5%	26,5%	34,5%	31,0%	100,0%
		Evli		1	4	16	19	14	54
				1,9%	7,4%	29,6%	35,2%	25,9%	100,0%
		İlişkim var, resmi nikahlı değilim		0	1	4	3	2	10
				,0%	10,0%	40,0%	30,0%	20,0%	100,0%
Toplam				6	9	50	61	51	177
				3,4%	5,1%	28,2%	34,5%	28,8%	100,0%

$$X^2 = 13,015, \text{ sd}=8, \text{ p}=,111$$

Tablo'ya göre şu andaki medeni durumu ve boşandıktan sonraki süreçte ne kadar maddi sıkıntı yaşandığı ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki yoktur. Bekar olan kadınların %29'u orta derecede, %25,5'i oldukça fazla, %24,1'i oldukça az, %14,5'i hiç yaşamadığını, %6,9'u çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Evli olan kadınların %51,7'si orta derecede, %20,7'si oldukça fazla, %17,2'si oldukça az, %10,3'ü oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Resmi nikahlı olmayan fakat ilişkisi olan kadınların %66,7'si oldukça fazla; %33,3'ü oldukça az maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Bekar olan erkekler arasında ise %34,5'i oldukça az, %31'i hiç, %26,5'i orta derecede, %4,4'ü çok fazla, %3,3'ü oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtirken, evli olan erkeklerin %35,2'si oldukça az, %29,6'sı orta derecede, %25,9'u hiç yaşamadığını, %7,4'ü oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. İlişkisi olan, resmi nikahlı olmayan erkeklerin %40'ı orta derecede, %30'u oldukça az, %20'si hiç yaşamadığını, %10'u oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığını öne sürmüştür. Kadın katılımcılar arasında ilişkisi olan kadınların oldukça fazla maddi sıkıntı yaşadığı; evli ve bekar olanların orta derecede yoğunluk oluşturdukları görülmüştür. Farklı medeni durum kategorileri hesaba katıldığında ilişkisi olan kadınlarda çok fazla maddi sıkıntı yaşadığını ve hiç yaşamadığını söyleyen bulunmamaktadır. Erkekler de ilişkisi olanların orta derecede, evli olanların ve bekar olanların oldukça az maddi sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Erkekler kategorisinde en düşük oransal dağılıma göre, ilişkisi olanlarda çok fazla maddi sıkıntı yaşayanlar bulunmamakla birlikte evli olanlarda çok fazla maddi sıkıntı çeken ile bekar olanlar arasında oldukça fazla maddi sıkıntı çektiğini belirtenlerin oranları oldukça düşüktür. Hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında farklı medeni durum kategorilerinde orta derecede maddi sıkıntı yaşayanlar çoğunlukta; hiç maddi sıkıntı yaşamayanlar ise azınlıktadır.

Tablo 77. Cinsiyet ile Boşanma Sonrasındaki Süreçte Dayanışma İçinde Olunan Kişiler

		Boşanma sonrasında daha çok kimlerle dayanışma içerisinde oldunuz	
		Sorunlarımı kendim çözüyorum, destek almıyorum	Ailem destek oldu/oluyor
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	49	107
		27,7%	60,5%
	Erkek	81	72

			45,8%	40,7%
Toplam			130	179
			36,7%	50,6%
			Çocuklarım ile	Yakın arkadaşlarım ile
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		12	6
			6,8%	3,4%
	Erkek		6	16
			3,4%	9,0%
Toplam		18	22	
		5,1%	6,2%	

			Komşularım ile	Diğer	Toplam
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		3	0	177
			1,7%	,0%	100,0%
	Erkek		1	1	177
			,6%	,6%	100,0%
Toplam		4	1	354	
		1,1%	,3%	100,0%	

$$X^2 = 23,266, \text{ sd}=5, \text{ p}=.000$$

Boşanma sonrasında yaşanan sorunların çözümlenmesinde kimlerden destek alındığının, kimlerle dayanışma içinde olduğunun cinsiyet değişkeni ile ilişkisinin araştırıldığı tabloya göre her iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların %50,6'sı ailesinin destek olduğunu; %36,7'si sorunlarını kendisi çözmek durumunda olduğunu, kimseden destek almadığını; %6,2'si yakın arkadaşlarından, %5,1'i çocuklarından destek aldığını ve onlarla dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir. Tablodaki verilere göre, kadınların %60,5'i ailesinden destek aldıklarını belirtirken erkeklerin %45,8'i kendi sorunlarını tek başına çözmeye yolunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte sorunlarını destek almadan tek başına çözmeye çalışan kadınların oranı %27,7 iken erkeklerin %40,7'si aile desteği ile sorunların çözümünde yardım/dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir. Çocuklarından, komşularından ve yakınlarından destek alarak sorunlarını çözmeye

yoluna gidenlerin hem kadın hem erkek kategorisinde oldukça düşük oranlara sahip oldukları görülmektedir.

Tablodan da anlaşılacağı gibi, kadınların büyük çoğunluğu boşanma sonrası süreçte yaşadıkları sorunların çözümü konusunda daha çok aileleri ile dayanışma içinde olmayı, onlardan destek almayı tercih ederken, erkeklerin çoğunluğunun sorunları kendi başlarına çözme yoluna gittikleri gözlenmiştir. Kadınların bu tarz bir yol izlemeleri bir anlamda ekonomik bağımsızlığa sahip olmamakla ilişkili olarak açıklanabilir. Ekonomik özgürlük bireyin başkalarına bağımlı olmadan yaşamasına olanak sağladığı için bireyler kendi yaşamları içinde karşılaştıkları herhangi bir sorun karşısında ekonomik özgürlüklerinin belirlediği ölçülerde, alanlarda farklı stratejiler izleme yoluna gitmektedir. Ekonomik özgürlüğe sahip olmamak bireyleri başkalarına bağımlı kılmaktadır. Özellikle ülkemizde bu durum, ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınların oranlarının düşük olması nedeniyle, kadınların birincil derecede yakın çevresini oluşturan ailelerine bağımlı kılmakta, onları destek ve dayanışma odağı olarak görmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla bu oranın kadınlarda fazla çıkması, ülkemiz gerçekliği açısından çok da şaşırtıcı olmamalıdır.

Tablo 78. Cinsiyet ile Evliliğin Nasıl Tanımlandığı Arasındaki İlişki

		Evliliği nasıl tanımlarsınız?(Size göre evlilik nedir?)	
		Evlilik aile birliğinin temelidir	Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşmedir
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	97	20
		54,8%	11,3%
	Erkek	106	11
		59,9%	6,2%
Toplam		203	31
		57,3%	8,8%

		Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen		Eşler arası ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurumdur	
		Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın	17	6
		9,6%	3,4%		

	Erkek		11	4
			6,2%	2,3%
Toplam			28	10
			7,9%	2,8%

			Eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurumdur	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		37	177
			20,9%	100,0%
	Erkek		45	177
			25,4%	100,0%
Toplam			82	354
			23,2%	100,0%

$$X^2 = 5,478, \text{ sd}=4, \text{ p}=.242$$

Araştırma kapsamında yer alan örneklem grubunun evlilik hakkındaki düşünceleri ile cinsiyet arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Evliliğin anlamının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin sorgulandığı tabloya göre kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğunun odaklandığı seçeneğin evliliğin aile birliğinin temeli olduğu seçeneğidir. Araştırmaya katılanların %57,3'ü evliliği aile birliğinin temeli olarak, %23,2'si eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum, %8,8'i çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşme, %7,9'u cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen olarak tanımlamışlardır. Bu genel ifadeden yola çıkarak kadınların %54,8'i, erkeklerin ise %59,9'u bu görüşü savunmuştur. İkinci olarak çoğunluğu oluşturan seçenek evliliğin eşler arasındaki duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum olması ibaresidir. Erkeklerin %25,4'ü kadınların ise %20,9'u evliliği bu bağlamda değerlendirmişlerdir. Dağılımın en düşük oranlarına sahip olan seçeneklerin, evliliği cinsel ilişkinin meşru kılındığı bir kurum olarak tanımı ile ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak tanımı üzerine olduğu görülmüştür. Buna göre kadın ve erkek açısından değerlendirildiğinde aile toplum tarafından genel kabul gören bir tanım etrafında algılanmaktadır. Evliliğin cinsel ve ekonomik temelli yorumlamaları kişiler açısından kolay ifade edilemeyen ibareler olarak görülebilir. Bu da ailenin ve evlilik kurumunun toplumsal işlevi bağlamında değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum, Türk

aile yapısı içinde bireylerin aileyi algılayış biçimlerine de uygundur. Aile kurumuna verilen önemin yüksek olduğu, eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak değerlendirenlerin düşük olması dikkate değerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde evliliğin ifade ettiği anlam ile cinsiyet arasında gözlemlenen farklılığın anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 79. Kaç Yıl Evli Kalındığı ve Tartışma Durumu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			Boşandığınız eşinizle tartışır mıydınız		Toplam
			Evet	Hayır	
Kadın	Ayrıldığınız eşinizle kaç yıl evli kaldınız	İlk bir yıl içinde ayrıldık	13	0	13
			100,0%	,0%	100,0%
		1-5	59	3	62
			95,2%	4,8%	100,0%
		6-10	39	4	43
			90,7%	9,3%	100,0%
		11-15	21	1	22
			95,5%	4,5%	100,0%
		16 ve üzeri	35	2	37
			94,6%	5,4%	100,0%
Toplam		167	10	177	
		94,4%	5,6%	100,0%	
Erkek	Ayrıldığınız eşinizle kaç yıl evli kaldınız	İlk bir yıl içinde ayrıldık	8	1	9
			88,9%	11,1%	100,0%
		1-5	60	3	63
			95,2%	4,8%	100,0%
		6-10	44	4	48
			91,7%	8,3%	100,0%
		11-15	18	2	20
			90,0%	10,0%	100,0%
		16 ve üzeri	34	3	37
			91,9%	8,1%	100,0%
Toplam		164	13	177	
		92,7%	7,3%	100,0%	

$$X^2 = 1,986, \text{ sd}=4, \text{ p}=,738$$

Araştırma kapsamında katılımcıların boşandıkları eşiyle tartışma durumları ve kaç yıl evli kaldıkları ile cinsiyet arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bir yıl içinde ayrıldığını belirten kadınların %100'ü, 1-5 yıl evli kaldığını belirten kadınların %95,2'si, 6-10 yıl evli kaldığını belirten kadınların %90,7'si, 11-15 yıl evli kaldığını belirten kadınların %95,5'i, 16 ve daha fazla evli kaldığını belirtenlerin %94,6'sı boşandıkları eşleriyle sık sık tartıştığını belirtmiştir. Erkeklerde ise bir yıl içinde ayrılanların %88,9'u, 1-5 yıl evli kaldığını belirtenlerin %95,2'si, 6-10 yıl evli kaldığını belirtenlerin %91,7'si, 11-15 yıl evli kaldığını belirtenlerin %90'ı, 16 ve daha fazla yıl evli kaldığını belirtenlerin %91,9'u boşandıkları eşiyle tartışma yaşadıklarını ileri sürmüştür. Boşanma öncesi süreçte eşle tartışma durumunun evli kalınan süre ve cinsiyet ile olan bağlantısının gösterildiği tabloya göre değişkenler arasındaki farkın anlamsız olduğu görülmektedir. Boşanma yılı açısından bakıldığında kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılaşma olmadığı görülmektedir. Dağılımın farklı yıl aralıklarında hemen hemen birbirilerine yakın olduklarının görülmesinin yanısıra, katılımcıların neredeyse tamamına yakını boşandıkları eşiyle tartışma yaşadıklarını vurgulamışlardır.

Tablo 80. Cinsiyet ile Toplumsal Açıdan Boşanmanın Tanımı Arasındaki İlişki

		Toplumsal açıdan boşanma ile ilgili olarak aşağıda sıraladıklarımızdan hangisi sizin düşüncenize en uygun düşmektedir		
		Boşanma aile birliğini parçalar	Boşanma toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlikedir	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		51	7
			28,8%	4,0%
	Erkek		76	9
			42,9%	5,1%
Toplam			127	16
			35,9%	4,5%
		Boşanma geleneklerimize/törelere aykırıdır	Boşanma, gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırmanın te	

Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		8	48
			4,5%	27,1%
	Erkek		4	28
			2,3%	15,8%
Toplam			12	76
			3,4%	21,5%
			Boşanma, başarısız bir evliliğin işaretidir.	
			Boşanma, sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılmasıdır	
Cinsiyetinizi belirtiniz	Kadın		29	34
			16,4%	19,2%
	Erkek		40	20
			22,6%	11,3%
Toplam			69	54
			19,5%	15,3%

$$X^2 = 17,151, \text{ sd}=5, \text{ p}=,004$$

Tablo'da katılımcıların boşanma konusundaki düşünceleri cinsiyet faktörüne bağlı olarak sorgulanmış, iki değişken arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur. Boşanmanın toplumsal anlamına yönelik katılımcıların kişisel düşüncelerinin sorgulandığı tabloya göre, boşanmayı aile birliğinin parçalanması olarak değerlendirenlerin %42,9'unun erkeklerden, %28,8'inin kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Buna göre, kadınların ve erkeklerin çoğunluğunun boşanmayı aile birliğinin bozulması şeklinde toplumsal bağlamda değerlendirdikleri görülmüştür. Boşanmayı mutsuz bir evliliğin sonlandırılması olarak görenlerin %27,1'i kadın, %15,8'i erkektir. Bununla birlikte erkeklerin %22,6'sının boşanmayı başarısız bir evliliğin sonlandırılması, kadınların %19,2'sinin ise boşanmayı sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılması olarak gördükleri gözlenmiştir. Boşanmayı toplumun düzeni ve geleceği için tehlike görenler ile geleneklerimize aykırı bir durum olarak değerlendirenlerin oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Boşanma olgusunun bireylere ifade ettiği anlamın toplumsal değerlendirmelerden bireysel değerlendirmelere doğru evrildiği günümüz aile yapısında boşanma, bireyler açısından daha çok kişiye verdiği zarar açısından algılanmakta, toplumun aileye yüklediği anlam çerçevesinde boşanmanın

geciktirilmesi, ertelenmesi gibi çabaların daha az önemsiz olduğu görülmektedir. Bu durum bireylerde değişen aile ve yaşam tarzının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 81. Yaş ve Boşanma ile Sonuçlanan Evlilikte Sorunlara Karşı Sergilenen Turum ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz			Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evli kaldığınız süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı sizin tutumunuz nasıldı?		
			Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	Ayrılmaya ikna etme	
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		8	0
				36,4%	,0%
		26-30		27	0
				73,0%	,0%
		31-35		20	2
				54,1%	5,4%
		36-40		18	0
				48,6%	,0%
		41-45		8	0
				44,4%	,0%
46-50		4	0		
		25,0%	,0%		
50 ve üzeri		2	0		
		20,0%	,0%		
Toplam			87	2	
			49,2%	1,1%	
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		3	
				27,3%	
		26-30		24	
				50,0%	
		31-35		23	
				50,0%	

		36-40		9	
				31,0%	
		41-45		5	
				35,7%	
		46-50		4	
				40,0%	
		50 ve üzeri		5	
				26,3%	
	Toplam			73	
				41,2%	
				Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)	Konuşmayı sessiz kalmayı tercih etme
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		1	6
				4,5%	27,3%
		26-30		0	6
				,0%	16,2%
		31-35		1	6
				2,7%	16,2%
		36-40		1	8
				2,7%	21,6%
		41-45		1	5
				5,6%	27,8%
		46-50		0	7
				,0%	43,8%
		50 ve üzeri		0	4
				,0%	40,0%
	Toplam			4	42
				2,3%	23,7%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		1	1
				9,1%	9,1%
		26-30		2	1
				4,2%	2,1%

		31-35		1	4
				2,2%	8,7%
		36-40		0	5
				,0%	17,2%
		41-45		0	3
				,0%	21,4%
		46-50		0	0
				,0%	,0%
		50 ve üzeri		1	1
				5,3%	5,3%
	Toplam			5	15
				2,8%	8,5%
				Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme	Evi terk etme
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		3	4
				13,6%	18,2%
		26-30		3	1
				8,1%	2,7%
		31-35		8	0
				21,6%	,0%
		36-40		9	1
				24,3%	2,7%
		41-45		4	0
				22,2%	,0%
		46-50		5	0
				31,3%	,0%
		50 ve üzeri		3	1
				30,0%	10,0%
	Toplam			35	7
				19,8%	4,0%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		5	1
				45,5%	9,1%
		26-30		18	3

			37,5%	6,3%
	31-35		16	2
			34,8%	4,3%
	36-40		13	2
			44,8%	6,9%
	41-45		5	1
			35,7%	7,1%
	46-50		6	0
			60,0%	,0%
	50 ve üzeri		11	1
			57,9%	5,3%
	Toplam		74	10
			41,8%	5,6%

$X^2 = 45,564$, $sd=30$, $p=,034$

Tablo'da boşanma ile sonuçlanan evlilikte yaşanan sorunların çözümlenmesine yönelik izlenen yolun ve yaş ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tabloya göre kadın ve erkek katılımcıların verdikleri yanıtlara dayalı olarak kadınların çoğunluğunun vurguladığı seçeneğin konuşarak sorunu çözmeye çalışma olduğu görülmektedir. Bu durum erkek katılımcılar için de söz konusudur. Başka bir ifadeyle kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu konuşarak sorunları çözme yolunu tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Yaş dağılımı açısından bakıldığında konuşarak sorunu çözmeyi tercih ettiğini belirten kadınlar %73'ü 26-30 yaş arasındadır. Bu tarz bir yolu tercih eden erkeklerin ise %50'sinin 26-35 yaş arasında yer alan grupta yoğunlaştıkları görülmektedir.

Kadın ve erkek katılımcıların yoğunlaştıkları diğer bir dağılımın, sorunları kavga, münakaşa ve şiddete dönük davranışlarla çözme yoluna gidenlerin yer aldığı grup olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek kategorisine göre farklılık gözlenmiştir. Buna göre, kavga, münakaşa gibi şiddete dönük tavır sergileyen kadınların %31,5'inin 46-50 ve %30'unun da 50 ve üzeri yaş aralığındaki grupta görülmüştür. Burada kadınların yaşları arttıkça şiddete dönük bir tavır sergileyenlerin oranlarının da arttığı dikkat çekmektedir. Yani 40 ve aşağı yaş grubunda yer alan kadınların daha düşük oranda bu tarz bir tavır sergiledikleri, 40 ve üzerine çıktığında bu tarz tavır sergileyenlerin oranlarının arttığı görülmektedir. Erkek kategorisine göre, kadın

katılımcılarda olduğu gibi daha düzenli bir dağılım görülmemekle birlikte, sorunların çözümünde şiddete dönük tercihlerde bulunan erkeklerin %60'ının 46-50 yaş, %57,9'unun 50 ve üzeri yaş aralığında yer aldıkları görülmüştür. Erkek katılımcılarda bu seçeneği tercih edenlerin oluşturduğu grubun %45,5'i gibi önemli oranının 20-25 yaş aralığında yer almaları da büyük önem arz etmektedir. Buna göre erkek katılımcılarda ya yaşı çok genç olanlarda ya da daha yaşlı olanlarda söz konusu eğilimin tercih edildiği görülmüştür.

Cinsiyet ve yaş kategorisinde dağılımın en düşük oranları ayrılmaya ikna etme, anne-babanın araya girmesi ve evi terk etme seçeneklerinde görülmüştür. Anne-babaların araya girmesi yoluyla sorunu çözme yoluna giden kadınların %5,6'sı 41-45 yaş arasında yer aldığı, erkekler de ise bu oranın %9,1'e yükseldiği görülmüştür. Erkeklerin ayrılmaya ikna etme yolunu tercih etmediği, kadınların ise bunu tercih ettikleri ve tercih eden kadınların da 31-35 yaş arasında olduğu görülmüştür. Evi terk etmeyi tercih etme durumunun yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında 20-25 yaş arasında yer alan kadınların %18,2'si, erkeklerin %9.1'i bu grubu temsil etmektedir.

Tabloda dikkat çeken diğer bir noktanın sorunları konuşmayıp sessiz kalarak çözme yolunu tercih edenlerde görülmüştür. Yaş dağılımı açısından bakıldığında kadınların %43,8'i 46-50 ve %40'ı 50 ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Erkekler de ise %21,4'ü 41-45 %17,2'sinin ise 36-40 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir. Görüldüğü üzere bu sessiz kalmayı tercih edenler arasında kadınların oranının erkeklerin oranından fazla olduğu, her iki grupta da 40 ve üzeri yaş aralığında yer alan grubun çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Bu durum bireylerin kendilerini ifade etmeleri, dışavurumları konusunda bireyci bir tutum sergilemeleriyle ilişkilidir. Genel olarak daha yaşlı olanlar mevcut sorunlar karşısında sorunların daha çok büyümemesi için -ki özellikle bu durum daha çok kadınlarda söz konusudur- sessiz kalmayı tercih etmektedir. Ataerkil bir aile yapısının hakim olduğu toplumlarda da bilindiği gibi kadın çok fazla söz hakkına sahip olmadığı için sorunları dile getirme konusunda da hak sahibi olarak görülmemektedir. Bunun yanı sıra kadına ailede önemli bir görev yüklenmiştir. Kadın aileyi bir arada tutan, birlik ve beraberliği sağlayan bir rol üstlendiği için kadının sorunlar karşısında sessiz kalması kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla sessiz kalarak sorunları çözme yolunu tercih eden kadınların oranlarının erkeklerle karşılaştırıldığında fazla olması bu gerçekliği doğrulamaktadır. Fakat değişen toplumsal koşullar, bireylerin düşünce ve anlayış kalıplarında farklılaşmaya yol açmasıyla

birlikte daha yeni kuşakların sorunları sessiz kalarak çözme yoluna gitme tavrının çok fazla benimsenmediği de görülmektedir.

Tablo 82. Yaş ve Boşanma Öncesinde Evlilikle İlgili Sorunlara Eşin Sergilediği Tutum ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyetinizi belirtiniz				evlilik içindeki sorunlara karşı eşinizin tutumu nasıldı	
				Konuşarak sorunu çözmeye çalışma	Ayrılmaya ikna etme
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		2	0
				9,1%	,0%
		26-30		3	1
				8,1%	2,7%
		31-35		3	0
				8,1%	,0%
		36-40		4	0
				10,8%	,0%
		41-45		3	0
				16,7%	,0%
		46-50		0	0
				,0%	,0%
		50 ve üzeri		0	0
				,0%	,0%
Toplam				15	1
				8,5%	,6%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		3	0
				27,3%	,0%
		26-30		6	0
				12,5%	,0%
		31-35		6	0
				13,0%	,0%
		36-40		0	1
				,0%	3,4%

		41-45		1	0
				7,1%	,0%
		46-50		2	0
				20,0%	,0%
		50 ve üzeri		0	1
				,0%	5,3%
	Toplam			18	2
				10,2%	1,1%
				Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)	Konuşmayı sessiz kalmayı tercih ederdim
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		0	3
				,0%	13,6%
		26-30		0	3
				,0%	8,1%
		31-35		4	2
				10,8%	5,4%
		36-40		2	1
				5,4%	2,7%
		41-45		2	1
				11,1%	5,6%
		46-50		0	0
				,0%	,0%
		50 ve üzeri		0	0
				,0%	,0%
	Toplam			8	10
				4,5%	5,6%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		0	0
				,0%	,0%
		26-30		3	7
				6,3%	14,6%
		31-35		1	5
				2,2%	10,9%

		36-40		0	8
				,0%	27,6%
		41-45		0	2
				,0%	14,3%
		46-50		1	0
				10,0%	,0%
		50 ve üzeri		3	3
				15,8%	15,8%
	Toplam			8	25
				4,5%	14,1%
				Münakaşa, kavga, şiddet gösterme	Evi terk etme
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		13	4
				59,1%	18,2%
		26-30		26	4
				70,3%	10,8%
		31-35		26	2
				70,3%	5,4%
		36-40		27	3
				73,0%	8,1%
		41-45		12	0
				66,7%	,0%
		46-50		12	4
				75,0%	25,0%
		50 ve üzeri		9	1
				90,0%	10,0%
	Toplam			125	18
				70,6%	10,2%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		6	2
				54,5%	18,2%
		26-30		25	7
				52,1%	14,6%
		31-35		28	6

			60,9%	13,0%
	36-40		19	1
			65,5%	3,4%
	41-45		9	2
			64,3%	14,3%
	46-50		7	0
			70,0%	,0%
	50 ve üzeri		12	0
			63,2%	,0%
	Toplam		106	18
			59,9%	10,2%

$$X^2 = 30,205, \text{ sd}=30, \text{ p}=.455$$

Tabloya göre boşanma ile sonuçlanan evlilikte eşin sorunlar karşısındaki tutumunun yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre gözlenen farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. 41-45 yaş arasındaki kadınların %16,7'si; 20-25 yaş arasında yer alan erkeklerin %27,3'ü konuşarak sorunları çözmeyi tercih etmektedir. Ayrılmaya ikna etmeyi tercih edenlerin farklı yaş ve cinsiyet kategorisinde hemen hemen olmadığı görülmektedir. 41-45 yaş arasında yer alan kadınların %11.1'i 50 ve üzeri yaş aralığında yer alan erkeklerin %15.8'i anne-babaların araya girmesiyle (onları soruna dahil ederek) çözüme yoluna gitmişlerdir. 20-25 yaş arasındaki kadınların %13,6'sı, 36-40 yaş arasında yer alan erkeklerin %27,6'sı konuşmayıp sessiz kalmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Evi terk etmeyi tercih eden kadınların %25'i 46-50 yaş arasında yer alırken %18,2'si 20-25 yaş arasında olduğu görülmüştür. Tabloda çoğunluğun olduğu seçenek münakaşa, kavga ve şiddet gösterenlerin olduğu gruptur. Buna göre, 46-50 yaş aralığında yer alan kadınların %75'i, erkeklerin ise %70'i münakaşa, kavga ve şiddet gösterme eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Buna göre, kadın ve erkek katılımcılar arasında 45 ve üzerinde yaşa sahip olanların münakaşa, kavga ve şiddete dönük eğilim sergiledikleri, buna karşın daha genç yaşlarda olanların ise çoğunlukla eşlerinin konuşarak sorunları çözüme yoluna gittiklerini belirtmiştir.

Tablo 83. Yaş ve Evliliğin Nasıl Tanımlandığı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

	Evlilik aile birliğinin temelidir	Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşmedir
--	-----------------------------------	---

Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		8	3
				36,4%	13,6%
		26-30		19	5
				51,4%	13,5%
		31-35		22	3
				59,5%	8,1%
		36-40		22	2
				59,5%	5,4%
		41-45		7	3
				38,9%	16,7%
		46-50		10	4
				62,5%	25,0%
		50 ve üzeri		9	0
				90,0%	,0%
Toplam			97	20	
			54,8%	11,3%	
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		7	0
				63,6%	,0%
		26-30		26	1
				54,2%	2,1%
		31-35		28	4
				60,9%	8,7%
		36-40		19	2
				65,5%	6,9%
		41-45		8	1
				57,1%	7,1%
		46-50		3	2
				30,0%	20,0%
		50 ve üzeri		15	1
				78,9%	5,3%
Toplam			106	11	
			59,9%	6,2%	

				Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen	Eşler arası ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurumdur
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		3	2
				13,6%	9,1%
		26-30		6	0
				16,2%	,0%
		31-35		5	1
				13,5%	2,7%
		36-40		2	2
				5,4%	5,4%
		41-45		1	1
				5,6%	5,6%
		46-50		0	0
				,0%	,0%
		50 ve üzeri		0	0
				,0%	,0%
Toplam			17	6	
			9,6%	3,4%	
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		1	0
				9,1%	,0%
		26-30		5	0
				10,4%	,0%
		31-35		1	2
				2,2%	4,3%
		36-40		3	0
				10,3%	,0%
		41-45		0	1
				,0%	7,1%
		46-50		1	0
				10,0%	,0%
		50 ve üzeri		0	1
				,0%	5,3%

	Toplam		11	4
			6,2%	2,3%

			Eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurumdur		
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		6	22
				27,3%	100,0%
		26-30		7	37
				18,9%	100,0%
		31-35		6	37
				16,2%	100,0%
		36-40		9	37
				24,3%	100,0%
		41-45		6	18
				33,3%	100,0%
46-50		2	16		
		12,5%	100,0%		
50 ve üzeri		1	10		
		10,0%	100,0%		
Toplam				37	177
				20,9%	100,0%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		3	11
				27,3%	100,0%
		26-30		16	48
				33,3%	100,0%
		31-35		11	46
				23,9%	100,0%
		36-40		5	29
				17,2%	100,0%
		41-45		4	14
				28,6%	100,0%
46-50		4	10		

			40,0%	100,0%
		50 ve üzeri	2	19
			10,5%	100,0%
	Toplam		45	177
			25,4%	100,0%

$$X^2 = 25,638, \text{ sd}=24, \text{ p}=,372$$

Tabloda araştırmaya katılanların evlilik hakkındaki düşüncelerinin yaş ve cinsiyet ile bağlantısını göstermektedir. Farklı yaş ve cinsiyet kategorisinde katılımcıların çoğunluk oluşturdukları seçeneğin evliliğin aile birliğinin temeli olduğudur. Başka bir ifadeyle hem kadın hem de erkek katılımcılar için evlilik büyük ölçüde aile birliğinin temeli olarak görülmektedir. Bu bağlamda evliliğe daha toplumsal bir anlam yüklendiği görülmektedir. Toplumlar gelenekselden moderne doğru bir değişim yaşarken evliliğe ve aile kurumuna yönelik düşüncelerin değişen toplum ve yaşam tarzı bağlamında daha bireysel bir çizgide değerlendirilmeye başlandığı görülmektedir. Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşme, cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzen, eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum ve eşler arasındaki duygusal birlikteliği sağlayan bir kurum olma gibi sunulan seçenekler evlilik kurumunu tanımlayan diğer belirleyici özelliklerdir. Fakat tabloya bakıldığında kadın ve erkek katılımcıların daha ziyade evliliğin aile birliğinin temeli olması, duygusal bağların paylaşıldığı bir kurum olma vasıflarını öne çıkardıkları görülmektedir. Buna karşın evliliğin cinsel ve ekonomik vasıflarını vurgulayan tanımların oldukça düşük oranda vurgulanması dikkat çekicidir. Bu durum, geleneksel ve modern topluma özgü dinamiklerle açıklanabilir.

Tabloya bakıldığında evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayan kadınların %90'ının 50 ve üzeri yaş arasında yer aldığı görülmektedir. 46-50 yaş arasında yer alan kadınların %62,5'i 31-40 yaş arasında yer alan kadınların %59,5'i, 26-30 yaş arasında yer alan kadınların ise %51,4'ü evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlamışlardır. Erkek katılımcılar arasında da evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayanların diğer kategoride yer alanlara göre çoğunlukta olduğu görülmektedir. Erkekler arasında evliliği aile birliğinin temeli olarak

tanımlayanların %78.9'u 50 ve üzeri yaş aralığında, %65.5'i 36-40 yaş arasında, %63.6'sı 20-25 yaş aralığında yer almaktadır. Hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlayanların 50 ve üzeri yaş arasında yer alanların çoğunluğu oluşturan yaş aralığı olduğu görülmektedir.

Dağılımın çoğunluğunu oluşturan diğer kategori evliliğin duygusal birlikteliğin sağlandığı bir kurum olarak görülmesi seçeneğidir. Bu düşünceye sahip olan kadınların %33,3'ü 41-45 yaş arasında, %27,3'ü 20-25 yaş arasında yer aldığını, erkeklerin ise %40'ı 46-50 yaş arasında, %33,3'ü 26-30 yaş arasında, %28,6'sı ise 41-45 yaş arasında yer almaktadır. Bu düşünceyi paylaşan kadınların 41-45 yaş arasında erkeklerin ise çoğunlukla 46-50 yaş arasında yer aldığı görülmüştür.

Evliliği çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşme olarak değerlendiren kadınların %25'i, erkeklerin ise %20'si gibi çoğunluğu oluşturan grubun 46-50 yaş arasında olduğu görülmektedir. Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı zemin olarak tanımlayanlar arasında kadınların yaşları arttıkça bu düşüncede olanların sayılarının azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte kadınların %16,2'si erkeklerin ise 10,4'ü gibi çoğunluğu oluşturan grubun 26-30 yaş arasında yoğunlaştıkları görülmüştür. Evliliği ekonomik bir birliktelik olarak tanımlayanların oranlarının farklı cinsiyet ve yaş kategorisinde yok denecek kadar az olduğu görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında, evliliğe yüklenen anlamın yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 84. Yaş ve Toplumsal Açından Boşanma ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

				Boşanma aile birliğini parçalar	Boşanma toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlikedir
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		6	1
				27,3%	4,5%

		26-30		11	1
				29,7%	2,7%
		31-35		10	2
				27,0%	5,4%
		36-40		10	2
				27,0%	5,4%
		41-45		6	1
				33,3%	5,6%
		46-50		5	0
				31,3%	,0%
		50 ve üzeri		3	0
				30,0%	,0%
	Toplam			51	7
				28,8%	4,0%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		2	0
				18,2%	,0%
		26-30		20	1
				41,7%	2,1%
		31-35		24	2
				52,2%	4,3%
		36-40		12	1
				41,4%	3,4%
		41-45		5	2
				35,7%	14,3%
		46-50		4	1
				40,0%	10,0%
		50 ve üzeri		9	2
				47,4%	10,5%
	Toplam			76	9
				42,9%	5,1%

			Boşanma geleneklerimize/törelere aykırıdır	Boşanma, gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırmanın te
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25	0	5
			,0%	22,7%
		26-30	1	11
			2,7%	29,7%
		31-35	1	12
			2,7%	32,4%
		36-40	3	8
			8,1%	21,6%
		41-45	0	4
			,0%	22,2%
46-50	2	7		
	12,5%	43,8%		
50 ve üzeri	1	1		
	10,0%	10,0%		
Toplam		8	48	
		4,5%	27,1%	
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25	0	4
			,0%	36,4%
		26-30	0	6
			,0%	12,5%
		31-35	1	9
			2,2%	19,6%
		36-40	1	3
			3,4%	10,3%
		41-45	1	1
			7,1%	7,1%
46-50	1	2		
	10,0%	20,0%		
50 ve	0	3		

		üzeri		,0%	15,8%
Toplam				4	28
				2,3%	15,8%
				Boşanma, başarısız bir evliliğin işaretidir.	Boşanma, sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılmasıdır
Kadın	Yaşınızı belirtiniz	20-25		4	6
				18,2%	27,3%
		26-30		7	6
				18,9%	16,2%
		31-35		5	7
				13,5%	18,9%
		36-40		7	7
				18,9%	18,9%
		41-45		4	3
				22,2%	16,7%
		46-50		1	1
	6,3%		6,3%		
50 ve üzeri		1	4		
		10,0%	40,0%		
Toplam				29	34
				16,4%	19,2%
Erkek	Yaşınızı belirtiniz	20-25		3	2
				27,3%	18,2%
		26-30		15	6
				31,3%	12,5%
		31-35		8	2
				17,4%	4,3%
		36-40		7	5
				24,1%	17,2%
		41-45		3	2
				21,4%	14,3%
		46-50		2	0
	20,0%		,0%		

		50 ve üzeri		2	3
				10,5%	15,8%
	Toplam			40	20
				22,6%	11,3%

$$X^2 = 18,997, \text{ sd}=30, \text{ p}=,940$$

Tabloda boşanmanın toplumsal açıdan yorumlanmasının yaş ve cinsiyet ile ilişkisi ortaya konulmuştur. Boşanma, bireylerin öznel dünyalarında nasıl algılandığı, boşanmaya karşı tutumları ve boşanmanın nasıl kabul görüldüğüne dair fikir vermektedir. Toplumsal bir olgu olan boşanma, bireyin yaşamına içkin diğer pek çok olgu ve olay gibi toplum tarafından genel kabul gören değerler ve düşünceler ile şekillendirilmiştir. Bireyler de boşanma olgusunu, öznel dünyalarını biçimlendiren bu toplumsal kalıplar üzerinden tanımlamaktadır. Boşanmaya yönelik olumlu ve olumsuz düşünceler ile boşanmanın kabul edilebilir bir olgu olması ya da olmaması da bireyin içsel dünyasını biçimlendiren bir dışsal dünyanın –toplumsal dünyanın- dışı vurumudur.

Tabloda dikkat çeken ilk nokta, kadın ve erkek katılımcıların çoğunluk oluşturdukları seçeneğin boşanmanın aile birliğini parçalayan bir durum olarak değerlendirilmesi üzerinedir. Boşanmayı aile birliğini parçalayan bir olgu olarak değerlendiren kadınların yaş dağılımlarına bakıldığında çoğunluğun 40 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Buna göre, bu düşünceyi paylaşan kadınların %33,3'ü 41-50 yaş arasında, %31,3'ü 46-50 ve %30,'u da 50 ve üzeri yaş arasında yer aldığı görülmektedir. Erkek katılımcılar açısından bakıldığında dağılımın ağırlıklı dilimini %52,2'lik oranla 31-35 ve ikinci olarak %47,4'lük yüzdelerle 50 ve üzeri yaşın oluşturduğu görülmektedir.

Tabloda ikinci olarak çoğunluğu oluşturan seçenek, boşanmanın gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması olarak görülmesidir. Bu görüşü belirten kadınların %43,8'i 46-50 yaş arasında, erkeklerin ise %36,4'ü 20-25 yaş arasında yer aldığı dikkat çekicidir. Boşanmayı başarısız bir evliliğin işareti olarak gören kadınların 40 ve altı yaş grubunda yoğunlaştıkları, başka bir ifade ile bu görüşü savunan kadınların 40 ve altı yaş aralığında dağılım gösterdikleri

söylenbilir. Benzer durum erkek katılımcılar için de söz konusudur. Boşanmayı sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılması olarak değerlendiren kadınların %40'ı 50 ve üzeri yaş diliminde, erkeklerin ise 18,2'si 20-25 yaş aralığında yer aldıkları görülmektedir. Tabloda, boşanmanın toplumsal anlamının yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterdiği gözlenmiş ve anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM 7. ARAŞTIRMANIN NİTEL VERİLERİ VE ANALİZİ

7. 1. Mülakat Katılımcılarının Seçimi ve İşleyiş Süreci

Denizli’de boşanma ile sonuçlanan evliliklerin sosyolojik analizi çerçevesinde belirlenmiş olan toplam 354 örneklem grubundan seçilen 6 (3 kadın ve 3 erkek) kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, 2008-2011 yılları arasında Denizli Aile Mahkemesine intikal eden ve boşanma ile sonuçlanmış davalarla sınırlandırılmıştır. Katılımcıların seçilmesi konusunda Adliye’de Aile Mahkemesinde yapılan gözlemlerden ve orada görev yapan uzmanlardan yararlanılmıştır. Boşanma ile sonuçlanmış davalardaki tarafların telefon ve adres kayıtlarına ulaşılmış, projenin amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlama noktasında iyi veriler sunacağı düşünülen önceden belirlenmiş sorulara yanıt verebilecek kişilerden seçilmiştir. Bu noktada amaçsal bir örnekleme tekniği kullanılmıştır. Mülakatlar, yarı yapılandırılmış sorularla, karşılıklı sohbet ortamında yaklaşık olarak 40-50 dakika arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kendilerini mülakat esnasında rahat hissetmelerine önem verilmiş, hepsine yaklaşık olarak aynı sorular yöneltilmiştir. Fakat, mülakat esnasında katılımcıların boşanma öncesi ve sonrası süreçte yaşadıkları kişisel deneyimlerinin farklılığı nedeniyle ortaya çıkan yeni sorunlara ilişkin sorular da yöneltilmiştir. Mülakat yapılan kişiler, eş ya da çift olmayan farklı kadın ve erkek katılımcılardan oluşmuştur.

Araştırmanın nitel kısmını oluşturan bu bölümde, katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtların orijinalliğine bağlı kalınarak boşanma öncesi ve sonrası süreçteki deneyimleri ve boşanma olgusuna yükledikleri öznel anlamlar ortaya konulmuştur. Mülakat yapılan katılımcılara dair bilgilerin gizli tutulmasına özellikle özen gösterilmiştir. Farklı zaman ve mekanda yalnız olarak yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış ve zaman zaman da notlar alınmıştır. Görüşmeler daha sonra yazılı metne dönüştürülmüştür.

7.2. Mülakat Sorularının Genel Çerçevesi ve Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel kısmında, çiftlerin boşanma ile sonuçlanan evliliklerine, aileye ve boşanmaya yönelik düşünceleri, tutumları, boşanmanın hem bireysel hem de toplumsal alandaki yansımaları, boşanma sonrasında bireylerin yaşadıkları sorunların neler olduğu ve

bunlarla mücadele biçimleri bunun toplumsal alandaki yansımaları ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmada evlilik kurumunun işleyiş sürecindeki ve boşanma eğilimlerindeki günümüze özgü değişimler dikkate alınarak, bu sürecin örneklem grubu tarafından nasıl deneyimlendiği ve algılandığı başka bir ifadeyle bu süreci bireysel ve kolektif alanlardaki yansımalarının neler olduğu sorusuna bağlı kalınmıştır. Örneklem grubunun kişisel tarihi, bir anlamda günümüzde toplumda yaşanan değişimlerin bir izdüşümünü sunmaktadır. Bireysel bir sorun olarak görülen boşanma, aile ve evlilik kurumunun dinamizmindeki farklılığın bir ifadesi olduğu için, bireylerin boşanmaya yönelik öznel anlam dünyalarının ortaya konması özellikle önem taşımaktadır. Günümüz toplumunda öne çıkan sosyo-kültürel değerler boşanma deneyimini etkilemektedir. Bu ise hem yerel düzlemde hem de farklı ülkelerde boşanma olgusunun kendine özgü değer sistemi içinde anlamlandırılabilceğini göstermektedir. Araştırmamızda yapılan mülakatlarla, belli bireysel ve kolektif amaçları gerçekleştirmek için evlenen kişilerin yine belirli nedenlerle sonlandırdıkları evliliklerine yükledikleri anlamların ortaya konması amaçlanmış bu yolla da evliliklerin ve ailenin değişen anlamlarına, bu anlamlardaki ya da değerlerdeki değişimi hazırlayan sosyo-ekonomik, hukuksal etkenlere ve süreçlere dair verilerin elde edilmesi ve bunların karşılaştırılması sağlanmıştır.

Mülakat sorularıyla, boşanmış kişilerin evlilik öncesi ve evlilik sürecindeki pratiklerden yola çıkarak boşanmayı hazırlayan koşullar sorgulanmıştır. Kişilerin aile bağlarıyla ilişkileri, toplumsal kökenleri, yaşadıkları yerleri, sosyal sınıfları gibi sosyo-demografik özelliklerini ortaya çıkaran soruların yanı sıra evliliğin ve boşanmanın kendileri için ne ifade ettiğini gösteren bireysel anlam ve algı dünyasını ortaya koymayı kolaylaştıran sorular bulunmaktadır. Böylece hızlı bir değişim süreci yaşayan ülkemizde sosyal değişimle birlikte evlilik ve boşanma kurumlarında bireysel ve toplumsal düzlemde gözlemlenen farklılaşmalar ve değişimin yönüne dair verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Evlilik öncesi yaşam biçimi, sosyo-ekonomik statüsü, aile ile olan ilişkiler, evlenme nedeni, yaşı, evlenme biçimi, eş seçme ölçütleri, evlilik aşamasında ve sürecinde ailenin ve sosyal çevrenin etkisi, ailede görevlerin paylaşımı, eşler arasındaki iletişim düzeyi, kişilik farklılıkları gibi konular boşanma nedenlerinin analizi noktasında hareket noktasını oluşturmuştur. Buna göre mülakat soruları, boşanma öncesi ve boşanma sonrası olmak üzere iki farklı aşamaya özgü özelliklerin sorgulanmasına yönelik belirlenmiş ve elde edilen veriler bu çerçevede sınıflandırılmıştır.

7.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel kısmına ilişkin bulgular temelde iki aşamaya ayrılmıştır. Her aşamada verilen yanıtlar çerçevesinde 4 farklı kategori oluşturulmuştur. İlk aşama evlenme sürecine, ikinci aşama ise boşanma sürecine ilişkin bilgileri içermektedir.

7.4. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumlarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya katılanların kendilerine ve boşandıkları eşlerine ilişkin cinsiyet, yaş, medeni durum, doğum yeri, yaşanılan yer, meslek ve gelir gibi sosyo-ekonomik bulgular sunulmaktadır. Bu bölümde elde edilen bulgular, ikinci kategoride yer alan evlilik ve boşanma süreçlerine ilişkin deneyimlerle ilişkilendirilerek değerlendirilmektedir.

7.5. EVLİLİK SÜRECİ

7.5.1. Katılımcıların Kendileri Ve Eşlerine Ait Yaş, Cinsiyet, Doğum Yeri, Meslek Ve Gelir Bulguları

Tablo 1.

	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Doğum Yeri	Yaşanılan Yer	Eğitim	Meslek	Gelir
K1	Kendisi	Kadın	38	Evli	Denizli	Denizli	Lise Mezunu	Esnaf (Giyim mağazası var)	
	Eski Eşi	Erkek	45	-	Denizli	Denizli	Ortaokul Mezunu	Eczacı Kalfası	
K2	Kendisi	Erkek	29	Bekar	Denizli-Köy	Denizli Merkez	İlkokul mezunu	Tekstil İşçisi	1000 TL
	Eski Eşi	Kadın		-	Denizli-Köy	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Ev Kadını	-
K3	Kendisi	Erkek	42	Bekar	Denizli Merkez	Denizli Merkez	Ortaokul Mezunu	Esnaf (Kendi Büfesini İşletiyor)	

	Eski Eşi	Kadın		-		Denizli Merkez	Lise Mezunu	Tekstil İşçisi	
K4	Kendisi	Erkek	47	Bekar	Denizli-Köy (Aşağı Şamlı)	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Tekstil işçisi	2000 TL
	Eski Eşi	Kadın	38	-	Denizli-Köy (Çardak-Dutluca	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Ev Kadını	
K5	Kendisi	Kadın	34	Bekar	Denizli Merkez	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Tekstil İşçisi	
	Eski Eşi	Erkek	40		Kırşehir	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Aşçı	
K6	Kendisi	Erkek	35	Bekar	Afyon	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Dokuma İşçisi	
	Eski Eşi	Kadın	35	-	Afyon-Dinar	Denizli Merkez	İlkokul Mezunu	Ev Kadını	

Mülakat yapılan katılımcıların 2'si kadın, 4'ü erkektir. Katılımcılar 29-47 yaş aralığında yer almaktadır (K1=38, K2=29, K3=42, K4=47, K5=34, K6=35). Medeni durum açısından bakıldığında K1'in dışında diğer bütün katılımcılar bekarlardır. Katılımcıların eğitim düzeyleri düşüktür. Üniversite yada yüksek okul mezunu olan bulunmamaktadır. İlkokul mezunu olanlar çoğunluktadır. K1 lise, K3 ortaokul diğer 4 katılımcı ise ilkokul mezunudur. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların eşleriyle aralarında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. K1'in eşi ortaokul, K3'ün eşi lise mezunudur. Diğer katılımcıların eşleri ise ilkokul mezunudur. Buna göre katılımcılar eşleriyle aynı eğitim düzeyindedirler.

Görüşülen 6 kişi arasından iki kişi, iki boşanma deneyimi; dört kişi ise bir boşanma deneyimi yaşamıştır. Bir katılımcı evli, diğer beş katılımcı bekar. K1, ikinci evliliğini devam ettirmekte; K2, K3, K4 ilk evliliğinden boşanmış ve yeniden evlenmemişlerdir. K5 ve K6 iki evlilik yapmışlar ve her ikisinin de iki evliliği boşanma ile sonuçlanmıştır, daha sonra yeniden evlenmemişlerdir. Katılımcıların her birisinin en az bir çocuğu bulunmaktadır. K1, K2, K3 ve

K5' bir erkek çocuğa, K4 beş erkek çocuğa; K6 ise iki erkek çocuğa sahiptir. Böylece erkek katılımcıların hepsi bekar; kadın katılımcıların ise bir tanesinin evli diğerinin bekar olduğu görülmüştür. Dolayısıyla erkek katılımcıların bekarlığı tercih etme konusundaki eğilimleri dikkat çekicidir. Bu da evliliğini devam ettiremeyen ve belli bir nedenle boşanmış olan erkeklerin bekar kaldıklarını göstermektedir. Kadın katılımcılar için yeniden evlenmek, boşanma sonrasında karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği sorunlara karşı çözüm yolu olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de bunun sıklıkla karşılaşılan bir durum olduğu söylenebilir. Duygusal bir nedene bağlı olmaksızın yapılan yeniden evlenmeyi tercih eden kadınlar, çoğunlukla evli kaldıkları süre içinde çalışmamış olan kadınlardır. Yeniden evlenmek bir nevi hayatta kalma stratejisi olarak görülmektedir.

K1, ilk boşanma deneyiminden sonra 1 yıl kadar annesinin yanında kalmış, maddi yeterliliğe ulaştıktan sonra annesinin yanından ayrılmış yalnız yaşamıştır. Daha sonra ise ikinci evliliğini yaptığı eşiyle ve bir çocuğuyla birlikte yaşamaya başlamıştır. K4, boşandıktan sonra bir çocuğu ile birlikte yalnız yaşamayı, K2, K3, K5 ve K6 ise anneleriyle ve çocuklarıyla birlikte yaşamayı tercih etmişlerdir. Anneleriyle birlikte yaşamayı tercih edenlerin hepsi, boşanma sonrasında çocuklarını kendi yanına alanlardır. Katılımcıların anneleri burada çocukların bakımını yerine getirmektedir.

Boşanan erkeklerin yalnız yaşama deneyimleri ile ilgili olarak Topçuoğlu evliliğin, soyu sürdürmek için bir araç olarak kabul edildiği kültürlerde boşanmanın önemli bir problem olarak görülmediğini ileri sürmüştür. Çünkü aile grupları tarafından düzenlenen bu tip evliliklerde boşanma gerçekleştiğinde, boşanan kadın genellikle kendi ailesinin yanına dönmekte, erkek ve çocukları ise, ait oldukları kalabalık aile içinde yaşalarına devam etmektedirler. Babanın gittiği, kadının ve çocukların ana klan içinde kaldığı durumlarda ise, dayılar ve ağabeyler, kadının ve çocukların bakımını üstlenmektedirler (Topçuoğlu, 1977:62' den akt. Kaya, 2009: 67).

Endüstrileşmenin getirdiği çekirden aile tipinde ise, boşandıktan sonra çocuklar genellikle anne yanında kalmaktadırlar. Bu nedenle, çekirdek ailenin boşanmayla parçalanması, kadına maddi yönden güçlü olma sorumluluğu yüklerken, erkeği tekrar evlenmek ya da yalnız yaşamak zorunda bırakacak gibi görünmektedir (Kaya, 2009:67). Bu araştırmanın sonuçlarına

bakıldığında, katılımcılar arasında birden fazla evlilik yapan kadınlar olmuştur ve erkekler de yalnız kalmayı tercih etmiştir.

Boşandıktan sonra kadın katılımcılardan bir tanesine oldukça düşük miktarda nakafa bağlanmıştır. Diğer kadın katılımcı ise yeniden evlendiği için nafaka almamaktadır. Katılımcılardan bir tanesi dışında diğerleri çocuklarını kendi yanına almıştır. K1 (kadın) 'in çocuğu kendi yanında, K2 (erkek)' nin çocuğu kendi yanında, K3 (erkek)'ün çocuğu kendi yanında, K4 (erkek)'ün çocuğu kendi yanında, K5 (kadın)'in çocuğu kendi yanında, K6 (erkek)'nin ikiz çocukları var ikisi kendisinde ikisi annesinde kalmaktadır. Çocuğunu kendi yanına alan erkek katılımcılar, çocukların annelerinin çocuklarına karşı ilgisiz olduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların tamamı düşük gelir grubunda yer almakla birlikte düşük statülü işlerde çalışmaktadırlar. Katılımcılar arasında iki kişi esnaf; diğer dört kişi ise tekstil sektöründe işçi olarak çalışmaktadırlar. Esnaf olarak çalışanlar K1 ve K3'tür. K3 büfe sahibi olduğunu beyan etmiştir. Diğer katılımcılardan K2, K4, K5 tekstil işçisi olarak K6'da yine tekstil sektöründe dokuma işçisi olarak çalıştığını ifade etmiştir.

Doğum yeri açısından bakıldığında katılımcılardan K6 Afyon doğumlu diğerleri ise Denizli merkez ilçe/köy doğumludurlar. Katılımcıların eşleriyle doğum yerleri açısından benzerlikler bulunmaktadır. K6'nın hem kendisi hem de eşi Afyon doğumludur. K2, K3, K4, K5 ve K6 hem kendileri hem de eşleri Denizli merkez ilçe ve köy doğumlulardır. Bunun yanı sıra tamamı Denizli merkezde yaşamaktadırlar.

7.5.2. Katılımcıların Evlenme Yaşı ve Boşanma Süreleri

Araştırmaya katılanlardan beş kişinin ilk evlenme yaşı 17-26 arasında dağılım gösterirken bir kişi 33 olarak dağılımın en yüksek değerini oluşturmaktadır. İlk evlenme yaşının oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Kadın katılımcıların bir tanesi 17 diğeri ise 18 yaşında evlenmiştir. Erkek katılımcılardan iki kişi 22 yaşında, bir kişi 26 yaşında ve bir kişi de 33 yaşında evlenmiştir. Katılımcıların ilk evlenme yaşları hem erkek hem de kadın katılımcılarda –bir katılımcı hariç- düşüktür. Katılımcıların eşleriyle aralarındaki yaş farklarına bakıldığında, erkek katılımcılardan bir tanesinin eşi 17, ikisinin eşi 18 ve diğerinin eşi de 22 yaşında iken

kadın katılımcılardan bir tanesinin eşi 23 diğ erinin ise 24 oldu ğ u görülmüştür. Kadın katılımcıların ilk evlenme yaşları erkek katılımcılarla karşılaştırıldığında düşüktür. Katılımcılardan bir çiftin aynı yaşta oldu ğ u, diğ erinin eşleriyle aralarında en az 5 yaş fark oldu ğ u dikkat çekmektedir. Kadınların erken yaşta evlenmeleri Türkiye’de sık rastlanan bir durumdur. Katılımcıların hemen hemen tamamı ilk evlenme yaşının erken oldu ğ unu düşünmektedir. Hatta bazı katılımcılar boşanmaların fazla olmasının nedenini küçük yaşta evlenmekle ilişkilendirmişlerdir. Erken yaşta evlenmek dezavantajlı bir durum olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların tamamınının görücü usulü ile evlendiği dikkate alındığında kişisel gelişimin tamamlanmamış olması, tecrübesizlik gibi durumların evlilikte çatışmalara yol açtığını belirtmişlerdir.

Erken evlenmenin hata olduğunu belirten katılımcılardan bir tanesi düşüncelerini şöyle ifade etmiştir.

“İlk evlendiğimde ben 18 eşim 24 yaşındaydı. Görücü usulüyle evlendik. Evlendiğim zaman bilinçli değildim. Kim ne derse ona göre hareket ettim. Zorla bir şey değil elbet ama sevgi de yoktu. İstemem desem evlenmezdim elbette ama yönlendirildim” (K1-Kadın-38 yaşında, evli).

Araştırmaya katılanlardan bir tanesi evlenme yaşı ile boşanma arasında bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Hatta evlenme sürecinde erkeğin yaşının kadının yaşından büyük olmasının evlilikteki uyum için daha iyi olabileceğini düşünmektedir. Toplumda erkeklerin kadınlara göre daha geç yaşta olgunlaştığı bu nedenle de erkeğin kadından yaşta büyük olmasının belli avantajlar sağlayacağı şeklindeki yargının altını çizilmektedir. İstisnai durumlar dışında erkekler, çalışma hayatına kadınlardan daha erken başlamaktadırlar. Askerlik ve bir aileyi geçindirebilmek için belli bir maddi güce ulaşma gerekliliklerinden dolayı erkeklerin evlilik deneyimleri, kadınlarla karşılaştırıldığında daha geç bir yaşta gerçekleşmektedir. Bir anlamda bu durum erkek için terci edilebilir bir durum olarak görülse bile kadınlar için olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Hayata dair görel olarak sınırlı tecrübeye sahip olupta evlenmek durumunda kalan bir kadın, evlilik gibi zor bir sürece dahil olduğunda eşiyile, yaşın gerektirdiği ihtiyaçlardan dolayı çatışmalar yaşayabilmektedir. Kadınların eğitimlerine ve iş hayatına katılmalarına gereken önemin verilmediği bizim gibi ataerkil ideolojinin baskın olduğu toplumlarda evlenen kadın, erkeğin himayesine girmekte ve ona bağımlı olmaktadır.

Bu durum özellikle yine ataerkil ideolojiyle beslenen aile tarafından da bütünüyle olumlunan bir durum olmaktadır. Belli bir yaşa gelmiş olan kadının-ki ülkemizde bu 18 yaştan başlamaktadır-evlenmesi ve kısa sürede de çocuk yapması beklenmektedir. Daha ileri bir yaşta evlenmek ise toplumun farklı kalıp yargılarına maruz kalmayı ifade etmektedir. Geleneksel değerlerle yetiştirilen ve aileleri tarafında yönlendirilen kadınlar için de erken yaşta evlenmek çoğu zaman bir sorun olarak algılanmamakla birlikte ailenin ve sosyal çevrenin baskılarına karşı gelinemeyecek bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Kadının 18 gibi erken yaşta evlenmesi, evliliğin getirdiği sorumluluklarla kendisini kontrol altına alabilmesi ve olumsuz sosyal çevre koşullarından korunmasının bir yolu olarak görülmektedir. Belirleyici olan ise çoğu zaman aileler olmaktadır. Bu bağlamda evlilik yaşı daha ziyade kadınlar için bir sorun olarak algılanabileceğini düşünebiliriz. Evlenme yaşı ile boşanma arasında bir bağlantı olmadığını düşünenler, daha ziyade kendine yetebilirlik, erken yaşta hayata atılma ve toplumun erkeklere yüklediği sorumluluklar ya da gereklilikler ve evlilik için başka ihtiyaçların ön plana çıkması gibi ölçütleri dikkate aldıkları ileri sürülebilir. Bu düşünceyi savunan erkek katılımcılardan bir tanesi düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

“ilk evlendiğimde ben 26 eşim ise 17 yaşındaydı....yoo aramızdaki yaş farkı hiç de çok değil. Bu konuda biraz istismarcı olmak lazım. Bence burada evliliğin bir yaşı yok zaten. Gönüller uyuşmadıktan sonra aynı yaştasanız da olmuyor. Hatta şöyle diyeyim ben size kadının eee erkekyen on beş yaş daha küçük olması daha iyi yani. Çünkü kadının gelişme oranı erkeğinkine oranla yüzde yüzdelerle fazla yani. Farklılaşma zamanı, kişileşme zamanı. Olayları kadınlar çok daha çabuk algılayabiliyo” (K4, 47 yaşında, erkek, bekar).

Alıntıya göre, evlilikte yaştan daha önemli olan etkenler vurgulanmıştır. Bu da evlenilecek olan kişinin özellikleri, karşılıklı uyumun, anlaşmanın yaş faktörünün önüne geçen bir faktör olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanların sosyo-ekonomik profilleri ve evlenme biçimleri dikkate alındığında, erkek katılımcıların evlenme yaşları kadın katılımcıların evlenme yaşlarından büyük olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra erkek katılımcıların evlendikleri eşlerinin yaşları da kendilerinden küçüktür ve yaş ortalaması 18 olarak belirlenmiştir. Görüşülen kişilerin tamamı gerek ilk evliliklerinde gerekse ikinci ya da üçüncü evliliklerinde görücü usulüyle evlenmişler, evlendikleri eşlerini çok fazla tanıma olanakları olmamıştır. Bu da katılımcıların evlenme yaşı konusunda geleneksel değerlerle hareket

ettiklerini göstermektedir. Belirli bir zorluluğa bağlı olarak evliliklerini gerçekleştirdikleri söylenebilir.

İkinci evliliğinden de boşanmış olan ve bir çocuğu ile birlikte annesinin yanında yaşayan bir kadın katılımcı, erken yaşta evliliğin yanlış olduğunu ve bilinçsiz bir şekilde hamile kaldığını şöyle belirtmiştir:

“ilk evlendiğimde 17 yaşındaydım. Eşimde benden 6 yaş büyüktü. Görücü usulü ile ailenin baskısıyla evlendim. Çocukluk yani pek bilgi ve tecrübem yok, bilinçsiz bir şekilde oldu. Su an ki şeyimi sorarsan evlenmezdim....biz 3 kardeşiz, ikisi kız biri erkek. Ablam ve diğer kız kardeşim de genç yaşta evlendiler. O da ailevi yüzden. Burada genel olarak evlenmeler erken olduğu için boşanmalar da sık yaşanıyor. Yani şimdi aile baskısıyla görüp tanışıp bi insanın erkeğin hani huyunu suyunu bilmeden oldu” (K5, 34 yaşında, kadın, bekar).

“ben bilinçsiz bir şekilde hamile kaldım, on altıyla on yedi yaşında anne oldum yani. Dokuz ay şeysinde benim çocuk karnımda dört aylık olmuştu. Ondan sonra farkettim. Yani çocuk hareketlenmiş ondan sonra ben adet görmeyi zaten o devirlerde yeni başladım” (K5, 34 yaşında, kadın, bekar).

Erken yaşta evliliği kişisel karardan ziyade belli zorunluluklardan dolayı gerçekleştiren ve ilk evliliğini 18 yaşında gerçekleştiren kadın katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Annem ve babamda ayrılık durumu yok ama babam erken öldü benim. Erken evlenmemde babamın olmamasının etkisi var tabi. Üç kardeşiz ve en büyük benim. Maddi sorun yaşamadık hani. Babamın maaşı ve bize kalan evleri vardı. Ama annem başımızda babam olmadığı için beni evlenmeye yönlendirdi. Laf söz olmadan bir an önce evlensin dedi. Akrabalar da öyle söylüyorlardı. Etraftaki dede olsun teyze olsun hani hepsi evlensin, yuvasını bilsin dediler. Annem de 15 yaşında evlenmiş. Annemle benim aram 16 yaş. Anneler babalar ilk çocukta tecrübesiz oluyo. Kardeşlerim erken evlenmediler mesela” (K1, 38 yaşında, kadın, evli).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşıldığı gibi, geleneksel toplumlarda erken yaşlarda evlenen kişilerin ebeveynleri de erken yaşlarda evlenme deneyimi yaşamış olanlardır. Erken yaşta evlenmenin onaylanması ya da onaylanmaması ailenin sosyo-ekonomik profiline göre de farklılaşan bir durumdur. Erken yaşta evliliğin dezavantajlarını yaşamış olan bir ebeveyn kendi çocuklarına da bu tecrübeyi yaşatmaları onların eğitim durumlarına, hayata bakış açılarına, gelenekçi olup olmadıklarına bağlıdır. Günümüzde bu yaygın davranışın görece olarak değiştiği söylenebilir. Genel olarak bakıldığında, erken yaşta evlenme konusunda kadınlar daha büyük baskı altındadırlar, bunun da en büyük nedeni ataerkil düşüncenin kadına dayattığı kalıpyargılardır.

Görüşme yapılan kişilerin evlenme yaşına yönelik düşüncelerini genel olarak değerlendirdiğimizde kadınlar için erken evlilik ailevi bir zorunluk ve sosyal çevre baskısı akabinde gerçekleşen bir durum olmakla birlikte erkek katılımcılar için daha ziyade uyum, anlaşma, sadakat gibi değerlerle birlikte algılanmaktadır. İkinci evliliğini yapan katılımcılar için evliliğin yaşından ziyade kişisel özelliklerin sosyal çevre faktörünün etkisinin önüne geçtiği gözlenmiştir.

Araştırmaya katılanların evlenme yaşları ve boşanma süreleri, erken yaşta evlilik ve boşanma arasında bir ilişkinin varlığı açısından değerlendirilmiştir. K1 18 yaşında evlenmiş, 1 yıl eşiyile ayrı yaşamışlar ve 1 yıl da yeniden beraber yaşamışlardır. Evlilikleri 12 yıl sürmüştür. K2 22 yaşında evlenmiş 6 yıl evli kalmıştır. K3, 33 yaşında evlenmiş evliliği 9 yıl sürmüştür. K4, 26 yaşında evlenmiş ve evliliği 13 yıl sürmüştür. K4 boşanma kararı sonrasında eşiyile iki yıl ayrı yaşamıştır. 2003 yılında boşanma davasının açıldığını ve 2005 yılında resmi olarak boşandığını belirtmiştir. K5, 17 yaşında evlenmiş ve evliliği 10 yıl sürmüştür. K6 22 yaşında evlenmiş ve ilk evliliği 12 yıl sürmüştür.

Katılımcılardan 3 kişi (K1, K5 ve K6) ikinci evliliklerini yapmışlardır. K1, evliliğini devam ettirmektedir. K6 ikinci evliliğini yapmıştır ve 1 yıl 2 ay sonra ikinci evliliğinden boşanmıştır. K5, ikinci evliliğini 1 yıl devam ettirmiş, daha sonra boşanma davası açılmıştır. Genel olarak, araştırmaya katılanların ilk evliliklerinin uzun olduğu gözlenmiştir. Uzun bir evlilik sürecinden sonra boşanma gerçekleşmiştir. İkinci evliliğini yapmış olanlarında ilk evliliklerinin uzun sürdüğü ikinci evliliklerinin ise ortalama 1 yıl sürdüğü dikati çekmektedir. Katılımcıların hepsinin ilk evliliklerinden çocukları olmuştur. Evli kalınan sürenin uzun

olmasında çocukların varlığının önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra sosyal çevre baskısı da boşanmayı engelleyen diğer bir faktör olarak görülmüştür.

7.5.3. Evlenme Biçimi ve Ailelerin Evlilik Kararına Etkisi

Araştırmaya katılanların evlenme biçimleri ve nedenleri yada evlilik kararlarını nasıl aldıkları konusunda benzer eğilimler söz konusudur.

Görüşülen kişilerin hepsi ailelerin yönlendirmeleri, baskıları ya da istekleri üzerine evliliklerini gerçekleştirmişler ve görücü usulü ile evlenmişlerdir. İkinci evliliklerini yapan katılımcılar da arkadaşlarının ya da yakınlarının tanıştırmaları ile evlenmişlerdir. Fakat her iki durumda da ortak olan temel nokta, kişilerin birbirini yeterince tanımamaları, kısa süre içerisinde evlenmeleri ve bilinçli bir kararın ötesinde hareket etmiş olmalarıdır. Katılımcılardan bir tanesi iş yerinde çalıştığı kişi ile ikinci evliliğini yapmıştır. Başka bir katılımcı ise kendisi ile aynı cemaatte bulunan bir kadınla, yine cemaatte öne çıkan hocanın yönlendirmesi sayesinde evlenmiştir. Diğer katılımcılarda da evlenme kararında ailenin dominant olduğu görülmektedir. Katılımcıların evlenme süreleri nişanda dahil olmak üzere 1-2 aylık süreyi kapsamaktadır. Flört ederek evlenen bulunmamaktadır. Bununla birlikte aşk evliliği yapan bulunmamaktadır. Hatta bir katılımcı, başka bir kişiye aşık olmasına karşın ailesinin baskısıyla onların istediği bir kişi ile evlendiğini belirtmiştir.

K1, evlenme kararını, bilinçli bir sürecin sonucu olarak vermemiştir. Evlilik kararında aile ve birinci dereceden akrabalarının etkisi söz konusudur. K 1'in babasının olmaması, bu kararın alınmasında yönlendirici bir etken olmuştur. Anne, dede ve teyze K1'i evlenmesi konusunda ikna etmişlerdir. Bu yönlendirmede toplumda bekar kızlara yönelik bakış açısı ve K1'in çalışmamasından kaynaklı olarak ekonomik özgürlüğünün olmaması belirleyici olmuş, katılımcının kendi yaşamını idame ettirmesi için evlilik bir çözüm reçetesi olarak kabul edilmiştir. K1 için babasını erken yaşta kaybetmek 18 yaş gibi erken bir yaşta evlilik kararını verme konusunda en önemli nedendir. Dolayısıyla bu evlilik kararında ailenin belirleyiciliği ve onayı söz konusudur. Evlenirken eşine karşı sevgi olmadığını belirtmiştir. Görücü usulüyle evlenmiş fakat büyük bir zorlama söz konusu olmamıştır. Evlenme kararında belli ölçüde kendi kararında özgür bırakılmıştır. Annesinin ise sosyal çevrenin dedikodularından

çekindiğini belirtmiştir. Geleneksel bir sosyal çevrede yetişmiş ve ilk evliliğini görücü usulü ile yapmış K1'in şu görüşleri bu noktada dikkat çekmektedir:

“Görücü usulüyle evlendik. Evlendiğim zaman bilinçli değildim. Kim ne derse ona göre hareket ettim. Zorla bir şey değil elbet ama sevgi de yoktu. İstemem desem evlenmezdim elbette ama yönlendirildim. İkinci evliliğe karar vermem zor oldu tabi. Evlilik şans işi. Kaç yıllık tanıyor olursan ol değişmiyor. Bence hayatı ertelemek gerekiyo. Olacakları engelleyemiyosun. Ha çocuk varsa biraz daha düşündürücü bişey. Ben de bir şans verdim kendime. Olacağı varsa oluyor zaten. İkinci evliliğe karar vermem zor oldu ama zaten tanıyordum. Evleneyim diye yola çıkmamıştım. İyi bir insan. Huyu karakteri bana benziyor” (K1, 38, bayan, evli).

K2'de de evlenme kararında ailenin etkisi hissedilmiştir. Özellikle anne evlilik kararının verilmesinde baskın olmuştur. Evlilik, K2'nin askerden sonra Mısır'a gitme kararıyla birlikte ailenin bu karara karşı çıkmasının bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Evlenmek, K2'nin Mısır'a gitme kararından vazgeçirilmesi için düşünülmüş engelleyici bir olay olarak görülmüştür. Hatta bu konuya hiç karışmadığını belirtmiştir. Kadereci bir yaklaşıma sahiptir. Ailenin verdiği karara karşı çıkmamıştır. Katılımcı evlenme biçimini şöyle ifade etmiştir:

“görücü usulü ile evlendik. Nasıl desem. Askerden geldim, Mısır'a gitcek olduk. İş için. Anneme açtım konuyu. Annem istemedi. Annemgil babamgilde alalım kızını dediler. Ben karışmadım hiç. Kader. Öyle derim ben. Karşı çıkmam. İnanan insanlarız” (K2, erkek, 29, bekar).

K4'ün evlenme kararında belirleyici olan cemaat bağları olmuştur. Evlenme kararı bilinçli ve istekli bir süreç içinde gerçekleşmemiştir. Evlenmeden önce flört süreci yaşanmamıştır. Dolayısıyla evlenilen kişiyle duygusal ya da romantik bağ olduğu söylenemez. Evlenme biçimini K4 şöyle anlatmıştır:

“eşimle görücü usulü evlendik. Bi cemaate mensuptum ben o cemaatin içinde tanıdık bir hoca geldi söylediler. Tavsiye üzerine gittik, yani zorlama değil. Hanımefendi, biz

size onu önerelim. Kapalı kutu göremiyorsun. Burada nasibine boyun eğiyorsun” (K4, 47, erkek, bekar).

Başka bir katılımcı, evlenme sürecini şu şekilde ifade etmiştir:

“görücü usulüyle evlendim. Evlenmem aile baskısıyla oldu. Yani şimdi aile baskısıyla görüp tanışıp bi insanın erkeğin hani huyunu suyunu bilmeden oldu. Benim şöyle yani tanışma sürecini kısaca anlatayım. Ehliyet yani benim annem ehliyet almaya gitti. Orda ehliyet arkadaşı olarak tanışmışlar. Dayısıyla arabaya alıyo, dayısı arabayı alıp annem ehliyetini alıp arabaya alıp getirip gelip buraya koydukları zaman beni görüyorlar, beğeniyorlar ailecek. Benim hiç bişeyden haberim yok. Annemin de haberi yokmuş. Ananem yani annem bu olunca ananemin de yalnız bi kadın olunca bizim kırsal mahalle olunca kızın gözenir ne zaman gada zapdetcek, hazır gelmiş nasibi ayağına ver gitsin diyince ananem yani onlar beni şey yapmışlar ama sağıda solda kız var mı, seyalım filan diyerekten şey yapmışlar. Annem de tabi bu olayda biraz şaşırды şey yaptı ama sözü baskın olunca o zamanlar ananem diktatör biriydi benim. Ananemin sözü geçerdi bazı yerlerde. Öylelikle evlendim yani nişan oldu üç ayın içinde de nikahım oldu, evlendi yani, gelin gitmedim, eşim buraya geldi. Gelinlik desem gelinliğim yok, düğün desen doğru dürüst düğünüm yoktu. Nikahtan çıktım geldim. Evliliğim öyle bi evlilik, hiç sormayın yani.

K5, evliliğin bu şekilde gerçekleşmesinin nedeni ise şu şekilde açıklamıştır:

“Düğünün olmasında annemin bir şeyi yoktu ben istemedim. Çünkü istememin sebepleri vardı. Çünkü ben başkasını Çünkü ben başka birini seviyodum. Yani gitmesin, hani şey çıkmasın dercesine şey yaptılar. Yani biraz da öle gibi geldi bana bilmiyorum. Şimdi şöyle, nasıl anlatım, o insan burada kaldı ilk eşim. Annem hani yazık Kırşehir’li onun annesi babası orda, o da dayısının yanında kalıyo, yengesinin yanında kalıyo aynı sığıntı gibi bi merhamet acıma duygusu ve odaya onu yatırırды kalırdı o, bi odada da biz kalırdık. Ama bizim eşimle hiç bi aramızda bi dialog bi yakınlık mesafe oluşmadı. Oluşmadı çünkü çekiniyodum, istemiyodum kaçıyodum devamlı odalarca. Çevremin mahallenin lafı sözü dedikodusu çok yaygın olduğu için bizim insanlarımız çok böyle ters baktığı için yani ben olmaz dedikçe onlar çok ısrarcı

oldular. Öylelikle ailesi işte hasta masta demeye başladılar benden ötürü çünkü ben rahatsızdım” (K5, 34, kadın bekar).

İkinci evliliğini gerçekleştirmiş ve boşanmış olan K5, ikinci evliliğini gerçekleştirme biçimini anlatmıştır:

“İkinci evliliğimde görücü usulü oldu, aracılığıyla oldu. Pek araştırmadım ben eşimi çünkü sorduğum insanlar efendi, dürüst, oturaklı işte şöyle böyle kişi kaynınları aldatmış eşini. Yani bende böyle olunca hani çok merhametliyimdir çok böyle şeyimdir. Ondan sonra ikinci evlilik yapmış. İkincisi de çocuklara hırpalamış şey yapmış. İki tane çocuğu var üç yaşında. Ben eşimin üçüncü eşiyim. Tamam dedim ya çocuklara baktım acıdım. Merhametten maraz doğar hesabı. Acıdım bi yüzüğüne gittim ikinci eşimin. Bi yüzükle gittim yani hiç bi şey istemedim. Altın bilezik hiç bişey istemedim. Nikahtan yani şey yaptım. Hani mutlu oliyim yuvam olsun hesabı. Tabi dul iyi hoş karşılanmıyo burda” (K5, 34, kadın, bekar).

Görücü usulüyle evlenen diğer katılımcılardan K6'nın evlenme biçimi ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

“Eşimle görücü usulü evlendik. Ağbisi, yengesi aracılığıyla evlendik sonra evliliğimizi onlar bozdular. Nişanlılık 20 gün sürdü evlilik 12 yıl sürdü. Akrabalık yoktu. Ağbisi bizim akrabanın kiracısıydı o vasıta ile tanıştık.

K6 ikinci evliliğini yapmış ve boşanmıştır. İkinci evliliğini gerçekleştirme biçimi şu şekilde ifade edilmiştir:

“ Onunla da görücü usulü sayılır. Onunla bir buçuk ay nişanlıydık. Evlenene kadar annesiyle tartışıyordu. Nikahtan sonra değişti. Anneci oldu. Demek ki bi oyunmuş bu. Beraberliğimiz 10 ay sürdü resmi olarak 1 yıl 2 ay sonra boşandı ” (K6, erkek, 35, bekar).

Araştırmaya katılanların anlatılarına bakıldığında, sosyal çevre ve aile faktörünün evliliklerin gerçekleşmesindeki etkisi açık bir şekilde gözlenmiştir. İkinci evliliğini gerçekleştirmiş

olanlarda mantığın ve kişisel kararların ön plana çıkacağı düşünülse de görüşmelerden elde edilen veriler bu sayıltıyı geçersiz kılmaktadır.

İkinci evliliği yapan hem kadın hem erkek katılımcılar, ilk evliliklerinde olduğu gibi flört ile değil de görücü usulüyle evlenmişlerdir. Ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlara göre evlilik, erkeğin maddi olanaklarıyla ilişkili olarak düşünülmektedir. Duygulardan ziyade sosyo-ekonomik koşullara bağlı bir mantık dizgesi ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifade ile evliliğin mantık ya da duygulara bağlı olarak gerçekleşip gerçekleşmemesi durumu, kadınların sosyo-ekonomik statülerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra kadın katılımcılar için sosyal çevrenin dul kadına yönelik tanımlamalarının büyük ölçüde etkisi olduğu gözlenmiştir.

İkinci evliliğini gerçekleştirmiş erkek katılımcı için evliliğin nedeni kadınların sosyal çevre baskısından dolayı evlenme gerekçelerinden daha farklı olduğu söylenebilir. Toplumda boşanmış kadına yönelik daha katı bir bakış açısı var iken erkeklerin bu tarz bir kalıp yargıya maruz kalmadıkları bilinmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılanlar arasında gerek ilk gerekse ikinci evliliğini yapmış katılımcılar olsun evliliğe bakış açılarının aşk, sevgi gibi romantik değerler üzerine inşa edilmemiştir. İkinci evliliği gerçekleştirmiş olanlar yine kendisiyle aynı sosyo-ekonomik statüde yer alan kişilerle evlenmişlerdir. İkinci evliliğini gerçekleştirmiş olan katılımcıların evlendikleri kişiler genellikle çocuk sahibi olan kişilerdir. Buna göre, görücü usulü ile yapılan evliliklerin daha uzun sürmesine karşılık boşanma ile sonuçlanma olasılığının daha yüksek olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Bu tür evliliklerin devamlılığında çevresel baskı belirleyicidir.

Görüşmelerden elde edilen bulgular, katılımcıların eş seçme kriterleri konusunda önemli bir farklılık olmadığını göstermiştir. Evlenme kararının bireysel kararlardan bağımsız olması, eş seçme kriterleri konusunda da ailenin belirleyiciliği söz konusudur. Hemen hemen bütün katılımcılarda ortak olan nokta, evlenecekleri eş konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Ailenin onay vermesi yeterlidir. Gelenekçi ve kaderci bir bakış açısıyla hareket edilmiştir. Bilinçli ve özgür bir karar sürecinin sonucunda evlenilecek eş belirlenmemiştir. Bireysel kriterler dışında hareket edilmek zorunda kalınmıştır. İyi, sadık,

merhametli, iyi anne olabilecek, sabırlı eş ön görülmekte ve evlenilecek kişide sahip olması gereken özellikler olarak belirtilmektedir.

7.5.4. Katılımcıların Sosyal Yaşamları

Sosyal aktiviteler, bireylerin kendilerini geliştirmeleri, değişen koşullara daha kolay adapte olabilmeleri ve problemlerin üstesinden gelebilmeyi kolaylaştıran işlemlere sahiptir. Boşanma süreci, her iki taraf için de sorunlu bir deneyimdir. Tarafların, sosyal aktivitelere zaman ayırmaları, sosyo-ekonomik statülerine, bakış açılarına göre farklılık göstermektedir. Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcılar, aynı sosyo-ekonomik statüde yer almaktadırlar. Çalışmak, yaşamlarının önemli bir kısmını doldurmaktadır. Katılımcıların yaşamlarında sosyal aktivitelere zaman ayırmadıkları gözlenmiştir. Bir kısmı çalışmanın önemli ölçüde zaman almasından dolayı sosyal aktiviteye vakit bulamadıklarını belirtmişlerdir. Sinemaya, tiyatroya gitmek, kitap okumak, spor yapmak gibi kişisel gelişim için katkı sağlayacak aktiviteler gözlenmemiştir. Bunun yerine televizyon izlemek, arkadaşlarla dışarıda gezmek vs. gibi aktiviteler gerçekleştirmektedirler. Araştırmaya katılanlar arasında erkeklerin sosyal yaşamlarının kadınların sosyal yaşamlarından daha statik olduğu söylenebilir. Kadınlar, sosyal aktiviteye erkeklere göre biraz daha zaman ayırabilmektedirler.

“gazete, dergi okurum arada, Sinema, tiyatro ve konser gibi faaliyetlere zamanım kalmıyo açıkçası. Akrabalarım buradalar fakat çalıştığım için sık görüşemiyorum”
(K1, kadın, 38, evli).

K2’de herhangi bir sosyal aktiviteye yer vermemektedir. Hem işten dolayı yeterli zamanın olmaması hem de bu tarz aktivitelere karşı ilgisiz olması, sosyal yaşamında farklı aktiviteler içinde olmamasının nedeni olarak gösterilmiştir. Ev ile iş arasında bir yaşam tarzını benimsemiştir.

K4, ortak bir şekilde gerçekleştirdikleri sosyal etkinliklerden bahsetmemiştir.

K5, iyi ve geniş bir arkadaş çevresine sahiptir. Sosyal aktivite arkadaşlarıyla zaman geçirmek olarak belirtilmiştir.

“Arkadaş ee evet arkadaş çevrem geniştir, çok sever sayarlar ben de çok sever sayarım arkadaşlarımı. Toplum bilip de hani oturup kalkmak iyi bişey benim için. Ben hoşlanıyorum yani (K5, kadın, 34, bekar).

K6, sosyal yaşamını şöyle ifade etmiştir:

“Arkadaş ziyareti, genelde ben sporla ilgileniyom, çok maç seyrediyom, halı sahaya gidiyom, ortam bulduğum zaman yapıyom yani” (K6, erkek, 35, bekar).

7.6. BOŞANMA SÜRECİ

7.6.1. Boşanma Nedenleri ve Evlilikte Geçimsizliğin Kaynağı

Araştırmaya katılanların boşanmalarına zemin hazırlayan koşullar farklılık göstermektedir.

Araştırma bulgularında K1'in boşanma nedeninin eşin aldatması olduğu görülmüştür. Evlilik sürecinde aile içi çatışmalar sıradan olarak görülmüş ve evliliğe zarar verecek derecede önemli görülmemiştir. Büyük kavgalar, tartışmalar yaşanmamıştır. Eş, farklı zamanlarda aldatma eylemini devam ettirmiş, hayatında sürekli farklı kadınlar olmuştur. K1, aldatma olayını öğrenince hemen boşanmaya karar vermemiştir. 1 yıl kadar ayrı yaşama kararı almışlardır. Eşine zaman tanımıştır ve eşinin kendisine dönmesini beklemiştir. Sonraki süreçte yeniden bir araya gelmişlerdir. 1 yıl yeniden birlikte yaşamının ardından eşinin aldatma eğilimlerinin devam etmesi üzerine evliliğini sonlandırma kararı almıştır. K1 bu durum şöyle ifade etmiştir:

“Bizim sorunlu bir evliliğimiz olmadı. Son zamanda aldattığını öğrenene kadar öyle kavgamız falan olmazdı. Güzel bir evliliğimiz vardı bizim. 1 yıl kadar ayrı kaldık. Bekledim yani zaman verdim geri dönmesi için. Ama aynı sorunlar devam etti. Hep bir kadın vardı hayatında. Etrafımızdakiler de biliyordu. Önce boşanmak istemedi ama kabul etti sonra. Tekrar birleştiğimizde tam evli gibi değildik zaten. Olmuyo bir daha birleşmek. Evlilik bitiyö zaten. Çocuk boşanma kararını verdiğimizde 10 yaşındaydı. Çocukların anlaması daha zor tabii” (K1, kadın, 38, evli).

K1 aldatma mevzusundan sonraki süreci şöyle anlatmıştır:

“Aldattığını öğrenince inkar etme yoluna gitti önce. Sonradan ben kendimde görünce kabullendi. Bırakıcam, ben senden vazgeçemem dedi. Hep o şekilde kandırdı yani. Karşı taraf da evliydi zaten. Eczaneye gelip giderken tanışmışlar. O kişiyle evlenmedi ama. Başka biriyle evlendi. Ben annemin yanına gittim. O hiç istemedi boşamamı ama yapacak bişey yoktu. Çocuğum için çok endişelendim. Az bir süre sonra çocuğumla kendi evime geçtim. Ev alındı. Ailemin imkanlarıyla aldım evi. Psikoloğa gitmek isterdim aslında ama zamanım yoktu. Aslında gerekli yani. Çok etkilendim aldatma olayında. Zor bir durumdu. Hiç beklemiyordum çünkü. İlk duyduğumda ve gördüğümde çok üzüldüm yani. İnanılmaz üzüldüm. Çok düzgün giden bir evliliğim vardı. Öyle tartışmayan, bir sıkıntısı olmayan bir aileydik. Bir geçimsizliğimiz yoktu. Çok kötü hissettim. Hem duydum hem de gördüm aldatıldığımı. Boşanma evresinde telefonda falan çok tartıştık ama öyle tehdit olmadı. Anladı bizim evliliğimizin bittiğini. Hem benimle evli kalmak hem de ilişkilerine devam etmek istiyodu. Oh rahat yani. Boşandıktan sonra hemen evlendi zaten sonra. Önce o gitti zaten evden. Sonra eşyalarımı alıp çıkmak zorunda kaldım zaten” (K1, kadın, 38, evli).

Yukarıdaki anlatıdan yola çıkarak, herhangi bir nedenle boşanmaya karar vermiş olan çiftler, ilk etapta resmi olarak boşanma sürecini başlatmama gibi eğilim sergileyebilmektedirler. Bu durum, çiftlerin bireysel kararlarıyla olabileceği gibi hukuksal süreçte de boşanmanın gerekçesine ve eşlerin kararlılığına bağlı olarak önerilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların varlığı bu tarz bir kararın verilmesinde belirleyici olabilmektedir. Nitekim K1’in evliliğinde boşanma süreci hemen başlamamış, 1 yıl ayrı yaşama kararı alınmıştır. 1 yıllık ayrı yaşama deneyiminden sonra yeniden bir arada yaşamaya başlanmıştır.

“Barıştıktan sonra kesinlikle evliliğe adapte olamadım. Olmuyor yani. 1 yıl ayrı kaldık. 1 yıla kadar da böyle sürdürdük ama olmadı. Çocuk için barıştık yani. İki yabancı gibiydik evde. Onun dışarı hayatı devam etti zaten. Çocuk tabi ikimizin aynı yerde olmasından mutluydu ama olmadı. Kavgalı gürültülü ayrılmadık. Bir anlamı yoktu zaten. İkinci ayrılıkta mahkemeye gittim” (K1, kadın, 38, evli).

Katılımcılardan bir diğeri olan K2, boşanma nedenini eşinin evlenmeden önceki süreçte kendisiyle ilgili dürüst davranmaması, sağlığıyla ilgili konuda yalan söylemesi, evlendikten sonra bu durumun ifşa olması ve evlilikleri süresince de bu davranışının devam etmesi olarak belirtmiştir. Bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Evliliğimizde öyle çok bi sorun yoktu. Karım sara hastası. En büyük sorun yalan. Bilmiyoduk biz. 6 yıl uğraştım. Zor hastalık. Ama çaresi yok. Kabullendim ben zaten. Hastalığını nasıl desem azcık konuşması da zor ama. İlk geceden sonra söyledi. Olduktan sonra geldi ilaçlarıyla koydu masaya. Dedi bunlar benim ilaçlarım. Ömür boyu kullancam. Bırakabilirdim. Ama olmaz bizde öyle. İlk atağı ertesi gün gördük. Çok sık olmazdı aslında ama çocuğu düşürdü bi sefer mesela. Yanıklar oldu. Ben kader dedim ses etmedim. Sabırlı, sakinimdir yani. Ne dicem. Ben hep kabullendim ama nankörlüğü kabul etmem. Nankörlük sevmem. Yalan vardı zaten. Hep doktora gidip gelmişler. Yeni öğrenilen bişey değil yani. Doktor evlenmesi yasak demiş. Raporları şeyleri var. Kimse demedi bize. Sakladılar durumu. Çocuğu emziremedi mesela. En kötüsü nankörlük. Annem hep çekti onu. Hasta diye sinirli oluyodu tabi. Hastalık sinir yapıyodu onda. En son annemle kavga etmişler. Dövüşmüşler. Olmaz bu. Koca kadına saygısızlıktır bu. Çok sabırlıydım ben de şiddet falan yoktu. Sonra dedim artık git. Ondan sonra affetmem. Biz her şeyi çektik” (K2, 29, erkek, bekar).

Diğeri bir katılımcı olan K3’ün boşanma nedeni de aldatma olarak görülmüştür. Çocuğun negatif yönde etkilenmemesi için mahkeme kararında boşanma gerekçesi aldatma olarak belirtilmemiştir. K3, evlilikleri süresince, ciddi sorunlar yaşamadıklarını belirtmiştir. Hatta evliliğinin düzgün gittiğini düşünmüştür.

Evliliğinizdeki sorun ve boşanma gerekçesi nedir sorusunu katılımcı şu şekilde yanıtlamıştır:

“Şimdi şöyle söyleyim bana göre sorun yoktu. Çalışırdım ben evime gelince de karım gezmek istiyosa gezdirirdim. Şükür öyle büyük eksikliklerimiz yoktu. Elimizden geldiğince evimize bakmaya çalışıyoduk. Ben karımı falan dövmezdim. Akşamları gezmeye, dondurma falan yemeğe çıkarırdım. Çocukla en çok ben ilgilenirdim zaten. Ev işlerini de yapardım. Böyle koca duydunuz mu. Rahat battı. Nasıl desem karım beni aldattı. Söylerim de bunu size yani. Bu kadar rahata yine de dükkanda birlikte

çalıştığı ustasıyla. Ama mahkeme de bunu kayda geçirmedi. Erkek çocuğum var. Yanlış olur bunu oraya dökmek diye. Eşimin aldatmasını telefonda yakaladım. Öyle ortaya çıktı. Sonra söyledi işte. Bişey yapmadım. Ayrıldık zaten. Sonra onunla evlendi ama mutsuzmuş. Beni arıyo şimdi. Oğlum söylüyo. Boşanma kötü bir durum tabi. Kimse istemez böyle olsun. Ama bu çok yaygın. Kadınlar yetinmeyi bilmiyo. Nankörlük yaptı. Ben kötü koca değildim. Seviyodum eşimi. Zor oldu benim için. Ama dedim ya kadın aldatması çok. Benim erkek kardeşim de boşanıyo şimdi. Hem onun iki çocuğu var. Küçük olan daha 1 yaşında. Evlilik yetinmeyi, sabretmeyi bilersen yürür”.

K3 çocuğunun bu vakadaki tepkisini şöyle anlatmıştır:

“Oğlum haliyle biliyo her şeyi. Geçenlerde sen iyi bir kadın değilsin ama benim annemsin demiş. Pek görüşmek istemiyo aslında ama ben hiç engellemedim. Aksine ben ararım, çocuğu gör diye. Çok ilgili bir anne değildir yani ama annesi. Biz birlikte yaşıyoruz. Çocuk okul çıkışı gidiyo eve, kendi başının çaresine bakıyo. Arada anneme gider. İdare ediyoz işte... Psikoloğa da götürmedim hiç, öyle atlattık.

Bir katılımcı, evlilikleri süresince yaşanan çatışmaların ve boşanmaların gerekçesini kişisel uyumsuzluk ve fikir ayrılığı olarak belirtmiştir. Boşanma kararını kendisi vermiştir. Boşandığı eşinin kişiliğine yönelik olumsuz tanımlamalarda bulunmuştur. Çift arasındaki geçimsizlik evliliğin başlangıç aşamasından itibaren gözlenmiştir. Boşanma düşüncesinin sürekli var olduğu vurgulanmıştır. Boşanma kararını eşi onaylamamıştır. Eşinin boşanma konusundaki çekimser davranışının nedeni ise ekonomik özgürlüğünün olmaması ve kendini güvence altına alma kaygısı olarak değerlendirilmiştir. Eşinin ahlaki yönden zayıf olması, kibirli, özentili, aşırı davranışlara sahip olması geçimsizliğin nedeni ve boşanma gerekçesi olarak belirtilmiştir. K4, boşanma gerekçesini şu şekilde anlatmıştır:

“Onunla geçimsizlik nedenimiz, uyuşamıyoduk ya. Yani fikirlerimiz uyuşmuyodu. Yani misal benim senin bi görüşün var benim de ayrı bir görüşüm var biz bu görüşlerde orta yolu bulalım o yolda birleşemiyoz. E senin yoldan gidelim. Tamam senin yolunu kabul edelim ama sen de o yolunda sabit değilsin yani. Bi beklenti içindesin yani. Bugün ona bakıyosun onun gibi buna bakıyosun bunun gibi onun halinde durmuyosun. Yani kişiliğini oturtamamışsın yani. Evliliğimizin ilk

sürelerinden beri problem yaşıyorduk. Boşanmaya karar verdik sonra. O akılda olmuyo zaten o sürekli gündemde boşanalım boşanalım boşanmak istemiyorum yani. O da kafasında fırsatları bekliyo. Her iki tarafta kendini garantiye almak istiyo ama kadın bulmadan ayrılmıyor. Benim gelirim 2-3 milyardı. Köyden gelirim vardı. Yani öyle bir sıkıntım yoktu. Onun için ayrılmak istemedi. Kadının ahlaki yönü sakat yani. Kadından hoşlanmadığımdan. Namus olayına dikkat etmek lazım. Çocuklarla ilgili bir anne de değildi yani. Beraberken çocuklar ufak olduğu için farkında değildi. Kadının kendini eğitmesi çok önemlidir. Erkeği dışarıda vezir yapan da kadındır. Erkeği dışarıda kötü yapan da gerçekten kadındır. Kadının çok sabırlı kültürlü yetişmesi lazım yoksa erkek hiçbir şey yapamaz. Benden boşanmak istemedi. İlle ki ben boşanmicam mı dedi, birisini buldu benden öyle boşandı. Ben namazımı kılarım, ben islamiyeti yaşamaya çalışırım, elimden geldiğince. Eşim ise aşırıydı, yetinmiyordu hiç bir şeyle. Karşılaştırma yapıyordu, yani kibirli insanlarda olur başkasına özenme kibir karşılaştırma olur. ” (K4, 47, erkek, bekar) .

K4, boşanma düşüncesinin ne zamandan beri var olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben ilk çocuğumdan itibaren boşanmaya karar vermiştim. Ama toplumun “bir çocuk var, bir çocuk var” diye diye diye işte ayrılıklar felan oldu. İşte beş çocuğa kadar geldi. Artık umursamıyorsunuz yani. Bu çocuklara nasıl bakıcaz felan demiyosun mesela. Öbür taraftan birisi çok çocuk iyidir, berekettir diyor doğru haklısın diyosun. Kendi kendine yürümüyosun yani. Artık o andaki yaşadıkların. Toplumun baskısı yani sen kendi kişiliğini kaybediyosun. Artık o anda sen o akıl veren kişilerin aklıyla gitmiyosun. Orda kaybetmişin kendini sağdan soldan bişeyler söyleniyor hiçbir yolu yok kendini arıyosun zaten. Mesela şimdi kadın hakları üzerine aşırı bir hak var kadınların üzerinde. Boşanamıyosun. İşte ben hakime gittim üçüncü boşanmamda boşandım ben. Hakim sen bulaşık yıkıyon mu, çamaşır yıkıyon mu, çocuklarına bakıyon mu dedi ya hep beraber yapıyoz zaten onları evde. Yani sadece o değil yani. O da başka bi yerde çalışmıyo evde zaten. Boş galmıyom ki bi de evde yardım edeyim. Daha ne istiyosun sen dedi, ne istiyosun sen bu kadından dedi. Yolunun açık olmasını dedim ” (K4, 47, erkek, bekar).

İki boşanma deneyimi yaşamış olan kadın katılımcı, boşanma gerekçesini her iki evlilik için de aldatılma olarak belirtmiştir.

“İlk eşim çok böle laubali nası diyim yalaka acayip bi insandı. Annemin üstünden geçinen bi insandı. Annem çok böyle fedakarlık yaptı kızım geçinsin yuvası iyi olsun diye,dükkan açtı. Pamukkale üniversitesinin rektörlük bölümü var İncilpınar’ın olduğu yerde orda öle aşçılık orda. Memur gibi oraya kadrolu işçi gibi girdi orda olmuş olsaydı yani memur olurdu. Ordan çıktı, boş gezmesin diye ben hamileyim çocuğum şey. Dükkan açtı falan yere dükkan açcam diye gitti dükkan açiverdi. Evin yiyceni içceni mazemesini her şeyisini aldı geldi. Orda çalışırken geçimim iyiydi, hani şey değildi. Ev sahibimin kızınıan beraberliği oldu. Aldatma yaşadım. İlkinde zaten dayısının kızına aşıkta benim eşim. Ben nişanlı ve sözlüyken biraz da ondan da tepkiliydim yani. Ben onu seviyorum o onu seviyo nası oluyo bu. Eşim beni bir kez değil defalarca aldattı baya psikolojim yıprandı. Aramızda kişisel münakaşa tartışma, kavga yaşandı. En sonunda benim oğlan kardeşim birini sevdiydi. Oğlan kardeşim benim ceza evine girdi o kadın da boşta kaldı. Biz sahiplendik o zamanın şeysinde şey oldu. Onlan beraberlik yaşadı. Bi onun başında şiddetli kavgamız oldu. Beni kapıdan dışarı attı. Yani sen git o kalcak misalinde. ...Yani öylelikle ev sahibinin kızı dükkan sahibinin kızı ordan geldik. Aşçı bulaşıkçılığı yardımcı da yanında götürdüğü yüksel vardı. Diyolardı bi tane çocuğu var ondan.Yani benim oğlumun bi tane daha kardeşi var, kız kardeşi” (K5, kadın, 34, bekar).

İkinci evliliğindeki boşanma gerekçesini şu şekilde anlatmıştır:

“ Ben ikinci eşimin üçüncü eşiyim. Tamam dedim ya çocuklara baktım acıdım. Merhametten maraz doğar hesabı. Acıdım bi yüzüğüne gittim ikinci eşimin. Bi yüzükle gittim yani hiç bişey istemedim. Altın bilezik hiç bişey istemedim. Nikahtan yani şey yaptım.Hani mutlu oliyim yuvam olsun hesabı.Tabi dul iyi hoş karşılanmıyo burda. Çok zor. Şey, o evlendiğimin haftası başka bir kadın oldu. Seviyolarmış ki birbirlerini demek ki hani bişey demek istemiyorum. Mesaj yollamaya başladı konuşmaya başladılar. İkinci eşiyile konuşmaya başladılar. Barıştılar nitekim, benim ailemin gelip gitmesini sorun etmeye başladı ikinci eşim. Annemle konuşmamı sorun etmeye başladı. Tabi bu bu olaylar oluyor ama ben aileme hiç bişey çıtlatmamaya çalışıyorum, söylemiyorum yani. Bak diyorum sen bunu bunu yapıyosun ayıp ediyosun. Beni getirdin çocuklara bakıcı olarak mı hizmetçi olarak mı? Ne için

burdayım? Ne ne ne sıfatla geldim? Bana bi onu açıkla diyorum ben ona. Yok diyo Öle bişey yok. Senin diyo hüsnü kuruntu ediyosun. Kendine de yediremiyo. Bana böyle böyle diyo hani bana çamur atmaya başlıyo. Mesela bu ortaya çıktı meydana çıktı. Şöle annemle konuştum en sonunda şey yaptık. Beni gece pazara anneme telefon ettim. Olayın büyüklüğü olduğu gün baya idare ettim yani üç ay. Geldim gittim annemin başında kalıyom diye bana olan şeyleri yaptı. Ayrılmak istedi. Al git eşyalarını falan. Tekrar gittim barıştık şey yaptık gittim” (K5, kadın, 34, bekar).

Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, aldatma-aldatılma, araştırmaya katılanlar için yaygın bir boşanma gerekçesi olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra ailelerin de eşlerin evliliklerine müdahaleleri çatışmaların bir nedeni olarak görülmüştür. Bu durum Türk aile yapısında yaygın bir şekilde karşılaşılan bir durumdur.

Bir erkek katılımcı boşanma gerekçesini şöyle anlatmıştır:

“Diyom ya ben bi ara işsiz kaldım 3 ay kadar işsizlik parası aldım gider köyümüzde yeriz bu parayı dedim işler düzeline de tekrar gelir işe girerim dedim ama onun ailesi karşı çıktı. Ailesi desteklemedi. Sen nereye gidersen git biz bunu göndermicez. İşte böyle olunca ben de boşanma davasını açtım. Anlaşmalı boşandık. Birlikte açtık davayı. Şimdi bunun iki ağbisi var. Bunlar bizi aldı götürdü anlaşmalı boşandık. O zaman zaten geçimimiz sallantıya girdi, annesi köyden ev aldı, bingöldeki ağbisi varya uzman çavuş o ayrıldı buraya geldi tayini çıktı. O da gelince karıştı bizim bu durum iyice. Annesi ablası küçük ağbisi onlar daha ağır bastı. Yapıcı olmayı beceremediler. Mesela benim içkim yok, ne bilim hovardalığım yok, gidip haram da getirmedi ben ona öyle olduğu halde diyebilirdiler ama demediler sen bu adamdan hiçbir şey görmedin. Hatta ben ağbisine dedim köye de giderim dağ başına da giderim anakaraya da giderim İstanbul a da giderim. Gittiğim yerde ben bunu aç bırakırsam, yedirsem ondan sonra benim karşıma çıkın dedim, dinleyen yok ki. Bizim son 2-3 sene 3-4 sene evvel annesi gelmeden önce çok güzel geçimimiz vardı. Zaten öyle olmasa 11 yıl evliliğimiz sürmez. Ben ikinci evliliğimi yaşadım ondan sonra 1 yıl sürdü. Onun psikolojik sorunları vardı. Sürekli tartışma sürekli tartışma mesela ben 3-4 günde bi siniri geliyo bunun neyse ben sakinleşsin diye evden çıkıyom kaveye diye peşimden

balkona çıkıp bağıryo. Şu sevindik mahallesinde herkes tanır beni 93'ten beri buradayım” (K6, erkek, 35,bekar).

K6, ilk evliliğini şöyle değerlendirmiştir:

“İyidi ama ailesinin buraya gelmesi... ben mesela işsiz kalınca köye gidecek oluyorum kira vermiyorum. Annesi ben size yakın olim diye buraya geldim siz nereye gidiyorsunuz dedi. Ya benim kiramı sen mi veriyon. İçgüveysi olarak onların ailesine girmeyi düşündüm ama katmadılar. Annesi var annesinin gelip gideni çok oluyomuş. 2yıl önce büyük kriz vardı ya o zaman ben 2-3 ay işsiz kaldım. Hemen köye gidelim de demedim. 1-2 ay ortama bi bakalım gideriz işsizlik parasını orda yeriz elbet bu işler açılacak o zaman da geriye döneriz dedim. Ağbisine de çok anlattım. Ama anlamadılar. Mahkemede boşanma gerekçesi fikir ayrılığı olarak belirtildi. Barışma girişimi oldu. Barışma girişimimiz, sevindik mahallesi herkes istiyo bunu barışmamızı ama ne o bi adım attı ne ben bi adım attım. Bi defa ikinci evlilikten sonra bu pişmanlığı duyunca oğlana dedim ben ikinizi de alcam”.

K6 ikinci evliliğini şöyle değerlendirmiştir:

“Dayak konusunda pişmanlığım var. Boşanmadan bi kaç yıl önce annen ölse de kurtulsak dedi bu bana o zaman gözünün üstüne bi yumruk vurdum. Bi o oldu ha bi de ayrılmadan önce bana bi yalan söyledi ondan ötürü oldu. Onun dışında öyle aşırı bi dayak olmadı. O da sürekli değildi. Ama ikinci evliliğimde tartışma çok olurdu. Doktora da götürdüm hapları kullanmadı ikinci evliliğimde. İkinci eşimde ben gece 12 de mesela işe gittikten sonra ikinci eşim annesi gile gidecek annesiyle yatmaya gidecekmiş benim haberim yok. Tabi anahtar tek. Benim anahtarım yok. Anahtarı ver dedim ona sabah geldiğimde seni rahatsız etmeden eve girim. Hiç uyandırmadan yatım. O da dedi bana sana kapı açmıyoz mu. İyi açıyon ama sabahın köründe niye rahatsız olasın dedim ona. E ben annemlere gidecem. Benim neden haberim yok bundan, e sana mı sorucam. Gece 12 den sonra erkek işe gittikten sonra bayan çıkıp işten gelene kadar eve gelirse konu komşu ne düşünür. Elbet mutlaka dedikodu olur. Hata bayandaysa hiç acımam. Siz olsanız siz de acımazsınız. Hata hiçbi zaman tek taraflı değildir. Tabi ikinci evliliğimde hatalı olduğumu zannetmiyorum. Birincide

olabilir. Sabretmem gerekiyordu. En azından çocuklarım için. İnsan ikinciyi yaşadktan sonra akıllanıyo ya (K6, erkek, 35,bekar).

7.6.2. Aile İçi Şiddet

Araştırmaya katılan kadın ve erkeklerin boşanma deneyimlerinde farklı şiddet türleri bir arada gözlenmektedir. Kadın katılımcılar, eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını, erkek katılımcılar da boşandıkları eşlerine karşı farklı şekillerde şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. Türkiye’de kadına yönelik şiddetin oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Son yıllarda bu konuya yönelik çeşitli çalışmalar yapılmakta, kamusal alanda şiddete yönelik farkındalık ve bilinç oluşturma çabası gözlenmektedir.

Görüşme yapılan kadın katılımcılar, evliliklerinin ilk yıllarından itibaren fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Fakat kadın katılımcılardan her ikisi de şiddeti boşanma gerekçesi olarak belirtmemişlerdir. İkinci evliliğini yapmış olan kadın katılımcılar hem ilk evliliklerinde hem de ikinci evliliklerinde şiddete maruz kaldıklarını söylemişlerdir. Eğitim düzeyi düşük ve ekonomik özgürlüğü olmayan kadın katılımcılar, şiddete uğradıklarında evliliklerini sonlandırmayı düşünmemişlerdir. Şiddeti her ne kadar önemli bir sorun olarak değerlendirmiş olsalar da sosyo-ekonomik statülerinden dolayı boşanmaya kalkışmamışlardır. Kadın katılımcılarda boşanma gerekçeleri daha ziyade aldatılma ve kişisel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar olarak belirtilmiştir. Kadın katılımcılarda gözlenen bu durum, Türkiye’de bu sosyo-ekonomik profile sahip olan kadınların bir gerçekliğini yansıtmaktadır. Şiddet, katlanılabilir bir durum olarak algılanmakta, evliliğin devamlılığı için sorun haline getirilmemektedir. Eğitim seviyesi yüksek ve ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınlar için şiddet, evliliği sonlandırma nedeni olarak görülebilmektedir. Erkek katılımcıların da boşandıkları eşlerine şiddet uyguladıkları gözlenmiştir. Benzer bir şekilde şiddet boşanma gerekçesi olarak birinci sırada kabul edilmemiştir.

Araştırma bulgularına göre, K1, evliliği süresince herhangi bir şiddete maruz kalmamıştır.

“bizim sorunlu bir evliliğimiz olmadı. Son zamanlarda aldattığını öğrenene kadar öyle kavgamız falan olmazdı. Güzel bir evliliğimiz vardı bizim...” (K1, kadın, 38, evli).

Erkek katılımcılardan olan K2 evli kaldığı süre içinde eşine karşı şiddet uygulamadığını, sabırlı ve toleranslı bir kişiliğe sahip olduğunu fakat boşandığı eşinin kronik bir hastalığa sahip olmasından kaynaklı agresif bir tutum sergileyerek sık sık K2'nin annesiyle sözel ve fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Hatta boşanmayı hızlandıran neden boşandığı eşinin, kayınGeçerliesine yönelik uyguladığı fiziksel şiddet olarak gösterilmiştir.

“Eşim hasta diye sinirli oluyodu tabi. Hastalık sinir yapıyodu onda. En çok annemle kavga etmişler. Dövmüşler. Olmaz bu. Koca kadına saygısızlıktır bu. Çok sabırlıyım ben de şiddet falan yoktu. Sonra dedim artık git. Ondan sonra affetmedim” (K2,erkek, 29, bekar).

Erkek katılımcılardan bir diğeri de eşine karşı evlilikleri süresince şiddet uygulamadığını belirtmiştir. Dolayısıyla boşanma gerekçesi aile içi şiddet değildir.

“Şimdi şöyle söyleyim bana göre sorun yoktu. Çalışırdım ben evime gelince de karım gezmek istiyorsa gezdirirdim. Şükür öyle büyük eksikliklerimiz yoktu. Elimizden geldiğince evimize bakmaya çalışıyoduk. Ben karımı falan dövmezdim...” (K3, erkek, 42, bekar).

Erkek katılımcılardan bir tanesi evliliklerinde şiddetin varlığına işaret etmiştir. K4 evlilikleri süresince şiddetin her zaman söz konusu olduğunu, karşılıklı olarak hem sözel hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uyguladıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla aile içi şiddetin de boşanma da etkisi olduğu söylenebilir. Fakat, bulgulara dayanarak şiddet boşanma gerekçesi olarak sunulmamıştır.

“onunla uyuşamıyorduk, yani fikirlerimiz uyuşmuyodu...yani böyle ortamlarda şiddet oluyo. Sözel, dayak gibi şiddetler oluyo. Bak ben şeyi sevmediğim halde sen beni neden böyle bir şeye zorluyosun. O da bana vururdu. O da beni haberim olmadan dayakla mesela yanıma gelir vururdu yani. Böyle yani bu ortamda benden ayrılmak istemiyodu. Kötü adam diyo onun maaşını yiyicem diye boşanmak istemedi....” (K4, erkek, 47, bekar).

Araştırmada görüşülen kadınlardan bir diğeri, iki boşanma deneyimine sahiptir. Her iki evliliği süresince fiziksel şiddete maruz kalmıştır. İlk evliliğinde hem fiziksel hem de cinsel şiddet uygulanmıştır. Evden kovulmuştur. Tehdit edilmiştir. Şiddetin nedeni ise K5'in annesiyle olan iletişimidir. İkinci evliliğini gerçekleştirdiği eşi, K5'in çocuğuna da şiddet uygulamıştır. Fakat katılımcı şiddeti boşanma gerekçesi olarak belirtmemiştir.

“zaman zaman çocukların yanında tartışırdık. Ben uzaklaşmak istesemde çocukların yanında tartışmaya yani yanaşmak istemesem de o karşı taraf gelirdi yani. En sonunda dayağı yedim geldim buraya. İlk eşimden de ikinci eşimden de dayak yedim isteklerine karşı çıkınca. İlk eşim beni çok döverdi. Şey yapardı. Habire yani cinsel olayda şiddet görürdüm. Problem yaşadım kendisiyle. Çok şiddet gördüm dayak yedim. Tehdit de tabi ki oluyodu. Cinsel anlamda illa onun dediği olucaktı. O yüzden kapıyı kilitler oğlumlan yatarlık . Uzaklaştım” (K5, kadın, 34, bekar).

Fiziksel şiddet uygulayan erkek katılımcılardan biri, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“dayak oldu. Bana yalan söylediği için dövdüm...o zaman geçimimiz sallantıya girdi, annesi köyden ev aldı, Bingöl'deki abisi varya uzman çavuş o ayrıldı buraya geldi tayini çıktı. O da gelince karıştı bizim bu durum iyice. Annesi ablası küçük abisi onlar daha ağır bastı. Yapıcı olmayı beceremediler. Mesela benim içkim yok ne bileyim hovardalığım yo, gidip haram da getirmedi ben o da öyle olduğu halde diyebilirdiler ama demediler sen bu adamdan hiçbirşey görmedin. Hatta ben abisine dedim köy de giderim dağ başına da giderim Ankara'ya da giderim İstanbul'a da giderim. Gittiğim yerde ben bunu aç bırakırsam, yedirirsem ondan sonra benim karşıma çıkın dedim, dinleyen yok ki”

K6, iki defa evlenmiş ve boşanmıştır. Her iki evliliğinde de şiddet uygulamıştır. İlk evliliğinde şiddetin nedeni boşandığı eşinin ailesinin evliliklerine olan müdahaleleri olarak görülürken ikinci evliliğinde eşinin psikolojik sorunlarının olması farklı türden şiddetin varlığına yol açmıştır.

“...onun psikolojik sorunları vardı. Sürekli tartışma sürekli tartışma. Mesela ben 3-4 günde bir siniri geliyo bunun. Neyse ben sakinleşsin diye evden çıkıyom kaveye diye. Peşimden balkona çıkıp bağıriyo. Şu Sevindik mahallesinde herkes tanır beni 993’ten beri buradayım.

K6 uyguladığı şiddet konusunda pişman olduğunu dile getirmiştir:

“Dayak konusunda pişmanlığım var. Boşanmadan bi kaç yıl önce annen ölse de kurtulsak dedi bu bana. O zaman gözünün üstüne bi yumruk vurdum. Bi oldu ha bi de ayrılmadan önce bana bi yalan söyledi ondan ötürü oldu. Onun dışında öyle aşırı bi dayak olmadı. O da sürekli değildi. Ama ikinci evliliğimde tartışma çok olurdu. Doktora da götürdüm hapları kullanmadı ikinci evliliğimde” (K6, Erkek, 35, bekar).

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, fiziksel şiddete maruz kalan kadın katılımcıların, belli nedenlerden kaynaklı olarak maruz kaldıkları şiddete karşı büyük bir tepki göstermemişler, sessiz kalmışlardır. Erkeklerin şiddet uygulamalarının nedenlerine bakıldığında, ciddi bir sorun dikkati çekmemiştir. Ailelerden kaynaklı sorunlar, kadının eşine karşı davranış ve tutumları, kadınlık rolleri dikkati çeken nedenlerdir.

KayınGeçerlie ya da boşanılan eşin kardeşleriyle yaşanan çatışmalar, anlaşmazlıklar zemin hazırlamaktadır. Şiddetin ekonomik nedenlere bağlı olarak sergilenmesiyle karşılaşılmamıştır. Ekonomik konularda şükürcü ya da kadercı bir bakış açısı hakimdir. Dolayısıyla ekonomik sorunlara çok fazla vurgu yapılmaması dikkat çekmektedir. Bazı katılımcılarda şiddet süreklilik arz ederken bazı katılımcılarda birkaç defaya mahsus olarak sergilenmiştir. Evliliği süresince çok ciddi boyutta şiddete maruz kalan kadın katılımcı bulunmaktadır. Fiziksel ve sözel şiddet katılımcılarda gözlenen şiddet türleri olurken cinsel şiddete maruz kalan bir kadın katılımcı da bulunmaktadır. Burada katılımcıların şiddeti nasıl algıladıkları da önemlidir.

Şiddet mahrem bir konu olarak algılandığı için katılımcıların şiddetle ilgili soruları yanıtlarken çekimser kaldıkları gözlenmiştir. Katılımcılar arasında sadece bir erkek katılımcı sergilediği şiddetten pişmanlık duyduğunu belirtmiştir. Bulgulara göre sosyo-ekonomik statüsü düşük ailelerde şiddet sıklıkla karşılaşılan bir durum olabilmektedir. Erkeğin kadına yönelik şiddetinin yanı sıra katılımcılar arasında kadınların da şiddet uyguladığı dikkat

çekmektedir. Dolayısıyla eşler arasında şiddetin karşılıklı olarak sergilendiği de gözlenmiştir. Çocuğun da şiddete maruz kaldığı bir örnek mevcuttur.

Şiddet uygulayan erkeklerin profillerine bakıldığında, geleneksel, dindar oldukları, alkol ve kumar alışkanlıklarının olmadığı söylenebilir. Şiddet uygulama gerekçelerini meşrulaştırmaya, kendilerini haklı göstermeye çalışmaktadırlar. Bu tarz bir yaklaşım genel olarak erkeklerde yaygın bir davranıştır. Karşı tarafın hatalı bir davranışından dolayı şiddet sergilediğini, öyle davranmasaydı şiddet uygulamayacağını belirterek şiddeti haklılaştırma yönünde çaba söz konusudur. Sorun olan taraf, boşandığı eşi olarak yansıtılmaktadır. Bunun yanı sıra şiddet uygulamadan önce sorunları iletişimle çözme yoluna giden bir katılımcı söz konusu değildir. Başka bir deyişle şiddet ilk akla gelen ve tek çözüm olarak kabul edilmektedir. Şiddetin katılımcılar tarafından normalleştirildiği ve içselleştirildiği düşünülebilir.

Türkiye'deki antropolojik çalışmalara göre, erkekler tarafından nesne olarak görülen kadınlar, erkeklerin isteklerine itaat etmek zorundadırlar. Emek, itaat ve hizmet, Türk toplumunda kadın kimliğinin bir parçasıdır. Bir kadının kocasından dayak yemesi, toplum kurallarının ön gördüğü iyi ev kadını rolünü yerine getirmemesi yüzünden, kocası tarafından cezalandırılması olarak görülmektedir. Bir kadın için kocası tarafından şiddet görmek ve bunun çevre tarafından bilinmesi utanç vericidir. Bu tür olayların çevre tarafından kadının suçlu olduğu, eş ve anne olarak görevlerini yerine getirmediği şeklinde yorumlanacağı düşünülmektedir (White, 2000: 99'dan akt. Kaya, 2009:147).

7.6.3. Kişisel Özellikler ve Eşler Arasındaki Farklılıklar

Araştırmaya katılanların yanıtlarına göre kişilik yapıları ve boşanma durumları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Görüşme yapılan kadın ve erkek katılımcılarda öne çıkan boşanma gerekçesi aldatılma/aldatma ve kişilik farklılıklarından kaynaklanan sorunlar olduğu gözlenmiştir. Araştırmada aldatma/aldatılma mevzusunun öznesi hem kadın hem de erkek olabilmektedir. Yani hem kadının hem de erkeğin aldattığı görülmüştür.

Katılımcıların boşanmalarına neden belirgin kişilik özellikleri -onların yanıtlarına dayalı olarak -saldırganlık, tutarsızlık, vurdumduymazlık, sabırlı ve toleranslı olmaması vs. olarak

belirtilmiştir. Kadın katılımcılar eşlerinin saldırgan, öfkeli, saygısız, baskıcı, ilgisiz, anlayışsız gibi durumlarından rahatsız olduklarını dile getirirken, erkek katılımcılar ise eşlerini, ailesine düşkünlük ve onların etkisinde kalma, var olan koşulları kabullenememe, ahlaksız davranışlar sergileme, özentî, kibir gibi negatif özelliklerle tanımlamışlardır.

Her iki cinsiyet kategorisi için de belirtilen kişilik özellikleri sonucunda evlilik sürecinde ciddi sorunlar yaşanmış ve evliliğin, ailenin temeli sarsılmıştır. Bu süreç katılımcıların evliliğe bakış açılarını olumsuz yönde etkilemiş, güvensizlik telkin etmiştir. Bunun yanı sıra sahip olunan bu kişilik farklılıklarından kaynaklanan çatışmalar ve sonrasında gerçekleşen boşanma, hayal kırıklıklarına neden olmuştur. Özellikle iki defa boşanma deneyimi geçirmiş olan katılımcıların evlilikleri süresince eşlerinin sadakatsizliğine, saldırgan ve şiddete dönük davranışlarına maruz kalma nedenlerinden dolayı evliliklerini sonlandırmış olmaları, hayatlarının sonraki dönemleri için büyük ölçüde sorun teşkil etmektedir. Zira, görüşülen kişilerin ortak ifadeleri, karşısına çıkacak yeni kişilere karşı nasıl güvenebilecekleri üzerine temellendirilmiştir.

Araştırmadaki katılımcılarda ortak olan diğer bir özellik, ekonomik durumun ciddi bir sorun olarak görülmemesidir. Katılımcıların hepsi hemen hemen aynı gelir düzeyinde yer almalarına rağmen, geçinme durumu konusunda kaderci ve şükürcü bir bakış açısına sahip oldukları gözlenmiştir. Katılımcıların hepsinde evli kalınan süre içerisinde maddi sorunlar yaşamadıklarını ya da yaşamış olsalar dahi bunun evliliğin devamlılığını zedeleyen bir unsur olarak görülmemesi gerektiği yönünde bir eğilim dikkati çekmektedir. Eşler arasındaki uyum, anlaşma ve sadakat gibi davranış ve tutumların evlilikte olması gereken temel unsurlar olarak görüldüğü noktası önemlidir.

“evlilik şans tamamen, bazısı görücü usulü evleniyo bazısı anlaşıp evleniyo olmuyo. Yürüyen evliliklerde kadın daha sabırlı. Bazen de erkek sabırlı. Bi tarafın sabırlı olması gerek...” (K1, 38, kadın, evli).

Başka bir katılımcının düşünceleri şu şekildedir:

“aylık gelirim 1000 TL, yetiyor artıyor. Memnunum bir sorun yok. Evimiz var zaten. Evliliğimdeki en büyük sorun yalan....ben hep kabullendim ama nankörlüğü kabul

etmem. Nankörlük sevmem. Yalan vardı hep zaten. Evliliklerin uzun sürmesi dürüstlükten geçer. Nankörlük olmayak, o şekilde sorun olmaz..” (K2, erkek, 29, bekar).

Boşanma gerekçesi aldatılma olan bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“ben esnafım, büfem var işte, orta karar idare ediyoruz. Valla işte zengin değiliz ama o zaman biraz daha iyiydik. Öyle bir muhtaçlığımız falan yoktu kimseye. Bence geçinip gidiyoduk...Bana göre sorun yoktu. Çalışırdım ben evime gelince de karım gezmek istiyosa gezdirirdim. Şükür öyle büyük eksikliklerimiz yoktu. Elimizden geldiğince evimize bakmaya çalışıyoduk. Ben karımı falan dövmezdim. Akşamları gezmeye, dondurma yemeğe çıkarırdım. Çocukla en çok ben ilgilenirdim zaten. Ev işlerini de yapardım. Böyle koca duydunuz mu. Rahat battı. Nasıl desem karım beni aldattı. Bu kadar rahata yine de....kadınlar yetinmeyi bilmiyo. Nankörlük yaptı. Ben kötü bir koca değildim. Seviyordum eşimi...Evlilik yetinmeyi, sabretmeyi bilersen yürür...sadakat çok önemli, anlaşabilmek öyle. Kadınlar sabretmiyor artık, hele çalışınca iyice sorun...” (K3, 42, erkek, bekar).

K3, yeniden evlenmeyi düşünmediğini belirtmiştir:

“tekrar evlenmeyi düşünmüyorum..insan bundan sonra düşünür mü evliliği, iyiyiz biz böyle. Yetiyoruz birbirimize, herkes boşanıp duruyo zaten...” (K3, 42,erkek, bekar).

Bir erkek katılımcı eşiyile olan farklılığını şu şekilde dile getirmiştir.

“onunla uyuşamıyorduk. Yani fikirlerimiz uyuşmuyordu. Yani misal benim senin bi görüşün var benim de ayrı bir görüşüm var, biz bu görüşlerde orta yolu bulalım o yolda birleşemiyoruz. E senin yoldan gidelim. Tamam senin yolunu kabul edelim ama sen de o yolda sabit değilsin yani. Bi beklenti içindesin yani, bugün ona bakıyosun onnu gibi buna bakıyosun bunun gibi, onun halinde durmuyosun. Yani kişiliğini oturtmamışsın yani” (K4, 47,erkek, bekar).

K4, boşandıktan sonra çocuklarını kendi yanına alması, eşine vermemesinin nedeni, eşine yüklediği olumsuz kişilik özellikleridir. Eşinin ahlaki yönden zayıf olduğunu belirtmiştir.

“...ben o hanımın seviyesi, ahlakıyla büyümelerini istemedim. İleride bu çocuklar senin çocukların mı bana derlerse ben çocukların ben de olmasını istedim” (K4, 47,erkek, bekar).

Bir kadın katılımcı ilk ve ikinci eşiyle olan boşanmasının nedeni aldatılma olarak belirtmiş ve ilk eşinin kişilik yapısını şöyle anlatmıştır:

“kişi çok böle laubali nasıl diyim yalaka acayip bir insandı. Annemin üstünden geçinen bir insandı...” (K5, 34, kadın, bekar).

İki defa boşanma geçirmiş olan K6, boşandığı ilk eşinin ailesine bağımlı ve onların etkisinde kalan bir yapıya sahip olduğunu; ikinci eşinin de saldırgan, sinirli bir kişiğe sahip olduğunu belirtmiştir.

Yukarıdaki anlatılarda da görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların boşanma gerekçelerinde kişilik farklılıkları ve duygusal birikimler önemli bir faktördür. Türkiye’de sosyo-ekonomik statüsü düşük olan kadınlarda eşinin düzeleceğine dair bir inanç da söz konusudur. Bu algılama biçimi, süreç içinde duygusal gerilimleri, öfkeleri, hayal kırıklıklarını daha da arttırmakta, boşanma sonrasında yeni bir yaşama geçiş sürecini daha da zorlaştırmaktadır.

Kadınlar, eşlerini sevmeseler dahi, bir çok nedenle eşlerinin olumsuz kişilik özelliklerini çoğu zaman görmezden gelebilmektedirler. Bu da belli bir süre sonra evlilikte duyarsızlaşmaya neden olmaktadır. Erkeklerin ise duygusal gerginliklerin, çatışmaların ve sevginin olmadığı ortamda, kadınlarla karşılaştırıldığında, evini terk etme, başka kadınlarla beraber olma gibi tercihlerde bulunma olasılıkları yüksektir. Kadınlar için bağlayıcı olan etken ekonomik özgürlüğün olmamasıdır. Araştırmaya katılan katılımcılarda da bu durumu gözlemlemek mümkündür. Yani, çalışan bir kadın eşinden boşanma kararını görel olarak daha rahat alabilirken, çalışmayan kadın da kendini garantiye almadan boşanmama anlayışının hakim olduğu söylenebilir. Nitekim bir erkek katılımcının anlatısına göre, boşandığı eşi, evliliğindeki sorunlara karşın ekonomik özgürlüğünün olmaması nedeniyle boşanmaya karşı çekimser kalmış ve yeni bir eş bulmadan evliliğini sonlandırmamıştır.

“...ben o hanımın seviyesi, ahlakıyla büyümelerini istemedim. İleride bu çocuklar senin çocukların mı bana derlerse ben çocukların ben de olmasını istedim” (K4, 47,erkek, bekar).

Bir kadın katılımcı ilk ve ikinci eşiyle olan boşanmasının nedeni aldatılma olarak belirtmiş ve ilk eşinin kişilik yapısını şöyle anlatmıştır:

“kişi çok böle laubali nasıl diyim yalaka acayip bir insandı. Annemin üstünden geçinen bir insandı...” (K5, 34, kadın, bekar).

İki defa boşanma geçirmiş olan K6, boşandığı ilk eşinin ailesine bağımlı ve onların etkisinde kalan bir yapıya sahip olduğunu; ikinci eşinin de saldırgan, sinirli bir kişiğe sahip olduğunu belirtmiştir.

Yukarıdaki anlatılarda da görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların boşanma gerekçelerinde kişilik farklılıkları ve duygusal birikimler önemli bir faktördür. Türkiye’de sosyo-ekonomik statüsü düşük olan kadınlarda eşinin düzeleceğine dair bir inanç da söz konusudur. Bu algılama biçimi, süreç içinde duygusal gerilimleri, öfkeleri, hayal kırıklıklarını daha da arttırmakta, boşanma sonrasında yeni bir yaşama geçiş sürecini daha da zorlaştırmaktadır.

Kadınlar, eşlerini sevmeseler dahi, bir çok nedenle eşlerinin olumsuz kişilik özelliklerini çoğu zaman görmezden gelebilmektedirler. Bu da belli bir süre sonra evlilikte duyarsızlaşmaya neden olmaktadır. Erkeklerin ise duygusal gerginliklerin, çatışmaların ve sevginin olmadığı ortamda, kadınlarla karşılaştırıldığında, evini terk etme, başka kadınlarla beraber olma gibi tercihlerde bulunma olasılıkları yüksektir. Kadınlar için bağlayıcı olan etken ekonomik özgürlüğün olmamasıdır. Araştırmaya katılan katılımcılarda da bu durumu gözlemlemek mümkündür. Yani, çalışan bir kadın eşinden boşanma kararını görece olarak daha rahat alabilirken, çalışmayan kadın da kendini garantiye almadan boşanmama anlayışının hakim olduğu söylenebilir. Nitekim bir erkek katılımcının anlatısına göre, boşandığı eşi, evliliğindeki sorunlara karşın ekonomik özgürlüğünün olmaması nedeniyle boşanmaya karşı çekimser kalmış ve yeni bir eş bulmadan evliliğini sonlandırmamıştır.

Bulgular, kadınların ve erkeklerin evlenmek için mükemmel insanı arama eğiliminde olduklarını ve bu özellikte olduğuna inandıkları kişilerle evlendiklerini göstermektedir. Ancak, evlilik sürecinde, eşin kişilik ve duygu durumları nedeniyle ortaya çıkan olumsuzluklar, bireylerin hayal kırıklığı yaşamasına neden olmaktadır. Affedicilik ve karşısındakini olduğu gibi kabul edebilme, evlilikte yaşanan sorunları çözebilmenin en önemli adımlarından biridir. Affediciliğin yer almadığı bir beraberlikte, ilişki bir müddet sonra bozulmaya başlamaktadır (Rosen-Grandon, 1999'dan akt, Kaya, 2009:146-150).

Boşanma deneyimi yaşamış olan katılımcılarda dikkati çeken özelliklerden bir diğeri, eşlerin birbirilerini olduğu gibi kabul edememeleri, değiştirmeye çalışmaları ve bunun da toplumsal cinsiyete bakış üzerinden yapılmasıdır. Genel olarak bakıldığında kadınlar ve erkekler, kendilerine uygun ve ideal olduğunu düşündüğü kişileri buldukları anda evlenmeye karar vermektedirler. Fakat evliliğin başlangıç aşamasında evlenilen kişinin tahmin edildiği gibi biri olarak çıkmaması hayal kırıklığına, evliliğe dair beklentilerin azalmasına yol açmaktadır. Nitekim ikinci evliliğini yapmış olanlarda, belli bir zorunluluğa bağlı olarak evlenenlerin dışında, daha mantıklı hareket ettikleri ve kişisel özelliklerin uyumunun daha çok ön plana çıktığı söylenebilir. Karşısındakini olduğu gibi kabul etme, zamana bırakma, toleranslı olma, affedebilme gibi özellikler, evliliklerin devamlılığı için gereken özelliklerdir. Araştırmamızda ikinci evliliğini yapmış olanlarda affetme ve eşini olduğu gibi kabul etme davranışının belirgin bir şekilde gözlenmediği söylenebilir. Ki evliliklerin kısa sürede sonlanması bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Erkek katılımcıların eşlerine yönelik olumsuz kişilik atıfları, toplumda hakim olan cinsiyetçi bakış açısını yansıtmaktadır. Erkeklerin bakış açısına göre, kadın, iyi anne, iyi eş, ev işlerini yerine getiren, ailesine (kayınGeçerlie ve kayınpeder ile varsa kardeşlere) iyi ve saygılı davranma gibi toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde tanımlanan kavramlarla değerlendirilmiştir. Ahlaklı olup olmamanın içi yine bu algılama biçimi ile doldurulmuştur. Hatta, erkek katılımcıların tamamı kadınının, kendisine atfedilen kadınlık ve annelik görevlerini aksattığı düşüncesiyle çalışmasına karşı olduklarını belirtmişlerdir. Kadın katılımcılar ise eşlerini aldatılma ve şiddete maruz kalma gibi spesifik ve nesnel bir davranış üzerinden değerlendirdikleri dikkat çekmektedir. Anlatılarında iyi koca/eş olma ölçütlerini ortaya koyan bir ifadeye rastlanmamıştır. Aldatmamak ya da sadakat, eşin her türlü ihtiyacını karşılamak, çocuklarla ilgilenmek, ev işlerine yardımcı olmak gibi davranışlar, daha çağdaş

ve eşitlikçi bir içerime sahip tanımlamalar üzerine inşa edilmekte ve cinsiyetçiliğe dayalı bir kültürel yapıda bu değerlerin toplumsal tabana yayılması zaman almaktadır. Sosyo-ekonomik profil olarak benzer özellikler gösteren katılımcılarda da daha geleneksel tanımlamaların baskın olduğu, eşitlikçi ve modern değerlerden bahsedilmediği dikkat çekmektedir. Bulgulara göre, erkeklerin anlatılarının toplumdaki genellemeler üzerinden yapıldığını ve toplumsal bakış açısını yansıttığını söyleyebiliriz. Bu durum, toplumda hakim olan erkek figürünü göstermektedir.

7.6.4. Ekonomik Sorunların Boşanmaya Etkisi

Araştırmaya katılanların ekonomik durumlarının birbirine yakın oldukları görülmektedir. Bu anlamda sosyo-ekonomik profil olarak da homojen bir grup olduğu söylenebilir. Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında boşanma nedeni ile ekonomik durum arasında belirgin bir ilişkinin vurgulanmadığı dikkat çekmektedir. Boşanma gerekçeleri aldatılma ve kişisel uyumsuzluk gibi nedenlere dayandırılmıştır. Sözlü olarak ifade edilmemiş olsa da özellikle kadınlar açısından değerlendirildiğinde, boşanmayı düşünmelerine rağmen ekonomik özgürlükleri olmadığı için boşanma konusunda çekimser kalınmasına ya da boşanmanın ertelenmesine yol açabileceği düşünülmektedir.

Görüşülen kişiler, evlilikleri süresince maddi sıkıntı yaşamış olsalar dahi bunun boşanma için temel bir gerekçe olmadığını genel olarak vurgulamışlardır. Maddi sorun, zamanla üstesinden gelinebilecek bir sorun olarak algılandığı gibi, kaderci ve şükürcü bir bakış açısına sahip olmaktan dolayı üzerinde durulmayan bir konu olarak algılandığı söylenebilir.

Katılımcıların meslekleri, evliliklerinde yaşanan çatışmaların nedenleri ve evliliğin devamlılığını sağlayan faktörlere ilişkin düşünceleri değerlendirildiğinde ekonomik faktörün bir kadın katılımcı tarafından vurgulandığı görülmüştür. Ekonomik sorunları kadın ve erkek katılımcılar farklı algılamakta ve değerlendirmektedir. Erkek katılımcıların mevcut ekonomik koşullarını daha kabullenici bir şekilde algıladıkları görülmüştür. Kadın katılımcılar, eşleriyle ekonomik sorunlardan dolayı tartışma yaşadıklarını ortaya koyan ibareler kullanmamışlardır.

“ben esnafım bir giyim dükkanım var şimdi. Eski eşim eczacıydı. Maddi durumumuz normaldi...kadınlar ekonomik özgürlüğü olunca katlanamıyorlar. Geçim sıkıntısı da çok etkiliyor insanı. Maaşların düşük olması etkiliyor” (K1,kadın, 38, evli).

Yukarıdaki anlatıda katılımcı boşanma gerekçesinde ekonomik sorunlardan bahsetmemiştir. Maddi sıkıntı, genel bir çerçevede ve kendi evliliği dışındaki evlilikler üzerinden değerlendirilmiştir.

Diğer bir katılımcı aylık gelirin 1000 TL olduğunu ve bu gelirin yeterli olduğunu belirtmiştir. Evliliğindeki geçimsizliğin ve boşanmasının nedenini kişisel özelliklere bağlı olarak açıklamıştır.

“1000 lira alıyorum. Yetiyor artıyor. Memnunum bir sorun yok. Evimiz var zaten. Ben işçiyim eşimin işi yok, ev hanımı..” (K2,29,erkek, bekar).

Bir diğer erkek katılımcının ifadesi şöyledir:

Ben esnafım, büfem var işte, orta karar idare ediyoz. Eski eşim işçi. Zengin değildik ama o zaman biraz daha iyiydik öyle muhtaçlığımız falan yoktu, bence geçinip gidiyorduk..” (K3, 42, erkek,bekar).

Diğer bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ekonomik nedenler kesinlikle yıkmaz bi yuvayı. Benim düşüncemle kesinlikle yıkmaz. Yuvayı yıkan eşlerin birbirine davranış şekli, yani işte deminde dediğim gibi ikisi de aynı olmalı. Kafa yapıları, beden yapıları, ruh yapıları ne bileyim, eğlenmeleri, gezmesi, tozması ikisinin bir olması lazım. Eşit olmalı yani” (K5, kadın, 34, bekar).

Benzer bir şekilde diğer katılımcılarda da geçimsizliğin ve boşanmanın gerekçesi ekonomik sorunlar üzerinden açıklanmamıştır. Görüşülen erkeklerin hepsi çalışmaktadır fakat kadın katılımcılardan bir tanesi boşanma sonrası süreçte çalışmaya başlamıştır. Bununla birlikte erkek katılımcıların boşandıkları eşlerinin de bir kısmının çalıştığı gözlenmiştir. Hatta erkek katılımcıların hemen hemen tamamı kadınların ekonomik özgürlüklerinin olmasını evliliklerin devamlılığı için dezavantajlı bir durum olarak değerlendirdikleri dikkat çekmektedir. Kadının

çalışmasının kadınlık ve annelik görevlerini engellediğini, zaman içinde sorunlara yol açtığını ileri sürmüşlerdir.

Erkek katılımcılar boşandıkları eşlerden evin geçimine katkı yapmaları konusunda herhangi bir baskı uygulamamışlardır. Dolayısıyla erkek katılımcıların eşlerinden maddi beklentilerinin olmadığı gözlenmiştir. Türkiye’de düşük gelir düzeyinde yer alan ailelerde kadınların hem çalışması hem de çalışmaması ailenin geçimi için sorun teşkil edebilmektedir. Kadının çalışması, kocasına olan bağımlılığı azaltacağı için evliliğini sonlandırma tehlikesini ortaya çıkarabileceği gibi, eşin çalışması da aile geçimine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla kadının çalışması konusunda tutarsız ve çelişkili bir algılama biçiminin olduğu söylenebilir.

Kandiyoti bu durumu ataerkil pazarlık kavramıyla açıklamıştır. Bu kavram ise kadınların ataerkil sistemde, kocalarına itaat ederek ve uyum göstererek karşılığında korunma ve güvence beklentilerini ifade etmektedir. Eğitim düzeyi yüksek ve çalışan kadınların bile sonradan kazandıkları bu niteliklerini kolay bir şekilde değiştiremedikleri gözlenmiştir. Bir yandan toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıkarken diğer yandan eski değerlerden vazgeçememe çelişkili bir durum yaratmıştır. Ataerkil değerlerin yavaş yavaş çözülmesiyle birlikte sosyo-ekonomik statüsü farklılaşan kadınlar, yeni toplum dinamiklerine uyum sağlarken eskiden eşlerine yönelik sahip oldukları beklentilerden kaynaklı olarak pratik çıkarlarının da ortadan kalkabileceği endişesi taşımaya başlamışlardır. Bu durum kadınların bir yandan yeni koşullara uyum sağlarken aynı zamanda da eski değerlere sarıldıklarını ve evin geçimini erkekten beklemeye devam ettiklerini ortaya koymaktadır. Kandiyotiye göre, kadınların bu pasif direnişleri ataerkil pazarlığın temelini oluşturmuştur (Kandiyoti, 1997:125-130).

Bu açıklamadan yola çıkıldığında araştırmada da kadınların evlilikleri süresince çalışmamaları, boşandıktan sonra çalışmaya başlamaları, bu algılama biçiminin bir sonucu olarak görülebilir. Bunun yanı sıra erkeğin eşinin çalışmasına karşı çıkması ve kadının eğitim düzeyinin düşük olmasına bağlı olarak iş bulamaması, işsizlik gibi faktörler de kadınların çalışmasına engel teşkil etmektedir.

Boşanma gerekçesinin ekonomik koşullara bağlanmamasının nedeni mevcut ekonomik durumlarının kanıksanmış olmasıyla ilişkili olabilir. Maddi sorunlardan ziyade kişisel

sorunlar ve duygusal gerilim yaratan olaylar temel boşanma gerekçeleri olarak belirtilmiştir. Kadınların boşandıktan sonra çalışmaya başlamaları, boşanma sonrasında kadının tek başına kalması, kendi yaşamını idame ettirme zorunluluğudur. Bununla birlikte Türkiye’de kadınların eşlerinden temel beklentileri evin geçimini sağlamalarıdır.

Evi geçindirme geleneksel bakış açısıyla erkeğe yüklendiği için kadınlar, eşlerinin kazançlarına da bağlı olarak, kendilerini çalışmak zorunda hissetmemektedirler. Ailenin büyük ekonomik sorunlar yaşadığı durumlarda bile kadınların çalışmaması ülkemizde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Fakat kadınların eğitim düzeylerinin artması ve çalışma yaşamına katılımları ekonomik özgürlük sağladığı için, evliliklerinde yaşadıkları sorunlarda daha az çekimser kalmalarına neden olmaktadır.

7.6.5. Çocuğun Varlığının Boşanmaya Etkisi

Araştırmaya katılanların hemen hemen hepsinin çocukları bulunmaktadır. Katılımcıların en az bir ve en fazla beş çocukları bulunmaktadır. Çocuk sahibi olmak katılımcıların anlatılarından da anlaşıldığı gibi boşanma sürecini geçiktiren bir faktör olarak görülmüştür. Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri ise kişisel gelişim, okul başarısı, psikolojik sorunlar bağlamında ifade edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, Türkiye’de genel geçer bir durumu yansıtmaktadır. Çocuk sahibi olmak evliliğin temellerinden bir tanesi olmakla birlikte, çocukların sağlıklı bir aile ortamında büyümesi ise gereklilik olarak düşünülmektedir. Hatta, çocuğun varlığı, çoğu zaman dağılan aile birliğinin, düzeninin yeniden kazanılmasında işlevsel olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla çocuğun varlığı, ailenin devamlılığı için teminat olarak görülmektedir. Boşanmış anne babanın çocuğu olarak yaşamı idame ettirmek zor bir süreçtir. Boşanma sonrasında bu süreçten en çok etkilenen çocuklar olmaktadır. Çocuğun kiminle kalacağı, anne ya da babasının çocuğa yaklaşımları, mekansal uzaklıktan kaynaklı ilgi ve iletişim eksikliğinin olması, okul arkadaşlarının yaklaşımları çocuk için boşanma sonrası süreci daha problemlili kılmaktadır. Dolayısıyla aile, boşanma kararında çabuk hareket etmemektedir.

Türkiye’de boşanmış ailenin çocuğu olmak üzerinden geliştirilmiş bakış açısı, çocuğun sonraki yaşamına adapte olmasını zorlaştırmaktadır. Anne babanın boşanmış olması çocuğu daha çok kırılganlaştırmakta, okul arkadaşlıklarını da etkilemektedir. Bu ve benzeri pek çok olumsuz durumla karşılaşmamak için boşanma konusunda anne-baba çekimser davranabilmekte, evlilikler sorunlu olsa bile devam edebilmektedir. Bir anlamda çocuğun varlığı evliliği kurtarıcı bir unsur olarak görülebilmektedir. Ailenin kutsal bir birlik olarak kabul edilmesi ve ailenin devamlılığının sağlanmasına yönelik toplumsal baskı, çocuğun varlığı ile birlikte boşanmayı engelleyen temel değerler olarak kabul edilmektedir.

Araştırmada görüşülen kişilerde de söz konusu toplumsal baskının izlerini görmek mümkündür. Erkek katılımcılardan bir tanesi, boşanma düşüncesinin evliliğin başlangıç aşamasından itibaren var olduğunu fakat birer yıl arayla beş çocuk yapmaları nedeniyle boşanmanın sürekli ertelendiğini ifade etmiştir. Katılımcıların eşiyle olan uyumsuzluklara karşı çocukların varlığı nedeniyle daha toleranslı, sabırlı davranıldığı gözlenmiştir.

Çocukların varlığı evliliği sürdürme zorunluluğu hissettirmektedir. Fakat, çocuğun varlığı, eşler arasındaki sorunları azaltmamıştır. Hatta daha da kritik bir noktaya taşımış ve boşanmaya kadar götürmüştür. Eşlerin anlaşamamasından kaynaklanan çatışmalar, problemler atmosfere yol açtığı için çocukların psikolojileri açısından daha derin sorunlara neden olabilmektedir. Okul başarısında düşüş, içe kapanma, ebeveynlere ve çevresine karşı saldırgan davranışlar sergileme gibi olumsuz örnekler, katılımcılar tarafından dile getirilen sorunlar olmaktadır.

Pek çok aile için de çocuğun varlığı eşler arasında sorunlara yol açabilmektedir. Anne ya da babanın çocuğa daha fazla zaman ayırma zorunluluğu, çocuk doğduktan sonra eşler arasındaki iletişimin sınırlanması, çocukların yetiştirilme biçimi konusunda eşler arasında yaşanan çatışmalar ve bir tarafın baskın olması gibi pek çok durum, zaman içerisinde duygusal gerilimleri daha da kritik bir noktaya taşımakta ve boşanmaya neden olabilmektedir. Eşlerin temel amacı çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirmek olunca bireysel ihtiyaçlar ikinci plana atılmaktadır. Ertelenen ihtiyaçlar ya da cinsel ihtiyaçların karşılanmaması gerilimlere yol açmaktadır. Eşlerin, evlilikten sağladıkları tatmin azalmaktadır. Özel alan ya da paylaşımlar kısıtlanmaktadır. Zira çocuğun doğumuyla birlikte eşler için yeni bir dönem başlamış olmaktadır, bu süreç aynı zamanda eşlerin birbirlerindeki değişimleri farklı

algılayabildikleri -ki çoğu zaman kadınların bakımsız bir görünümüne kavuşması – yeni bir süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla çocuğun varlığı ailenin devamlılığı için hem olumlu hem de olumsuz bir etken olarak görülebilir.

Bir katılımcı boşanma sonrası süreci şöyle ifade etmiştir:

“çocuk boşanma kararını verdiğimizde 10 yaşındaydı. Çocukların anlaması daha zor tabi...Çocuğum için çok endişelendim. Az bir süre sonra çocuğumla kendi evime geçtim. Boşanmadan herkes etkilendi ama genelde çocuk için sorun olur daha çok. Oğlumun babasıyla iletişimi yok. Üç sene falan psikologa götürdük. O da gelişiminde bir gerilik olduğu içindi. Görüntüsü daha küçüktü yani. Geç ergenlik oldu. Ben çalıştığım için annem baktı, o daha çok ilgilendi. Çok sorunları olan bir çocuk değil aslında ama biraz içine kapanık. Doktordan sonra açıldı biraz sayılır gerçi. Ama okulunu etkiledi bence. Lise 2den sonra okula gitmek istemedi. Bıraktı. Şimdiki eşimle bir problem olmadı. Bir sene kadar onun kabullenmesini bekledik zaten. 14 yaşındaydı evlenmeye karar verdiğimde” (K1, 38, kadın, evli).

K1 bir çocuğa sahiptir. Çocuğun varlığı ve küçük yaşta olması boşanma kararının verilmesinde caydırıcı bir etken olmuştur. Çocuğu konusunda endişelenmiştir. K1 eşiyile yeniden bir araya gelme kararının nedeni büyük ölçüde çocuk olmuştur. Aynı ev içinde eşiyile yabancı gibi olmalarına rağmen çocuk için ilişkiyi devam ettirmiştir. Çocuğunun, anne-babasının bir arada olmasından dolayı mutlu olduğunu vurgulamıştır. K1 boşandıktan sonra çocuğunun babasıyla sorunlu bir ilişkisi olduğunu söylemiştir. Evli kaldıkları sürede de babanın çocuğuyla iletişimi güçlü olmamakla birlikte zaten ilgili bir baba değildir. Boşandıktan sonra çocuğuna karşı ilgisizliği daha da artmıştır. Boşandığı eşi çocuğuyla nadiren görüşmektedir.

K3, boşanma sürecinden oğullarının olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. Özellikle çocuk annesinin, babasını aldattığını öğrenince anneye karşı oldukça negatif davranışlar sergilemiştir. Boşanma gerekçesi mahkemede çocuğun büyük ölçüde etkilenmemesi için aldatma olarak geçirilmemiştir. Çocuğun, boşanma nedeninin farkında olduğunu belirtmiştir. Boşanma sonrasında annesine karşı, sen iyi bir kadın değilsin şeklinde yargılayıcı bir tavır sergilediği şeklinde bir örnek göstererek çocuğun annesiyle boşanma sonrasındaki ilişkilerinin kötü olduğunu vurgulamıştır. Çocuk, boşanmayı kabullenmemiştir. Çocuk babasıyla

birliktedir ve annesine karşı, suçlayıcı, yargılayıcı bir tutum içindedir. Annesiyle birlikte kalmaya ve onunla zaman geçirmeye istekli değildir. K3, çocuğu ile boşandığı eşi arasındaki bu negatif yöndeki iletişimi değiştirmeye çaba sarf ettiğini, çocuğun annesini görmesi ve onunla kalması konusunda ikna çabaları olmuştur. Fakat çocuk buna pek yaklaşmamıştır. Çocuğun annesine karşı olan negatif davranışlarının, tutumlarının nedeni, boşanma gerekçesi olmasının yanı sıra, annesinin de çocuğa karşı ilgisiz bir tavır sergilemesi olarak belirtilmiştir. K3, boşandığı eşini arayıp çocuğunu görmesi ve onunla ilgilenmesi konusunda çoğunlukla yönlendirmelerde bulunduğunu vurgulamıştır. Çocuğuyla, K3'ün annesi ilgilenmektedir. Boşanma sonrasında çocuğun yaşadığı bu gerilimli durumu aza indirmek için psikolojik bir desteğe başvurmadıklarını belirtmiştir. Sorunu, sürece bırakarak kişisel çabalarla çözme yoluna gitmişlerdir. Fakat, bu süreçten en çok etkilenen tarafın çocuk olduğunu da sıklıkla vurgulamıştır. Çünkü, hem annesinin çocuğa karşı ilgisizliği hem de kendisinin çalışması nedeniyle vakit bulamaması, çocuğun sorunlarıyla ilgilenme konusunda oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir. Çocuğun kişisel bakımıyla K3 annesinden yardım almıştır.

K4, boşanma kararı verdiklerinde 5 çocuğu olduğunu belirtmiştir. Boşanma kararı esasen ilk çocuğun varlığından itibaren söz konusu iken sürekli ertelenmiştir. Çocuğun varlığı, boşanma kararının sürekli ertelenmesine yol açmıştır. Bunun da nedeni ise toplumun baskısıdır. Önceden çocuğun varlığını sorun ederken sonraki süreçte daha umursamaz bir tavır takınmıştır. Yani çocuğun bakımının nasıl gerçekleştirileceği konusunda çok fazla düşünülmemektedir. Toplumda, çok çocuk berekettir şeklindeki yargının etkisi söz konusudur. Boşanma süreci gerçekleştiğinde çocuklardan en büyüğü 11 en küçüğü 3-4 yaşlarındadır. Çocukların arasında 11 ay yaş farkı bulunmaktadır. Çocuklarının hepsi erkektir. Çok çocuk yapmasını manevi değerlerle açıklamıştır. Bunun yanı sıra, ilk iki çocuktan sonra doğum kontrolü için belli tedbirler alınmış fakat başarılı olunmamıştır. Takdiri ilahi olarak değerlendirilmiştir. Boşandıktan sonra çocuklar K4 ile birlikte kalmıştır. Çocukların kendisinde kalmasının nedeni, çocukların annelerinin yanında ahlaki olarak negatif yönde gelişim gösterecekleri şeklindeki görüşüdür. Boşandığı eşini ahlaki olarak yetersiz bulmuştur. Çocuklarını kendi ahlaki kurallarına göre yetiştirmek istemiştir. Bunun da altında yatan etken, yine sosyal çevre baskısıdır. Çocukların, K4 ile birlikte kalmasının diğer bir nedeni de eşi, çocuklarının babalarıyla birlikte kalmasını istemesidir. Karşı taraf da çocukları alma konusunda isteksiz davranmıştır.

K4 boşanma sürecinden çocuklarının olumsuz yönde etkilendiğini söylemiştir. Çocukları ilkokulu bitirmiştir ve imam hatip lisesine göndermek istemektedir. Boşanma sürecinden sonra çocukların anneleriyle olan iletişimleri de zayıflamıştır. Bununla birlikte eşinin çocuklarına karşı yeterli düzeyde ilgi göstermediğini söylemiştir. Yaşadıkları sosyal çevrede akrabalarının olmaması nedeniyle özellikle bayram gibi kolektif birlikteliklerin yoğun olduğu zamanlarda bu duyguyu hissedecek bir ortamın olmamasından şikayet etmiştir. Bu durum, akrabalarının dedikodularından uzaklaşma isteğinin bir sonucudur. K4, çocukları anneleriyle görüştürmediğini belirtmiştir. Bunun nedeni ise boşandığı eşinin ahlaki yönlerinin zayıf olduğu yönündeki düşüncesidir. Ahlaki davranışlarının istedik düzeyde olmaması nedeniyle çocuklarının da annelerini bu şekilde model almasını istememektedir. Dolayısıyla anne ile olan iletişim sınırlandırılmıştır. Kadının namus kavramı üzerinden yargılanması söz konusudur.

K5 boşandığında 8 yaşında bir erkek çocuğu olduğunu belirtmiştir. 17 yaşında yani evlendikten hemen sonra çocuk sahibi olmuştur. K5 ikinci evliliğinden çocuğu bulunmamaktadır. Çocuğun varlığı boşanma kararında etkili olmamıştır.

K6, çocukların hem ilk boşanma vakasında hem de ikinci evlenme ve boşanma vakasında olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. Burada yaşlarının küçük olması da önemli bir faktördür. İlk evliliğin sonlandığı zamanda çocukları 11 yaşındaymış. Çocuklardan biri annesinde diğeri de kendisinde kalmıştır. Anlaşmalı boşanma söz konusudur. Ayrıca, çocuğuyla sürekli görüşmüştür. Çocukları aynı sınıfta ve sırada olduğu için her gün görmektedir. Annesi de çocuğunu sıklıkla görmektedir. Çocuklar, babalarının ikinci evliliğini yapmasına karşı çıkmışlardır. İkinci evlilik gerçekleştiğinde çocuk uzun bir süre dedesinin yanına köye gidip kalmıştır. Çocuklardan biri kendisinde diğeri eşinde kaldığı için nafaka bağlanmamıştır.

“ikinci evliliğimi çocuk istemedi. Babamla kaldı evliliğim süresince. Babam köye gitti. Oğlum bana ve karşı tarafa kızdı. Şu an iyiyiz. Aynı eve getirdim....tekrar evlenirsem ilk eşimi düşünüyorum. Çocuklarım için istiyorum. Yani ikinci evliliği yaşadığım zaman çocuğun o hallerini gördüğüm zaman üzuldüm” (K6, 35, erkek, bekar).

Yukarıdaki anlatıya göre, ikinci evlilik de çocuklar için sorun teşkil etmektedir. İkinci evliliğini yapmış olan katılımcıların çocukları, anne ve babalarıyla birlikte olmak istemekte, boşanma sürecine karşı farklı tepkiler göstermektedir. Anne ya da babasının yeniden evlenmesi durumunda, anlaşamama sorunları yaşanabilmektedir. Hatta, yeni eşin çocuğa karşı şiddet uyguladığı durumla da karşılaşmıştır.

“ayrıldıktan sonra çocukların yıprandı psikolojileri. Benim gidişim de onları yıprattı. Şimdi derlermiş bir daha evlenme, birleşme. Çocuğum iki evliliğimden de çok yıprandı. İkinci eşimden bi tokatı var oğlumun. O da bakkala gidip bi eldiven yazdırması. Niye sen bana sorup yazdırmadın diye. Halbuki sen benim çocuğum çalışıp eline parayı veriyordu. Demircilikte çalışıyordu çocuğum. Şu anda da çalışıyo. Şu anda çıraklık eğitimden meslek lisesine gidiyo hem. Hem mesleğini eline alacak hem de okuyo. Çalışıyodu eline parasını veriyodu yani çocuğum ona....” (K5, 34, kadın, bekar).

7.6.6. Ailelerin (Ebeveynlerin) Boşanmayı Tetikleyen Davranışları

Türkiye’de anne babaların çocukları üzerinde etkileri evlendikten sonra da devam etmektedir. Eşlerin eğitim ve çalışma durumlarından bağımsız olarak gerçekleşen bu etkileme ve yönlendirme, eşlerin evliliklerinde büyük sorunlara hatta boşanmalara da yol açabilmektedir. Türkiye’de bu duruma çok sayıda örnek bulmak mümkündür. KayınGeçerlie-kayınpeder ilişkileri, kadının annesi, baba ya da kardeşlerinin müdahaleleri gibi pek çok olumsuz durum, evliliklerin sonlanmasına neden olabilmektedir.

Ailelerin, çocukların evliliklerine müdahaleleri ataerkil ideolojinin bir yansımasıdır. Kadın ve erkek arasındaki iktidar mücadelesi, eşlerin aileleri tarafından da devam ettirilmektedir. Erkeğin annesi, sahip olduğu statüsünü, çocuğunun eşi üzerinde baskı kurarak devam ettirmektedir. Çoğu zaman çocuğunun eşinin ilgisini bile kıskanabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de gelin-kayınGeçerlie ilişkisi, genel olarak iktidar mücadelesine, gerilimli ilişkilere karşılık gelmektedir. Eşlerin ailesinin mekansal olarak farklı olması, zaman zaman çocukların evlerinde kalmaları ya da anne- babanın yalnız kalması nedeniyle çocuğunun evine yerleşmesi ve sonrasında yaşanan sorunlar çiftler arasında duygusal gerilimlere yol açabilmektedir. Özellikle erkeklerin evlenecekleri kadının seçimi konusunda aileler belirleyici olmaktadır.

Ailenin onaylamadığı bir evliliğin gerçekleşmiş olması, çiftin evlilikleri süresince ailelerinin baskısına maruz kalmalarına neden olmaktadır. Aile, çocuğunu, boşanması yönünde sık sık yönlendirmekte, etkilemektedir. Aile boşanmaya yol açabileceği gibi boşanmayı engelleyebilmektedir de. Çoğu evlilikte yaşanan geçimsizliklerde aile, toplum baskısıyla, sosyal çevrenin dedikodusundan çekindikleri için boşanmayı engellemeye çalışmaktadır. Bazen engelleme nedeni daha pozitif bir amaçla gerçekleştirilmektedir. Örneğin, boşanma sonrası çiftlerin ve çocukların karşılaştıkları sorunların önüne geçmek gibi.

Araştırmaya katılanların tamamı aile baskısıyla ve yönlendirmesiyle evlenmişlerdir. Ve ailenin bu baskısı evlilik sürecinde de devam etmiştir. Ailenin bu etkisi, bazı katılımcılar için tek başına boşanma nedeni olarak görülmüştür.

“Şimdi şöyle: nası anlatım, o insan burada kaldı ilk eşim. Annem hani yazık Kırşehir’li onun annesi babası orda, o da dayısının yanında kalıyo, yengesinin yanında kalıyo aynı sığıntı gibi bi merhamet acıma duygusu ve odaya onu yatırırda kalırdı o, bi odada da biz kalırdık. Ama bizim eşimle hiç bi aramızda bi dialog bi yakınlık mesafe oluşmadı. Oluşmadı çünkü çekiniyodum, istemiyodum kaçıyodum devamlı odalarca. Çevrem mahallenin lafı sözü dedikodusu çok yaygın olduğu için bizim insanlarımız çok böyle ters baktığı için yani ben olmaz dedikçe onlar çok ısrarcı oldular. Öylelikle ailesi işte hasta masta demeye başladılar benden ötürü çünkü ben rahatsızdım” (K4, 34, kadın, bekar).

“İkinci eşiyile konuşmaya başladılar. Barıştılar nitekim, benim ailemin gelip gitmesini sorun etmeye başladı ikinci eşim. Annemle konuşmamı sorun etmeye başladı. Tabi bu olaylar oluyor ama ben aileme hiç bişey çıtlatmamaya çalışıyorum, söylemiyorum yani. Bak diyorum sen bunu bunu yapıyosun ayıp ediyosun. Beni getirdin çocuklara bakıcı olarak mı hizmetçi olarak mı? Ne için burdayım? Ne ne ne sıfatla geldim? Bana bi onu açıkla diyorum ben ona. Yok diyo Öle bişey yok. Senin diyo hüsnü kuruntu ediyosun. Kendine de yediremiyo. Bana böyle böyle diyo hani bana çamur atmaya başlıyo. Mesela bu ortaya çıktı meydana çıktı. Şöle annemle konuştum en sonunda şey yaptık. Beni gece pazara anneme telefon ettim. Olayın büyüklüğü olduğu gün baya idare ettim yani üç ay. Geldim gittim annemin başında kalıyom diye bana olan şeyleri

yaptı. Ayrılmak istedi. Al git eşyalarımı falan. Tekrar gittim barıştık şey yaptık gittim” (K4, 34, kadın, bekar).

Boşanmaya ailelerin etkisinin olup olmadığına yönelik görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Ailelerin oluyo. Erkek tarafının yani kayınvaldenin. Kayınpederin pek olmaz gibime geliyor ama kayınvaldenin karışmak gibi böyle emir şeyleri oluyo.Yani olur” (K4, 34, kadın, bekar).

“böyle şeyde kadınlar cinayet falan düşünüyö. Şimdi başına gelen biliyo bunu ben olur normaldir bu diyorum o hak etmiştir, ayrılın ağbi senin başına bela yani. Ve o erkekten o ayrılmıyo. Evde annesi babası diyo sen o erkekten bırak sen diyo o da nafaka davasına düşüyo mesela benim hanım bir başkasına gitmiş hiç umrumda değil. Ama bi başkası öyle demiyo yani benim olan hiçbirşey yok her şey karşılıklı. Sevgi olmadı mı her şey bitiyö” (K4, 47, erkek, bekar).

“evliliğimize aracı olan ağbisi, yengesi, ağbisi. Sonra onlar bozdu...Diyom ya ben bi ara işsiz kaldım 3 ay kadar işsizlik parası aldım gider köyümüzde yeriz bu parayı dedim işler düzeline de tekrar gelir işe girerim dedim ama onun ailesi karşı çıktı. Ailesi desteklemedi. Sen nereye gidersen git biz bunu göndermicez. İşte böyle olunca ben de boşanma davasını açtım” (K4, 47, erkek, bekar).

Eski eşinin ailesinin evliliğe müdahalesi olup olmadığı sorgulandığında katılımcılardan bir tanesinin yanıtı şu şekilde olmuştur:

“Evet, karıştığı oluyodu tabi bu durumlarda, o da bana dikleniyodu, yürümedi... Benim ailem pek karışmaz, karışmaya çalışsa da karıştırmam. Ben onunla geçenlerde sırf geçinebilmek için babamın yüzüne kapı bile çarptım yani. Bunu herkes yapmaz... anlaşmalı boşandık. Birlikte açtık davayı. Şimdi bunun iki ağbisi var. Bunlar bizi aldı götürdü anlaşmalı boşandık” (K6, 35, erkek, bekar).

“...O zaman zaten geçimimiz sallantıya girdi, annesi köyden ev aldı, Bingöldeki ağbisi varya uzman çavuş o ayrıldı buraya geldi tayini çıktı. O da gelince karıştı bizim bu

durum iyice. Annesi ablası küçük ağbisi onlar daha ağır bastı. Yapıcı olmayı beceremediler. Mesela benim içkim yok, ne bilim hovardalığım yok, gidip haram da getirmedi ben ona öyle olduğu halde diyebilirdiler ama demediler sen bu adamdan hiçbir şey görmedin. Hatta ben ağbisine dedim köye de giderim dağ başına da giderim Ankara'ya da giderim İstanbul'a da giderim. Gittiğim yerde ben bunu aç bırakırsam, yedirirsem ondan sonra benim karşıma çıkın dedim, dinleyen yok ki” (K6, 35, erkek, bekar).

“...hasta diye sinirli oluyodu tabi. Hastalık sinir yapıyodu onda. En son annemle kavga etmişler. Dövüşmüşler. Olmaz bu. Koca kadına saygısızlıktır bu. Çok sabırlıydım ben de şiddet falan yoktu. Sonra dedim artık git. Ondan sonra affetmem. Biz her şeyi çektik” (K2, 29,erkek,bekar).

Görüşmelerde katılımcıların ailelerinin evliliklere hem olumlu hem de olumsuz yönden etkide buldukları gözlenmiştir. Ailenin davranışları bir yandan boşanma koşullarını hazırlarken diğer yandan boşanma sonrasında destek rolünü yerine getirmiştir. Aileler çocuklarının yetişkin olduklarını kabullenmemektedirler. Maddi ve manevi destek veren aileler, bu desteklerini çocuklarının evliliklerine müdahale etmek için kullanmaktadırlar. Ailenin baskısıyla evlenmiş olan çiftlerin evlilikleri mutsuzluklarla yüküdür. Nitekim araştırmaya katılanlarda da açık bir şekilde gözlenmektedir bu durum. Aile çiftlerin özel ve sosyal hareket alanlarını kısıtlamaktadır. Erkekler, eşlerinin, kendi anne-babasına karşı sorumsuz ve saygısız davranışlarından rahatsız olmaktadır çoğunlukla. Ya da kadınlar, eşinin, ailesine daha farklı davrandığını iddia etmektedirler. Her iki durumda da eşler sürekli olarak kendi ailelerine karşı eşlerinin tavırlarından şikayetçi olmaktadır. Eşler birbirilerini, anne ya da babasının etkisinde kaldığını, kişiliğini geliştiremediği yönünde yargılabilmektedirler. Evliliklerde kadınlar, erkeğin ailesine olan bağlılığından ve onların müdahalelerinden çekindikleri için çoğu zaman eşlerini yönlendirmektedirler. Erkeğin ailesiyle olan ilişkilerine sınırlamalar getirerek, ortaya çıkabilecek sorunları aza indirmeye çabasına girmektedirler. Fakat bu ve benzeri davranışlar eşler arasında daha çok gerilimlere neden olabilmektedir. Kadınlar için rahatsız olunan diğer bir konu, eşlerinin evlilikleriyle ilgili konuları, ailesiyle paylaşmasıdır. Kadınlar çoğunlukla, eşin ailesinin baskılarını engellemek için evlilikle ilgili konularında ailelere yansıtılmaması konusunda ısrarcı olmalarına karşın eşleri aynı hassasiyeti göstermemektedir. Bu da çatışmalara yol açmaktadır. Kadın ya da erkek, ailesi ile eşi arasında

kalabilmekte, seçim yapmak zorunda bırakılmaktadır. Buna benzer nedenler boşanmalara zemin hazırlamaktadır.

7.6.7. Boşanma Kararlarında Aldatma ya da Aldatılmanın Etkisi

Araştırmaya katılanlar arasında 3 kişi aldatma ya da aldatılma nedeniyle boşanmışlardır. Katılımcılardan bir erkek ve diğer iki kadın eşleri tarafından aldatılmışlardır. Hatta bir kadın katılımcı yaşadığı iki evlilik deneyiminde de birkaç defa aldatılmış ve iki boşanma deneyiminde de gerekçe aldatılma olarak belirtilmiştir.

Türkiye’de gerek İslam hukukunda gerekse Medeni Kanunda aldatma zina kavramıyla ifade edilmiştir. Zina, Medeni Kanuna göre temel bir boşanma gerekçesi olarak kabul edilmiştir. İslam hukukunda yasaklanmış olan zina, günümüzde medeni kanunda yasak statüsünden çıkarılmış fakat ailenin idamesinde olumsuz bir faktör olarak önemini devam ettirmektedir.

Görüşme yapılan kişilerden aldatılma durumuyla karşılaşmış olanlar deneyimlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Boşanma nedenimiz aldatma idi. Bizim sorunlu bir evliliğimiz olmadı. Son zamanlarda aldattığını öğrenene kadar öyle kavgamız da olmazdı. Güzel bir evliliğimiz vardı. 1 yıla kadar ayrı kaldık. Bekledim yani zaman verdim geri dönmesi için ama aynı sorunlar devam etti. Hep bir kadın hayatında etrafımızdakiler de biliyordu bunu. Önce boşanmak istemedi ama kabul etti sonra...”(K1, 38, kadın, evli).

K1, eşinin aldatılma vakasının ifşa olması sonrasındaki tepkileri şöyle anlatmaktadır:

“inkar etme yoluna gitti önce. Sonradan ben kendimde görünce kabullendi. Bırakıcam ben senden vazgeçmem dedi. Hep o şekilde kandırdı yani. Karşı taraf da evliydi zaten. Eczaneye gidip gelirken tanışmışlar. O kişiyle evlenmedi ama başka biriyle evlendi...” (K1, 38, kadın, evli).

Yukarıdaki ifadeye bakıldığında, aldatılan bir kadın evliliğini sonlandırmak konusunda aceleci davranmamaktadır. Bu eğilim, kadının sosyo-ekonomik statüyle de büyük ölçüde ilişkilidir. Evliliğin bitmesi sonrasında hem kendisinin hem de varsa çocuğun yaşayacağı

problemler hesaba katıldığında evli iken yaşadığı bu olumsuz durumu -en azından belli bir süre-katlanılabilir olarak değerlendirmektedir. Bu karar, kadının içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların zorunlu bir sonucu olarak verilmektedir. Boşandıktan sonraki dezavantajlı koşullar, evli iken maruz kalınan bu durumdan daha dezavantajlı olarak görülmektedir. Birçok durumda aldatılmaya karşı kadının gösterdiği tepki eğitim ve ekonomik durumundan bağımsız bir şekilde ya da onların zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmayabilmektedir. Eğitim seviyesi yüksek ve çalışan bir kadının da belli nedenlerden dolayı aldatılsa bile boşanmaya hemen yaklaşılmaya bilmektedir. Günümüzde, bu duruma, büyük oranda yaygın olmasa da rastlamak mümkündür.

Katılımcının yanıtından da anlaşıldığı gibi, aldatılma söz konusu olsa bile hemen boşanma süreci başlatılmamıştır. Çocuğunun olması ve sosyo-ekonomik koşullarının uygun olmaması nedenleriyle boşanmanın ertelendiği gözlenmiştir. Evliliğine ikinci bir şans verme yönünde eğilim dikkati çekmektedir. Katılımcılar, aldatılma deneyimlerini açık bir şekilde paylaşmışlardır. Fakat aldatma nedenleri üzerinde durulmamıştır. İki kadın katılımcı birden fazla aldatılma vakasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Eşleri kısa ya da uzun süreli olarak aldatma eğilimi sergilemiştir.

Aldatılma vakasıyla karşılaşan erkek katılımcı deneyimini şöyle ifade etmiştir:

“rahat battı, nasıl desem karım beni aldattı. Söylerim de bunu size yani. Bu kadar rahata yine de dükkânda birlikte çalıştığı ustasıyla. Ama mahkemede bunu kayda geçirmedi. Erkek çocuğum var, yanlış olur bunu oraya dökmek diye...telefonda yakaladım, öyle ortaya çıktı. Sonra söyledi işte. Bir şey yapmadım. Ayrıldık zaten sonra onunla evlendi ama mutsuzmuş, beni arıyo şimdi oğlum söylüyo.” (K3, erkek, 42, bekar).

Kadın katılımcı aldatılma vakasını şu şekilde anlatmıştır:

“..ev sahibimin kızının beraberliği oldu. Aldatma yaşadım. İlkinde zaten dayısının kızına aşıkta benim eşim. Ben nişanlı ve sözlüyken biraz da ondan da tepkiliydim yani. Ben onu seviyorum o onu seviyo nasıl oluyo bu...bir kez değil defalarca aldattı baya psikolojim yıprandı...benim oğlan kardeşim birini sevdiydi. Oğlan kardeşim benim

ceza evine girdi o kadın da boşta kaldı. Biz sahiplendik o zamanın şeysinde şey oldu. Onlan beraberlik yaşadı, bi onun başında şiddetli kavgamız oldu, beni kapıdan dışarı attı, yani sen git o kalacak misalinde...”

İkinci eşiyle de aldatılma vakası yaşamış olan katılımcı, bu deneyimini anlatmıştır:

“evlendiğim haftası kadın seviyorlarmış ki birbirlerini demek ki hani bişey demek istemiyorum. Mesaj yollamaya başladı konuşmaya başladılar. İkinci eşiyle yeniden konuşmaya başladılar. Barıştılar nitekim, benim ailemin gelip gitmesini sorun etmeye başladı ikinci eşim. Annemle konuşmamı sorun etmeye başladı...ayrılmak istedi, al git eşyalarını falan. Tekrar gittim..” (K5, kadın,34, bekar).

Boşanma gerekçesi aldatma ya da aldatılma olarak belirtilen katılımcılarda, erkek, eşi tarafından aldatıldığında boşanma kısa sürede gerçekleşirken kadının aldatıldığı durumlarda, kadın boşanmaya hemen karar vermemektedir. Eşine bir şans daha tanımaktadır. Hatta ona inanabilmektedir. Nitekim kadın katılımcılarda eşleri tarafından ikna edildikleri gözlenmiştir. Erkeğin hemen boşanma kararı vermesi, toplumsal baskıyla ilişkili olarak düşünülebilir. Aldatılma durumunu, sosyal çevresinden de bilinmesi, erkeğin, kendisini küçük düşürmesi, dedikodulara fırsat vermesine neden olacaktır. Toplumda erkeğe daha büyük oranda özgürlük atfedildiği için erkeğin aldatması kabul edilebilir bir durum olarak algılanırken kadının aldatması, kabul edilemez bir durum olarak algılanmaktadır. Bu da ataerkil ideolojinin bir sonucudur. Bunun yanı sıra erkeğe toplumda cinsel özgürlük tanınmıştır. Erkeğin aldatması onun için erkekliğin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. “Erkek aldatır” şeklindeki kültürel yapıyla içselleştirilen cümlelerin sıklıkla sarf edildiği görülmektedir. Erkek için bu durum gücünün ya da iktidarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Kadın ise erkeğin bu durumunu kabullenmek zorunda kalan taraf olmaktadır. Hatta bu duruma yönelik kabullenici bir tavrın sergilenmesi konusunda kadının hem cinsleri tarafından ikna edilmesiyle de karşılaşma olasılığımız her zaman yüksek olmuştur. Dolayısıyla, cinsiyetçi davranış kalıplarının baskın olduğu toplumumuzda aldatma ya da zina kadınlar için yasaklanırken erkekler için daha toleranslı davranılması gereken bir olay olarak algılanmaktadır. Toplumdaki cinsiyetçi değer yargıları, kadının aldatılma mevzusuna razı olması yönündeki telkinleri içerirken, erkek için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Erkeğin hemen eşinden boşanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra araştırmadaki kadın

görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, eşi tarafından aldatılan kadının, eşinin bu davranışını kabullenmesi ve onunla birlikte yaşamaya devam etmesi beklenmiştir. Başka bir ifade ile erkek, başka kadınlarla beraberliğine hem devam etmek istemekte hem de eşinden ayrılmak istememektedir. Karısının da bu durumu kabullenmesini beklemektedir. Bazen kadınlar, eşlerinin bu durumlarına karşı daha toleranslı olabilmektedir. Nitekim kadın katılımcının eşine iki şans vermesi, kadınların aldatılmaya yönelik bakış açısına dair veri sunmaktadır. Çoğu zaman kadının hemen boşanmaya yaklaşmamasında, evli iken sahip olduğu olanaklardan uzaklaşmama isteğinin ve eşinin başka kadınla evlenmesine razı olamama duygusunun da belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

Görüşülen kişilerin anlatılarından dikkat çeken diğer nokta, aldatılan kadın eşinden boşandıktan sonra, boşandığı eşinin, aldattığı kadınla evlenmemesi, başka bir kadınla evlenmesidir. Kadın ise, eşini aldattığı erkekle evlendiği gözlenmiştir. Toplumda erkeğe sağlanan cinsel özgürlüğün bir yansıması olarak değerlendirilebilen bu durumda erkekler, kendilerini, eşlerini aldattıkları kadınla evlenmek zorunda hissetmemektedirler, kadınlar için ise tam tersi bir durum söz konusudur ve kadın, aldattığı erkekle evlenmek zorunda bırakılmaktadır.

Aldatılmaya rağmen evliliğin devam ettirilmesi kararı alındıktan sonra kadınlar için sonraki sürecin daha gerilimli olduğu söylenebilir. Yeniden aldatılma korkusu, güvensizlik, sürekli takip ya da kontrol etme gibi duygu ve davranışlara yol açabilmektedir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre, aldatma ya da aldatılmanın, boşanmanın temel bir nedeni mi yoksa evlilik süresince eşler arasında yaşanan büyük sorunların, zaten problemlili bir evliliğin varlığının bir sonucu olarak değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Nitekim araştırmada görüşülen kişilerden bir tanesi, boşanma düşüncesinin evlilikleri süresince hep var olduğunu fakat bir şekilde engellenmeye ya da ertelenmeye çalışıldığını ifade etmesi, bu konunun sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Eşlerin neden aldatmaya yöneldikleri ön plana çıkmaktadır. Fakat şu da bir gerçektir ki, aldatmanın, içeriği doldurulabilecek ya da kolayca gereçlendirilebilecek bir durum olduğu söylenebilir. Aldatma için her zaman bir neden bulunabilmektedir.

Özetlendiğinde, K1 için aldatma evliliğin sonlanmasında temel etkidir. Eşin, evlilik sürecinde birden fazla aldatma eyleminde olduğu görülmüştür. Eşinin aldatmasını hem başkalarından duyduğunu hem de kendisinin şahit olduğunu söylemiştir. Düzgün ve sıkıntısı olmayan bir evlilik yaşadığını belirtmiştir. Eşi ilk önce aldatma olayını inkar yoluna gitmiştir. Kendisinin de görmesi üzerine kabullenmiştir. Boşanmayacağını söylemiştir. Eşinin evli bir kadınla kendisini aldattığını söylemiştir. Eşinin hayatında birden çok kadının olduğuna şahit olmuştur. K1, eşinin hem evliliği hem de diğer kadınlarla olan ilişkilerini devam ettirme isteğinde olduğunu söylemiştir. Bu nedenle K1 eşinin boşanma kararına ilk etapta olumlu yaklaşmamıştır. Eşini sevdiğini söylemiştir. K1 boşanma kararı sonrasında eşi tarafından ikna edilmeye çalışılmıştır. K3'ün boşanma vakasında aldatma temel bir gerekçe olmuştur. Eşinin kendisini, çalıştığı yerdeki ustabaşıyla aldattığını öğrenmesi üzerine boşanma kararı alınmıştır. Boşandığı eşi, daha sonra kendisini aldattığı kişi ile evlenmiştir. K5, İlk ve ikinci evliliğinin de aldatılma vakası nedeniyle sonlandığını belirtmiştir. Her iki durum da evliliğe bakış açısını zedelemiştir.

7.6.8. Evliliğe Yüklenen Anlamın ve Değerin Azalması

Belirli ihtiyaçların karşılanması için ortak amaçlarla kurulan aile birliği, belirli nedenle sonlanmaktadır. Hiç kimsenin boşanma üzere evlilik kararı almadığı gerçeğinden yola çıkarak, evlilik evlenme kararı alan herkes için bireysel ve kolektif anlamlarla tanımlanmaktadır. Boşanma, çiftlerin evliliğe yükledikleri anlamların ve değerlerin azalması, alternatif değerlerin ön plana çıktığı bir süreci ifade etmektedir.

Buna göre, araştırmaya katılanlardan K1 için evliliğe yüklenen anlamı eşin aldatması ya da sadakatsizliği ile değişmiştir. Sadakati, evlilik için en önemli değer olarak görmektedir. K1 evliliği şans olarak değerlendirmiştir.

K2, kişisel olarak hayatından memnun olmadığını belirtmiştir. Hayattan çok fazla bir beklentisi olmadığını vurgulamıştır. Evlilik ona göre, eşlerin görevleri düzgün bir şekilde yerine getirdiği, yalan ve nankörlük gibi negatif durumların olmadığı, güven duygusunun esas olduğu bir süreci ifade etmektedir. Dürüst olmak evlilikte önemli bir etkidir. Boşandığı eşiyile olan evliliğinde bu temel değerlerin sarsıldığını, evliliğe yüklediği anlamların değersizleştiğini belirtmiştir.

K3'ün boşanma vakasında, aldatma, sadakatsizlik boşanmanın temel gerekçesi olduğu için evliliğe yüklenilen anlamda bu duygular üzerinden değerlendirilmiştir. Aldatma deneyimi yaşamış olan bireylerin, her yeni ilişkilerinde karşı tarafa güvensiz bir yaklaşım içinde olması oldukça olağan bir durumdur. Bu durum, sonraki ilişkileri negatif yönde etkileyebilmektedir. K3, boşanmanın kötü bir durum olduğunu ve hiç kimse tarafından istenilen bir durum olmadığını belirtmiştir. Boşanmaların artık sıklıkla gerçekleştiğini ve bunun temel nedenlerinden bir tanesinin kadınların yetinmeyi bilmemeleri diğeri ise kadınların çalışma hayatına girmeleri olarak açıklamıştır. Boşandığı eşinin nankörlük yaptığını, kendisinin kötü bir koca olmadığını ve eşini sevdiğini fakat eşinin var olandan daha fazlasını istemesi, evliliğini sonlandıran neden olmuştur. Günümüzde artık kadınların daha çok aldattığını belirtmiştir. Erkek kardeşinin de boşandığını ve iki çocuğu olduğunu söyleyerek, boşanmanın artık yaygın bir durum olduğunu örneklendirmiştir. Evliliği, sabretmek ve yetinmeyi bilmek ile ilişkilendirerek, bu iki duygunun, evliliğin temelini oluşturduğunu, evliliklerin uzun sürmesinin bu duygulara ve tutumlara bağlı olduğunu söylemiştir. 9 senelik bir evlilik süreci yaşadıklarını ve aldatma mevzusundan sonra boşandıklarını belirtmiştir.

K4'e göre, evlilik karşılıklı, sevgi, saygı, anlayış üzerine kurulmalıdır. Kibirden uzak, aşırılıklardan uzak, özentili davranışlardan ve yapmacıklıklardan uzak olunması, evliliğin uzun süreli olmasının temellerini oluşturmaktadır. Her ortamda ve koşulda doğal olunması gerektiğini belirtmiştir. Var olan koşullarla yetinmenin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ailenin önemli bir kurum olduğunu hatta aile içinde yaşanan sorunların çözümü konusunda psikolojik desteğin alınması gerektiğini, seminerlere katılmanın gerekliliğini vurgulamıştır.

K5, evliliğin, karşı tarafla bedensel, ruhsal, cinsel yönlerden uyumu olarak tanımlamaktadır. Her iki evliliğinde de bu uyumu yakalayamamıştır. Yaşadığı sorunlar evliliğe bakış açısını değiştirmiştir. Her iki eşiyile yaşadığı sorunlar nedeniyle kadın olmanın ne demek olduğunu unuttuğunu hissetmiştir. Kadın olmayı kötü bir düzlemde değerlendirmektedir.

7.6.9. Katılımcıların Boşanma Sonrasında Yaşadıkları Sorunlar

Boşanma çiftlere büyük ölçüde zarar veren bir süreçtir. Özellikle çocukların varlığı boşanma sürecini daha da sorunlu kılmaktadır.

K1 boşanma sürecinin kendisi için oldukça zor geçen bir süreç olduğunu belirtmiştir. Boşanma sonrası çalışma yaşamına katılmıştır. Bu durum, çocuk için büyük ölçüde sorun teşkil etmiştir. Çocuğun babasıyla zaten sorunlu olan iletişimi daha da kötü olmuştur. Çalışmaya başlamasıyla birlikte, iş saatlerinin yoğun olması nedeniyle çocuğuyla istediği kadar ilgilenmemesi, çocuk açısından bu süreci daha sorunlu kılmıştır. Çalışıyor olmak, K1 için önemli bir çıkış yolu olarak görülmüş, bu sürecin daha sorunsuz atlatılmasında temel etken olmuştur. Ailesinden maddi destek almış ve bu nedenle boşanma sonrası süreçte çok büyük ekonomik sorunlar yaşamamıştır. Bunun yanısıra, güven problemi ve hayal kırıklığı gibi psikolojik sorunlar yaşamıştır. Boşanma kararından sonra 1 yıl ayrı kalma süresi yaşandıktan sonra eşiyile yeniden bir araya gelmiş, fakat süreçte barışma sonrasında evliliğe adapte olamamıştır. Boşanma sonrasında çocuğun babasıyla iletişimi daha kötü olmuştur. Çocuğunu 3 yıl psikologa götürmüştür. Çocuğun gelişiminin geç olduğu ve içe dönük olduğu düşüncesiyle psikologdan yardım alınmıştır. Bu sürecin çocuğun okulunu etkilediğini söylemiştir. Yeniden evlenmeye karar verdiğinde çocuğunun 14 yaşında olduğunu belirtmiştir. Çocuğun, K1'in yeniden evlenmesini kolay bir şekilde kabullenmediğini, kabullenme sürecinin 1 yılı aldığını belirtmiştir. K1 boşanma sonrasında etrafındaki kişilerin çok fazla rahatsız edici tepkileriyle karşılaşmamıştır. Tekstil sektöründe çalışmaya başlamış, sosyal aktivitelere zaman ayırmamıştır. Annesinin desteği bu süreci atlatmasında büyük ölçüde etkili olmuş ve bir yıl annesiyle birlikte yaşamıştır. Maddi açıdan yeterli konuma gelince annesinin yanından ayrılıp çocuğuyla birlikte yaşamaya başlamıştır. Yalnız yaşamayı kendisi bilinçli olarak tercih etmiştir.

K2 boşanma sonrası süreçte çocuğu açısından kaygılarından bahsetmiştir. Çocuğunun bu süreci kolay bir şekilde kabullenemediğini, annesiyle olan ilişkisinde sorunlar yaşandığını, okuldaki başarısını olumsuz yönden etkilediğini ve içe kapanık bir davranış sergilediğini söylemiştir. Evlilikte boşanma konusunda aceleci davranılmaması gerektiğini ve sabırlı olunması gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre kadın çalışmamalı, boşanmaların bu kadar çok artmasının nedenini kadınların çalışma yaşamında aktif olmasıyla ilişkilendirmiştir. Ekonomik özgürlüğü olan kadınların sabırlı olmadığını, eşine tahammül edemediğini ve ilk fırsatta da boşanmaya yöneldiğini vurgulamıştır.

K4 boşanma sonrasında boşandığı eşinden farklı bir yere taşınmayı tercih etmiştir. Eşinden uzak kalmak isteği baskın olmuştur. Çocukların anneleriyle olan iletişimi, boşanma sonrasında negatif yönde değişim göstermiştir. Hem anneleri çocuklarına karşı yeterli ilgi göstermemiş hem de K4 çocuklarının anneleriyle olan iletişimlerine engel olmuştur. Çünkü boşandığı eşinin ahlaki yönden zayıf olduğunu düşünmüş ve çocuklarının onu model almasına engel olmak istemiştir. Dolayısıyla K4 için boşanma sonrasında yaşanan en önemli sorun anne ve çocuklar arasındaki iletişimin olumsuz yönde değişimidir.

K5, boşanma sonrasında maddi olarak sorunlar yaşamıştır. Düzenli bir gelire sahip olmaması, sosyal güvencesinin olmaması, geçim sıkıntısı yaşamasına neden olmuştur. Annesi emekli hemşiredir. Annesinden özellikle destek almıştır. İkinci boşanma vakasında, eşi boşanmamakta direnmiştir. Bunun nedeni ise 10 milyarlık yıpranma tazminatı talebinde bulunmasıdır. Açılan davada hem tazminatı hem de nafakayı kazanmıştır. Fakat sonraki süreçte başvurup almadığını belirtmiştir. Her iki boşanma vakasında da psikolojik olarak hem kendisi hem de ilk evliliğinden olan çocuğu büyük oranda etkilenmişlerdir. Hem psikolojik hem de fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Çocuğu da ikinci eşinden fiziksel şiddet görmüştür.

K6, boşanma sonrası süreçte en önemli sorunun çocuklarının bu yeni duruma adapte olmalarını olarak belirtmiştir. Hem çocuklar hem de kendisi psikolojik olarak büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Bunun yanı sıra ikinci evliliğinden sonra K6, ilk eşini tekrar aramaya başlamıştır. Yeniden onunla evlenmek istemektedir. İlk evliliği daha uzun sürmüştür. Eşiyle barışmak için girişimlerde bulunmuştur fakat eşi olumlu bir tepki göstermemiştir.

7.6.10. Cinsel Sorunlar ve Patolojik Hastalık

Toplumda mahrem konulardan biri olan cinsellik, evliliğin devamlılığı konusunda önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Pek çok evliliğin sonlanması nedeni eşler arasındaki cinsel sorunlar olabilmektedir. Araştırmamıza katılanların boşanma ve cinsel yaşamları arasındaki ilişki burada ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de kadınların ve erkeklerin cinsellikle ilgili deneyimlerinde eşitsiz bir durum söz konusudur. İlk cinsel deneyimin, erkeklerle karşılaştırıldığında görece olarak daha geç bir süreçte yaşanması, evlendikten sonra eşler arasında cinsel uyum sorunlarının yaşanmasına

neden olabilmektedir. Evlilikte yaşanan cinsel sorunlar, bireylerin sosyo-ekonomik profillerine göre bir durum olarak değerlendirilmemektedir. Fakat, geleneksel bir ailede yetişmiş, eğitim düzeyi düşük olan birinin cinselliği algılayış biçimi farklı olabilmektedir. Cinsellikle ilgili konularda daha bilgisiz ve ilgisiz olabilmektedir. Bu da boşanmaya kadar götürülebilmektedir. Evlenmeden önce cinsellikle ilgili konularda bilgisiz olan kadınlar evlendikten sonra da aynı davranışını devam ettirebilmektedir. Türkiye’de kadınlar, cinsel isteklerinin yoğun bir şekilde baskı altına alındığı aile atmosferinde yetiştirilmektedir. Erkekler ise bu konuda serbestlik tanınmıştır. Kadınların cinsellikle ilgili deneyimleri, toplumdaki iki çelişkili noktaya işaret etmektedir. İlki, kadının ilk cinsel deneyimi yaşamış olması yada cinsel yaşamında rahat davranması, erkeklerin evlilik kriterlerinde negatif bir durum olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarıyla ve geleneksel önyargılarla yetiştirilmiş olan erkekler, evlenecekleri kadınlarda bekaret olgusuna önem vermektedirler. Fakat diğer yandan da evlendikten sonra sağlıklı ve mutlu bir cinsel yaşamlarının olmasını istemektedir. Cinsel deneyimlerinde özgür olamayan kadın için ve bu yöndeki farkındalığı yeterince gelişmemiş olan kadın için evlendikten sonra eşyle olan ilişkisinde sorunlarla karşılaşabilmektedir.

Cinsel yaşamın boşanma gerekçesi olarak görülmesinin temelini oluşturan diğer bir pratik, görücü usulü ile evlenmektir. Geleneksel ve ataerkil değerlerle inşa edilen toplumda, kadın ve erkeğin birbirini yeterince tanımadan ve aile baskısıyla evlenmeleri, cinsel yaşamlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çoğu zaman kadınlar için bir görev ya da zorunluluk olarak yaşanan cinsellik, belli bir süre sonra eşler arasında sorunların yaşanmasına yol açabilmektedir.

Araştırmaya katılan kadın katılımcılarda erkeklerle eşit koşullarda yaşanmayan bir cinsel yaşamın yansımalarını görmek mümkündür. Yoğun bir baskı ortamında ya da geleneksel bir aile atmosferinde yetişmiş olan kadın katılımcılar, cinselliği evlendikten sonra farketmişlerdir. Fakat, evlilikle birlikte gelişen farkındalık, eşyle olan yaşamında sorunlara zemin hazırlamıştır.

Görüşme yapılan kadınlara göre, cinsel yaşamdaki beklentiler ya da sorunlar çok fazla önemslenmemiş ya da üzerinde çok fazla durulmayan bir konu olarak görülmüştür. Örneğin eşin aldatması durumunun, cinsel yaşamlarında mutlu olamama gibi bir nedene

dayandırmadıkları gözlenmiştir. Görüşmecilerden hiç birisi, boşanma nedenini cinsel sorunlarla açıklamamıştır. Özellikle kadın katılımcılarda, geleneksel ve baskıcı bir aile ortamında yetişmiş olmanın neden olduğu algılama biçimi açık bir şekilde gözlenmiştir.

Görüşmeye katılan kadın katılımcıların cinsel yaşamlarını sorunlu bir şekilde yaşadıkları gözlenmiştir. Görücü usulüyle evlenmiş olan kadınlar, evlendikten sonra eşine karşı cinsel istek duymamakta, hatta ondan kaçmaktadır. Bir kadın katılımcı için de cinsel şiddetin uygulanması, cinselliği algılama biçiminde derin farklılıklar ortaya çıkarmıştır.

Evlilikte eşiyile yaşanan sorunların cinsel yaşamlarına yansıdığı açık bir şekilde görülmüştür. Katılımcıların aşağıdaki anlatımları, cinsel yaşama bakış açılarının ortaya konması açısından dikkat çekmektedir.

Bir erkek katılımcı, eşler arasındaki cinsel ilişki evliliği etkiler mi sorusuna şu şekilde yanıt vermiştir:

“tabi etkiler etkilemez mi. Zaten sevginin olmadığı yerde hiç bir şey olmaz. Cinsellik olmadığı zaman da her şey biter yani”(K4,erkek, 47, bekar).

Diğer erkek katılımcı, cinsel yaşamda sorun yaşadınız mı soruna şöyle yanıt vermiştir:

“cinsel açıdan bir sorun yoktu şükür. Hastalıkla öyle bişiy yoktu. Memnundum, 1 yıl sonra çocuk oldu ”(K2, erkek,29,bekar).

İki evliliğinde de aldatılma deneyimi yaşamış olan kadın katılımcıda, çok küçük yaşta ve görücü usulüyle ailesinin baskısıyla evlenmesinden kaynaklanan sorun açık bir şekilde gözlenmiştir. Cinsel yaşamlarında bir uyumun olmadığını şöyle izah etmiştir:

“ilk eşim beni döverdi. Şey yapardı. Habire yani cinsel olayda şiddet görürdüm. Problem yaşadım kendisiyle. Çok şiddet gördüm dayak yedim. Problem yaşadım kendisiyle. Çok şiddet gördüm. Dayak yedim. İlla onun dediği olucaktı. O yüzden kapıyı kilitler oğlumlan yatardım, uzaklaşırdım. ikinci eşimde öyle bişey olmadı, cinsel hayat ya da birliktelik ben doğru dürüst yaşamadım. Yaşayamdım çünkü eşim

dış taraftaydı, beni istemiyordu eski eşine gidiyordu. Dağı bayıra gezmeye gidiyordu, bu yaşına kadar cinselliği tam anlamıyla yaşadık diyemem kendi kadınlığımı unutmuşum , şu anda gerçekten kadınlık çok berbat bişey, kendimi yani daha çok farklı hissediyorum şu anda...iki kişinin birbirinden elektrik alması gerekiyor. Birbirinden hoşlanması gerekiyor bence. Çünkü biri hoşlanıp biri soğuk davranırsa olmaz” (K5, 34, kadın, bekar).

Kadın katılımcılardan bir tanesi, 17 yaşında evlendiğini, cinsellikle ilgili herhangi bir bilgisi olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcıda cinselliğe dair bir farkındalığın gelişmemiş olduğu görülmüştür. Erkekler cinsel yaşamlarına dair konuşmaktan çekinmişlerdir. Kadınların ise cinsel yaşamları hakkında erkeklere göre biraz daha rahat konuşabildikleri gözlenmiştir. Erkekler, cinsel yaşamlarını, cinsel yaşamın evlilikte önemli olduğu ve evlilik süresince bu konuda sorun yaşamadıkları ifadeleri üzerinden anlatmışlardır. Kadın katılımcılarda, cinsel yaşamlarında mutlu olmadıkları, hatta kadınlık kimliğine dair sorunlu bir algılamaya yol açtığı gözlenmiştir. Hem kadın hem erkek katılımcılar için cinsellik evlilikte önemli bir faktör olarak belirtilmiştir fakat hiç birisi için boşanmanın temel gerekçesi olmamıştır. Cinsellik, eşler arasındaki diğer sorunlardan daha öncelikli bir konu olarak görülmemiştir. Başka bir ifadeyle eşler arasındaki diğer anlaşma konularını tamamlayıcı bir faktör olarak algıladıkları gözlenmiştir.

Eşleriyle yaşadıkları cinsel yaşamları nedeniyle, cinsellik kendisinin de zevk aldığı ve kişinin yaşamında gerekli bir alan olarak algılanmaktan ziyade bütün yaşamlarını etkileyen sorunlu bir alan olarak algılanmakta, korkulan ve çekinilen bir alan olarak görülmektedir. Bu bağlamda kadınlar, eşlerini yeterli görmemektedir. Eşlerinin kendilerinden uzaklaştığını, başka kadınlarla birlikte olduğunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla kadınlar da cinsel yaşamla ilgili algı ve bu konudaki tutum ve davranışları hem yetiştikleri erkek egemen aile ortamı hem de eşleriyle yaşadıkları olumsuz cinsel deneyim ekseninde biçimlenmiştir. Katılımcıların bu ifadeleri, Türkiye’de cinselliğin algılanış ve yaşayış biçimine dair önemli bir sorunu da işaret etmektedir.

7.6.11. Boşanma Kararı Veren Tarafın Maddi ve Manevi Güvencesi (Sosyal ya da Ailevi Destek vs.)

Boşanma kararı veren bireyler açısından, boşanma sonrasında yaşamlarını belli bir standartta devam ettirebilmeleri için sahip oldukları maddi olanaklar büyük önem taşımaktadır. Pek çok kişi sorunlu bir evlilik yaşıyor olsa da boşanma sonrasındaki maddi sorunlarla mücadele edebilecek bir durumda hissetmediği için bu kararı erteyelebilmektedir. Özellikle çalışmayan ve eğitim düzeyi düşük kadınlar için maddi olanaklar büyük sorun teşkil etmektedir. Hukuksal olarak nafaka ya da tazminat verilmesine yönelik işlemlerde taraflara bağlı olarak zaman zaman problemler çıkması ve belirlenen nafaka ya da tazminat oranının oldukça düşük meblağlarda olması, kadının boşanma kararı konusunda çekimser davranmasına neden olabilmektedir. Bunun yanı sıra, her iki tarafın da çalıştığı durumlarda, evlilikleri süresince ortak birikimler ya da yatırımlar yapmış olan çiftlerin de boşanma kararını alırken yine maddi koşullardan kaynaklı bir çekimserlik yaşadıkları da çoğunlukla görülmektedir. Boşandıktan sonra, gelirin düşmesi, malların paylaşımı gibi durumlar, tarafların yaşam standartlarını büyük ölçüde etkilemektedir.

Araştırmaya katılanların boşanma kararlarında maddi ve sosyal güvencelerin varlığını nasıl etkilediği değerlendirilmiştir.

Boşanma kararında K1, kendi ailesinin maddi durumunun iyi olması nedeniyle ailesini boşanma kararında ekonomik bir güvence olarak görmüştür. Boşanma kararından sonra ailesinin yanına taşınması, ailesinin yardımlarıyla ev alması bu süreçte önemli bir güvence olarak değerlendirilmiştir. Boşandıktan sonra çocuğu ile birlikte satın aldığı evde yaşamaya başlamıştır. Ailesinin maddi desteğinin dışında K1'in herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Ailenin maddi ve manevi desteği önemli bir etkidir. Boşanma kararını annesi desteklememiştir. Boşandıktan sonra nafaka aldığını fakat yetersiz olduğunu, hiç bir ihtiyacını karşılamadığını belirtmiştir. Çocuğunun ihtiyaçlarını bile karşılamadığını belirtmiştir.

“annemin yanına gittim, o hiç istemedi boşanmamı ama yapacak bir şey yoktu. Çocuğum için çok endişelendim. Az bir süre sonra çocuğumla kendi evime geçtim, ev alındı. Ailemin imkanlarıyla aldım evi. Psikoloğa gitmek isterdim aslında ama

zamanım yoktu. Aslında gerekli yani, çok etkilendim aldatma olayında. Zor bir durumdu. Hi beklemiyordum...annem otoriter ve sağlam duruşlu bir kadın. Annemin desteği benim ayakta durmam da tabii çok büyük etkidir. Belki de bu kadar kolay kaldıramayabilirdim, ne olursa olsun aynı evde yaşamak pek tercih edilmiyor. Yalnız yaşamak tercihimdir. Maddi olanağım, evim olmasaydı tabii birlikte yaşardık annemle, çocuğum yanımdaydı ama işteyken annem baktı” (K1, kadın, 38, evli).

Erkek katılımcılardan olan K2 çalışıyor olması nedeniyle ekonomik bir güvenceye sahiptir. Çocuğu ile birlikte yaşamaktadır ve çocuğuyla, çalışma zamanlarında annesi ilgilenmektedir.

K3’ün boşanma vakasında hem kendisi hem de eşi çalıştığından dolayı maddi bir sorun belirtilmemiştir. Bununla birlikte, boşandığı eşi, boşanmanın gerçekleşmesinden hemen sonra başka bir evlilik yapmıştır. K3, annesinden, çocuğun bakımı konusunda büyük destek aldığını vurgulamıştır.

K4 boşanma gerçekleştikten sonra boşandığı eşi hemen evlendiği için nafaka bağlanmamıştır. Boşandığı eşi, ev kadınıdır dolayısıyla sosyal güvenceye sahip değildir. Ekonomik özgürlüğe sahip olmaması kadının, boşanma düşüncesine sahip olmasına karşı bunu resmi olarak gerçekleştirme konusunda çekimser kalmasına zemin hazırlamıştır. Kadın için önemli bir güvence boşandıktan sonra yeniden evlilik şeklinde olmuştur. Eğitim düzeyi düşük ve herhangi bir işte çalışmayıp ekonomik özgürlüğe sahip olan kadınlar için evlilik önemli bir kurtuluş reçetesi olarak görülmektedir. K4’de eşinin bu tarz bir tutum içinde olduğunu belirtmiştir.

“benim gelirim 2-3 milyardı, köyden gelirim vardı, yani öyle bir sıkıntım yoktu. Onun için ayrılmak istemedi....birisini buldu benden öyle boşandı” (K4, erkek, 47, bekar).

K5, her iki boşanma davasının da kendisi tarafından açıldığını vurgulamıştır. Herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Geçici işlerde çalışmaktadır. Boşandıktan belli bir süre sonra ikinci evliliğini yapmıştır. Tekstil sektöründe kalite kontrol biriminde işçi olarak çalışmaktadır. Bunun yanı sıra boşandıktan sonra, İş-Kur’un 5 aylık mesleki kursuna katılmış, kursu tamamladıktan sonra ise makineci olarak kabul edilirse sigortası olan sürekli bir işte çalışabileceğini belirtmiştir. Mevcut sigortası ikinci evliliğini yaptığı eşi üzerindedir.

Boşandıktan sonra ara sıra ve ikinci evliliğini yaptıktan sonra ise sürekli olarak çalıştığını belirtmiştir.

“şu anda çalışıyorum iyiyim böyle. Boşandıktan sonra ara ara çalışıyordum. Kısmi çalıştım yani, temizliğe giderdiö çocuk baktım ne biliyim hasta bakıcılığı yaptım, yani cep harçlığımı çıkarttım, kimseye muhtaç olmadım....İlk eşim boşanmamakta direndi. Şöyle direndi ben on milyarlık yıpranma tazminatı istedim. Oğluma da 250 TL’lik nafaka bağlatmıştım o zaman için. Bunlara çok karşı çıktı avukat tuttu hatta direndi istemem etmem. Tbi bende başımdan geçenleri anlatınca hakim bana hak verdi. Durumumu gördü. E durumumu görünce de yani direkman bağladı nafakayı tazminatı ama ben almadım. Başvurup almadım. Öyle çocuğun nafakası duruyo benim tazminat duruyo, almadım yani istemedim, başvursam alırım, avukata verdim mi alıcam yani, o benim hakkım almak zorundayım da ben istemiyom hani çocuk büyürse çocuğuna versin. Vermezse boşverdiyorum onun parasını da” (K5, kadın,34,bekar).

Erkek katılımcılardan olan K6, maddi bir sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir. Evli kaldığı süre içinde belli bir süre işsiz kalmış daha sonra iş bulabilmiştir. Boşandıktan sonra, eşine nafaka bağlanmadığını bunun nedeni olarak da iki çocuktan bir tanesi kendisinde diğerinin ise eski eşinde olmasını göstermiştir.

7.6.12. Boşanma Kararından Pişmanlık Duyma

Kadın veya erkek boşandıktan sonra bu kararından bir çok nedenden dolayı pişman olabilmektedir. Evlilik sonrası değişen yaşam biçiminin, ilişkilerin, alışkanlıkların, kişiye evliken sahip olduğu avantajları, tatmini sağlayamaması nedeniyle bu pişmanlık hissedilmektedir.

Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkeklerin boşanma kararlarından bir erkek katılımcı dışında, pişman olmadıkları gözlenmiştir. Katılımcılardan bazıları boşanma düşüncesinin her zaman olduğunu fakat belli gerekliliklerden dolayı pratiğe geçirilemediğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte resmi olarak boşanmadan önce 1 yıl ayrı yaşayanlar, kendilerine belli bir süre zaman verenler yeniden bir araya geldiklerinde evliliklerini yürütemediklerini kesin olarak kabullenmişler ve boşanma süreci başlatılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların hemen

boşanma kararını vermedikleri gözlenmiştir. Boşanma nedenleri açısından değerlendirildiğinde Medeni Kanunda yer alan aile birliğinin temelden sarsılması ibaresine örnek temsil edecek vakaların yaşanmış olması, çocukların varlığına rağmen evliliğin sonlanmasına neden olmuştur.

Katılımcılardan sadece bir tanesi boşandıktan sonra pişmanlık duymuştur. İkinci evliliğini yaptığı kişiyle yaşadıkları sorunlar, birinci evliliğini gerçekleştirdiği eşini aratmıştır. Eski eşiyile yeniden barışabilmek için girişimlerde bulunmuştur. Evli olduğu süre içinde çalışmayan kadın katılımcılar, boşandıktan sonra çalışmaya başlamışlardır. Boşanma sonrası yaşanacak sorunlara rağmen bu kararlarından pişman olmadıklarını belirtmişlerdir. Hatta evliliği süresince çalışan kadın katılımcı, çalışmasam dahi yine de boşanırdım ibaresini kullanarak boşanma konusundaki kararlılığını sergilemiştir.

Erkek katılımcılardan biri, ikinci evliliğinden sonra ilk evliliğini gerçekleştirdiği eşini yeniden düşündüğünü belirtmiştir. İlk evliliğini sonlandırmaktan pişman olduğunu ifade etmiştir. Yeniden eski eşiyile –ilk eş- evlenmek için belli yollara başvurmuştur. Evliliklerde sorunların iki taraftan da kaynaklandığını söylemiştir. İlk evliliğinde hatalı olduğunu kabul etse de ikinci evliliğinde hatalı olduğunu kabul etmemektedir. İlk evliliğine zamanla daha olumlu yaklaşması ve yeniden barışmayı düşünmesinin nedeni esasen ikinci evliliğinde yaşadıkları olmuştur. İlk evliliğinde yaşananlar konusunda kendisini eleştirmiştir. Çocukları için sabretmesi gerektiğini belirtmiştir. İkinci evliliğini yaşadıkdan sonra bunu farkettiğini vurgulamıştır.

“ilk eşim iyi bir anneydi de işte annesinin ağzına bakmasa yani ikinciyle evlendikten sonra birinciyi çok aradım yani. Başından geçenler bilir bunu yaşayan bilir...çocuklarım için istiyorum. Yani ikinci evliliği yaşadığım zaman çocuğun o hallerini gördüğüm zaman üzuldüm” (K6, 35, erkek, bekar).

7.6.13. Yeniden Evlenme Konusundaki Düşünceler

Araştırmaya katılanların anlatılarına dayanarak, ikinci evliliğini yapmış olan katılımcılar da dahil olmak üzere yeniden evlenme konusuna şüpheyle yaklaşmaktadırlar.

Bir katılımcı düşüncelerini şöyle ifade etmiştir.

“ikinci evlilik düşünmüyorum. İkinci de böyle olunca üçüncü de kimbilir ne çıkacak”
(K5, kadın, 34, bekar).

“ikinci evliliğe karar vermem zor oldu tabi. Evlilik şans işi. Kaç yıllık tanıyor olursan ol değişmiyor bence hayatı ertelemem gerekiyor. Olacakları engelleyemiyorsun. Ha çocuk varsa biraz daha düşündürücü bi şey. Ben de bir şans verdim kendime, olacağı varsa oluyor zaten..” (K1, kadın, 38, evli).

“..insan bundan sonra düşünür mü ikinci evliliği, iyiyiz biz böyle, yetiyoruz birbirimize, herkes boşanıp duruyor zaten” (K3, erkek, 42, bekar).

Görüldüğü gibi, sorunlu bir evlilik süreci yaşamış olmak yeniden evlenme konusunda daha olumsuz düşünmeye neden olmaktadır. Görüşmecilerin anlatıları şöyle özetlenebilir.

K1’in, aldatılma gibi kötü bir deneyim yaşaması, güven duygusunun zedelenmesine neden olmuş ve yeniden evlenme kararında belirleyici olmuştur. K1 ikinci evliliğini yapmıştır. Fakat bu kararında zorlanmıştır. Boşandıktan sonra hayata karşı daha esnek bir bakış açısıyla yaklaşmış ve hayatını ertelememe kararı almıştır. İkinci evliliği yaptığı kişinin karakter özellikleri de, bu kararın verilmesinde önemli bir etken olmuştur. Bunun yanı sıra çocuğunun kararı da etkili olmuştur. Çocuğu ile evleneceği kişi 1 yıl içinde sürekli görüşüp birbirini tanımışlar sonraki süreçte evlenme kararını almıştır. Yeniden evlendiği eşinin de bir çocuğu bulunmaktadır. Fakat çocuğu annesinde kalmaktadır. Hafta sonları eşinin çocuğuyla birlikte olduğunu belirtmiştir. İkinci evliliğinde çocuklarının olmadığını belirtmiştir.

K2, yeniden evlenme konusunda kader-kısmet dengesine dayalı bir yaklaşım içindedir. K3, yeniden evlenme konusunda oldukça şüpheli bir düşünceye sahiptir. Aldatma vakasıyla karşılaşmış olması, evliliğe yönelik bakış açısını değiştirmiştir. Yeniden evlenmeyi düşünmediğini, halihazırda o şekilde idare edebildiğini, bu durumundan şikayetçi olmadığını belirtmiştir. Yeniden evlenme konusunda düşüncelerini olumsuz yönde etkileyen diğer bir olay da çevresinde de boşanmaların sıklıkla yaşanıyor olmasıdır. Boşanmaların

yaygınlaşması, evliliğe olan güveni ve beklentileri zedelemiştir. Boşanma sürecinin özellikle çocuk varsa daha zor ve sıkıntılı bir süreç olduğunu, bütün hayatı olumsuz yönde değiştiren bir olay olduğunu söylemiştir. Kişinin yalnız kaldığını, destek alamadığını bunun da yaşanan sorunları daha da arttırdığını belirtmiştir. Yeniden evlenmeye yaklaşmayan diğer bir katılımcı olan K5 iki evlilik ve boşanma deneyimi geçirmiştir. Üçüncü bir evliliği tekrar düşünmemektedir. Her iki evliliğinden aynı nedenlerden ve sorunlu bir şekilde sonlanması, yeniden evlilik konusunda kaygılandırmıştır.

K6 ilk eşiyile yeniden evlenmeyi düşünmektedir. Bunu da zamanın göstereceğini belirtmiştir. Eşiyile farklı şekillerde iletişim kurmaya çalışmıştır. Fakat eşinin bu duruma pek yaklaşmadığını belirtmiştir. Eşinin kendisine naz yaptığını söylemiştir. Çocuklarının yaşadığı sorunları gözlemledikten sonra ilk eşiyile evlenmenin daha doğru olacağını düşünmüştür. Eşi, bu barışma yollarına olumlu bir yanıt vermemiştir. Hatta karakola şikayette bulunmuştur. İlk eşiyile yeniden barışmasını ailesi ve yakın arkadaşları da desteklemiştir. İlk eşinin başka biriyle evlenmeyeceği düşünmektedir. Şu anda annesiyle birlikte yaşadığı için buna ihtiyaç hissetmemiş olabileceğini belirtmiştir.

7.6.14. Evliliklerin Devamlılığının Dayanakları

Araştırmaya katılanların evliliklerin devamını sağlayan etkenlerin neler olduğu konusundaki düşüncelerine bakıldığında;

K1 evliliklerin uzun ömürlü olmasını şans olarak değerlendirmiştir. Evlenme biçimi (görücü usulü ya da flört ederek) evliliğin devamlılığında belirleyici olarak kabul edilmemiştir. Evlilik sürecinde bir tarafın sabır ve hoşgörü sergilemesi, evliliğin devamlılığı için gereklidir. K1 için mutlu bir evlilik yoktur, sadece belirli amaçlar için evlilikler devam etmektedir. İkinci olarak maddi sorunlar gösterilmiştir. Alınan ücretlerin düşük olması, kadının çalışmaması maddi sorunlardan kaynaklı tartışmalara neden olmaktadır bu da ailenin varlığını etkilemektedir. Bununla birlikte çalışma saatleri de evlilikte eşler arasındaki iletişimi azalttığı için önemli bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla eşler arasında iletişimin önemli olduğu belirtilmiştir.

“şans tamamen, bazısı görücü usulü evleniyo bazısı anlaşıp evleniyo olmuyo. Yürüyen evliliklerde kadın daha sabırlı. Bazen erkek sabırlı, bir tarafın sabırlı olması gerek. Mutlu evlilik yok zaten hep bir şeyler için devam ediyö evlilik, mutlu, dört dörtlük evlilik yok. Ama illaki de evleniyor. Kadınlar ekonomik özgürlüğü olunca katlanmıyorlar. Geçim sıkıntısı da çok etkiliyor insanı. Maaşların çok düşük olması etkiliyor. İnternette birini bulan da çok. İnternet arkadaşlığı çok yoğun. Eşimin arkadaşları var mesela internetin başından kalkmıyorlar. Çalışıyo mesela karı koca, eve gelip bi diyalog yok yani. Bayanlar da erkekler de..eşler konuşmuyorlar bile. Özellikle benim çalıştığım tekstil sektöründe boşanma çok. Eşlerden çok iş arkadaşlarını görüyorlar” (K1, 38, kadın, evli).

K2'ye göre evliliklerin uzun ömürlü olması, dürüstlüğe bağlıdır. Nankörlük yapmak ve yalan söylemek evlilik için en temel değerler olarak görülmektedir. Tarafların birbirine güven duyması, evliliğin geleceğini etkilemektedir. Bunun yanı sıra kadının çalışmasının da evliliğin geleceğini olumsuz yönde etkileyeceğini savunarak, çalışan kadının daha az sabırlı olduğunu evliliğin devamlılığını sağlama konusunda isteksiz olduğunu ileri sürmüştür.

“dürüstlükten geçer, nankörlük olmayacak o şekilde sorun olmaz, ben nankörlük istemem” (K2, 29, erkek, bekar).

K3'e göre evliliklerin devamlılığı sadakat duygusuna bağlanmıştır. Eşler arasındaki uyumun ve iyi iletişimin gerekliliği vurgulanmıştır. Kadınların çalışmasının bu temel duyguları yerinden ettiğini savunmuştur. Kadının, geçmişle kıyaslandığında artık her şeye sabretmediğini, ve aile içi geçimsizlikte sabırsız ve anlayışsız davrandıklarını söylemiştir. Zira kadının çalışması ve ekonomik özgürlüğe sahip olması bu durumu kolaylaştırdığını öngörmüştür.

“sadakat çok önemli, anlaşabilmek öyle, kadınlar sabretmiyor artık. hele çalışınca iyice sorun. Para kazanıyo diye hemen boşanma. Kimse geçinmek için çaba göstermezse olmaz tabi” (K3, erkek, 42, bekar).

K4'de benzer bir şekilde evliliklerin devamlılığının sevgiye, saygıya bağlı olduğunu bunun yanı sıra tarafların doğal, yapmacıktan, kibirden ve aşırı davranışlardan uzak olması gerektiğini öne sürmüştür. Mevcut koşullarla yetinmenin gerekliliğini vurgulamıştır.

K5 evliliklerin devamlılığı konusunda eşlerin kişiliklerinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu faktörün ekonomik faktörlerden daha önemli olduğu belirtilmiştir. Eşler arasındaki uyum, dayanışma, ortak aktiviteler de bulunma, paylaşım gibi değerlerin daha önemli ve gerekli olduğunu vurgulamıştır. Her iki evliliğinde de bu olumlu tutum ve davranışlarla karşılaşmadığını, her iki eşinin de bu yönden çok fazla eksikleri olduğunu ve yaşadıkları sorunların nedeni olarak göstermiştir. Cinsel, düşünsel ve zevk, beğeni uyumunun olması gerekmektedir.

K6, evliliklerin devamlılığı konusunda her iki tarafında uzlaşmacı, anlayışlı olması gerektiğini belirtmiştir. Ailelerin evliliklerin devamlılığı konusunda önemli bir faktör olduğunu, bir çok evliliğin ailelerin etkisiyle bozulabildiğini vurgulamıştır. Tarafların evlenmeden önce birbirilerini çok iyi tanımalarının gerekliliğini söylemiştir. Görücü usulü ile evliliklerin gerçekleştirmiş biri olarak eşlerini yeterince tanıma olanağı olmamıştır. Taraflar evlenmeden önce birbirilerini tanımadıkları için evlendikten sonra yaşananlar sorun teşkil etmektedir. Karışındaki kişinin çok iyi tanınması ve anlaşılması gerekmektedir.

7.6.15. Katılımcıların Kadının Çalışması Konusundaki Düşünceleri

Araştırmaya katılanlar, kadınların çalışması konusundaki düşüncelerine bakıldığında;

K1, ailenin geçiminin sağlanmasında kadınların çalışması gerektiğini vurgulamıştır. Fakat kadınların çalışma koşullarının ağır olmaması gerektiğini söylemiştir. Çalışma şartlarının ağır olması, eşin ihmal edilmesine yol açmaktadır.

“bence kadın çalışmalı, nasıl erkek çalışmalıysa kadın da çalışmalı, günümüzde şart olan bişey. Erkeğin de kadına destek olması gerekli. Zorlandığında ona yardımcı olması gerekli. Çalışmak güzel ama tabi ağır çalışma şartlarında olmamalı. Omzunda çok yük oluyor. Eşini ihmal ediyö bu sefer, eşi sapıtıyo” (K1, 38, kadın, evli).

K2'nin ise, kadın ve erkek rolleri konusunda cinsiyetçi bir yaklaşıma sahip olduğu görülmüştür. Kadının çalışmaması gerektiğini, sadece ev işleriyle ve çocuğun bakımıyla ilgilenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kadının çalışması, ona ekonomik özgürlük sağladığı için evliliklerde yaşanan sorunlara karşı daha az toleranslı davrandığını, sabırlı ve hoşgörülü olmasına engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Kadının görevlerinin ev ile sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. Kadının çalışınca boşanmaların gerçekleştiğini belirtmiştir.

“kadın evde durur bir kere erkek para getirir. Kadın ev işini yapacak çocuğuna bakacak, onun görevleri evde, kadın çalışınca boşanma artıyo zaten” (K2, 29, erkek, bekar).

K3, kadınların çalışmasının, boşanma vakalarının yaygınlaşmasında temel gerekçe olarak öne sürmüştür. Kadının ekonomik özgürlüğe sahip olması, evliliğindeki sorunlara karşı daha az toleranslı olmasına zemin hazırladığını, eşinden ve evlilikten daha fazla beklentiler içine girdiğini öne sürmüştür. Dolayısıyla kadınların çalışmasına karşı keskin bir tutumun olduğu gözlenmiştir. Kadının birincil görevi, çocuğuyla ve evi ile ilgilenmektir. Kadının çalışması, aldatma eğilimlerini de arttırmaktadır. Para kazanmanın, kadına büyük bir özgüven kazandırdığını, bunun da kadına aile içi görev ve sorumluluklarını ihmal etmesine zemin hazırladığını öne sürmüştür. Eğer eşi çalışmasaydı boşanmanın gerçekleşmeyeceği düşüncesi baskındır. Dolayısıyla, K3 boşanma vakasında cinsiyetçi bir bakış açısının belirgin olduğu gözlenmiştir.

Bence kesinlikle çalışmamalı, bak bana, çalışınca başkasını buldu işte, kadını gönderince böyle olur, hem kadın çocuğuyla ilgilenecek önce” (K3, erkek, 42, bekar).

K5, kadınların çalışması gerektiğini savunmuştur. K5 farklı zamanlarda farklı işler yapmıştır. Temizlikçi, hasta bakıcılığı, tekstil işçisi olarak çalışmıştır. Çalışmak kadın için ekonomik özgürlüktür. Kadının kimseye bağımlı olmadan yaşayabilmesi için çalışmasının gerekli olduğunu söylemiştir. Fakat, boşanma davası açmasında çalışma durumunun bir etkisi olmadığını, çalışmıyor olsa dahi boşanma davası açabileceğini vurgulamıştır.

7.6.16. Katılımcıların Kadın-Erkek Rollerini Konusundaki Düşünceleri

Görüşülen erkek katılımcılarda, evlilikleri süresince evle ilgili sorumlulukların paylaşımı konusunda genel eğilim olarak cinsiyetçi bir bakış açısına sahip oldukları dikkat çekmektedir. Erkek katılımcılardan bir tanesinde, boşandığı eşine her konuda yardımcı olduğu, ortak bir paylaşımın olduğu gözlenmiştir. Diğer erkek katılımcılarda, kadın –erkek rolleri konusunda erkek egemen bir yaklaşımın benimsendiği gözlenmiştir. Kadın katılımcılar da görevlerin büyük bir kısmının kadın tarafından yerine getirildiğini belirtmişlerdir. Eşitlikçi olmayan bir atmosferin olduğu gözlenmiştir. Ailede kadına büyük sorumluluklar yüklenmiştir.

“büyük sorumluluk kadına düşüyor, evin bakımı, çocukların bakımı, erkek bir yere kadar, kadın çalışsa dahi iş onun üstünde” (K1, 38, kadın, evli).

K1’e göre kadın çalışıyor olsa dahi ev içi görevleri yerine getirmekle sorumludur. Erkeklerin bir yere kadar ev içi görevleri yerine getirdiğini belirtmiştir.

K2’de benzer bir şekilde kadın-erkek rolleri konusunda cinsiyetçi bir tutumun baskın olduğu dikkat çekmiştir. Kadının görevleri evdedir. Erkek ise para kazanan kişidir. Kadının çalışmasının boşanmayı kolaylaştırdığını savunmuştur.

“kadın evde durur bir kere. Erkek para getirir. Kadın ev işini yapacak çocuğa bakacaktır. Onun görevleri evde, kadın çalışınca boşanma artıyo zaten” (K2,erkek, 29,bekar).

K3, kadın-erkek rolleri konusunda cinsiyetçi bir tutuma sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat bu durum, boşanma gerekçesi sonrasında belirginleşmiş bir tutum olarak da algılanabilir. K3, ev içindeki görev ve sorumluluklar konusunda, eşine yardımcı olduğunu, gerek ev işlerinde gerekse çocuk bakımında önemli ölçüde destek olduğunu belirtmiştir. Hatta eşinden çok kendisinin bu işlerle ilgilendiğini öne sürmüştür. Diğer eşlerle kendisini karşılaştırdığında, bunu örnek teşkil edebilecek bir davranış dizgesi içinde değerlendirmiştir. Düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“bence kadın kesinlikle çalışmamalı. Bak bana, çalışınca başkasını buldu işte. Kadını gönderince böyle olur. Hem kadın çocuğuyla ilgilenecek önce” (K3,erkek,42, bekar).

K4 geleneksel ve dinsel değerlere dayalı bir bakış açısıyla kadın-erkek rollerine yaklaşmıştır. Fakat evlilik sürecinde belli görevlerin ortak bir şekilde yapılmasının da önemli olduğunu belirtmiştir.

K5, kadın erkek rolleri konusunda her şeyin ortak paylaşım üzerinden yürütülmesi yönünde eşitlikçi bir düşünceye sahip olsa da yaşadığı sorunlu evliliklerde bu yönde olumsuz deneyimlere sahip olmuştur.

“ilk eşim öle bişeyi yoktu. Gelirdi affedersin bacaklarını ayırır yatar televizyonun karşısında, sen bugün bunu yaptın da ne ettin de niyle uğraştın iyi misin hasta mısın sağ mısın diye hiç mezularımız hiç olmazdı. O televizyonun karşısında yatar çayını önüne getirttir. Ortak paylaşım alanımız yok yok yani hani ben bir şey konuşsam “amaan sıktın beni”derdi falan filan”

K5 kadının çalışması konusunda ise şu düşüncelere sahiptir:

“Kadın tabi çalışmalı kendini özgür hissediyor ve kimseye bağlı olmadığını hissediyö...yani erken açtım davayı, çalışmasam dahi açardım, boşanırdım yani, çünkü ona bağlı kalmak bana ona hala onun esiri kölesiymiş gibi hissettiriyordu” (K5, kadın,34, bekar).

K6, kadın erkek rolleri konusunda eşitlikçi bir tutuma sahip olduğunu belirtmiştir. Evliliklerinde ev işleri, çocuk bakımı gibi bir çok konuda eşine büyük ölçüde destek olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra toplumun boşanmış kadına yönelik bakış açısı konusunda daha geleneksel bir tutum sergilemektedir. Evliliği süresince ev işlerinin yerine getirilmesi konusundaki tutumuna dair şunları belirtmiştir:

“ev işlerinde yardım olurdu tabi, çünkü bu çalışıyordu mesela sabah 7 akşam 7 çalışıyordu, 6’da çocuklar geliyordu. Çocukları okuldan alıp geliyordum ben. Çocuklar ufaktı tabi, 3’e ve 4’e gittikleri dönem. Çocukları okuldan alıp geliyordum elimden geliyosa pişiriyordum ediyordum. 7’de gelincehazır sofraya oturuyordu. O çalıştığı dönemlerinde ev işlerine katılıyordum. Onun her türlü sağlık sorunlarıyla ilgilendim. Sigortası olduğu halde 2 defa özel hastaneye amaliyat yaptırdım onu. 800

milyon para verdim diş taktırdım ağzına safra kesisini aldirdık biz bunun bi de apandist çıktı onun için ameliyat yaptırdık biz bunu”

7.6.17. Boşanma Süreci Sorunları

Araştırmaya katılanların boşanma süreçlerinin her boşanma vakasında olduğu gibi sancılı ve sorunlu olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların anlatılarından yola çıkarak boşanma süreçleri şu şekilde özetlenebilir.

K1, boşanma kararının eşi tarafından hemen kabul edilmediğini belirtmiştir. Boşanma sürecinde K1, ailesinin yanına taşınmıştır. Boşanma sürecinde eşiyile telefonda tartışmalar yaşamıştır. Fakat herhangi bir tehditle karşılaşmamıştır. Eski eşi boşandıktan sonra hemen evlenmiştir. Psikologa gitmeyi düşünmüş fakat zaman olmadığı için gidememiş, bu tarz yardımların gerekli olduğu belirtilmiştir. Boşanma süreci hem kendisi hem de çocuğu açısından sorunlu olmuştur. Boşandıktan sonra nafaka alamadığını belirtmiştir.

“boşandıktan sonra tekstilde çalışmaya başladım. Pazar bile çalıştığım oluyordu. İş yerinde sosyal bir hayatım yoktu. Evden işe işten eve yani. Kadınların olduğu bir yerde çalıştım. Hiç sorunum olmadı bu yüzden. Boşandığımda huzurluydum. Olması gereken olmuştu gibiydi yani. Annem otoriter ve çok sağlam duruşlu bir kadın. Annemin desteği benim ayakta durmam da tabi çok büyük etkindir. Belki bu kadar kolay kaldıramayabilirdim. Benim için çok önemli. 1 yıl kadar onunla yaşadım. Maddi yeterlilik olunca da ayrıldım. Ne olursa olsun aynı evde yaşamak pek tercih edilmiyor. Yalnız yaşamak tercihimdi. Maddi olanağım, evim olmasaydı tabi birlikte yaşardık annemle. Çocuğum yanımdaydı ama isteyken annem baktı.

K2 genel olarak boşanma sonrası durumunu şöyle anlatmıştır:

“Hiçbir sosyal faaliyetim yok. İşten zaman ayıramıyoz. Eve gider gelirim. İlgilenmem öyle. Hiç işim olmaz...Hiç memnun değilim. Ben hiçbir zaman memnun değilim hayatımdan. Öyle yani beklemem zaten. Kabul ederim. Öyle o olsun bu olsun demem. İsteklerim yok. Kader. Böyleyiz”.

K3, boşanma sürecinin aldatma nedeniyle gerçekleştiğini ve durumun ifşa olmasından hemen sonra boşanmanın gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Her iki tarafın da boşanma sürecinde dikkate değer bir sorun çıkarmadıkları görülmüştür. Boşanma sonrasında, eşi, başka biriyle evlendiği için eşine nafaka verilmemiştir.

K4 boşanma sonrasında hayatlarındaki temel değişimlerden bir tanesi olarak mekansal farklılık olduğunu söylemiştir. Ahlaksız bir kadınla aynı ortamda kalmak istemediği için başka bir yerde yaşamayı tercih ettiğini söylemiştir. Her boşanmada olduğu gibi K4 de boşanma sürecinin sıkıntılı bir süreç olduğunu vurgulamıştır. 5 çocuğa sahip olmanın getirdiği sorumluluğun ağır olması, boşanma sonrasında daha ziyade çocuklarla ilgili kaygıları gündeme getirmiştir. Boşandıktan sonra çocukları kendi yanında kalmıştır. Çocuklarını annesine vermemiştir. Annenin de böyle bir talebi de olmamıştır zaten. Çocuklarıyla birlikte farklı bir yerde yaşamaya başlamışlardır. Çocukların annesinden uzak bir yerde yetişmesi konusunda bir tavır dikkati çekmektedir. Eşinin, ahlaki yönden zayıf bulması, çocuklara kötü bir örnek teşkil edeceği kaygısıyla hareket etmiştir. Bu da anne ve çocuk arasındaki ilişkinin boyutunu değiştirmiştir. Mekansal olarak annelerinden uzakta kalan çocuklara karşı anneleri de yeterli ilgiyi göstermemiştir. Bunda kadının boşandıktan sonra hemen başka bir evlilik gerçekleştirmiş olması da etkili olmuştur. Boşandığı eşine nafaka bağlanmamıştır.

K5, iki evlilik yapmış ve ikisi de boşanma ile sonuçlanmıştır. İki evliliğinde de boşanma gerekçesi aldatma olmuştur. Her iki boşanma sürecinde de pek çok olumsuz durumla karşılaşmıştır. Boşandığı eşleri tarafından farklı şekillerde şiddete maruz kalmıştır. Boşandıktan sonra çocuğu ile birlikte annesinin evinde yaşamaya başlamıştır. Boşanma süreci oldukça sancılı geçmiştir. Her iki eşiyile büyük kavgalar ve tartışmalar yaşamıştır. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için psikolojik bir destek almamıştır. Daha ziyade annesi ve yakın çevresindeki kişilerin desteğini almıştır. Farklı sosyal ve sportif aktivitelerle ilgilenmiştir. Boşanma sonrasında kendisini belli sosyal aktivitelerde bulunması, yakınlarının dedikodusuna neden olmuştur. Bu şekilde sürekli olarak sosyal çevrenin boşanmış bir kadına uyguladığı baskıya yoğun bir şekilde maruz kaldığını belirtmiştir.

“Baya bir dul gezdim. Dullük bekarlık gelmiş diye kafamı dinledim. Değişiklik yaptım. Psikolojik yardım almadım kendi kendime atlatmaya çalıştım. Mesela dağa çıktım. Çamların altına gittik. Piknik yaptım eğlendim.Yüzmeye gittim. Alırdım

oğlumu yanıma Pamukkale'ye havuzlara giderdim. İşte yani ben böyle gidipte geymelerim tozularım millete dedikodu olmaya başlamıştı. İnsan ister istemez kapanıyo artık içeri...Yani tabi çocuklar çok yıprandı psikolojileri. Benimde gidişim onları yıprattı. Şimdi derlermiş bi daha evlenme. Yani birleşme.

K6, ilk eşiyle anlaşmalı boşanmıştır. Birlikte boşanma davası açmışlardır. İlk eşinin iki abisinin etkisiyle boşanma süreci ve şekli belirlenmiştir. Çocukları açısından sorun yaşadığını belirtmiştir. Çocuklarının boşanma olayını kabullenmesi zaman almıştır. Çocuklardan bir tanesi kendisinde bir tanesi kendisinde kalmıştır. Bu nedenle eski eşine nafaka bağlanmamıştır.

7.6.18. Katılımcıların Evlilik Sonrası Çalışma Durumları

Araştırmaya katılan boşanmış kadınlar evlilik süresince geçici işlerde çalışırken boşanma sonrasında maddi açıdan daha güçlü olabilecek işlerde çalışma yoluna gitmişlerdir. Evliliklerdeki ekonomik sorunlara ve eşlerin çalışma durumlarına bakıldığında 1 katılımcı dışındakilerin tekstil işçisi olmasına bağlı olarak düşük gelir grubunda yer almaktadırlar. Katılımcıların boşanma öncesi ve sonrası çalışma durumlarına bakıldığında;

K1 evlenmeden önce ve evlendikten sonra çalışmamıştır. Çalışmaya boşandıktan bir yıl sonra başlamıştır. Tekstil sektöründe bir süre çalıştıktan sonra kendine aile bir dükkân açmıştır. Çalışmak, K1 için ekonomik özgürlüğü ve sosyal güvenceyi ifade etmektedir. Bunun yanı sıra çalışmayı sevdiğini belirtmiştir. Buna göre evlilik sürecinde K1'in ev kadını statüsünde ve ekonomik olarak eşine bağımlı olduğu gözlenmiştir. Eşi eczanede çalışmış ve evlilik süresince önemli bir maddi sıkıntı yaşamamışlardır ve orta düzeyde bir yaşam standardına sahiplerdir. K1'in evliliğinde dikkate değer bir geçim sıkıntısı yaşanmamıştır.

K2 evlenmeden önce, evlilik sürecinde ve boşanma sonrasında işçi olarak çalışmıştır. K2 evlilik sürecinde aylık geliri 1000 TL'dir. Eşi ev hanımıdır. Dolayısıyla sadece kendisinin geliriyle ailenin ihtiyaçları giderilmiştir. Belirgin bir ekonomik sıkıntı belirtilmemiştir. Aldığı maaşın yeterli geldiğini vurgulamıştır. Kendilerine ait evlerinin olması, kira sorununu ortadan kaldırdığı için görece olarak ekonomik sıkıntı yaşamadığını vurgulamıştır. Boşanma kararına ekonomik sorunlar birincil etken olarak değerlendirilmemiştir. K2 evliliği sürecinde

kendisinin çalıştığını ve gelirin kullanımı konusunda kendisinin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Kadının çalışması konusunda oldukça tutucu ya da cinsiyetçi bir tutum sergilemekte, kadının para kazanma ve kullanma konularından uzak tutulması gerektiğini savunmuştur.

K3, evlenmeden önce esnaf olarak çalışmıştır. Evlilik sürecinde ve boşandıktan sonra da aynı işini devam ettirmiştir. Kendine ait bir büfe işletmektedir. Boşandığı eşi de işçi olarak çalışmıştır. K3, evli kaldığı süre içinde ortalama bir gelir düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir. Eski eşinin de çalışıyor olması, evlilikleri sürecinde dikkate değer bir maddi sorun yaşamamalarına neden olmuştur. Zengin olmadıklarını fakat orta düzeyde idare edebildiklerini, kimseye muhtaç olmadıklarını belirtmiştir.

K4, evlenmeden önce ve evlendikten sonraki süreçte işini devam ettirmiştir. Tekstil sektöründe çalışmaktadır ve bu sektörün dışında çalışmadığını belirtmiştir. Boşandığı eşi ise evlenmeden önce ve evlendikten sonraki süreçte çalışmamıştır. K4 evlilikleri sürecinde ekonomik sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Aylık 2000-3000 TL arası gelire sahip olduğunu, bunun yanı sıra köyden sağladığı ek gelirinin de olduğu belirtilmiştir. Bu durumda ekonomik sorun yaşanmadığı görülmüştür. Boşandığı eşi ise ev kadınıdır. Kadının bu maddi olanaklardan dolayı boşanma konusunda çekimser kalabildiğini vurgulamıştır. Kadın çalışmadığı için herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir, dolayısıyla kendisini garanti altına alabilecek bir yol bulmadan da boşanmaya yaklaşmadığını özellikle vurgulamıştır. Bu konuda eşine karşı katı bir tutum içindedir. K4 evlilikleri sürecinde dikkate değer bir maddi sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra ek gelirleri de bulunmaktadır. Gelirin idaresi, kullanımı konusunda erkek belirleyicidir.

K5, evlenmeden önce sağlık problemlerinden dolayı çalışmamıştır. Sağlık problemi ise kalbinde delik vardır. Erken yaşlarda başlayan bir hastalıktır. Daha sonra operasyon geçirmiştir ve söz konusu hastalığı sona ermiştir. Boşandıktan sonra çalışmaya başlamıştır. Düzenli bir mesleğe ve dolayısıyla gelire sahip değildir. Geçici işçi olarak çalışmaktadır. Sonraki çalışma nedeni ise, çocuğunun olması ve tek başına ayakta kalabilmektedir. İlk boşanma deneyiminde aylık bir gelire sahip değildir. Boşandıktan sonra nafaka verilmiştir. Mahkemede tazminat kazanmış ve fakat verilmemiştir. Geçici bir işte çalışıyor olmanın verdiği bir kaygı söz konusudur. Boşanma sürecinden sonra kendi başına yaşayabilmek için

İş-Kur'un 5 aylık mesleki kurslarına katılmıştır. Makinecilik üzerine bir kurs olmakla birlikte kurs sonunda alacağı sertifika ile sigortalı bir işte çalışabileceği planını yapmaktadır.

K6, 11 yaşından itibaren düzenli olarak çalışmıştır. Bu nedenle ekonomik bir sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

7.6.19. Katılımcıların Aile, Evlilik ve Boşanma Olgularına Yönelik Fikirleri

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların genel olarak aile, boşanma ve evlilik gibi kavramlara yönelik düşünceleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların tamamı, sorunlu bir evlilik süreci yaşadıkları için evliliğe ve aileye yönelik bakış açılarında önemli bir farklılık olduğunu belirtmişlerdir. Güvensizlik, hayal kırıklığı ve hayattan beklentilerin azalması gibi negatif duygular gözlenmiştir.

Bir bütün olarak aileye nasıl bir değer atfedildiği, toplumsal açıdan ailenin önemi üzerine eğilen sorgulamada katılımcıların genel olarak aileye nasıl yaklaştıkları araştırılmıştır. Geçmişten günümüze ailede meydana gelen değişimler, ailede ne gibi değerlerin yaşatıldığı, büyükler ve çocuklarla bu değerlerin yaşatılması konusunda nasıl bir diyalog geliştirildiği gibi pek çok konu katılımcılarla konuşulmuştur.

Aileye özgü değerlerin çocukları vasıtasıyla devam ettirilmesi konusunda ailelerin (eşlerin) olumlu bir tutum sergilemedikleri söylenebilir. Bunun için anne-babanın değerleri yansıtabilme durumu, bu konuda başarılı olup olmadığı, anne-babanın ortak bir tutum sergileyeyip sergilemedikleri, ailenin bu geleneksel misyonun devam ettirilmesine önem verilip verilmediği ve yönündeki davranışlar incelenmiştir.

“Hiç kimse ayrılmak için evlenmiyor sonuçta. Çocuk oluyor. Çocuk olunca tabi daha çok üzülüyorsun. Evlendiğin kişiye inanıp güveniyorsun. Ailenden daha yakın oluyor sana. Üzülüyorsun boşandığında. Hayal kırıklığı. Güvendiğin kişinin gerçek yüzünü görmüş oluyorsun. Herkese karşı güvensizlik hissediyorsun ondan sonra” (K1,kadın,38, evli).

Diğer bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

“Boşanma iyi bişey değil. Öyle hemen boşanma olmaz. Sabır lazım. Kadın çalışmamalı. Evde huzur olmalı. Etrafta bakınca kadın çalışınca boşanıyo zaten. Hiç dert çekmek istemiyo” (K2, erkek, 29, bekar).

“Boşanma çok kötü tabi. Düzen bozuluyo. Hele çocuk varsa çok sıkıntı. Çocuk en fazla etkilenen. Neye uğradığını şaşırıyo insan. Çocukla kalıveriyosun öyle. Bütün hayatını etkileyen bişey. Çocuk varsa boşanma çok daha zor. Oğlum güçlü bir çocuk allahın. Bizim aramız çok iyi. Bana destek hep. Ben de ona çok düşkünüm” (K3, erkek, 42, bekar).

Diğer bir katılımcı, hem Denizli’deki boşanma ile ilgili düşüncelerini hem de aile ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Şuandaki ortam bizim yaşantı itibariyle Avrupai bir yaşantı. Bizim kültürümüze zıt bir yaşantı. Her ne kadar bizim gençlerimiz üniversitede bu kültürle yetiştirilse bile içindeki iman ile bu iman onu düşündürüyor. Namusunu düşündürüyor, ekmeğini düşündürüyor. Her ne kadar da olsa kendileriyle yüzleşiyor. Bu insanlar daha kendisiyle yüz yüze gelmeden evlendiriliyor. Dışarıdan gösteriliyor. Özendiriliyor felan. Okullarda arkadaşlık olayları evlilikte şüphe oluşturuyor. İnsanın içine kurt düşüyor. İyi düşünmek lazım ben idare edebilir miyim demek lazım. İdare edemiceksen topluma da kötü örnek olma. İnsanın hata yapması mümkün yani. İster bilerek yapar ister unutarak yapar önemli olan bu hatalardan tövbe edebilir miyiz kendilerini açık bir şekilde yargılamaları gerekir. Bunlar çok önemli bir etken. Namus en önemli konu. Okuyan kesimde de diğer kesimde de var. Tatminsizlik var benim gözüm dışarıdaysa tatminsizlik var yani. En azında bu kadar çoluk çocuk olmadan karar verilir? (K4, erkek, 47, bekar).

“Aile ne, toplumun en küçük nasıl diyim sana en küçük topluluklarından birisi ama temeli oluşturuyor. Bir evimize özen gösterdiğimiz bir arabamıza özen gösterdiğimiz kadar aileye de özen göstermek lazım. Aslında bu seminerlere katılmak lazım. Bu aile seminerlerine. Katılmadım da katılanlardan tavsiye edenler var. Ama mutlaka bi faydası vardır yani” (K4, erkek, 47, bekar).

K6, evliliğe yönelik düşüncesini, evlenmeyi düşünenlere yönelik bir tavsiye ile ifade etmiştir:

“Attığı adımı bilsin. İçine girmeyince tam bilinmiyo. Şimdi ne sen benim içimi bilirsin ne ben senin içini bilirim” (K6,erkek, 35, bekar).

Araştırmacıların anlatılarına bakıldığında, evlilik, aile ve boşanma ile ilgili düşüncelerinin, yaşadıkları evlilikler sonunda hissettikleri hayal kırıklıklarının bir yansıması olarak görülebilir. Katılımcılarda aşık olarak evlenen görülmemekle birlikte, görücü usulü ve ailelerinin baskısıyla evlenmelerinden dolayı ciddi sorunlar yaşamışlardır. İkinci evliliğini yapmış olanların da benzer sorunlar yaşamış olmaları, genç yaşta ve belirli kaygılarla evlenmelerinden kaynaklanan sorunlara işaret etmektedir. Katılımcıların yaşadıkları bu süreç, Türkiye’de sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan kişilerin yaşadıkları sorunları bir ölçüde doğrulamaktadır. Kadın ve erkek katılımcıların evlilik kurumuna yönelik inançları ve beklentileri yitirilmiştir. Evlilikler, aile ve toplumsal baskılar nedeniyle zorunlu olarak devam ettirilmiştir. Bundan dolayı, katılımcılar için evlilik, zorunlu görevlerin yerine getirilmesi çerçevesinde algılanmıştır. Evlilikteki esas faktörler, kişisel özellikler, ortak paylaşımlar, sadakat olarak belirtilmiştir. Bu da geleneksel ve ataerkil bir toplumda evlilik ilişkisinin nasıl toplumun beklentilerine göre şekillendiğini göstermektedir. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, heyecansız, mutsuz ve hemen hemen çoğu beklentilerinin karşılanmadığı evlilikleri yaşadıkları gözlenmiştir. Hatta katılımcılarda –özellikle kadın katılımcılarda- kimliğine yönelik yanlış algılamalara yol açtığı, özgüvenini fazlasıyla zedelediği dikkat çekmektedir.

Bu verilere bakarak, ailede ve evlilik kurumunda yeni bir durumun ortaya çıktığı ve bu durumunda Türkiye genelinde günümüzde gözlenen eğilimlerle paralel olduğu söylenebilir. Buna göre, bireylerin evlilikten beklentileri geçmişle kıyaslandığında düşmektedir. Bu da aile kurumunun parçalandığını ve topluma karşı görevlerini yerine getirmediği söylenebilir. Görüşülen kişiler, Türkiye’de düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunan kişilerin evliliklerinde yaşadıkları sorunlarla, beklentileriyle, sorunları çözüm yöntemleriyle paralellik göstermektedir. Dolayısıyla, günümüzde Türkiye’de aile değerlerine yönelik önemli bir deformasyonun olduğuna işaret etmektedir. Katılımcıların boşanma gerekçelerinde aldatma/aldatılma eğiliminin çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun nedeni

katılımcılardan bir kaçı, vardiyalı çalışma sistemiyle ilişkili olduğunu söylemiş olsalar da yaşadıkları sosyal çevrenin kültürel dinamiklerin de bu eğilimi meşrulaştırdığı söylenebilir.

Toplumda kadınların çalışmasına ilişkin yaklaşımlar son yıllarda olumlu yönden değişim göstermiştir. Katılımcılar da Türkiye’de ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte tek gelir ile aileyi geçindirmenin güçleştiğini, baba dışında diğer aile fertlerinin de ailenin geçinmesine destek olmak için işgücü piyasasına girmek zorunda kaldıkları söylenebilir. Fakat, değişen ekonomik koşullar bir yandan ailenin geçimine olumlu yönden katkı sağlarken diğer yandan da boşanmayı kolaylaştıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de cinsiyet rolleri ve ilişkileri ilgili geleneksel görüşlerden dolayı kadınların ve erkeklerin işgücü piyasasına katılım düzeylerinin farklılık sergilemektedir. Kadınların çoğu, aile üyelerinden birisi evin dışında çalışmalarını onaylamadığından dolayı çalışmamaktadır. Çocuk bakımı onların çalışmasının önünde bir engel gibi durmaktadır. Çalışma koşullarının yetersizliği, düşük ücret, yorucu uzun çalışma saatleri, sosyal güvencenin olmaması, işyerinde rahatsız hissetme ve uygulanan psikolojik taciz ve şiddet kadınlar için ağır koşulları teşkil ediyor. Sosyal güvencenin olmaması, düşük ücret, sosyalleşme olanağının olmaması engel olarak görülmektedir. Kadınların çoğu para kazanmak için dışarıda çalışmaya isteklidir. Bunu çocukların eğitimleri ve gelecekleri için istemektedirler. Bunun yanı sıra ekonomik bağımsızlık ve özgüven ikincil sebepler olarak görünmektedir. Bunun yanı sıra kadınlar aile uyumunun korunması ve kararların birlikte alınması gerektiğine inanmaktadırlar. Dolayısıyla pek çok kadın, kocalarının rızasını almak zorunda kalmaktadır. Aksi takdirde aile uyumunun bozulacağı düşünülmektedir. Katılımcılarda çalışma kararı, karı-koca birlikte alınmalıdır düşüncesi hakimdir. Bu da kadınların tek başına karar alamadıklarına işaret etmektedir. Türkiye’de gözlenen bu özellikler, araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcılarda da gözlenmiştir. Kadınların iş gücü piyasasına katılımları genel anlamda kadınların koşullarının iyileşmesi noktasında önemli bir atılım olarak görünmektedir. Ekonomik olarak özgür olan kadının hem ailede hem de toplumdaki konumları farklılaşmakta, iyileşmektedir. Fakat, özellikle erkek katılımcıların, kadınların çalışması ve ekonomik özgürlüğe sahip olmaları, ailenin devamlılığı için gerekli temel değerlerin zedelenmesine yol açtığı şeklinde bir ön yargıya sahip oldukları dikkat çekmektedir. Aile içindeki sorunların, kadınlar üzerinden değerlendirilmesi ya da kadınlara atfedilmesi, sorunu tek boyutlu olarak algıladıklarını göstermektedir. Kadının, ekonomik olarak özgür olması, eşine ve ailesine olan bağlılığını aza

indirgemekte ve fırsat bulduğu bir zamanda sorunlardan kurtulmak için kolay bir şekilde evliliğini sonlandırabilmesine zemin hazırlamaktadır. Erkek katılımcılarda yaygın olan bu görüşün, tek yönlü bir bakış açısını yansıttığı söylenebilir. Bu durum, ekonomik koşullardaki değişim ile kültürel alandaki değişimin paralel seyretmediğini göstermektedir. Kadınların iş hayatına katılmaları, sadece kadınlara ekonomik bir özgürlük sağlamamakta aynı zamanda kadınların erkeklerle eşit bir konumda yer almalarına da yol açmaktadır. Artık kadınlar, erkeklerle aynı koşullarda çalışabilmektedir. Kadının ekonomik konumundaki bu değişimi, sosyal yaşamında daha aktif olmasına, kendisini daha güçlü hissetmesine, erkekle eşit koşullarda bulunmasına karşılık gelmektedir. Ailede gücü elinde bulunduran erkek, değişen bu durumu, kadına yönelik negatif atıflarla değerlendirme yoluna gitmektedir. Gerek kadınların gerekse erkeklerin değişen bu sosyo-ekonomik koşulları algılama biçimleri yine sosyo-ekonomik statülerine, yaşadıkları ya da yetiştikleri sosyal çevrenin kültürel özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Zira aynı sosyo-ekonomik statüde yer alan kişilerin kadının değişen konumuna, aile içindeki rollerine yönelik farklı görüşlere sahip oldukları da dikkate alınmalıdır.

Kimi katılımcılar, değerlerin aktarımı konusunda kendi hatalı tutumlarından bahsetmişler ve bunu eleştirmişlerdir. Günümüzde değer aktarmada yeni ve eleştirel bakışlar, yeni yöntemler denenmektedir. Eski tarzlar eleştirilmekte, iletişim toplumunun temel araçları kullanılarak yeni bir iletişim dilinin oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü günümüz toplumsal yaşam dinamikleri geçmişten oldukça farklılaşmış olup, bu yeni sosyal yaşam alanında yeni iletişim kanallarına, yöntemlerine ihtiyaç olduğunu belirtmek gerekmektedir. Katılımcıların, bu konuda hassas davranmadıkları, bu konuda eksik oldukları dikkat çeken bir özelliktir.

Diğer bir nokta, çocuktur. Türk aile yapısında çocuk önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra çocuk, farklı duygu ve değerlere konu olan sembolik bir dünyadır. Evlilik çocuk merkezli bir düzen olarak değerlendirilmektedir. Özellikle günümüzde ailede gözlemlenen temel değişimlerden bir tanesi ailenin daha çok çocuk merkezli bir görümüne kavuşmuş olmasıdır. Çocuk hem doğruların hem yanlışların çatıştığı, bir arada olduğu bir alanda var olmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynlerin duygu, düşünce, tutum ve davranışların merkezinde yer almaktadır. Onların rol olarak görüldüğü dikkate alındığında çocukların benlik, kişilik gelişimlerin sağlanması açısından ebeveynlerin önemi büyüktür. Elbette ki bu durum ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Eğitim, gelir ve

meslek gibi değişkenlerin çocuğun nasıl bir çizgide gelişim göstereceğini belirleyen etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, kendisi üzerinden bir hayat tarzının oluştuğu, söylem düzeninin, dünya görüşünün, algıların oluştuğu bir unsurdur. Dolayısıyla çocuk aile değerleri açısından merkezi bir öneme sahiptir. Bu açıdan bakıldığında araştırmaya katılanların çocuklarının gelecekte faydalı birer bireyler olarak yetişmesi konusunda çok fazla çaba sarfetmedikleri gözlenmiştir. Çocukların ilgisiz bir ebeveyn tarafından yetiştirildiği, mutsuz, huzursuz bir atmosferde yaşadıkları söylenebilir. Ki katılımcıların çoğunluğu, bu durumu açıkça ifade edebilmişlerdir.

Araştırmada dikkat çeken diğer bir nokta, geleneklerin sürdürülmesi konusudur. Geleneklerin sürdürülmesi, ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına göre değişmektedir. Kentsel yaşam bireylerin yaşamlarını, dolayısıyla aile yaşamlarını yönlendiren dinamiklere sahiptir. Bu da yeni değerlere işaret etmektedir. Kentsel alanda geleneksel değerlerin daha az geçerli olduğu bilinmektedir. Katılımcılar, Denizli'de yaşıyor olsalar da Denizli'nin ilçesinden göç edenlerden oluştuğu söylenebilir. Dolayısıyla geleneksel bir aile ortamında yetişmişlerdir. Bir yandan ailelerinden aktarılan geleneksel kalıplaşmış düşünceleri benimsemekte diğer yandan da kentsel yaşamın değişen koşullarına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.

Türk aile yapısında kadının rolü, yeri daha önemlidir. Fakat feodal yapının da bütünüyle değiştiğini söylemek zordur. Erkeğin söz hakkına sahip olduğu aile yapısında kadınlar ikinci planda kalmaktadır. Ev, kadının alanı olarak görülmüştür. Kadının çalışma hayatına dahil olmasıyla birlikte bu durum değişmeye başlamıştır. Fakat özellikle çalışan annelerde kadının sorumlulukları daha da artmıştır. Bazı yeni kurumlar çalışan kadının üzerindeki sorumlulukları azaltma konusunda işlev göstermektedir. Kreşler vs gibi. Fakat bu hizmetlerden yararlanma konusu da gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Araştırmaya katılanların gelir durumları dikkate alındığında, maddi olanaklarının yetersiz olmasından dolayı, babaanne ya da anneanne bu işlevi yerine getirmektedir. Boşandıktan sonra da bu durumun devam ettiği gözlenmiştir.

SONUÇ

Denizli’de yaşayan boşanmış kadınlar ve erkekler üzerine yapılmış olan bu çalışmada, niceliksel ve niteliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Niceliksel kısımda, katılımcılara yarı-yapılandırılmış sorulardan oluşan anketler uygulanmış ve verilerin analizinde ki-kare testi kullanılmıştır. Niteliksel kısımda ise örneklem grubu içinden seçilmiş 6 denek ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiş ve katılımcıların anlatılarına dayalı olarak değerlendirme yapılmıştır. Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların boşanma deneyimleri, geniş bir çerçevede ele alınarak sosyo-ekonomik profilleri ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir, meslek, doğum yeri, yaşanılan yer, toplumsal köken gibi değişkenlerle, sosyo-ekonomik koşullar açısından benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Söz konusu sınıflandırmanın, boşanma nedenlerinin sosyo-ekonomik yapı ile ilişkisinin belirlenmesi açısından önemli olduğu görüşünden hareketle benzer sosyo-ekonomik koşullarda yer alan kadınların ve erkeklerin benzer boşanma deneyimi yaşayıp yaşamadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bulguları, toplumsal cinsiyet rolleri ekseninden hareketle değerlendirilmiştir. Araştırmanın kuramsal olarak Sosyal Alış-Veriş Kuramı, Yaşam Seyri Kuramı, Kriz ve Yas Kuramı argümanlarına dayandırılmıştır.

Araştırmadaki katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin veriler şu şekildedir: Toplam 354 kişiden oluşan örneklem grubumuzun 177’si kadınlardan 177’si erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların ortalama yaş aralığı 26-35’dir. Dağılımın en düşük yaş aralıkları ise 46 ve üzeri ile 20-25 yaş arasında yer alanlardır. Buna göre, katılımcıların büyük çoğunluğu 26-35 yaş aralığındadır. Boşandıktan sonra yeniden evlenmeyi tercih etmeyenler çoğunluktadır. Toplumsal köken olarak kent doğumlu olanların oranı diğer yerleşim biriminde doğmuş olanların oranına göre fazladır. Katılımcıların doğum yerleri ve yaşamlarını en uzun süre geçirdikleri yer kişilik gelişimleri açısından önemli bir değişken olarak değerlendirilebilir. Yaşamın önemli bir kısmını kentte geçiren birey, kentsel yaşamın olanaklarından yararlanabilecek ve kişisel gelişimi açısından daha büyük bir yerleşim biriminde yaşamının getirmiş olduğu aidiyet duygusuyla daha farklı bir değişim sürecine sahip olabilmektedir. İkincil ilişkilerin hakim olduğu kentte, farklı yaşamsal dinamiklerden dolayı, bireylerin farklı konuları ya da sorunları algılama ve çözme biçimleri de farklı olabilmektedir. Birincil ilişkilerin baskın olduğu geleneksel değerlerin belirleyici olduğu

küçük yerleşim yerlerinde boşanma sorunu sosyal çevrenin baskısıyla algılanmaktadır. Fakat, kentin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri de bu konuda belirleyicidir. Denizli ilinin metropol bir kent olmaması ve geleneksel yapısını koruyan bir sosyo-kültürel yapıya sahip olmasının hem boşanmış kişilerin hem de sosyal çevrenin boşanma konusundaki algılama biçimlerinde belirleyici olduğu söylenebilir.

Eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunlukla lise ve ilköğretim düzeyinde oldukları gözlenmiştir. Eşler arasında eğitim düzeyi açısından farklılık söz konusudur. Boşanılan eşin eğitim durumuna ilişkin elde edilen verilerde ilkokul mezunu olanların çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir. Eşler arasındaki eğitimsel farklılık, evlilik sürecindeki anlaşmazlıkların nedeni olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar arasında üniversite ya da yüksek okul mezunu olanların oranı oldukça düşüktür. Mesleki statü açısından katılımcılar benzerlik göstermektedir. İşçi olanlar çoğunluktadır. Ev hanımı ve esnaf olanlar ise daha sonra gelmektedirler. Çalışmadığını belirtenlerin oranı hem katılımcının kendisi hem de boşandığı eşi açısından değerlendirildiğinde düşüktür. Buna göre araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların çoğunlukla çalıştığı, belli bir gelire sahip olduğu gözlenmiştir. Fakat orta ve alt gelir grubunda yer almaktadırlar. İşçi olarak çalışanların büyük çoğunluğu tekstil sektöründe çalışmaktadırlar. Gelirlerinin kendilerine yeterli olduğu düşüncesine sahiptirler.

Boşanmış kadın ve erkek katılımcıların çalışmaya başlama tarihleri sorgulanmıştır. Bu bulgu, boşanma kararı ile çalışma durumu arasındaki ilişkinin varlığını göstermesi açısından önemlidir. Türkiye’de genel olarak kadınların evlendikten sonra çalışma yaşamına ara verdikleri ya da tamamen sonlandırdıkları sıklıkla gözlenmektedir. Kadınının ekonomik özgürlüğe sahip olmasının boşanma kararı üzerinde etkisi olduğu gerçeğinin yanı sıra, araştırmaya katılanlar arasında herhangi bir mesleği olmayan kadınların da boşanma kararı aldıkları dikkat çekmektedir. Buna göre kadınlar için ekonomik bağımlılık boşanma kararının verilmesinde tek bir koşul olarak değerlendirilmemektedir. Ekonomik özgürlüğü olmayan kadın katılımcıların da boşanma fikrini ortaya atan ve boşanma kararını veren taraf oldukları gözlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu evlenmeden önce çalışmaya başlayanlardan oluşmaktadır. Evlenmeden önce çalışmaya başlayanların büyük çoğunluğu erkektir. Çalışma yaşamına boşandıktan sonra başlayanlar arasında kadın katılımcıların oranı yüksektir. Bu verilere göre, boşanma fikrini ilk ortaya atan taraf erkeklerdir şeklindeki 11 numaralı hipotezimiz yanlışlanırken, boşanma kararını veren kadınlardır şeklindeki 12 numaralı

hipotezimiz doğrulanmıştır. Boşanma fikrini ilk ortaya atan iş yaşamına önem veren kadınlardır hipotezimizi doğrulayacak yeterli veriye ulaşılmamıştır.

Çoğunluğunu ücretli-çalışan kesimin oluşturduğu örneklem grubunun gelir düzeylerine göre değerlendirildiğinde aylık geliri 500-999 TL arasında olanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Buna göre katılımcılar düşük gelir grubunda yer almaktadırlar. Geliri 500 TL'den az olanlar ile 2500 TL ve üzeri olanların oranı oldukça düşüktür. İkinci yüksek gelir düzeyini 1000-1499 TL arasındakiler, üçüncü yüksek gelir düzeyini ise 1500-1999 TL arasındakiler takip etmektedir. Katılımcıların kendi gelirleri dışında ek bir gelire sahip olmadıkları ve herhangi bir yerden yardım almadıkları tespit edilmiştir. Kendi geliri dışında başka bir gelire sahip olmadığını belirtenlerin oranı, oldukça fazladır. Türkiye'de ebeveynler, çocukları evlendikten sonra bile maddi ve manevi desteğe devam edebilmektedirler. Bu durum bir anlamda çocuklarının evliliklerine müdahalelerini de getirebilmektedir. Türkiye'de yaygın olan bu eğilimi araştırma bağlamında değerlendirdiğimizde, aile desteğini alanların oldukça düşük oranda olması, bu geleneksel davranış kalıbında bir ölçüde farklılaşma olduğuna işaret etmektedir. 17 numaralı hipotezimiz doğrulanmıştır. Bireylerin değişen yaşam tarzları bu değişimin önemli bir nedeni olarak gösterilebilir. Nitekim, bu sonuç örneklem grubumuzda gözlenmiştir. Kendi geliri dışında başka geliri olmayanları, nafaka alanlar ve aile desteğini alanlar takip etmiş, hiç geliri olmayanların ve kira geliri olanların oranlarının ise oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğu sadece kendi geliri ile yaşamlarını idame ettirmektedir. Bu sonuçlarda dikkat çeken diğer bir nokta, nafaka aldığını belirtenlerin düşük orana sahip olmasıdır. Düşük bir oranla temsil edilen bu grup, boşanma sürecinde yasal hakların kazanımı sorununu akla getirmektedir.

Gelir getirici bir işte çalışmanın temel nedeni ekonomik özgürlüğe sahip olmaktır. Nitekim katılımcıların çoğunluğunun verdiği yanıtlar bu hipotezi doğrulamaktadır. Kariyer ya da kendini mesleki alanda geliştirmek gibi kaygılarla gelir getirici bir işte çalışmayı tercih edenlerin oranı dağılımın en düşük grubunu temsil etmektedir. Bu veriler, örneklem grubunun sosyo-ekonomik düzeyi ile birlikte değerlendirildiğinde anlamlı görünmektedir. Katılımcılar için temel amaç, yaşamlarını idame ettirecek bir işte çalışmaktır. Özellikle aileden ya da başka bir yerden gelire sahip olmadıkları dikkate alındığında, ortak ve alt gelir grubunda yer alanların çoğunlukta olduğu örneklem grubunda mesleki doyum sağlamak gibi nedenler arka planda kalmaktadır. Bu bağlamda katılımcıların çalışmak ve ekonomik özgürlük

konularındaki algılarına ilişkin öne sürdüğümüz 2 numaralı hipotezimizin doğrulandığı gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların, kendilerini evli kaldıkları süre içerisinde hangi gelir grubunda gördüklerine ilişkin veriler, orta gelir grubunda yer aldığını belirtenlerin birinci sırada yer aldığını göstermektedir. Araştırmaya katılanların çalıştıkları işleri ile sosyal güvenlik durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında, katılımcılar arasında sosyal güvenliğe sahip olanlar çoğunluktadır. Sosyal güvencesi SSK olanlar birinci, Bağ-Kur olanlar ikinci sırada gelmektedir. Emekli Sandığına bağlı olanların oldukça düşük oranda olduğu görülmüştür. Özel sigortası olanlar ise yok denecek kadar azdır. Buna göre araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun kamu sektöründe çalışmamlarından kaynaklı olarak SSK ve Bağ-Kur gibi sosyal güvenlik sistemi çatışması altında yer aldıkları tespit edilmiştir. Araştırmada, sosyal güvencesi olmayanların düşük bir orana sahip olması, bireylerin sosyal güvenlik sisteminden yararlanma olanakları bağlamında değerlendirildiğinde önemli bir gelişme olarak görülebilir.

Araştırmaya katılanların evli kaldıkları süre içerisinde birbirleriyle olan iletişimleri ve ortak paylaşımları konusunda farklılıklar dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasında sosyal aktivitelere katılım oranı oldukça düşüktür. Bunun yanı sıra eşler arasındaki paylaşımların da oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Hem kadın hem de erkek katılımcıların sıklıkla gerçekleştirdikleri sosyal aktiviteler akraba ziyaretleri, arkadaşlarla zaman geçirme, evde TV izleme ve dinlenme şeklindedir. Katılımcıların eğitim ve gelir düzeyleri dikkate alındığında söz konusu sonuç anlamlı görünmektedir. Kitap okumak, sinemaya, tiyatroya ve konsere gitmek, dernek, kulüp gibi sosyal yardım işleriyle ilgilenmek gibi entellektüel sosyal etkinlikler, eğitim ve gelir düzeyiyle büyük oranda ilişkilidir. Katılımcıların hem eğitim düzeylerinin hem de gelir düzeylerinin düşük olması, entellektüel niteliği ağır basan sosyal aktivitelere yer vermemesiyle uyumludur. Eğitim düzeyi düşük ve ekonomik olanakları sınırlı olan bireylerin en önemli etkinliği akraba ve arkadaşlarla zaman geçirmektir. Özellikle Türkiye’de aile ve akrabalarla olan ilişkilerin ve dayanışmanın devam ettirilmesi önemli bir kültürel alışkanlıktır. Batı kültüründe, bireyler evlenmeden önce aileden bağımsız bir yaşam alanı oluşturmakta ve evlilik sürecinde ailenin ve akrabaların rolleri farklı olmaktadır. Türkiye’de ise hem evlenmeden önce hem de evlendikten sonraki süreçte, aile ve akraba değerleri oldukça büyük önem taşımaktadır. Günümüzde bu tarz geleneksel alışkanlıkların öneminin azalmasına karşın, bireylerin sosyo-ekonomik konumları, bu tarz ilişkilerin yoğunluğunu ve biçimini belirlemektedir. Araştırmaya katılanlarda da akraba ziyaretlerinin

önem arz etmesi, geleneksel bir yapıya dayalı birincil ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre, kitap, dergi ve gazeteyi ara sıra okuduğunu belirtenlerin katılımcıların yarısını oluşturduğu, bunu sürekli okuyanların takip ettiği gözlenmiştir. Okuma alışkanlığı olmayanların oranları da dikkate değerdir. Örneklem grubunda ilkokul ve lise mezunlarının oransal çokluğu, üniversite ve yüksek lisans eğitimi alanların ise oldukça düşük oranlarda olması dikkate alındığında, eğitim durumlarıyla paralel olarak sürekli okuduğunu belirtenlerin oranlarının düşük olması beklenen bir sonuçtur. Katılımcıların çoğunluğunun sosyal aktivitelere zaman ayıramamasının diğer bir nedeni de çalışma biçimleridir. Vardiya usulüne dayalı bir şekilde çalıştıkları için çalışma saatleri periyodik olarak değişmekte ve uzun saatler çalışabilmektedirler. Dolayısıyla, çalışma saatleri dışında kalan sınırlı zamanlarında da dinlenmekte ve yakınlarıyla birlikte zaman geçirmektedirler.

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların boşanma gerekçeleri, Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında alt ve orta gelir grubunda yer alan boşanmış kadın ve erkek katılımcılara göre ekonomik nedenlerin boşanma kararlarındaki etkisinin bütünüyle belirleyici olmadığı gözlenmiştir. Benzer şekilde cinsel nedenler de katılımcılar için temel bir boşanma nedeni olarak algılanmamaktadır. Buna karşın sırasıyla eşlerin birbirlerine olan ilgisizlikleri ve beklentilerinin karşılanmaması, kişilik özelliklerden kaynaklanan çatışmalar, sadakatsizlik, ebeveynlerin evliliğe müdahaleleri katılımcıların temel boşanma nedenleri arasında yer almaktadır. Boşanma gerekçesi gelir düzeyine göre önemli bir farklılık göstermemektedir. Bu durumda araştırmamızda boşanma gerekçesi ile gelir durumu ve cinsiyet ilişkisine bağlı olarak ileri sürülen 8 numaralı hipotezin doğrulanmadığı görülmüştür. Çocuğun varlığı, kadın ve erkek katılımcılar için boşanmanın ertelenmesinin temel bir gerekçesi olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla çocuğun varlığı, evliliği olumsuz yönde etkileyen ve sorunlara yol açan bir faktör olarak değil de sorunlu bir evliliğin devamlılığını sağlayan bir faktör olarak algılandığı söylenebilir. Söz konusu veriler, araştırmaya katılanların boşanma gerekçelerinin maddi konulardan ziyade daha bireysel konular üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Araştırmada, dikkat çeken temel nokta, katılımcıların boşanma nedenlerinin algılanmasının, değerlendirilmesinin ve aktarılmasının cinsiyete göre farklılık göstermesidir. Özellikle araştırmanın nitel bölümünde katılımcıların anlatıları bu farklılığı daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Boşanma nedenlerinin araştırıldığı bu çalışmada, evlenme yaşı önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Örneklem grubunun kendilerinin ve boşandıkları eşlerinin ilk evlenme yaşları arasında paralellik olduğu tespit edilmiştir. İlk evlilik yaşı 21-25 aralığında yer alanlar birinci sırada, 20 yaş ve altında olanlar ise ikinci sırada gelmektedir. İlk evliliğini 26 ve üzeri yaşında yaptığını belirtenlerin oranı ise oldukça düşüktür. Buna göre, araştırmaya katılanların evlenme yaşları düşüktür ve bu da Türkiye ortalaması ile benzerlik göstermektedir. Evlenme yaşının küçük olması önemli bir boşanma gerekçesidir. Araştırmamızın dayandığı kuramsal yaklaşımlardan biri olan Yaşam Seyri Kuramında da belirtildiği gibi boşanma zaman süresi ve olaylarla büyük ölçüde ilişkilidir. Evlilik yaşı, süresi, çocukların varlığı gibi zamanlama ve olaylar arasındaki ilişkinin vurgulandığı bu yaklaşımın araştırmamızın sonuçlarıyla da büyük ölçüde örtüştüğü gözlenmiştir. Evlilik yaşına bağlı olarak genç yaşta evlenenlerin daha geç bir yaşta evlenenlere göre evlilikleriyle ilgili olarak ciddi sorunlar yaşadıkları ve boşanma riskiyle daha çok karşılaştıkları söylenebilir. Erken yaşta evlenen kişiler, psikolojik olarak olgunlaşmamış, mesleki açıdan ve gelir açısından kendilerini ispatlayamamış olduklarından ve söz konusu süreçler de evliliğin ilk yıllarında gerçekleştirilmeye çalışıldığından eşler arasında çatışmalar, uyumsuzluklar yoğun bir şekilde yaşanabilmektedir. Evlilik süresine bağlı olarak boşanmaların sıklıkla evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmesinin nedeni de bu şekilde açıklanabilir. Bu yaklaşımda da belirtildiği gibi, uzun süreli evliliklerde kısa süreli evliliklere oranla çocuk yetiştirme, ortak ilişkiler ve paylaşımları arttırma, kişisel farklılıkların, beklentilerin derece derece uyumlulaştırılması gibi konularda karşılaşılabilecek herhangi bir sorunla mücadele etmişlerdir. Erken yaşta evlenenler, evlilikleri süresince pek çok konuda şikayet etme olasılıkları yüksektir. Alkol, evle ilgili şikayetler, sadakatsizlik, cinsel sorunlar, ev yaşamının niteliği ya da kalitesi, yaşam standartı gibi kişisel farklılıklar ve değerlerle ilgili tartışmalar daha çok yaşanmaktadır. Araştırmamızda boşanmaların en çok evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmiş olması bulguları da bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu bağlamda evlilik süresi ile evlenme yaşı, evlilik süresi ile mutlu evlilik arasındaki ilişkinin bu şekilde doğrulandığı söylenebilir.

Boşanma nedenleri konusunda evlilik yaşının yanı sıra eşler arasındaki yaş farkı da önemli bir değişken olarak görülebilir. Örneklem grubunda, boşanılan eşle yaş farkının çok fazla olmadığı gözlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu 1 ile 3 arasında yaş farkına sahiptir. İkinci sırada ise 4 ile 6 arasında yaş farkı olduğunu belirtenler gelmektedir. 7 ve daha fazla yaş farkı olanların oranı ise bulgulardaki en düşük oransal dağılıma karşılık gelmektedir. Buna göre,

katılımcıların boşandıkları eşleriyle yaş farkının en fazla 3 olduğu dolayısıyla çok büyük bir yaş farkının olmadığı söylenebilir. Türkiye’de genel olarak, erkeğin kadından biraz daha büyük olması gerektiği şeklinde bir düşünce hakimdir. Fakat bu algının son yıllarda değiştiğini araştırmamızdan elde edilen sonuçlarda da görmekteyiz. Araştırmada dikkat çeken diğer bir nokta, katılımcıların boşandıkları eşleriyle akrabalık bağının düşük olmasıdır. Geleneksel toplumlarda evliliklerde akrabalık bağlarının önemli bir faktör olduğu dikkate alındığında, günümüzde bu yöndeki bakış açısının değiştiği gözlenmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgularda söz konusu değişimin destekler niteliktedir. Artık günümüzde evlilikler, arkadaşlık ve flört şeklinde gerçekleşmektedir. Boşanma konusunda, bu değişkenin önemi eşler arasındaki yakınlık derecesinin boşanmaya etkisi noktasındadır. Akrabalık ilişkileri aracılığıyla gerçekleşen evliliklerde boşanmalar, söz konusu bağı zedeleyeceği, evliliğin ve aile birliğinin kutsallığına zarar vereceği düşüncesiyle engelleyici bir faktör olarak görülebilen günümüzde bu tarz bağların çok fazla etkili olmadığı görülmektedir. Nitekim örneklem grubunun evlenme biçiminden de görüldüğü gibi birilerinin aracılığıyla tanışıp flört ederek evlenenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Görücü usulü ile evlenenler ise ikinci sırada gelmektedir. Tarafların evlenme nedenlerine göre bakıldığında birbirlerini sevdikleri için evlenenler çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci sırada aile baskısıyla evlenenler yer almaktadır. Araştırmaya katılanlar arasında çocuk yapmak için evlenenler ile ekonomik nedenlerle evlenenlerin düşük oranda olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla, katılımcıları evliliğe yönlendiren temel etken karşı tarafa duydukları sevgi, ilgi gibi duygusal bir bağdır. Flört ederek evlenenlerin en fazla 1-6 ay arasında flört ettikleri gözlenmiştir. 7-11 ay arasında flört ettiğini belirtenler ikinci çoğunluklu dilimi oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, kadın ve erkek katılımcılarda flört sürecinin kısa olduğu ve 1 ile 11 ay arasında değişen süre içinde evlendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Evlenme öncesi süreç dikkate alındığında, flört sürecinin kısa olması, tarafların birbirini tanımaları için yeterli bir süre olarak görülmebilir. Nitekim bu durum, boşanma konusunda eşlerin birbirlerini yeteri kadar tanımadıkları noktasına dikkati çekmektedir. Evlilik öncesi tarafların birbirini tanımaları gerekli fakat yeterli bir koşul değildir. Uzun bir flört süreci yaşamış olup da evlendikten kısa bir süre sonra boşanmaların olduğu da dikkate alındığında, kilit nokta, tarafların birbirilerine bakış açıları, birbirlerinden beklentileri, duygusal yoğunluk vb. olmaktadır.

Ailenin ya da yakın akrabaların baskı ve zorlamaya varacak derecede evliliğe müdahaleleri Türkiye’de sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Araştırmaya katılanların çoğunluğu, aile

büyüklerinden herhangi bir tepki almadan evliliklerini gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin ya da aile büyüklerinin evliliğe müdahaleleri olduğu belirtenlerin çoğunluğunu ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Yani daha çok erkek katılımcıların aileleri, evliliğe müdahale eden taraf konumundadır. Türkiye’de söz konusu durumun geçmişe oranla azaldığı gözlenirse de ailenin kutsallığı ve işlevleri konusundaki değerlerin önemini koruması, bu tarz faktörlerin etkisini de devam ettirmektedir. Ailesinin evliliğine karşı çıktığını belirten katılımcıların çoğunluğu, farklı kültürel çevreye mensup olmak ve fakir çatışması gibi nedenleri belirtmişlerdir. Farklı etnik ve dinsel kökene sahip olmak gibi bireyler arasındaki farklı birlik ve dayanışma bağlarına işaret eden değerlere dayalı çatışmaların söz konusu olmadığı gözlenmiştir. Geleneksel toplumda bireylerin evlilik kararlarını, din, etnik köken, inanç vs gibi bireyleri birbirine bağlayan keskin bağlar büyük ölçüde etkilerken günümüz modern toplum yapısında daha bireysel nitelikleri ön plana çıkaran psikolojik, ekonomik, düşünsel nedenler etkili olabilmektedir. Araştırma kapsamımızda yer alan örneklem grubunda bu tarz geleneksel ve keskin bağların etkili olmadığı gözlenmiştir.

Çocuğun varlığı boşanma kararında önemli bir faktör olarak görülmektedir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun en az bir çocuğu bulunmaktadır. Buna göre çok sayıda çocuğa sahip olmadıkları dikkat çekmektedir. Bir çocuğa sahip olanlar birinci sırada iki çocuğa sahip olanlar ikinci sırada gelmektedir. Üç çocuğa sahip olanlar ile hiç çocuğu olmayanların oranları birbirine yakındır. Buna göre, katılımcıların boşandıkları eşlerinden en az bir en fazla üç çocuğu bulunmaktadır. Sahip olunan çocuk sayısının az olması dikkat çekicidir. Çocukların yaş aralıklarını 1-3 yaş olarak belirtenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Çocuklarının yaşları 4-6 arasında olanlar ikinci ağırlıklı dilimi oluşturmaktadır. Çocuğun varlığı ve çocuk sayısı özellikle de yaşları boşanma kararının verilmesinde etkilidir. Küçük yaşta çocuğa sahip olan ebeveynler, boşanma kararını, çocuğun belli bir gelişimsel sürecini tamamlamasını göz önünde bulundurarak erteleyebilmektedirler. Çocuğun anne ve baba sevgisinden mahrum olmaması düşüncesi ön plana çıkmaktadır.

Araştırmaya katılanlar arasında ikinci ya da üçüncü evliliğini gerçekleştirenler de bulunmakla birlikte birinci evliliğinden boşananlar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci evliliğini gerçekleştirenleri cinsiyete ve çocuk sayısına göre değerlendirdiğimizde, anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Çocuğu olmayan erkek ve kadın katılımcıların çoğunluğu yeniden evlenmeyi düşündükleri gözlenmiştir. Çocuğu olan kadınların ve erkeklerin yeniden evlenme konusunda

daha çekimsiz kaldıkları ve çoğunlukla yeniden evlenmeyi düşünmedikleri dikkat çekmektedir. Çocuk sayısı arttıkça yeniden evlenme olasılığı da düşmektedir. Kadın katılımcıların erkeklere göre yeniden evlenme konusunda daha çekimsiz kaldıkları gözlenmiştir. Çocuk sahibi olan kadınlarla erkekleri karşılaştırdığımızda çocuk sahibi olan erkeklerin kadınlara göre evliliğe biraz daha yakın durdukları söylenebilir. Bu bağlamda, kadınlar için çocuk sayısı yeniden evlenmeyi düşünmeme noktasında belirleyicidir fakat tek koşul değildir. Çocuk sahibi olmak ve çocuk sayısı kadınlar için caydırıcı bir faktördür. Fakat yeniden evlenme konusunda belirleyici olan faktörün cinsiyet olduğu düşünülmektedir. Bu da boşanmış kadına ilişkin toplumsal önyargılarla büyük ölçüde ilişkilidir. Buna göre 16 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Ailede boşanma deneyiminin yaşanmış olması, eşlerin boşanmaya karar vermeleri konusunda belirleyici bir faktör olabilmektedir. Fakat, ailesinde boşanma deneyimini yaşamış olanların kendi evliliklerinde de boşanma deneyimi yaşama olasılıklarının yüksek olduğu 20. numaralı hipotezimizin araştırma sonuçlarında doğrulanmadığı gözlenmiştir. Örneklem grubumuzun çoğunluğunu kendi ailesinde boşanma vakasıyla karşılaşmadığını belirtenler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların çoğunluğunun boşanmış anne-babanın çocukları olmadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar arasında ya annesini ya da babasını kaybetmiş olanlar da yer almaktadır. Son yıllarda yapılan pek çok araştırma, anne-babası boşanmış olan bireylerin, kendi evliliklerinin de boşanma ile sonuçlanma olasılığının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat, bu araştırmadan elde edilen bulgular, söz konusu araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermemektedir. Boşanmış kadın ve erkeklerin ailelerindeki boşanma deneyimlerinde benzerlikler gözlenmiştir. Bu benzerliklerin ilki hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında anne-babası boşanma deneyimi yaşamamış olanların çoğunlukta olması; ikincisi ise boşanılan eşin anne-babasının boşanmadan önceki süreçte belli bir süre birlikte yaşamış olmalarıdır. Boşanma deneyiminin, yakın akraba çevresinde nadiren görüldüğünü belirtenlerin oranı da çoğunluktadır.

Araştırmaya katılanlar evliliklerinin ilk zamanlarında eşlerine karşı daha farklı ve yoğun duygular hissettiklerini fakat zamanla bu duygunun azaldığını belirtmişlerdir. Evlilikte sorunlar genel olarak bakıldığında evliliğin ilerleyen aşamalarında belirginleşmektedir. Kadın ve erkek katılımcıların büyük çoğunluğu eşleriyle farklı nedenlerle “her zaman” ve “çoğu zaman” tartışma yaşadıkları gözlenmiştir. Evli kalınan süre içerisinde yaşanan tartışmaların

çoğunlukla “maddi-parasal konular”, “ailede alınan kararlara katılmama” ve “söz hakkına sahip olmama”, “sigara ve alkol gibi maddelerin kullanımı” gibi nedenlerle gerçekleştiği tespit edilmiştir. Buna karşın kadın ve erkek katılımcılar arasında “giyim tarzı”, “geleneklere uygun davranmama”, “kişisel bakım”, “siyasi konular”, “büyüklerle olan ilişkiler”, “akrabalarla olan ilişkiler”, “komşularla olan ilişkiler”, “çocukların arkadaş seçimi”, “ev işlerinin paylaşımı”, “çocukların eğitimi” gibi nedenlerin hemen hemen hiç belirtilmediği gözlenmiştir. Bu sonuç bize gelir düzeyi boşanmış erkekler eşleriyle en çok maddi konularda tartışmalar şeklindeki 7 numaralı hipotezimizin doğrulandığını göstermektedir. Tartışmalarda tarafların oldukça büyük tepkiler gösterdiği hatta zaman zaman da şiddete dayalı tutumlar sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. “sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ettiğini belirtenlerin oranı düşüktür. Tartışmalarda fiziksel şiddete başvuranların erkekler olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla, eşler yaşadıkları tartışmalarda yapıcı, sabırlı ve toleranslı bir tutum sergilemekten ziyade saldırganlık ve şiddet gibi oldukça negatif tutumlar sergilemektedirler. Buna göre 19 numaralı hipotezimiz doğrulanmıştır. Kriz Kuramına göre değerlendirdiğimizde, her evlilikte mevcut düzeni ya da dengeyi bozan, sorunların çözümünde o zamana kadar kullanılmış olan yöntemleri etkisiz kılan her türlü olay negatif olarak değerlendirilen bir durumdur ve farklı türden tepkilere yol açmaktadır. Kriz olarak tanımlanan bu negatif durum, aile üyelerinin temel gereksinimlerine ve ailenin sürekliliğine yönelik güçlü bir tehdit olabilmektedir. Aile üyeleri, mevcut sorunu çözme konusunda yanlış yöntemler tercih ederse ya da yeni yollar geliştirmese boşanma gerçekleşebilmektedir. Söz konusu krizler, ekonomik sorunlar, tarafların duygu durumlarındaki değişimler vb gibi içsel ve dışsal pek çok faktörden kaynaklanabilmektedir. Bu durum ise evliliğe yönelik bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir. Her ailede bu süreç farklı şekillerde atlatılabilmektedir. Sorunların yadsınması, bastırılması, suçlama, öfke, depresyon, saldırganlık, pişmanlık gibi farklı duygu durumları boşanmayı hazırlamaktadır. Örnekleme grubunda yaşanan bu ve benzeri kriz durumları boşanmayı hazırlayan temel koşullar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkek katılımcılarda boşanma krizi, kriz ve yas kuramında da ileri sürüldüğü gibi belli aşamalarda kendisini göstermiştir: İnkâr, kayıp, depresyon, öfke, yeni bir yaşam tarzının ve kimliğin oluşturulması, kabul ve entegrasyon süreci gibi. Gerek anketlerden gerekse yüzyüze yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, araştırmaya katılanların boşanma krizini, söz konusu kuramda ileri sürüldüğü şekliyle yaşadıkları görülmüştür. Kayıp, depresyon, inkâr, kabul ve entegrasyon aşamalarının nasıl yaşandığı yüzyüze görüşmelerde daha açık bir şekilde ifade edilmiştir. Katılımcılar için, boşanma krizi, paylaşılan ortak bir yaşamdan tek başına kalınan

bir yaşam doğru geçiş ve köklü bir değişim sürecini ifade etmektedir. Bu da yeni sorunları gündeme getirmektedir. En önde gelen sorun ise yalnızlaşmadır. Sorunların çözümünüde çoğu zaman yetersizlik duygusu ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, kadın ve erkek katılımcılar için boşanma krizi, olumlu ve olumsuz sonuçların bir arada yaşandığı farklı bir sürece işaret etmektedir. Bu bağlamda katılımcılar ailede eşitlikçi ve demokratik bir atmosferin, karşılıklı anlayış ve ilginin hakim olmasını evliliğin uzun süreli olmasında önemli faktörler olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Fakat, evli kaldıkları süre içerisinde ailedeki önemli kararların erkek tarafından alındığını belirtenlerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Kadınların aileyi ilgilendiren kararlardaki söz hakkının oldukça düşük düzeyde olduğu belirtenlerin oranı çoğunluktaadır. Kadınların büyük çoğunluğu, aile ile ilgili kararlarda söz hakkına sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Kadın ve erkek katılımcılar kendi ebeveynlerinde de aile ile ilgili önemli kararların alınmasında her zaman erkeğin/babanın ön planda olduğunu ileri sürmüşlerdir. 3 numaralı hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun evli kaldıkları sürenin 1-5 yıl aralığında değiştiği gözlenmiştir. 6-10 yıl arasında evli kaldığını belirtenler ikinci sırada, 16 yıl ve üzeri evli kaldığını belirtenler ise üçüncü sırada yer. En düşük orana sahip olan ise evli kaldıkları süreyi 1 yıldan daha az olarak belirtenler oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadın ve erkek katılımcıların evlilik sürelerinin büyük çoğunlukla 1 ile 5 yıl arasında değiştiği söylenebilir. Araştırmamızdan elde edilen bu bulgular, son yıllarda Türkiye geneline ilişkin elde edilen verilerle paralellik göstermektedir. Evliliklerde ilk 5 yıl kritik bir süre olarak görülmektedir. Evliliğin ilk yıllarında eşler arasındaki anlaşmazlık konuları ve anlaşmazlıkların çözümüne yönelik eşlerin izledikleri yaklaşımlar evliliğin süresini belirlemektedir. Sosyal Alış-Veriş Kuramında evliliğin devamlılığı bir grubun devamlılığına benzetilerek açıklanmıştır. Belli bir amaç için bir araya gelmiş olan bireyler için grubun devamlılığı, grubun üyelere sağladığı faydaya bağlı olmaktadır. Bireyin grupta kalma nedeni grubun çekiciliği ile ilişkilidir. Grup bireye çekici gelmediğinde birey gruptan ayrılmaktadır. Boşanma süreci de evliliği çekici kılan faktörlerin ya da ilişkiye yüklenen anlamın değerin azalmasıdır. Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcılarda da gözlendiği gibi, eşler arasındaki ilişkilerin derecesi derece derece değişmektedir. Evliliğin ilk yıllarında yüzeysel bir ilişkiden duygusal ve davranışsal bağlılığa ve daha sonra da uzaklaşmaya doğru bir geçiş söz konusudur. Eşlerin paylaşımları, görüşleri, davranışları, beklentileri, ortak anlardan elde edilen mutluluklar yine eşlerin evlilik ilişkisinde sergiledikleri yaklaşımlara ve sorunlara yönelik geliştirdikleri

stratejilere bağı olarak zamanla azalmıştır. Dolayısıyla, eşlerin kişisel özelliklerinin, yaklaşımlarının önemli olduğuna dikkat çekilmelidir. Eşler, evlilikleri süresince pek çok farklı konuda ortak kararlar almakta ve anlaşmazlıklar yaşamaktadırlar. Bu kararların tek taraflı alındığı ilişkilerde demokratik olmayan bir yaklaşım sergilendiği için çoğunlukla anlaşmazlıklar artmaktadır. Örnekleme grubunda söz konusu durum açık bir şekilde gözlemlendiği söylenebilir. Araştırmaya katılanların boşandıkları eşleriyle evlilikleri süresince “gayrimenkul alımı”, “araba alımı-satımı”, “tasarruf yapma”, “tatil-eğlence”, “ev eşyası tercihi”, “giyim”, “gündelik alışverişler” gibi pek çok konuda anlaşmazlıklar yaşadıkları ve söz konusu konularda kararların çoğunlukla koca tarafından alındığı sonucuna ortaya konulmuştur. Çocuklarla ilgili kararların ortak bir şekilde verildiği, ev temizliği, ütü yapma, çamaşır yıkama, çocukların bakımı, alışveriş gibi evle ilgili pek çok işin yerine getirilmesinde kadının ön plana çıkmaktadır. Eşleri çalışmayan boşanmış erkekler eve ait işlerde paylaşımcı bir rol üstlenmemektedirler şeklindeki 6 numaralı hipotezimiz doğrulanmıştır. Ev ile ilgili işlerin yerine getirilmesinde, görev ve sorumluluk paylaşımında demokratik bir tutumun olmaması, söz konusu görevlerin kadın-erkek rollerinin uzantısı olarak değerlendirilebilir. Bu verilere dayalı olarak evliliklerinde farklı nedenlerle anlaşmazlıklar yaşayan kadın ve erkek katılımcılar, boşandıkları eşleriyle yaşadıkları evlilik sürecini büyük ölçüde kötü olarak değerlendirmektedirler. 5 numaralı hipotezimiz doğrulanmıştır.

Boşanmanın en önemli nedenlerinden biri olan aile içi şiddet, araştırma grubumuzda çoğunlukla gözlemlenmiştir. Cinsiyete göre bakıldığında araştırmaya katılanlar arasında farklı şiddet türlerine maruz kalanların tamamına yakını kadınlardır. Gelir düzeyi açısından bakıldığında da şiddete maruz kalan kadınlar arasında belli bir gelire sahip olanlar da bulunmakla birlikte çoğunluğunu çalışmayan kadınlar oluşturmaktadır. Eşinden şiddet gören kadınların çoğunlukla düşük eğitim düzeyinde olduğu ve eşiyile benzer eğitim düzeyinde oldukları gözlemlenmiştir. Şiddete maruz kalanların fiziksel, cinsel, sözel, duygusal, ekonomik ve psikolojik şiddet kategorilerinden farklı derecelerde maruz kalmalarıyla birlikte fiziksel şiddete uğrayanların oranları diğer şiddet türleriyle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Cinsel şiddet ikinci sırada, duygusal şiddet üçüncü sıradadır. Bunun yanı sıra katılımcıların çoğunluğu tehdit ya da gözdağı gibi negatif durumlarla karşı karşıya kaldıkları ortaya konulmuştur. Bu bağlamda eğitim düzeyi düşük olan eşe sahip kadınların daha çok şiddete maruz kaldıklarını ileri süren hipotezimin doğrulanmıştır.

Araştırmaya katılanların boşanma öncesi süreçte evliliklerinde yaşadıkları sorunların çözümünde çoğunluğunun ailesine başvurduğu görülmüştür. Özellikle boşandığı eşi ile akrabalık bağı olan kadınların ailelerinden destek alma olasılıkları yüksektir. Ailesine başvuranların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda eşler arası akrabalık durumu olan kadınlar aile içi geçimsizliklerde çözüm için daha çok ailelerine başvururlar şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır. Aile, belli konularda kararların alınmasında önemli bir mekanizma olarak görülmektedir. Özellikle aileye dair geleneksel değerlerin baskın olduğu toplumumuzda çocuklar evlendiğinde bile anne-babanın, evlendiği çocuğunun evliliğine müdahalesinin devam ettiği bir ülkede bu sonuç şaşırtıcı görülmemektedir. İkinci sırada sorunları kendi başına çözmeye çalıştığını belirtenler gelmektedir. Psikolog, evlilik/aile danışmanları gibi profesyonel desteklerden ziyade geleneksel ve yaygın bir eğilim olarak anne-babaya başvuranlar çoğunluktadır. Evlilikle ilgili sorunların mahrem olarak algılanması bu tarz bir yaklaşımın nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Cinsiyete göre yapılan ilişkilendirmede önemli bir farklılık gözlenmiştir. Katılımcıların cinsiyetleri ile boşanma ile sonuçlanan evliliklerinde aile içi sorunların çözümünde başvurdukları kişi ya da yer arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Kadınların çoğunluğu ailesine başvurmakta, erkeklerin çoğunluğu hiçbir yere başvurmadan sorunu kendi başına çözüme yolunu tercih etmektedirler. Psikolog, evlilik danışmanı, iş arkadaşları gibi kişilerden destek almayı tercih edenlerin hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında oldukça düşük oranda olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların sadece evlilik sürecinde değil aynı zamanda boşanma ve sonrası süreçte de uzman kişilerden destek almayı çok fazla tercih etmedikleri büyük oranda ailelerinden yardım almayı tercih ettikleri gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların eğitim düzeyleri düşük olduğu da dikkate alındığında sonuçların anlamlı olduğu söylenebilir. Uzman kişilerden destek aldığını belirtenlerin cinsiyete ve eğitim durumuyla olan ilişkisine bakıldığında kadın katılımcıların çoğunlukla profesyonel desteğe başvurdukları, erkek katılımcıların ise oldukça düşük oranda olduğu gözlenmiştir. Kadın katılımcılar arasında boşanma sonrası süreçte çocuklarının boşanma ile birlikte yaşanan sorunlardan olumsuz yönde etkilenmesine engel olmak için bir kaç defa psikologtan yardım aldığını belirtenler olmuştur. Fakat bu da oldukça düşük düzeydir. Profesyonel destek olarak çoğunlukla kastedilen avukatlardır. Katılımcıların profesyonel destek aldıkları sürenin 1 yıldan daha az olduğu ve bunun da boşanma sürecine karşılık geldiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla boşanma resmi olarak gerçekleştikten sonra profesyonel destek süresi de son ermektedir. Günümüzde özellikle yüksek eğitim düzeyindeki pek çok kişinin profesyonel desteklere başvurabildikleri

gözlenmektedir. Fakat toplumdaki her kesiminde gerek maddi nedenlerden dolayı gerekse bireysel özelliklerden dolayı bu olanaklara istedikleri zamanda ulaşamadıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra toplumda boşanma davası süresinde yaşanan sorunların atlatılabilmesi ve boşanma sonrası süreçteki adaptasyonun sağlanabilmesi noktasında kadınların daha çok desteğe ve yardıma ihtiyaç duydukları söylenebilir. Profesyonel destek boşanma kararının verilmesinde yönlendirici hatta çoğu zaman da evliliğin yeniden değerlendirilmesi konusunda çiftleri bilgilendirdiği için boşanmayı engelleyebilir bir yol olarak da görülebilir. Araştırmaya katılanların cinsiyeti ile boşanma sürecinde profesyonel destek aldıkları kişiler arasında kurulan ilişkide anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Buna göre, hipotezimiz olumlanmamıştır. Erkekler boşanma kararını verdikten sonra boşanma sürecinin hemen başlaması için girişimde bulunurken kadınların daha çok sorunların çözümlenmesine yönelik eğilim sergiledikleri söylenebilir. Günümüzde bu tarz hizmetlerin yaygınlaşmaya başladığı görülse de herkesin kolayca yararlanabileceği bir düzeyde olmadığını söylemek gerekmektedir.

Araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcıların, boşanmadan önceki süreçte eşleriyle evlilikleri süresince duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde paylaşmadıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla, eşler arasındaki iletişimin oldukça düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Duygular rahat bir şekilde paylaşılmamaktadır. Özellikle kadın katılımcıların eşlerinin negatif yöndeki tepkisinden çekindikleri için herhangi bir konuda bu tarz bir paylaşımaya giremedikleri görülmüştür. Eşlerin birbirlerine yaklaşımları, evliliğin sürecini ve niteliğini belirlemektedir. Paylaşım ve iletişim kurma konularında büyük ölçüde sorun yaşayan örneklem grubu için söz konusu evlilikteki çatışmaların çözülememesinin nedeni olarak görülmektedir.

Evliliklerde çatışma yaratan durumlardan biri olarak değerlendirilen eve ya da işe bağlılık durumunun katılımcılar bağlamında değerlendirildiğinde ev ve çocuklarla ilgili konuların öncelikli olduğu gözlenmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında kadın katılımcılar için ev ve çocuklarla ilgili konular daha çok öncelik arz etmektedir. Araştırmaya katılanların kariyer temelli bir mesleği icra etmedikleri ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu göz önüne alındığında sonucun anlamlı olduğu söylenebilir. Zira, işe bağlılığın evliliklerde sorun teşkil etmesi durumunun daha ziyade kariyer odaklı mesleği icra eden çiftler arasında yaygındır. Çiftlerden birinin ya da her ikisinin iyi bir kariyer edinmek için uzun bir eğitim sürecine tabi olmaları mesleki gelişimlerini sağlamak ve statülerini yükseltmek için yeni olan şeylere

odaklanıp kendisini geliştirme kaygıları çoğu zaman eşler arasında evle ilgili sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda sorun yaratabilmektedir. Eşlerden birinin fedakarlık yapması beklenmektedir. Fedakarlık yapması beklenen kişi de çoğunlukla kadın olmaktadır. Söz konusu durum çatışmalara neden olabilmektedir. Fakat örneklem grubumuzda yer alan boşanmış kadın ve erkekler için meslek daha ziyade ekonomik kaygıların belirleyiciliğinde icra edildiği için kariyer kaygılarının ev ve çocuklarla ilgili tartışmalarda sorun teşkil etmediği söylenebilir. Katılımcılar için geçim kaygısı ön plandadır. Örneklem grubu için mesleki bağlamda sorun teşkil edebilecek nokta, katılımcıların büyük çoğunluğunun işçi olarak çalışması ve uzun ya da vardiya sistemine dayalı çalışma biçimine tabi olmalarıdır. Bu da eşlerin paylaşımları, birlikte geçirdikleri zamanın az olması konusunda sorun yaratabilmektedir. Eşler arasında ilgisizlik ortaya çıkabilmektedir.

Yapılan araştırmalar, bireylerin evliliklerinde geçimsizliklerin çoğunlukla ilk yılda ortaya çıktığı görülmektedir. Örneklem grubumuza bakıldığında, boşanma ile sonuçlanan evliliklerinde geçimsizliklerini ilk olarak evliliklerinin 1-3 yılı arasında yaşadıkları tespit edilmiştir. İkinci sırada geçimsizliğin ilk altı ay içerisinde başladığını belirtenler; üçüncü sırada ise ilk ay içinde geçimsizliğin başladığını belirtenler gelmektedir. İlk üç sırada yer alan sonuçların 1 yılı kapsayan kısa bir zaman dilimine işaret etmesi, boşanma deneyimi yaşayan kadın ve erkek katılımcıların, evliliklerinin üzerinden çok fazla bir süre geçmeden sorunlar yaşamaya başladıklarını göstermektedir. Örneklem grubundan elde edilen bu veriler, son zamanlarda yapılan araştırmaların bulgularıyla da benzerlik göstermektedir. Sosyal Alış-Veriş kuramında boşanmaların büyük oranda evliliğin ilk yıllarında gerçekleştiği ileri sürülmüştür. Eşler birbirlerini yeterince tanımadan evlilik kararı vermektedirler. Eşler birbirlerini sadece gördükleri özellikleri çerçevesinde algılamaktadırlar. Fakat süreç içinde eşlerin birbirlerini tanımaya başlamaları ile birlikte eşlerin özellikleri evliliğin dinamiğini bozmayacak nitelikte ise evlilik devam etmekte aksi yönde ise boşanma gerçekleşmektedir. Araştırmamızdan elde edilen sonuçlar bu argümanla örtüşmektedir. Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcılar evliliğe yükledikleri anlamın zamanla azaldığını belirtmişlerdir. Eşlerin birbirlerini tanımak ve evlilik ilişkisini anlamlı kılmak için çok fazla ortak etkinlikte bulunmadıkları gözlenmiştir. Fakat çocukların varlığı, geleceğe dair planlar, sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle çoğu eş boşanma sürecini geciktirebilmektedir.

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların boşanma gerekçeleri, Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında alt ve orta gelir grubunda yer alan boşanmış kadın ve erkek katılımcılara göre ekonomik nedenlerin boşanma kararlarındaki etkisinin bütünüyle belirleyici olmadığı gözlenmiştir. Benzer şekilde cinsel nedenler de katılımcılar için temel bir boşanma nedeni olarak algılanmamaktadır. Buna karşın sırasıyla “eşlerin birbirlerine olan ilgisizlikleri”, “eşin baskı ve kıskançlıkları”, “beklentilerinin karşılanmaması”, “kişilik özelliklerden kaynaklanan çatışmalar”, “sadakatsizlik”, “ebeveynlerin evliliğe müdahaleleri” katılımcıların temel boşanma nedenleri arasında yer almaktadır. Çocuğun varlığı, kadın ve erkek katılımcılar için boşanmanın ertelenmesinin temel bir gerekçesi olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla çocuğun varlığı, evliliği olumsuz yönde etkileyen ve sorunlara yol açan bir faktör olarak değil de sorunlu bir evliliğin devamlılığını sağlayan bir faktör olarak algılandığı söylenebilir. Söz konusu veriler, araştırmaya katılanların boşanma gerekçelerinin maddi konulardan ziyade daha bireysel konular üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Araştırmada, dikkat çeken temel nokta, katılımcıların boşanma nedenlerinin algılanmasının, değerlendirilmesinin ve aktarılmasının cinsiyete göre farklılık göstermesidir. Özellikle araştırmanın nitel bölümünde katılımcıların anlatıları bu farklılığı daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcıların belirttikleri diğer nedenler, alkol ve kumar gibi kötü alışkanlıklar, evi geçindirememe ve işsizlik, cinsel uyumsuzluk ve çocuk yapma istediğidir. Bireylerin evliliklerinin devamlılığı noktasında ekonomik özgürlük önemli bir faktör olarak görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun boşanmadan önceki süreçte çalıştığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların ekonomik özgürlüklerinin olduğu söylenebilir. Çalışanların oranlarının yüksek olması, boşanma kararının alınmasında ekonomik faktörün belirleyici olup olmadığı noktasında önem taşımaktadır. Zira özellikle kadınlar için boşanma kararının alınmasında maddi olanaklara sahip olmak önemli ve gerekli bir koşul olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik özgürlüğe sahip olan kadının boşanma kararı almasında kendisini bağlayıcı kılan faktörlerden bir tanesini aşmış olabileceğini gösterdiği için, bu kararın alınması kolaylaşabilmektedir. Araştırmaya katılanların çalışma durumlarının boşanma üzerindeki etkileri bağlamında değerlendirildiğinde çalışıyor olmanın boşanma üzerinde etkisi olmadığını belirtenler çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Ekonomik nedenlerin boşanma kararında bütünüyle yönlendirici bir faktör olmadığı düşüncesinin hakim olduğu görülmüştür. Ekonomik özgürlük her ne kadar önemli bir faktör olarak görülse de, bu bulgular, katılımcı çalışmıyor olsa dahi boşanma kararını alınabileceğini göstermektedir. Çalışıyor olmanın boşanma kararı üzerinde özgür bir şekilde karar vermeyi kolaylaştırması yönünde olumlu

katkısının olduğu yönünde düşüncenin hakim olduğu gözlenmiştir. Ekonomik özgürlük özellikle çalışmayan kadın katılımcılar için gerekli bir koşuldur. Fakat, çalışmayan kadın katılımcıların da boşandığı eşiyle yaşadığı sorunların boyutlarına ve derecesine bağlı olarak boşanma kararı alabildikleri gözlenmiştir. Boşandıktan sonra kadın ya bir işte çalışmaya başlamakta ya da ailesinin yanına yerleşmektedir.

Araştırmaya katılan erkeklerin tamamına yakını evlenmeden önce çalıştıkları için çalışıyor olma durumu erkekler için bütünüyle yönlendirici bir koşul olmaktan ziyade kolaylaştırıcı olarak görülmektedir. Bu da hipotezimizin doğrulanmadığını göstermektedir. Araştırmaya katılanlar, çalışmıyor olsalar bile boşanacaklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla boşanma konusunda kararlı oldukları ve ekonomik durumun buna engel teşkil etmeyeceği ortaya konmuştur. Fakat çoğu zaman taraflar boşanma fikrinin ortaya çıkmasının hemen sonrasında resmi işlemleri başlatmayabilmektedir. Evlilikteki sorunların yeniden düşünülmesi ve daha sağlıklı karar verebilmek amacıyla zaman zaman çiftlerin belli bir süre ayrı yaşama kararı aldıkları hatta hukuki olarak da ilk olarak bu yolun desteklendiği ve bu yönde kararların verildiği yaygın bir şekilde gözlenmektedir. Tarafların bu yönde karar vermelerinin nedenlerinden bir tanesi de çocuğu varlığı olmaktadır. Araştırmaya katılanların yarısından fazlasının boşanmadan önce ayrı yaşamadıkları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ayrı yaşamayı tercih edenlerin oranlarının da düşük olmadığı dikkat çekicidir. Ayrı yaşamayı tercih edenlerin çoğunluğu bir yıldan daha az bir süre ayrı yaşamışlardır. Boşandığı eşiyle belli bir süre ayrı yaşayanların çoğunlukla ailesinin yanında yaşadığı görülmektedir. Ayrı bir evde yalnız ya da çocuklarıyla birlikte yaşayanların oranı düşüktür. Boşanma hem çiftler için hem de varsa çocuklar için olumsuz sonuçlara neden olan bir süreçtir. Yapılan araştırmalar, özellikle çocukların bu süreçten olumsuz yönden etkilendiklerini göstermiştir. Araştırmaya katılanlar arasında boşanma sürecinden en çok olumsuz yönde etkilenen tarafın çocukları olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu ortaya konulmuştur. İkinci sırada yer alan grup ise boşanma sürecinden en fazla kendisinin etkilendiğini belirtenler oluşturmaktadır.

Boşanma sürecinden sonra bireylerin kimlerle ve nasıl yaşamaya başladıkları önemli bir konudur. Özellikle bu durum kadınlar ve çocuklar için büyük ölçüde sorun oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu boşanma sürecinden sonra ailesinin kendisine sahip çıktığını ve onlarla birlikte yaşamaya başladığını; bir kısmı ise tek başına yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılar arasında ailesinin yanında kalanlar ile tek başına yaşamaya

başlayanların oranlarının birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Ailesiyle birlikte yaşamayı tercih edenler ise ekonomik nedenler ve çocuğun bakımı gerekçeleriyle bu yolu zorunlu olarak tercih etmişlerdir. Katılımcıların yarısı, boşanmadan sonraki süreçte ailesiyle dayanışma içerisinde olduğu görülmüştür. Ailesi ile birlikte yaşamaya başlayan boşanmış kadın ve erkek katılımcılar arasında belli bir konuda karar alırken ailesinin etkisi olmadan kendi kararlarını verebildiğini söyleyenlerin büyük çoğunluğu oluşturduğu tespit edilmiştir.

Boşanma sonrası süreç taraflar için belli sorunları gündeme getirmektedir. Boşanma sonrasında yaşanan sorunların derecesi, boşanmadan pişmanlık durumunu etkileyebilmektedir. Boşanmadan sonra maddi ve manevi olarak daha ciddi sorunların yaşanması durumunda, taraflar pişman olabilmektedirler. Buna karşın, boşanma sonrasında elde edilen avantajlar daha fazla olduğunda boşanma kararından pişmanlık duyulmamaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası boşanma sonrası süreçte mutluluk ve huzur bulduğunu ve boşanma kararından pişman olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda boşanma, sorunlu olan bir sürecin bitmesine karşılık geldiği için taraflar üzerinde olumlu yönde katkısı olduğu görülmüştür. Acı ve hüznün ile öfke ve nefret gibi negatif duygular yaşadığını belirtenlerin oranı daha düşüktür. Araştırmadan elde edilen bu bulgu, araştırmamızın dayandığı kuramlardan biri olan Sosyal alış-veriş kuramının argümanlarına örnek teşkil ettiği söylenebilir. Bireyler yaşamlarından daha fazla zevk almak için evlenmektedirler. Evlilik süresince daha fazla fayda ya da kazanç elde etme amacı güden birey, hazzını ve mutluluğunu arttırma, olumlu koşulların sürekliliğini sağlama yolunda bireysel sınırlarına zarar veren durumlarla karşılaştığında bu hoşnut olmadığı durumlardan uzaklaşmak istemektedir. Bu da sonraki süreçte bireyi boşanma düşüncesine yönlendirmektedir. Sosyal alış-veriş kuramında da belirtildiği gibi boşanma kararı evlenme kararı eşlere yönelik zararları, engelleri, dışsal baskılar ve evlilik dışında farklı kişilerle tanışma gereksinimlerinin karşılanması için çekici alternatiflerin uygunluğu gibi faktörler dikkate alınmaktadır. Örneklem grubundan da görüldüğü gibi, belli amaçlarla daha fazla fayda ya da kazanç elde etme düşüncesiyle evlenen taraflar, zamanla evliliğin kendilerine sağladıkları avantajları kaybetmektedirler. Evlilikten daha az haz, mutluluk, fayda elde eder bir duruma gelmektedir. Evliliğin iticiliklerinin hakim olduğu bu süreçte boşanma sonrasında yaşanan sorunlara rağmen boşanma gerçekleştirilmektedir.

Araştırmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu boşanma sonrası süreçte “orta düzeyde” maddi sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. “Çok fazla” maddi sıkıntı yaşayanların oranı düşüktür. Bunun nedeni çalışıyor olmalarının yanı sıra ailenin desteği olarak da görülebilir. Boşanma sonrasında özellikle çalışmayan kadınlar maddi sorunlar yaşayabilmektedir. Kendilerine verilen nafakanın yetersiz olması da bunun da bir nedeni olarak gösterilebilir. Birçoğu boşandıktan sonra farklı işlerde çalışmaya başlamaktadır. Boşanma sonrasında en fazla maddi sorun yaşayanların kadınlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılanlarda gözlenen diğer bir sorun yaşam alanının değiştirilmesidir. Boşandıktan sonra taraflar sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenlerden dolayı, yaşadıkları yerleri değiştirmeyi tercih etmektedirler. Araştırmaya katılanların yarısından fazlası ikamet ettiği yeri değiştirmiştir. İkamet yerlerin değiştirenlerin çoğunluğu ailesinin yanına yerleşmiştir. Aynı bir evde tek başına yaşamaya başlayanlar ile eşinin evden ayrılarak kendisinin aynı eve yaşamaya devam edenlerin oranları ise daha düşük bir orana sahiptirler. Boşanma sonrasında katılımcıların çoğunluğu, ailesinin anlayışlı ve destek olmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Ailesi tarafından destek görmeyenlerin ve boşanmayı olumsuz yönde karşılayanların oranlarının düşük ve büyük ölçüde aynı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların boşanma sürecinde ve sonrasında en büyük desteği yine ailelerinden sağladıkları, ailenin birincil derecede ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Boşandıktan sonraki süreçte “her konuda rahat davranmaya çalıştığını”, “çevrenin dedikodusuyla karşılaşmamak için yakın çevresiyle belli bir süre görüşmediğini”, “davranışlarında ölçülü davranmak zorunda hissettiğini” belirtenler ağırlıkta olmakla birlikte genel olarak bakıldığında çoğunluğunun ciddi bir sorunlarla karşılaşmadığını belirtenlerin ağırlıkta olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunda boşandıktan sonra sosyal çevresinde herhangi bir değişim olmamıştır. Boşanma sonrasıyla çevresiyle ilişkilerinin bozulduğunu ve yeni ilişkiler geliştirme yoluna gittiğini belirtenlerin oranının oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra boşanma sonrasında çevrenin baskısı ve kontrolü ile karşılaşanların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu boşanma kararından pişman olmadıklarını savunmuştur. Aynı koşullar altında olsalar dahi boşanmanın yine de gerçekleştirileceği vurgusu ön plandadır. Tarafların birbirlerine karşı duygu durumları ise çoğunlukla duygusal bir yakınlığın ve bağlılığın hissedilmemesi olarak belirtilmiştir. Duygusal bağlılığının devam ettiğini

belirtenlerin oranı düşüktür. Katılımcıların çoğunluğu boşandıkları eşleriyle hemen hemen hiç görüşmemektedir. Boşandığı eşiyle görüştüğünü belirtenlerin daha ziyade çocuklarla ilgili konularda zorunlu olarak görüştükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Boşanmış olan kadın ve erkek katılımcılar, belli bir süre sonra başka bir evlilik yapmışlardır. Yeniden evlenen kişiler arasında mevcut evliliklerinde mutlu olduğunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Çok mutlu olanlar ile çok mutsuz olanlar gibi iki farklı uçta yer alan kişilerin oranlarının aynı olduğu gözlenmiştir. Genel olarak yeniden evlenenlerin kendilerini mutlu hissettikleri söylenebilir. Yeniden evlenmeyi düşünenlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Özellikle çalışmayan ve belli bir gelire sahip olmayan kadınların, yeniden evlenme yoluna gittikleri gözlenmiştir. Kadınlar için yeniden evlenme maddi sorunlardan dolayı zorlaşan yaşamın idamesinde destek arama ihtiyacı ile bütünleşirken erkeklerde özellikle çocukların bakımının, kendi kişisel bakımının ve cinsel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Boşandıktan sonra kendisine nafaka bağlanan katılımcılarda nafakanın miktarı ve düzenliliği konusunda memnun olmayanların ağırlıklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nafakanın yetersiz olması konusunda en çok sıkıntı yaşayan grup kadınlar olmaktadır. Velayeti alan tarafın kadın olması durumunda sorunun derecesi daha artmaktadır. Boşandıktan sonra yaşamından memnuniyet, boşanma sonrasındaki yaşamın tatmin seviyesiyle ilişkilidir. Araştırmaya katılanlar arasında boşandıktan sonra kendisini daha mutlu hissedenlerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Sorunlu bir evlilik sürecinin sona erdirilmesi olarak algılandığı için boşanma sonrası genel olarak bireyler için evlilik süreciyle kıyaslandığında daha memnun edici bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, geçmişe kıyasla daha mutlu olduklarını, evli kaldıkları süre içinde yaşamadıkları şeyleri yaşayabildiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılanların çoğunlukla evliliği aile birliğinin temeli olarak tanımlamışlardır. Bununla birlikte evliliği, eşler arasında duygusal birliği sağlayan bir kurum, çocuk yapmak ve büyütme için yapılmış bir sözleşme, cinsel ilişkinin toplumda meşru kılınması ve eşler arasındaki ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurum olarak tanımlayanlar bulunmaktadır. Fakat, evlilik kurumunun aile birliğinin temeli olması yönündeki görüşlerin ağırlıkta olduğu gözlenmiştir. Aile, toplumun temel kurumlarından biri olarak görülmektedir.

Araştırmaya katılanların çoğunluğu boşanmanın aile birliğini parçalayan bir olay olduğunu savunmuşlardır. İkinci olarak, gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırılması, üçüncü olarak, başarısız bir evliliğin işareti, dördüncü olarak, sıkıntı bir yaşamın sonlandırılması olarak tanımlamışlardır. Tanımlardan da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan boşanmış kadın ve erkek katılımcıların çoğunluğu için boşanma eşler açısından sorunlu ya da sıkıntılı olan bir evlilik sürecinin sonlandırılması şeklinde anlam ifade etmektedir. Dolayısıyla olumsuz bir durumdan daha olumlu sayılabilecek bir duruma geçiş olarak değerlendirilmektedir. Bu görüşe sahip olanlar da katılımcıların yarısını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcıların boşanma konusundaki kişisel görüşlerine bakıldığında ilk olarak boşanmanın çocukları olumsuz yönde etkilediğini, eşlerin boşanmak yerine sorunları çözmek için çaba göstermeleri gerektiğini, boşanmanın kadınlara nazaran erkekleri olumsuz yönde etkilediğini, ve boşanmış erkek ve kadın için yeniden özgürleşme sürecini ifade etmektedir şeklinde boşanmanın negatif ve pozitif yanlarını kapsayan düşünceler ileri sürmüşlerdir.

Araştırmaya katılanların kendi boşanma süreçlerini nasıl geçirdiklerine bakıldığında yarısından fazlası gerilimli ve huzursuz bir boşanma sürecini yaşadığını belirtmişlerdir. Sorunsuz bir boşanma süreci yaşayanların bir kısmı, büyük ölçüde ailelerinden destek aldıkları için , bir kısmı belli bir gelire sahip olup da ekonomik özgürlüğe sahip oldukları için boşanma sürecini sorunsuz atlatabildiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte boşanma sürecini yalnızlık ve kimsesizlik duygularının yoğun bir şekilde yaşadıkları bir dönem olarak tanımlayanlar da söz konusudur. Katılımcılar, boşanma sürecinin gerilimli ve huzursuz bir süreç olarak yaşandığı konusunda ortak bir paydaya sahiplerdir. Bununla birlikte bu sürecin kişinin yalnız kaldığı ve sosyal çevresinden yeterli desteği göremediği takdirde daha da sorunlu geçirilebilen bir süreç olarak görenlerle birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının boşanma sürecini sorunlu bir şekilde yaşadıkları ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra, ailenin ve yakın çevrenin desteği ve ekonomik özgürlüğe sahip olmak gibi, boşanma sonrası süreçte, boşanmış kişilerin yeni yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilecek faktörlerle baş başa kalmamaları, sürecin görece olarak daha az sıkıntılı bir şekilde atlatılmasına zemin hazırlayabilmektedir. Dolayısıyla, aile ve sosyal çevrenin desteği ile ekonomik özgürlüğe sahip olmak boşanma ile başlayan yeni yaşam sürecinde önemli ve temel iki dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki dinamik, boşanmış kişilerin yaşamlarının ne şekil alacağını belirlemektedir.

Boşanma, birçok yönden kadınlar açısından sorun oluşturan bir süreçtir. Boşanmış bir kadın hem boşanma ile yeni bir hayata başlamanın getirdiği kaygılarla mücadele etmeye çalışırken diğer yandan da toplumun kendisine bakış açısıyla da mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Sosyal yaşamında yaşadığı pek çok sorunun kaynağı sosyal çevrenin boşanmış kadına atfettiği önyargılı tanımlamalar olmaktadır. Araştırmaya katılanların boşanmış kadına toplumun bakış açısının nasıl olduğuna dair değerlendirmelerine bakıldığında, çoğunluğunun boşanmış kadına iyi gözle bakılmadığını, ön yargılı yaklaşıldığını, hor görüldüğünü ve aşağılandığını vurgulamıştır. Katılımcıların bir kısmı, boşanmış kadının evli ya da bekar kadından daha farklı algılandığını, bir kısmı da evli bir kadından farklı görülmediğini ileri sürmüşlerdir. Katılımcıların verdikleri yanıtlardan yola çıkarak boşanmış bir kadına yönelik bakış açısının iki şekilde değerlendirmek mümkündür. İlk grup, boşanmış kadını toplumda olumlu şekilde değerlendirmeyenlerden oluşmaktadır. Bu gruptakiler, toplumun boşanmış bir kadına, ön yargılı yaklaştığını, küçük görüldüğünü, aşağılandığını söyleyerek evli bir kadından daha farklı bir anlam atfedildiği gözlenmiştir. İkinci grupta yer alan katılımcılar ise, evli bir kadından farklı bir şekilde algılanmadığını vurgulamışlardır fakat bu görüşü paylaşanların oranlarının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde boşanmış kadına yönelik bakış açısı, her ne kadar sosyo-ekonomik ve kültürel dinamiklere bağlı olarak farklılaşsa da bütünüyle değiştiğini söylemek mümkün değildir. Ekonomik yapıdaki değişim ile kültürel yapıdaki değişimin paralel bir şekilde gerçekleşmemesi, toplumda hakim olan kültürel değerlerin, ön yargıların, inançların, geleneklerin daha yavaş bir şekilde farklılaşması bunun temel nedeni olarak görülebilir. Kadınlar, geçmişle kıyaslandığında, günümüzde daha çok gelir getirici bir işle uğraşmakta, ailenin geçimine katkı sağlayan bir role kavuşmasına, kararlarında görece olarak özgür davranabilmesine ve ailevi sorumlulukların yerine getirilmesinde görece olarak eşitlikçi bir anlayış yaygınlaşmış olsa da boşanmış bir kadına ilişkin sosyal yaptırımın gücünün bütünüyle azaldığını söylemek doğru olmaz. Boşanma deneyimi yaşamış olan bir kadın, yeni yaşamında geliştireceği sosyal ilişkilerinde kendisini sürekli kontrol altında hissetmektedir. Arkadaşlarının ve akrabalarının dedikodularından çekindiği için sosyal ilişkilerinde daha dikkatli davranmak zorunda hissedebilmektedir. Boşanmış bir erkeğin ise bu tarz sosyal yaptırımlarla karşılaşmaması nedeniyle kadınlardan daha özgür bir şekilde hareket edebilmektedir. Araştırmaya katılanların boşandıktan sonra sosyal ilişkilerinde kontrol altında oldukları hissine kapılıp kapılmadıklarına yönelik yapılan sorgulamada, yarısından fazlasının bu tarz bir hisse kapılmadığını belirtirleri gözlenmiştir. Bu durum, sosyal baskının güçlü olmadığı ya da kişinin bu baskıya karşı tavrının esnek olduğu

şeklinde değerlendirilebilir. Sosyal baskı hissedenlerin oranı da dikkate değer olduğu söylenebilir.

Boşanma sonrasında katılımcıların ilk olarak genel hal ve hareketlerde, ikinci olarak karşı cinsle olan ilişkilerde, üçüncü olarak ise eve giriş ve çıkış saatlerinde sosyal baskı ya da kontrol hissettikleri tespit edilmiştir. Söz konusu durumun cinsiyet ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar, gerek ailelerinden gerekse yakın arkadaş ve iş arkadaşlarından boşanmış bir kadın olmakla ilgili yaptırımlara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sosyal ilişkilerde kontrol sağlayan kişilerin başında ise aileler gelmektedir. İkinci sırada komşular, üçüncü sırada akrabalar, dördüncü sırada çocuklar ve iş arkadaşları gelmektedir. Görüldüğü gibi aile, birincil bir yaptırım mekanizması olarak öneminin korumaktadır. Birincil ilişkilerin yaşandığı kişilerin, müdahaleleri daha baskın olabilirken, iş arkadaşları gibi biçimsel ilişkilerin yönlendirdiği ilişkilerde kişilerin baskısı, kontrolü ya da etkileri çok daha düşük olabilmektedir. Bu da hipotezimizin doğrulandığını ortaya koymaktadır.

Boşandıktan sonra kişiler kendilerini ilk olarak kişisel alanda, ikinci olarak toplumsal alanda, üçüncü olarak da mesleki alanda kendilerini yeniden tanımlama ve ifade etme ihtiyacı hissetmektedirler. Boşanma sonrasında katılımcıların en çok yaşadıkları problemler, psikolojik ya da ruhsal problemler olmuştur . İkinci sırada ekonomik problemler, üçüncü sırada toplumda yeni bir kimlik arayışına girme şeklinde belirtilmiştir. Mesleki kariyerde düşüş ve karşı cinsle ilişkilerde sorunlar katılımcıların en az yoğunluğu oluşturdukları problemler olarak tespit edilmiştir.

Boşanma sürecinden sonra kişilerin evliliği bakış açısı farklılaşmaktadır. Gerek geçmişte yaşadığı sorunlu evlilik sürecini gerekse de yeni ilişkilerini daha farklı şekilde değerlendirmeye başlamaktadır. Araştırmaya katılanlara göre evliliğin uzun sürmesi ilk olarak eşler arasındaki uygun iletişime bağlıdır. Katılımcıların belirttikleri bu koşul, aynı zamanda örneklem grubunun çoğunluğu için başta gelen boşanma gerekçesi olduğu dikkat çekmektedir. Diğer görüşler ise sırasıyla cinsel uyum, yaş farkının fazla olmaması, kültürel ve dinsel değerlere bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra katılımcıların verdikleri yanıtlara göre vurgulanan diğer koşullar şu şekildedir: eşler arasındaki duygusal uyum, ilgi ve beğeni alanlarının uyumu, maddi olanaklar, ailede eşitlikçi bir düzenin sağlanmasına , kadının evine ve işine bağlılığı ile aileler arasındaki uyum, kadın ve erkeğin ailenin geçimini

sağlamasına, kadının dışarıda çalışmasına, çocuk sahibi olmaya bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre, katılımcıların en çok üzerinde durdukları konular kişisel uyum, iletişim ve anlaşma gibi kendileriyle ilgili özelliklerdir. Kültürel ve dinsel uyum, ekonomik koşullar, kadının dışarıda çalışması ve çocuk sahibi olmak gibi faktörlerin daha düşük yoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla evliliğin sürekliliğinde bireysel nedenler ön plana çıkmaktadır. Eşler arasındaki uygun iletişim, duygusal uyum ve ilgi ve beğeni alanlarının uyumu bu bireysel nedenlere gönderme yapmaktadır. Kadını çalışmasının evliliğin uzun sürmesiyle düşük oranda ilişkilendirildiği söylenebilir.

Araştırmaya katılanların çoğunluğuna göre, kadın ve erkeğin rolleri farklı olmalıdır. Hipotezimizin doğrulandığı bu sonuçlar, Türkiye'ye özgü bir durumu yansıtmaktadır. Ataerkil bir toplum yapısına sahip olan ülkemizde evliliğin devamlılığı ve ailenin huzuru, mutluluğu kadının, kendisine atfedilen rollerini yerine getirmesiyle ilişkilendirilmektedir. Erkek, evin geçimini sağlayan bir rol üstlenirken kadın, genel olarak evin düzenini, çocukların bakımını ve yetiştirilmesini sağlama gibi ailedeki birçok farklı sorumluluğu yerine getirmekle yükümlüdür. Bunun yanı sıra ailede erkeğin kadından üstün olması ön görülmektedir. Söz konusu görüşü savunanların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Günümüzde kadın ve erkeğin ev içi görevlerine ilişkin kalıpların görece olarak değiştiği söylenebilir. Pek çok görev kadın ve erkek tarafından paylaşılarak yerine getirilmektedir. Kadının çalışma yaşamında aktif bir rol üstlenmesiyle birlikte geleneksel roller de farklılaşmıştır. Fakat, yine de kadının ev içi rollerini yerine getirmesi büyük ölçüde geleneksel algılama biçiminden kurtulamamıştır. Kadınlar çalışıyor olsalar bile aileye yönelik sorumlulukları büyük ölçüde üstlenen kişi konumunda yer almaktadırlar.

Kadının rollerine ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtları genel olarak değerlendirdiğimizde araştırmaya katılanların çoğunluğunun kadının birinci görevi ev işlerini yerine getirmek (evin temizliği, yemek yapmak, çamaşır, bulaşık yıkamak vs. gibi); ikinci sırada gelen görevi ise çocuğu/çocukların bakımını yerine getirmek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların sosyo-ekonomik profilleriyle birlikte düşünüldüğünde kadının geleneksel rollerinin devamlılığı şaşırtıcı olmamaktadır. Kadının gelir getirici bir işte çalışmasının temel görevleri olarak görmeyenlerin oranlarının da yüksek çıkması bu görüşü desteklediği söylenebilir. Buna göre kadının mesleki rolünün ön plana çıkması gerektiğini savunanların oranı oldukça düşüktür.

Araştırmaya katılanlara göre akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi yardım ve dayanışma gerektiren görevleri yerine getirmesi gerektiğini savunanların oranının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik değişim sürecinde ailenin, akrabalarıyla kurduğu bu tarz ilişkilerinin de değiştiği gözlenmektedir. Ailenin artık, toplumsal değişim sürecinde farklı ilişki biçimlerine uyum sağlaması bunun temel nedenidir. Fakat, bu tarz geleneksel ilişkilerin bütünüyle ortadan kalktığını da söylemek mümkün değildir. Kentsel alanlarda akrabalık ilişkilerinin farklı şekillerde devam ettiğini söylemek mümkündür. Akrabalık ilişkilerinin sürdürülmesinde ülkemizde kadın ön plana çıkmaktadır. Hastalık, ölüm, düğün vb gibi pek çok durumda erkekten çok kadının fedakârlık yaptığını söyleyebiliriz. Araştırmaya katılanların verdikleri yanıtlar, bu tarz ilişkilerin bir ölçüde değiştiğini göstermektedir.

Araştırmaya katılanların erkeğin temel görevlerinin/rollerinin neler olduğuna yönelik kişisel görüşlere bakıldığında, evin geçimini sağlamak için gelir getirici bir işte çalışmak, para kazanmak gibi görevlerin birincil öneme sahip olduğunu belirtenlerin çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür. İkinci sırada çocukların bakımı sağlamak olduğunu belirtenler gelmektedir. Eşin bakımını üstlenmek ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Kadının çalışması geçmişte olduğundan farklı biçimde algılanmaktadır. Değişen yaşam koşulları ailede hem kadının farklı geçinme stratejileri uygulamasına neden olmaktadır. Kadın kendini geliştirmek, ekonomik güç elde etmek, kariyer ve mesleki başarı elde etmek gibi içsel bir amaçla çalışabileceği gibi, ekonomik zorunluluklar gibi dışsal nedenlerle de çalışabilmektedir. Birinci durumda mesleki gelişim, kariyer edinme gibi faktörler yönlendirici olurken ikincisinde ekonomik faktörler ön plandadır. İkinci durumda ekonomik sorunların üstesinden gelindiğinde kadın işine son verebilmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte kadınların çoğunluğu artık kişisel gelişim ve kariyer odaklı meslekleri icra etme eğilimi sergilemektedirler. Eğitim düzeyi düşük olan kadınların ise daha düşük ücretli ve statülü işleri icra ettikleri aşikârdır. Eğitim düzeyi ile birlikte kadınların kendileri yönelik farkındalıkları ve bilinç düzeyleri arttığı için daha çok kendi gelişimlerine yönelebilmektedirler. Araştırmaya katılanların çoğunluğu kadının istiyorsa her durumda çalışması gerektiğini savunmaktadırlar. Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışması gerektiğini savunanlar ikinci sırada; hiçbir durumda çalışmaması gerektiğini savunanlar üçüncü sırada, anne oluncaya kadar çalışması gerektiği savunanlar ise dördüncü sırada yer almaktadırlar.

Buna göre kadının çalışmaması gerektiği yönünde düşünceye sahip olanların oranı oldukça düşüktür. Büyük çoğunluğun belli bir duruma bağlı olsa da yine de çalışması gerektiği düşüncesindedirler.

Kadının çalışması, çoğu zaman ev içindeki görevlerini aksatmasına neden olduğu gerekçesiyle istenilen bir durum olmamaktadır. Sosyo-ekonomik profil bu tarz bir bakış açısına sahip olmakta belirleyicidir. Araştırmaya katılanların çoğunluğu kadının çalışmasının ev içi rollerine olumlu yönde katkı sağlayacağını düşünmektedir. Olumsuz yönde etkileyeceğini düşünenler ikinci sırada yer almaktadır. En düşük orana sahip olanlar ise hiç etkilemeyeceğini söyleyenlerdir. Kadının çalışmasının, ev içi rollerini yerine getirmesini olumlu yönde etkileyeceğini belirtenler ile olumsuz yönde etkilediğini belirtenlerin oranları birbirine yakın görünmektedir. Kadının çalışmasını olumlu yönde değerlendirenlerin ailenin ekonomik geçimine katkı sağlaması yönüyle ele almaktadırlar. Olumsuz yönde yaklaşanlar ise ev içi görevlerini aksattıkları gerekçesiyle iş-ev içi rollerinin çatışması bağlamında değerlendirdikleri gözlenmiştir. Elde edilen bulguları araştırma hipotezleri açısından değerlendirdiğimizde, bir evliliğin devam etmesi için gerekli şart ya da özellikleri yokluğu deneklerin dünyasında aynı zamanda geçimsizliğin varlığı demektir. Kadın ve erkek rollerinin farklılığını belirten boşanmış erkeklere göre, evliliğin uzun sürmesinde en önemli faktör, kadının dışarda çalışmaması olarak belirtenlerin oranının düşük olması, hipotezimizin doğrulanmadığını göstermektedir. Kadın ve erkek rollerinin farklı olmadığını belirten boşanmış kadınlara göre evliliğin uzun sürmesi, ev içi rollerin eşitlikçi paylaşımına bağlıdır 1 numaralı hipotezi cinsiyete göre yapılan değerlendirmede doğrulanmıştır.

Kadının çalışmasının kadına özgürce karar vermesini sağladığını belirtenler çoğunluktadır. Kadının özgüvenini arttırdığını belirtenler ikinci sıradadır. Sosyal ortamlara daha fazla girmesine olanak sağladığını belirtenler üçüncü sıradadır. Dördüncü sırada kendisini daha mutlu hissettiğini belirtenler, beşinci sırada kararlarında daha seçici davranmasına olanak sağladığını belirtenler , altıncı sırada toplumda saygınlığını sağladığını belirtenler ve yedinci sırada yaşam kalitesini arttırmasına olanak sağladığını belirtenler yer almaktadır.

Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre, kadının çalışması konusunda sofistike olarak değerlendirilebilecek yanıtların daha düşük oranlara sahip oldukları görülmektedir. Meslek sahibi olmak ile kişisel gelişim arasındaki paralellikte belirleyici olan eğitim düzeyi olduğunu düşünülmektedir. Ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek bu şekilde görece özgür

davranabilmek için temel ihtiyaçların karşılanmış olması gerekmektedir. Bu noktada gelir getirici işte çalışmak dışsal bir zorunluluk olarak görülmektedir. Kişinin mesleki olarak ilerlemesi, başarılar elde etmesi, iyi bir kariyer çizgisine sahip olması, ekonomik zorunluluklar dışında kişisel tatmin gibi psikolojik faktörlerin yönlendiriciliğinde ortaya çıkmaktadır. Yaşam kalitesini arttırmak önemli olmakla birlikte temel ekonomik ihtiyaçların giderilmiş olmasından sonraki bir düzey olarak değerlendirilmektedir bu durum. Dolayısıyla araştırmaya katılanların sosyo-ekonomik profilleri, daha çok belli bir yaşam standardını oluşturmak amacıyla, ekonomik ihtiyaçların karşılanması amacına yönelik hareket ettikleri söylenebilir. Mesleki başarı, kariyer merkezli bir iş yaşamı katılımcılar için çok fazla önemsenen bir durum olmadığı söylenebilir. Kadın belli bir işte çalışma konusunda eşinden bağımsız olarak hareket edememektedir çoğu zaman. Katılımcıların çoğunluğu kadının çalışması konusunda eşleriyle birlikte karar verildiğini belirtmişlerdir. Kadının kendisinin karar verdiğini belirtenlerin oranı ikinci sırada yer almaktadır. Eşinin karar verdiğini belirtenlerin oranı ise düşüktür. Buna göre, kadının çalışması konusunda olumlu ve demokratik bir tavrın söz konusu olduğu söylenebilir. Kentsel yaşamın aile üzerinde oluşturduğu ekonomik baskılar nedeniyle eşlerin çalışma konusundaki tutumlarının daha eşitlikçi bir hal almaktadır. Kadının çalışması da bu çerçevede değerlendirilmektedir. Hayatın ortaklığı anlayışı çerçevesinde eşler ortak sorunlara ortak çözüm yolları üretmekte ve çalışmanın gerekliliği savunulmaktadır. Dolayısıyla kadının çalışması konusunda karar veren ya kendisi ya da eşlerin her ikisi olmaktadır. Sadece eşi karar verir yanıtını verenlerin oranının düşük olması da bu anlayışı desteklediği söylenebilir.

Kadının çalışmasını, evlenme ve çocuk sahibi olmak gibi süreçlerin bir ölçüde etkilediğini belirtenlerin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Etkilemediğini belirtenler ise ikinci sırada yer almaktadır. Ülkemizde kadının çalışması onaylanmaktaysa da, geleneksel rollerin aksatılması durumunda eşler arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Erkekler, kadının çalışma yaşamında rollerinin artmasını göz ardı ederek ev içindeki işlerini, çocukların bakımını onlarla paylaşmak yerine eşitlikçi olmayan bir anlayışta ısrar etmektedirler. Bu durum özellikle çocuk sahibi olan çiftlerde önemli sorunlar yaratabilmektedir. Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi konusunda kadının daha aktif olduğu görülmektedir. Paylaşımaya direnç gösteren bu benzeri tutum ve davranışlar kadının kendisini iş alanında geliştirmesine engel olmaktadır. Hatta pek çok kadın, iki farklı alana ilişkin roller nedeniyle yaşadığı çatışmalardan uzaklaşmak için seçim yapmak zorunda kalmakta ve iş yaşamı yerine aile yaşamını tercih etmektedir.

Araştırmaya katılan boşanmış ve kadın katılımcıların, evli kaldıkları süre içinde çocuklarının yanında bazen tartışma yaptıklarını belirtenler çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci sırada asla tartışmazdık diyenler gelmektedir . Çocukların yanında tartıştırdık diyenler ise üçüncü sırada yer almaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların çocukları yanında tartıştıkları tespit edilmiştir. Anne-baba arasındaki gerilimin çocuklar üzerindeki etkisinin çok fazla dikkate alınmadığını, bu konudaki farkındalığın gelişmediğini, bilinç düzeyinin düşük olduğu söylenebilir. Çocuğun sonraki yaşamında ve kişilik gelişiminde anne-baba arasındaki iletişim ve davranış şeklinin büyük ölçüde belirleyici olduğu dikkate alındığında katılımcıların bu tarz olumsuz örnek teşkil edecek davranışları çocuklarının yanında sergilemeleri, bu konudaki hassasiyetlerinin olmadığını ya da düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Kavga, şiddet gibi davranışlara maruz kalan çocukların ileriki yaşlarında ya daha saldırgan ya da içine kapanık bir davranış sergilemesi muhtemeldir. Çocuklar anne-babalarını model almaktadırlar. Bazı durumlarda çocuklar, anne ya da babanın tarafını tutmak zorunda bırakılmaktadırlar. Sürekli gerginlik ve huzursuzluğun olduğu ailede yetişen çocukların sonraki süreçte yaşamlarında da bu modellemenin yansımalarını görmek yüksek olasılıktır.

ÖNERİLER

Son yıllarda toplumsal yapıdaki değişimlerin aile yapısında önemli farklılıklara yol açtığı gözlenmektedir. Geçmişle kıyaslandığında, günümüzde ailelerin karşılaştıkları sorunlar farklılaşmış ve karmaşıklaşmıştır. Çünkü aileyi oluşturan üyeler arasındaki ilişkilerin boyutunu, niteliğini belirleyen dinamikler karmaşıklaşmıştır. Başka bir ifade ile aile kurumu artık geleneksel toplum yapısının kurallarının dışında modern toplum dinamiklerine göre biçimlenmek, yönlendirilmektir. Modern topluma özgü normatif yapı, aileyi ve aile üyelerini dışsal bir şekilde etkilemektedir. Bireylerin iletişim ağları, geleneksel toplum yapısından farklı olarak çok boyutlu ve çeşitlidir. Bireyler, bu iletişim ya da enformasyon ağlarının etkisiyle hareket edebilmektedirler.

Aile yapısındaki değişimlere bağlı olarak, aileye özgü sorunların da giderek arttığı ve bu sorunların çözümlenememesi durumunda boşanmaların gerçekleştiği gözlenmektedir. Evli olan kadınlar ve erkekler bir yandan ailedeki sorunların çözümü konusunda hem yetersiz kalmaktalar hem de sorunların çözümü için dışsal kaynaklara başvurmak durumunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla, aile ilgili artan sorunların çözümüne yönelik hizmetler ve mekanizmalar günümüzde artmıştır. Sosyal hizmetler, aile ve evlilik terapistleri, psikologlar ve danışmalar gibi pek çok kuruluş ya da birim evli olanlara, boşanmayı düşünenlere ve boşanmış olanlara yönelik kapsamlı hizmetler sunmaktadırlar. Bu birimlerin ya da mekanizmaların optimum şekilde işlerlik sağlayabilmesi için boşanma kararı verme aşamasında olanlara, boşanmış olanlara ve evli olanlara dair özelliklerin onların sorunlarının kaynağına inebilmek ve daha iyi bir hizmet verebilmek için kapsamlı verilerin sağlanması gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu konularda yapılacak sosyolojik araştırmalar, bu temel mekanizmaların işlerliklerine önemli katkı sağlayacaktır. Nüfusun büyük bir kesiminin bu olanaklardan yararlanması noktasında nasıl bir plan ve uygulama gerçekleştirileceği ön bilgisine sahip olunacaktır. Batılı ülkelerde, bu tarz hizmetlerden yararlananların oranı yüksek olmasına karşın Türkiye’de bu oran henüz istenilen düzeyde bulunmamaktadır. Ailevi sorunların giderek artış göstermesine karşın nüfusun sadece belli bir kısmı, sorunun çözümü için belli kurumlara, kuruluşlara genel ifadeyle hizmetlere başvurabilmektedir.

Araştırmaya katılanların sosyo-demografik özelliklerine dair elde edilen verilerde ilk olarak dikkati çeken özellik eğitim farklılığıdır. Veriler, boşanmış kadın ve erkek katılımcıların

eşleriyle aralarından önemli bir eğitim farklılığı olmadığını fakat her ikisinin de eğitim düzeylerinin düşük olduğu dikkat çekmektedir. Eğitim faktörü, eşlerin birbirleriyle daha iyi ilişkiler geliştirmesi ve iletişim kurabilmeleri için gereklidir. Eğitim, bireylerin hayata bakış açılarını, sosyal iletişim düzeylerini, empati güçlerini, sorunlara yönelik farkındalık biçimlerini, sorunları çözme stratejilerini biçimlendirmektedir. Eğitim düzeyi düşük olan kişilerde ailevi konulardaki herhangi bir sorun kısa sürede büyük çatışmalara yol açabilmekte ve sorun olumlu bir yaklaşımla çözümlenememektedir. Formel bir eğitim sisteminden geçmemiş ya da yeterli düzeyde eğitim almamış kişilerin mevcut zaman dilimi ve sosyo-ekonomik koşullar içinde eğitim görmesi mümkün olamamakla birlikte bunun üstesinden gelebilmek için kişilerin kişisel gelişimlerini sağlayabilecek eğitim seminerlerinin, programların sıklıkla ve sistematik bir şekilde düzenlenmesi ve sınıfsal farklılık gözetmeden herkesin bu olanaklara sahip olması sağlanmalıdır. Sosyal hizmet ağlarının geliştirilmesi ve genişletilmesi gerekmektedir. Örneğin bireylere aile, çocuk yetiştirme, iletişim teknikleri, sorun çözme stratejileri gibi farklılaşan ve faydalı olacağı düşünülen konularda uzman kişiler tarafından belirli zaman dilimini kapsayacak şekilde Milli Eğitim Okullarında dersler, seminerler verilmesi önerilir. Bireylerin bilinçlendirilmesi ve bu şekilde boşanmaya yol açabilecek faktörlerin önlenmesi için farkındalık geliştirilmelidir.

Araştırma verilere göre, katılımcıların çoğunluğunun çalışıyor olmalarıyla birlikte belli bir gelire sahiplerdir. Gerek sahip olunan gelir gerekse işin tatmin düzeyi, sosyal güvenlik düzeyi, kişisel gelişime olanak verme durumu gibi pek çok konuda yeterli olmadığı gözlenmiştir. İşçi olarak çalışanların önemli bir çoğunluğu sözleşmeli işçi olarak çalışmaktadırlar ve sözleşmelerinin yenilenmemesi durumunda işsiz kalabilecekleri endişesini taşımaktadırlar. Araştırmada erkek katılımcıların önemli bir çoğunluğu çalışmaktadır fakat kadın katılımcılarda çalışanların oranı erkeklerle karşılaştırıldığında daha düşüktür. Çalışmadığı için ekonomik özgürlüğe sahip olmayan kadın katılımcılar eşlerine bağımlı durumdadırlar. Sorunlu bir evlilikleri olsa da kendisini güvenceye almadan boşanmayı düşünmemektedirler. Ekonomik olarak erkeğe bağımlılık, kadınların toplumdaki konumlarının günümüzde hala istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir. Kadınların çalışmaması, bazen eşinin rızasının olmamasıyla ilişkiliyken bazen de istihdam alanlarının geniş olmamasıyla ilişkilidir. Boşandıktan sonra kadın yasal olarak kendisine sağlanan tazminatı elde edememesi durumunda yoksulluğa düşebilmektedir. Dolayısıyla bu da yasal olarak boşanmış kadınların haklarının yeniden düşünülmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması

gerekliliğini gündeme getirmektedir. Boşandıktan sonra erkekler çok fazla maddi sorun yaşamıyorken kadınlar, boşanmanın madurları olabilmektedirler. Örneğin kadınlar için boşanma sonrasında sorun oluşturabilecek konu mekandır. Boşandıktan sonra çoğu kadın, ekonomik zorunluluklardan nedeniyle ayrı bir evde yaşayamamaktadır. Böylece kendi ailesinin yanına yerleşmek zorunda kalmaktadır. Ailenin yanında yaşamak zor olarak değerlendirilse bile, kadınların başka bir alternatiflerinin bulunmaması nedeniyle bu süreçte katlanmak durumunda kalabilmektedir. Hatta bazı kadınlar yeniden evlenmeyi bile tercih edebilmektedir. Araştırmamızdan elde edilen verilere dayalı olarak boşanmış kadın katılımcılarda söz konusu durumda olan kadınların olduğu gözlenmiştir. Herhangi bir geliri olmadığı için çocuğu ile birlikte kendi ailesinin yanında yaşamaya başlayan kadın katılımcılar bulunmaktadır. Bu noktada kadınlara hem ekonomik olarak hem de hukuksal olarak optimum fayda sağlayabilecek uygulamaların, politikaların gerçekleştirilmesi önerilebilir. Boşanmış kadınların, kendilerini yalnız hissetmemeleri için sosyal yardımlar sağlanması önerilebilir. Yalnız yaşamak isteyen kadınlar için barınma ya da konut imkanı sağlanması önerilebilir. Bu konuda, farklı sosyal yardım kuruluşlarının, derneklerinin, STK'ların ve yerel yönetimlerin desteği alınmalıdır.

Boşanma sonrasında kadınların, boşandıkları eşleri tarafından taciz edilmemeleri, rahatsız edilmemeleri için tedbirler alınmalıdır. Toplumda boşanmış kadına yönelik atfedilen olumsuz yargılar, kadının kendisi için zaten oldukça zor olan boşanma sürecini daha da zorlaştırmaktadır. Aile, akrabalar, yakın ilişki kurulan kişiler ve iş arkadaşları gibi farklı biçimlerde geliştirilen ilişkilerde sosyal baskıya ve kotrole maruz kalabilmektedirler. Bu durum, günümüzde geçmişe kıyasla görece olarak azalmış olsa da bazı sosyal kesimlerde bu tarz önyargıların, baskıcı tutumların devam ettirildiği görülmektedir. Erkeklerin, boşanmış bir kadına yönelik bakış açısının farklı olduğu bilinmektedir. Bu da kadının boşanma sonrasında duygusal ilişkilerini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, kadının boşanma sonrasında sosyal kontrolden ve yaptırımdan uzaklaştırılması için toplumsal önyargıların çözülmesi yönünde insanların, özellikle kitle iletişim araçları kullanılarak bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Farklı yerlerde ve zaman dilimlerinde eğitim seminerleri, konferanslar düzenlenmeli ve reklam kampanyaları aktif şekilde kullanılmalıdır. Toplumsal önyargıların kırılması için sempatik gelebilecek insanların aşına olduğu karakterlerin bu uygulamalarda kullanılması önerilebilir. Bu uygulamalarda insanların da aktif bir şekilde katılımı sağlanmalı ve farklı düşünceler tartışılmalıdır. Daha fazla kişiye ulaşabilmek için yerel yönetimleri,

sosyal platformda çalışan örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının, gönüllü derneklerin, vakıfların destekleri alınmalıdır.

Bireylerin bilgilendirilmesi gereken diğer önemli bir konu da evlenme yaşı, çocuk sayısıdır. Genç yaşta evlenmenin ve çok çocuğa sahip olmanın dezavantajlarının bireylere tüm boyutlarıyla aktarılması önerilmektedir. Genç yaşta evlenme, kendine ait bir yaşam kurabilmek için olumsuz bir sonuç ortaya çıkarırken çocuk sahibi olmak da şiddetli geçimsizlik yaşayan çiftlerin boşanmalarının gerçekleşmemesine neden olabilmektedir. Çocuğun varlığı, mutsuz olan bir evliliğin devam etmesi konusunda taraflara baskı uygularken taraflar bu süreçten büyük ölçüde psikolojik olarak etkilenmekte ve çoğu zamanda derin psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Özellikle çoğu kadın eşlerinden şiddet görebilmekte ve bunu kimseyle paylaşamayabilmektedir. Bunun nedeni eşinden şiddet gören kadınların bu sorunlarının üstesinden gelebilmelerini sağlayacak mekanizmaların yeterli düzeyde ve sayıda olmamasıdır. Bu konuda özellikle kadınlar için rehabilitasyon hizmetlerinin geliştirilmesi ve söz konusu konularda bilinçlendirilmeleri konusunda destek olunması önerilir.

Boşanma aşamasına gelmiş olan eşler, birbirleriyle çatışma ve gerilim halinde olabilmektedirler. Eşlerin yaşadıkları problemleri çözme yönündeki becerilerinin yetersiz olması, onları boşanma aşamasına getirmiştir. Gerek boşanma sürecinin yasal olarak başlatıldığı zamanda gerekse boşanmanın gerçekleşmesinin ardından eşler arasında zaman zaman bu gerilimli, öfkeli, kırgın ve kızgın psikolojik durumların belli bir süre devam ettiği gözlenebilmektedir. Hatta zaman zaman şiddete dönük eğilimlerden de bahsedildiği bu süreçte, eşlerin bu olumsuz psikolojik durumların yol açabileceği daha büyük sorunlar yaşamamaları için aile mahkemelerinde, bu kişilere psikolojik yardım sağlanması önerilebilir. Boşanma arefesinde ve sonrasında eşler arasında yaşanan çatışma ve gerilim dolu süreç eğer varsa çocukları büyük ölçüde etkilemektedir. Çünkü eşler, bu tarz davranışları çoğunlukla çocuklarının yanında sergileyebilmektedirler. Dolayısıyla gerek eşlere gerekse çocuklara, söz konusu olumsuz durumdan uzaklaştırmaya yardımcı olacak psikolojik destekler sunulmalıdır. Psikologlar, sosyal hizmet uzmanları gibi alanında uzmanlaşmış kişilerin bu işlevi yerine getirmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan, U. N. (1982) “Toplumsal Değişme ve Türk Kadını” Türk Toplumunda Kadın, Der. N. Abadan Unat, T. Erder, D. Kandiyoti, M. Kıray, 2.Basım, Araştırma Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği, s. 1-32, İstanbul.

Abalı, S. (2006) Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Acitelli, L.K., Douvan E.,;Veroff J. (1994). Perceptions of conflict in the first year of marriage: how important are similarity and understanding? Journal of Social and Personal Relationships, 10 (2), 5-19.

Aile Araştırma Kurumu.(1990) Türkiye Aile Yıllığı, Başkanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, Ankara.

Aile Planlaması Hizmet Rehberi Raporu (2001), Sağlık Bakanlığı Ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Damla Matbaacılık, Reklamcılık Ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti., Ankara.

Aile Yapısı Araştırması (2006). T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Ve Tc Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Araştırması, Ankara.

Akıntürk, T. (2008) Türk Medeni Hukuku, Cilt II – Aile Hukuku, Yenilenmiş 11. Basım, Beta Yayınevi, İstanbul.

Akıntürk, T. (1996) “Boşanmanın Hukuki Sonuçları” AÜHF 50. Yıl Armağanı, C.I , 179 (10), Ankara.

Akıntürk, T. (2003) Medeni Hukuk, 9.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Aktaş, A. (1995) “Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahaleleri”, I. Ulusal Kadın Dayanışma Kongresi, Antalya.

- Aktaş, A. M. (1997) *Aile İçi Şiddet Ve Önleme Yolları*, Somgür Yayınevi, Ankara.
- Altınay, A.; Arat, Y. (2007) *Violence Against Women in Turkey:A Nationwide Survey*, Punto Yayınları, İstanbul.
- Amato, P. R.;Hohman- arriot, B. (2007) “A Comparison of Highand Low-Distress Marriages That End in Divorce”, *Journal of Marriage And Family*, 69, 621 – 638.
- Amato, P. R.; Previti, D. (2003) “People’s Reasons For Divorcing:Gender,Social Class, The Life Course And Adjustment”, *Journal of Family Issues*, vol:24, No. 4, July, pp.602-626
- Amato, P.; Booth, A. (1996) “Divorce And Psychological Stress”, *Journal of Health and Social Behavior*, 32(4), 396–407.
- Arabalı, S. (2006) *Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikte Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Gösterme Durumları*,Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Arıkan, Ç. (1987) “Sosyal Hizmetler Açısından Şiddet Ve Bir Tür Olarak Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 5(1).
- Arıkan, C. (1989) “Psikiyatrik Tedavi Kurumlarında Staj Yapmış Olmanın Ruh Hastalıkları ve Hastalarına Karşı Tutum Değişikliği Yaratmadaki Rolü, 25. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi,UDK Yayınları, Mersin.
- Arıkan, Ç. (1992) *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma (1. Baskı)*, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Arıkan, C. (1995) “Güneydoğu Anadolu’da Kırsal Kesim Kadınlarının ve Erkeklerinin Evlilik İlişisine ve Toplumda Kadının Konumuna Bakışları”, *AAK Aile Kurultayı*, 2. Kitap, Ankara.
- Arıkan, C. (1996) *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Arıkan, C. (1990) “Evlilik Çatışmaları ve Boşanma”, *Sosyal Hizmet*, Sayı:2 Ekim-Kasım-Aralık, s.25-27, Ankara.

Aseltine, R.H.;Kessler, R.C. (1993) “Marital Disruption and Depression in A Community Sample”, *Journal of Health And Social Behaviour*. 34, 237–251.

Atay, T. (2004) *Din Hayattan Çıkar, İletişim Yayınları, İstanbul.*

Atakan, S. (1991) *Boşanma Sürecinde Yaşanan Evreler, Aile Yazıları 4, Evlilik Kurumu Ve İlişkileri, De. B. Dikeçligil Ve A. Çiğdem, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 549-554*

Atalay, B. (1992) *Türk Aile Yapısı Araştırması, DTP Yayınları, Ankara*

Ay, S. (2000) *Birliktelikleri Devam Eden Ailelerin Yapı ve İşlevleri ile Boşanmış Ailelerin Yapı Ve İşlevlerinin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.*

Ayan, S. (2004) *Evlilik Birliğinin Korunması, Şen Matbaa, Ankara.*

Ayan, M. (2007) *Türk Hukukunda Genel Boşanma Sebepleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.*

Aydın, O. ; Baran, G. (2010) “Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt 21, Sayı. 2 Ekim*

Aytaç, M. (2000) *Çocukların Velayetlerine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesinin Uygulanması, Adalet Dergisi, sayı:6, Aralık.*

Bakırcıoğlu, R. (2002) *Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları, Anı Yayıncılık, Ankara*

Balaman, A. R. (1984), *Kırsal Kesimde Aile Kurma, Çözme, Aile İçi Etkileşim Ve İlişkiler, Türkiye’de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler, Türköz Erder (Der.), Türk Sosyal Bilimler Derneği, 183-192*

Başbakanlık Aile Raporu. (2001;2002). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Başpınar, M. (2008) Boşanmanın Maddi Sonuçları ve Özellikle Manevi Tazminat, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk ABD, Özel Hukuk Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Bay, R. C.; Braver, S.L. (1990) "Perceived Control Of The Divorce Settlement Process And Interparental Conflict", *Family Relations*, vol. 39, No. 4 (Oct., 1990), pp. 382-387

Beach, S. R. H.; Gupta, M. (2006) Directive and Nondirective Spousal Support: Differential Effects? *Journal of Marital and Family Therapy*, 32(4), 465-477.

Becker, G.S. (1981) *A Treatise On The Family*, Cambridge, Harvard University Press, pp.15-64

Belsky ,J.; Pensky ,E. (1990) "Marital Change Across The Transition To Parenthood Marriage", *Family Review*,12, pp.133-156

Bircan, İ. (1992) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kadınların Beceri ve Gelir Düzeylerinin Yükseltilmesi, Unicef Yayınları, Ankara.

Black, L. E.; Eastwood, M. M.;Sprenkle, D.H. (1991) "An Exploratory Analysis of The Construct of Leavers Versus Left as It Relates to Levinger's Social Exchange Theory Of Attractions, Borriesan Alternative Attractions", *Journal Of Divorce And Remarrige*, Vol. 15, issue 1-2, pp. 27-40

Blackburn, M. L. (2003) "The Effects of the Welfare System on Marital Dissolution, *Journal of Population Economics*, vol. 16, no. 3, pp. 477-500

Bloch, M. (2002) *Marksizm ve Antropoloji*, Ütopya Yayınları, Ankara

Bloom, B. L.; Niles, R. L.; Tatcher, A. M. (1985) "Sources Of Marital Dissatisfaction Among Newly Separated Persons", Journal Of Family Issues, vol. 6, pp. 359-373.

Bohannon, P. (1970) "The Six Stations Of Divorce", in Paul Bohannon (Ed.) Divorce And After, Garden City, New York, Doubleday And Company, Inc, pp.33-62

Booth, A. ve White, L. (1980) "Thinking About Divorce." Journal of Marriage and Family,3:605-616

Brandwein, R. A. (1974) "Women and Children Las:The Social Situation of Divorced Mothers and Their Families", Journal of Marriage and the Family, 36, 3,s:498-514.

Brown, E. M. (1978) "A Model Of Divorce Process", Family Court Review, 14(2), 1-11.

Bruckner, H. ; Mayer, U. (2005) "De-Standardization Of The Life Course", The Structure Of The Life Course:Standardized? Individualized? Differentiated? Edit By Ross Macmillan, Usa, Minnesota, vol. 9, pp.27-53

Cansel, E. (1977) "Boşanmanın Dayandığı Hukuki Esaslar" ,AÜHF 50. Yıl Armağanı, 1925-1975, C.I, Boşanma Hukuku Haftası, s. 79, Ankara.

Cansel, E (1990) Türk Ailesinin Anayasanın 41. Maddesine Göre İncelenmesi, Jale G. Akipek'e Armağan, Konya.

Catherine E. R. ; Mirowsk, J. (1999). "Parental Divorce, Life-Course Disruption, And Adult Depression", Journal Of Marriage And Family, Vol. 61, No. 4 (Nov., 1999), Pp. 1034-1045.

Cılga, İ. (2002) "Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme", Aile Ve Toplum Dergisi, 2 (5), 51-60.

Cin, H. (1988) Eski Hukukta Boşanma, Turhan Kitabevi, Ankara.

Cindoglu, D.; Cemrek, M.; Toktaş, Ş. Zencirci, G. (2008) "The Family in Turkey: The Battleground of the Modern and the Traditional" (ed) Charles B.Hennon and Stephan M. Wilson, in Families in a Global Context, Routledge Press

Clark, E. M.; Morrow, D.; Brock, K. F.; Mcgaha, A. C.; Frauenhoffer, S. M. (1998) "Perceptual Accuracy in The Balance:The Weight of The Evidence and The Evidence Of Weight", Journal of Social and Personal Relationships, February, vol. 15, pp. 127-136

Cook, R. A.;Rousseau. D.M. (1985) "Marital Power, Conflict And Violence in A Nationally Representative Sample Of American Couples" , Violence and Victims, 1: 141-157.

Cooney T.M.; Kurz J. (1984) "Mental Health Outcomes Following Recent Parental Divorce", Journal Of Family Issues, 17:495-513.

Cropanzano, R.; Mitchell, M. S. (2005) "Social Exchange Theory:An Interdisciplinary Review", Journal of Management, 31:874

Cüceloğlu, D. (1998) İnsan Ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Çakır, B. (2011) Modernleşme Sürecinde Türkiye’de Evlilik Kurumunun İşleyişi ve Boşanma Eğilimlerinin Seyri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çelikoğlu, C. (1997) Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Çiftçi, O. (2007) Yaşadıkları Şiddet Nedeniyle Sığınma Evlerine Başvuran Kadınların Umutsuzluk, Depresyon ve Üreme Sağlığı Durumlarının Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Dallos, R. (1990) "Moral Development and the Family, The Generisis of Crime", Journal of Crime and Society, 2 (4) p.371-402

Dehle, C., Larsen, D., Landers, E. J. (2001) “Family Therapy”, The American Journal Of Sociology, 29, 307–324

Demircioğlu, N. S. (2000) Boşanmanın, Çalışan Kadının Statüsü ve Cinsiyet Rolü Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Demirkan, S.Y;Ersöz, G.; Şen,R.B; Ertekin, E.; Sezgin, Ö; Turgut, A. M.; Şehitoğlu, N. (2009) Boşanma Nedenlerinin Araştırılması, Başbakanlık Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü , 6-137, Ankara.

Demiröz, F. (1996) Evli Kadınlara Yönelik İstismar ve Kadınların Sığınmaevleri Hakkındaki Düşünceleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler A.B.D. Ankara.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) (2003), 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitlikleri (Boşanma İstatistikleri), Yayın no:2759 Ankara.

Devlet İstatistik Kurumu, (1996), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet İstatistik Kurumu, (1998), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet İstatistik Kurumu, (1999), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet İstatistik Kurumu, (2000), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet İstatistik Kurumu, (2002), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet İstatistik Kurumu, (2005), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet İstatistik Kurumu, (2010), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet İstatistik Kurumu, (2011), Boşanma İstatistikleri, T.C. Başbakanlık, Ankara

Devlet Planlama Teşkilatı. (1993). Türk Aile Yapısı Araştırması, Dpt Yayınları, 23-13, Ankara.

Diener, E., Oishi, S., Gohm, L. C., Suh E. (2000). “Similarity Of The Relations Between Marital Status And Subjektive Well-Being Across Cultures”, Journal Of Cross-Cultural Psychology. 31(4), 419–436

Doğan, E. (1998) Evli Boşanmışlarda Yalnızlık, Depresyon, Benlik Saygısı Ve Denetim Odağı İnanıcı, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Doğan, İ. (1998) Kadın Toplumsallığında Tarih Ve Gelenek, Düşünen Siyaset, S. 5. Haziran, s. 27-36

Ecevit, Y. (1985) “Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emeği” Yapıt, Sayı:9, Şubat-Mart:72-93

Elder, G .H. (1994) “Time Ageing and Social Change: Perspectives On The Life-Course”, Social Bychology Quartely, vol. 57, pp. 5-15

Elder, G. H.; Pavalko, E. K. (1990) World War II And Divorce, A Life –Course Perspective, Vol:95, No. 5 (March) , pp. 1213-1234

Emerson, M. R. (1976) Social Exchange Theory, Annual Review of Sociology, vol:2, pp: 335-362

Engels, F. (1998) Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları, Ankara.

English, S. M. (1997) A Social Exchange Analysis Of Early And Late Divorce, August, (Unpublished Mater Thesis), Minnesota University

Ergil, D. (1994) Toplum ve İnsan, Turhan Kitabevi, Ankara.

Erkan, G. (1986) Boşanmanın Çocukların Benlik Tasarımı Düzeyine Etkisi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erkan, G. (1989) “Anne Babanın Boşanması Sonrasında Çocuğun Yaşının Önemi”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 7, 1-3, s:1-6

Erman, B. (2003) “Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Türk Hukukuna Etkisi”, Türkiye’de Aile İçi Şiddet, İ.Ü. Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul.

Ersoy, A. (2010) Aile Hukukumuzda Boşanma Sebebi Olarak Pek Kötü veya Ağır Derecede Onur Kırıcı Davranış, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ersöz, G. A. (1999) Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti Tutum Ve Davranışlar Ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Eshleman, J. R. (1985) “The Family: An Introduction”, Journal of Divorce, 3(2): 93-106

Esterberg, K.G. ; Moen, P.; McCain D. D. (1986) “Transition to Divorce: A Life Course Approach to Women’s Marital Duration and Dissolution”, The Sociological Quarterly, 35 (2) 289-307

Feyzioğlu, F. N. (1986) Aile Hukuku, 3.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Fişek, G. (1991) “Türk Ailesinin Dinamik Ve Yapısal Özellikleri Üzerinde Düşünceler Ve Konuya İlişkin Bir Ön Çalışma Raporu,” Aile Yazıları 3 Birey, Kişilik ve Toplum, (Der) B. Dikeçligil, A. Çiğdem), Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, , s. 291-298

Forehand, R.; Neighbors, B.; Devine, D.; Armistead, L. (1994) “Interparental Conflict And Parental Divorce: The Individual, Relative, And Interactive Effectson Adolescents Across Four Years”, Family Relations: Family Processes And Child And Adolescent Development (Oct., 1994), , vol. 43, No. 4, pp. 387-393

Freedman, W. H. (1978) Close Relationships, Sage Publication, New York.

Fritsch, İ (1985) Anne-Baba Boşaniyor:Buhranı Birlikte Altediyorlar, AlfaYayınları, İstanbul.

Furstenberg, F. F. (1976) "Premartial Preganancy and Matiral Instabilirty", The Journal of Social Issues, 32 (1): 67-86

Furstenberg, F. F.; Nancy T. K. (1990) "The Future Of Marringe" American Demographics, June, V.18 N.6 379-403

Gelles, R.J. (1995) "Violence in The Family: A Review Of Research In The Seventies", Journal of Marriage The And Family, 42, 873-885.

Giddens, A. (1993) Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım, Çev. R. Esengün ve İ. Öğretir, İhtar Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. (2000) Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Gilbert, D.; Guerrier, Y. G. J (1998) Sexual Harrassment Issues in the Hospitality Industry, International Journalof Contemporary Hospitality Management, vol.10, issues.2, pp. 48-53

Gökçan, K. (2005) Ailede İletişim, Perdem Yayınları, Ankara.

Gökçe, B. (1978) "Evlilik Kuramına Sosyolojik Bir Bakış" , Aile Yazıları 4:Evlilik Kurumu Ve İlişkileri, Der. Beylü Dikeçligil/Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Gökçe, B.; Acar, F.; Kasapoğlu, A.; Özer, İ.; Uygun, H. (1993) Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü, T.C.Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Yayın No:75, Ankara.

Gökçe, B. (2007) Toplumsal Bilimlerde Araştırma, Savaş Yayınları, Ankara.

Gönen, E.; Hablemitoglu, S. (1993) Toplumsal Değişme Sürecinde Aile: Yapı, Etkileşim ve İşlevleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 45 s., Ankara.

Goode, W. J. (1956) Women in Divorce, Free Press, New York, USA.

Gottman, J. M.; Levenson, R. W. (2000) "The Timing of Divorce: Predicting When A Couple Will Divorce Over A 14-Year Period", *Journal of Marriage and The Family*, 62 (August), 737-745.

Gonzales R. M.; Kleiner, B. H. (1999) *Sexual Harassment in American Industry*, Edual Opportunités International, vol. 18, issue, 2, pp.210-314.

Gove W., R., Briggs-Style, C. ve Hughes, M. (1990) "The Effect Of Marriage On Well-Bieng Of Adult", *Journal Of Family Issues*. 11(1), 4-35.

Greenstein, N. T.; Davis, S. (2006) "Cross National Variations in Divorce: Effects Of Womens' Power, Prestige And Dependence", *Journal Of Comparative Family Studies*, 37 (2), 253-279.

Guidubaldi J. ; Cleminshaw, H. (1985) "Divorce, Family Health, And Child Adjustment, Family Relations", *The Family And Health Care* (Jan., 1985), Vol. 34, No. 1, pp. 35-41
 Guidubaldi J.; Perry J.D. (1985), "Divorce And Mental Health Sequelae For Children :A Two-Year Follow-Up Of A Nationwide Sample", *Journal of The American Academy of Child Psychiatry*, 24:531-537.

Guillet, E.; Carpenter, P.J.; Sarrazin, P. ; Trouilloud, F. C. (2002) "Dropost in Female Handballers:Predicting Persistence or Withdrawal in Female Handballers with Social Exchange Theory, *International Journal of Psychology*, vol: 37, issue 2, pp. 92-104

Guldner, G. T.; Swensen, C. H. (1995) "Time Spent Together and Relationship Quality:Long-Distance Relationships as a Test Case", *Journal Of Social And Personal Relationships*, May, 1 Vol:12, pp.313-320

Gülseren, Ü. (2005). *Aile İçi Şiddet. Aile Ve Toplum Eğitim Kültür Ve Araştırma Dergisi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Sayı: 8.

Günay, S. (2007). Evlilik Çatışması, Nedensellik- Sorumluluk Yüklemeleri, Eşlerin Evlilik İlişkisinden Sağladıkları Genel Doyuma İlişkin Görüşleri Ve Evliliğe İlişkin Değerlendirmeler Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güneş, D.K. (2007) Boşanma Sürecindeki Eşlerin Aile İçi İlişkileri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Gürsoy, K. T. (1977) “Boşanma Hukukunun Tarihi Gelişimine Genel Bir Bakış Ve Boşanma Sebeplerinde En Yeni Eğilimler”,(Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, Cilt I (Boşanma Hukuku Haftası), S. 4, Ankara.

Hall, S.; Scraton, P. (1990) “Low Class and Control”, *Crime and Society*, 5(3), p.460-498

Mayer, K. U.; Hannah B. (2002) “De-Standardization Of The Life Course: What It Might Mean? And If It Means Anything, Whether It Actually Took Place? The Structure Of The Life Course: Standardized? Individualized? Differentiated?”, *Advances In Life Course Research*, Volume 9, 27-53.

Heaton, T.B. (1984) “Religious Homogamy And Marital Satisfaction Reconsidered”, *Journal of Marriage and The Family*, 46:729-733

Hetherington E.M., Cox M.; Cox R. (1982).“Effects Of Divorce On Parents And Children”, n M. Lamb (Ed), *Nontraditional Families*:233-288.

Hortaçsu, N. (1991) *İnsan İlişkileri*, İmge Kitabevi, Ankara.

Huston, T. L; Levinger, G. (1978) “Interpersonal Attraction and Relationships”, *Annual Review of Psychology*, No. 29, pp.115-156.

Hutchison, E. D. (2007) “Adaptation to Divorce:An Attachment-Based Intervention With Long-Term Divorced Parents”, *Journal of Divorce Remarriage*, Vol. 49, issue:3, pp. 291-307

Jacobson, P. (1952) " Divorce And Size Of Family", Readings In Marriage And The Family, Judson T. Landis, Mary G. Landis (Ed), New York Prentice Hall, 339-342

Jalovaara, M. (2002) "Socioeconomic Differentials in Divorce Risk By Duration Of Marriage", Demographic Research, vol. 7 (16-17), pp. 537-564

Johnson, D. R.; Booth, A. (1998). Marital Quality: A Product Of The Dyadic Environment Or Individual Factors? Social Forces, 76(3), 883-904.

Johnson, T.R; Melber,J. , Billy, O. G. ; Zimmerle, D. M; Wings, L. D. (1980) "The Changing Lives of American Women", American Journal of Sociology, Vol. 95, No. 3 (Nov., 1989), pp. 799-800

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2011-2012) Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, ICON, Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, Ankara.

Karataş, K. (1996) Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No:2, Ankara.

Katz, N. S. (1995) "Historical Perspective And Current Trends in The Legal Process of Parental Divorce, Family Relations, 43:387-393.

Kazancı, D. (2010) Evliliklerde Maruz Kaldıkları Şiddet Nedeniyle Kadın Sığınma Evlerinde Barınan Kadınların Kaygı ve Depresyon Düzeyleri, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kaya, T. (2009) İstanbul'da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Antropoloji Böl., İstanbul

Kelley, R. F.; Fox, G. L. (1976) "Determinants Of Child Custody Arrangements At Divorce", Journal Of Marriage And Family, Vol. 57, No. 3 pp. 693-708

Keskin, I. (2007). Boşanmanın Sosyolojik Ve Psikolojik Nedenleri Ve Boşanmanın Ortaya Çıkarıldığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Kessler, S. (1975) The American Way of Divorce, Prescription Of Change, Nelson Hall, Chicahö, s.23-31

Kitson, G.C.; Babri, K. B.; Roach, M J; Placidi, K. P. (1992) “Adjustment to Widowhood and Divorce”, Journal of Family Issues, 10(1), 5-32

Kohli, M. (2007) “The Institutionalization of The Life Course: Looking Back To Look Ahead, Research in Human Develöment, vol. 4, issues: 3-4, pp.253-271.

Kongar, E. (1986) Türkiye Üzerine Araştırmalar, Remzi Kitabevi, Ankara.

Kongar, E. (1991). Türkiye'de Aile Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri. (Alındığı Kaynak: Aile Yazıları: Kültürel değerler ve sosyal değişme). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu yayınları.

Koray, M. (1994) “Türkiye’de Kadınlar, Çalışma Yaşamındaki Yerleri Ve Sendikalarla İlişkileri,” 1993 Eşitlik Hakları-Çalışan Kadınlar” Alman Kültür Merkezi, 134-138

Köprülü, B. ; Kaneti, S. (1986) Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul

Koşar, N. G. (1992) Sosyal Hizmetlerde Aile Ve Çocuk Refahı Alanı, 2. Baskı. Ofset Matbaacılık, Ankara.

Köseoğlu, B. (2006) “Ailenin Şiddetten Korunması”, TBB Dergisi, s.77.

Köseoğlu, B. (2006) “Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinin Önemi”, Terazi Hukuk Dergisi, Ankara.

Krishnan, V. (1994) The Impact of Wives, Employment on Attitude Toward Divorce, *Journal Of Divorce And Marriage*, vol. 22 (1-2), March-April, 87-101

Lee, G., R.; Seccombe, K.; Shehan, C.,L. (1991) "Marital Status and Personal Happiness: An Analysis of Trend Data", *Journal of Marriage and The Family*, 53(4), 839-844.

Lewin, K. (1951) *Formalization and Progress in Psychology*, (Ed. D. Cart Wright), *Field Theory and Social Science*, p.11-30, New York.

Levinger, G. (1966) Sources Of Marital Dissatisfaction Among Applicants For Divorce, *American Journal of Orthopsychiatry*, vol. 36, pp. 803-807.

Levinger, G. (1970) "Marital Cohesiveness and Dissolution: An Integrative Review", *Families in Crisis*, Harper and Row Publishers: s:107-125, NewYork.

Levinger, G. (1976) " A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution", *Journal Of Social Issues*, v. 32, v. 1, p. 21-47

Lloyd, S.; Zick, C. D. (1986) " Divorce At Mid And Later Life:Does The Emprical Evidence Support The Theory?", *Journal Of Divroce*, V. 9 (3), Spring, p. 89-102

Lowery, C.R. ;Shirley A. (1985) "Effects of Divorce On Children: Differential Impact of Custody And Visitation Patterns", *Family Relations*, Vol. 34, No. 4 (Oct., 1985), pp. 455-463

Macionis, J. J.;Plummer, K. (2002) *Sociology*, Second Edition, Prentice Hall, Essex.

Marshall, B. (2005) *Engendering Modernity, Feminist, Social Theory And Social Change* Northeastern University Press, Boston.

Mc. Lanahan, S.;Wedemeyer, S.;Adelberg, N.C. (1981) "Network Structure Social Support and Psychological Well Being in the Single Parent Family", *Journal of Marrige and the Family*, 43,3, s:601-612.

Mccubbin, H. I.;Patterson, J. M. (1982) "Family Adaptation to Crisis", Family Stress Coping and Social Work, vol.28, issue:5:385-390.

Meriç, B. (2007) Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Uyum Düzeylerini ve Sosyal Becerileri Geliştirmeye Yönelik Bir Grup Rehberliği Çalışmasının Sınanması, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psik. Danışmanlık Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Doktora Tezi, İstanbul.

Millett, K. (1987) Cinsel Politika, Payel Yayınevi, İstanbul.

Molm, L. D. (1994) "Dependence and Risk:Transforming The Structure Of Social Exchange", Social Psychology Quarterly, Vol. 57, No. 3, 163-176

Mordechai J. G. ; Wayne, R. L. (2000) "The Timing Of Divorce: Predicting When A Couple Will Divorce Over A 14-Year Period", Journal Of Marriage And Family, Vol. 62, No. 3 (Aug., 2000), pp. 737-745.

Morgan, P. ; Rinfuss, R. (1985) "Marital Disruption: Structural And Temporal Dimensions", American Journal of Sociology, v. 90., N. 5, 1055-1077.

Morgan, L. H. (1994), Eski Toplum I-II, Payel Yayınevi, İstanbul.

Nazlı, S. (2000), Aile Danışmanlığı, Anı Yayıncılık, Ankara.

Nirun, N. (2004) Sistematiik Ve Sosyolojik Yönden Aile Ve Kültür, Ankara.

Özden, S. (2010) Boşanma Sebepleri Bakımından Aile İçi Şiddet, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özek, A. (2007) Aile Sempozyumu Konusunda Takdim:Günümüzde Aile Sempozyumu, 02-04 Aralık 2005, İstanbul

Özen, D. Ş. (1998) Eşler arası Çatışma Ve Boşanmanın Farklı Yaş Ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış Ve Uyum Problemleri İle Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü, Psikoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, İ. E. (2000) Evlilik ve Aile Terapisi, PDREM Yayınları, Ankara.

Özgüven, İ. E. (2001) Ailede Yaşam ve İletişim, Pedrem Yayınları, Ankara.

Özkan, Z. (1989) Türkiye’de Boşanmaların Sebep ve Sonuçları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztan, B. (2004) Aile Hukuku, 4. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara.

Peters, H. E. (1986) “Marriage and Divorce:Informational Constraints and Private Contraction.”American Economic Review, 76(3):437-454.

Plummer, G. Poindexter, L.; Koch-Hattem, A. (1986) “Family Stress And Adjustment To Divorce”, Family Relations, Vol. 35, No. 4 (Oct., 1986), pp. 523-529.

Reich, W. (1995) Cinsel Ahlakın Boy Göstermesi, Payel Yayınevi, İstanbul.

Reiss, I. L.; Lee, G.R. (1988) Family System in America, Forth Edition, New York, pp.40-60.

Rice, J.K; Rice, D. G. (1986) Living Through Divorce: A Developmental Approach To Divorce Therapy, pp. 24-35, Guilford,New York.

Rodgers, B. (1994) Pathways Between Parental Divorce And Adult Depression, Journal Of Child Psychology And Psychiatry And Allied Disciplines, Oct., V.35, N.7, 1289-1308

Rothrauff, T. C. (2005) Belief About Inter Generational Assistance Following Matters, Master Thesis, University of Missouri, Colombia.

Ruhi, A. C. (2004) Türkiye Cumhuriyetinin Onayladığı Devletler Özel Hukuku Alanındaki Çok Taraflı Uluslararası Sözleşmeler, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Rusbult, C. E; Buunk, B.P. (1993) Commitment Processes in Close Relationship, An Interdependence Analysis, Journal of Social and Personal Relationships, 10, p. 175-204.

Rusbult, C.E. (1983) A Longitudinal Test of the Investment Model:The Development and Deterioration of Satisfaction and Commitment in Heterosexual Involvements, Journal of Personality and Social Psychology, 45, p. 101-111

Russell, B. (2005) Evlilik ve Ahlak, (Çev. E. Gürol), Cem Yayınları, İstanbul.

Sayın, Ö. (1982) “Aile İçi İlişkileri Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi”, Sosyoloji Dergisi, EÜ, Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 85, Ankara.

Schelesinger, B. (1994) “One-Parent Families in Europe”, International Journal of Sociology of the Family, 23:2,15-24.

Sears, D.O; Freedman, J.L; Peplau, L.A. (1992) Social Psychology, New Jersey: Prentice-Hall.

Sencer, M. (1983) Türkiye’de Çocuk ve Aile, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:5, İstanbul.

Sencer, Y. (1979) Türkiye’de Kentleşme Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Simon, R. W.; Marcussen, K. (1999).”Marital Transitions, Marital Beliefs, And Mental Health”, Journal of Health and Social Behavior, 40, 111-125.

Simon, R. L.; Leslie, K. Gordon, C. ; Rand, D.; Conger, F. L. (1999) “Explaining The Higher Incidence of Adjustment Problems Among Children of Divorcecompared With Those in Two Parent Families”, Journal Of Marriage And Family, vol. 61 (4) , pp. 1020-1033

Simonsson, P.; Sandström (2011) Ready, Willing, and Able to Divorce: An Economic and Cultural History of Divorce in Twentieth-Century Sweden, *Journal of Family History*, p.1-20

Smith T.E. (1990). "Parental Separation And Academic Self-Concepts Of Adolescents:An Effort To Bolve The Puzzle Of Separation Effect", *Journal Of Marriage And The Family*, 52:107-120

Smith, M.D. (2010) "Patriarchal Ideology and Wife Beating: A Test Of A Feminist Hypothesis", *Violence and Victims*,5(4),257-273.

Sönmez, F. (2001) Anne ve Babası Boşanmış Ergenlerle Anne ve Babası Boşanmamış Ergenlerin Benlik İmgelerinin Karşılaştırılması, Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Sprecher, S., Cate, R.;Levin, L. (1998) Parental Divorce And Young Adults Beliefs About Love. *Journal Of Divorce And Marriage*, 28 (4), 107-120.

Stack, S.; Eshleman J., R. (1998) "Marital Status And Happiness: A 17-Nation Study", *Journal of Marriage and Family*. 60(2), 527-536.

Stark, R. (1985) *Sociology*, Belmont, Wadsworth Publishing Company, California.

Stephen, T. D. (1984) "A Symbolic Exchange Framework Fort The Development of Intimate Relationships", *Human Relations*, May, Vol. 37, pp. 393-408

Şener, A.;Terzioğlu, G. (2002) Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması. 1. Baskı. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

Şener, E. (2008). *Türk Medeni Kanunu*, 3.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Tallman, I.ve Hsiao, Y.(2004) “Resources, Cooperation and Problem Solving in Early Marriage”, *Social Psychology Quarterly*, 67(2), 172–188.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2012) *Türkiye’de Kadının Durumu*, s. 1-44, Ankara.

T.C. Başbakanlık Aile Kurumu Başkanlığı (1991) *Aile Yazıları*, der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, Bilim Serisi, Ankara.

T.C. Başbakanlık Aile Kurumu Başkanlığı (1996) *Aile Yazıları*, der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, Bilim Serisi, Ankara

T.C.Basbakanlık Die (1994) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara

T.C.Basbakanlık Die (1995) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara

T.C.Basbakanlık Die (1996) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara.

T.C.Basbakanlık Die (1997) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara

T.C.Basbakanlık Die (1998) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara.

T.C.Basbakanlık Die (1999) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara.

T.C.Basbakanlık Die (2000) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara.

T.C.Basbakanlık Die (2002) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara

T.C.Basbakanlık Die (2005) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara

T.C.Basbakanlık Die (2009) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara.

T.C.Basbakanlık Die (2010) *Boşanma İstatistikleri*, Ankara

TC. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (2000-2002) *Evlenme, Boşanma ve İntihar İstatistikleri*, DYE Matbaası, Ankara.

T.C. Anayasası (1982)

Tekeli, Ş. (1993) *Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yayınları*, İstanbul.

Timur, S. (1982) *Türkiye’de Aile Yapısı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Tomcikova, Z. ; Madarasova, A. B.; Geckova A. B.; Orosova, C.O; Van Dijk A, D; Reijneveld, S. D (2009) “Parental Divorce And Adolescent Drunkenness: Role Of Socioeconomic Position”, *Psychological Well-Being And Social Support European Addiction Research*, 15:202–208

Trent K; South S. J. (1989) “Structural Determinants of the Divorce Rate: A Cross Sectional Analysis”, *Journal of Marriage and Family*, 51,s. 391-404.

Türk Medeni Kanunu (2002).Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun Ve Gerekçeleri, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Türkiye İstatistiği Yıllığı (2000) Tc Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Türkiye İstatistiği Yıllığı (2004) Tc Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2001-2012). Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri, Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu. (2009). Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu. (2010). Evlenme Ve Boşanma İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara

Uçan, Ö. (2007) “Boşanma Sürecindeki Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi”, Klinik Psikiyatri, 10, s: 38-45

Uçan, Ö. ;Yazar, H.; Sayıl, I. (2005) “Bir Boşanma Olgusunun Boşanma Kuramlarına Göre Değerlendirilmesi”, Kriz Dergisi 14 (2): 23-29

Umberson, D.;Chen D. M.; House S., J.; Hopkins K.; Slaten E. (1996) “The Effect Of Social Relationships On Psychological Well-Being: Are Men And Women Really So Different?” American Sociological Review. 61(5), 837-857.

UN (United Nations). (2011), Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today’s Diverse World. Oxford: Oxford University Press.

Uyar, S. (1999) Boşanmış Bireylerin Evlilik Sürecine ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine bir Araştırma, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Askeri Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Başkanlığı, Ankara.

Ünver, Y., (2003) “Türkiye’de Aile İçi Şiddetin Boyutları, Nedenleri Ve Çözüm Önerileri”, Türkiye’de Aile İçi Şiddet, İ.Ü.H.F. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Beta Yayınevi, İstanbul.

Vanderkool, L. ; Pearson, J. (1983) “Mediating Divorce Disputes: Mediator Behaviors, Styles And Roles”, *Family Relations*, vol. 32, No. 4 (Oct., 1983), pp. 557-566.

Velidedeoğlu, V. (1976) *Ailenin ilesi Boşanma*, (1. Basım 1965), ağdaş Yayınları, İstanbul.

Wallace, R. A.; Wolf, A. (2012) *ağdaş Sosyoloji Kuramları*, ev. Leyla Elburuz, M. Rami Ayas, Doğubatı Yayınları, Ankara.

Wallerstein, J. S. (1979) “Children And Divorce: A Review”, *Social Work*, pp: 468-475

Wallerstein, J.S.(1986) “Women After Divorce:Premliminary Report From a ten Year Follow Up”, *American Journal of Orthopsychiatry*, 56, 1, s:65-77

Waters, M. (2008) *Modern Sosyoloji Kuramları*, Gündoğan Yayınları, (Ed. Zafer Cirhinlioğlu), İstanbul.

Weitzman, L. J.; Dixon, R. (1986) *The Transformation of Legal Marriage Through No- Fault Divorce in: Family Transition*, (Eds.) Skolnick, A., Skolnock, J., Boston, Little Brown, pp. 336-350

White, J. B.(1999) *Para ile Akraba, İletişim Yayınları*, İstanbul.

White, L.K.; Edwards, J.N. (1991) “Emptying The Nest And Parental Well-Being: An Analysis of National Panel Data”, *American Sociological Review*, 55, 235–342.

WHO Consultation (2011) *Report for Congress International Violence Against Women*,WHO Consultation, 5-7 February, 97-8,USA.

Williams, K.;Dunne-Bryant, A. (2006) “Divorce And Adult Psychological Well-Being: Clarifying The Role Of Gender And Child Age”, *Journal of Marriage and Family*. 68, 1178-1196.

Wiseman, R. .S (1975) “Crisis Theory and The Process of Divorce”, Social Casework, 56(4), 205-212,

Women and Men In The European Union A Statiscal Portrait (1999), Eurostat Luvenburg.

Worldwide Divorce Statistics Report, 2010-2012

Wright, D. (1989) “Revitalizing Exchange Models of Divorce”, Journal Of Divorce and Remarrige , vol. 12. issue. 1, pp. 1-9

Yalçinkaya, N.; Kaleli, Ş. (1988) Yeni Boşanma Hukuku, C. II, 2.Baskı, Ankara.

Yargıç, İ. (2007) Alkolizm Ve Aile, Özgür Yayıncılık, İstanbul.

Yavuzer, H. (2004) Çocuğu Tanımak Ve Anlamak. Remzi Kitabevi, İstanbul

Yavuzer, H. (1997) “Yaygın Anne- Baba Tutumları”, Ana- Baba Okulu (12. Baskı) içinde (115-133), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yavuzer, H. (1999) Çocuk Psikolojisi, 20.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yeşilyurt, H. (2005) Poisson Regresyon Modeli Ve Türkiye’deki Boşanma İstatistiklerine Uygulanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen-Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, A. (1996) Sığınaklarda Kalan Kadınların Uğradığı Şiddetin Boyutları, Yayınlanmamış Master Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet A.B.D., Ankara.

Yıldırım, A. (2001) Boşanma İle Eşlerin Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yodanis, C. (2005) Divorce Culture and Marital Gender Equality, A Cross National Study&Society, vol:19, pp.644-659

Yörükoğlu, A. (1978) Çocuk Ruh Sağlığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Yörükoğlu, A. (1992) Değişen Toplumda Aile Ve Çocuk (7. Basım), Özgür Yayınları, İstanbul.

Yörükoğlu, A. (1997), Gençlik Çağı, Özgür Yayıncılık, İstanbul.

Zevkliler, A.;Acabey M. B.; Gökyayla K.E. (1996) Medeni Hukuk, 6. Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Zheng, W. (1994) “Remarrige in Canada: A Social Exchange Perspective”, Journal of Divorce And Remarrige, Vol. 21, issue, 3-4, July, pp. 191-224.

İnternet Bağlantıları

D.İ.E. (2008) Boşanma İstatistikleri, Ankara.

D.İ.E. (2011) Boşanma İstatistikleri, Ankara.

D.İ.E. (2012) Boşanma İstatistikleri, Ankara.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü (2009), Türkiye'nin Demografik Dönüşümü, Doğurganlık, Aile Planlaması, Anne-Çocuk Sağlığı ve Beş Altı Yaş Ölümlerindeki Değişimler: 1968- 2008, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf,(07.07.2012).

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Boşanma İstatistikleri. <http://www.aile.gov.tr/aile.ist.htm>. 06 Mart 2012.

UN Human Settlements Program, (2012).

UN Marriage and Divorce Statistics (2012)

OECD Marriage and Divorce, Families Statistics,

UNICEF. Domestic Violence Against Women and Girls, Innocenti Digest no.6, Florence: UNICEF Innocenti Research Center.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Raporları (2011-2012) Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet, no. 12-01

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, ICON-Institut Public Sector GmbH and BNB Danışmanlık (2009), Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2011

Dünya Kalkınma Raporu (2011-2012), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma

EK 1**MAHALLE GRUPLAMALARI**

1. GRUP : KAYIHAN (3) MERKEZ (3) GÖKPINAR (2) ZÜMRÜT (7) = 15 KİŞİ
2. GRUP : KERVANSARAY(3) ZEYTİNKÖY (5) YUNUS EMRE (1) BAĞBAŞI (4)= 13 KİŞİ
3. GRUP: MEHMETÇİK (12) SİTELER (3) =15 KİŞİ
4. GRUP: ATALAR (8) KUŞPINAR (6) =14 KİŞİ
5. GRUP: CUMHURİYET (3) FATİH (8) =11 KİŞİ
6. GRUP: MURATDEDE (11) MERKEZEFENDİ (4) =15 KİŞİ
7. GRUP: DEĞİRMENÖNÜ (15) =15 KİŞİ
8. GRUP: FESLEĞEN (5) DELİKTAŞ (4) ALTINTOP (2) = 11 KİŞİ
9. GRUP: ÇAMLARALTI (7) İSTİKLAL (7) = 14 KİŞİ
10. GRUP: AKKONAK (15) =15 KİŞİ
11. GRUP: TOPRAKLIK (10) 15 MAYIS (5) =15 KİŞİ
12. GRUP: KARAMAN (22) =22 KİŞİ
13. GRUP: İNCİLİPİNAR (15) ASMALIEVLER (1) =16 KİŞİ
14. GRUP: YENİŞEHİR (12) HALLAÇLAR (1) BARBAROS (1) =14 KİŞİ
15. BEREKETLER (1) =15 KİŞİ
16. GRUP: HACIKAPLANLAR (6) PELİTLİBAĞ (8) =14 KİŞİ
17. GRUP: SARAYLAR (2) SIRAKAPILAR (11) = 13 KİŞİ
18. GRUP: ANAFARTALAR (7) AKTEPE (3) DOKUZKAVAKLAR (7) =17 KİŞİ
19. GRUP: KARŞIYAKA (10) SEVİNDİK(5) =15 KİŞİ
20. GRUP: SÜMER (7) YENİ MAHALLE (1) İLBADE(3) =11 KİŞİ
21. GRUP: BÖCELİ (3) KOYUNALİLER(1) KALE (3) AKHAN (2) =9 KİŞİ
22. GRUP: M. AKİF ERSOY (10) GÜMÜŞÇAY (3) ALPARSLAN (1) GÜLTEPE (1) YENİKÖY (2) =17 KİŞİ
23. GRUP: BAHÇELİEVLER (2) SERVERGAZİ (8) ADALET (5) 1200 EVLER (3) = 18 KİŞİ
24. GRUP: ESKİHİSAR (2) KAYALAR (2) ŞEMİKLER (8) =12 KİŞİ
25. GRUP: KOCADERE (1) SARIYER MEVKİ/ ELDENİZ KÖYÜ(1) DEVELİ (3) =5 KİŞİ
26. GRUP: KARAHASANLI (7) KURTLUCA(1) TEKKE (1) = 9 KİŞİ
27. GRUP: AŞAĞI MAH. (1) BEYAZIT (1) PAMUK (1) SELÇUKBEY (4) YUKARI MAH. (1) = 8 KİŞİ

EK 2.
BOŞANMA OLGUSUNUN SOSYOLOJİK ANALİZİ: DENİZLİ'DE UYGULAMALI BİR ARAŞTIRMA
ANKET FORMU

Bir TUBİTAK projesi olan bu araştırma, boşanmış bireylerin, genel olarak boşanma nedenlerini tespit etmek ve boşanma sonrası bireylerin, sosyal rol ve statülerindeki değişimlerin boyutlarını incelemek amacıyla yapılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ortaya çıkacak olan veriler Türk toplumunun en fazla değer verdiği aile kurumunun ayakta kalması için karar vericilere bir ışık tutacaktır.

Araştırmamız kapsamında yapılacak olan bu anket çalışmasından bilimsel nitelikli veriler elde edebilmek ve verilerin toplumsal fayda düzleminde değerlendirilebilmesi için soruların dikkatli bir şekilde okunması ve cevaplandırılması gerekmektedir. Anket formunda size ait her türlü bilgi sadece bu araştırmada kullanılacak ve gizli kalacaktır. Araştırmaya göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Mehmet MEDER
Proje Yürütücüsü

1. Cinsiyetinizi belirtiniz.

1 ( ) Kadın   2 ( ) Erkek

2. Yaşınızı belirtiniz.

1 ( ) 20-25   2 ( ) 26-30   3 ( ) 31-35   4 ( ) 36-40   5 ( ) 41-45   6 ( ) 46-50   7 ( ) 50 ve üzeri

3. Boşandıktan sonraki/şimdiki medeni durumunuzu belirtiniz.

1 ( ) Bekar   2 ( ) Evli   3 ( ) İlişkim var, resmi nikahlı değilim
3 ( ) İlişkim var, dini nikahlıyım

4. Doğum yeriniz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

1 ( ) Kent   2 ( ) İlçe   3 ( ) Köy   4 ( ) Yurt dışı   5 ( ) Diğer belirtiniz.....

5. Ayrıldığınız eşinizin doğum yerini belirtiniz.

1 ( ) Kent   2 ( ) İlçe   3 ( ) Köy   4 ( ) Yurt dışı   5 ( ) Diğer belirtiniz.....

6. Eğitim durumunuzu belirtiniz.

1 ( ) Okur-yazar değil   2 ( ) Okur-yazar   3 ( ) İlkokul Mezunu   4 ( ) Ortaokul Mezunu
5 ( ) Lise Mezunu   6 ( ) Üniversite/yüksekokul Mezunu   7 ( ) Lisansüstü Eğitim

7. Ayrıldığınız eşinizin eğitim durumu nedir?

1 ( ) Okur-yazar değil   2 ( ) Okur-yazar   3 ( ) İlkokul Mezunu   4 ( ) Ortaokul Mezunu
5 ( ) Lise Mezunu   6 ( ) Üniversite/yüksekokul Mezunu   7 ( ) Lisansüstü Eğitim

8. Mesleğiniz nedir?

1 ( ) İşçi   2 ( ) Çiftçi   3 ( ) Memur   4 ( ) Emekli   5 ( ) Esnaf-zanaatkar
6 ( ) Tüccar/İş adamı   7 ( ) Üst düzey bürokrat   8 ( ) Ev hanımı
9 ( ) Serbest meslek (Doktor, avukat, mühendis)   10 ( ) Çalışmıyor

9. Ayrıldığınız eşinizin mesleği nedir?

1 ( ) İşçi   2 ( ) Çiftçi   3 ( ) Memur   4 ( ) Emekli   5 ( ) Esnaf-zanaatkar
6 ( ) Tüccar/İş adamı   7 ( ) Üst düzey bürokrat   8 ( ) Ev hanımı
9 ( ) Serbest meslek (Doktor, avukat, mühendis)   10 ( ) Çalışmıyor

10. Eğer çalışıyorsanız çalışma yaşamınıza ilk olarak ne zaman başladığınızı belirtiniz.

1 ( ) Evlenmeden önce   2 ( ) Evlendikten sonra   3 ( ) Boşandıktan sonra   4 ( ) Diğer.....

11. Şimdiki aylık gelir durumunuzu belirtiniz.

1 ( ) 500 YTL'den az   2 ( ) 500- 999 TL   3 ( ) 1000-1499 TL
4 ( ) 1500- 1999TL   5 ( ) 2000-2499 TL   6 ( ) 2500 TL ve üzeri

12. Gelir kaynağınızı belirtir misiniz?

1 ( ) Hiç gelirim yok   2 ( ) Kendi kazancım dışında başka bir gelirim yok
3 ( ) Nafaka alıyorum   4 ( ) Kira geliri   5 ( ) Çocuklarımdan destek alıyorum

6 ( ) ailem destek oluyor   7 ( ) Diğer (belirtiniz) .....

13. Eğer gelir getirici bir işte çalışıyorsanız bu durum bağımsız olmanızı sağlıyor mu?

1 ( ) Büyük ölçüde sağlıyor   2 ( ) Biraz sağlıyor   3 ( ) Hiç sağlamıyor   4 ( ) Diğer.....

14. Gelir getirici bir işte çalışıyorsanız çalışmanızın öncelikli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

1 ( ) Ekonomik nedenler   2 ( ) Mesleki doyum sağlamak
3 ( ) Her ikisi de   4 ( ) Diğer .....

15. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı mısınız?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

16. Cevabınız evetse, hangi sosyal güvenlik kurumuna üyesiniz?

1 ( ) Emekli Sandığı   2 ( ) SSK   3 ( ) Bağ-Kur   4 ( ) Özel Sigorta

17. Aşağıdaki faaliyetleri hangi sıklıkla gerçekleştirdiğinizi lütfen belirtiniz.

a.Akraba ziyaretleri

1 ( ) Sürekli   2 ( ) Ara sıra   3 ( ) Hiçbir zaman

b.Gazete, dergi kitap okuma

1 ( ) Sürekli   2 ( ) Ara sıra   3 ( ) Hiçbir zaman

c.Sinema,tiyatro, konsere gitme

1 ( ) Sürekli   2 ( ) Ara sıra   3 ( ) Hiçbir zaman

d. Arkadaşlarınızla zaman geçirme

1 ( ) Sürekli   2 ( ) Ara sıra   3 ( ) Hiçbir zaman

e.Dernek, kurs gibi faaliyetlere katılma

1 ( ) Sürekli   2 ( ) Ara sıra   3 ( ) Hiçbir zaman

18. Yaşamınızı en uzun nerede geçirdiğinizi belirtiniz.

1 ( ) Kent   2 ( ) İlçe   3 ( ) Köy   4 ( ) Yurt dışı   5 ( ) Diğer.....

19. Ayrıldığınız eşinizin yaşamını en uzun nerede geçirdiğini belirtiniz.

1 ( ) Kent   2 ( ) İlçe   3 ( ) Köy   4 ( ) Yurt dışı   5 ( ) Diğer.....

20.Evlenmeden önce nerede yaşıyordunuz?

1 ( ) Kent   2 ( ) İlçe   3 ( ) Köy   4 ( ) Yurt dışı   5 ( ) Diğer .....

21. Ayrıldığınız eşiniz evlenmeden önce nerede yaşıyordu?

1 ( ) Kent   2 ( ) İlçe   3 ( ) Köy   4 ( ) Yurt dışı   5 ( ) Diğer .....

22. İlk evlendiğinizde siz kaç yaşındaydınız?

1 ( ) 20'nin altında   2 ( ) 21-25   3 ( ) 26-30   4 ( ) 31-35   5 ( ) 36-40   6 ( ) 41-45

23. İlk evlendiğinizde ayrıldığınız eşiniz kaç yaşındaydı?

1 ( ) 20'nin altında   2 ( ) 21-25   3 ( ) 26-30   4 ( ) 31-35   5 ( ) 36-40   6 ( ) 41-45

24. Boşandığınız eşinizle aranızda kaç yaş farkı vardı?

1 ( ) Aynı yaştayız   2 ( ) 1-3   3 ( ) 4-6   4 ( ) 7-9   5 ( ) 10+

25. Boşandığınız eşinizle aranızdaki akraba ve yakınlık durumunu belirtiniz.

1 ( ) Yakın akraba   3 ( ) Akrabalık bağımız yok ancak hemşehri
2 ( ) Akraba ama uzak akraba   4 ( ) Akrabalık bağımız yok, ayrı ayrı bölgelerden

26. Ayrıldığınız eşinizle evliken aileniz hangi gelir düzeyindeydi?

1 ( ) Yüksek 2 ( ) Ortanın üstü 3 ( ) Orta 4 ( ) Ortanın altı 5 ( ) Çok düşük

27. İlk evliliğinizden mi boşandınız?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

28. Cevabınız hayırsa kaç kez boşandınız?

1 ( ) 1 2 ( ) 2 3 ( ) 3 4 ( ) 4 +

29. Sizin anne-babanız:

1 ( ) Birlikte yaşıyor 2 ( ) Boşanmış 3 ( ) Anne hayatta değil 4 ( ) Baba hayatta değil

30. Ayrıldığınız eşinizin anne-babası:

1 ( ) Birlikte yaşıyor 2 ( ) Boşanmış 3 ( ) Anne hayatta değil 4 ( ) Baba hayatta değil

31. Yakın akraba çevrenizde boşanma olayının sıklığı aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

1 ( ) Sık görülen bir olaydır 2 ( ) Nadiren görülen bir olaydır 3 ( ) Hiç görülmez

32. Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz var mı?

1 ( ) Çocuğumuz yok 2 ( ) 1 3 ( ) 2 4 ( ) 3 5 ( ) 4 ve üzeri

33. Ayrıldığınız eşinizden olan çocuklarınızın yaşları sırasıyla:

1 ( ) ..... 2 ( ) ..... 3 ( ) ..... 4 ( ) .....

34. Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz varsa, çocuk/çocuklar kimin yanında kalıyor?

1 ( ) Eski eşimin 2 ( ) Benim 3 ( ) Eski eşimin ailesinde 5 ( ) Diğer .....

35. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizden eğer çocuğunuz varsa, eşinizin evliliğiniz süresince çocuklarınızla iletişimi nasıldı?

1 ( ) Çok iyi bir babaydı/anneydi 2 ( ) Zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilenirdi
3 ( ) Çocuklarla ilgilenmezdi, bana bırakırdı 4 ( ) Diğer .....

36. Ayrıldığınız eşinizle nasıl evlendiniz?

1 ( ) Görücü usulü 2 ( ) Arkadaşlık (flört) ederek 3 ( ) Ailelerin baskısıyla
4 ( ) Anlaşarak evlendik 5 ( ) Diğer (belirtiniz).....

37. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizin başlangıcında evlilik kararını vermenizde aşağıdakilerden hangisi sizi en çok etkiledi?

1 ( ) Ailemin baskısı 2 ( ) Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için
3 ( ) Birbirimizi seviyor olmamız 4 ( ) Çocuk yapmak için 5 ( ) Ekonomik nedenlerden dolayı
6 ( ) Diğer .....

38. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evliliğinize karşı çıkan oldu mu?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

39. (38. soruya evet cevabını verenlere sorulacak) Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize kim karşı çıktı?

1 ( ) Kendi ailem 2 ( ) Eşimin ailesi 3 ( ) Yakın akrabalarım
4 ( ) Eşimin yakın akrabaları 5 ( ) Sosyal çevremiz 5 ( ) Diğer .....

40. (38. ve 39. soruya cevap verenler bu soruyu da cevaplayacak) Boşanma ile sonuçlanan evliliğinize niçin karşı çıkıldı?

1 ( ) Farklı etnik kökenlere sahip olmamız 2 ( ) Farklı kültürel çevrelere ait olmamız
3 ( ) Farklı inançlara sahip olmamız 4 ( ) Ailede fikir çatışmalarının olması
5 ( ) Sosyo-ekonomik seviyelerimizin uygun olmayışı 6 ( ) Diğer.....

41. Ayrıldığınız eşinizle ne kadar süre arkadaşlık/tanışma/nişanlılık yaşadınız?

1 ( ) 1 ay -6 ay 2 ( ) 7 ay-1 yıl 3 ( ) 1 yıl-2 yıl 4 ( ) 3 yıl-4 yıl 5 ( ) 5 yıl + 6 ( ) Hiç yaşamadım

42. Evliliğiniz ile ilgili ilk zamanlardaki duygunuz ne idi?

1 ( ) Çok mutsuz 2 ( ) Mutsuz 3 ( ) Mutlu 4 ( ) Çok mutlu

43. Boşandığınız eşinizle tartışır mıydınız?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

44. Evet ise ne kadar sıklıkta tartışma olurdu?

1 ( ) Her zaman 2 ( ) Çoğu zaman 3 ( ) Ara sıra 4 ( ) Nadiren 5 ( ) Hiçbir zaman

45. Cevabınız evet ise hangi konularda tartışırdınız? **(En çok üç şıkki işaretleyiniz)**

1 ( ) Maddi-parasal konular 2 ( ) Giyim tarzı
3 ( ) Geleneklere uygun davranma 4 ( ) Kişisel bakım (makyaj vb.)
5 ( ) Siyasi konular 6 ( ) Büyüklerle olan ilişkiler
7 ( ) Akrabalar ile olan ilişkiler 8 ( ) Komşular ile olan ilişkiler
9 ( ) Sigara, alkol vs. kullanma 10 ( ) Çocukların arkadaş seçimi
11 ( ) Ev işlerine katılma (Alış-veriş, çöp dökme) 12 ( ) Duygu ve düşüncelerin paylaşılması
13 ( ) Aile kararlarına katılma (söz hakkının tanınması) 14 ( ) Çocukların eğitimi

46. Boşandığınız eşinizle yaşadığınız çatışmalarda tepkiniz ne olurdu?

1 ( ) Kendimi kontrol edemez, döverdim 2 ( ) Kızgınlığımı belli eder, sinirlenirdim
3 ( ) Onu kendi fikrime ikna etmeye çalışırdım 4 ( ) Sabırlı ve hoşgörülü olmaya gayret ederdim
5 ( ) Onun benden farklı davranmasına saygı gösterir, onaylardım 6 ( ) Diğer.....

47. Boşanmadan önce ailenizde önemli konularla ilgili kararlar genellikle kim tarafından alınmaktaydı?

1 ( ) Erkek 2 ( ) Kadın 3 ( ) Eşit

48. Ayrıldığınız eşinizle kaç yıl evli kaldınız?

1 ( ) İlk bir yıl içinde ayrıldık 2 ( ) 1-5 3 ( ) 6-10 4 ( ) 11-15 5 ( ) 16 ve üzeri

49. Ayrıldığınız eşinizle evlendiğinizde ikamet ettiğiniz yerleşim birimini (kent, ilçe, köy) değiştirdiniz mi?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

50. (49. soruya evet cevabını verenler cevaplayacak) Ayrıldığınız eşinizle evlendiğinizde ikamet ettiğiniz yerleşim birimini (kent, ilçe, köy) değiştirdiyseniz nereden nereye taşındınız?

1 ( ) Kentten ilçeye 2 ( ) Kentten köye 3 ( ) İlçeden kente 4 ( ) İlçeden köye
5 ( ) Köyden kente 6 ( ) Köyden ilçeye 7 ( ) Diğer.....

51. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evlendiğiniz zaman ilk kimlerle birlikte oturduunuz?

1 ( ) Sadece eşim ve ben 2 ( ) Erkeğin kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte
3 ( ) Kadının kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte 4 ( ) Diğer.....

52. Evliliğiniz süresince kimlerle birlikte oturuyordunuz?

1 ( ) Eşim ve çocuklarımla birlikte 2 ( ) Erkeğin kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte
3 ( ) Kadının kardeşleri, anne babası veya ikisinden biri ile birlikte 4 ( ) Diğer.....

53. Ayrıldığınız eşinizin ve sizin etnik ve kültürel olarak yetiştiğiniz çevreyi belirtiniz

1 ( ) Aynı etnik ve kültürel çevreden geliyoruz
2 ( ) Etnik kökenlerimiz aynı fakat farklı kültürel çevreden geliyoruz
3 ( ) Etnik kökenlerimiz farklı fakat aynı kültürel çevreden geliyoruz
4 ( ) Etnik kökenlerimiz de yetiştiğimiz kültürel çevre de farklı

54. Yetiştirdiğiniz ailede önemli konularla ilgili kararlar genellikle kim tarafından alınmaktaydı?

1 ( ) Her zaman kadın 2 ( ) Her zaman erkek
3 ( ) Her zaman, kadın ve erkek birlikte 4 ( ) Bazen kadın, bazen erkek

55. Boşandığınız eşinizin yetiştiği ailede önemli konularla ilgili kararlar genellikle kim tarafından alınır?

1 ( ) Her zaman kadın 2 ( ) Her zaman erkek
3 ( ) Her zaman, kadın ve erkek birlikte 4 ( ) Bazen kadın, bazen erkek

56. Boşanma ile sonuçlanan evliliğiniz süresince ev ile ilgili hangi kararlara nasıl katılıyordunuz?

	Eşim	Ben	Birlikte
1. Gayrimenkul alıp satma	☐	☐	☐
2. Araba alıp satma	☐	☐	☐
3. Tasarruflar	☐	☐	☐
4. Tatil-eğlence	☐	☐	☐
5. Ev eşyası tercihi	☐	☐	☐
6. Giyim-kuşam	☐	☐	☐
7. Günlük alış-veriş	☐	☐	☐
8. Çocuklarla ilgili kararlar	☐	☐	☐

57. Boşanma ile sonuçlanan evliliğiniz süresince aşağıda belirtilen eve ait işlerden hangilerini genellikle kim nasıl yerine getirmektedir?

	Kadın	Erkek	Birlikte
1. Ev temizliği	☐	☐	☐
2. Ütü yapma	☐	☐	☐
3. Çamaşır yıkama	☐	☐	☐
4. Yemek pişirme	☐	☐	☐
5. Bulaşık yıkama	☐	☐	☐
6. Çocuk bakma	☐	☐	☐
7. Alış-veriş yapma	☐	☐	☐
8. Fatura ödeme	☐	☐	☐

58. Ayrıldığınız eşiniz evde gergin bir ortam yaratır mıydı?

1 ( ) Sık sık 2 ( ) Bazen 3 ( ) Nadiren 4 ( ) Hiç yaratmaz

59. Boşanmaya karar vermeden önce evlilik ilişkinizi nasıl değerlendiriyordunuz?

1 ( ) Çok iyi 2 ( ) İyi 3 ( ) Orta 4 ( ) Kötü 5 ( ) Çok kötü

60. Boşanma ile sonuçlanan evliliğiniz süresince eşinizden herhangi bir şiddet gördünüz mü?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

61. Cevabınız evet ise ne tür şiddete maruz kaldınız? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

1 ( ) Fiziksel şiddet 2 ( ) Psikolojik şiddet 3 ( ) Sözel şiddet 4 ( ) Cinsel şiddet 5 ( ) Duygusal şiddet
6 ( ) Ekonomik şiddet 7 ( ) Tehdit/Gözdağı 8 ( ) Ruhsal sıkıntı 9 ( ) Diğer (belirtiniz).....

62. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evli kaldığımız süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı **sizin tutumunuz** nasıldı?

1 ( ) Konuşarak sorunu çözmeye çalışma 2 ( ) Ayrılmaya ikna etme
3 ( ) Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)
4 ( ) Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme 5 ( ) Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme
6 ( ) Evi terk etme 7 ( ) Diğer .....

63. Boşanma ile sonuçlanan evliliğinizde, evli kaldığımız süre içinde evlilik içindeki sorunlara karşı **eşinizin tutumu** nasıldı?

1 ( ) Konuşarak sorunu çözmeye çalışma 2 ( ) Ayrılmaya ikna etme
3 ( ) Anne-babaların araya girmesi(sorunları anne-babaya yansıtma)
4 ( ) Konuşmayıp sessiz kalmayı tercih etme 5 ( ) Münakaşa, Kavga, Şiddet gösterme
6 ( ) Evi terk etme 7 ( ) Diğer .....

64.Boşanmanızın üzerinden ne kadar süre geçti? (2007, 2008 ve 2009 yılında boşanmış olmak üzerinden hesaplanacak)

1 ( ) 2 yıl 2 ( ) 3 yıl 3 ( ) 4 yıl

65.Boşanma fikrini ilk kim ortaya attı?

1 ( ) Ben 2 ( ) Eşim 3 ( ) Ortak kararımız 4 ( ) Diğer .....

66. Boşanma kararını kim verdi?

- 1 ( ) Eşim verdi 2 ( ) Birlikte karar verdik 3 ( ) Ben verdim 4 ( ) Diğer.....

67. Boşanma kararını siz verdiyseniz, eşiniz bu kararı nasıl karşıladı?

- 1 ( ) Beni tehdit etti 2 ( ) Ayrılmamakta direndi
3 ( ) Tepki göstermedi, hemen kabul etti 4 ( ) Diğer.....

68. Boşanma kararını eşiniz verdiyse, siz boşanma kararını nasıl karşıladınız?

- 1 ( ) Tehdit ettim 2 ( ) Ayrılmamakta direndim
3 ( ) Tepki göstermedim, kabul ettim 4 ( ) Diğer.....

69. Boşanma kararı öncesinde eşinize karşı daha çok hangi duygular içinde idiniz?

- 1 ( ) Sevgi 2 ( ) Çekingenlik 3 ( ) Nefret
4 ( ) Korku 5 ( ) Huzursuzluk 6 ( ) Diğer.....

70. Boşanmayla sonuçlanan evliliğinizde aile içi geçimsizliklerde çözüm için nereye/kime başvururdunuz?

- 1 ( ) Yakın arkadaşlarınıza 2 ( ) İş arkadaşlarınıza 3 ( ) Ailenize 4 ( ) Eşinizin ailesine 5 ( ) Avukatlara
6 ( ) Yaşlı aile büyüklerine 7 ( ) Psikoloğa 8 ( ) Aile/Evlilik danışmanlarına
9 ( ) Hiç başvurmadım 10 ( ) Diğer .....

71. Duygu ve düşüncelerinizi boşandığınız eşinizle karşılıklı olarak rahatlıkla paylaşabiliyor muydunuz?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bazen

72. Boşanmadan önce eve/işe bağlılığınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- 1 ( ) Çocuğum/çocuklarım ve evim, işimden önce gelirdi 2 ( ) İşim her şeyden önce gelirdi
3 ( ) Benim için her ikisi de aynı derecede önemliydi

73. Boşanmadan önce ayrıldığınız eşinizle bir müddet ayrı yaşadınız mı?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

74. Cevabınız evet ise ne kadar süre ayrı yaşadınız?

- 1 ( ) 1 yıldan az 2 ( ) 1 yıl- 3 yıl 3 ( ) 4 yıl- 6 yıl 4 ( ) 7 yıl +

75. Cevabınız evet ise kimlerle birlikte yaşadınız?

- 1 ( ) Yalnız ben aynı evde yaşadım 2 ( ) Çocuklarla ben aynı evde yaşadım
3 ( ) Ailemin yanına yerleştim (Tek başına ya da çocuklarla)
4 ( ) Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla) 6 ( ) Akrabalarımın yanına yerleştim
7 ( ) Diğer .....

76. Ayrıldığınız eşinizle geçimsizliğinizin ilk ne zaman başladı?

- 1 ( ) İlk ay içinde 2 ( ) İlk 6 ay içinde 3 ( ) İlk 1 yıl içinde 4 ( )
1-3 yıl
5 ( ) 4-6 yıl 6 ( ) 7-9 yıl 7 ( ) 10 yıl+

77. Size göre evliliğinizin bitmesine neden olan faktörler nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

- 1 ( ) Eşimin baskıları ve kıskançlıkları 2 ( ) Anne-babaların müdahaleleri
3 ( ) İlgisizlik ve sürekli beni ihmal etmesi
4 ( ) Kişisel uyumsuzluk ve karşılıklı olarak beklentilerin gerçekleşmemesi
5 ( ) Başka birinin varlığı 6 ( ) Evi geçindirmeme, işsizlik ve maddi sorunlar
7 ( ) Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar 8 ( ) Cinsel uyumsuzluk
9 ( ) Çocuk isteği 10 ( ) Diğer (belirtiniz).....

78. Boşanmadan önce çalışıyor muydunuz? (Evet cevabını verenler 79., 80. ve 81. soruları cevaplayacak)

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

79. Evliliğiniz süresince çalışıyor idiyse bu boşanma kararını vermede bir etkisi oldu mu?

- 1 ( ) Evet, büyük ölçüde etkisi oldu 2 ( ) Biraz 3 ( ) Hiç etkisi olmadı

80. Çalışıyor olmanız boşanma kararını vermenizde etkili olduysa (Bir önceki soruya “evet” veya “biraz” cevabını verenler), neden etkiledi?

- 1 ( ) Daha özgürce kararlar vermeye başladığım için   2 ( ) Toplumda saygınlığım arttığı için
 3 ( ) Öz güvenim arttığı için   4 ( ) Yaşam kalitem arttığı için
 5 ( ) Sosyal ortamlara daha fazla girmeye başladığım için
 6 ( ) Kararlarım daha seçici davranmaya başladığım için   7 ( ) Diğer.....

81. (Boşanma öncesi bir işte çalışıyor olanlar cevaplayacak) Evliliğiniz süresince çalışmıyor olsaydınız yine de ayrılmayı tercih eder miydiniz?

- 1 ( ) Bilmiyorum   2 ( ) Evet   3 ( ) Hayır

82. Boşanma davası sürecinde, herhangi profesyonel bir yardım aldınız mı?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

83. Cevabınız evet ise kim/kimlerden profesyonel yardım aldınız?

- 1 ( ) Psikolog   2 ( ) Evlilik danışmanı   3 ( ) Avukat   4 ( ) Diğer

84. Boşanma davası sürecinde ne kadar süre profesyonel yardım aldınız.

- 1 ( ) 1 yıldan az   2 ( ) 1-2 yıl   3 ( ) 3-4 yıl   5 ( ) 4 yıl+

85. Eşinizle yaşadığınız çatışmaların temel nedeni nedir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- 1 ( ) İletişim eksikliği   2 ( ) Beklentilerin farklılığı   3 ( ) Sosyo-kültürel farklılıklar
 4 ( ) Ailelerin etkisi   5 ( ) Farklı kişilik yapıları
 6 ( ) Fikir çatışması   7 ( ) Diğerleri (Belirtiniz).....

86. Ayrıldığınız eşinizle çatışma yaşamaya başlamanız ile mahkemeye başvurmanız arasında geçen süre ne kadardır?

- 1 ( ) 1 yıldan az   2 ( ) 1 yıl-2 yıl   3 ( ) 3 yıl-4 yıl   4 ( ) 5 yıl-6 yıl   5 ( ) 7 yıl +

87. Boşanma davası açıldığında kaç yıllık evliydiniz?

- 1 ( ) 1-5 yıl   2 ( ) 6-10 yıl   3 ( ) 11-15 yıl   4 ( ) 16-20 yıl   5 ( ) 21 yıl ve üzeri

88. Boşanma sürecinden en fazla kimin olumsuz etkilendiğini düşünüyorsunuz?

- 1 ( ) Kendim   2 ( ) Eşim   3 ( ) Çocuk/çocuklar   4 ( ) Diğer .....

89. Bir önceki soruda cevabınız “Çocuk/çocuklar” ise onlar için profesyonel yardım aldınız mı?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

90. Boşandıktan sonra ne kadar süre yalnız/bekar yaşadınız?

- 1 ( ) 1 yıldan az   2 ( ) 1 yıl   3 ( ) 2 yıl   4 ( ) 3 yıl+

91. Şu anda evli değilseniz yeniden evlenmeyi düşünür müsünüz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

92. Şu anda evli değilseniz evlenmeyi neden düşünmüyorsunuz?

- 1 ( ) Çocuklarım için düşünmüyorum   2 ( ) Benzer olumsuzlukları yaşamak istemiyorum
 3 ( ) Evliliğin bana göre olmadığını düşünüyorum   4 ( ) Sosyal çevrem uygun görmediği için
 5 ( ) Koşullarıma uygun biri olmadığı için   6 ( ) Ailem uygun görmediği için
 7 ( ) İş hayatım öncelikli olduğu için   8 ( ) Boşandığının eşimin baskısı yüzünden
 9 ( ) Diğer.....

93. Şimdi evliyseniz bu evliliğinizde evlilik kararını vermenizde aşağıdakilerden hangisi sizi en çok etkiledi?

- 1 ( ) Ailemin baskısı   2 ( ) Toplumsal bir zorunluluk olarak gördüğüm için
 3 ( ) Birbirimizi seviyor olmamız   4 ( ) Çocuk yapmak için   5 ( ) Ekonomik nedenlerden dolayı
 6 ( ) Diğer .....

94. Şimdi evliyseniz bu evliliğinize karşı çıkan oldu mu?

- 1 ( ) Karşı çıkan olmadı   2 ( ) Kendi ailem   3 ( ) Eski eşimin ailesi   4 ( ) Sosyal çevremiz

8 ( ) Diğer (belirtiniz).....

106. Boşandıktan sonra ne kadar maddi sıkıntı çekiyorsunuz?

1 ( ) Çok fazla 2 ( ) Oldukça fazla 3 ( ) Orta derecede 4 ( ) Oldukça az 5 ( ) Hiç

107. Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinizde nasıl bir değişiklik oldu?

1 ( ) Sosyal çevremde herhangi bir değişiklik olmadı
 2 ( ) Bozulan ilişkilerim oldu ama devam eden ilişkilerim benim için yeterli
 3 ( ) Çevremle olan ilişkilerim bozuldu, şu anda yeni ilişkiler kuruyorum
 4 ( ) Boşanma ile birlikte sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum
 5 ( ) Diğer (belirtiniz).....

108. Şu anda aynı koşullar altında olsaydınız boşanır mıydınız?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum

109. Ayrıldığınız eşinize karşı duygusal bağlılığınız ve hisleriniz devam ediyor mu?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

110. Ayrıldığınız eşinizle şimdiki ilişkiniz nasıldır?

1 ( ) Sık sık görüşüyoruz 2 ( ) Ara sıra görüşüyoruz 3 ( ) Hiç görüşmüyoruz

111. (Evliliği olanlar cevaplayacak) Şimdiki evliliğiniz ile ilgili şu anki duygunuz nedir?

1 ( ) Çok mutsuz 2 ( ) Mutsuz 3 ( ) Mutlu 4 ( ) Çok mutlu

112. Genel olarak değerlendirdiğinizde, nafaka konusundan (miktar, düzenlilik, bağlanıp bağlanmaması vb) ne derece memnunsunuz?

1 ( ) Hiç memnun değilim 2 ( ) Memnun değilim 3 ( ) Kararsızım
 4 ( ) Memnunum 5 ( ) Çok memnunum

113. Boşandıktan sonra genel olarak yaşamınızdan ne derece memnunsunuz?

1 ( ) Çok daha az memnunum 2 ( ) Daha fazla memnunum 3 ( ) Daha az memnunum
 4 ( ) Çok daha fazla memnunum 5 ( ) Hiç memnun değilim

114. Evliliği nasıl tanımlarsınız?(Size göre evlilik nedir?)

1 ( ) Evlilik aile birliğinin temelidir
 2 ( ) Çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşmedir
 3 ( ) Cinsel ilişkinin toplum tarafından meşru kılındığı bir düzendir.
 4 ( ) Eşler arası ekonomik dayanışmayı sağlayan bir kurumdur
 5 ( ) Eşler arası duygusal birlikteliği sağlayan bir kurumdur

115. Toplumsal açıdan boşanma ile ilgili olarak aşağıda sıraladıklarımızdan hangisi sizin düşüncenize en uygun düşmektedir?

1 ( ) Boşanma aile birliğini parçalar
 2 ( ) Boşanma toplumun düzeni ve geleceği için bir tehlikedir
 3 ( ) Boşanma geleneklerimize/törelere aykırıdır
 4 ( ) Boşanma, gerilimli ve mutsuz bir evliliğin sonlandırmanın tek yoludur
 5 ( ) Boşanma, başarısız bir evliliğin işaretidir.
 6 ( ) Boşanma, sıkıntılı bir yaşamın sonlandırılmasıdır

116. Bireysel açıdan boşanma ile ilgili olarak aşağıda sıraladıklarımızdan hangisi sizin düşüncenize en uygun düşmektedir?

1 ( ) Eşler boşanmak yerine sorunlarını çözmek için çaba göstermelidir
 2 ( ) Boşanma, boşanmış erkek için yeniden özgürleşme sürecine işaret eder
 3 ( ) Boşanma, boşanmış kadın için yeniden özgürleşme sürecine işaret eder
 4 ( ) Boşanma çocukları olumsuz etkiler
 5 ( ) Boşanma, erkeklere nazaran daha çok kadınları olumsuz etkiler

117. Kendi boşanma deneyiminizi nasıl tanımlarsınız?

- 1 ( ) Gerilimli ve huzursuz bir boşanma süreci yaşadım
 2 ( ) Kendi ailemin maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadım
 3 ( ) Yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun yoğun olduğu bir boşanma süreci yaşadım
 4 ( ) Gelir getirici bir işte çalışıyor olmanın güvencesi ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadım
 5 ( ) Çocuklarımın/çocuğumun maddi ve manevi desteği ile sorunsuz bir boşanma süreci yaşadım

118. Boşandığınız eşinizle geçimsizliğinizin kaynağını belirtiniz?

- 1 ( ) İlgisizlik ve ihmalkarlık
 2 ( ) Kişisel uyumsuzluklar
 3 ( ) Cinsel uyumsuzluk
 4 ( ) İlgü ve beğeni alanlarında uyumsuzluklar
 5 ( ) Maddi beklentilerin uyumsuzluğu
 6 ( ) Evi geçindirememe ve maddi sorunlar
 7 ( ) Anne-babaların müdahaleleri
 8 ( ) Çocuk sahibi olamama durumu
 9 ( ) Alkol, kumar gibi kötü alışkanlıklar
 10 ( ) Aile içi şiddet
 11 ( ) Diğer.....

119. Sizce toplumumuzda boşanmış bir kadın nasıl görülmektedir?

- 1 ( ) Toplumumuz kadına acımaktadır
 2 ( ) Kadına iyi gözle bakılmamaktadır
 3 ( ) Evli bir kadından farklı görülmemektedir
 4 ( ) Kadın hor görülmekte ve aşağılanmaktadır
 5 ( ) Toplumumuzda evli ya da bekar kadına nazaran boşanmış kadın, davranışları bakımından daha çok kontrol altında tutulmaktadır
 6 ( ) Boşanmış kadına daha önyargılı yaklaşılmaktadır
 7 ( ) Diğer.....

120. Boşandıktan sonra insanlarla olan ilişkilerinizde başkaları tarafından kontrol edildiğiniz hissine kapıldınız mı?

- 1 ( ) Evet
 2 ( ) Hayır

121. (120. soruya evet cevabını verenler bu soruyu cevaplayacak) Evet ise boşandıktan sonra hangi konularda başkaları tarafından kontrol edildiğiniz hissine kapıldınız?

- 1 ( ) Eve giriş-çıkış saatlerimde
 2 ( ) Giyim tarzımda
 3 ( ) Karşı cinsle ilişkilerimde
 4 ( ) İş arkadaşlarımla olan ilişkilerimde
 5 ( ) Genel hal ve hareketlerimde
 6 ( ) (Parayı gerektiren) Alış-verişlerimde
 7 ( ) Komşularla ilişkilerimde
 8 ( ) Akrabalarımınla ilişkilerimde
 9 ( ) Diğer.....

122. (120. soruya evet cevabını verenler bu soruyu da cevaplayacak) Evet ise boşandıktan sonra insanlarla olan ilişkilerinizde kimin/kimlerin tarafından kontrol edildiğiniz hissine kapıldınız?

- 1 ( ) Kendi ailem
 2 ( ) Çocuklarım
 3 ( ) Eski eşim
 4 ( ) Komşularım
 5 ( ) Akrabalarım
 6 ( ) İş arkadaşlarımla
 7 ( ) Şimdiki eşim
 8 ( ) Diğer.....

123. Boşanma sonrasında toplumda bir birey olarak, aşağıda sıraladığım alanların hangisinde kendinizi yeniden tanımlama ve (başkasına ya da başkalarına) ifade etme ihtiyacını duydunuz?

- 1 ( ) Kişisel alanda
 2 ( ) Mesleki alanda
 3 ( ) Cinsel alanda
 4 ( ) Toplumsal alanda

124. Boşanma sonrasında yaşadığınız en önemli iki gelişme/problem aşağıdakilerden hangisidir?

- 1 ( ) Ekonomik açıdan maddi sıkıntı yaşadım.
 2 ( ) Toplumda yeni bir kimlik arayışına girdim
 3 ( ) Mesleki kariyerimde düşüş yaşadım
 4 ( ) Psikolojik-ruhsal problemler yaşadım
 5 ( ) Karşıt cinsle ilişkilerimde çevrem tarafından yoğun bir baskı ya da kontrol altına girdim
 6 ( ) Çocuklarımla ilişkilerimde uyumsuzluklar yaşadım

125. Size göre bir evliliğin uzun sürmesi neye bağlıdır? (Üç tanesini işaretleyiniz)

- 1 ( ) Eşler arası uygun iletişim
 2 ( ) Cinsel açıdan uyum
 3 ( ) Eşler arasında yaş farkının az olması
 4 ( ) Kültürel-dini değerlere bağlı bir yaşam
 5 ( ) Kadının evine-eşine bağlı olması
 6 ( ) Kadının dışarıda çalışmaması
 7 ( ) İlgü ve beğeni alanlarında uyumun olması
 8 ( ) Çocuk sahibi olma durumu
 9 ( ) Duygusal uyum
 10 ( ) Ailelerin uyuşması
 11 ( ) Maddi imkanların varlığı
 12 ( ) Hem kadının hem de erkeğin ailenin geçimini sağlaması
 10 ( ) Ailede ve evde sorumluluk ve rollerde eşitlikçi bir düzenin sağlanması (para kazanma, çocuk bakımı, ev işleri vs. her konuda)

126. Sizce kadın ve erkeğin rolleri farklı mıdır?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

127. (126. soruya evet diyenler bu soruyu cevaplayacak) Evet ise, kadının rolleri nelerdir? (En önemli üç rolü sırasıyla 1, 2, 3 şeklinde belirtiniz)

- 1 ( ) Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, ütü)-ev işi rolü
 2 ( ) Çocukların bakımı yetiştirilmesini üstlenmek-annelik rolü
 3 ( ) Eşin bakımını üstlenmek-Eş rolü
 4 ( ) Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol
 5 ( ) Akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolü

128. (126. soruya evet diyenler bu soruyu da cevaplayacak) Evet ise, erkeğin rolleri nelerdir? (En önemli üç rolü sırasıyla 1, 2, 3 şeklinde belirtiniz)

- 1 ( ) Evin bakımını üstlenmek (temizlik, yemek, dikiş, ütü)-ev işi rolü
 2 ( ) Çocukların bakımı yetiştirilmesini üstlenmek-babalık rolü
 3 ( ) Eşin bakımını üstlenmek-Eş rolü
 4 ( ) Gelir getirici bir işte çalışmak-para kazanmak-mesleki rol
 5 ( ) Akrabaların doğum, evlenme, cenaze gibi törenlerine katılma, ziyaret etme-akrabalık rolü

129. Kadının gelir getirici bir işte çalışması konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1 ( ) Her durumda istiyorsa çalışmalıdır
 2 ( ) Evlenmeden önce çalışmalıdır
 3 ( ) Anne oluncaya kadar çalışmalıdır
 4 ( ) Ev işlerinde yardımcı varsa çalışmalıdır
 5 ( ) Evde aile büyükleri varsa çalışmalıdır
 6 ( ) Ailenin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır
 7 ( ) Hiçbir durumda çalışmamalıdır

130. Sizce bir kadının gelir getiren bir işte çalışması ev içi rollerini ne yönde etkiler?

- 1 ( ) Olumlu yönde etkiler 2 ( ) Olumsuz yönde etkiler 3 ( ) Hiç etkilemez

131. Kadının gelir getirici bir işte çalışması ile ilgili olarak aşağıda sıraladığım konular hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

- 1 ( ) Çalışan kadın daha özgürce kararlar verir 2 ( ) Toplumda saygınlığı artar
 3 ( ) Kendini daha mutlu hisseder 4 ( ) Özgüveni artar
 5 ( ) Sosyal ortamlara daha fazla girer 6 ( ) Yaşam kalitesi artar
 7 ( ) Kararlarında seçici davranır

132. Sizce kadının çalışmasına kim karar vermelidir?

- 1 ( ) Kendisi 2 ( ) Eşi 3 ( ) Eşler birlikte 4 ( ) Babası

133. Evlenmenin ve çocuk sahibi olmanın bir kadının çalışma yaşamında başarıya ulaşmasını engellediğini düşünüyor musunuz?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bir ölçüde

Aşağıda 134. sorudan itibaren verilen soruları boşanmış çocuk sahibi bireyler cevaplayacaklar

134. Ev içi sorunları çocuklarınızın yanında tartışır mıydınız?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Bazen tartışırdık 3 ( ) Asla tartışmazdık

135. Çocuk sahibi olmanız boşanma kararını almanızda geciktirici bir rol oynadı mı?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

136. (135. soruya evet cevabını verenler cevaplayacak) Evet ise niçin?

- 1 ( ) Yaşı/yaşlarının küçük ve bakıma muhtaç olmaları
 2 ( ) Eski eşimle velayetine ilişkin anlaşmazlıklar 3 ( ) Anne/baba sevgisine ihtiyaç duyması
 4 ( ) Eğitimi ile ilgili beklentilerin karşılanması 5 ( ) Maddi gelirimin yokluğu

6 ( ) Diğer.....

137. Boşanma sonrasında çocuğunuzun velayeti kime verildi?

- 1 ( ) Bana verildi   2 ( ) Eşime verildi   3 ( ) Vasi tayin edildi
4 ( ) Diğer.....

138. Velayetin size verilmesi ile ilgili istek durumunuz ne idi?

- 1 ( ) Çok istiyordum/istiyorum   2 ( ) Karasızdım/kararsızım   3 ( ) Hiç istemedim/istemiyorum

139. Velayet kararı verilirken çocuğun/çocukların düşünceleri dikkate alındı mı?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

140. (139. soruya hayır diyenler cevaplayacak) Bir önceki soruda cevabınız “Hayır” ise nedeni nedir?

- 1 ( ) Çocuğun/çocukların yaşının küçük olması
2 ( ) Çocuğun/çocuklarıma diğer ebeveynin etkisi altında kalması
3 ( ) Boşanma sürecinde çocuğun/çocukların sağlıklı karar verme ihtimalinin olmaması
4 ( ) Diğer .....

141. Velayetin size verilme nedenini belirtiniz.

- 1 ( ) Çocuğumun/çocuklarımla yaşının küçük olması
2 ( ) Çocuğuma/çocuklarıma daha iyi şartları sağlayabilecek olmam (eğitim, beslenme, giyim, ev vb.)
3 ( ) Diğer ebeveynin çocuğumu/çocuklarımı istismar etme riski olması
4 ( ) Çocuğum/çocuklarımla ile daha yakın-sıcak ebeveyn-evlat ilişkisine sahip olmam
5 ( ) Velayeti alamamam durumunda nafaka ödemekte zorlanacak olmam
6 ( ) Diğer.....

142. Velayet sizde kaldıysa çocuk/çocuklar diğer ebeveyn ile ne sıklıkta görüşmektedir?

- 1 ( ) Sadece mahkeme kararına göre
2 ( ) Mahkeme kararı önemli değil istediği zaman görüşebiliyorlar
3 ( ) Çocuk/çocuklar istediği zaman görüşebiliyorlar
4 ( ) Diğer.....

143. Velayet sizde ise şu anki süreçte çocuğa/çocuklara kim bakmaktadır?

- 1 ( ) Çalışmadığım için kendim bakıyorum
2 ( ) Çalıştığım için çocuk kreşine/yuvaya gönderiyorum
3 ( ) Birlikte yaşadığım kişilerden yardım almaktayım
4 ( ) Bakıcıdan yardım alıyorum
5 ( ) Çocuk kendisine bakabilecek durumda
6 ( ) Kardeşler birbirlerine bakabilecek durumda

144. Velayet sizde değilse çocuğunuzla/çocuklarınızla ne sıklıkta bir araya geliyorsunuz?

- 1 ( ) Sadece mahkeme kararına göre   2 ( ) Ben istediğim zaman
3 ( ) Çocuğum/çocuklarımla istediği zaman
4 ( ) Velayeti alamazsam çocuğum/çocuklarımla ile görüşmeyeceğim

145. Velayet sizde değilse ödediğiniz nafaka dışında ayrıca çocuğa/çocuklara maddi destekte bulunuyor musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

146. (145. soruya hayır cevabını verenler bu soruyu cevaplayacak) Bir önceki soruda cevabınız “Hayır” ise bunun nedeni nedir?

- 1 ( ) Ödediğim nafaka çocuğumun/çocuklarımla giderleri için yeterli olur
2 ( ) Çocuğum/çocuklarımla için verdiğim maddi desteği eşim kendisi için kullanıyor

147. Velayet sizde değilse eski eşinizin şu ana kadar çocuğunuz/çocuklarınız ile görüşmenizi engellediğini düşünüyor musunuz?

- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Bazen

TÜBİTAK
PROJE ÖZET BİLGİ FORMU

Proje No: 110K319
Proje Başlığı: Boşanma Olgusunun Sosyolojik Analizi: Denizli’de Uygulamalı Bir Araştırma
Proje Yürütücüsü ve Araştırmacılar: Prof. Dr. Mehmet MEDER, Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN
Projenin Yürütüldüğü Kuruluş ve Adresi: Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü DENİZLİ
Destekleyen Kuruluş(ların) Adı ve Adresi:
Projenin Başlangıç ve Bitiş Tarihleri: 15/04/2011 15/04/2013
Öz (en çok 70 kelime) Bu çalışmanın amacı, Denizli ilinde artan boşanma oranlarının nedenleri ve sonuçlarını, toplumsal cinsiyet perspektifiyle analiz etmektir. Çalışmamızda, boşanma olgusunun nedenleri, etkileri ve sonuçları, makro (birey-kurum) ve mikro (bireyler arasındaki ilişki ve birey-grup arasındaki ilişki) düzlemde, sosyo-kültürel değerler ve normlar, sosyal statü ve roller, tutumlar ve davranışlar üzerinden analiz edilmektedir. Boşanma nedenlerinin Denizli ili özelinde araştırılmasının nedeni ise Denizli’nin, son yıllarda Türkiye’deki en yüksek boşanma oranlarına sahip olmasıdır.
Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Aile, Boşanma, Sosyo-Kültürel Değişme, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Toplumsal Cinsiyet Sterotipleri, Türkiyede Boşanma
Fikri Ürün Bildirim Formu Sunuldu mu? Evet ☐ Gerekli Değil ☒ Fikri Ürün Bildirim Formu’nun tesliminden sonra 3 ay içerisinde patent başvurusu yapılmalıdır.
Projeden Yapılan Yayınlar: Proje sonucunda bu yıl Muğla’da düzenlenecek olan Sosyoloji Kongresinde iki bildiri sunulacaktır. 2014 yılında yapılacak olan Dünya Sosyoloji Kongresine bildirili olarak bu proje ile katılım olacaktır. Ayrıca bu projenin TÜBİTAK’tan izin aldıktan sonra kitaba dönüştürülmesi düşünülmektedir.
Ekte Bulunan “ARDEB Başarı Öyküsü Formu”, “Kazanımlar” Bölümünde Belirtilen Kriterlere Göre Proje Çıktılarımızın Başarı Öyküsü Niteliği Taşdığını Düşünüyorsanız “ARDEB Başarı Öyküsü Formu”nu doldurunuz.